

184

жук 15, 16

21.4.90
1890

Г. 1.

Львівъ 1. (13.) сѣчня 1890.

Р. П.

редакція:

підъ року
60 вр., на
ий рікъ 3 вр.

—><—

по число 20 вр.

УЧИТЕЛЬ

ОРИАНЪ

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція
и
Адміністрація
ул. вірменська
ч. 27.Неопечатані ре-
кламиці без-
платні.

Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяця.

ВІДЪ РЕДАКЦІЇ.

Зачинаючи другий річникъ нашего издавництва маємо повну надію, згорнемо около себе більше прихильниківъ и більше число работниковъ поля нашего народнаго школьництва. Доси мусѣли мы, якъ свѣдчить чѣсть праць, помѣщенихъ въ першомъ річнику, обмежитись майже на самихъ новѣхъ видѣлѣхъ товариства а властиво на комітетъ редакційный.

Понятно, що широка рива просвѣты народнои и зложеный та обмежуваний а до того тяжкій спосібъ еи управы, потребує багато силъ. Школьництво наше мусить бороти ся ще зъ неодними трудностями; неохота простого народу до просвѣты, перестарвалі понятя, противні напруженіи народній суперечности, лихе положене учительства — все то заважає безсторонній судъ и спинає успішну працю на полі народнои просвѣты. Щобъ не дати порватись наизряма, противнымъ основѣ вихованя, не робити шкодливихъ експериментівъ, — потреба обективної критики и много досвѣду — а се можутьъ зъдати фахові учителя такъ народныхъ, середнихъ якъ и пайвыснихъ школъ. Намъ треба старати ся, щобъ наука школьна вкореновалася глибоко въ масу народній и виховувала народъ; треба, щобъ молоде поколѣнє не відлучувалось відъ кореня народнаго, аби щобъ збільшувало рады интелігенціѣ, свѣдомой своєї цѣли; намъ треба школи народнои.

Пободъ иншихъ підносять ся що разъ сильнѣйшій голоси, що наука роднои мовы не відбуваєсь такъ, якъ бы то бути повинно; ученики, познавши багатєсть своєї чудовои роднои мовы, не знаючи еи розвою літературы, цурають ся свого народу; черезъ те збільшає ся число индиферентистівъ и космополитівъ и певно зъ той причини появляєсь крѣмъ блискити такъ мало дѣлъ науковихъ або хоть більше обемистыхъ, пишанихъ родною мовою. На се именно хотѣли бы мы звернути увагу нашихъ читателівъ; проте звертаємось до нихъ Ви. учителямъ, а не до насъ, фантазію и до серця, наука відкриваєть руского языка, и просимо, щобъ своими ува-
и, поглянувши нашу газету до публичной вѣдомости, усунули

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 117. 16390

зъ науки рѣдного языка застарѣли хибы и ввели певный, до цѣли веду-
чий плянъ.

Напрямъ, въ якомъ працювати треба, зазначили мы вже не і
въ минувшомъ рѣчнику нашої часописи; — вѣдь спѣльнои працѣ Вп. уч-
телѣвъ народныхъ и середнихъ шкѣлъ залежить, чи зможемо мы выповнити
нашій замѣры.

Вп. Товаришѣ всѣхъ галузей шкѣльництва зволѣть проте попирати
насъ чи то морально чи матеріально. Мы хочемо стояти на сторожи на-
шої шкѣлы; тожъ чимъ бѣльше очей таку сторожу сповняе, тымъ скорше
достереже ся всякихъ хибъ и тымъ скорше можна ихъ справити способомъ
вѣчливимъ. Мы хочемо служити нашимъ Вп. Товаришамъ долѣ на кождѣмъ
кроцѣ, але найжежъ тѣ, до котрыхъ се належить, зволѣть станути тожъ самѣ
до службы публичной; камѣничкѣ до камѣничка, цеголка до цеголки, а вспѣль-
ными силами здвигнесь величава свѣтыня науки, свѣтыня шкѣлы народнои.

Анѣ жаданя нашій анѣ услѣва не сягають за далеко; предплата та-
низька, якъ вже низшою бути не може; а мимо того мы думаемо розши-
рити обѣмъ нашего органу, бо въ такъ вузкихъ рамахъ не можна помѣ-
стити всѣхъ потребъ шкѣльництва, якъ то мы собѣ заложили пѣсля нашої
програмы. Цѣль отже нашу зможемо осягнути тогдѣ, наколи число точныхъ
предплатникѣвъ збѣльшитъ ся.

Просимо ще разѣ о надсыланѣ всякихъ працѣ змѣсту науково-педа-
гогичного. ~~авторы, котрыхъ праця выдрукують ся, одержать рецензію~~
наколи сѣ зажадають.

Просимо для управильненія видавництва о wyrѣвнанѣ залежностей з
минушій рѣкъ и о скорѣ надсыланѣ предплат. Предплатники, що надѣшлють
цѣлорѣчну предплату зъ горѣ шайдалше до кѣнця сѣчня, одержать
за премію „Приписы при испытахъ“ въ окремѣмъ вѣдбитку.

Предплата на „Учителя“ выносить:

На цѣлый рѣкъ 3 зр.

На пѣвъ року 1 зр. 60 кр.

Якій вѣдомости суть найбѣльше пожиточный?

(Герберта Спенсера).

(Дальше).

Кождый артистѣ, щоби мѣгъ утворити правдиво геніальне дѣло, не
виненъ знати не тѣлько законы явищъ, якій замѣрае вѣдати, але пона-
те розумѣти, въ якій способъ вплине его праця на умъ зрѣтеля або сл-
хача; а се творить стисло психологичну квестію. выкликане д
ломъ штуки, зависить очевидно вѣдь умственихъ омъ, котрѣ
се дѣло оказано; позаякъ однако всѣ умы маю льній цѣл
проте мусѣть истнувати вѣдповѣдаючий имъ загаль отрыхъ в

дѣла штуки повинні припорочувати ся. Питає, чи якій творць єсть добрий, єсть рѣвночасно питаємъ, чи вѣдѣлає вѣнь на мысль и чувство зрѣтельствъ. Драма єсть тогды доброю, наколи зможе прикувати увагу зрѣтеля, не ужидаючи занадто чувства. Такъ само при укладаню головнихъ частей поемы або лученю виразѣвъ въ одну цѣлѣсть, треба мати завсѣгды взглядъ на умственный силы и чувство читателя. Артисты, котрѣ образують ся до свого заводу, пѣзнѣйше черезъ цѣле жите придбовують собѣ певне число правилъ, потрібныхъ имъ конечно до виконуваня творѣвъ. Жереломъ сихъ правилъ єсть завсѣгды психологія. Проте, лишень такі артисты, котрѣ знаютъ и розумѣють основы психологіѣ, можуть утворити гѣніальнѣ дѣла, згѣднѣ зъ тими основами.

Не хочемо черезъ те удержувати, щоби наука могла зродити поетѣвъ. Кажучи, що артистъ мусить знати незмѣрно важнѣ правила явищъ субективнихъ и обективнихъ, не говоримо, щоби знакомѣсть сихъ правилъ могла заступити вродженѣ талантъ. Треба уродити ся артистою або поетою, а не можна ними стати ся за помочю вихованя. Хочемо лишень доказати, що вродженѣ талантъ не може обійти ся безъ помочи науки. Вдохновене може богато не єсть однакъ всѣмъ. Лишень талантъ полученѣ зъ наукою може довести до совершенства. Мы вже сказали, що наука потрібна не толькѣ для твореня дѣлъ, але зарѣвно и для ихъ оцѣнки, не толькѣ для артиста, але и для знатока. Для чого дорослый чоловѣкъ потрафитъ красу образа лучше оцѣнити якъ дитина? Чи не для того, що знає лучше природу и розумѣє, въ якѣмъ степенѣ наслѣдує єѣ той образъ. Для чого дорослый чоловѣкъ образованѣ знаходить въ читаню красной поемы бѣльшу приемнѣсть чимъ необразованѣ селянинъ? Чижъ не для того, що обширнѣйша знакомѣсть людей и рѣчей дає єму можнѣсть видѣти и поймаѣти въ поезіи тов, чого селянинъ не розумѣє, а навѣть не добавчує.

Такъ отже, лишень знакомѣсть представленихъ предметѣвъ може выкликати ихъ оцѣнку, а ся оцѣнка тогды толькѣ буде докладною, если представленѣ предметы були намъ достаточнѣ знакомѣ. Фактомъ єсть, що кожда така правда, выобразена въ дѣлѣ штуки, справляє новѣ рѣдъ задоволеня въ умѣ зрѣтеля або слухача; але задоволеня того не можуть дѣзнати тѣ, котрѣ той правды не знаютъ. Чимъ бѣльше правдъ представляє артистъ въ своѣмъ дѣлѣ, тимъ бѣльше способностей побуджає, тимъ бѣльше мыслей и чувствъ выликує и тимъ бѣльше справляє задоволене. Однакѣ, щоби мати се задоволене, мусять зрѣтель, слухачъ або читатель знати сѣ правды, представленѣ артистою; або инакше, мусять посѣдати вѣдомости.

До того не забуваймо єще о тѣмъ другѣмъ великого значеня фактѣ, що не толькѣ рѣзьба, малярство, музика и поезія основують ся на науцѣ, але що и наука сама єсть поетичною. Хибнимъ єсть пересвѣдчене, яко бы наука и поезія були собѣ ворожими. Правда, силы пѣзнаня и чувства, яко станы свѣдомости, выключаютъ ся взаимно. Крѣпко побуджена чиннѣсть силъ мысленя старає ся придушити чувства а зъ другоѣ стороны насильне напружене чувство прамує до переваги надъ силами мысленя. Дивлячись зъ того становища, можна бы твердити, що тѣ два роды умственныхъ чинностей стоять зъ собою въ суперечности. Однакѣ не єсть правдою, щоби науковѣ факты самѣ въ собѣ не мали нѣякои поезіѣ и щоби наукова праца притупляла фантазію и робила насъ неспособными до вѣдчуваня красы. Противно, наука вѣдкрыває ученому тамъ скарбницю поезіѣ, де неукъ не годенъ

єи добачити. Люде, заняті працею науковою, переконують насъ що хвиля, що умѣють лучше чимъ иншій вѣдучи поетичну сторону предмету, котрому посвячують ся. Розтворѣмъ лишень геологічний праць Hugh'a, Miller'a або перечитаймо „Розсѣды надъ берегомъ моря“ M. Leves'a, то побачимо, що наука не тільки не придушує, але противно, підносить чувство поезіѣ. Ті, котрымъ знакове жите Гетого, знають, що можна бути разомъ ученимъ и геніяльнымъ поетомъ. Чи не єсть се недорѣчностею судити, що мы тымъ бѣльше почитаємо природу, чимъ менше єъ розсѣджуємо и знаємо? Чижь може бути, щобы капля воды, котра для звичайного ока єсть лишень каплею воды и нѣчимъ бѣльше, стратила що небудь въ очахъ фізика, понеже єму суть знакомі єи свойства и вѣнь знає, що єслибъ сила, удержуюча єи елемента въ купѣ, нагло була вызволена, то мы бы одержали блискавку? Чи думаете, що тое, що для звичайного зрѣтеля єсть лишень пластомъ снѣгу, не має бѣльше принадности и чару для того, хто черезъ мікроскопъ придививъ ся тымъ такъ краснымъ и рѣзнороднымъ формамъ снѣжныхъ хрусталѣвъ? Чи думаете, що скала, обтерта на вершку и порысована рѣвнобѣжными сказами, выкличе тільки поезіѣ въ умѣ невѣжки, якъ въ умѣ геолога, котрый знає, що передъ мільономъ рокѣвъ посували ся брылы леду по єи поверхни?

Не можна заперечити, що ті люде, котрі не розсѣджували тайникѣвъ науки, не можуть доглянути великои поезіѣ окружаючої ихъ природы. Хто не збиравъ въ молодыхъ рокахъ комахъ або ростињъ, не знає, якъ велике значенє мають для збираючого кождый живоплѣтъ або лука. Хто не пошукувавъ нѣколи въ розкопахъ, той не знає, якъ поетичный мысли насувують ті мѣсца, въ котрыхъ знаходять ся укриті скарбы. Хто підчасъ наморськихъ прогулокъ не носивъ зъ собою мікроскопу або акваріумъ, той не поймає розкоши такихъ прогулокъ. Справдѣ сумно, що люде займають ся такъ дуже рѣчами, не маючими жаднои вартости, а суть цѣлкомъ обогатіи на видъ найбільше величавыхъ явищъ въ природѣ; що такъ мало старають ся познати будову вселеннои, а такъ богато працюють надъ выясненємъ любовныхъ витригъ королеви Маріѣ Шкоцкои! Посвачуючи тільки часу оцѣнѣ н. пр. яконсь оды грецкои, не хотять познати тои великои поеми, котру Богъ начертавъ въ природѣ!

Такъ одже въ послѣднімъ роздѣлѣ людскихъ чинностей, якъ таковы и въ иншихъ, творить наукове образованє конечне приготованє. Бачимо, що естетика мусить бути послушною законамъ науки, и що не можемо, не знаючи сихъ законѣвъ оцѣнити безвзгляднои красы. Бачимо, що для належнои оцѣнки дѣлъ штуки потрібна єсть знакомѣсть свойствъ сихъ предметѣвъ, які артистѣ намеряє представити; або инакше, потрібна помѣчь науки. Бачимо наконецъ, що наука єсть не тільки підставою красныхъ штукъ и поезіѣ, але що посѣдає сама поетичный первѣстокъ.

Цѣлею нашого дотеперѣшного слѣдження було означенє вартости сєи або тои вѣдомости зѣ взгляду на єи напрямъ въ вихованю. Теперъ мусимо означити вартѣсть тыхъ родѣвъ вѣдомостей яко средствъ виравы умственныхъ силъ. Мало сорозмѣрно жамо часу, щобы застановитись надъ сєю частію нашого предмету, — але на щастє, сє не wymagaє довгого обясненя. Сє, що єсть добре для першои цѣли (напрямъ), може тымъ силами найлучше придати ся до осягненя другои (виравы). Можемо бути певными,

що набуване фактівъ, котрі помагають управляти нашимъ поступованємъ, єсть заразомъ найвѣдповѣднѣйшою вправою силъ умственныхъ.

Противило бы ся тоє истинуючій въ природѣ гармоніи, накопи були бы два роди научаня: оденъ призначений для дѣйстнаго ума, а другій маючий на цѣли лишень єго вправу або гімнастику. Бачимо, що въ цѣлѣмъ свѣтѣ розвивають ся способности черезъ само виконуванє чинностей, до якихъ зѣстали призначеній, але не запомочєю штучныхъ вправъ, маючихъ ихъ завести до сихъ чинностей. Скорѣсть въ бѣгу и звиниѣсть, котрі роблять Индіянину добрымъ ловцемъ, набуває тойже черезъ переслѣдованє звѣрять: колижъ вѣддаємо ся рѣжнороднымъ чинностямъ житя, то осягнемо лучшу рѣвновагу силъ тѣлесныхъ чимъ черезъ штучну гімнастику. Зручнѣсть, зъ якою потрафить Индіянинъ выслѣдити свою добычу або свого ворога, доводитъ о єго высокій способности спостерѣганя, а до тои не мѣгъ бы дойти черезъ штучне вихованє.

ГАДКИ ПРО ВИХОВАНЄ.

Збръ.

Далеко штучнѣйше уладжений єсть змысль зору. Знарядомъ єго єсть око, т. є. галка очна, котра екладає ся зъ болонкѣ. На самѣмъ передѣ ока бачимо прозрачну рогѣвку, округлу, сполучену зъ бѣлкомъ, то єсть зъ болонкою бѣлою, твердою, котру для того называємо твердѣвкою. Пѣдъ прозористою рогѣвкою бачимо болонку другу, забарвлену, т. є. або синю або зелену або кару и т. и., и вѣдъ того называємо очі синими, зелеными, карыми и т. и. Тота болонка называє ся радужною (Iris). На самѣмъ передѣ въ радужнѣ бачимо невеличкій отвѣръ, т. є. зрѣнищу або зѣнищу, — черезъ котру проходить свѣтло до середины ока. Радужка сполучена зъ другою болонкою, зъ такъ званою желистою, бо зъ жилокъ складає ся, въ котрыхъ єсть кровь для удержаня житя ока. Дальше пѣдъ болонкою желистою єсть чорный макать, т. є. болонка чорна. Задня часть галки очной уложена зъ сѣтчаткы, котра єсть силетомъ нерву очного; на єи поверхности добачаємо чопики и прутики, котрі мають своє дуже велике значенє. Въ серединѣ галки очной находятъ ся двѣ дуже чистѣ, прозористѣ течы и одно прозористе тѣло, такъ звана сѣчка (сѣтѣвка). Окомъ видимо свѣтло и барвы; они вхѣдять вѣдъ свѣтлячого предмета лучами до ока черезъ зрѣнищу, и творять на сѣтчаткѣ ясный образъ предмета, зменшений и обернений. Можна тоє докладно видѣти на воловѣмъ оцѣ, на заднѣй єго части, если предметъ якій (примѣромъ образѣкъ) держимо передъ окомъ. Таке саме бачимо на заднѣмъ матовѣмъ шкѣлѣ оптичной скринкы у фотографа... Коли образѣкъ предмета наѣде черезъ зрѣнищу на сѣтчатку, то зачнуть дрожати тотѣ єи чопики и прутики. Враженє тоє проводить нервъ очный до мозгу, и теперъ видѣть душа той предметъ, вѣдъ котрого повставъ образѣкъ на сѣтчаткѣ.

Збръ єсть дуже важнымъ, и може найважнѣйшимъ змысломъ для чѣловѣка. Черезъ него одержуємо мы далеко бѣльше враженъ, якъ черезъ

всѣ другіе змыслы. Збрѣ достарчуѣ намъ безчисленне множество образовъ зъ природы и зъ житія людского, котріе наше сердце розвеселяють и нашу душу вѣдомостями збогачують; збрѣ даѣ намъ пізнати виѣшну красоту и величавѣсть (die Erhabenheit), и тымъ чиномъ будить и розвиваѣ въ души нашѣй идею красы; — безъ зору не було бы красныхъ штукъ: малярства, рѣзбярства, театру и будѣвництва... Тому ока стеречи потреба, яко найдорозшого скарбу въ житію людскѣмъ и хоронити его вѣдъ всякихъ шкодливыхъ впливѣвъ, а въ недузѣ лѣчити его у доброго лѣкаря-окулисты... Не даромъ то кажутъ: бережи того, якѣ око въ головѣ... А ще и того зауважати не завадить, що око изъ усѣхъ змыслѣвъ найдалше сягаѣ. Дотыкъ и смакъ мусѣть зѣткнути ся зъ предметомъ, щобы одержати о нѣмъ свѣдомѣсть; нюхъ и слухъ переймають враженя уже зъ близшого або и дальшого вѣддаленя предмета, слухъ часомъ навѣтъ и зъ кѣльканайцѣть мильовой вѣдлеглости, примѣромъ гукъ вѣдъ гарматъ, особливо, коли вѣтеръ несе голосъ вѣдъ предмета до нашего уха. Однакѣ вѣддаленѣ, зъ якого враженя вѣдъ предметѣвъ до ока доходятъ, годѣ зъ тамтими и порѣвнати. Свѣтла небесні вѣддалені вѣдъ насъ біліоны миль; а прецѣнь мы тоті свѣтла (звѣзды) голымъ окомъ добачаємо.

Слухъ.

Еще може дивнѣйше улаженный змысль слуху. Знарядомъ его єсть ухо, котре складаѣ ся зъ уха виѣшного, середочного и внутрѣшного... Виѣшное ухо єсть того, що бачимо по обохъ сторонахъ головы, є. є. кляца ушна и провѣдъ, що вѣдъ кляцы заглибляѣ ся до середины уха. Провѣдъ той кѣнчить ся барабанию болонкою, котра его засклеплюѣ. По другѣй сторонѣ барабанной болонки єсть середочне ухо, котре простягаѣ ся ажъ до кѣстной стѣны; въ той стѣнѣ находятъ ся два вѣконця, засклеплені тоненькими болонками: горѣшнее вѣконце єсть овалъне, долѣшнее округле. Середочне ухо єсть наповнене воздухомъ. Крѣмъ воздуха находятъ ся еще тутъ чотыри хряетковаті, маленькі и делікатні кѣсточкы, спобіи зъ собою мовѣ ланцюшокъ. Перша кѣсточка єсть прикрѣплена до болонки барабанной, послѣдняя до болонки вѣконця овалъного. По другѣй сторонѣ кѣстной стѣны єсть ухо внутрѣшное, наповнене течею. Оно простягаѣ ся въ глубъ головы. Найважнѣйшимъ знарядомъ въ усѣхъ внутрѣшнихъ єсть слимакъ. Въ нѣмъ находятъ ся дуже маленькихъ 3000 кѣсточокъ, висѣчихъ на тоненькихъ болонкахъ и єрву слухового, котрый крѣмъ того плаваѣ розгалуженный въ течі. Щобы пізнати, до чого служать кѣсточкы тоті въ слимаку, мусімо пояснити, що єсть голосъ.

Голосъ єсть дрожанѣмъ (вibraцією) воздуха. Треба 32 дрожанъ (филь) на секунду, щобы учути найнизшій голосъ; чимъ бѣльше дрожанъ на секунду, тымъ вишій тонъ.... Тонъ (або и кождый голосъ) дѣстаѣ ся до уха тымъ чиномъ, що порушуючий воздухъ доходить до кляцы ушной, дальше черезъ провѣдъ до барабанной болонки, а тота починаѣ такъ само дрожати, якъ воздухъ. До барабанной болонки прикрѣплена одна кѣсточка середочного уха а до болонки въ вѣконці овалъномъ послѣдняя кѣсточка, — зъ той причини дрожитъ такожь и вѣконце овалъне. Дрожаня тоті удѣляють ся течі въ усѣхъ внутрѣшнихъ, тожь и тота течя дрожитъ. А теперъ же настаѣ велике диво: въ слимаку дрожитъ лишъ одна кѣсточка, и то тота, котра вѣдновѣдаѣ виѣшному тонові, що дѣстаѣ ся до уха... Слимака можна бы прѣте порѣвнати

до фортецяну, въ котрѣмъ есть 3000 клявішѣвъ на 3000 тонѣвъ, хочъ такого фортецяна нема и не буде. Ухо людске есть тымъ чиномъ найдоскональшимъ инструментомъ.

Важно́сть слуху есть дуже велика. Чуємо голоса природы, що намъ суть приятнї, якъ легкій шумъ въ гаю, журчанє воды, свѣтъ солов'ївъ або неприємнї, якъ зловѣщїй крикъ совы, скрегѣтъ сороки, скрипъ осики середъ темной ночи на самотѣ; — або страхомъ и грозою проникаючї, якъ гукъ и лоскѣтъ громѣвъ середъ високихъ гѣръ, що єго звеличенимъ ехомъ кѣлькократно повторяють. Всѣ они вѣдзываютъ ся глубоко въ души нашѣй и прищеплюють насъ до думаня, — до прочутя якихъсь невидимыхъ существъ... Именно грѣмъ бувъ грозою для необразованыхъ народѣвъ; — они прочували въ нѣмъ гнѣвъ найвысшого существа... Єще важивѣйшимъ для насъ есть слухъ тому, бо черезъ него учимо ся людской бесѣды, артикулованого слова, котре есть одинокимъ вѣдновѣднимъ выразомъ нашей мысли. Глухї азъ роду суть такожъ и нѣмї. Бесѣда есть для насъ дорогоценнымъ скарбомъ. Бесѣдою удѣляємо нашї мысли другому, учимо єго мыслити, удѣляємо ему позиточныхъ вѣдомостей, — перестерѣгаємо єго вѣдъ злого, накланяємо до доброго; словомъ бесѣда зъ неуча робить ученого, зъ грубого и дикуна робить чоловѣка гуманного и образованого... Для педагога образованє мовы и употребленє єй до выхованя молодого поколѣня має неоцѣнену вагу. Живе слово, бесѣда, входить глубоко до души и есть тымъ здоровымъ и хорошимъ зерномъ, що приносить богатї плоды. Єго не заступлять нїякї книжки. Ученикъ уважний скоро и красно образує ся; розсѣяный и лѣнивый не поступить на передъ...

Такъ якъ бесѣда для мысленя, такъ музыка есть одинокимъ выразомъ для чувствъ. Она есть бесѣдою-серця; розвиває и ублагородняє, и есть такожъ важнымъ чинникомъ выхованя.

(Дальше буде).

Н

До братѣвъ, учителѣвъ.

Ведѣть, показуйте; нехай стара мати
Навчаєть ся, якъ дѣтей тыхъ новыхъ доглядати.
Показуйте! за науку не турбуйтеся,
Буде материна добра плата.
Побачите славу, живу славу...

Тарасъ Шевченко.

Не має чоловѣкъ вѣривѣйшого друга въ житю надъ надбю. Скоро лишень першїй разъ ухмѣхне ся она малому недолѣткови, сейчасъ стає єму проводникомъ и невѣдстуннымъ товаришомъ середъ рѣжкихъ обетавинъ, середъ тяжкихъ пробъ житя, терновыхъ дорѣгъ, злыднѣвъ та недостаткѣвъ и тяжкихъ борбъ, — ажъ поки не заведе єго обтяженого трудомъ, досвѣдами и лѣтами на край черной челюости холодного гроба. И тутъ послѣдний разъ зъ солодкою усмѣшкою на устахъ пригортає єго въ свои теплї оббїмы, щобы перенести сивого подорожника тихесенько въ бажану краину, де нема нї болѣзни, нї печали, но жизнь безконечна... Пѣдчасъ найтяжшой утомы и знеохоченя прошептуетъ она чарѣвий слова захохоты и скриленя и, якъ горячїй поєтъ або натхненый маляръ, вѣдкрыває зъ за навѣсы передъ нами щѣразъ

то нові чудні країни, щоразъ то нові картини, задля котрыхъ у насъ, наче роса вѣдь сонця — никне утома, щезає знеохоченє; мы пускаємось напередъ, щобъ усувати всякі перепони, що стають вѣ дорожѣ, якъ той путникъ Шіллера, добиваючий ся золотою брамою:

„Berge lagen mir im Wege,
Ströme hemmten meinen Fuss,
Über Schlünde baut' ich Stege,
Brücken durch den wilden Fluss“....

щобъ лишъ добити ся до мети, щобъ стати на дорожѣ бажаня:

„Denn mich trieb ein mächtig Hoffen!“

Надѣя и вѣра вѣ оуцненє дѣль и осягненє цѣли доказують неразъ навѣть чудесъ. Що инѣдѣ одному выдає ся неправдоподѣбнимъ доконати або осягнути, того доконує и осягає силою волѣ той, котрый не покидає ся нѣ коли надѣй на усѣхъ. О, кѣлькожъ то намъ, братя учителѣ, намъ — робѣтникамъ будучини и долѣ народу, ви потрібно? Кѣлько то порогѣвъ, колодѣ и всякихъ завадъ синияє насъ вѣ просвѣтлѣй робѣтѣ, кѣлько то утоми и знеохоченя дѣзнаємо неразъ и дѣзнавати, поки що, мусимо? Хоть мы самі єсьмо надѣєю многихъ — то для насъ же надѣя єсть тымъ, чимъ для засѣву весняний дощ и лѣтня роса, а для женця киянична вода.

Положенє наше матеріальне незавидне, робота наша тяжка, вимагаюча сли вже не вродженого дару и здѣбности то хоть глубокого перевѣтя ся предметомъ и званємъ. Нѣкому не єсть такъ конечнымъ пѣдпорядкувати всякій свои личий интереса, потреби, навички и склѣбности пѣдъ потреби и вимоги свого становища и робѣты для другихъ, якъ учителеви. Правда, що становище наше учительске середѣ суспѣльности не тѣшитъ ся ще такимъ оцѣненємъ, якъ повиннобъ бути, то всежъ мы мусимо виробити вѣ собѣ переконанє, що оно колись оцѣнить ся, и що суспѣльность мусить єго сама пѣднести вѣ своихъ очахъ на щєбель высшій, належный и вѣдновѣдний заслугамъ. Институтція учительства, особливожъ сѣльського, єсть ще недавня; она хоть була выплывомъ потребѣ суспѣльности и часу, не перейшла ще той дороги розвитку, щобъ могла стати на рѣвнѣ поручъ институтѣй другихъ, спорѣдненихъ навѣть вѣ робѣтѣ, якъ прим. институтѣй священства. Се мусимо мы мати на уважѣ, кѣлько разъ лишъ прийдє намъ жалѣ до серця а на уста гѣрке слово невдоволеня и нарѣкани, що институтѣй другі переходили такійжъ самі степенѣ розвитку якъ и наша теперъ, що и они не стали вѣдѣ разу на тѣй висѣтѣ, якою теперъ середѣ суспѣльности тѣшать ся. Але и се намъ на уважѣ конче мати треба, що наша молода институтція зѣ поступомъ часу мусить поступати и собѣ, и що она має заевнену будучность; та що се вѣдѣ насъ самыхъ залежить, чи буде она розвивати ся борше чи слимаковымъ ходомъ. Поступъ институтѣй нашої не лежить вѣ нѣй самѣй, не залежить такъ дуже и вѣдѣ суспѣльности, котра єй пѣдносити мусить; а залежить она вѣдѣ поступу *одиноць*, що єю институтцію собою творять, значить: *она залежить вѣдѣ поступу нашихъ моральныхъ и умисловыхъ силъ.*

Що институтція учительска сама собою занимає вѣ суспѣльности для єй будучини, добробыту и ладу найважнѣйше поле, се вже бачили найлѣнше Французы, се знає и розумѣє кождый, хоть троха мыслячий чѣловѣкъ, се розумѣємо и мы. Та поки що, у свѣтѣ такъ веде ся, що все мѣрѣємо и цѣнимо пѣсля єго правдивой вартости, придатности и заслуги. Насъ не оцѣнено такъ, якъ бы мы хотѣли; насъ неоставлено на той щєбель вѣдѣ разу, котрый намъ

посередъ другихъ класъ належить ся, хоть нашъ букварь ёсть подвалиною веѣхъ другихъ. Но хто мавъ насъ оцѣнювати? Тѣ, для котрыхъ мы працювали або и працюємо, — суть ще нечисленнїи або незанимаючіи ще самїи жадныхъ мѣсць въ урядахъ громадскихъ и краєвыхъ або суть недолѣтками. Старшїи, на котрыхъ мы нарікаємо, не мають супроти насъ жадныхъ зобовязань. Водъ насъ самыхъ залежить, щобъ зъ нашої школы выходило якъ найчисленнїйше поколѣнїе, котре бы само належно змогло оцѣнити нашу инстицію и насъ, почуло въ собѣ привязанїе и вдячнїсть не наказану, але водчуту, розпѣзнану и по справедливости осуждену.

Но до того треба ще намъ самымъ дуже богато! Намъ потрібно переняти ся гадкою розвою инстиціѣ, котрої насъ доля присудила, а котра для насъ не безъ ґваранціѣ, нагороди за стараня и заходы, не безъ красы, тепла и належного поважаня. Намъ треба лучити ся якъ найтѣснїйше въ товариства и кружки учительскїи, дѣлити ся знанємъ, гадками и способами въ улекшеню працѣ, вырабляти мѣжъ собою сердечну, тревалу та щиру звязь, помагати собѣ во веємъ и по змозѣ и разомъ працювати такъ для добра водданныхъ намъ поколѣнїи, якъ для добра и швидкого поступу нашої инстиціѣ. Передовеємъ же мусимо невимривно и безперерывно працювати надъ собою, щобъ не стояти на одиомъ мѣсци, не оставати по заду, — а ити зъ поступомъ часу впередъ, бо тымъ лишъ способомъ здужаємо водновѣсти живимъ що разъ то новымъ потребамъ и вимогамъ сусѣльности та и своимъ обовязкамъ. Найкрасшїи свойства нашїи, моральнїи и умисловїи силы мусять знїдѣти, змарїѣти и пригаснути, если не будемо ихъ підтримувати и розвивати, що вже и для самого интересу нашої будучини не обходиме, божъ святимъ обовязкомъ для кожного чоловіка старати ся не лишъ о своє „нынї“, але и о „завтра“.

Кождый се ачейже признасть намъ, що не може бути добрымъ учителемъ другихъ той, хто самъ по скѣнченю своихъ фаховыхъ студїи дальше нїчого не читає и не учить ся. Свѣтъ и наука нїколи не стоять на одиѣи мѣрѣ; они поступають такъ, якъ поступає неуставно сонце по своимъ небосклонѣ. То, що ще вчора було для насъ незвѣстїе, тайною, загадкою, нынѣ являє ся нашимъ очамъ яко явна и веємъ приступна правда; то, що мы вчора водсували яко нездобне и непридатне, нынѣ хапаємо чимъ скорше, щобъ якъ найкористивнїйше зужити; зъ чимъ мы ще вчора не знали що зробити, нынѣ стає неоцѣненымъ средствомъ, выгоднымъ орудємъ, котре заощаджує намъ цѣлїи днї працѣ и на кѣлька лѣтъ здоровья; а що ще вчора було въ насъ водразу и неохоту, нынѣ стає ся интереснымъ, заохочуючимъ, ба — и вельми хосеннымъ!

Кѣлько бы то учительствъ могло свободно легко, а навѣтъ зъ приятистю для себе, зъ бѣльшимъ хѣномъ и лѣньшии усеїхами для дѣтей працювати въ школѣ, если бы схотѣли ознакомити ся зъ новѣйшими добутками науки на поли педагогїки, дидактики и методики? Той грѣшъ, якїи бы выдали на фахову часопись, чтобы познакомлювала ихъ зъ тими добутками науки, подавала жерела пожиточныхъ книжокъ и пѣдручникѣвъ, и выдатокъ на водновѣдну книжку, вылативъ бы ся имъ дуже щедро, бо заощадивъ бы непотрѣбною мозолю и здоровья, а передъ властями неразъ и неприємности та одвѣчальности.

Наука сама собою не має жадной иншої цѣли, якъ лишъ поддавати способы штучного и легкого поконуваня веєкихъ трудностей и перешкодъ не

лишь въ працѣ, але и на дорожѣ житя..... Адажежь ся конечиость, ся потребѣ суспѣльности поставила и насъ на те великою ваги становище, щобъ мы учили другихъ способѣвъ, якъ мають колись жити, щобъ моглись устоятись супроти элементѣвъ будьто житю противныхъ, будь утрудняющихъ и спиняющихъ. Досвѣдъ бо пережитыхъ вѣковъ опертый на свѣдоцтвахъ исторіѣ показавъ наглядно, що лишь народы зъ вышою культурою поборювали и переживали своихъ противниковъ, та що лишь тамъ приходивъ народъ до добробыту и свободѣйшого житя скорше, де була культура добре и на здоровыхъ засиновкахъ розвинена. А що дасть ся приложити до цѣлои суспѣльности або одного народа, то тымъ лекше пѣдходить пѣдъ веретву якоиься класы, те саме дасть ся приноровити до нашої институтіѣ. Чимъ скорше будемо мы самі поступати на передъ, чимъ бѣльше буде у насъ самыхъ знаня, науки, способѣвъ користной працѣ для другихъ, тымъ лекша буде намъ робота, приємнѣйше житѣ, успѣшнѣйшій розвѣй нашої институтіѣ. Тымъ лишь пѣднесемо ся въ очахъ народа и выробимо собѣ поважане такъ для одиниць якъ и для цѣлого учительского загалу и тымъ а не иншимъ способомъ добѣмо ся скорше щасливои оцѣнки и становища середъ суспѣльности, яке намъ по справедливости припасти мусить.

Лишь надѣвъ намъ треба на красшу будучиость и вѣры въ осягнене цѣли, щобъ додавали намъ духа и силы. Мы самі мусимо пробивати собѣ слѣдъ до неї, робити дорогу, котрой нѣхто намъ не прочистить, нѣхто не протопче. Алежь бо и мы не протопчемо єї зъ завязаными очима!

Днесъ всьо значить наука,
Ученый нымѣ свѣтъ!...

А намъ же єї наибѣльше потребно! Великы мы отєймъ переймемо ся, та не пожалѣмо хоть бы вѣдъ устѣ вѣднатои вдовиной лепты бодай на одну фахову часопись, на потребну книжку, пѣдручникъ, станемо засилити свои часописи вымѣнкою гадокъ про нашу роботу, дописями та розвѣдками, заинтересуємо ся нею и нашимъ званемъ щиро, станемо працювати не лишь въ школѣ надъ другими, але и самі надъ собою, побудемо ся неодной неоптребнои утомы и знеохоченя, а ущасливляючи другихъ, бачивши щедріи овочѣ свои працѣ, — ущасливимо и себе.

Отсе були бы нашѣ найщирѣйшѣ и найсердечнѣйшѣ бажаня и желаня Вамъ, браты учитель, зъ новымъ рокомъ, бо лишь въ той способѣ надѣвъ всякѣй на красшу будучиость не будутъ злудными якъ блудный огникъ, але заведуть насъ до пожаданой меты!

Не для почестіѣ и не для славы мы працювати повинни; се марниця нѣчо не значуча, котра пѣдбиваючи чоловѣка въ пыху понижаетъ єго и стручує зъ той высоты, на яку вѣнъ пѣдносить ся поставивши собѣ за цѣль жити працювати для добра и щастя всѣхъ одиниць цѣлои суспѣльности, щобъ оставити по собѣ вѣковѣчный памятникъ, нѣчимъ не стертого дѣла!

Той лишь справдѣ ущасливить себе и дожиє правдивои славы, хто стане яко робѣтникъ тихій, новиный тецлон надѣвъ и вѣры въ свое дѣло, приготавливаемый на поконанє всѣхъ перешкодъ або хоть бы часового понижєня, а забираючиь до своей работы скаже рѣшучо:

На долю плакати не буду,
На свѣтъ жалѣти нема що:
Хто лишь для славы шукає труда,
Той не робѣтникъ, — а ледащо!

Павло Кирибѣцъ.

ФОНОГРАФЪ.

(Пише Стефанъ Ковалѣвъ, управитель школы въ Бoryславю).

Жиемо въ часѣ плодови́тѣмъ въ рѣжнородий вѣдкрытѣ и свѣтовѣ перемѣны. Пара, огонь, свѣтло и электро-магнетизмъ, то суть первотины, котрыми занятый нынѣ умъ людскій старае ся выхѣснувати ихъ неспожиту силу до своихъ цѣлей; вѣддати на услуги торговли и промысловости людскѣй.

Еще не охолонувъ чоловѣкъ зъ подиву, якъ парова машина стала выручати его у всѣхъ галузяхъ механічної працѣ, якъ зъ проразливимъ шумомъ и свистомъ стала перебѣгати сушу и океаны, розвозити невыдалящину, переносити все зъ одного кѣнца свѣта на другій, ажъ ту въ слѣдъ за нею сѣтъ телеграфічна мовѣ паутиною обмотуе всю землю, мчуть вѣсти по дротѣ скоростію стрѣлы громовой зъ старого свѣта до нового и на вѣдворѣ; словомъ чудеса проживаемо.

За телеграфомъ появилъ ся небавомъ и телефонъ; стали и сего уживати по фабрикахъ, гостинницяхъ, закладахъ публичныхъ и домахъ частныхъ, а хотай еще не вырѣсъ въ силу, не перевысивъ въ практичности своего старшого брата, то все мае одну, властиву тѣлько ему прикмету, именно: могла бы и неграмотна селянка-мати розмовити ся зъ своимъ сыномъ, котрый на сотку кѣлометровъ вѣддаленый тужить за нею при вѣйску.

Но телеграфъ и телефонъ можуть тѣлько гордити ся своимъ наймолодшимъ братомъ, котрый недавно прийшовъ на свѣтъ и именуе ся: фонографомъ. Вѣтцемъ сего нового апарату єсть ученый фѣзикъ въ пѣвночній Америцѣ Тома А. Едізонъ. Ученый сей заявивъ передъ десятима роками, що зумѣе голосъ, сѣвъ, мову людску и т. д. увязнити на своемъ цилиндрѣ металевомъ, перенести его на сотки миль за океанъ и тамъ посредствомъ вѣдновѣднои машины выкликати зъ того цилиндра зновъ тѣ самі звуки, музику, сѣвъ, якъ найвѣрѣйше.

Прирядомъ тымъ єсть фонографъ, а складъ его такъ простый и поединчій, що кождый, оглядаючи машинерію подумае: се не велика штука, мѣгъ бы хто небудь таке диво зробити. Головными частями фонографа въ первѣстнѣмъ видѣ були: болонка шкѣряна або металева, рылець острокѣчастый и цилиндръ, покритый станиольомъ. Коли говорило ся въ трубку акустичну, вправляло ся въ потрясенѣ болонку, тотѣ знову порушала до своего осередка прикрѣпленный рылець, а сей послѣдній писавъ на обертающѣмъ ся цилиндрѣ на станиоли меншій и бѣльшій знаки — подобно якъ на фоавтографѣ. Цилиндръ обертаючи ся на трубѣ безъ кѣнца посувавъ ся зъ лѣвого боку до правого, а знаки написані рылцемъ представляли лінію спіральну.

Ходило теперъ о те, щобы знаки сѣ можна вѣдчитати. Едізонъ зробивъ такъ, що самъ писарь ихъ вѣдчитавъ, а то слѣдующимъ способомъ:

Пересунувъ цилиндръ на первѣстне мѣсце такъ, що рылець знайшовъ ся въ тѣмъ мѣсці, зъ вѣдки перше почавъ писати звуковій знак. Пустивши въ рухъ цилиндръ рылець теперъ вандрувавъ по своемъ письмѣ; підскакуючи по бороздахъ и прилудахъ штуркавъ болону, — по просту вѣдавъ тѣ вѣсь попередній удары — а ся знова звертала ихъ воздухови, котрый на основѣ права акустичного вѣддѣлювавъ на болонку вѣ усѣ и такіагъ способомъ слушающий чувъ вѣрно вѣсь слова, высказані перше до рурки.

Апаратъ сей въ такѣмъ первѣстнѣмъ видѣ мавъ багато хибъ: слова були невыразні, именно зъ согласнымишло плохо; вѣнь шепелѣвѣвъ, напльвъ якъ мала дитина, котра зачинає говорити, а голосъ бувъ низше всякои критики; зъ такими негати́вними прирядами мовними и зъ такимъ орґаномъ звуковимъ засуджено новонароджений фонографъ дѣтямъ на забавку.

Едізонъ не давъ ся однакъ збити зъ пантелику; працювавъ дальше надъ своимъ апаратомъ, поправлявъ его хибы и такъ: зробивъ двѣ рурки акустичній — одну до говореня, другу до слуханя; два рыльця — оденъ до писаня а другій до читаня графічныхъ филь звуковыхъ. Рылець пишучій есть о много ширшій и дуже острый, а конґюючий писемо спружинюватый, тонґсенскій и на кѣнци нѣжно загнѣный, щобы, вандруючи знаками письма свого попередника, не псувавъ нѣжныхъ берѣжковъ.

Циліндеръ зробивъ Едізонъ такожъ подвійный; оденъ повный, другій порожный, покрытый не станіолѣмъ якъ перше лише верствою воску. Понеже вѣскъ при звичайнѣй температурѣ есть досыть твердый и нееластичный, а рылець не мѣгъ бы вѣхъ делікатнѣйшихъ потрясень болонки на цѣмъ нарысувати, то Едізонъ зарадивъ сему ось якъ: въ часѣ дѣланя апарата порушає ся передъ пишучимъ рыльцемъ гладильце и розжареный дротикъ; перше шкребче и гладить поверхню воскову а друге своимъ жаромъ смягчить туюжъ; рылець слѣдує доперва по уторованѣй дорожѣ и найнѣжнѣйшій движеня болонки значить бѣльшими або меншими знаками.

Много еще иншихъ хибъ усунула быстроумность Едізона и довела егожъ апаратъ въ союзѣ зъ электро-магнетикою до совершенности т. е. зробила машину, котра мову чоловіка, спѣвъ, музику и т. д. переходяє вѣками цѣлкомъ вѣрно. Хоче хтось своему приятелеви за море пѣслати вѣсть не листомъ лишь своимъ голосомъ, то вправляє въ рухъ фонографъ, говорить все, що мавъ писати, въ акустичну рурку. Въ часѣ перестанку може и апаратъ въ кождѣй хвили весипити. Коли скѣнчить, знимає циліндеръ, завиває и вѣдсылає его на призначене мѣсце, де приятель одержавши валець вкладає его на такій самый фонографъ и слухає его исторіѣ. Якій еуть можливый застосованя фонографу не тяжко предвидѣти, але якій перемѣны въ житію товариствѣмъ можуть наступити, то вже рѣчь труднѣйша. Чудо, дѣйстне чудо, котрѣ Едізонъ вѣдкрывъ на своѣмъ капелюсѣ въ той способѣ, що кѣлька разѣвъ дно тогожъ дрожало! И многожъ то тысячей то само замѣтили и нѣчого не выдумали? Потреба було Едізономъ уродити ся — вѣдповѣдаємо старою формулкою.

Окружникъ краєвої рады школьної въ справѣ испытѣвъ зрѣлости.

Ц. к. краєва рада школьна выдала подъ днемъ 22. листопада с. р. подъ ч. 19.611 такий окружникъ до дирекцій школъ середнихъ въ справѣ испытѣвъ зрѣлости:

Справозданя, предложеній краєвыми инспекторами школъ и делегатами краєвої рады школьної, котрі торѣкъ проводили испытѣмъ зрѣлости, ствердили згѣдно, що тѣ испытѣ не всюды вѣдбувають ся зъ належною точностію та повагою и не все годять ся зъ истинючими приписами чи то давнѣйшихъ

розпоряджень ради школьної чи то в указчику до повнення уряду учительского.

Зъ той причини красава рада школьна, пригадуючи давнѣйшій приписы, заряджує ще слѣдуюче:

I. Пѣдчасъ письменныхъ испытѣвъ зрѣлости не повинно вѣ одинѣй сали робити бѣльше якъ 20 а вѣ школахъ реальныхъ 15 абитуриѣнтовъ. Коли ихъ єсть бѣльше треба пѣдѣлити на вѣдѣлы и кожый поручити надзоруви окремого учителя.

II. Надзѣръ надъ абитуриѣнтами повиненъ бути найточнѣйшій, щѣбы запѣбѣгти всякимъ надужитамъ и вѣдписуваню виробѣвъ. Одвѣчальность вѣ тѣй справѣ паде виключно на дирекцію, о скѣлько вѣдноситъ ся до помочи, подаванѣй абитуриѣнтамъ зъ-на двору, и на надзирающихъ учителей, о скѣлько вѣдноситъ ся до надужитъ пѣдчасъ испытѣу письменного. Красава рада школьна уважає за успѣшное средство противъ надужитъ, щѣбы передъ кожымъ испытѣомъ письменнымъ роздати мѣжъ абитуриѣнтовъ якусь точно обчислену скѣлькокѣсть аркушѣвъ зъ печаткою дирекціѣ, а абитуриѣнты мусять уживати виключно тыхъ аркушѣвъ, а опѣсля зложити всѣ вѣ руки надзирающего учителя.

III. Учителѣ, пѣдкладающій тематы до виробѣвъ письменныхъ, повинний глядѣти на то, щѣбы тематы були вѣдповѣдний и обчислений на степень умислового образования абитуриѣнтовъ. Вѣ языкахъ вѣсячныхъ треба пѣдкладати такожъ текстѣ, якій абитуриѣнты мають перекласти, а при тѣмъ вѣ тематахъ польско-латиньскихъ треба уважати на то, щѣбы вѣ текстахъ не було выразѣвъ и понять чужихъ свѣтови старинному.

IV. Пѣдчасъ надзыраня учитель не смѣє давати абитуриѣнтамъ якъ-небудь указки, выясненя або диспозиціѣ тематѣвъ безъ письменного дозволу инспектора краєвого, котрый тематы визначає.

V. Письменный вырѣбы абитуриѣнтовъ треба докладно поправити, оцѣнити точно цензурами, уживаними при курсовыхъ класификаціяхъ, уникаючи всякихъ додаткѣвъ ослабляющихъ або за мало рѣшующихъ. Передъ починѣомъ устного испытѣу треба всѣ вырѣбы письменный пѣдложити пѣдсѣдателеви комісіѣ испытующей.

VI. До устного испытѣу мають приступати абитуриѣнты вѣ порядку точно поазбучномъ, напередъ публичний, потѣмъ приватисты и екстернисты.

VII. Пѣдчасъ устного испытѣу потрібна єсть безперерывна присутность директора и всѣхъ членѣвъ комісіѣ испытующей. Задля того треба увольняти экзаминовѣвъ вѣдъ выкладѣвъ школьных на цѣлый часъ устного испытѣу, а выклады ихъ або поручити иншимъ учителямъ, або, колибъ се було неможливе, увольнювати за чергою одну або двѣ класы вѣдъ выкладѣвъ.

VIII. Учителѣ пишущій протоколъ повиненъ записувати тѣлько пытаня, а цензуры має вписувати до протоколу самъ экзаминовѣръ безпосередню по скѣнченю испытѣу зъ своего предмету.

IX. Доручуване свѣдоцтѣвъ зрѣлости повинно вѣдбувати ся зъ якоюсь торжественностью по скѣнченю цѣлого испытѣу зрѣлости.

X. Позаякъ при испытѣвѣ зрѣлости иде о сконстатованє, чи абитуриѣнтъ посѣдає зрѣлость умислову, успособляющую его до самостоятельной працѣ науковѣй, длятого пытаня пѣдчасъ испытѣу треба такъ завдавати, щѣбы абитуриѣнтъ мѣгъ вѣдповѣдати на нихъ по зможѣ самостоятельно, безъ непастаинной помочи и непастаинного перерываня вѣдъ экзаминовѣра. Красава рада школьна высказує надѣю, щѣ тѣла учительскій при помочи точной класификаціѣ у всѣхъ

клясахъ, а особливо въ клясахъ IV. и VIII., допускати будуть до испытѣ тѣхъ абитуриентовъ, котрымъ буде можна признати безъ вагана свѣдоцтво зрѣлости.

XI. Застерѣгаючи собѣ на пѣзнійше выдати дальшій зарядженя, краєва рада шкѣльна поручає теперъ:

а) щобы при испытѣ зъ языковъ клясичныхъ экзаминаторы пересвѣдували ся передъ всѣмъ, чи абитуриенты ориѣнтуютъ ся легко въ языцѣ и чи посѣдають побѣчь достаточного знаня вокабуль вѣдомости граматичный и стилистичный, наконецъ, чи потрафлять выяснити звязаній непосредно зъ лектурою квестіѣ, дотыкаючій реалій;

б) щобы въ науцѣ исторіѣ побѣчь вымаганъ, що мѣстять ся въ Указчику, абитуриенты посѣдали такожъ знанє головнѣйшихъ датъ зъ исторіѣ Польщи и Руси, а по-надъ то щобы въ географіѣ проявили вѣдомости, потрібній кождоу образованому чоловікови;

в) щобы въ фізицѣ пересвѣдчувано ся передовсѣмъ, чи абитуриентъ знає права явищъ а такожъ ихъ звязъ причинову, а не кладено головною ваги на дедукціѣ математичный, особливо довшій и бѣльше замотаній;

г) щобы въ заведеняхъ, де польскій языкъ єсть выкладовымъ, абитуриенты выражували ся поправно въ языцѣ польскѣмъ не тѣлько пѣдчасъ испытѣ зъ языка польского, але такожъ у всѣхъ иншихъ предметахъ испытѣ, и щобы экзаминаторы на тую поправность бачну звертали увагу.

НОВИНКИ.

— На засѣданію Руского Товариства педагогичного у Львовѣ зъ дня 31. п. ст. грудня 1889. позагодожено мѣжъ иншими отѣй справы: 1) рѣшено держати публичний вѣдчиты въ „Рускѣй Бесѣдѣ“ у Львовѣ и просити до нихъ Ви.: проф. Вахнянина, д-ра Целевича, о. сов. Ильницкого, д-ра Калитовского, проф. Бѣлецкого, д-ра Кулачковского и иншихъ; — 2) рѣшено завѣзвати контрольную комісію, щобы переглянула рахунки товариства въ виду надходящихъ незабаромъ загальныхъ зборѣвъ; — 3) принято до вѣдомости, що укладъ популярного виданя Кобзаря буде готовый найдалше до кѣнца сѣчня 1890 р.; — Рѣшено выдати популярный виданя Григорія Квѣтки и Марка Вовчка въ такѣмъ видѣ, щобъ могли бути припорученій краєвою радою шкѣльною до ужитку въ школахъ; — 5) рѣшено выдати збѣрку байокъ, загадокъ и пісень зъ оригинальными иллюстраціями; — 6) рѣшено выдати проспектъ въ справѣ часописи „Учитель“ и розбелати его зѣ всѣми рускими газетами; — цѣлорѣчнымъ предплатникамъ рѣшено дати въ дарѣ „Принисы при испытѣхъ“; — 7) принято до вѣдомости, що выслано просьбу до Міністерства просити въ справѣ удѣлення запомоги на цѣли товариства; — 8) працю п. Д. „Пѣдручникъ письменныхъ вправъ для шкѣлъ народныхъ“ рѣшено звернути яко неконче придалу до друку; — 9) рѣшено друкувати „Учителя“ въ бѣльшѣмъ числѣ примѣрниковъ якъ въ роцѣ 1890, а кандидатамъ учительскимъ дати его за знижену цѣну 2 зр., платныхъ зъ горы.

— На выдѣлѣ рѣлынчій въ краковскѣмъ університетѣ, котрый мавъ отворитись зъ новымъ рокомъ шкѣльнымъ, сѣть вже кандидаты на профессорѣвъ, а то п. Альфонсъ Ліноманъ, редакторъ Tygodnik-a poln.; д-ръ Валентовичъ, ветеринаръ краковскій и д-ръ Вавиновичъ, котрый выкладавъ бы технологію господарству.

— **Реформа испытѣвъ зрѣлости.** Дня 15. сѣчня 1890 р. має зійти ся у Вѣдн анкета, котра має виявити свѣй судъ и гадку що до змѣны постановѣ и практики при теперѣшнихъ испытѣхъ зрѣлости въ середнихъ школахъ. Здає ся, що анкета буде за знесенемъ увѣльнення вѣдъ испытѣ деякихъ предметѣвъ, якъ прим.: исторіѣ, фізики, бо досвѣдъ высказавъ, що знамениті ученики не мали понятя о тыхъ предметахъ.

— **Испыты кваліфікаційні** передъ львівскою комісією для шкѣлъ народныхъ и выдѣловыхъ розпочнуть ся въ понедѣлокъ 17. лютого н. ст. о 8-мѣй годинѣ рано письменною частію. Поданя належито остемпльовані и заосмотрѣні: а) въ метрику хрещеня, б) свѣдоцтво зрѣлости, в) свѣдоцтво дво-лѣтної практики и г) короткій описъ перебутѣ житя, наложити внести посередствомъ своєї ц. к. Рады шкѣльною окружною до дирекціѣ ц. к. Комісіѣ у Львовѣ ул. Скарбѣвска ч. 39 найдалше до 31. сѣчня с. р.

— **Проектъ заснованя платного жѣночого воспиталища у Львовѣ,** поднесенный на послѣднихъ загальныхъ зборахъ общества Рускихъ Дамъ панею Ф. Огоновскою, котрый вправдѣ на тыхъ зборахъ не бувъ ще цѣлковито порѣшениый, найшовъ загальне одобрѣне. Вѣдновѣдно порученю загальныхъ зборѣвъ, якъ довѣдуємо ся, єсть проектъ сей предметомъ нарадъ ново-выбраного выдѣлу и коли се вельми важне для насъ пытанє буде всесторонно обговорене, мають бути скликаны надпорядочный зборы общества для остаточного полагодженя, такъ щобы се воспиталище вже зъ слѣдующимъ шкѣльнымъ рокомъ могло вѣйти въ житє.

— **Лосѣ въ Карпатахъ.** Сими часами выкопали въ Татрахъ, въ лисини, въ глубинѣ 45 стѣпъ межі намуловымъ ваньякомъ кѣстякъ звѣра, захованный въ цѣлости. Проф. Д-ръ Шайноха орѣкъ, що се кѣстякъ самицѣ лова. Було бы се дуже важне для природниковъ и науки, бо доси сумѣвали ся, чи заходили коли лосѣ у нашѣ Карпаты.

— **На фахову бібліотеку санитарну** у Вѣдн зажадано въ прелімін. держ. на рѣкъ 1890 сумы замѣсть 3.500,— 12.000. Бібліотека ся заложена доперва бѣжучого року, а грошѣ мають ити на закупъ знаменитѣшихъ дѣлъ гигієнічныхъ и санитарно-поліційныхъ, на фаховы часописи, які теперъ выходять и на щорѣчний справозданя о вѣдосиныхъ санитарныхъ у всѣхъ краяхъ австрійскихъ.

— **Рѣшеня міністеріальні.** Міністеръ торговлѣ орѣкъ въ одиѣмъ спеціальному случаю, що сницарство не належить до категоріѣ концесіонованого руководѣльництва, але єго треба зачислити до штукъ красныхъ.

— **Дива природы.** Въ Америкѣ, въ мѣстѣ Вільмінгтонѣ, породила одна жѣнка дитину зъ двома головами. Жѣнка померла при пологахъ, а дитина живѣ; а знова въ Товнѣ Вотерфордѣ якась п. Шмідъ породила дитину, що важить всего на всего фунтъ. Хоть дитина мала, однакъ розвинена и здорова.

— **Новы листоношѣ.** У Франціи зачинають причувати ластѣвокъ до пошлєня листѣвъ въ далекой сторовѣ. Звѣстна рѣчь, що ластѣвки лѣтають швидше чѣмъ голубы, а Французы вельми люблять выкористати.

— **Велика родина.** Въ Горлицяхъ померъ грабаръ, Петро Петровскій, проживши 94 лѣтъ, а мавъ 14 дѣтей, 52-охъ внуковъ, 118-охъ правнуковъ и 23-охъ пра-правнуковъ.

— **Завше надѣя!** Американска руска газета „Америка“ пише, що тамъ засудивъ судъ Николу Куртиса за злочинство 2. стєпеня на 93 роки взынцѣ. Бєди теперъ має зъ 30 лѣтъ, то все ще надѣя...

Шкѣльный вѣсти.

— **Конкурсы.** Рада шкѣльною окружна въ Надвѣрній розписує конкурсы до ч. 1308 на посады стай: а) посаду управителя при 2-кл. шкѣлѣ мѣштинѣ въ Делятинѣ зъ платнею 450 зр., 50 зр. додатку и вѣльнимъ помешканємъ; — б) на посаду молодшого учителя тамже зъ платнею 270 зр. и 10% на помешканє. Кандидаты мають внести поданя належито удокументовані посередствомъ своихъ Властей до радѣ окружныхъ.

— Засѣданіе ц. к. краєвої Рады шкільної зъ дня 16. грудня 1889. Перенесено въ стальной станъ спочинку Теофілю Голыньску, управительку школы жѣн. въ Тарновѣ, и Отилію Искреничову, учительку школы народної въ Богумилончакхъ; позволено Францішкови Оздовичови, учителяви въ Небилонѣ, займатися ея черезъ одинъ рокъ писаркою громадскою; затверджено регуляміи дѣланя ц. к. округ. Рады шк. въ Бродахъ; перетворено 2-класову школу народну въ Борщенѣ на 3-класову; зорганізовано школы народні въ Люботовѣ, Модеровцѣ (пов. Кросно) и въ Довгомі (пов. Товмачь). Полагоджено справоздане краєвого инспектора зъ обзору ц. к. семінарій учит. муж. въ Тернополі и Станіславовѣ, а такожъ шкіль народнихъ округа станіславовского, товмачского, бучацкого, чортковського, гусатыньского и борщівського. Ухвалено заявити подяку Аннѣ Гонткевичовій, властительцѣ добръ въ Кутискахъ, за даръ для тамошної школы народної. Заряджено ревизію: „Pierwsza książka do czytania“ въ школахъ народнихъ. Займеновано Теодора Шнайдера учителемъ религіи евангеличской въ П. гімназіі у Львовѣ. Принято до вѣдомости донесене Выдѣлу краєвого о вызначеніи п. Адама Биджонича на вѣдпоручника до ц. к. краєвої Рады шкільної.

„РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

подає до вѣдомости Свѣтл. Радъ Шкільныхъ, Виов. священниковъ, катихитовъ, учителей и родичевъ, що книжки накладу Товариства, призволені кр. Радою шкільною на премію для учениковъ, *красно оправлені*, можна купити въ канцеляріи товариства при ул. **Вірменської ч. 27** по слѣдуючій цѣнѣ:

Образкові виданя:

1. Звѣриць ч. I.	10 кр.	6. Мешаґерія	15 кр.
2. Звѣриць ч. II.	10 „	7. Звѣриць ч. I.	20 „
3. Звѣриць ч. III.	10 „	8. Звѣриць ч. II.	20 „
4. Звѣриць ч. IV.	10 „	9. Робинзонъ	40 „
5. Гостинець для чужихъ дѣтей	15 „		

Інші виданя:

10. Читанка для молодѣжи ч. I.	10 кр.	13. Читанка для молодѣжи ч. IV.	10 кр.
11. Читанка „ „ ч. II.	10 „	14. Хемія Роскоєго	40 „
12. Читанка „ „ ч. III.	10 „	15. Вазанка желаній	10 „

Вже появилъся въ розпродажи найбільшій и наилучше уложеный иллюстрованный 15-ти аркушевыи

Календарь на р. 1890.

вельми заслуженого для добра мало-русского народу товариства „Просвѣта. Цѣна его лише 50 кр. Достати можна въ канцеляріи тов. „Просвѣта“ ул. Вірменська ч. 27 и по вѣсхъ книгарняхъ въ Галичинѣ. — Хто бере 10 екз., тому опускає ся 20% рабату.

Выдає „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію відповідає о. Іванъ Чапельскій, голова товариства.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Бедзарского.

Предплатя :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рікъ 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р І А Н Ъ

РУССКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. вормейська
ч. 27.Неопечатані ре-
кламаці без-
платні.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.*

Які вѣдомости суть найбільше пожиточні?

(Герберта Спенсера).

(Дальше)-

Те саме має місце и у всѣхъ иншихъ обставинахъ. Дикій мешка-
нець лѣсовъ, котрого око майже зъ докладністю телескопу розрѣзняє
зъ далека предмети, за якими має слѣдити або вѣдъ нихъ утѣкати; рахмистръ,
котрый дякуючи неустаючій вправѣ може паразъ кілька великихъ рядѣвъ
чиселъ додати; таке виображення своихъ спеціальныхъ способностей завдя-
чують тому, що виконують неустанно вѣдповѣдний занятя и обовязки. Мо-
жемо а рѣгогі бути певніи, що ся засада вѣдносить ся безъ выимки до цѣ-
лого вихованя. Виховане, маюче найбільшу вартѣсть зѣ взгляду на напрямъ,
має такожъ найбільшу вартѣсть яко вправа ума. Отъ на прикладъ :

На оправдане загально поручованой науки языковъ твердятъ, що
она єсть знаменитымъ средствомъ до виображення памяти. Думаю, що до
того причиняє ся головно учене ся словецъ. Тымчасомъ доведеною єсть рѣ-
чею, що инші науки вправляють и образують память далеко лучше. Не
легко и. пр. спамятати то все, що вѣдносить ся до нашої сонѣшной си-
стемы. Труднѣйше єще задержати то все въ памяти, що знаємо о молочній
дорозѣ. Число тѣлъ зложенихъ, котре дякуючи вѣдкрытямъ хеміѣ що день
побільшає ся, єсть такъ велике, що зъ выимкою професорѣвъ мало хто по-
трафить тѣ тѣла вычислити; а памятати складъ и средство хемічне сихъ
всѣхъ зложенихъ тѣлъ може лише той, хто посвящує цѣле жите науцѣ хеміѣ.
Геологъ може черезъ цѣлы роки вправляти свою память, коли слѣдить за
безчисленными завнцями шкарадуны землянои.

Кожный зъ головныхъ вѣдѣловъ фізики, якъ наука о звукахъ, теплѣ,
свѣтлѣ, електричности — вѣстить въ собѣ таку многѣсть фактовъ, що може
вѣдстрашити того, котрый хотѣвъ бы все познати. Въ наукахъ органічныхъ
мусить ся наша память єще бѣльше напружувати.

Вже сама анатомія людского тѣла посѣдає такъ велике число подро-
биць, що ученикъ мусить пѣть або шѣсть разѣвъ учить ся, чтобы все за-
державъ въ памяти. Число родѣвъ ростины, які вѣдрѣжняють природники,
выносить близько 320.000, а царство звѣратъ числить близько два мільоны
родѣвъ живючихъ существъ. Ученый мають передъ собою такъ велике нагро-
маджене фактовъ, що не можуть ихъ инакше познати, якъ лише черезъ по-

дѣлѣ науки або черезъ спеціалізацію вѣдомостей. Алеж не выстарчить ученому знакомость фактовъ, заключеныхъ въ одиомъ вѣдѣлѣ, котрому спеціально посвящуе ся; вѣнъ мусить знати бодай головнѣйшій факты зъ иншихъ спорѣдненыхъ вѣдѣловъ и посѣдати що найменше елементарній вѣдомости зъ загальнои науки. Такъ отже наука, управлявана навѣтъ поверховно, подае достаточный матеріалъ до вправъ памяти, а подѣ взглядомъ вартости вправы сѣ не уступають науцѣ языковъ.

Звернѣмъ теперъ на тоє увагу, що наука есть не только добрымъ але може навѣтъ лучшимъ вѣдѣмъ языковъ средствомъ до выобразования памяти, алеж понадѣ те посѣдае надѣ языками незаперечену выснѣсть зѣ взгляду на рѣдѣ памяти, котрый розвивае и образуе.

Ряды понятій, котрі хочемо запам'ятати, вѣдповѣдають въ науцѣ языковъ фактамъ переважно случайнымъ; а противно въ кожѣй умѣтности (н. пр. геологій, хеміи, фізицѣ, астрономіи) ряды понятій, котрі умъ старае ся задержати, вѣдповѣдають конечнымъ фактамъ. Правда, що вѣднѣшене выразѣвъ до ихъ значенія есть досыть природне; що при усиленныхъ розслѣдахъ можемо пѣзнати генезу того вѣднѣшенія, хотяй не зможемо найже пѣкколи дѣйти до самого еи жерела; и що законы той генезы творять умѣтнѣсть, котра называе ся фѣльольогією. Понеже однакъ при звычайной науцѣ языковъ тоє вѣднѣшене мѣжь выразами и ихъ значеніемъ не бувае цѣлкомъ увзгляднѣне, мусимо проте пѣзнати, що уважаемо его за щось принадкового. Противно вѣднѣсини, на якѣ звертаемо нашу увагу, коли учимо ся яконсь умѣтности, суть вѣднѣсинами причинности, и если выкладѣ добрый, то легко ихъ яко такі зрозумѣемо. Наука языковъ познакомлюе насъ умъ зъ вѣднѣсинами, котрі въ раціональный способъ вытолковати не можна — коли противно наука яконсь умѣтности познакомлюе насъ зъ вѣднѣсинами раціональными, т. е. такими, котрі можемо належито оцѣнити и зрозумѣти. Перша вправляе лишень память, друга усовершае рѣвночасно память и умъ.

Умѣтности, яко средство вправы умственныхъ способностей, мають еще сю выснѣсть надѣ наукою языковъ, що впливають на выобразование сужу о рѣчахъ. Слушно казавъ професоръ Faraday подчасъ конференцій въ институтѣ королевскомъ о умственномъ выхованіи, що наибѣльше загальною хибѣю ума есть недостаточный развѣй сужу о рѣчахъ. „Суспѣльнѣсть есть не только несвѣдомою того, що тычить ся выобразования сужу о рѣчахъ, але навѣтъ о томъ не знае, що есть не свѣдома.“ Причиною такого стану рѣчи есть пѣсля его погляду бракъ наукового образования. Поглядѣ той назовемо цѣлковито правдивымъ. Науковый, правильный сужѣ о рѣчахъ и випадкахъ есть неможливый, коли не знаемо вѣднѣсинѣ взаимной залежности окружающихъ явищъ. Найширша знакомость значенія выразѣвъ не подае можности правильного сужу о причинахъ и наследкахъ. Только навычка до выводженія внесковъ зъ певныхъ даныхъ и послѣдующого за тымъ справжденія тыхже внесковъ за помочью спостережень и досвѣдовъ, може насъ приспособити до выдаванія правильного сужу о рѣчахъ. Велика выснѣсть науки основуе ся власне на томъ, що еи дѣломъ есть така навычка.

Таку выснѣсть посѣдають умѣтности не только зѣ взгляду на вправы умственный але такожѣ зѣ взгляду на вправы моральны. Наука языковъ, менше якъ инші, причинаеся до выробленія самостоятельного сужу. Выразъ такой означуе се або тоє, каже учитель або словарь; для такихъ або иннихъ випадковъ суть такі правила, каже грамматика, ученикъ не заста-

навілясь надъ сими твердженнями такъ якъ бы они були высшій вѣдь всякої критики. Цѣлкомъ инакше впливають на умъ умѣтності; они вѣдкликують ся завсѣгды до розуму ученика и потребують бути справдженій. Кождый може робити надъ ними спостереження и досвѣды а въ многихъ випадкахъ чусить самъ ученикъ випроваджувати зъ нихъ внески. Мусить опирати ся на своїмъ судѣ и пѣзнати лишень такій правды, котрїй ему належито представлено и выяснено. Вѣнъ набирає вѣры въ свои власнїй сили а вѣра ся еще побѣльшуєсь, скоро вѣнъ побачить, що дѣйствіюсть стверджує всѣ правильно черезъ нього випроваджений внески.

Зъ того повстає ся незалежність ума, такъ цѣнена въ характерѣ. А не єсть се одинока добра сторона наукового вихованя. Ёсли, якъ то завсѣгды бути повинно, розслѣды такїй суть по можности самостѣйний, то розвиваєсь тогды въ чоловѣцѣ ширѣсть и витривалѣсть. Професоръ Тиндаль, говорячи о методѣ индукційной, такъ каже: „Треба при помочи витривалой працѣ совѣстно и смиренно старати ся пѣзнати то всьо, що представляє природа. Першимъ умовомъ поведженя єсть неложна, щира охота пѣзнати правду и вѣречи ся тыхъ зъ горы повзятыхъ понятїй, котрїй тѣй правдѣ противлять ся, а то навѣть въ такѣмъ случаю, коли тї понятя суть для насъ дуже дорогїй. Вѣрте менѣ, що дуже часто благородне пожертвованє, о котрѣмъ свѣтъ не знає, повстає въ серци правдивого любителя науки, вѣдающого ся въ тихѣмъ кутику своєї робѣтнїй науковимъ працямъ.“

(Конецъ буде).

ОБРАЗОВАНЄ СПОСТЕРЕЖЕНЯ.

Коли предметъ якїй дѣлає на нашїй змысли, н. пр. коли бачимо яблоко, — або голосъ дзвона дѣстає ся до уха нашого и мы маємо свѣдомѣсть о тѣмъ предметѣ, — то тая свѣдомѣсть называє ся спостереженє. Спостерѣгаю цвѣты на улиці, голосъ дзвона на вежі церковной, смакъ солї и солодкій цукру, спостерѣгаю дотыкомъ, що політерована площа гладка, а пѣскомъ посыпана остра и т. и. У дѣтей нерозвиненихъ учитель повиненъ кождый змысли докладно управляти кажучи тымъ змысломъ певнїй предметы спостерѣгати и повиненъ вынытовати: „що спостерѣгаєшь?“

Спостереженє єсть дуже важне, бо оно єсть першимъ началомъ нашої свѣдомѣсти, — и необходимою пѣдвалиною дальшого нашого розвою душевного. Де нема спостереженя, тамъ нема выображеня, тамъ нема пригадки, тамъ нема фантазїй, нема понятя и т. и., — бо до всѣхъ высшихъ степенїй нашої свѣдомѣсти спостереженє достарчує матерїалу. Задля того педагогъ повиненъ у дѣтей образовати точне спостереженє. Недокладне спостереженє даєть недокладну пригадку; а понеже на пригадкахъ вытворюємо понятя, то и тотїй будуть недокладнїй; а понеже зъ понятїй творимо суды и ключѣ, то и тотїй будуть недокладнїй, т. є. нѣякїй.

Що до того єсть потрібїе? Передъ всѣмъ предметъ. Учитель повиненъ вышукати предметы вѣдповѣднїй; отже зъ разу такїй, зъ котрыми дѣти

освоєній: стółъ, столець, лавку, таблицю, пецъ, вѣкно, дверѣ и т. и. Тотѣ предметы треба казати имъ добре оглянути, а потому выпытовати: що ты спостерѣгаєшь на тѣмъ предметѣ?... Если ученикъ оуставъ яку прикмету, — сказати ему: придиви ся лѣпше, — або спытати: хто знає ще що сказати о тѣмъ предметѣ?... При тѣмъ треба ихъ заразомъ вправляти въ добробѣ, поправнѣмъ выговорѣ.... По тыхъ повседневныхъ, найблизшихъ и простыхъ предметахъ, треба перейти до другихъ бѣльше вѣддаленыхъ и зложєныхъ, примѣромъ до осмотра дерева якъ: вербы, тополь, бука, сосны, — цѣлой комнаты, коморы, стайнѣ, столы, обѣста, огороду и т. и. Треба такожь выходити зъ дѣтьми въ рѣжныхъ порахъ року на проходѣ: на луку, до лѣса, надъ рѣку, ставъ, на гору, на поле и указувати новѣ предметы, поясняти ихъ и выпытовати дѣти о тѣмъ, що спостерегли... Въ многихъ случаяхъ, по вычерпаню предметѣвъ дѣйствныхъ приходимо до предметѣвъ промысломъ утворєныхъ: н. пр. зъ дерева рѣзанныхъ, або зъ паны роблєныхъ, представляющихъ дѣйствнѣй предметы, якъ: корову, коня, вѣдця на кони, — або такожь и до мальованыхъ образкѣвъ... Я бувъ бы за тымъ, щобъ вправы спостерѣгання того рода, т. е. на оказахъ штучныхъ, були по можности вже ажъ тогды вправляванѣ, коли вычерпають ся спостерѣгання на дѣйствныхъ предметахъ, бо вырѣзанный або выдѣлєнный конь не дасть живого образа правдивого коня; треба на сампередъ, чтобы хлопецъ видѣвъ правдивого коня, абы выдѣлєнный мавъ для него яку вартѣсть, т. е. яко средство пригаданя на правдивого коня.... Отже первѣстнѣй спостереженя мають вправляти ся на дѣйствныхъ предметахъ.

Спостереженє повинно бути правдиве, тымъ самымъ точнее, то єсть выображенє хлопця о предметѣ повинно бути таке саме, якимъ єсть предметъ. Якъ бы выображеню хибло на одной або другой прикметѣ, котра находитъ ся на предметѣ, — то оно вже бы було неточное, ошибочное, неправдиве.

Обманъ, галюцинація (призракъ, привидженє).

Часомъ видимо зъ далека въ ночи якогось бѣлого великана або яку незвычайно велику корову бѣля хаты; приходимо ближе, роздивляємо ся, — а то повѣшена або розпростерта яка бѣла плахта. Часомъ вѣдемо зимою въ ночи черезъ поле снѣгомъ вкрыте; зъ далека видимо при дорогѣ хату; тѣшимо ся въ дуєхъ, бо бажаємо загрѣти ся въ тѣй хатѣ вѣдъ зима. Зближаємо ся до неѣ, а то купа землѣ або гною. Єсть то обманъ змыслѣвъ, котрый повстає тогды, коли предметъ якій змысламъ нашимъ, яменно оку инакше представляє ся, якъ самъ єсть въ дѣйствности.

Если-же зовѣмъ не має предмета, а у насъ повстане выображенє примѣромъ дзвонєня въ ухахъ, миготаня искрѣ огненныхъ въ воздухѣ, т. называемъ тоє привидженємъ, галюцинацією...

Такъ обманы змыслѣвъ якъ и привидженя повстають найчастѣйшъ зъ хоробливого роздражєня нервѣвъ; а если причиною того роздражєня єсть зла совѣсть (збрѣдня), буйна фантазія и вѣра въ страхи, омиръ и т. и. то такі привидженя можуть мати дуже страшнѣй наслѣдки.

Розумный педагогъ буде проте старати ся зъ головы дитины выбити мрѣй о страхахъ и такихъ подобныхъ призракахъ и буде єѣ такъ выховувати, чтобы она тамъ, де добачає щось незвычайного, хотѣла пересвѣдчити о о дѣйствной правдѣ того зявища. А то тымъ чиномъ: а) Най приступити ѣлизше до такого обмана, най ему добре придивитъ ся, а коли не можѣ

въ темряві добре видѣти, най дѣткіе ся предмета и добре его обмацаѣ. Дотыкомъ отже сконтролюѣ того, чого не можна добре видѣти очима. б) Най поспытаѣ другихъ товариштвъ, що оня тамъ або тамъ бачили або бачуть. Если ихъ спостережене буде точно годити ся зъ его спостереженемъ, то видко, що вѣтъ добре видѣвъ, если же нѣ, то доказъ, що то бувъ обманъ змыслѣвъ. в) Стараймо ся предметъ осмотрѣти пѣдъ рѣжними обставинами, то єсть въ рѣжнихъ порахъ часу и пѣдъ рѣжнымъ освѣтленемъ. Примѣромъ: бачимо вечеромъ на горѣ щось бѣлого, нѣбы якого великаньского коня; придивимъ ся тому въ бѣлый день, а пересвѣдчимъ ся, що то куна бѣлого камяня або т. и. Слабѣ змыслы узбрѣймо водновѣдними знарядями, що збѣлшують и яснимъ чинять вражене; прим. слабѣ очи добрыми окулярами и другими оптичными шклами; слабѣ слухъ трубкою акустичною.

Що призраки бувають наслѣдкомъ великого роздраженія нервѣвъ, самъ можу посвѣдчити своимъ власнымъ досвѣдомъ. Менѣ приключило ся таке: одного и того самого дня умеръ мѣй товаришъ въ моихъ очахъ; утопивъ ся ученикъ; выпровадили родичѣ помершу дочку на кладовище и самѣй заразъ за нею выпровадили ся зъ помешканя, котре дѣлявъ вѣдъ мого помешканя узонькѣй коритаръ; повѣсивъ ся зъ розпукѣй чоловѣкъ, котрого трупъ спочивавъ тогды въ трупарни, вѣддаленой вѣдъ мого помешканя ледви о 100 кроковъ, а котра була видна зъ мого вѣкна. Я тогды мешкавъ въ каменниці порожибѣй на пляцѣ пустѣмъ межи двома костелами близько трупарнѣ, въ котрой лежавъ трупъ висѣльця... Надѣйшла нѣчь, озарена повнимъ мѣсяцемъ. Прочувавъ я, що она буде для мене грѣзна, тому и не спѣшивъ ся до каты. Прийшлося однако ити до неѣ на нѣчь; приходу на пустѣй пляцъ; ѣ 11. година на вежи, а кождѣй ударъ дзвона упадаѣ тяжко на мое стрѣвожене серце... Приступаю до пустѣй каменниці, вкладаю ключъ до дверей, отвѣраю и входу до темного коритаря; замыкаю дверь за собою, а скрипъ ключа въ замку гомонить страшно въ пустѣмъ темнѣмъ коритарѣ, а менѣ здаѣ ся, що мене хто за руку хватаѣ... Мацаю за дверми до комнаты, отворяю, входу до неѣ, и замыкаю єѣ зновъ за собою. Идучи до мого лѣжка, дивлюсь мимо волѣ черезъ вѣкно, а тутъ напротивъ чернѣе якъ отхланѣ отворъ зъ вѣкна трупарнѣ, зъ котрого вѣкно выймлено, коли стѣны бѣленѣй блищать ясно вѣдъ свѣтла повного мѣсяця; менѣ здавало ся, мовѣ трупъ висѣльця простягаѣ руку до мене зъ того черного отвору... Выймивъ я єѣрники, запаливъ свѣчку, змовивъ молитвы, лягъ въ лѣжку и взявъ читати книжку. Схотѣлось спати, згасивъ свѣчку и дрѣмаю... Ажъ тутъ въ сусѣднѣй, меже порожибѣй комнатѣ щось свѣще. Зрываю ся на рѣвнѣй ноги, запалюю свѣчку, иду шукати бѣду... нема нѣчого. Зновъ лягаю, читаю, дрѣмаю, гашу свѣтло и хочу засыплати... А тутъ щось знова ходитъ по комнатѣ, а потому якъ не голюе, — я збрвавъ ся на рѣвнѣй ноги. Свѣчу свѣчку, выходжу вже не лишъ до самѣй комнаты але и на коритаръ; нема нѣчого, тай нема... То въ моихъ нервахъ та въ моѣмъ мозгу свистало та стукотало... Такъ повторило ся тричѣ; — ажъ ударила друга година по пѣвночи, и стало дѣти, — я заснувъ и спавъ здорово до бѣлого дня... Недосвѣдченого могло бы таке приключене лиха набавити, — але я робивъ далекай нѣшѣй подорожи, не разъ ночувавъ въ пустѣмъ домѣ самъ оденъ, на самотнѣмъ мѣсци, — и нѣколи не бачивъ нѣчого, — то и теперь знаѣвъ, що страхѣвъ нема... Найприкрѣйшѣй танъ въ пѣвъ-соню. Коли чоловѣкъ не дрѣмаѣ а тверезо дивитъ ся и чуваѣ, страхъ єму не покаже ся. Въ пѣвъ-соню же слабѣе розумъ и воля, и тогды

починають духи свій танець, т. є. гуляють нерви свавільно, нічимъ неоповідавані.

Але и предметъ самъ не выстарчить, щоби повстало спостережене; треба до того еще здорового и вѣдного змыслу. Бо не всѣ прикметы, свойства и черты тымъ самымъ змысломъ спостерѣгаемо. Для смаку мусимо употребити языка; для запаху нюху; для величини тѣла и постати его (чи круглый, чи зъ кутами), для вѣддленя, для вѣддленя гладкости, твердости, вогкости, тягару тѣла и температуры треба змыслу дотыку; для вѣддленя свѣтла и барвѣ треба зору, а для вѣддленя звукѣвъ треба слуху... Отже треба всѣ тоті змыслы вѣднимо вправляти, а передовсѣмъ старатися, щоби були здорові... Непорядне житє, уживанє горячихъ напоївъ, пристрастїй потрясеня, — чи то вѣ гнѣвѣ, чи вѣ грѣ, чи вѣ чѣмъ иншѣмъ, — дражнять а вѣдтакъ притупляють и розстроюють нервы, — отже вѣддливляють шкодливо на цѣлый организмъ тѣла, а тымъ самымъ и на змыслы... Люде вѣдданї рознусть и пиянству тратять звичайно слухъ и збръ и стають ся глухими и слѣпими.

Мы вѣдшли бы за далеко, наколибъ хотѣли давати подрѣбнїй припис, вѣ якій спосѣбъ той або другїй змыслъ управляти. Розумнїй и мыслячїй педагогъ знайде вѣдповѣднїй спосѣбъ, а черезъ наведенє повисшого привидженя хотѣли мы звернути увагу учителѣвъ на велику вагу правильного розвою змыслѣвъ.

Предметъ и здоровый змыслъ не выстарчать самї, щоби повстало спостереженє. Цукоръ, поставлений на языкъ, коли вѣ слинѣ розцуетить ся, робить враженє солодкого; ладанъ, розпущеный вѣ грани, скоро яко парѣ дѣстане ся до носа, робить враженє милого запаху; лучъ сонця, скоро черезъ зѣницю паде на сѣтчатку, робить враженє свѣтла и т. и. Враженє того подражняє нервъ змысловый и переходить нервомъ до мозгу. Однакожъ еще и теперъ не маємо спостереженя, если того враженє есть за-слабѣе, щоби вѣдвернути чиннѣсть душѣ вѣдъ предмета, котрымъ она занимала ся, а звернути еѣ на новыи предметъ. Примѣромъ читає хтось книжку; приходитъ его товаришъ до него и говорить, але читающїй анѣ его не видить, анѣ не чуетъ; — коли же товаришъ приступить ближе и крикне голосно, ажъ тогды тамтой его спостереже. Що то тутъ стало ся? Душа читающого була дуже занята книжкою, враженє говорящего товариша було зъ разу за-слабѣе, щоби его душу вѣдвернути вѣдъ книжки а привернути къ собѣ. Ажъ его крикъ спонукавъ душу до чинности. Враженє таке, перемагающе другїй враженя и спонукующе душу до чинности, называемо сензациєю. Алежъ и сензациа сама не выстарчить, щоби повстало спостереженє... Треба, щоби чиннѣсть душѣ постоянно або хочъ черезъ довшїй часъ занимала ся предметомъ, котрымъ маємо спостеречи. А таке постоянное зверненє душѣ на предметъ называемо увагою. Оджє, щоби було спостереженє, конечно потрібна есть увага.

Не всѣ люде можуть або умѣють уважати.... Суть люде розсѣянї, котрї вѣ одной хвилї звертають ся до различныхъ предметѣвъ, а о жаднѣмъ нічого не знаютъ. Суть такожъ слабоумнїй, котрї не могутъ довше уважати. Одно и другє есть великою хобою для чоловіка, бо хто не умѣе або не можє уважати, той ніколи нічого не научить ся. Школа для него не приносить ніякого пожитку. Суть то нещаснїй, котрї не придбають собѣ пожиточныхъ и потрібныхъ вѣдомостей. Управа уваги есть протє дуже важною чиннѣстю для педагога.

(Далѣе буде).

О школахъ середнихъ, языцѣ рускомъ въ школахъ и нашой молодежи.

(А. Тороньскій).

На засѣданіи сойму галицкаго дня 24. листопада 1889. графъ Станиславъ Тариовскій, профессоръ польской літературы при краковскомъ университетѣ, выголосивъ довшу бесѣду о нашихъ школахъ середнихъ. Именно вказавъ вѣтъ на слабій стороны тыхъ шкѣлъ и на то, що власти шкѣльный для ихъ поправки зрѣли, а що еще зрѣли бы выпадало. Понеже противъ нашихъ шкѣлъ середнихъ, а именно противъ гімназій, вѣтъ довшого вже часу підносять ся зъ рѣжнихъ сторѣвъ замѣты, прото бесѣда графа Тариовскаго єсть дуже цѣкава для всѣхъ, котрѣ тыми школами интересуютъ ся; — а що зѣ школами середними всѣ мають справу, котрѣ свои дѣти до нихъ посылають, а посылають всѣ веретвы сусѣльности, прото речена бесѣда не єсть лишена интересу для цѣлого загаду сусѣльности. Цѣкава она ще бѣльше тымъ, що выйшла зъ устъ мужа, котрый зѣ справами шкѣльными добре ознакомлений, и о предметѣ своєї бесѣды бувъ добре поинформованный. Зъ той то причины хочемо нашу руску публику зъ бесѣдою графа Тариовскаго познакомити, але не подамо тоижъ въ цѣлости, лишъ єи змістъ, а хто бы хотѣвъ цѣлу пізнати, того вѣдсылаємо до справозданъ соймовыхъ або до „Музеумъ“ за мѣсяць грудень 1889 р., де она въ скороченіи єсть помѣщена. За то доновнимо ту бесѣду нашими увагами, бо, якъ читателѣ переконанють ся, мавъ гр. С. Т., выголосуючи свою бесѣду лишъ польскій школы, польску молодѣжь, польскій книжки и польску бесѣду на умѣ; — мыжь хочемо децо сказати про нашу руску молодѣжь и руску бесѣду.

I.

Графъ С. Т. говорить, що яко слабій стороны шкѣлъ и заразомъ яко средства зарадѣй вказовано головно три рѣчи: зарады шкѣльный або дирекцій, силы учительскій и книжки шкѣльный. Що до першой точки т. є. дирекцій шкѣлъ середнихъ, то вѣдносины змінили ся на лучше о стѣлько, що „10 гімназій и 2 школы реалій отримали новыхъ директорѣвъ, котрыхъ выбрано зъ посередъ того, що мѣжь учителями вѣдзначало ся найбільшою интелігенцією, наукою, замилованємъ обовязку и тактомъ.“ Такъ само на мѣсце трѣохъ инспекторѣвъ краєвыхъ, що уступили, вступили три нові, котрыхъ „зновъ глядано посередъ того, що въ цѣломъ станѣ учительскомъ було найзнаменитшимъ. Кто бы порѣвнявъ реляцій директорѣвъ зъ послѣднихъ кѣлькохъ лѣтъ а нынѣшній, кто бы порѣвнявъ мѣнія инспекторѣвъ зъ візитацій гімназіальныхъ, переконавъ бы ся, о скѣлько ширше и глубше понимає ся тѣ задачі и обовязки, а въ тѣ вѣдносины вникає.“

Що до силъ учительскихъ каже гр. С. Т. менше бѣльше такъ: „Говорено, що въ краяхъ стоячихъ выше що до цивілізацій, чымъ нашъ, учитель гімназіальный єсть властивымъ сповномъ, двигателемъ просвѣты и науки, що бѣльшу часть працѣ вѣтъ носитъ на своихъ раменахъ, а у насъ якже иначе! У насъ самі власти шкѣльный зле глядять на такого учителя, котрый

занимає ся чимсь бѣльше якъ непосредными обовязками, лекціями, котрый посвящає ся задачамъ науковимъ.“ — Чи такъ коли було, того бесѣдникъ не знає, однакожь знає, що такъ не єсть. „Рада школьна противно, особнымъ окружникомъ якъ найгорячѣйше препоручила учителямъ, щоби того роду працямъ посвящали ся. А вже передъ тымъ було товариство учительствъ школъ высшихъ, вийшовше зъ ихъ власной иніціативы, розгалужене по цѣлѣмъ краю, маюче свои меншій кружки майже въ кождѣмъ мѣстѣ, котре занимає ся питаннями науковими, дидактичними и педагогічними дуже поважно и трафно.“ — Що мѣжь учителями находятъ ся такожъ и слабій силы, видить бесѣдникъ причину въ тѣмъ, що на сунлентуры дѣставали ся молодіи люде, виходячіи зъ університету, о котрыхъ не знано, якіи они? Треба було, то принято такого молодого чоловіка, а потѣмъ показало ся, що вінъ єсть нездѣбный. Але скоро разъ вѣйшовъ въ школу и працює, годъ єго усувати. Сталый сунлентъ учить дальше и вкѣнци таки здає испитъ, хотя знова слабо. „Тымъ способомъ дѣстають ся до гімназіи учитель нездѣбный.“ Щобы тому зарадити, рада школьна вѣднесла ся до выдѣловъ філософічнихъ обохъ краєвыхъ університетѣвъ зъ жаданємъ, щобы ѣи подавали выказъ студентѣвъ выдѣлу філософічного, котріи кѣнчать свои чотыро-лѣтній курсы університету. Тымъ способомъ буде мала вѣдомѣсть, якіи степень выобразования и здѣбностей они посѣдають, и въ якѣмъ напрямѣ можуть бути ужитіи тѣ, що зголошують ся на сунлентѣвъ. А щобы зновъ и комісії экзамінаційній вѣдповѣдали потребамъ гімназіальнымъ, то инспекторы краєвіи будуть користовати зъ своего права бути присуными при испитахъ учительскихъ.

Переходячи до книжокъ школьныхъ, каже графъ С. Т., що имъ дасть ся зъ певностю много закинути. Коли бо въ Галичинѣ заведено польскій языкъ въ школахъ, не було зовсѣмъ польскихъ книжокъ школьныхъ. Треба було переводити и перерабляти книжки нѣмецкѣи. Але тѣ при цѣлѣи величинѣи нѣмецкои науки мають дуже великій хибы, а именно суть они по найбѣльшой части неясніи, сухіи и трудніи до зрозумѣнія и до науки; а по друге поѣдручники тыхъ власне наукъ, котріи найсильнѣйше дѣлають на умъ, на чувство и на выображене молодого хлопця, котріи черезъ то вилывають безпосередно на формацію єго способу мыслєнія и чути и на пѣдставу єго будучого морального житя, поѣдручники тѣи надають єму неразъ напрямѣкъ невластивый и нездоровый. Книжки нѣмецкѣи такъ суть укладаніи, що цѣлѣи дѣѣи свѣта повинніи нагинати ся до справъ нѣмецкихъ и кѣнчати *ad maiorem* ихъ *gloriam*. „Отже дѣставали мы зъ другои руки окуляры прускѣи, и призывчали ся на цѣлѣи свѣтъ глядѣти черезъ тѣи окуляры, до нашихъ очей — дѣѣстно — не дуже добре дѣбраніи?*) Щобы тѣи книжки поправити рада школьна вѣдновила комісію для выдаваня книжокъ школьныхъ; кожда книжка вже уживана пѣддає ся ревизіи и буває осуджена, якъ и о скѣлько треба єѣи змѣнити, чи безъ змѣны дальше може бути уживана, або чи має бути вѣдкнєнена. То само робить ся зъ книжками новыми; кожда переходить черезъ таку цензуру. Въ такій способъ вже поправлено и выдано: аритметику для класѣи ниєшихъ, геометрію, географію, зоологію, нову методу языка нѣмецкого для двохъ класѣи низшихъ, выписы польскѣи для чотырохъ класѣи ниєшихъ, исторію краю роди-

*) Сїи слова гр. Тарновского могли бы собѣи добре затижати нашій дохорослѣи германізаторы, котріи въ нѣмецкѣи языкѣи, нѣмецкѣи просвѣтѣи видить идеалъ цивилизаціи и щасливости людскои, а свою рѣдню залишають.

мого для высшихъ класъ. Въ работѣ суть выписи польскій для класъ высшихъ, исторія всесвѣтна, исторія церковна и нова граматика языка латиньскаго. Языкъ нѣмецкій взято підъ особлившу увагу, и вже збѣставъ зроблений початокъ змѣны самого способу ученя. Именно пп. Германъ и Петелвицъ уложили нову методу науки языка нѣмецкаго, котра вже збѣстала впроваджена въ I. и II. кл. и оказуєсь дуже доброю. Маємо надію, що въ слѣдуючѣмъ роцѣ класа III. дѣстане дальшій тягъ той методи. — Такожъ и самъ планъ науковий збѣставъ підданий строгѣй ревизіи. — Теперъ приходится бесѣдникъ до языка польскаго и каже:

„А языкъ польскій? И для него уложили мы планъ науки, уложили и книжки: Выписи для чотырохъ класъ низшихъ, поправленій зъ давняго виданя, потѣмъ взоры рѣжныхъ родѣвъ поезіи и прозы для V. класа, дальше выбѣръ выимковъ зъ авторѣвъ польскихъ для трѣохъ класъ найвысшихъ. Тѣлько пытаємо ся самі себе, чи то на що придасть ся? Языкъ польскій єсть одною зъ тыхъ наукъ, котрѣ — соромъ признати — потребують найнижчѣйшой и найстараничѣйшой опѣки вѣдѣ школь... Коли бы переглянути задачѣ учениковъ гѣмназіальныхъ, навѣтъ тѣ, котрѣ суть поправленій черезъ професорѣвъ, коли бы, идучи дальше, побачити то, що пишуть ученики університету, вкѣнци то, що пишуть люде дорослі въ розличныхъ заводахъ, а идучи найвыше, то, що пишуть по найвысшихъ урядахъ краєвыхъ такъ само якъ правительственныхъ а въ самѣмъ концѣ властяхъ школьныхъ — колибъ то все переглянути, показало бы ся, що языкъ той єсть zagrożеный, єсть въ упадку, єсть збѣсутый!“ — Причину збѣсутя языка польскаго видить бесѣдникъ въ двохъ обставинахъ, а именно: 1) Въ тѣмъ, „що черезъ 90 лѣтъ учено тѣлько по нѣмецки и то сталоє поводомъ, *що живе почуте того языка и владѣне нимъ природне збѣстало лишъ у простыхъ людей, або у тыхъ, котрыхъ родичѣ старанно стерегли числѣсти того языка.* Мы тутъ въ загалѣ говоримо и пишемо по польски такъ, якъ говорити и пише ся правильно языкомъ чужимъ. Языкъ польскій молодежи, а на нещастѣ и многихъ учительѣвъ такъ выглядає, якъ языкъ чужій добре вивченый. Той чоловікъ владѣе нимъ не смѣло; пытає ся, чи такъ, якъ пише, єсть добре, чи зле? чи такъ, чи нѣ — заглядає до словаря и до граматики. Говорити при тѣмъ о животноєсти того языка, о красотѣ єго стилю трудно; вже добре, коли нема зворотѣвъ просто взятыхъ зъ языка нѣмецкаго, або иншого.“ — 2) Другою обставиною, некористно впливаючою на розвѣй языка польскаго „суть періодичні писма, писані завсѣгды поспѣшно, на колѣнѣ, безъ уваги, по бѣльшой части зле писані черезъ людей, котрѣ не чують того, що калѣчать и неують языкъ. Мы читаємо майже тѣлько тѣ дневники, а що найменше, мало що иншого, и не застанаємо ся надъ похибками, втягаємо ихъ въ себе, освоємо ся зъ ними такъ, що ихъ вже чути не уміємо, а чимъ довше то триває, тымъ очевидно дѣє ся гѣрше.“ Яко єдиный способъ, щоби тому лиху запобѣчи радить бесѣдникъ „читати добрі рѣчи, читати книжки, писані правдивымъ польскимъ языкомъ, читати вѣдѣ дѣтинства до смерти, и тогды въ другѣмъ може по-колѣвно языкъ піднесе ся.“

Вкѣнци высказавъ ся бесѣдникъ такожъ и о ученикахъ, а то въ слѣдуючій способъ: „Всѣ дирекціи гѣмназіальні, всѣ инспекторы згаджають ся зъ жалемъ на те, що матеріялъ учениковъ въ нашихъ гѣмназіяхъ єсть слабый. Суть то хлопцѣ мало розвинені, мало мыслячі...“ Професоры університетскі, котрыхъ въ минушѣмъ роцѣ школьнѣмъ покликано, щоби предводили исны-

тамъ зрѣлости, зробили такожъ те спостереженє „що степенъ наукового занятя, що здѣбности мыслєня гїмназіальної молодежи не суть досить високї.“ — Така молодїжъ дѣстає ся на університетъ, и такъ, якъ черезъ гїмназію перенхала ся, переныхає ся такожъ черезъ університетъ, и такимъ способомъ виходить чоловікъ укѣичений, але до жадного заводу не спосѣбный. Щобы тому зду запобѣчи, міністерство запровадило вышу онлату шкѣльну. Але бесѣдникъ уважає се средство за зле, штучне и невѣдоувѣдне, бо хлопецъ, котрый онлаты зложити не єсть въ станѣ, може бути найздѣбнѣйшимъ збъ всѣхъ. Яко вѣдоувѣднѣйше средство уважає бесѣдникъ запровадженє строгѣйшой класификаціѣ, бо тымъ способомъ хлопецъ задержаний въ класѣ або выучить ся чогось або поглядає собѣ иншого заводу. Тогды матерїалъ гїмназіальный буде менше численный, але лучше дѣбранный, а виробить ся и выобразує ся пѣзнѣйше лучше въ університетѣ. Таке розпорядженє що до строгѣйшой класификаціѣ выйшло вже зъ рады шк. до всѣхъ дирекцій гїмназіальныхъ. Такожъ выдано иншї розпорядженя що до испытѣвъ зрѣлости. — Въ дальшій своѣй бесѣдѣ выстунає графъ Ст. Т. противъ увѣльненя вѣдъ испыту зъ исторїѣ, фїзики и релїгїѣ при испытѣ зрѣлости.

Однакожь — кѣичить бесѣдникъ — жадна власть нѣчого не порадить и не зможе розбудити мыслєня, если ѣй дѣмъ не достарчить дитины, у котрой сила чувства, мыслєнє, рефлексїя, выображенє не суть вже до певного степеня розвитї. Коли того не можъ жадати вѣдъ дуже многихъ родичѣвъ, то тымъ бѣльшїй обовязокъ спадає на родичѣвъ образованныхъ. — „Най тѣ присылають до школы дѣти розбудженї, мыслячї, ознакомленї при слуханю бесѣдъ старшихъ зъ рѣчами вышними, привычаєсь о рѣчахъ такихъ мыслити и такихъ по дитинному але вже въ наймолодшихъ лѣтахъ бажати... У всякѣмъ выхованю дѣлає са передовѣсьмъ примѣромъ. Если хочемо, щобы дѣти нашї не мали якои хибы, то зачинаймо вѣдъ того, щобы мы имъ въ собѣ си не показали.“

Такїй бувъ змѣстъ довгої бесѣды професора графа С. Тарновского въ соймѣ. Кидає она свѣтло на станъ нашихъ гїмназїѣ.

II.

Читаючи бесѣду графа С. Т. ударить заразъ кожного Русина то, що въ цѣлѣй своѣй бесѣдѣ не сказавъ вѣнтъ анѣ одного слова о книжкахъ рускихъ и о тѣмъ, що рада шкѣльна зробила для науки языка руского, для науки релїгїѣ въ рускѣмъ языкѣ и для рускихъ гїмназїѣ. А прецѣжь графъ С. Т. въ своѣй бесѣдѣ не выстунає зъ партїйного становиска, лишь яко мужъ науки стоить на загальнѣмъ становиску, а навѣтъ прибирає видъ, яко бы промовлявъ въ имени рады шкѣльной краєвой. Тожъ, коли графъ Т. такъ добре поинформований о шкѣльныхъ справахъ, то не могло єму бути незвѣстнымъ, що рада шкѣльна пѣклує ся такожъ выдавництвомъ рускихъ книжокъ и выдає ихъ фондомъ краєвымъ; а о тѣмъ належало тымъ бѣльше сказати ще зъ той причины, що Соймъ що року признає певну суму на выдавництво книжокъ шкѣльныхъ рускихъ, тожь було бы и для послѣвъ цѣкавомъ рѣшеню довѣдати ся, якъ тымъ фондомъ орудує ся. Выпадало для образу цѣлости спѣмнути такожъ о рускихъ творахъ и рускихъ книжкахъ ще тымъ бѣльше, позаякъ при кѣнци своєї бесѣды такъ выражає ся: „Ходить о те, щобы ровень уметвенный, щобы цивїлізація не пѣдунала, але тримала са въ зѣбрѣ

ишла в гору. То єсть наш обовязокъ взглядомъ нашихъ дѣтей, потѣмъ взглядомъ школы, а вѣднці взглядомъ цѣлои будучности краю. Школа и вла-сти школьнй роблять, що єсть в ихъ силѣ, щоби до того злого не прийшло.^а А прецѣмъ в краю живуть такожъ и Русины, и скоро они не возьмуть уча-сти в поступѣ и цивілізації, не можъ говорити о поступѣ и цивілізації краю, не можъ такожъ говорити о сповненію обовязку взглядомъ будучности краю. — Але коли графъ Т. позабувъ в соймѣ о рускихъ книжкахъ школь-ныхъ и о рускихъ школахъ, — то мусимо єго бесѣду в тѣй часті доповнити. И такъ, коли польска комісія для выдаваня польскихъ книжокъ школьныхъ, — якъ то самъ бесѣдникъ в своѣй бесѣдѣ признавъ — була черезъ кѣлька лѣтъ нечинна, то руска комісія для такихъ же книжокъ рускихъ була за-всѣгда чинна, а побѣчъ неї були ще и инші люди фахові, неналежачі до комісії, такожъ чинними, и заосмотрѣли молодѣжь руску книжками то по-правленими, то ново выдаными. И такъ має руска гімназія учебники до всѣхъ предметѣвъ; языкъ рускій має читанки для всѣхъ класъ, має нововыдану в сѣмъ роцѣ граматику, дѣстала такожъ и наука релігій нові книжки. Всѣ ті книжки зѣстали черезъ раду школьну апробовані, а в бѣльшій часті фондомъ краєвымъ науковимъ черезъ раду школьну выдані. А и в сѣмъ роцѣ рада школьна потвердила рускій переводъ нѣмецкои книжки Германа и Петеленца для I. и II. класъ, мінеральогію переведену Полянськимъ, гра-матику Огоновского; займає ся теперъ выданіємъ другого накладу катехізму для I. класу гімназіальной и исторіѣ библійной для III. кл. гімназіальной. Всѣ ті книжки переходять такъ само цензуру якъ и польскі, заки зѣстануть по-тверджені и выдані. Все то промовляє в користь розвою школъ в на-шѣмъ краю.

Але зъ бесѣды графа Тариовского довѣдались мы о тѣмъ, чо-го на-певно нѣхто зъ насъ бувъ бы нѣколи не припускавъ, а именно, що языкъ польскій находитъ ся в упадку. Не давно чули мы наріканя на лихій станъ науки языка нѣмецкого, а теперъ чуємо о упадку языка польского не тѣлько в школахъ, але и в загальнѣмъ уживанію єго. Нынѣ, коли языкъ польскій уживає ся у всѣхъ урядахъ и школахъ, при знаніѣмъ привязанію Поляковъ до свого языка, при загальнѣй и згѣднѣй ихъ старанности о чистоту поль-ского языка в бесѣдѣ и писемѣ, ще чути о упадку того языка дѣйстви-не-вѣроятнымъ выдавалоєь бы. А однаковъ такъ бути мусять, коли то выповѣ-дає такій знатокъ языка польского, якъ нимъ єсть професоръ графъ Тар-новскій. Бєли о польскѣмъ языкѣ таке выповѣдає ся публично в соймѣ, то що казати о языкѣ рускѣмъ, котрого условия не в порѣвнанію тяжшій, чимъ языка польского? Такъ само якъ на Полякахъ, такъ и на насъ тяжело бремя германізму. И мы такъ само якъ и Поляки учили ся черезъ 90 лѣтъ по нѣ-мецки и зъ нѣмецкихъ книжокъ; а на насъ тяжело оно ще доткливѣйше, позаякъ Поляки завсѣгда не зъ охотою зносили той гнєтъ германізму, не-охотно учили ся и говорили по нѣмецки, и плекали своѣй языкъ, — але мы горнули ся до нѣмецкого дуже любо, охотно, и еще нынѣ горнемо ся и про-ливаємо слезы надъ упадкомъ нѣмеччины у насъ; бурсы ставропільска и Народного Дому своихъ выхованцѣвъ вмѣсто до рускои посылають зъ за-сады до нѣмецкои гімназій. И бєли бы такъ була еще жѣвнѣша школа нѣмецка, то ручу, що піднялись бы голоса за тымъ, щоби выхованки институту Ва-силіанскѣ у Львовѣ посылати до той школы нѣмецкои.

(Копецъ буде).

ПРЕПАРАЦІЯ

до уступу 11-ого „Отець и дѣти“; стор. 11. рускои читанки для другой класы школъ народныхъ.

(*Стефанъ Ковальскъ*).

Сей уступъ якъ и прочій єму подібний, чи то въ видѣ повѣстки, чи то въ видѣ байки и т. и. остануть все для учителя ясною всказовкою, такъ якъ вѣдъ разу можна здогадати ся, що ту ходять о поясненѣ дѣтьомъ, якъ великимъ и неоцѣненымъ добромъ єсть згода и єдність. Насуває ся заразы не одна гадка, котра не тѣлько улєкшєе методичне переведєнє згаданого уступу, але добре приноврєненє тойже до предмету науки зроджує въ молодєнькѣй души дитинячѣй цѣкавѣсть, занятє и словомъ напружену увагу, а учитель не попадає такъ легко въ мотню своихъ власныхъ пытань. — Можна ужати такихъ примѣровъ:

1) Зъ библіинои исторіѣ: Авраамъ уступає ся „зъ дороги своему братаничови Лотови, щобы не допустити до спорѣвъ и сварѣвъ помѣжь ихъ пастухами.

2) „Слава во вышнихъ Богу и на земли миръ, въ чєловѣчѣхъ благоволеніє“ голосять ангєлы на небѣ и возвѣщають пастырямъ, що прийшовъ на свѣтъ Спаситель мира, щобы огорнути божественною любовію весь рѣдъ чєловѣчій и понєсти за него неповинну смєртъ на крєстѣ.

3) Зъ старои исторіѣ римскои насуває ся мимоволѣ на гадку Мененій Агріпа, котрый умѣвъ зворохоблєныхъ плебєєвъ своимъ быстроумнымъ помысломъ завернути изъ „свѣтой горы“ назадъ до мѣста и погодити ихъ зъ патриціями. Вѣнъ выдумавъ байку о жолудку и невинуючихъ ся єму члєнахъ тѣла, представивъ живыми словами силу єдности и згоды, переконавъ незбитыми доводами, що такій „опѣръ“ очей, ушей, рукъ, нѣгъ, рота и т. д. принєсєе не тѣлько ихъ кормитєлєви, але такожъ имъ самимъ загубу.

4) „Рука руку мые“, и тѣ двѣ сєстрицѣ суть найлѣпшимъ живымъ образомъ примѣрнои єдности и згоды: дѣти нѣзлѣпше будуть мати случайність пригадати собѣ спасєний науки свого виховатєля.

5) „Згода будувє, незгода руйнує“. Пословицю сю можемо примѣнити такъ до бѣдаковъ якъ и до вєльможѣвъ, такъ до поодинокихъ родинъ якъ и цѣлыхъ державъ.

„Лѣвши соломяна згода, нѣжь золотый процєєъ“; и дѣйстви: зъ соломьяною згодою сполучєна єдність, спокѣй, задоволенє, тѣ душевнѣй прикметы, подаючѣ намъ наше земскє щастє, котрє чєйже нѣякъ золотомъ не окупи́мо.

6) Можна єще покликати ся на житє дикихъ народѣвъ, котрѣ задля своєи незгѣдливости и хищного житя не можуть пѣднєсти ся на высшій стєпєнь цивілізаціѣ — лишєнь гинуть, стькаючы ся зъ народами цивілізоваными. Подѣбно озирає ся вѣтрамъ и бурямъ лѣсь густый — а не може имъ оперти ся лѣсь прорѣдженый.

7) Почали пєсѣ жєрти ся чєрезъ пустый кѣстакъ. Дѣвка хопила коповку зимнои воды и жбухъ! на нихъ... Пєсѣ повѣтали, а дѣвка сказала, ємѣючи ся: „Де незгода, тамъ пригода.“

Зъ уступомъ тымъ має такожъ звязъ уступъ 39 зъ Букваря „Згода“. Цѣтты зъ рѣчкою представляють дѣтьомъ образъ сємейнои згоды и єдности: они береги рѣчки омаѣли, а она вѣдєвѣжує ихъ своєю чистою водицєю.

Не конче всѣ тѣ гадки мусять знайти приновренє въ часѣ науки; зависить се вѣдѣ душевнѣхъ способностей самого учителя и вѣдѣ умыслового розвитку дѣтей. Вирочѣмъ, що у одного есть знаменитымъ средствомъ до осягненія пожаданой цѣли, то само у другого учителя стати ся може тупымъ орудѣмъ, котрымъ тѣлько своё красне дѣло запутае. Однѣ лише умѣ выхѣснувати примѣры зъ письма святаго, другій зъ всесвѣтної исторіи, третій зъ народныхъ оповѣданъ, казокъ, байокъ, приповѣдокъ, пословицъ и т. д.

Въ уступѣ тѣмъ говорить ся о згодѣ семейной: Печаливый отецъ заходить въ голову, що станеть по его смерти зъ незгѣдливѣми дѣтьми? Майно его тяжкимъ трудомъ и кровавымъ потомъ придбане розѣйде ся, перейде може въ чужі руки...

Наслѣдки дитиннихъ спорѣвъ въ хатѣ кѣнчать ся часто-густо въ будучности кровавымъ драматомъ на мариѣи скибѣ глинки або на перекосѣ пустои стернянки!...

Школа народна повинна при кождѣй нагодѣ мати на увазѣ и добре тамити, що єи задачею єсть плекати въ дѣтяхъ любовь и братню згѣду, бо лиш згѣдливій родини утворять згѣдливу громаду, а згѣдливій громады великій и сильный народъ!

Що до методичного переведенія сего уступу, не дае вѣнъ нѣякихъ трудностей; вязка прутикѣвъ дана дѣтьомъ, щобы наглядно переконали ся, якъ отецъ зъ дѣтьми поступивъ передъ смертію, вѣддасть велику прислугу: нехай ломлять, силують ся, щобы цѣзнали, якъ велика сила и опѣръ въ злученыхъ въ одну вязку мертвыхъ прутикахъ и щобы брали собѣ зъ того науку: яка може бути и въ нихъ велика сила, ели схотять жити въ любви, въ згодѣ и взаимно собѣ помогати.

„Чувъ ся близькимъ смерти“... Причиною сего могла бути: глубока старѣсть, небезпечна хвороба, нещасливый припадокъ и т. и. Що казавъ отецъ дѣтьомъ зъ вязкою зрѣбити? (зложити). Въ якѣмъ порядку забирали ся дѣти до дѣла? — По старшинѣ. — Вязку жадень зъ нихъ не мѣгъ зломати. Щожь треба було зрѣбити, щобы кождый зъ нихъ прутики мѣгъ легко поломити? — Треба було ихъ розвязати.

„Милі дѣточки! берѣть собѣ прикладъ зъ того по моѣй смерти“... Якже дѣти мали поступати — чи такъ якъ пруты звязані въ куну, чи якъ розвязані?

„Поки будете въ купѣ“... значить: якъ довго оденъ другому словомъ и дѣломъ буде помогати, якъ довго будете любити ся взаимно, „нѣяка сила вась не поконає!“

Дуже добре закѣнчити сей уступъ знаною пѣсонькою: „Де згода въ родинѣ, де миръ и тишина“... що свѣтолюбнымъ не робить великого заходу.

Задача зъ того уступу для вышнихъ вѣдѣльцѣвъ.

I. Задача. Вѣдѣвѣйте цѣлыми реченіями на слѣдуючі pytania: Чого смутивъ ся отецъ? Що зрѣбивъ, коли вже чувъ ся близькимъ смерти? Чому дѣти не могли зломати вязки? Чому поломали прутики? Чого научили ся?

Вывѣдъ. Отецъ смутивъ ся, що его дѣти жили вѣчно въ незгодѣ. Коли вже чувъ ся близькимъ смерти, прикликавъ всѣхъ до себе. Дѣти не могли вязки зломати, бо була груба и сильна. Прутики поломали, бо були тонкі и слабенькі. — Зъ того выходить наука, що згода будувъ, а незгода руйнує.

II. Задача. Опишіть своїми словами, згодливість і миролюбивість Авраама.

Виробь. Авраамъ бувъ дуже заможний: слуги його пасли великій череди рожної худоби. Его братаничъ Лотъ мавъ такожъ багато товару. Часомъ пастухи Авраамові і Лотові сварили ся за пасовиско. Згодливий і миролюбивий Авраамъ не мігъ тихъ спорівъ терпіти. Вінъ залагодивъ сибрь дуже мудро і великодушно.

III. Задача. Нанишіть байку „Члени тѣла і жолудокъ“ після поясненія шкільного.

Виробь. Члени тѣла посварили ся разъ зъ жолудкомъ. — „Не будемо на тебе робити, дармофде!“ — сказали зворохоблені. — „Мы тяжко працюємо, а ты готове травишь. Ноги не хотѣли ходити, руки робити, очі дивити ся, уши слухати, ротъ не хотѣвъ вѣсти, кожде собѣ дармовало. Ослабъ жолудокъ, бо не мавъ що травити, але і члени такожъ занемогли, бо жолудокъ не мавъ ихъ чимъ жити. Скоро переконали ся, що се не веде до добра, повернули назадъ кожде до своєї працѣ.

НОВИНКИ.

— „Дзвінокъ“, давно вже ожидає ілюстрована газета для „дѣтей і молодежи“, стане, якъ можна судити після змісту першого числа, на висотѣ своїхъ задачъ і заступити бодай вѣ части великій бракъ книжокъ до читаня для молодежи. Перше число, котре вийшло 13. л. сѣчня, відзначаєть великимъ багатствомъ матеріалу; дѣти і старші вже школярѣ знайдуть тамъ багато цікавого для науки і забави. Вступна поезійка В. Масляка „Рускій дитинѣ“ заслугує на то, щоби кождий школяръ умѣвъ єѣ на память. Статейка „Поточокъ“ розбудить вѣ молодій душі дитини багато думокъ; — розвѣдка „Осипъ Юрій Гордынський-Федьковичъ“ научить молодця, що треба віддатися цѣлымъ серцемъ науцѣ, бо она робить зъ насъ людей, треба щиро любити свою матірѣ, ту „вѣрну порадилицю“, ту першу і найлучшу нашу учительку, котрої живий прикладъ і добра наука не затре ся черезъ цѣле наше житє; — ся розвѣдка вказує на могутність і милозвучність рускої пѣснѣ і закрѣпає до любови рідного слова і всього, що рідне. Сї статейки якъ і инші написані хорощимъ і легкимъ краснимъ стилемъ. Теплѣ, якє зъ нихъ виходить, певно закрѣпає молоде, чисте серце дитини. Образки хорощі — тожъ вѣ кождій родинѣ повиненъ знаходити ся милозвучний „Дзвінокъ“.

— Испыты кваліфікаційні для учителѣвъ шкѣлъ народнихъ передъ комісією вѣ Тернополі зачнуть ся 17. н. ст. лютого с. р.; подана вносити треба черезъ окружну раду шкѣльну до 6. н. ст. лютого; такі самі испыты відбудуть ся вѣ Станиславѣ для 13. н. ст. лютого. Подана можна вносити до 1. н. ст. лютого до комісії вѣ Станиславѣ.

— Анкета шкѣльна скликана Міністерствомъ просвѣты вѣ справѣ реторикъ испытѣвъ зрѣлости відложила свои нарады до 2. л. лютого задля включеній у Вѣдні.

— На картахъ кореспонденційнихъ не буде можна відъ 1. н. ст. лютого с. р. писати нічого лишого на адресовій сторонѣ, крѣмъ адреси. Вѣ міністеріальномъ розпорядженю наказує ся, щоби не віддавати кореспондентки адресатови, если буде що пописане на адресовій сторонѣ.

— Пробы гашеня нафты відбувались на головній стражници мѣської у Львовѣ. П. Вильгельмъ Кієсь зъ Будапешту винайшовъ т. зв. „порошокъ безъ

Пред

на поства нафтового", котрый доданий навѣтъ въ малой скѣлкости до посуды зр. 6 тою або спиритусомъ робить се, що на случай якои нещастной пригоды, цѣлый! стовченя запаленой лампы, нафта не лишъ не експлюдуе, але найзвычайн-ми средствами отъ хочъ бы дмукненемъ еѣ пригасити можна. Пробы сѣйской стражиници робились въ присутности многихъ особбъ. Якъ звѣстно, Одно чѣ, хочъ бы и якъ вѣдчищена (т. зв. неексплюдуюча), розогрѣта до певного стемпературы и запаленя, выбухае задля того, що вытворюють ся газы иной експансивности. Пѣсля давнѣйшихъ приписовъ "неексплюдуюча" нафта на бути такъ вѣдчищена, чтобы огрѣта до $+35^{\circ}$ R и запалена спалила ся выбуху; новѣйшій приписы вымагають ще докладнѣйшого вѣдчищеня, такъ, чтобы еще при высшѣй температурѣ нафта цѣлкомъ спалила ся. Така нафта рѣдко лучае ся въ торговляхъ, а бѣднѣйшій люде не купують такой очищенной нафты и тому лучають ся часто нещастий пригоды. Порошокъ п. Кісса, доданий до нафты робить се, що нафта виравдѣ запалюе ся, але вѣдтакъ гасне вѣдъ звычайного по-дуву воздуха. На пробѣ запалювано нафту въ склянныхъ резервуарахъ лампы и не було нѣякои експлюзїи. При томъ показало ся еще одно свойство порошку; то накладано змоченїи цилиндры на запалену лампу, въ котрой палила ся нафта зъ порошкомъ и они не пукали; такожъ тратить нафта вѣдъ порошку свою непри-емну волю. П. Кіссъ пояснївъ, що коли весилесь 3 грамы сего порошку до звы-чайного резервуару лампы, то выстане се на цѣлый тыждень, хочъ за той часъ наливаєсь кѣлька разѣвъ нафты. Хемічний складъ порошку есть тайною, застере-женою патентомъ п. Кіссови, але анализа хемічна выказала, що нема въ нѣмъ нѣякихъ частей шкѣдливыхъ для здоровья и тому можна его уживати безъ наимен-шихъ средствъ осторожности. Порошокъ п. Кісса, вынайденый передъ кѣлькома лѣтами, уживають его вже у Вѣднѣ и Будапештѣ. Въ виду безпечности, яку подае сѣй порошокъ, и цѣна его не велика: 5 кильогр. стоить 25 зр., а звычайна мала коробка 40 кр.

— **Дотенный способъ.** Однѣз американскій инспекторъ шкѣльный не мѣгъ дойти, кѣлько въ однѣмъ мѣстѣ есть властиво дѣтей обовязанныхъ а неучащихъ до школы. Взѣвъ ся проте на способы. Наймнѣ собѣ катаринкаря зъ двома мал-нами и тогда, коли по школахъ вѣдбувала ся наука, пошовъ зъ нимъ по мѣстѣ. Скоро катаринкарь лишъ загравъ, зъ закутинъ та заулковъ выбѣгала дѣтвора и давалъ тѣшити ся малпами. Инспекторъ ходивъ вѣдъ хлопца до хлопца и зани-сувавъ собѣ ихъ имена. — Такожъ добрый способъ!

Переписка Администраціѣ. Зъ нынѣшнимъ числомъ застановилисьмо вы-сылку вѣстѣй незамовившимъ на р. 1890 а не заплатившимъ за р. 1889.

Шкѣльный вѣсти.

— **Конкурсы.** Ц. к. Рада шкѣльна окружна у Львовѣ оголошуе конкурсъ до ч. 64 на слѣдующїи посады учительскїи: въ Ярычовѣ новѣмъ при 2-кл. школѣ на посаду молодшого учителя зъ платою 270 зр. и 27 зр. на помешканє; — при школахъ етат. зъ платою 300 зр. и вѣольнымъ мешканемъ: въ Хоросѣй старѣмъ, Давидовѣ зъ полемъ вартѣсти 6 зр. 49 кр. и деревомъ опал. 15 зр., въ Костевѣ зѣ збѣженъ варт. 45 зр. 50 кр., въ Красовѣ зъ грунтозъ варт. 3 зр., Лѣсеничахъ, Лубячѣ зъ полемъ варт. 5 зр., въ Маличковицахъ, Миклашовѣ, Мѣсткахъ, Пик-ловичахъ зѣ збѣженъ варт. 65 зр., Рудивъ, Сѣменевѣ, (3-кл. шк. посада старшого учителя зъ платою 300 зр.); Соломѣй великой, Сорокахъ коло Щирца, Товшовѣ и Жиравѣ зѣ збѣженъ варт. 45 зр.; — при школахъ фѣлиальныхъ зъ платою 250 зр. и свободнымъ мешканемъ: въ Басѣнѣ, Голоску великомъ, Горбачѣ, Ко-зичахъ, Руданьцахъ и Середици. Поданя, зъ выказомъ службъ и табелю квали-фикаціи, треба вносити до замѣйской окр. Рады шк. у Львовѣ найдалше до 1. л. марта сего року. — Президїя ц. к. Рады шк. красной оголошуе конкурсъ на посаду головшого учителя при ц. к. муж. семінарїи въ Тарновѣ. Зъ посадою сего получена плата рѣчна 1000 зр., зъ приписаннымъ акт. додаткомъ и зъ правомъ пяти-лѣтнихъ

додатковъ въ квотѣ 200 зр. Кандидаты мають выказати ся кваліфікацією змѣнѣмецкого и польского до школъ середнихъ и мають внести свои подання до своєю власти непосредно до президіѣ ц. к. Рады шк. крайной найдалѣше до лютого с. р. Кандидаты, котры выкажутъ ся кваліфікацією до удѣляня науки и географіѣ, будутъ мати першенство.

— **Красва Рада школьна** на засѣданю зъ 7. л. сѣчня полагодитъ справы: Признала додатки пяти-лѣтній: четвертый Алекс. Борковскому, Алярови гимн. въ Дрогобычи, а третій Кар. Горенскому, проф. школы реальн. гна ниславовъ; перемѣнила етат. школу въ Белзци, пов. золочѣвского на дво-к. и перенесла сулента Стан. Даньца зъ гимназіѣ въ Сяноцѣ до Ясла. — **Бѣ** Цѣсарь дозволивъ установити 13 мѣсьцъ надетативныхъ учителѣвъ въ гимназіяхъ львовскихъ и краковскихъ вѣдъ року шк. 1890/1 а то у Львовѣ въ руской гимназіѣ 1, Фр. Іосифа 1, въ нѣмецкой 2, въ бернардинской 2, а въ Краковѣ въ гимн. св. Анны и св. Яцка по 2 а въ III. гимназіѣ 3. — **Миністеръ просвѣты** на представлене крайной Рады шк. дозволивъ зрѣвнати платню за надзвычайный заступства зъ нормальною платнею сулентуры на рокъ текуцій и бѣжучій.

„РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

подає до вѣдомости Свѣтл. Радѣ Школьныхъ, Впов. священниковъ, катихитѣвъ, учителѣвъ и родичѣвъ, що книжки накладу Товариства, призволені кр. Радою школьною на преміѣ для учениковъ, *красно оправлені*, можна купити въ канцеляріи товариства при ул. **Вѣрменской ч. 27** по слѣдующей цѣнѣ:

Образковій виданія:

1. Звѣринецъ ч. I.	10 кр.	6. Мелажерія	15 кр.
2. Звѣринецъ ч. II.	10 „	7. Звѣрята ч. I.	20 „
3. Звѣринецъ ч. III.	10 „	8. Звѣрята ч. II.	20 „
4. Звѣринецъ ч. IV.	10 „	9. Робинзонъ	40 „
5. Гостинецъ для чужихъ дѣтей 10 „			

Иной виданія:

10. Читанка для молодѣжи ч. I. 10 кр.	13. Читанка для молодѣжи ч. IV. 10 кр.
11. Читанка „ „ ч. II. 10 „	14. Хемія Руское-го 40 „
12. Читанка „ „ ч. III. 10 „	15. Визанка желаній 10 „

Вже появилъ ся въ розпродажи найбільшій и наилучше уложеный иллюстрованный 15-ти аркушевый

Календарь на р. 1890.

вельми заслуженого для добра мало-русского народу товариства „Просвѣта. Цѣна его лише **50 кр.** Дѣстати можна въ канцеляріи тов. „Просвѣта“ ул. Вѣрменская ч. 27 и по всѣхъ книгарняхъ въ Галичинѣ. — Кто бере 10 экз., тому опускає ся 20% рабату.

Выдає „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію водновдає **о. Иванъ Чанельскій**, голова товариства.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подъ заридомъ **К. Бедларского**.

Предплата:

на півъ року
з ар. 60 кр., на
цѣлый рікъ 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАНЪ

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакція

и
Адміністрація
ул. вороньська
ч. 27.Неопечатані
реклами без-
платні.

Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.

Які вѣдомости суть найбільше пожиточні?

(Герберта Спенсера).

(Конецъ).

Въ кѣнці мусимо сказати, що вправы науковій лучше якъ звичайне вихованє впливають на образованє релігійне чоловіка. Наука боре ся зъ забобонами але не противить ся она правдивой релігії, котрой уближають си забобоны. Правдою єсть такожъ, що часть теперѣшної вѣдомости має въ собі цѣху духа невѣры, але цѣхи той не знаходимо въ правдивой науцѣ, въ науцѣ, котра не єсть поверховною, але сягає до самої глубины предмету. „Правдива наука и правдива релігія, каже професоръ Нухлеу, закінчаючи свої вѣдчати, — суть то двѣ сестры, котрі не можна роздѣлити, не задаючи обѣмъ смерти. Наука стає ся могучою, коли годить ся зъ релігією; релігія цвѣте тогдѣ, коли опирає ся на глубокой вѣдомости. Великій праць філософівъ треба менше завдячувати високому умови якъ ихъ поднесеню релігійному напрямови. Правда повѣрила ся скорше ихъ терпеливости, любові, покорѣ и пожертвованю самихъ себе, якъ гениальности ихъ ума.“

Релігії не противлять ся вѣдомости, якъ думають многі; але противлять ся їй власне темнота и бракъ правдивыхъ вѣдомостей.

Представмо собі автора, котрий вѣдбирає щоденно численні похвали. Припустімъ, що мудрѣсть, великѣсть и краса єго праць суть предметомъ сего щоденної славы. Припустімъ, що сї, котрі єго хвалять, знають ті праць лишень зъ заголовної картки, що ихъ нѣколи не читали и не старали ся ті познати и зрозумѣти. Якужъ вартѣсть може мати для автора така слава? Що вінъ собі подумаетъ о сїй щирости? А однакъ, если вѣльно порѣвнати малі рѣчи зъ великими, то такимъ власне єсть захованє ся людей супротивъ вселенної и сїй послѣдній причини, Бога! Єще горше! Не тільки, що люде не хотять познати рѣчей, які самі такъ незмѣрно хвалять, але понадъ те єще дорѣкають тымъ, котрі жертвують себе познаню природи, обвиняють ихъ о марнованє часу и погорджують такими, що беруть живий удѣлъ въ розслѣдженю чудесъ природи. Повторяємо проте єще разъ, що релігії противить ся не наука але радше невѣжество. Хто посвячує ся науцѣ, той вѣдаєсь певному родови релігійного почитаня; хто узнає вартѣсть и значенє природи, то тымъ самымъ узнає Сотворителя, єй послѣдню причину.

Не есть то слава, высказана лишень словомъ, але противно слава, поперта дѣломъ; не есть се поверховне але щире почитане, бо стверджено посвяченемъ нашего часу, мысли и працѣ.

Не только для той причины можемо правдиву науку назвати релігійною. Есть она релігійною, о скільки розбуджує въ насъ глубоко вѣру и почитане супротивъ правильности, яку спостерѣгаемо у всѣхъ окружающихъ насъ явищахъ. Дякуючи досвѣдови набуває учений глубокои вѣра въ незмѣнибельность явищъ природы, въ конечность звязи причины зъ наслѣдкомъ, въ конечность добрыхъ и злыхъ наслѣдковъ. Вонъ бачить, що законы, котрымъ мусить подлягати, суть зарѣвно конечный якъ добродѣйный; бачить, що подлягаючи имъ прамуемо завсѣгды до большого совершенства и щасливости. Тогдѣ старає ся тѣ законы що разъ лучше познати, обуруюєся на тыхъ, котры имъ противлять ся; а въ сей способъ узнаючи торжественну правильность и потребу уяглости передъ Сотворителемъ стверджує свою внутрѣшну релігійность.

Есть еще одна причина, задля котрой правдиву науку уважаемо за релігійну, а именно: що она може намъ подати понятие о томъ, чимъ мы есьмо и яке есть наше водношене до тайнъ истинования. Наука выказуючи намъ, що можна познати, зазначає рѣвночасно границѣ, поза котры знане не годно нѣколи сягнути. Наука дає намъ почути ограниченость и слабость людского духа супротивъ тыхъ рѣчей, котры умъ людскій перевысшаютъ. Смѣла и горда супротивъ людскихъ повагъ и переконанъ стає ся покорною передъ нерозслѣдимою завѣсою, котра закрыває передъ нею безвзглядну правду. А есть се правдива гордость и правдива покоря. Лишень правдиво учений знає о томъ, о скільки Сотворитель, котрого объявленіями есть природа, жите и мысль, высше стоитъ не только водъ науки але и водъ понятій людскихъ.

Мы думаемо проте, що зарѣвно до выобразования способностей человека якъ такожь до кермованя его дѣлами есть конечно потрѣбною наука. Будь, що будь, лучше есть понимати рѣчи, якъ выразы. Въ умственныхъ, моральныхъ и релігійныхъ выхованю треба больше цѣнить познане окружающихъ насъ явищъ, якъ науку грамматики и словесць.

Такъ одже на пытане наше, які вѣдомости мають наибольшу вартость, водновѣдаемо, що наибольше полезными вѣдомостями суть умѣетность або наука. Тверджено се есть безвзглядно. Вѣдомости зъ кружка чинностей самозаховуючихъ, поддерживающы жите и здоровье, мусять бути конечно вѣдомостями научовыми, такъ само, якъ научовыми мусять бути тѣ вѣдомости, котры водносять ся до нашихъ чинностей посередно самозаховуючихъ, т. е. тѣ, що учать насъ зарабатывать на жите. Обязковъ родителей не можемо безъ приготовления научового такожь добре выповняти. Наука есть ключемъ конечно потрѣбнымъ, чтобы зрозумѣти минувше и теперѣшное жите народу, — безъ чого не можна добре выповняти обовязковъ горожанскихъ. Чтобы творити дѣла штуки и водчувати ихъ красу, треба мати такожь наукове подготование. Въ концѣ наука подає наилучший матеріалъ для вырабъ умственныхъ и моральныхъ и для поднесения релігійности.

Пытане, котре выдавало ся зъ початку такъ тяжкимъ, стало ся теперь дуже простымъ. Не потребуемо раздумувати надъ вартостію рѣзнодорожныхъ чинностей людскихъ, понеже бачимо, що наука въ пайширшомъ значеню сего слова приготовлює насъ наилучше до всѣхъ тыхъ родовъ чин-

ностей. Маючи передь собою науки, котрымъ конвенціонально приписують велику вартість, и такі, котрі хотяй менше суть узнані але посідають вартість внутрішню, мы не повинні завагати ся ані на хвилину въ ихъ выборѣ, позаякѣ знаємо, що науки найбільше пожиточні мають вже черезъ те саме найбільшу внутрішню вартість. Важність ся не підлягає впливови осуду але єсть такъ постійною, якъ постійне відношенє чоловіка до внішнього свѣта.

Конечна и довговѣчна, якъ правды, котрі выголошує, обіймає наука цѣлу людскість и по всѣ часы. Въ найдавшій минувшості, якъ такожъ и теперъ, мусить чоловікъ для управильненя своихъ чинностей пізнавати явища житя фізичного, умственного и суспільного а заразомъ и всѣ инші науки, котрі творять ключъ до пізнаня житя. А однакѣ въ тепершнімъ вѣцѣ, котрий называєсь вѣкомъ цивілізованимъ, звертають люде найменшу увагу на сія такъ потрібні вѣдомости.

Хотя умственный розвій або такъ звану цивілізацію людскости треба завдячити науцѣ, то въ нашихъ вихованю бувають ледво увзглядненіи правдиві вѣдомости наукові. Хотяй завдячуємо науцѣ, що нинѣ можуть жити міліони людей на тій простороні, котра давнѣйше забезпечувала прокормленє ледво для кількохъ тысячѣвъ людей, то все таки поміжъ тими міліонами знайде ся мало такихъ, котрі умѣли бы добре зрозумѣти и оцѣнити дійсну причину, подаючи можливість істнованя на землі. Що разъ то більша значомість свойствъ и відносинъ предметівъ не тільки выобразовала племена вандрівничі и зробила зъ нихъ народы пожиточні, але дозволила имъ користати зъ такихъ утѣхъ и выгдѣвъ житя, о якихъ не мали понятя ихъ нагі въ аскинахъ мешкаючи предки, и не увѣрили бы навѣть, еслибъ имъ хто о нихъ розповѣдавъ. А однакѣ ті такъ пожиточні науки викладають ся въ нашихъ высшихъ заведеняхъ науковихъ неохотно и якъ бы зъ ласки!

Парафразуючи певну байку східну, скажѣмъ, що въ родинѣ предметівъ, входячихъ въ округъ нашого вихованя, правдива наука єсть служницею, котра укрыває въ темнотѣ незнакомі свѣтови совершенства. Слузѣ тій повѣрено всяку роботу въ дома. Дякуючи єй зручности, розумови и посвяченю одержано всякі выгоды и приємности житя; а коли слуга безнастанно працює и другимъ услугує, держать єъ на боцѣ, щоби горді и завистні єї сестры могли розоблачити свою штучну принадність передь очима свѣта. Порівнанє се можна бы еще и дальше посунути, позаякѣ розвязанє близьке и ситуаціѣ змѣняють ся. Горді сестры, якъ на се заслужили, будуть забуті, а наука узнана за найлучшу и найкрасшу буде надъ всѣма царствувати.

ОБРАЗОВАНЄ СПОСТЕРЕЖЕНЯ

Управа уваги.

Увага, якъ вже знаємо, єсть то чинність душі черезъ довшій часъ звернена на якій предметъ. — Педагогови повинно задля того о тоє ходити, щоби умѣвъ увагу свого вихованка придержати черезъ довшій часъ при якомсь предметѣ.

А якимъ же способомъ вѣтъ се осягне?

Передовѣмъ вѣтъ повиненъ умѣти розбудити для себе, т. ё. для своей особы въ серци и въ души вихованка своего честь, приклонность и довѣре. Де того нема, тамъ марий будуть ёго заходы хлопця чогось научити. Коли же учитель зумѣе хлопця приклоинымъ собѣ учинити, коли хлопецъ буде мати до учителя довѣре а заразомъ коли буде чувствовати для него честь и поважане, то вѣтъ тымъ радѣйше и охотнѣйше выслухае ёго науки и тымъ зъ бѣольшою увагою прийме все, що учитель буде показувати и пояснювати.

Дальше, учитель повиненъ умѣти заняти, т. ё. зацѣкавити ученика для предмету. Цѣкавость для предмету розбудити ся тогдѣ, коли предметъ ёсть новый, незвычайный. Катаринка громадити на селѣ въ округъ себе купы народу, коли въ бѣольшѣмъ мѣстѣ она своимъ крикливымъ голосомъ радше вѣдтручуе людей вѣдъ себе... Зацѣкавити для предмету можна хлопцѣвъ и тымъ, що имъ ёго представить ся зъ такой стороны, котрой они ёще на цѣмъ не знаютъ, пояснюючи ёго пожиточность; примѣромъ такой на око вѣдразливон звѣрины якъ ропуха. Ропуха ёсть зъ виду гидка, и дѣти бѣоятъ ся ёѣ; коли же учитель скаже, що она поѣдае овады, котрѣ нищать нашу огородовину, то тымъ зацѣкавить хлопцѣвъ для ропухи. Такъ само и въ иншій способъ можна збудити цѣкавость, черезъ пояснене ужитя примѣромъ желѣза, або черезъ пояснене способу житя животныхъ: де, якъ живутъ, чимъ живлять ся, якѣ мають обычаѣ, яка ихъ пожиточность або шкодность, ихъ вѣдношене до чоловѣка и т. н. Розумѣе ся, що тутъ зависить много вѣдъ способу научаня, вѣдъ живого выкладу, вѣдъ яснои и популярной бесѣды. Дальше не треба много наразъ говорити, але по невѣдѣмъ уступѣ того або другого объ тѣмъ, що говорило ся, зачитати; — добре вѣдновѣдающого похвалити, — неуважного упомѣнути, завстыдати, а ёще и другѣй разъ поучити.

Увагу хлопцѣвъ треба плекати поволи, отъ якъ плекае ся нѣжну ростинку въ городѣ. Зъ разу ледви ёѣ видко, коли зерно въ земли скѣльчило ся, але коли вѣддалить ся вѣдъ неи бурянь, що ёи соки высасать, коли порушить ся изсохлу землю, чтобы була пухка, и додасть ся потрібной вохкоти, — то свѣтло и сонце буде що разъ бѣольше ёѣ выдобувати, она скрѣпнѣть ся и сама потому своею силою переборе накипающѣй ся трудности... Такъ и молодѣа увага при добрѣмъ вихованю буде що разъ бѣольше крѣпнѣти ся и зрѣтати. Добрый способъ научаня ёсть якъ тото свѣтло и тепло сонѣчне, що увагу хлопця що разъ бѣольше на верхъ выдобувае и управляє.

Передовѣмъ же потрібно, чтобы учитель пѣзнавъ добре у всѣхъ вихованкѣвъ ихъ душевну способность и степень ёи розвитку. Звычайно приходитъ до школы бѣольша половина дѣтей, що майже добре говорити не умѣють, и що не знаютъ найзвычайнѣйшу рѣчь поправно назвати, не то, чтобы ёѣ описати змогли... Одже насампередъ треба ихъ того научити, — а коли душа зачинае бути чинною, т. ё. коли зачинае вже самостѣйно спостерѣгати не лишь загальнѣй формы предметѣвъ, але и поодинокѣй ихъ черты, — тогды ажъ належить до того, що знаютъ и умѣють, поволи въ способъ вѣдновѣдний дальшу науку навязувати. Дальше повиненъ учитель пѣзнати такожъ у сѣбѣ ёеблене каждого ученика; чи вѣтъ прудкѣй або повѣдливый, быстрый, або тупый, острый и дикунь або лагѣдливый и чутливый, — и пѣсля того, коли зъ нимъ выключно мае дѣло, вѣдновѣдно поступати. Дальше повиненъ учитель знати бѣольше менше хлопчѣй звываѣ и обычаѣ: що ихъ цѣкавить, що ихъ

тїшити, що имъ подобає ся або нї, — и до того приноровити своїй выкладъ, т. е. своїй способъ розбудження ихъ уваги.

Не можна за надто багато говорити о тїй чинности душї, котру называємо увагою, бо безъ неї нема свѣдомости о нїчїмъ, що насъ окружає, нема нїякого поступу въ науцї. Розсїяний або недолужный иде черезъ свѣтъ якъ бы неживый; має очи а не видить, має уши а не чує. И той непомтїшний станъ его буде такъ довго тревати, поки не розбудить ся и неуправить ся его увага.

Привидїмъ ся ближе поодинокимъ людямъ и розпїзнаймо, поученї досвѣдомъ, що ихъ увагу передовсїмъ подражняє и на себе звертає?

Однї, именно дїти або и старшї люди безъ образования и вихованя, зацїкавляють ся и займають ся тымъ, що подражняє ихъ змысли, примїромъ: яскравими барвами, голоснымъ верескомъ, безладною товпою або збїговискомъ, ударенїмъ въ бубны и кїтли, голосами трубъ, танцюючими малпами, медведями, ляльками при верескливыхъ звукахъ катаринки и т. и. Вачимо щоденно, якъ при такихъ проявахъ збїгають ся уличники и товпа народу зъ верствъ найнищихъ суспїльности!... Бєть то доказомъ ихъ дуже низкого стану образования и вихованя. Въ ихъ души нема мїсця на враженя иншого рода, на рїчи науковї, поважнї, благороднї або пожиточнї, — лишь на такї, що змысли сильно подражняють.

Другихъ знова приманюють и потягають найбїльше такї враженя, котрї вїдновїдають уенособленю ихъ чутливого серця. Сумный пїде за трупною, пробуває радо на кладовищи, на руинахъ, въ дрїмучїмъ лїсї на самотї, — коли на супротивъ веселого потягають за собою весїльнї звуки, веселї пїснї гулящї, товариства и забавы.

Людей фахово образованыхъ зацїкавляють рїчи, предмети и справы, що стоять въ тїснїй звязи зъ тымъ ихъ фаховымъ образованїмъ, а котрї не звернуть уваги другихъ людей.

Такъ само мають предмети и справы до кружка естетичного належачї велику приманчивїсть для людей естетично образованыхъ, и для артистївъ. Музикъ, коли идучи улицею почує хорошї звуки, — то стане и слухає, хочъ бы мавъ дуже пильну орудку, котру ишовъ полагодити.

Люде побожнї вступають радо до церкви, коли отворена, а еще бїльше, коли зъ неї чути набожнї пїснї, и прилучать ся до спїваючихъ, — а справу, що ихъ зъ дому выкликала, вїдложать на пїзнїйше; — коли чоловікъ на набоженство рївнодушный перейде мимо церкви не знявши часто и шапки.

На выставї кожного чоловіка практично образованого приманюють до себе тотї предмети, що стоять въ тїснїй звязи зъ ихъ практичнымъ образованїмъ. Машинистъ стоить передъ машинами и осматрує ихъ: всї прочї предмети мало або и зовсїмъ не займають его.

Якажъ для насъ зъ того наука?... Ото кожного до себе приманює, — одже и его увагу на себе звертає тоє, що стоить въ звязи зъ его уенособленїмъ и образованїмъ серця, характеру, фаховими науками, навичками и пристрастями. Тымъ чиномъ учимо ся пїзнавати людей.

Педагогъ-учитель повиненъ пїзнати людей а передовсїмъ своихъ вихованкївъ, бо не пїзнавши ихъ докладно не може впливати на ихъ умствenny и моральнй розвїй.

Педагогъ буде придивляти ся, що его вихованка до себе сильнѣйше приманюе, що занимае его душу або серце, що его бѣльше зацікавлюе, — а вѣдкрые тымъ чиномъ не одну черту въ души его, котрой иншимъ способомъ не бувъ бы познавъ. Бачить примѣромъ педагогъ, що его вихованокъ радо и часто рисуе и що тоті рисунки до чогось подобні, то най знае, що его вихованокъ має талантъ до рисункѣвъ... Бачить педагогъ, що ученикъ любить вирізувати зъ дерева або лѣпити зъ воску фігуры, подобні до предметѣвъ природныхъ, то най знае, що ученикъ має способність до рѣзбярства; вели ученикъ допрошуе, щоби ему показати млинъ и его складъ, молотѣльно и инші машини, и коли вѣнъ вѣдтакъ пробуе зложити самъ якийсь механізмъ и тое ему удае ся, то хлопець безпечно має талантъ до механіки... Тымъ чиномъ можна вѣдкрыти у ученикѣвъ талантъ, а вѣдкрывши, треба старати ся, щоби той талантъ въ вѣдновѣдний способъ виобразовавъ ся. Однакъ треба уважати, чи допрошуванє хлопця, щоби ему тое або друге пояснити, не походить лише зъ самои пустои дитинячої цѣкавости або чи занятє ся дитини рисунками, рѣзбою, не есть то лишє дитиняча забавка. Коли праця буде мати вартѣсть, коли видно буде поступъ, тогды можна на певно заключати, що дитина має талантъ, тогды можна и треба той талантъ плекати, розвивати и образовати. Не оденъ то правдивый природный талантъ мариѣ въ народѣ неізнанный, котрый въ доброй школѣ розвиненый бувъ бы славою для народа, а тому, що его нимъ природа надѣлила, принѣсь бы щастє и славу безсмертну... Славный маляръ Мункачи (Словакъ зъ роду) бувъ хлопцемъ у столяря на Угорщинѣ. Любивъ вѣнъ украдкомо вѣдрысовувати цѣкавыѣ головы прибуваючихъ до майстра гостей, хочє рисункѣвъ нѣколи не учивъ ся. Одного разу прибувъ до столяря богатый графъ, котрого лице Мункачи удачно вѣдрысовавъ. Графъ спостерѣвъ, що хлопець рисуе, — взявъ рисунокъ въ руки, а довѣдавши ся, що хлопець не учивъ ся рисувати и що має велику охоту до малярства, забравъ его зъ собою, давъ на науку, — и зъ столяря ставъ славный на цѣлу Европу маляръ Мункачи.

Природный талантъ має велику вартѣсть; есть то діamentъ чистои воды, котрого не купишь за нѣяку цѣну, вели кого нимъ природа не надѣлила. Тому педагогъ бачно за нимъ слѣдити повиненъ.

Але ще и въ иншѣмъ напрямѣ необходимо потрібно, щоби педагоги своихъ вихованцѣвъ наглядали и бачили, що ихъ сильнѣйше до себе приманюе; — вже не спеціальны науки, красны штуки, практичны фаховы занятя, але такы рѣчи, що стоять въ звязи зъ ихъ жадобами, зъ змысловою стороною ихъ существа... На томъ поли еуть такожь дуже цѣкавы досвѣды.

Придивѣмъ ся дѣтемъ, коли ихъ есть бѣльше въ якѣй родинѣ, або коли хлопцѣ зѣ школы выйдуть и розходять ся кождый въ свою сторону, або коли въ якѣмъ мѣстѣ зѣйдуть ся и свободно не спостережений забавляють ся, або хочь бы и въ интернатѣ — а достережемо цѣкавы рѣчи. Уже въ малѣмъ хлопцѣ проявляють ся бѣльше або менше жадобы, котры справдѣ еше не развиты, але оставлены безъ дозору, безъ оуки, безъ вихованя, можуть розрости ся буйно и мовъ той бурянь задавати добре зерно... Бачь онде идуть хлопцѣ попри садъ; за парканомъ червоніють зрѣлы черешны та вишны. Они такы красны, краешы якъ тоті на корыткахъ у перекупокъ... Дѣтки зъ хлопцѣвъ подивлять ся, тай перейдуть мимо; але оденъ зъ нихъ пристане, буде имъ приглядати ся, око ему заблещить, лице спалнѣе; бачь, жадоба росте, хлопець що разъ бѣльше запалюе ся и етانه промышляти надъ способами,

якъ бы тыхъ красныхъ ягодъ дѣстати. Дай ему волю, а зъ ласуна того стане ся урвитель, що не пошануе чужой власности, а зъ часомъ стане злодѣемъ... Бачь, въ онѣмъ домѣ четверо дѣтвory; одно однимъ рокомъ старше вѣдъ другого. Троє слухняныхъ, звычайныхъ; але Ивасько має наклѣти до ласунства: не устоить ся въ коморѣ, скоро лишъ найде єѣ отвертою, анѣ мѣдъ, котрого бы вѣти не полизавъ, анѣ молоко, котрого бы вѣти не надивъ, анѣ конфітуры, котрыхъ бы вѣти не рушивъ. Буде зъ него ласунъ, коли той наклѣти въ зародѣ не выкоренишь; ласо поповети, буде у него задачею житя. Не доробить ся вѣти нѣколи нѣякого майна, и все, що заробить, протратить на ласощѣ.

Такъ то вже въ дитинячѣмъ вѣцѣ проявляють ся жадобы. Педагогъ, дослѣдивши тоє, повиненъ усиленно старати ся, щобы жадоба якась въ серци дитины не розкорѣняла ся и не скрѣпяла ся. Зъ малу треба єѣ выкорѣнити зъ дитинячого серця, поки еще слаба, бо пѣзѣйше буде тоє дуже трудно або и зовсѣмъ не можливо.

Зъ другой стороны проявляють ся вже въ молоденькѣмъ серци дитины благородный черты характеру. Треба плекати такі благородный чувства, якъ тоті цвѣты, що красують ся и пахнуть; а коли они розростуть ся и скрѣплять ся, то не допустять, щобы розбуяли низкі жадобы. Отже найперше зацѣпити треба въ серци дитины зерно св. вѣры въ Бога, — нашего Пана, нашего Отця, нашего добродѣя, вѣдъ котрого все маємо и котрый добрый дѣти милує а злыхъ вѣдъ себе вѣднихає а навѣтъ карає... Треба зацѣпляти въ серци дитины встыдъ, обмерзѣне злого учинку, боязнь передъ Богомъ, судією, любовь доброго, радѣсть другому допомочи, зъ голоднымъ кусникомъ хлѣба подѣлити ся. Треба вцѣпити въ серци дитины бѣль, коли бачить тернячого, и то не лише тернячого чоловіка, але и тернячу скотину, а навѣтъ ростицу, примѣромъ коли усыхає задля браку вогкості. Треба зацѣпити въ серци дитины охоту до працѣ, по котрій вѣдпочинокъ и забавка такъ добре смакують. Треба дитину призывчати по ладу и порядку, до розумного ужитя часу, до умѣркованя и до харности, до пошановы старшихъ и послушеньства законамъ. Такъ вихована дитина не допустить ся певно гидкихъ учинковъ...

Маємо еще одно средство, щобы выкорѣнити зло, а тымъ єсть кара. Єсть то дуже важне средство педагогичне, котрого неразъ мусить ся ужити. Однакъ треба знати, що єсть кара? Якій можуть бути роды кары? Яку кару вымѣрити, въ якѣмъ степені и въ якій способъ?... Єсть то темать дуже важный и великій, о котрѣмъ на иншѣмъ мѣсці поговоримо.

(Дальше буде).

Н

О школахъ середнихъ, языцѣ рускѣмъ въ школахъ и нашѣй молодежи.

(А. Торонскій).

Крѣмъ нѣмеччины назирає на нашъ языкъ ще польщина, россійщина и церковщина, назирають на него рѣжнѣ експерименты языковъ, котрі бѣльше або менше зближають ся то до россійского то до русского языка. У насъ дѣйшло зѣпсутѣ языкове до того, що многі потратили почутѣ чистоты народ-

ного языка, и особливо въ письмѣ мѣшають всяку всячину, а суть и такі, що навѣть въ устній бесѣдѣ намагають ся на ту мѣшанину. Дай имъ въ руки книжку, писану чистымъ языкомъ, то вѣдпекують ся вѣдъ неи, якъ нехристь вѣдъ свяченой воды. Коли книжки и письма въ чистомъ народномъ языкѣ виходять и ширять ся мѣжъ народомъ, болѣють надъ тымъ. Коли вийшовъ молитвенникъ въ народномъ языкѣ, замѣсть радувати ся великою користою, яка зъ такого молитвенника виходить для душевного добра людей и для самого обряду, замѣсть радувати ся поступомъ народного языка и на томъ поля, проливають слѣзы надъ упадкомъ церковщины. Але то суть слѣзы, если не крокодила, если не фарисейскій, то збѣсуети, зухвалон, упертон дитини.

И дежъ дѣвъ ся чистый народный языкъ рускій? О польскѣмъ языкѣ сказавъ графъ Тарновскій, що *живе почуте того языка и владѣне нимъ природне збѣстало лишь у простыхъ людей або у тыхъ, котрыхъ родичи старанно стерегли чистоты того языка.* То само можна сказати о рускомъ языкѣ: *почуте языка руского и природне владѣне нимъ загавало ся у простыхъ людей,* але зъ жалемъ и соромомъ вызнати намъ треба, що такихъ домѣвъ интелігентныхъ, котрѣ бы стерегли чистоты языка руского у насъ вѣтъ дуже мало, бо або намагають ся на мѣшанину языкову, котру уважають высшимъ, образованымъ, письменнымъ языкомъ, або говорятъ якъ имъ понаде ся, безъ выбору, зъ макаронізмами, або по просту уживають чужого языка. У насъ можъ подыбати ся зъ тымъ фактомъ, що хтось грає ролю великого патріота и публично выступає въ оборонѣ правъ руского народа, — а дѣти его по руски говорити не умѣють.

Алежъ мы нынѣ маємо скарбницѣ, зъ котрыхъ можемо черпати чистый народный языкъ, тѣлько треба до тыхъ скарбницъ заглядати; прислухувати ся живѣй бесѣдѣ и вчитувати ся въ добрыхъ творахъ. Першою скарбницею то єсть жива рѣчь народа. Правда, що въ бесѣдѣ народа суть и чужі, перекручені слова, суть и провінціалізмы, однакъ наука зумѣе розбѣжнити правильне вѣдъ неправильного, добре вѣдъ збѣсуетого, своє вѣдъ чужого, але духъ властивый языкови вѣе въ народѣ, и тымъ духомъ треба натхнути ся, щобы добре и правильно говорити. Для того тожъ першимъ жереломъ пѣзнаня и выученя ся правдивого народного языка єсть велухувати ся въ живу рѣчь народа. — Ще чистѣйшимъ жереломъ, чимъ поточна рѣчь, суть пѣснѣ народный, бо пѣснѣ поветали въ хвили пѣднесеного чувства, прото въ пѣсни гарнѣйшій и чистѣйшій языкъ, добѣрні слова, красні звороты и поетичні образы, живѣсть, свѣжѣсть и сила выраженя. Въ нихъ вѣе правдивый духъ народный и правдива поезія, зъ нихъ одушевленѣ и взоры черпати повинни поеты и писателѣ рускій. — Дальшимъ жереломъ чистого народного языка суть письма такихъ писателѣвъ якъ Квѣтка, Шевченко, Кулѣшь, Марко-Вовчокъ, Кошицькій, Нечуй и инші украинскій, а зновъ Маркіянъ Шашкевичъ, Вагилевичъ, Головацкій що до першихъ своихъ творѣвъ, Франко и инші зъ галицкихъ писателѣвъ. Чистый народный языкъ илекають часониси; тымъ языкомъ писані Зоря, Дѣло, Учитель и инші. Въ книжкахъ, выдаваныхъ Просвѣтою, и въ книжкахъ школьныхъ такожъ находить ся чистый народный языкъ. Оджежъ маємо досить богату скарбницю чистого народного языка, треба тѣлько зъ ней черпати.

Пытаємо ся, що належало бы зрѣбити для успѣшного розвою народного языка?

Наші змаганя повинні до того прямувати, щоби молодіжъ вѣдъ дитиннихъ вже лѣтъ призываючи до чистоти языка въ бесѣдѣ и въ письмѣ. Тѣмъ цѣли мають передовсѣмъ служити книжки шкѣльнїй и инші книжки, котрї до рукъ молодіжки дѣстають ся. Що до шкѣльнїхъ книжокъ, то можемо признати, що люде дбали о розвѣй языка и бувша комісія старали ся о те, щоби тї книжки писанї були языкомъ правильнымъ и чистымъ. Одно тѣлько було бы до бажаня, щоби такожъ и правописъ була у всѣхъ однастайна. Що до правопису самогъ, то дадось бы о нѣмъ много говорити, однакожь не тутъ мѣсце на то. Здавъ бы ся еще и словарь, приспособлений до потребъ ученикѣвъ. Якъ зачуваємо, то рада шкѣльна вже постановила о такій постарати ся. Але що до книжокъ до читаня для молодіжки, то тыхъ єсть у насъ великій бракъ, и учитель руского языка єсть що року въ великомъ клопотѣ, коли ходитъ о закупку новыхъ книжокъ рускихъ для бібліотеки ученикѣвъ. Найбѣльша часть книжокъ рускихъ до читаня, якї н. пр. видає редакція Дѣла, можуть тѣлько ученикамъ высшихъ и найвысшихъ класъ бути препорученї, а и зъ тыхъ треба деякі картки выдерти або деякі уступы замазати. Алежь то не добре, заказанный овочъ тѣлько розцѣкавлює. Деякі зъ тыхъ книжокъ не пригожі для молодежи, а часами трудно єсть оесудити, чи яку зъ тыхъ книжокъ можъ препоручити до бібліотеки шкѣльної чи нѣ, бо тї переведенї зъ чужихъ языкѣвъ повѣсти суть понайбѣльше реалістичного наприму, не конче придатного для молодіжки, котрой духа треба ибдносити и загрѣвати до высшихъ идеалѣвъ, а не убивати єго прикрьми обставинами реального житя, хотя зновъ дехто гадає, що житю людскому треба приглянути ся зъ близька. У насъ оказує ся пекуча потреба заняти ся видавництвомъ книжокъ до читаня для шкѣльної молодіжки рѣжнихъ степенѣвъ вѣку и розвитку. Належало бы постарати ся о дешевѣй выданя, прилаженї для молодіжки, нашихъ взѣрцевыхъ писателѣвъ якъ н. пр. Наталки Полтавки Котляревского, повѣстей Квѣтки, поезїй Шевченка, оновѣданъ Марка Вовчка, Чорной рады и критичныхъ писемъ Кулѣша, поезїй Маркіяна Шашкевича, Федьковича и т. п., щоби вже ученики могли ихъ собѣ по низкѣй цѣнѣ набувати*). Поляки вже допровадили до того, що писемъ Мицкевича въ красной оправѣ дуже дешево можъ дѣстати, одже и намъ бы до того прямувати, щоби на разѣ що найменше повѣсти Квѣтки, выбѣръ поезїй зъ Кобзаря Шевченка можъ дѣстати по такъ низкѣй цѣнѣ, а потѣмъ поступити дальше.

Щоби наука языка руского въ школахъ добре стояла, треба, щоби языка руского учивъ учитель фаховый, до того предмету кваліфікованный. Але такїй учитель повиненъ того предмету учити зъ замилованѣмъ, и завжди вчитовати ся въ взѣрцевыхъ писателѣвъ рускихъ. Гадаю давнѣйше, що, абы добре владѣти языкомъ рускимъ, треба читати россійскї книжки. Се и менѣ пораждено, коли я кѣтивъ гімназію черезъ россійскїй языкъ добирати ся до свого. Ся засада була смѣшна, бо якъ можна до того, що єсть ближе и своє, добирати ся черезъ чуже и дальше, и конецъ бувъ такїй, що ані своимъ ані россійскимъ не владѣло ся добре. Зъ тов засады повставъ нынѣшній макаронїзмъ языковий. На россійскихъ книжкахъ треба вправляти ся въ языкъ россійскѣмъ, коли хто хоче нимъ добре владѣти, а на рускихъ книжкахъ въ рускѣмъ. Але передъ трийцять и кѣлькама лѣтами можъ було

*) Руске товариство педагогичне ухвалило выдати такїй взѣрцевї творы Квѣтки и иншихъ писателѣвъ, — а выбѣръ поезїй Т. Шевченка для молодежи вже приготоуляєсь. — Ред.

ще простити такому ложному мнѣнню, бо тогды мало ще були знаній нашій народній писателѣ; — кромѣ Котляревского и Квітки, котрыхъ письма були дуже рѣдкѣ у насъ, не знало ся жадного; Шевченко ще навѣтъ зъ имени намъ не бувъ знаный. Але нынѣ, коли вже рѣдне слово такъ розвинуло ся и бѣ живо, якъ зъ керницѣ вода, коли вже наша рѣдна література такъ напередъ поступила, засада ся єсть якъ сказано зовсѣмъ смѣшна.

Наука языка руского въ школахъ зъ польскимъ языкомъ выкладовымъ такъ въ школахъ народныхъ якъ и въ гімназіяхъ за мало має годинѣ. Здалось бы, щобы въ школахъ народныхъ доконче число годинѣ руского языка хочъ о одну годину тыжднево въ кождѣй класѣ було побѣльшено, що и безъ трудности стати ся може. Въ гімназіяхъ однакѣ не дасть ся то зроби́ти задля великого обтяженя молодѣжи наукою и годинами школьними, особливо въ гімназіяхъ реальныхъ єсть то зовсѣмъ не можливе, бо молодѣжь и такъ вже по 7 годинѣ денно сидить. Таке обтяженє вѣдтрашало бы молодѣжь особливо неруску вѣдъ науки руского языка. Треба проте поки що тѣ години, котрі має ся до диспозиціѣ, добре выкористати.

И коли молодѣжь вѣдъ дитинныхъ лѣтъ, черезъ цѣлый часъ науки школьної, буде кормлена чистымъ и правильнымъ языкомъ народнымъ, засмакує и розлюбить ся въ нѣмъ, — тогды та ложна засада сама упаде безъ теоретичныхъ доказѣвъ, що она єсть ложна.

Наконецъ треба и намъ взяти собѣ до серця слова гр. Тарновского, выказаніѣ до Полякѣвъ въ справѣ польского языка. Ве́мъ намъ треба дбати о чистоту языка, вчитувати ся въ добрі письма и уважати на чистоту языка въ словѣ и писемѣ, — а учений повинні дальше трудити ся надъ познаванємъ и зглубльнємъ языка, его правилъ, его зворотѣвъ и т. д.

III.

Теперь приходжу до молодѣжи школьної, о котро́й говоривъ графъ Тарновскій въ своѣй бесѣдѣ соймовѣй, а буду мати на увазѣ именно нашу руску молодѣжь.

Вѣдъ довшого часу дають ся чути наръканя на гіперпродукцію интелігенціѣ, котра за собою потягає такъ званный интелігентный пролетаріятъ, бо тота интелігенція потѣмъ нѣгде не може найти помѣщеня, и лѣта минають, а укѣиченный чоловікъ не може добити ся сталою посады, на котро́й мо́гъ бы яко тако жити, та семейство и дѣмъ завести. До тыхъ наръканъ приходятъ ще и тѣ, що молодѣжь, кѣнчача школы середній и вышей, єсть дуже мѣриныхъ здѣбностей, неспособна до тыхъ заводѣвъ, до котрыхъ горне ся, бо неспособна самостѣйно мыслити и судити, а скоро не має самостѣйного суду, то не може такожь мати тои силы характеру, яка ѣй єсть потрібна до належитого выконуваня якого будь уряду. Велѣдъ за тымъ обзываютъ ся голоса, щобы приплывъ тои молодежи до школъ середнихъ вспинити, хотя не зрѣбило ся нѣчого такого, де бы та молодѣжь, котра тисне ся до школъ середнихъ, обернута ся могла.

Була бы то пожадана рѣчь, щобы до школъ середнихъ горнула ся лише здѣбна молодѣжь, така, котра бы носѣдала матеріальний и интелектуальный условия до поступу въ наукахъ, — а ви́на, слабѣша молодѣжь, щобы задалегѣдъ выбирала собѣ якій практичный заводъ. Алежь у насъ суть такі обстави́ны, що священникъ, урядникъ, адвокатъ, учитель и т. п. и навѣтъ бо-

гатый кунецъ або ремѣникъ, лишь зъ крайнои конечности, вѣддають своихъ сыновъ до склепу або до ремѣла. Бо комужь не звѣсно, якъ у насъ розпочинає ся практика купецка або рукодѣльничя? У купцѣвъ треба напередъ склепъ замѣтити, воду и дрова носити, вѣдгортати сибѣгъ и болото на хѣдику передъ склепомъ, вѣдносити товары до домѣвъ купуючихъ, приносити вѣджене субектамъ — и брати штовханцѣ. У ремѣника ще гѣрше. Тамъ треба еще и майстровѣй выслугувати, зъ кошикомъ до мѣста ходити, дѣти колысати, въ печи палити и при кухни услугувати; — а що до штовханцѣвъ, то тыхъ вже не забракне и вѣдъ майстра и вѣдъ майстровои и вѣдъ челядникѣвъ. До того тѣ люде не перебирають въ выразахъ, а въ варетатахъ стыкає ся дитина зъ челядю ремѣсничю простыхъ норовѣвъ, вѣдъ котрой несе ся и дичѣ. Оджежь, щобы молодѣжь вѣдвернути вѣдъ наплыву до шкѣлъ середнихъ а звернути до торговлѣ, ремесла и промыслу, треба йъ такожь сотворити лучший условия до вывченя ся того, треба, щобы отецъ, вѣддающій свою дитину чи до склепу чи до варетату, бувъ певный, що зъ его дитиною будуть по людски обходити ся, и що она тамъ не зѣнеує ся. Дещо въ томъ взглядѣ вже зроблено заложениемъ шкѣлъ рѣзбярскихъ, кошкарскихъ, гончарскихъ, конкарскихъ, але еще много зѣстає до зробленя.

Дотычно нашої рускои молодежи, то, хоть и якъ бы мы радѣ були, щобы тая горнула ся до торговлѣ, ремесла и промыслу, то все таки не можемо еѣ вѣдъ шкѣлъ середнихъ вѣдвертати зъ тои именно причины, що наша интелігенція ще надто слаба и малочисленна въ порѣвнаню зъ такоюжь иншихъ насъ окружающихъ народностей. Тожъ, если хочемо, щобы нашъ народъ займавъ поважне становище въ краю и державѣ, щобы нашъ народъ двигавъ ся и разомъ зъ другими трудивъ ся надъ добромъ краю, державы и чолѣвѣчества въ загалѣ, — мы о розвѣй интелігенціи нашої дбати повинны.

Тѣлькожь и намъ на томъ якъ наибѣльше залежали повинно, щобы та интелігенція, котру мы вытворити хочемо, була правдивою интелігенцією, не тѣлько по имени, але такожь и въ дѣлѣ. И мы того хочемо, щобы наша молодѣжь была розвинена и умна, щобы була въ станѣ самостѣйно мыслити и судити, мала красный и крѣпкій характеръ, щобы зъ нею и народъ и край и держава и церковь и люднѣсть мала користь.

Гр. Тарновскій въ своѣй бесѣдѣ такожь показавъ на средства, котрѣ надмѣрному наплывови до шкѣлъ середнихъ и мѣрнѣ въ уздѣбненю мають заповѣчи. Средствами тыми суть: пѣдвышенѣ оплаты шкѣльной и стрѣгѣйша класифікація. Пригляньмо ся яке значенѣ тѣ два средства мають для нашої молодѣжи?

Пѣдвышенѣ оплаты шкѣльной есть для нашої молодѣжи дуже утяжливе, часомъ навѣтъ забѣйче, позаякъ руска молодѣжь шкѣльна есть майже вся убога. Смаже хто: Бели хлонецъ учить ся и справує ся добре, а при томъ есть убогій, отримає увѣльченѣ вѣдъ оплаты шкѣльной. Однакожь на то вѣдновѣмо, що вже при вступѣ до гімназіѣ мусить отецъ за свого сына заплатити: оплаты шкѣльной 15 зр. на провинціи, 20 у Львовѣ, таксы вступной 2 зр. 10 кр. и на средства науковѣ 1 зр., одже разомъ 18 зр. 10 кр. на провинціи, а 23 зр. 10 кр. у Львовѣ. Додаймо до того книжки, додаймо яке таке одѣво, то будемо мати образъ того, що отецъ вже на самѣмъ вступѣ до школы середной выдати мусить на сына, не говорячи вже о станціи и о прокормленю. Для нашої селниина, маломѣщанина и предмѣщанина то майже надъ силы его. А навѣтъ священникъ и урядникъ мусить зъ остатнього тягнути ся, щобы

задосить учинити сямъ вимогамъ, тымъ бѣльше, если посылаетъ двоихъ або трьохъ хлопцѣвъ до школы. Правда, що такіі хлопці може вже въ другѣмъ пѣвруку отримати увѣльненє вѣдъ оплати шкѣльной, и многі тоє отримують, але не можь забувати, що увѣльненє мусить собѣ хлонецъ заслужити не лишь добрымъ поступомъ въ науцѣ, але ще и лучшою нотою зъ обычаѣвъ и пильности. А треба знати, що здѣбности неразъ ажъ зъ часомъ, въ пѣзнѣйшихъ лѣтахъ розвивають ся, що именно въ початкахъ хлонецъ не може собѣ дати рады въ науцѣ и потребує помочи, а тутъ нема чимъ оплатити домового инструктора; не кождый хлонецъ має те пѣзнанє, що ему треба пильно учити ся, не кождый має на станці належитый надзѣръ, не кождого темераментъ єсть того рода, щобы мѣгъ въ школѣ черезъ чотыри години спокѣйно высидѣти; а однакожь и зъ такихъ хлопцѣвъ виробляють ся добрі ученики и виходять дуже добрі робѣтники на кождѣмъ поли, яке собѣ оберуть. Неразъ знаючи товариша шкѣльного тѣлько зъ молодшихъ лѣтъ, дивуємь ся, коли по лѣтахъ чуємь, що вѣтъ єсть дѣяльный чловѣкъ на своѣмъ становищи. Судячи о тѣмъ, якъ мы єго знали въ низнихъ класахъ, мы бы того нѣколи не були принускали. Я мавъ ученика, зъ котрымъ родичѣ и учитель много мали клопоту и много оплати шкѣльной за него полатили, а однакожь вѣтъ и испытъ зрѣлости зложивъ добре и на університетѣ, хотя зъ недостаткомъ бороти ся мусѣвъ, скорше зложивъ испыты анѣжь другій єго товаришъ и зѣставъ въ короткѣмъ часѣ докторомъ правъ. Я очамъ своімъ не хотѣвъ вѣрити, коли вычитавъ въ часописи, що той ученикъ зѣставъ докторомъ правъ. За якійсь часъ стрѣчую того самого молодого доктора правъ на улицѣ. Уже зъ далека прилично и чемно поздоровляє мене и пытає ся, чи я єго пѣзнавъ? „Дуже менѣ приємно тебе побачити — кажу, — и ще приємнѣйше було менѣ вычитати въ часописи, що ты зѣставъ докторомъ правъ.“ — „Чи сподѣвали ся коли о. профессоръ, щобы той пустый... бувъ коли докторомъ правъ?“ пытає. — „Правда що нѣ — вѣдновѣдаю, — але тожь тымъ бѣльша для мене була вѣха зъ тои причины.“ — „Такъ єсть, за молоду бувъ я легкомысливый и пустый, але пѣзнѣйше прийшовъ до розуму, а на університетѣ то вже всѣ пустоты вѣдлѣбли, а натомѣсь взявъ ся я до працѣ, и выпередивъ своихъ товаришѣвъ, котрі въ гѣмназіи були лучшій вѣдъ мене.“ Такъ то буває зъ неоднымъ, зъ неодного пустяка виходить потѣмъ найстаточнѣйшій чловѣкъ, — але щожъ, коли высока оплата шкѣльна иншому не дозволить выйти на статочного чловѣка, бо школа ему поблажати не може, а то цюгає за собою втрату оплати шкѣльной, котрой отецъ заплатити не въ станѣ. Такъ и. пр. Товариство Бурсы въ Дрогобычи наибѣльше помагати мусить при складаню оплати шкѣльной. Хлонецъ ходить въ подертыхъ чоботахъ до школы, переносить студѣнь, живѣ хлѣбомъ и борщемъ, але мусить зложити 15 зр. оплати шкѣльной. Для того тожь зъ огляду на нашу бѣду молодѣжь и мы такожь агаджаємь ся зъ г.р. Тарновскимъ, котрый пѣдвисшенє оплати шкѣльной узнає невѣдновѣднымъ средствомъ для нашихъ вѣдносинъ. Може бути, що въ иншихъ, богатшихъ провинціяхъ оно не єсть такъ утяжливѣ, якъ у насъ.

Другимъ средствомъ, котре такожь г.р. Тарновскій захвалює має бути стрѣйша класифікація. Противъ стрѣгой але справедливои класифікаціѣ не можемо пѣдносити замѣту, позаякъ єсть такожь и нашимъ бажанємъ, щобы молодѣжь зо школъ выходила добре виобразована на умѣ и серци; мы хочемо мати зъ неї пожитокъ, якъ то вже выше було сказано. Нема нѣчого

гѣршого, якъ недоученый, слабоумный и слабого характеру, безъ крѣпкой моральной основы на высшѣмъ становищіи. Тѣлько чого боимо ся? Вже выше було сказано, що именно въ першихъ лѣтахъ потребує хлопець помочи науковою и доброго надзору, а того многі зъ нашої руской молодежи задля браку средствъ не мають; було такожъ сказано, що здѣбности неразъ ажъ пѣзвѣйше гарно розвивають ся. Тожъ боимо ся, щоби зъ одной стороны висока оплата шкѣльна, а зъ другой строгѣйша класифікація не прибили нашої бѣдной молодежи. На строгу класифікацію годимо ся, бо не хочемо, щоби слабый матеріалъ переслизгувавъ ся зъ класы до класы, однакожь пѣдъ условьмъ, щоби то средство не було зле поняте и надуживане за средство, вѣд-страшающе вѣдъ школы. На директорахъ буде тяжити тымъ бѣльшій обовязокъ черезъ госпиталіѣ переконувати ся, чи учитель сповняють взглядомъ учениковъ свой обовязокъ, чи ихъ жаданя не суть пересадий, чи оцѣненя вѣдновѣдей справедливы, и чи все учитель заховують одну мѣру въ оцѣнюваню поступковъ, бо остаточно въ каждой оцѣнцѣ есть щось субъективного.

Профессоръ гр. Тарновскій въ бесѣдѣ свойй апеллює до дому родительского, щоби той достарчивъ школѣ вѣдновѣдного матеріалу, и щоби родичѣ власнымъ примѣромъ пѣдносили дѣтей до вышихъ рѣчей. Зъ тыми словами бесѣдника мы вповнѣ згаджуємо ся, алежь признати мусимо, що въ тѣмъ взглядѣ зъ нашою рускою молодежію найгѣрше стоить.

Вже въ моихъ духовно-педагогическихъ письмахъ, помѣщуванныхъ въ Сіонѣ, звертавъ я увагу священниковъ на то, щоби они не тѣлько на науку, але такожъ и на выховане своихъ дѣтей старанно бачили. Досвѣдъ бо учить, що священники часами надто заняті обовязками своего званя и господарствомъ не можуть на стѣлько посвятити старанности домовому выхованю своихъ дѣтей, скѣлько бы належало, полишаючи се школы. Потѣмъ дають ихъ на станцію не завсѣгды вѣдновѣдно. Рѣдко бо коли стати священника на те, щоби мѣгъ дорожше заплатити за добру станцію, де бы то дбано о выховане дѣтей, лише умѣщають ихъ неразъ у вдовичѣ, въ домахъ ремѣсничихъ або такихъ, де лишь бѣти дають а о выховане не дбають. Декотрі зновъ священники, що то мають одно або двое дѣтей, а при тѣмъ суть маючі, пересажують въ добиранию станціѣ, и помѣщають свои дѣти будто бы въ вышихъ домахъ, де дитина безъ potreбы набирає такій примхи, вѣдъ котрыхъ волѣла бы бути вѣльна.

Неразъ чувъ я вѣдъ священниковъ, якъ они завидували мешканцямъ въ мѣстѣ того, що тѣ собѣ самі дѣти доглядати и провадити можуть, коли они свои дѣти чужимъ, не завсѣгды совѣстнымъ людямъ повѣрять мусять. Але чи и тѣ, що мешкають въ мѣстѣ, и. пр. урядники а навѣтъ и учитель завсѣгды занимають ся дѣтьми своими такъ якъ повинні? Я знавъ такихъ вѣтцѣвъ, не говорю вже о купцахъ або промысловцахъ, котрі цѣлый день въ склепѣ або въ своемъ заводѣ сидѣти мусять, — але вѣтцѣвъ, належачихъ до такъ званой интелігенціѣ, котрі своихъ дѣтей тѣлько въ недѣлю або свято бачили. Бо, коли дѣти рано ишли до школы, то отецъ еще спавъ, а черезъ полудне вѣтца не було дома; вѣнъ звычайно приходивъ, коли вже дѣти пѣшли до школы, обѣду зъ ними нѣколи не бѣвъ; завсѣгды тѣлько мати зъ дѣтьми бѣла обѣдъ, а вѣтцєви лишала, бо той впередъ мусѣвъ десь до склепу вступити на сѣданѣ; вечеромъ зновъ, коли отецъ вертавъ домѣвъ, дѣти вже спали. Розумѣе ся, що отецъ нѣчого не знавъ про поведѣне своей дитины, а мати, якъ мати, звычайно поблажує и крыє передъ вѣтцемъ хибы дитины.

Наразъ довѣдує ся отецъ деєъ на касинѣ, або въ склепѣ, або таки на улицѣ вѣдъ учителя, що єго сынокъ зле справує ся. Тогда при вѣльнѣмъ часѣ наступає домовая екекуція. Хлопецъ дѣстає болесну кару, але вже певный, що на якій мѣсяць або два заасекурованый, бо такъ скоро зъ батькомъ не зѣйде ся, а навѣтъ уникає єго. А властиво тота кара належала бы ся вѣтцевѣ, бо коли вѣнъ самъ єсть легкомыслый и не дбає о дѣти, то якъ може жадати, чтобы дитина була лучша вѣдъ него?

А щожъ теперь казати о нашихъ ремѣсникахъ и селянахъ, котрѣ, хотѣбы и хотѣли, то не умѣють на дитину такъ вилывати, чтобы єи розумъ бувъ розбудженный и до чогось высшего звернений, а хотѣ бы и умѣли, то за працею о хлѣбъ насущный не мають до того часу. А треба ще и то взяти на увагу, що занедбанѣ дѣтей въ раннихъ лѣтахъ, до того лихій кормъ, лихе помешканѣ, а часомъ и грубе обходженѣ ся некористно вилывають на фѣзичный и духовый розвитокъ дитины. Коли перепроваджує ся примусъ школьный, то можъ переконати ся, якъ то дѣти, обовязанѣ до школы, суть ще нерозвитѣ, навѣтъ говорити не умѣють.

И щожъ належало бы зрѣбити для поправы тыхъ вѣдносинъ? Родичѣ интелѣгентнѣ повиннѣ собѣ до серця взяти слова гр. Тарновского: „Въ всякомъ выхованію дѣлає ся передовѣсьмъ примѣромъ. Если хочемо, чтобы дѣти нашѣ не мали яковъ хибы, то зачинаймо вѣдъ того, чтобы мы имѣ въ собѣ такои не показали. Если хочемо, чтобы дѣти нашѣ були просвѣченѣ, илекаймо просвѣту въ собѣ.“ Тымъ зновъ родичамъ, котрѣ не суть въ станѣ умѣ дѣтей розбудити и до высшихъ рѣчей пѣднести, въ помѣчь прийти повиннѣ бурсѣ, котрѣ всюды по мѣстахъ, де суть школы середнѣ, закладають ся. Цѣль бурсѣ нашихъ повинна лежати не толькѣ въ достарченію дѣтямъ дешовшого корму и помешканя, але такожъ въ удѣленію науковой помѣчи, доброго надзору и домового выхованя. Молодшѣ повиннѣ отримувати помѣчь наукову вѣдъ старшихъ або вѣдъ своихъ соученикѣвъ, але лучше уталантованныхъ, а всѣ повиннѣ мати надзирателя, котрый бы що дня частѣйше стыкавъ ся зъ ними, котрый бы мавъ тактъ и вѣвѣчливѣсть въ поступованію, чтобы мѣгъ справляти хибы и недостатки своихъ выхованкѣвъ, чтобы такѣ выхованки бурсѣ вынесли зъ неѣ огладу, набрали почутя обовязку, привычкали ся до точности и ригору, до послуху старшимъ, до побожности, мѣрности и т. п. чеснѣтъ. Въ бурсахъ повинно ся такожъ уважати на те, чтобы выхованки говорили чистымъ и правильнымъ языкомъ. Такимъ чистымъ и правильнымъ языкомъ повиннѣ владѣти надзиратель бурсѣ, давати имъ въ томъ взглядѣ примѣръ и поправляти ихъ языковѣ блуды въ бесѣдѣ. — Въ бурсахъ повинно ся хоронити молодѣжь вѣдъ всякихъ шкодливыхъ вилывѣвъ чи то релігійныхъ и моральныхъ, чи політичныхъ чи народныхъ; надзиратель бурсѣ повиннѣ дивитись на те, що хлопцѣ читають, зъ кимъ стыкають ся, що мѣжъ собою говорятъ и якѣй межи ними панує духъ. — Такого надзору вымагає добре выхованѣ и такѣй надѣбръ мѣгъ бы усторонити тѣ хибы, якѣ на жалѣ подыбуємо у молодежи школьной.

НОВИНКИ.

— „Дзвіночъ“, письмо иллюстроване для дѣтей и молодежи ставсь улюбленою газетою молодежи — а повинно знаходитись въ кождой руской хатѣ, де суть рускй дѣти. Друге число вѣдзначуесь такъ само якъ перше добрымъ и рѣшроднымъ матеріаломъ поучающего и забавного змісту. Родичѣ не можуть дати своимъ дѣтямъ лучшого письма въ руки — а есть се одяноке руске письмо для молодежи — тожъ поручаемо его горячо всѣмъ рускимъ родинамъ.

— Испыты кваліфікаційный до шкѣлъ народныхъ розпочнуть ся дня 25. л. лютого с. р. передъ комісією испытывовою въ Перемышли. Поданя можна внести по день 16. лютого черезъ свои рады окружній.

— Примѣрники до науки наглядной. Прускій міністеръ просвѣты выдавъ недавно розпоряджене, въ котромъ звертае увагу учителѣвъ шкѣлъ середнихъ, щобы старали ся до науки природописной брати завсѣгды примѣрники живй або ихъ вѣдбитки и малюнки, бо такимъ лишь способомъ наука буде легка и хосенѣйша. Бѣльшй мѣста можуть мати такй примѣрники въ городахъ зоологичныхъ и ботаничныхъ, въ меншихъ треба ограничити ся лишень на города ботаничй и міністеръ заохочуе учителѣвъ а найначе же кладе се на сердце директорѣвъ и кураторѣвъ шкѣлъ, щобы старали ся всюды по провинціяхъ о такй города.

— Въ 100-лѣтню рѣчницю уродинъ Дістервега мае подчасъ Зеленыхъ свать вѣдбути ся 8-мый зъ ряду „Нѣмецкй зѣздъ учителѣвъ (8. Deutscher Lehrertrag) въ Берлинѣ, на котромъ будутъ обговорювати ся рѣшродный учительскй справы якъ и. пр. 1) Синоды шкѣльнй; 2) Бюрократизмъ на поцѣвъ учительской; 3) О скѣлько повинно шкѣльне законодавство бути державнымъ? и т. д.

— Новый законъ шкѣльный о правибъ становищи учителѣвъ шкѣлъ народныхъ въ Галичинѣ (зъ дня 1. сѣчня 1889 р.) выйшовъ и набути можна въ Редакціи „Głos-u Nauczycielsk-oro“ въ Коломыѣ за 15 кр.

— Инфлюенца починае поволи выбирати ся вѣдъ насъ и то тою самою дорогою вертае на поворотъ, котрою прийшла. Пишуть, що повернула до Петербурга и тамъ зачинае на ново розгощувати ся. Въ Лондонѣ гинули масами конѣ на инфлюенцу, та теперъ допосать, що вже инфлюенца и конямъ попустила.

— Проворный Нѣмецъ. Одному Нѣмцеву захотѣлось дѣстати ся якимъ дешевымъ способомъ до Парижа. Вѣнъ назавъ себе проте запакувати до паки и надати паку зъ Нѣмеччины до Парижа. Коли пака дѣйшла вже до Парижа и зупинилась въ магазинахъ, Нѣмецъ думае, що, нѣкимъ не спостереженный, може выйти; — заважнй вѣко и выѣзъ зъ паки. Але бачие око париской сторожѣ побачило его; середъ окликѣвъ смѣху и зачудования повезли Нѣмца до полиціѣ, а дирекція желѣзницѣ мае ему выточити процесъ, бо ходитъ о те, чи Нѣмецъ въ пацѣ мае уважати ся за такъ зв. Герѣскъ чи за особу.

— Цѣкавы божевѣльнй. Въ Санъ Франціско находитъ ся въ домѣ божевѣльныхъ оденъ америкалецъ, що мае себе за квочку; сѣдае на землю загнувши ноги и адае ся ему, що выгрѣвае курачй покладки. Беть тамъ такожъ и нѣмецъ, що мае себе за пса; до людей бреше и любить дуже бѣгати за позомъ.

— Право публичныхъ шкѣлъ и право уживати назвы класъ гѣмназіальныхъ для I. и II. класы на рѣкъ шкѣльный 1889/90 признавъ міністеръ просвѣты приватному заведеню науковому оо. Бзуитѣвъ въ Хировѣ.

Шкѣльнй вѣсти.

— Именованя. Рада шкѣльна краєва заименовала стальными учителями и учителями: Володислава Студинского зъ Макова молодшимъ учителемъ при шкѣлѣ 2-кл. въ Маковѣ; Анатоля Прислонского зъ Мишаны при фѣліальной шк. въ Барѣнку; Войтѣха Малысяна управителемъ 2-клас. школы въ Маковѣ; Володимира

Русиняка зъ Чорной при філіяльн. школѣ въ Чорной; Ивана Попадюка зъ Зиндропова при етат. школѣ въ Мысцовѣ; Іосифа Витошиньского зъ Поршної въ Поршній; Ивана Ваврика зъ Прибѣвки въ Прибѣвцѣ; Марію Роевску зъ Приситиці при філіяльн. школѣ въ Приситици; Іосифа Світальского зъ Ловцькѣ въ Ловцяхъ; Францішка Завѣшу зъ Королѣвки управителемъ 2-кл. школы въ Королѣвцѣ; Вильгельмину Герцовну зъ Неполомиць молодшою учителькою при 4-кл. шк. въ Неполомицяхъ; Евгению Белиньску зъ Фриштаку учит. 2-кл. школы етат. въ Фриштаку; Олену Вушкевичѣвну зъ Андрѣвки въ Андрѣвцѣ; Жигмонта Бабчина зъ Нагошина при філіяльн. школѣ въ Бѣбровѣ; Іосифу Маховичѣвну зъ Гройца при 4-кл. школѣ женской въ Яслѣ; Олену Тотовску зъ Чернелицъ въ Чернелици; Іосифа Штайнбаха зъ Турки учителемъ молодш. при 4-кл. школѣ муж. въ Ярославѣ; Ивана Мілера въ Перемышли при етат. школѣ 4 кл. мужеской въ Яслѣ.

— **Конкурс.** Ц. к. окружна Рада школьна въ Новѣмъ Санчи розписуе конкурсъ въ цѣли етатого обсажденія слѣдующихъ посадь: 1) Старшого учителя при школѣ 4-кл. муж. въ Старѣмъ Санчи зъ рѣчною платнею 450 зр. и 10% додатку на помешкане; 2) старшого учителя при школѣ 2-кл. въ Мушинѣ зъ плат. 450 зр. (де вчислений вже дохѣдъ зъ 2 морговъ и 1099 квадрат. сажатъ ґрунту та помешканемъ; 3) при 1-кл. школѣ етат. въ Загоринѣ зъ платнею 300 зр. и помешканемъ.

Поданія належить вносити черезъ свои власти до окружної Рады школьной въ Новѣмъ Санчи.

— **Ц. к. краєва Рада школьна** на засѣданю зъ дня 13. сѣчня полагодила слѣдующіи справы: Признано 27-момъ окружнымъ инспекторамъ ренумераціи зъ призволеного Соѣмомъ краєвымъ фонду за ихъ хосеній праці; перенесено збъ взглядовъ службовыхъ учительку Теклю Голомбъ збъ школы жіночої въ Вадовичахъ до Освѣцима, а учительку народ. жіночої школы Марію Панькевичѣвну зъ Освѣцима до Вадовиць; затверджено ухвалу Рады громадской въ Бояничкахъ (новітъ Сокаль), побѣла котрой въ тамошній школѣ має бути языкъ виладовий польскій; перетворено етат. школу въ Черневѣ (пов. Мостиска) на 2-класову; принято до вѣдомости за вѣдомлене Видѣлу кришеного, що Соѣмъ визначивъ 2000 зр. на видавництво рускихъ а 2000 зр. на видавництво польскихъ підручникѣвъ для школъ середнихъ; поручено науку стенографіи въ П. гімн. у Львовѣ профессорowi Володимирови Ресльови; перенесено суплента реальної школы въ Краковѣ Витовда Боревича до гімназіи въ Ряшовѣ; позволено „Товариству просв. народ. въ Краковѣ“ заложити тамъ школу слугъ женскихъ.

Вѣдъ Адміністраціѣ.

Просимо нашихъ Ви. предплатникѣвъ, щоби були ласкавіи предплату присылати просто до Адміністраціѣ „Учителя“, а не якъ доси многіи ще роблять, що присылають черезъ людей частныхъ або черезъ другіи редакціи и товариства, а вѣдтакъ вѣдносятъ ся до насъ зъ жалаями, що предплату давно выслали а „Учителя“ не одержують. Грошѣ дохѣдять насъ завсѣгды, але неразъ позвѣише, бо не кождый має часъ доручити намъ заразъ одержаній грошѣ; черезъ те опѣзнаєсь высылка „Учителя“. Просимо прѣте высылати предплату просто до Адміністраціѣ, улица Вѣрменьска ч. 27, котра вышло „Учителя“ вѣдворотною почтою. При тѣмъ просимо о подаванѣ точныхъ адресѣвъ якъ такожъ занятія и стаповища, яке хто занимає. — *Адміністрація „Учителя“.*

Выдає „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію вѣдповѣдає о. Иванъ Чапельскій, голова товариства.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, пѣдъ зарядомъ К. Бедяревского.

Предплата:

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рокъ 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н Ъ

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГИЧНОГО.

Редакция

и

Администрация
ул. върненьска
ч. 27.Неопечатанъ ре-
кламацій без-
платнѣй.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.*

Наука рахункѣвъ въ школахъ народныхъ.

Въ часописяхъ краевыхъ и въ соймѣ можна почути часті нарѣканя, що молодѣжь шкѣльна за надто обтяжена и що школы, а именно народній школы, не приносять тѣлько пожитку, якъ бы повинні. Головну вину сего лиха приписують передовцѣмъ плянови науковому, котрый не вѣдповѣдає въ повнѣ нашимъ народнымъ и краєвымъ потребамъ. Въ цѣли поднесеня науки шкѣльной повинні всѣ, що займають ся школами, а въ першѣмъ радѣ фаховѣ учителѣ всказувати на хибы шкѣльництва. Се дозволяє вже и законъ, бо §. 3 закона засадничого зъ 14. мая 1869. каже: „Ц. к. Рады шкѣльній окружній мають на представленя конференцій окружныхъ предкладати ц. к. Радѣ шкѣльной краєвой внесены, въ чѣмъ належить вѣдступити на теперъ вѣдъ пляну наукового.“

Користаючи зъ сего права позволяю собѣ забрати голосъ въ справѣ науки рахункѣвъ въ школахъ народныхъ. Я уважаю реформу науки рахункѣвъ яко справу дуже пекучу; зъ тои причины поставивъ я на конференціи окружнѣй у Львовѣ 1889 р. вѣдповѣдне внесене, надъ котрымъ працюють и другіи учителѣ того округа; — при щирѣй воли и охотѣ дойдемо конче до якихъсь позитивныхъ результатѣвъ. Се заохочує мене такожъ вѣдѣзватись въ сѣй справѣ. Щобы поперти дальшій выводы моєи розправы, наведу два артикулы изъ закона зъ дня 2. лютого 1885 р. (В. з. кр. зъ 12. цвѣтня 1885. ч. 28).

Арт. I. „Школы народній урядженіи будутъ такъ..., чтобы дѣти переймались засадами релігійными и моральными, познавали обязанности горожанъскіи якъ такожъ задачѣ и условія заводу, якому пѣсля обставинъ мѣсяца и стану правдоподобно посвящать ся.“

Арт. II. „Планы науки улагнуть ревизіи въ способъ въ арт. I-ѣмъ всказанный.“

Змыслъ зацитованныхъ артикуловъ не дозволяє забувати, що школа народна має не лишъ учити але и виховувати, а виховане перевысшає науку

и на него завсѣгды треба въ школъ звертати большу увагу, бо якъ каже Leibnitz „першимъ фундаментомъ людского щастя есть выховане!“

Нѣгде правды дѣти, — але наука рахунковъ причиняе ся таки найменше до выхованя молодѣжи. Однакъ мѡгъ бы хто закинути, що рахунки такъ якъ суть приписані въ цѣлѣ науковѡмъ мають практичну вартѡсть. Мы могли бы сказати за Гербертомъ Спенсеромъ „що вартѡсть науки оцѣнюемо показуючи ея впливъ на житє и доказуючи, що въ выхованю причиняе ся она о скѡлько можна до житя совершенного. Не досыть навести певну суму користей, якѣ намъ дає певна наука, але треба рѣшити ще и питанє, чи вѡдповѣдають тѣ користи трудамъ и заходамъ, якихъ треба доложити до ихъ осягненя,“ — а въ нашѡмъ випадку: чи виплатить ся мѡзолити дѣти въ школъ народноѣ дробами звичайными и ихъ операціями, чи тѣ труды вѡдповѣдають користи?

Учимо въ школъ народноѣ дробѡвъ звичайныхъ, скорочуваня, спрѡваджуваня до вѡспѡльного знаменника, але не пытаємо: яка єсть взглядна вартѡсть сеи науки?! Мѡгъ бы ще хто примѣтити, що наука дробѡвъ має бути вправѡю ума! Але Гербертъ Спенсеръ каже: „Вывованє, маюче найбѡльшу вартѡсть зѡ взгяду на напрямъ, має такожь найбѡльшу вартѡсть яко вправа ума“, — то значить, що наука, котра въ пѡзитѣйшѡмъ житю найбѡльше придасть ся, стає ся черезъ те и наилучною вправѡю ума, а що н. пр. дробы звичайніи зовсѣмъ не мають примѣненя въ практичномъ житю нашего селянина, проте суть они найменшою а взгядно жадною вправѡю ума. — Безперечна рѣчь, що до ведєня господарства сѣльського якъ и до меншого промыслу наука рахунковъ конечно потрѣбна, але не въ такѡмъ обємѣ, якъ се хоче школа и якъ приписує плянъ науковий, бо сеѣ обємъ не стоить въ пропорціоноальнѡмъ вѡдношеню до господарки сѣльської якъ и до обороту торговельного нашего селянина.

Нинѣ, коли торговля такъ слабо розвинена, а господарка стоить на такъ низькѡмъ степені розвою и промыслъ ледви зачинає пѡдносити ся, — выстарчить наука рахунковъ яко помѡчне средство до пѡднесеня господарки, торговлѣ и промыслу въ зачерку чиселъ цѣлыхъ и многоимєнныхъ, кобы она була лишєнь основна такъ, щѡбы будучій господарь мѡгъ єѣ до своихъ потребъ припоровити и бувъ въ рахованю бѣглый! Школы суть у насъ вже вѡдъ досыть давна, а примѣненя не лишє дробѡвъ але и чиселъ цѣлыхъ въ господарствѣ сѣльскѡмъ не слѣдно, бо дѣти операцій цѣлыми числами належито не вивчатъ ся, а о дробахъ не говорити! Зъ того виходить, що тѣ, котрі повыходили зѡ школъ, такъ само числать и господарують, якъ и ихъ предки безъ науки. Тому то слушно замѣтивъ гр. Войтѣхъ Дѣдушицкій при розправѣ бюджетовѣй въ соймѣ 1884 р.: „Zajęcie parobka albo dziewczki niema nic wspólnego z przeszłą nauką i po lalach parobek, który

uczęszczał do szkoły, nie wiele się różni od tego, którego noga nie była w szkole.“

Отже лѣпше перше підносити господарство и промисль, а рахунки тогдѣ самі собою розширять ся до потрібного обѣму яко необходима потреба. „Коли наука не має въ заводѣ примѣненія то зовсѣмъ забуває ся.“ (Герб. Спенсеръ).

Не перечу, щоби въ господарствѣ або сѣльскѣмъ промислѣ нѣколи не було такого випадку, коли бы наука о дробахъ могла придати ся, але сї випадки суть такъ рѣдкі, що шкода мозолити дѣтей наукою дробовъ, бо нѣжъ випадокъ такий коли лучить ся то и дробы зъ головы роздроблять ся. Разъ написавъ я кѣлька дробовъ и казавъ ихъ вѣдчитати жидамъ ярмарочнымъ и показало ся, що анѣ оденъ не умѣвъ; числа цѣлѣй вѣдчитували скоро и умѣли писати яко тако, але о дробахъ и понятя не мали, а прецѣнь декотрі задачѣ рахунковѣ зъ обѣму торговельного обчисляли скорше вѣдъ мене, навѣтъ въ тыхъ случаяхъ, де и дробы приходили. Дробы беруть оци якъ и нашѣ селянини не яко дробы, але яко цѣлѣй одиницѣ и такъ ними числять, а часто зводять до чиселъ многиименныхъ, котрі заступають мѣсце дробовъ. Конецъ кѣнцѣвъ нехай хто наведе менѣ випадокъ зъ житя сѣльскаго, коли бы безъ дробовъ не можна обійти ся або кѣли бы для браку тои науки вийшла значна страта! Оно не зашкодило бы умѣти, кобы на се бувъ часъ! але мы и зъ тымъ мусимо числити ся, тожъ пригляньмо ся еще науцѣ рахунковъ зѣ взгляду на часъ.

Плянъ науковий що до зачерку науку рахунковъ єсть надто загальний а матеріалъ въ нѣмъ розмѣщено зовсѣмъ непропорціоноально и такъ:

Для шкѣлъ одно-класовыхъ неподѣльныхъ припадає тыжднево на науку рахунковъ 10 годинъ.

Для шкѣлъ одно-класовыхъ подѣльныхъ 11 годинъ.

„	„	дво-класовыхъ	„	12	„
„	„	три-класовыхъ	„	18	„

тыжднево. Одна година на тыждень бѣльше чинить въ роцѣ 42 годинъ а бѣльше 8 годинъ на тыждень (що має мѣсце мѣжъ одно- а три-класовою школою) чинить рѣчно 336 годинъ; а однакъ для тыхъ всѣхъ 4 категорій шкѣлъ єсть приписаний оденъ и той самъ зачеркъ зъ науки рахунковъ въ плянѣ науковѣмъ; чейже не подѣбно, щоби въ 420 годинахъ рѣчно то само выконати, що въ 756 годинахъ. (Тутъ примѣчу, що доси не поправивъ нѣхто похибки въ плянѣ науковѣмъ, де для одно-класовыхъ шкѣлъ нема для 5. и 6. року науки приписаныхъ рахунковъ).

Обчислѣмъ ся теперъ далше зъ розмѣщенемъ матеріалу рахунковаго въ цѣломъ роцѣ въ поодинокихъ класахъ. На моє прошенє поручила ц. к. Рада шкѣльна окружна пятымъ зарядамъ шкѣлъ, де наука рахунковъ була дуже доброю або хоть доброю, надѣслати менѣ дневинки лекційниѣ зъ трѣохъ послѣднихъ лѣтъ, що дѣйстно стало ся и за що складаю тутъ такъ ц. к.

Радъ школьно́й льво́вско-замѣйско́й якъ и дотычнымъ Зарядамъ школъ сер-
дечну подяку.

Кро́мъ власного досвѣду користува́тъ ся я и надѣсланными менѣ
дневниками. Пѣсля мого обчисленя можна въ I. А класѣ, се есть въ I. роцѣ
науки, взяти 4 дѣланы числами цѣлыми въ обемѣ до 20. Въ I. Б класѣ, се
есть въ другомъ роцѣ науки, есть 84 годинѣ науки рахунковъ рѣчно;
зъ того половина припадае на заняте тихе, лишае ся одже 42 годинѣ на
голосну науку рахунковъ. (Понеже письменный выробы рахунковой уважаю
лише яко вправу, длятого зъ ними не буду числити ся).

Зачеркъ чиселъ въ I. Б класѣ есть до 100, а понеже до 20 взято
уже въ I. А класѣ, лишае ся проте еще 80. Если бы до каждого числа
лишень по двѣ задачѣ задавано, було бы задачъ 160; а якъ бы на годину
можно розвязати 3 задачѣ устно и письменно то треба бы 53 години на
одно дѣлане (операцію), а що дѣланъ есть чотыри, то треба бы всего 212
годинѣ. Если бы не кожде число переробляти, то́лько що четверте и. пр.
24, 28, 32, 36 и т. д., то треба таки 53 години. Одже свѣдуе зъ сего,
що въ школахъ 1-класовыхъ неподѣльныхъ не можна а въ подѣльныхъ
можно вычерпати плянъ науковый въ той класѣ, але о дробахъ тутъ и бе-
сѣды нема!

Для II. класы припадае 63 години на ро́къ на голосну науку. Если
бы на науку чиселъ цѣлыхъ до 1000 въ кождомъ дѣланю брати лише по
10 задачъ, (с. е. що кожда дальша сотка), и если бы ажъ по 4 задачѣ
можно розвязати устно и письменно на годину, то треба бы на се 10 го-
динѣ и тогдѣ дало бы ся дѣтямъ зъ сеи науки лише яке таке повате, але
сумнѣвати ся треба, чи бы що умѣли.

Зъ дневниковъ лекційныхъ выходило, що декотрый учитель потребу-
вали на науку рахунковъ до 1000 (розумѣю одноимений числа) 15 годинѣ,
иный 28 годинѣ, а иный 31 годинѣ; беручи посередне число выпаде 23
годинѣ. На науку рахунковъ понадъ 1000 потребовали наименше 6 годинѣ,
а наибѣльше 48 годинѣ; беручи такожъ посередне число — выпаде 21 го-
динѣ. Одже на науку чиселъ цѣлыхъ припадае въ II. класѣ 44 години, а на
науку новыхъ мѣръ и вагъ кобы лише 5 годинѣ то буде разомъ 49 го-
динѣ; лишае ся еще 11 годинѣ на перепытане, повторене и класификацію,
а решты пляну наукового нема вже часу вычерпати.

Въ III. класѣ припадае такожъ 63 години на науку рахунковъ. На
повторене попередного матеріалу треба вѣдчислити бодай 10 годинѣ. На
науку чиселъ многоименныхъ потребували учитель, якъ свѣдчать дневники
лекційный, наименше 16 наибѣльше 38 годинѣ; возьмѣмъ посередне число,
то буде 22 години. На дробы десятиый припадае такожъ пѣсля дневниковъ
лишень 16 годинѣ, на замѣну дроба звычайного на десятиый 5 годинѣ, на
„правило трьохъ“ наименше 4 а наибѣльше 23 години. (Треба додати, що
сей рахунокъ въ житю селянина найчастѣйше приходитъ и въ господарствѣ

має найбільшу практичну вартість). Беручи також число посереднє, буде 19 годинъ, разомъ зъ попереднімъ 72 години, одже о 9 годинъ більше якъ планъ науковий обіймає. А на дробы звичайні, рахунокъ проценту (найпростіший), на повторенє и класифікацію не стане вже зовсѣмъ часу.

Одже рахунокъ доказує намъ, що ширшій зачеркъ зъ рахунківъ, якъ поза числа цѣлі, єсть зб̄ względu на часъ неможливий до вычерпання. Однакъ замѣтити хто: „А прецѣнь въ декотрыхъ школахъ учителѣ вычерпують планъ науковий зъ рахунківъ зовсѣмъ.“ Такъ! вычерпати планъ науковий можна, але утрєвалити ту науку въ дѣтяхъ не подобно. Зъ вѣдси то и походитъ, що виростки зъ тыхъ шкѣлъ не умѣють потѣмъ числити цѣлыми числами.

Не промовляє менѣ такожъ до переконання, щоби н. пр. (якъ сконстатовавъ я въ дневникахъ лекційныхъ) множенє дробівъ десятныхъ выучити и утрєвалити въ 3 годинахъ! Дитина затамить собі ту операцію черезъ 6—8 недѣль, а по 2—3 мѣсяцяхъ зовсѣмъ забуває. Се справдивъ я кѣлька разівъ и то навѣть на такихъ операціяхъ, котрі були добре перероблені и я бувъ переконаний, що дѣти ихъ добре розумѣли а вѣдтакъ и вывчили ся, а по 3 мѣсяцяхъ не умѣли повторити сего. Правда, методика каже, щоби дати дѣтямъ помѣчь психічну! Але рахунківъ треба такъ вывчити, щоби дѣти и безъ тої помочи обходили ся. Адже якъ будуть старшими и трохи забудуть єще зъ того, то тогды хто дасть имъ помѣчь психічну?!

Я гадаю, що найширшій зачеркъ зъ науки рахунківъ въ школѣ народної 1-класовій бувъ бы слѣдуючий:

Для I. А класу, се єсть для першого року науки: Чотыри дѣлання въ зачерку чиселъ до 20, розкладаючи дво-цифрові числа на десятки и одиниць не оперуючи однакъ окремо десятками а окремо одиницами.

Для I. Б класу, с. є. для другого року науки: Чотыри дѣлання въ зачерку до 100, оперуючи въ памяти такъ, щоби дѣти розкладали числа на десятки и одиниць и выконували дѣлання перше десятками опѣсля одиницами.

Въ II. класѣ: Чотыри дѣлання до 1000. О новыхъ мѣрахъ и вагахъ; о лїніяхъ и ихъ напрямѣ; о кутахъ и трикутникахъ, ограничаючи ся на ихъ повняю и назвахъ. — Пѣзнанє и названє фігуръ 4-бочныхъ.

Въ III. класѣ: Повторенє попередного матеріялу. Числа многиименні, ограничаючи ся при устнѣмъ переведеню, щоби въ задачу не входило больше нѣжъ 6 чиселъ; правило трехъ послѣдиче; найпростіший рахунокъ проценту; обчислюванє поверхнѣ трикутниківъ и 4-бочныхъ фігуръ.

Се бувъ бы цѣлий зачеркъ зъ рахунківъ въ школѣ народної, уложеный на підставѣ закона державного зъ 2. мая 1883. §. 3. букъ γ.).

Я найсильнѣйше переконаний, що дробы въ загаль найменше стануть въ потребѣ нашому селянинови, а ихъ наука въ школѣ дуже зменшає утрєваленє чиселъ цѣлыхъ, бо прибуваючі нові выображеня зъ дробівъ ослабляють ся взаимно зъ набутиими вже выображенями про числа цѣлі на

підставъ правъ психічнихъ. Хтось бы може замѣтивъ, що операціѣ дробами суть подобні до операцій чиселъ цѣлыхъ, въ наслѣдокъ чого прибуваючі выображенія лучать ся зъ попередними и ихъ утравляють. На се водновѣмъ, що въ тѣмъ и цѣла бѣда, що операціѣ дробами суть подобні до операцій чиселъ цѣлыхъ, тѣлько не зовсѣмъ, а въ наслѣдокъ того выображенія не лучать ся вповнѣ лише въ деякихъ частяхъ и на підставѣ творчости своєї (фантазіѣ) комбінують ся въ хибні понятія. Се дѣє ся найчастѣйше тогдѣ, коли декотрі зъ выображень притемнять ся и не можуть належито водновити ся.

Єсмь одже зъ засады за тымъ, щобы учити менше а добре, нѣжъ много а безъ пожитку, бо зовсѣмъ дало бы ся се прирѣзнати до сего вѣжа, що мавъ лише оденъ способъ охоронити ся вѣдъ смерти и не погибѣ, и до лиса, котрый мавъ ажъ 12 способѣвъ, та таки пси его роздерли. — Пѣсля моєї гадки лѣпше бы замѣсто дробѣвъ учити гігієны, котра зъ кождою точки погляду представляє ся важнѣйшою, користнѣйшою и конечнѣйшою.

Дробы завдають найбільше працѣ и найгоршъ мозолять такъ учителя якъ и дѣтей, а вже въ короткомъ часѣ бо на науцѣ доповняючої має учитель способнѣсть перекопати ся, якъ дѣти швидко дробы призабули и зъ кождымъ рокомъ призабувають. Менѣ видить ся, що праця наша въ школѣ повинна змѣняти до правдивыхъ потребъ народу и мы все повинні мати его просвѣту на оцѣ, а ся прийме ся у него о стѣлько, о скѣлько буде мати въ его житю-бутю примѣненє.

Отсю дробоньку розвѣдку мою поддаю розсудливѣй оцѣнцѣ Чести. спѣвробѣтниківъ на одной нивѣ. *)

Д. Дмитерко.

Память яко способнѣсть душъ.

Одною зъ найпотрѣбнѣйшихъ и найпожиточнѣйшихъ способностей душъ єсть безперечно память. Єсть то способнѣсть (можнѣсть) душъ выображенія въ собѣ задержати и на нихъ собѣ пригадати. Выображенія, якъ знаємо зъ досвѣду, не остають ся довго въ нашѣй свѣдомости, але уступають мѣсце свое другимъ выображеніямъ; примѣромъ дивлю ся на образокъ, (с. е. маю свѣдомѣсть образка), а тутъ хтось приходить и говорить до мене, отже свѣдомѣсть образка уступила ся а натомѣсть настала свѣдомѣсть того, що той до мене говорить. Выображенє образка называє ся теперъ выображенємъ затемненнымъ. Але выображенє образка, хочъ уступило изъ свѣдомости, то оно не уступило зъ душъ, и може злучайно назадъ до свѣдомости повернути; примѣромъ на другій або третій день може мене хтось поспытати: „А видѣвъ ты такій або такій образокъ?“... — „Чому нѣ? — ви-

*) Помѣщаючи повышеу розвѣдку узнаємо важнѣсть порушенія изъ нѣй sprawy и просимо Вп. пп. учителѣвъ о надысланє дѣтчныхъ увагъ. — Редакція.

дѣвъ", — и въ тѣйже самѣй хвилѣ выображеніе того образа стане зновѣ ясно въ моѣй свѣдомости, такъ якъ бы я его мавѣ передѣ очима. Таке выображене, що було затемнене а потому зновѣ повертає до свѣдомости, называє ся вѣдѣнене а въ повседневнѣмъ житію пригадка, припѣмнене. Такъ пригадуємо собі въ школѣ того, що мы робили въ дома; старецъ пригадує собі часто и радо молодіи лѣта и т. и. Одже тоту способнѣсть душѣ, разѣ набути выображеня въ собі задержати и на нихъ собі пригадати, называємо и памятею.

Що память кождому чоловікови єсть потрібна и пожиточна, о томъ сумѣвати ся годѣ. Що значить чоловікъ, котрый не має памяти? Вѣнъ нічого не знає, нічого не тямить, нічого собі не пригадає, нічого не научить ся. Такій чоловікъ нещасливый; его душа подѣбна до дѣржавого решета, въ котрѣмъ не задержитъ ся вода. Такій чоловікъ бувѣ бы зовеми нездалый до житя; такимъ чоловікомъ мусѣли бы другіи ошѣкувати ся, бо вѣнъ у нѣчѣмъ не знавъ бы собі дати рады.... Коли насупротивъ душа чоловіка, маючого добру память, єсть якъ бы величезна скриня, въ котру вѣнъ пакує що разѣ бѣльше, а все новіи, найрѣжнороднѣйшіи цѣннии выображеня, такъ зѣ досвѣду якъ и зѣ наукъ, и они тамъ вѣрно переховують ся. Они єуть его скарбомъ душевнымъ, его дорогоценностями; вѣнъ ихъ зѣ вѣдтамъ выдобуває коли треба, складає въ якіи хоче образы, выробляє зѣ нихъ фантазіи, перетворює ихъ въ понятію, суды и ключѣ (заключеня) вѣнъ зѣ нихъ укладає, публичніи мовы, коли треба — пише книжки науковіи, дѣстаючи до нихъ зѣ тои скарбниці рѣжнородного матеріялу. Одже добра память єсть дорогоценною скарбницею, потрібною кождому чоловікови до житя, до образования, до поступу на передѣ, чи то на дорозѣ теоретичнои чи практичнои працѣ.

Досвѣдъ учить насѣ, що не кождый має однакову память; одіи мають лѣншу, другіи гѣршу. Добре єсть знати свойства (прикметы) доброи памяти, тай способѣ, якимъ они дадутъ ся выобразовати. Бо очевидно, що коли добра память єсть дорогоценною скарбницею, то кождый чоловікъ хотѣвъ бы мати таку скарбницю, а маючи єѣ вже вѣдѣ природы, хотѣвъ бы, чтобы она ставала ся що разѣ вартѣйшою и доскональшою.

Прикметы доброи памяти єуть слѣдующіи: а) она єсть обѣмиста, простора, значить: она може въ собі помѣстити дуже много и то рѣжнородныхъ выображенѣ. Коли противна їй память называє ся вузка; — въ повседневнѣмъ житію называютъ чоловіка зѣ вузкою памятею: вузка голова, а се значить, що єуть люде, котріи не гѣдній запам'ятати дуже много выображенѣ, а тымъ менше рѣжного рода; они лишѣ можуть запам'ятати одіи рѣдніи выображеня, и то тотіи, котрыи безѣ перестанку занимають ся.

Досвѣдъ учить, що память стає ся быстрѣйшою для тыхъ предметѣвъ, котрыи частѣйше занимаємо ся. Кождый новіи предметъ тяжше запам'ятує ся; если же зѣ нимъ освоимо ся, если зѣо другіи и третіи разѣ перенустимо черезъ голову, то вѣнъ намъ тогдѣ вже не чужій, и мы его легко запам'ятаємо. Дальше и те знаємо зѣ досвѣду, що выображене якогѣс предмета тымъ лекше держитъ ся головы, чимъ вѣнъ тамъ бѣльше знайде своихъ евоакѣвъ, с. е. однородныхъ выображенѣ, примѣромъ ученикъ математики чимъ бѣльше научивъ ся формулокъ математичныхъ, стоячихъ въ звязи зѣ теоретичною наукою, тымъ лекше прииде єму запам'ятати новіи формулы математичніи. Зѣ того выходитъ, що если хто хоче мати память обѣмисту и не односторонну, то повиненъ учить ся много и рѣжнородныхъ наукъ, чтобы для

кождої набути вѣдповѣдної быстроты... Розумѣ ся, що и тутъ природа поклала границу. Суть люде слабоумий; если бьсь напиравъ, щобы они всего учили ся, то у нихъ ослабла и знищилась бы и тотъ слабенька память, котру мають. Для такихъ лѣнше, щобы занимали ся однородными выображенями и то практичными, примѣромъ якимъ ремесломъ, и щобы его выучили ся точно и основно, а стануть ся добрыми ремѣсниками, пожиточными для себе и для другихъ. Не добре роблять родичѣ, що пхають до середнихъ шкѣлъ дѣти, котрѣ не мають вѣдъ природы доброї памяти; руйнують ся непотрѣбными выдатками, дѣти тратять роки безхосенно, а потому выдаляють ихъ зѣ шкѣлъ яко нездалыхъ до нѣчого. Такожъ и тотѣ родичѣ зъ вышнихъ веретвъ суспѣльности грѣшать тяжко противъ педагогѣ, котрѣ малѣ дѣти шести- або семи-лѣтній дають неразъ учить крѣмъ предметѣвъ шкѣльныхъ, ще музыки, французского и англійского языка, рисункѣвъ, — або коли спонукують малу дитину три-, чотыри-лѣтну, щобы учила ся задля попису передъ гѣстями на память довшихъ поезій, котрыхъ змѣту не розумѣ. Молодой мозокъ наваломъ науки въ великомъ степени роздражняе ся; дѣти нѣдбють, хорують и передъ часомъ умирають.

Добра память есть тревалъа, значить: выображене, котре разъ вѣде до головы, не вылетитъ вже зъ вѣдтамъ и человекъ пригадае собѣ его хочъ бы и по найдовшомъ часѣ. Противна той же есть память коротка, котра не задержуе довго того, що знае. Нарѣдъ называе человека зъ короткою памятею забутькомъ.

Чимъ того свойство памяти дасть ся образовати, т. е. збѣдшыти и скрѣпнати? Головнымъ правиломъ есть: коли хочемо яке выображене тревало заховати въ памяти, то мы повиний его собѣ добре вѣсти въ голову.... А тожь якъ? Пригадайте собѣ, любѣ читателѣ, того, що мы говорили о управѣ уваги. а) Мы повиний предметъ добре, всесторонно, точно и основно осмотрѣти, — той предметъ розумѣти; осмотрюване (с. е. спостережене) того предмета треба зъ напруженою увагою повторити разъ и другѣй разъ. — Люде, що поверховно, побѣжно на предметъ окомъ кинуть, — або що значѣня, складу, задачѣ, сказавъ бымъ душѣ предмета не розумѣють (примѣромъ малѣ дѣти парову машину), або що при осмотрюваню еуть розсѣляй и лѣнвий, тотѣ вѣображеня о нѣмъ не задержитъ ся тревало въ памяти. Такожъ и повторене есть потрѣбие, бо выображене тымъ глубше, тымъ невинѣше вѣсе ся въ голову. Не даромъ Римляне мовляли: *repetitio est mater studiorum*. .. Длятого, если педагогъ хоче управити тревалѣсть памяти у выхованка, най на веѣ тотѣ точки выше сказанѣй уважае, и най пѣсля того постувае. Не треба казати учить ся того, чого хлопецъ не розумѣе або розумѣти не може; дасть ся що выяснити и зрозумѣлымъ зробити, то добре, — але если що переходить станъ розвѣтѣ дитины и пѣдставу еи знаня, того не тукати; примѣромъ учить шести-лѣтнього хлопця умѣстной граматѣки або математичныхъ доказѣвъ. Такимъ научанѣмъ можна зъ хлопця зробити недолужного, тупоумного и душевного калѣку, замѣсть розвивати его способности душевий.

Третя прикмета доброї памяти есть вѣрибѣть. Вѣрна память есть тотъ, котра въ пригадѣ такъ вѣддае образъ, якимъ було первѣстне спостережене; невѣрна така, котра баламутно образъ вѣддае въ пригадѣ, т. е. котра дещо прозабула и онустила, а натомиеть що иншого додала, — такъ, що пригадка не рѣвнае ся зовѣсмъ первѣстному спостереженю. Легко розумѣти, що лише вѣрна память есть цѣнна; — невѣрна нездала на нѣнащо. Треба

отже старати ся, щоби память наша була вірна; до того служити ті способи, які уживаємо при образованню памяти тревалон именно: маємо зъ напруженою увагою предметъ всесторонно и точно спостерѣгати; спостережене уважно повтаряти; маємо на кінци зъ памяти предметъ відтворити, т. є. відъ початку до кінця єго собѣ пригадати, щоби переконати ся, чи знаємо мы вірно все, що дає точный образъ предмету. Не треба и згадувати, що на вірихъ пригадкахъ опирає ся утворенє вірихъ понятій, судбъ и ключівъ (заклучень) а зъ невірихъ пригадокъ выйдуть понятія, суды и ключѣ неяснїи и баламутнїи. Все наше знанє, всѣ нашї вѣдомости будуть непевнїи, если не маємо вірної памяти.

Четверта прикмета доброї памяти єсть, щоби память була скоро, т. є. щоби мы могли кождої хвилѣ пригадати собѣ тоє, чого намъ треба. Противна тїй памяти єсть память повѣльна, лїнива, — що не може собѣ пригадати заразъ, але ажъ десь по довшомъ часѣ. Щожъ поможе тому, хто добре лекцій выучивъ ся, але запытанный не може заразъ відповісти, та извиняє ся: я учивъ ся, я умѣю?!... Несчастливый єсть чоловікъ зъ лїнивою, повѣльною памятею; — нїколи вінъ тогдѣ не скаже, коли чого треба, — чи то передъ учителемъ, чи передъ судомъ, чи въ суспѣльному житїю, а хочъ може и має деякї вѣдомости то ихъ оказати въ потребѣ не умѣє — лишень по часѣ по шкодѣ!

Треба проте старати ся, щоби повѣльної памяти прийти въ помѣчь. А якимъ же то способомъ? — Найзвичайнїйше черезъ психічну помѣчь, котру поясню въ коротцѣ. Если часнїйше спостерѣгаю два предмети разомъ зъ собою, то ихъ выображенє зростуть ся въ моїй души въ одно цѣлостне выображенє. Коли відтакъ злучайно одно зъ тыхъ выображенъ прийде до моєї свѣдомости, то заразъ пригадуємо собѣ и на друге, т. є. пригадуємо собѣ на цѣлє (зложене або цѣлостне) выображенє. Примѣромъ: видимо вѣдця на бѣлѣмъ кони що дня черезъ довшїй часъ переїзджаючого; выображенє вѣдця того и коня зросте ся въ души моїй въ одно цѣлостне выображенє; — коли відтакъ побачу самого вѣдця безъ коня, то мимохѣдъ пригадую собѣ и на коня и на відворотъ. Таке выображенє, котре пригадує намъ друге выображенє, называє ся психічною помѣчею; одже вѣдець, що пригадує намъ свого коня єсть психічною помѣчею и т. и.

Часомъ унотребляємо на рокомъ такихъ психічныхъ помѣчей, если хочемо собѣ якусь рѣчь скоро пригадати; примѣромъ гуменнїй карбує собѣ на палици: кѣлько вымолотило ся кѣпъ пшеницѣ, жита, ячменю — и кѣлько кона кождого збѣжа выдає зерна. Вечеромъ відчитує вінъ зъ тої палицѣ всѣ тотї данїи, и не помылить ся на волосѣ. Карбы тотї, зъ котрыми повязавъ въ головѣ того, що хотѣвъ ними зазначати, суть психічною помѣчею для тыхъ даныхъ... На маїмъ робимо значки, примѣромъ два мечѣ на охрестѣ, котрї намъ означують, що въ тѣмъ мѣсци була битва и. пр. Если хочемо слово яке незвичайне скоро собѣ пригадати то лучимъ значѣнє єго зъ другимъ словомъ рѣвнозвучнымъ, для насъ звичайнымъ, примѣромъ: Хотемо запам'ятати имя вынаходящїи щѣилєня вѣсны; вінъ называвъ ся „Jenner“, — отже лучимъ значѣнє тоє зъ назвою нѣмецкою першого мѣсяця въ роцѣ, котрый называє ся такожъ „Jänner“... Если насъ хтось поспытає: якъ называє ся выдумця вѣсны? Кажемо: ага! вінъ называє ся такъ, якъ называє ся по нѣмцки першїй мѣсяць въ роцѣ, т. є. Jenner.

При ужитю психічнихъ помочей треба однакъ бачити, щоби ихъ не уживати за много; а) бо въ такѣмъ злучаю они обтяжили бы память, позаякъ чоловікъ мусѣвъ бы памятати и знакъ и рѣчь; б) бо часто забуваемо рѣчь, хочъ дивимо ся на знакъ; — не оденъ завязавъ гудъ въ хустцѣ тай забувъ на те, що ему той гудъ мавъ пригадати; в) бо наша свѣдомість єсть яснѣйша, коли пригадуємо собі на саму рѣчь, якъ тогды, коли пригадуємо собі на психічну помѣчь и єи значене, а вѣдтакъ ажъ на рѣчь саму. Найлучшими знаками суть буквы и писмо, що собі занотуємо, тоє кождою хвилѣ точно вѣдчитасямо.... Хто хоче слабу память скрѣпити множествомъ психічнихъ помочей, робить такъ, якъ той газда, що підпирас дряхливый плѣтъ слабою підпорою; — она потребує другою, друга третюю, ажъ въ кѣнци и плѣтъ завалить ся підъ тягаромъ сихъ підпоръ.

Память саму управляти найлучше въ такій способъ, якъ мы тоє въ першихъ трьохъ точкахъ, обговорюючи свойства доброю памяти, пояснили. Всякій штучный способы не на богато здали. Були такі люди вѣдъ давенъ давна (першій старинный філософъ Симонидеєсъ), що забажали того, чого природа не дала, штукаю надолжити; тота штука называся мнемонікою або мнемотехнікою; але и єго и пѣзнѣйшій штучки не здали ся на нѣнащо.

О лѣкаряхъ школьныхъ.

Рѣчь се, здає ся, не нова, якъ пожаданий бувъ бы при кождѣй середнѣй школѣ лѣкаръ, котрого опѣка розтягала бы ся надъ здоровлѣмъ нашої молодѣжи, и мѣжъ уллученями для нашихъ школъ, о якій въ новѣйшихъ часахъ зъ такъ честнымъ жаромъ учительство наше добивася; займає та справа єсли не перше то певно дуже видне мѣсце. И не диво; не на много здасть ся найлучше зерно рѣльникови, єсли не має способнои для него землѣ; и мы стараємо ся о найлучше зерно для нашихъ вихованкѣвъ, але чи земля, де кидася се зерно, єсть завѣгды способна, мало о тоє хто пытає. А однакъ лишень тогды може праця наша принести добрый успѣхъ, єсли организмъ здоровъ и придатный до подаваню єму поживы, а зъ хѣбами и природными слабостями тѣла ученикѣвъ мусить кожде вихованє и здорова дидактика числити ся.

Якъ же можемо мы зъ тымъ вѣсѣмъ числити ся, якъ увзглядяяти ту окремишну и кождѣй единици властиву природу, єсли не маємо въ тѣлахъ нашихъ учительскихъ члена, котрого званѣмъ єсть пѣзнавати и знати природу чоловіка, єго тѣло? Лѣкаръ гімназіальный повиненъ стати ся тымъ факторомъ, тымъ регуляторомъ, котрый бы указувать, якъ намъ зъ кождымъ ученикомъ поступати належить, якъ намъ привноровити ся до єго индивидуальности, щоби праця наша выдала добрі оводѣ.

Я мѣгъ бы навести много доказѣвъ для ствердження повисше сказаного, а подають менѣ єй доказы уваги д-ра Радека, фізика тутейшого, котрый зъ аласнои охоты и волѣ подиявъ ся прикрою працѣ и оглянувъ въ єсѣмъ роцѣ школнѣмъ вѣсѣхъ ученикѣвъ нашої гімназіѣ. Єму то на єсѣмъ мѣсци єкладаю прилюдну подяку въ имени учителѣвъ и ученикѣвъ нашої гімназіѣ за єєй правдиво горожанскій и христіянскій захѣдъ. Не наводжу ихъ однакъ, бо

ствердили бы они тільки тоє, що всь відчуваемо, що лѣкарь бувъ бы дуже хосенимъ членомъ кожного тѣла учительского. Рѣчь се не нова, вѣдь всѣхъ одобрена, розбила ся однако, якъ не одно у насъ, о бракъ фондѣвъ на шю потрібныхъ. Чекати проте, заки держава сама утворить посаду лѣкарѣвъ для шкѣлъ нашихъ зъ становищемъ и платою вѣдповѣдною ихъ станови, значить то саме, що погребти справу на довгій лѣта, бо фонды державнїи не скоро позволять на такїй выдатокъ.

Застановляючись надъ тою справою впадъ я на проєктъ заснованя шкѣльными фондами посады лѣкаря шкѣльного. Проєктъ сей, наколи бы давъ ся впровадити въ житє, мѣгъ бы въ своихъ наслѣдкахъ оказати ся дуже хосенимъ для нашихъ шкѣлъ, а такожъ для краю и державы, бо мы позыскали бы легкимъ способомъ для нашихъ заведень науковыхъ члена, котрый яко лѣкарь не тільки стерѣгъ бы здоровля ученикѣвъ але такожъ и въ неоднѣмъ випадку причинивъ бы ся до тымъ умѣтнѣйшого и раціональнѣйшого провадження нашихъ вихованкѣвъ.

Гадку мою порушаю на сѣмъ мѣсци а заразомъ подаю способъ, въ якій бы дала ся, якъ думаю, въ житє впровадити; я хотѣвъ бы такожъ тою дорогою учути и погляды иншихъ ч. Товаришѣвъ, котрі надъ сею справою застановляли ся. Подѣбие виесене предложивъ я въ дорожѣ урядовѣи и Високѣи Радѣ шк. краєвѣи.

Поодинокѣи точки пляну подаю безъ поведѣвъ, бо мотивованє каждой зъ особѣи забрало бы за много мѣсця. Въ кѣнци добре буде надмѣнити, що декотрі зъ мѣсцевыхъ лѣкарѣвъ, зъ котрыми я о тѣи справѣ розмавлявъ, на всѣ точки згодили ся и цѣлу гадку дуже радо прийняли.

Фондъ на оплаченє лѣкаря.

Власть розпоряджає, що каждый ученикъ складає на початку року шкѣльного не якъ до теперъ по 1 зр. але по 2 зр., зъ котрыхъ 1 зр. иде на оплаченє лѣкаря. (Ученики пѣзнѣйше до закладу приходячі складають таку саму таксу.) Зъ тыхъ грошей зложила бы ся для каждой школы рѣчь-рѣчио бѣльше менше однака сума; для Сянока н. пр. 300 зр.; надвышка творила бы фондъ резервовый чи то на закупно лѣкѣвъ для бѣдныхъ ученикѣвъ чи то на справленє якихъ рѣчей для лѣкаря шкѣльного потрібныхъ.

Способъ обсадження лѣкаря шкѣльного.

1) До означеного часу повиненъ лѣкарь, котрый хоче старати ся о таку посаду, зложити въ дирекціи їми. письменне заявленє, що прийме въ разѣ выбору посаду.

2) На найближшѣи конференціи выбирає тѣло учительске зъ помѣжъ убѣгающихъ ся абсолютною бѣльшѣстію голосѣвъ.

3) Рада шк. краєва затверджує выборъ. Два разы може Рада шк. не затвердити представленого собѣ черезъ бѣльшѣсть кандидата; если бы однакъ и третій разъ конференція того самого до затвердження предложила, то має єго затвердити, лишень тогдѣ нѣ, наколибъ були якї засадничїи поводы противъ выбраного лѣкаря; въ такѣмъ випадку именує Рада шк. лѣкаря зъ иншихъ кандидатѣвъ пѣселя власной волѣ.

4) Дирекція взымає именованого до обнятя посады. Лѣкарь приймаючіи выборъ складає черезъ поданє руки устие приреченє при директорѣ и двоухъ

учителяхъ, що ёму обязанности и права лѣкаря школьного знаній и що честно та совѣстно хоче ихъ сповняти. Письменне заявлене тогожъ змѣсту позбѣгає въ актахъ гми. и есть правосильне ажъ до розвязаня умовы. Если бы лѣкарь выбору приняти не хотѣвъ, або зъ посады уступивъ, выбирає ся въ подобный способъ иного.

5) Уступаючому лѣкареви выставляє дирекція на жаданє свѣдоцтво.

6) Лѣкарь, котрый принятыхъ обязанностей совѣстно не сповняє, дѣстає по перше устне упомненє вѣдъ дирекціѣ, другій разъ письменне, а въ разѣ ухвалы $\frac{3}{4}$ тѣла учительского и затвердженой Радою шк. краєвою збѣгає увѣльнений зъ посады за одномѣсячнымъ выповѣдженємъ.

Условия выбгания ся о посаду.

1) Дипломъ доктора медицины, узысканный на одиомъ зъ университетѣвъ державныхъ.

2) Стале мешканє въ мѣсци школы.

3) Знанє языка выкладового заведения.

Права лѣкаря гимназіального.

1) Кождаго послѣднего дня въ мѣсяци побирає лѣкарь вѣдъ директора черезъ 10 мѣсяцѣвъ зъ долу (въ Сяноцѣ) по 28 зр. а 15. лѣция 20 зр., потверждаючи одержанє грошей въ книзѣ, зложеной въ дирекцію.

2) Въ конференціяхъ учительскихъ лѣкарь не бере удѣлу, хѣба що має внести пѣдъ обраду яку справу, въ кругъ его дѣланя входячу. Въ томъ випадку увѣдомляє напередъ дирекцію, а та запрошує его на найблизше засѣданє, и тогдѣ має лѣкарь въ той справѣ голосъ рѣвный зъ иными членами тѣла учительского.

Обязанки лѣкаря школьного.

1) Въ вересни має въ будынку школьнѣмъ оглянути докладно кожного ученика (пѣзѣйше записаныхъ до 14 днѣвъ) въ присутности директора або его заступника и господаря класы.

2) Результатъ тыхъ оглядинъ має записати (помѣчный въ томъ буде господарь класы) въ особну вѣдповѣдно до того приладжену книгу, котра буде колись служити до зоставленя статистики здоровья ученикѣвъ и школы; має провадити дневникъ лѣкарскій.

3) Разъ на мѣсяць повиненъ оглянути кожду класу. Въ разѣ потреби на зазывъ дирекціѣ має оглянути и бѣльше разѣвъ, однакъ всего разомъ не бѣльше якъ три разы на мѣсяць; частѣйше оглядати класы не есть лѣкарь obowiązанный.

4) Має вызначити одну годину позашкольную що день у себе въ дома на безплатне лѣченє убогихъ и черезъ тѣло учительске порученыхъ ученикѣвъ.

5) Повиненъ лѣчити при данѣй нагодѣ стало и безплатно пѣдчасъ року школьного що наибѣльше 10 ученикѣвъ бѣдныхъ и черезъ тѣло учительске порученыхъ въ ихъ домахъ.

6) Въ потребѣ, узнаѣи черезъ учительѣвъ и завѣзванный черезъ дирекцію має лѣкарь вѣдѣдати ученика въ дома, щобы ствердити, чи слаббѣсть, яку ученикъ подає, есть правдива чи лишень удача.

7) Обязанный оглянути помешканя ученикѣвъ (окрѣмъ помешканя у родичѣвъ), котрі учителямъ выдають ся для ученикѣвъ, для ихъ здоровья невѣдповѣдний.

Людвикъ Салзо.

НОВИНКИ.

— **Науку гімнастики** загадало Міністерство просвіты завести въ школахъ середнихъ яко предметъ обовязковий и вже изготовило проєктъ вѣдповѣдного закона, котрый предложитъ Радѣ державній до ухваленя.

— **Державний субвенціѣ.** Міністеръ просвіты признавъ зъ державныхъ фондѣвъ субвенціѣ за рѣкъ 1889 доповняющимъ школамъ промысловымъ: въ Бережанахъ 200 зр., Дрогобычи 500 зр., Ярославѣ и Коломыѣ 400 зр., у Львовѣ (им. Бернштайна) 300 зр., Новѣмъ Санчи, Перемышля и Станиславовѣ по 600 зр., Рашевѣ 550 зр., Тарновѣ 650 зр. а въ Краковѣ для чотырохъ шкѣлъ 1.200 зр.

— **Дзвѣнка,** письма иллюстрованого для дѣтей и молодѣжи, 3. число мѣстить: Помѣжъ дѣтворю, стихъ; Хлопчикъ и гадюка, стихъ; Недуже ягнятко, прехороше оновѣдане Перебендѣ; Лисенця и вовкъ, байка; Конашевичъ Сагайдачный, исторична розвѣдка; Лисъ Микита, стихъ; продовжене, переробивъ зъ нѣмецкого Иванъ Франко; Ученй собаки, поговорка; День пильной Олюѣ, стихъ; Лисъ та ѣжъ, байка; Якъ ловлять малы; Загадка; Льогогріфъ; Розвязаня зъ ч. 2; Письма вѣдъ редакціѣ. Крѣмъ того дуже цѣнныхъ иллюстраціѣ зъ часѣвъ козацтва, якъ прим. булава, шйрначъ, буньчукъ, хоругвь, печатка козацка и т. д.

— **Загарѣ.** Дуже часто подають дневники нещасливй випадки загару (зачаду). Подчасъ сегорѣчної нужды помѣжъ нашимъ селянствомъ бракъ гроша а вѣдси и оправдана ощадливѣсть въ опалѣ. Однакъ се рѣчь у насъ загально знана, що нашй селяне люблять тепло, та потребууть его тымъ больше теперъ, коли вже въ хату заглядае страшный недостатокъ поживы. Тому то сповнятъ учителѣ патриотичне дѣло и святый обовязокъ, если будуть зъ часта пригадувати дѣтямъ въ школѣ небезпечный наслѣдки завчасного затыканя комнина чи каглы, щобъ тымъ способомъ устеречи не однихъ передъ небезпеченствомъ житя.

— **Атентатъ на стару моду.** Въ Чернівцяхъ змовляють ся мушчины, чтобы при стрѣчи и здоровканю не знимати шапокъ, лишь прикладати руку до капелюха чи шапки на способъ вѣсковый. Та якось пеняво ся змова приймаеся.

— **Тифъ.** Три Французы вынайшли просте средство противъ тифови, а то цинамонъ. Кажуть, що вже навѣтъ самъ запахъ цинамону дуже въ тыхъ хѣробахъ помагае.

— **Красва Рада школьня въ Чернівцяхъ** ухвалила просити Міністерство, чтобы при тамошней учительской семинаріи урядити курсъ ремѣсництва та ручныхъ работъ. — Се здадобъ ся и у насъ.

— **„Руска Бесѣда“ въ Чернівцяхъ,** якъ доносятъ „Буковина“, на вѣсене еи секретаря и. Омеляна Поповича заименовала славно вѣсного украинского писателя *Олександра Кониского* и молоду буковинску писательку, *Евгенію Ярошиньску*, своими кореспондующими членами.

— **Нова епидемія.** Въ околици Мантуѣ въ Италіи появилась нова недуга подѣ назвою „Нона“. Запедужавшй западають въ летаргичный сонъ, котрый продовжаеся кѣлька днѣвъ а вѣдтакъ наноситъ смертельный компликаціѣ. Италійске міністерство справъ внутрѣшнихъ наказало лѣкарской комисіи розслѣдити ту нову епидемію. Деякй лѣкарѣ гадають, що „Нона“ се особный рѣдъ инфлюенцы, котра такожь въ Италіи сильно лютила ся.

— **Страшне злочинство** выкрыто въ Варшавѣ при пожарѣ одного дому. Дѣмъ огорнула поломѣнь такъ скоро, що мешкающй въ нѣмъ выскакували вѣкнами на улицу. Сторожа огня гасила огонь и тогдѣ то хтось сказавъ, що на подѣ подѣ дахомъ суть малы дѣти. Дахъ горѣлъ вже на добре, але все таки удалось зайти тамъ одному стражникови, котрый и вынѣсъ вѣдгачъ сѣмъ мертвыхъ дѣтей. Комисіи оглянувши трупы орекла, що тѣ дѣти погибли насильною смертію передъ кѣлькама днями. Выявило ся, що тѣ всѣ дѣти поубивала акушерка Скублиньска, котра принимала дѣти на выховане. Дальше слѣдство выкрыло, що Скублиньска въ обавѣ передъ судовою комисією, котра бы найшла трупы дѣтей, сама подпалала дѣмъ та хотѣла тымъ способомъ затерти слѣды своего злочинства.

— Катедру языків славянських отворено при університеті оксфордському в Англії. Надзвичайним професором іменованый В. Р. Морфіл, звістний яко автор підручника літератури славянської, граматики російської и сербської и многих дробіиших розвідок в справах славянських. П. Морфіл трудить ся вже вѣдъ многих лѣтъ надъ розповсюдженемъ в Англії літератури и філології славянської.

— Книжочка І-ша „Бібліотеки для молодѣжи, мѣщанъ и селянъ“, выдаваної вже VI-тый рѣкъ „Рускою Бесѣдою“ в Чернівцяхъ, мѣстить: Учись серце! стихъ Ис. Пасѣчинського; — Кара Фейзія, оповѣданъ, зъ мовы сербської переробивъ О. Кониській; — Свищъ, розвідка природна; — Бесѣды про нашѣ землі: мѣсто Катеринославъ; — Дещо зъ фізики: О дѣркатости; — Голодний вовкъ, байка стишкомъ; — Дещо для дѣточокъ: Будь хврий! — Въ книжочцѣ помѣщені два портреты: Мих. Максимовича и Ол. Стороженка та иллюстрація до розвідки „Свищъ“. На окладинцѣ: Загадки и Игрaшки. — Передплата на 12 книжочокъ „Бібліотеки“ выносить на рѣкъ лишъ 1 зр. а надсылати єи до „Руской Бесѣды“ в Чернівцяхъ, ул. Петровича ч. 4. Знамените выдаванє сєи „Бібліотеки“ якъ найгорячѣйше поручаємо всѣмъ Русинамъ.

— На вечерку, устроєномъ дня 2. п. ст. марца с. р. львівскимъ вѣдѣломъ польского товариства педагогичного, мѣжъ многими продукціями інструментальными и вокальными вѣдєнѣвє хоръ мужескій подъ управою А. Чубского такожъ „Красна зоре“ Лавровского.

— Академичный сенатъ вѣдєньского університету зробивъ Міністерству просвѣты предложєне, щоби замѣть обовязкового пошеня уніформѣвъ державныхъ подчасъ академичныхъ торжествъ дозволили убирати ся нѣмъ въ историчный тоги и бареты (Talar und das Baret). Сє предложєне поперли цѣро майже всѣ університеты австрійскі.

— Ловы на дикихъ звѣрѣвъ вынали дуже добре подчасъ сєгорѣчного сезону зимового в цѣлої Европѣ. Газеты ловецкї подають сѣравозданя, зъ котрыхъ можна добачити збѣльшенє числа дикихъ звѣрѣвъ в послѣднихъ рокахъ, а именно в Угорщинѣ, Семигородѣ и Буковинѣ. До краївъ, въ котрыхъ єсть ще значне число звѣрѣвъ, треба зачислити Босну и Герцеговину, бо н. пр. сєи зимы в самѣмъ лишъ повѣтѣ травницкомъ убито 28 медведѣвъ, 115 старыхъ и 45 молодыхъ вовковъ та выплачено 945 зр. преміѣ. Въ Россіи треба було на ловы медведѣвъ и вовковъ утворити окремї т. зв. войсковї команды ловецкї. До такихъ ловѣвъ виховують в Россіи особный рѣдъ пѣсовъ, мѣшанцѣ зъ вовковъ и бульдогѣвъ. Таки мѣшанцѣ суть дуже лютї и недавно тому лучилось, що в двѣрской палатѣ в Гатчинѣ розбѣрвали єи на куснѣ осми-лѣтнього сына одного совѣтника, коли переходивъ черезъ подвѣре.

— За девять мѣсяцѣвъ прокурили людє в Австрії на тютюнѣ минувшого року 59 мільонѣвъ. Правительство дослѣдило, що в Галичинѣ дуже упадає консумція простого тютюну до люльки, затє подносить ся консумція тютюну сигаретового и самыхъ сигарѣ. Знакъ, що нашъ народъ, особливожъ молодѣжъ забрали ся не абы якъ до сигарѣ. Учителѣ повинни поучувати народъ, що курачи тютюнь єи платять другій непотрѣбный податокъ, котрый ще бере сѣбѣ найку въ нѣмъ здоровля. Хтожъ конче хоче курити, то люлька далеко здоровѣйша вѣдъ папиресѣвъ.

ШКОЛЬНІ ВѢСТИ.

— Конкурсы. Ц. к. Рада школьна краєва в Жидачєнѣ розписує конкурсъ в цѣли сталого обєсаженя слѣдуючихъ посадъ: а) при школахъ єтатовыхъ: 1) молодшого учителя при 2-клас. мѣшанѣй школѣ в Роздолѣ зъ платою 270 зр. и 27 зр. на помешканє; 2) при школѣ мѣш. 2-кл. в Манастирцѣ зъ пл. 200 зр.; 3) при школахъ 1-кл. в Буяновѣ, Цуциловцяхъ, Черниці, Деменцѣ поддѣлѣстрав-

скій, Дубравцѣ, Ганѡвцяхъ, Иванѡвцяхъ, Яйкѡвцяхъ, Юзентицяхъ, Которинахъ, Ляховицяхъ подор., Ляховицяхъ зарѣчныхъ, Любши, Махлинци, Малеховѣ, Повѡмъ Селѣ, Пчанахъ, Пѣсочнѡй, Смѡльску, Сулятычахъ, Володимирцяхъ, Волици гнѣздицѡвскѡй, Жиравѣ, зъ платою воеуды по 300 зр., вѡльнымъ помешканемъ и ужиткомъ зъ 1 морга огорода. — 6) при школахъ фѣліяльныхъ въ Баличахъ подорож., Бережниці корол., Иловѣ, Изидорѡвцѣ, Кайвци, Корчѡвци, Лисковѣ, Межирѣчахъ, Млынискыхъ, Усьтю, зъ платою по 250 зр., вѡльнымъ помешканемъ и ужиткомъ 1 морга грунту. Изыкомъ выкладовымъ въ школахъ въ Роздолѣ, Цуцѡлѡвцяхъ, Деменцѣ пѡддѣстр., Пчанахъ есть языкъ польскій, въ Махлинци нѣмецкій, въ Новѡмъ Селѣ польско-нѣмецкій, а у вѡихъ нишихъ школахъ языкъ рускій. Подавати треба черезъ свою власть до ц. к. Рады шк. окр. въ Жидачевѣ до 31. л. марта с. р.

Ц. к. Рада шк. окр. въ Калущи розписує конкурсъ на слѣдующій посады: 1) стар. учителя въ Новиці зъ платою 400 зр. и вѡльнымъ помешк.; старшихъ учительвъ въ Томашѡвцяхъ и Завадцѣ зъ плат. 300 зр. и вѡльн. помешк.; 2) при школахъ фѣліяльн. въ Бережниці шляхоцкѡй, Берлогахъ, Добровлянахъ, Долнотѡвѣ, Камени, Копаницѣ, Медыни, Перевѡзци, Рѡвнѣ, Сѣвцѣ калускѡй, Угрыновѣ середнѡй, Вѣстовѣ и Зборжу зъ платою 250 зр. и вѡльнымъ помешканемъ. 3) на учителя молод. свентуально учительки молод. при 2-кл. школѣ въ Войнилѡвѣ зъ платою 270 зр. и 10% додатку на помешкане. Подавати треба черезъ свою власть до ц. к. Рады шк. окр. въ Калущи. Стало заименованъ учитель и учительки мають долучити такожъ декретъ, котрымъ общислено имъ вкладку до фонду емеритального.

Ц. к. Рада шк. окр. въ Бѡбрцѣ розписує зъ речинцемъ до 31. марта 1890. конкурсъ на слѣдующій посады: а) при школахъ етат. 1-кл. въ Чивинцяхъ, Дулибахъ, Девятникахъ, Гранкахъ-куты, Грусятичахъ, Ятвягахъ, Лопушнѣ, Молодинчу, Волчатыхъ зъ платою 300 зр.; въ Кнѣселѣ зъ плат. 276 зр. и 6 сягѡвъ дерева; въ Суходолѣ зъ пл. 278 зр. 76 кр. и 6 кѡрцѣвъ збѡжа; въ Шѡломѣ зъ пл. 273 зр. и 6 кѡрц. збѡжа; въ Водникахъ зъ пл. 255 зр. и 10 кѡр. збѡжа; въ Выбранѡвцѣ зъ пл. 258 зр. 70 кр. и въ натураліяхъ вартости 41 зр. 30 кр. (У вѡихъ школахъ языкъ выкладовый рускій, лишень въ Чивинцяхъ, Гранкахъ-куты и Выбранѡвцѣ польскій. б) при 3-кл. школѣ въ Ходоровѣ зъ языкомъ выкл. польскимъ одна посада зъ пл. 450 зр. и додаткомъ 45 зр. на помешкане, а одна посада зъ пл. 270 зр. и 10% додатку на помешкане. в) при школахъ фѣліяльныхъ въ Городищу цетпарскѡмъ, Городищу королѣвскѡмъ, Коцуровѣ, Кологурахъ, Ляшкахъ, Любешцѣ, Вѡльхѡвци, Пятничанахъ, Пѡдмонастири, Пѡдгѡрцахъ, Регфельдѣ, Стокахъ, Стрѣлкахъ, Сухровѣ, Стрѣлскихъ старыхъ, Залосцяхъ зъ плат. 250 зр.; въ Бертошовѣ зъ плат. 246 зр. 82 кр. и доходомъ зъ грунту школн. въ сумѣ 3 зр. 18 кр.; въ Будковѣ зъ пл. 198 зр. и 8 кѡрц. збѡжа; въ Мильбаху зъ плат. 245 зр. 80 кр. и ужиткомъ 1 морга 737' кв. поля; въ Репеховѣ зъ пл. 208 зр. и 12 кѡрц. збѡжа. (Въ Регфельдѣ и Мильбаху языкъ выкл. нѣмецкій — въ прочихъ рускій).

Ц. к. Рада шк. окр. въ Стрию розписує конкурсъ на слѣдующій посады: а) при школахъ етат. 1-кл. зъ платою 300 зр. и вѡльнымъ помешканемъ; въ Дашовѣ, Феліціенталь (готовкою 285 зр. и ужитокъ 5 морг. поля (языкъ выклад. нѣмецкій); Гутарѣ (готовк. 285 зр. и ужитокъ 6½ морг. поля), Ямѣльниці, Язеньковатѡмъ, Карлсдорфѣ (готовкою 275 зр. и ужитокъ 5 морг. поля, языкъ выкл. нѣмецкій), Либухорѣ, Оравѣ, Плавю, Сѣховѣ, Смержу, Соколовѣ (языкъ выкладовый польскій), Тарнавцѣ, Тухли, Тухольцѣ, Уричу, Выжловѣ (готовкою 290 зр. и ужитокъ 4 морг. 68 кв. поля), Жунавю. б) при школахъ фѣліяльн. зъ плат. 250 зр. и вѡльнымъ помешканемъ: въ Бережниці, Кавчинкутѣ, Комаровѣ, Конюховѣ, Кѡзьѡвѣ, Лукавиці выжнѡй, Олекснцахъ старыхъ, Пѡдгѡрцахъ, Стрыганцяхъ, Труханѡвѣ.

Ц. к. Рада шк. окр. въ Долинѣ розписує конкурсъ на слѣдующій посады: 1) стар. учителя при етат. 4-кл. школѣ муж. въ Болеховѣ зъ пл. 450 зр. и 10% додат. на помешкане; стар. учительвъ зъ пл. 300 зр. и вѡльнымъ помешканемъ въ 1-кл. школахъ етат. въ Лѣсовицяхъ, Надѣвѣ, Спасѣ и Струтинѣ выжибѡй. 2) при школахъ фѣліяльн. зъ плат. 250 зр. и вѡльн. помешк. въ Брошновѣ, Чалганяхъ, Калнѣ, Новощинѣ, Пациковѣ и Рахини. 3) учителя молодш. а взглядно учительки молодшой при 2-кл. школѣ въ Перегінєску зъ платою 240 зр.

Ц. к. Рада шк. окружна въ Борщовѣ розписуе зъ речинцемъ до 31. з. марца конкурсъ на посады: 1) при школѣ 2-кл. мѣш. въ Борщовѣ на посаду мол. учителя зъ пл. 270 зр. и 10% додатку на помешкане. 2) при школахъ 1-кл. етат. зъ плат. 300 зр. и вѣльн. помешканемъ въ Барыничахъ коло Кривча, Худыковцяхъ, Худивцяхъ, Горошовѣ, Иваню пустѣмъ, Мушкатѣмъ, Ниврѣ, Новосѣлцѣмъ надъ Збручомъ, Олексинцяхъ, Шершенѣмъ, Шинковцяхъ, Тарнавѣ и Турилчу. 3) при школахъ філіяльныхъ зъ плат. 250 зр. и вѣльн. помешканемъ: въ Бабинцяхъ коло Звенигорода, Бережанцѣ, Дзвиняцѣ, Звенигородѣ, Вѣловцяхъ, Борышкѣмъ, Бурдяковцяхъ, Гуштынѣ, Юріямполѣ, Капустинцяхъ, Михалковѣ, Михалѣмъ, Пилатковцяхъ, Сапоговѣ, Трубчинѣ, Верхняковцяхъ, Волковцяхъ коло Борцова и Вербѣмъ.

— Товариство „Просвѣта“, абы прийти въ помѣчь школамъ народнымъ снижило цѣну карты Галичины, Буковины и угорской Руси зъ 10 кр. на 5 кр. Такъ дешева карту географичну поручаемо уживати при науцѣ географіѣ въ школахъ народныхъ.

„РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

подае до вѣдомости Свѣтл. Радѣ Школьныхъ, Впов. священникѣмъ, катихетѣмъ, учителѣмъ и родичѣмъ, що книжки накладу Товариства, призволені кр. Радою школьною на преміѣ для ученикѣмъ, *красно оправлені*, можна купити въ канцеляріи товариства при ул. **Вѣрменской ч. 27** по слѣдующей цѣнѣ:

Образкові виданія:

1. Звѣринецъ ч. I.	10 кр.	6. Менажерія	15 кр.
2. Звѣринецъ ч. II.	10 „	7. Звѣрята ч. I.	20 „
3. Звѣринецъ ч. III.	10 „	8. Звѣрята ч. II.	20 „
4. Звѣринецъ ч. IV.	10 „	9. Робинзонъ	40 „
5. Гостинецъ для чепныхъ дѣтей	15 „		

Иишй виданія:

10. Читанка для молодѣжи ч. I.	10 кр.	13. Читанка для молодѣжи ч. IV.	10 кр.
11. Читанка „ „ ч. II.	10 „	14. Хемія Роскоего	40 „
12. Читанка „ „ ч. III.	10 „	15. Визанка желаній	10 „

Вже появилъ ся въ розпродажи наибѣльшій и наилучше уложеный иллюстрованный 15-ти аркушевы

Календарь на р. 1890.

вельми заслуженого для добра мало-русского народу товариства „Просвѣта“. Цѣна его лише 50 кр. Дѣстати можна въ канцеляріи тов. „Просвѣта“ ул. Вѣрменская ч. 27 и по вѣсхъ книгарняхъ въ Галичинѣ. — Кто бере 10 экз., тому опускае ся 20% рабату.

Выдае „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію водповѣдае о. Иванъ Чанельскій, голова товариства.

Зъ друкаря Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Бедарского.

Предплата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рікъ 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н Ъ

РУССКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. вѣрменська
ч. 27.

Неопечатані ре-
кламаці без-
платні.

Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяця.

Вплывъ справдѣ материньского вихованя.

Нема у свѣтѣ цвѣту цвѣтнѣйшого надъ макѡвочки,
Нема-жь и роду рѡднѣйшого надъ матѣночки.

Народна приповѣдка.

Хто бажавъ бы написати житєпись якого небудь чоловѣка и не тѡлько подати образъ его въ зрѣломъ вже вѣцѣ, але зобразити весь розвитокъ чоловѣка вѡдъ наймолодшихъ лѣтъ до пѡзної старости, — не мѡгъ бы сего вчинити, щоби не згадати про его матѣрь. Тажъ мати выплекала его яко дитину, була ему порадницею вѣрною въ молодечѡмъ вѣцѣ; ставши вже зрѣлымъ чоловѣкомъ вѡдносивъ ся вѡнъ до матери зъ щирымъ поважанемъ, а на старости лѣтъ зъ горячою любовію линувъ у споминкахъ за образомъ матери, мовъ бы за давно минувшими лѣтами молодости, якъ се гарно выспѣвано въ народнѡй пѣсни :

„Мати наша, мати !
Дежъ намъ теба взяти ?
Хиба тебе, мати
Та намалювати....
Намалюю матѣрь
На божничку въ хатѣ.
На божничокъ глянѡ —
Матѣрь изпомяну ;
Назадъ оберну ся —
Слезамъ заллю ся.

Хто въ зрѣлыхъ лѣтахъ слѣдивъ за причинами и наслѣдками въ своѣмъ житю, мусить признати, що впливъ матери именно въ раннѡй молодости на дитину єсть вельми важный и рѣшає неразъ про дальшій розвитокъ и будучиѡсть чоловѣка.

Хтожъ не добававъ впливу матери на знаменитого нашего письменника Пантелеймона Кулѣша, хочъ се була людина проста и неписьменная, але выобразована на живѡй, народнѡй словесности ? Чижъ не вѡдбивавъ ся

на славимъ историкъ Миколѣ Костомаровѣ, на его погледахъ и характерѣ, впливъ его матери Тетаны, хочъ и она була зъ мужичого роду?

Лагодный але тревалый та незатертый впливъ материньского выхования не умѣли ще вповнѣ оцѣнити въ старинности задля низшого суспільного становища жѣнки и матери. Однакожь християнство, выдвинувши женщину зъ пониженя, признало матери дуже важне становище въ родинѣ и вважає матѣрь важнымъ факторомъ въ релігійномъ и моральномъ выхованю роду людского. Сего не заперечивъ и не заперечить нѣ оденъ педагогъ, котрый заглянувъ хочъ троха въ житє позанкѣльные повѣреныхъ ему дѣтей. Навѣтъ Руссо, котрый въ своихъ змаганахъ до якося штучной природности силкувавъ ся правила установленіи Богомъ и природою заступити якимись педагогичными дивами, мусѣвъ признати велике значене материньского выхования, хочъ не мавъ того щастя въ своемъ житю знати добру матѣрь.

Для школы есть се рѣчь великой ваги, услове успѣшного дѣланя, мати се на тямѣ, що дѣти зовсѣмъ не суть незаписанными табличками (якъ про нихъ каже въ одномъ мѣсци польскій письменникъ Рей), але противно мають передъ собою вже якусь минувшость. Школа повинна одже пѣзнати се, зъ чимъ зъ дому прийшла молодежь до школы, повинна перейяти ся засадами выхования благородныхъ матерей, коли має оперти ся школьному впливови односторонного раціоналистичного выхования. Буває неразъ, що вѣдѣ щирои и благородной матери можна научити ся неодной тайны выхования, бо мати въ своей простотѣ глибоше и лучше збагнула дитячій умъ, якъ неоденъ строгоученый педагогъ.

Годить ся одже ближе се пояснити, якими то прикметами повинна вызначати ся мати, коли материньскому выхованю приписуемо такій впливъ на выховане роду людского.

Найважнѣйша прикета потрібна передовсѣмъ у выхованю — се любовь. На той точкѣ годять ся зъ собою всѣ педагоги давнихъ и новѣйшихъ часѣвъ, що любовь и саможертва суть конечными прикметами въ выхованю и научованю и въ томъ мусимо зовсѣмъ притакнути одному зъ новочасныхъ педагогѣвъ, що учитель стоить силою любви. Коли самолюбство и гордовитѣсть суть головными перепонами для педагога, то любовь, саможертва и вытревалоѣсть допомагають ему вѣдновѣдно сповнати свои повинности, не уважати справы выхования тягаремъ. Любовь лагодить его гнѣвъ такъ, що вѣнь у похибкахъ дитины не бачить заразъ щось злобного и супротивного, а радує ся, коли дитина що доброго вѣде. Любовь до дѣтей и до звания есть у выхованю тымъ захистомъ, що обезпечує выховане вѣдѣ всякихъ впливѣвъ часу; се есть жерело живущои воды, котрою выхователь и учитель повиненъ оживляти ся до своей трудной задачѣ.

Такими прикметами вызначає ся и добра мати, и тому добавчає она въ томъ сповнене своего истнованя, чтобы перейяти ся зовсѣмъ своей дитиною т. е. зъ нею думати и чути, чтобы вѣдтакъ зновъ дитину пѣднати до

своихъ думокъ и свого чутя. Мати, хочь неразъ несвѣдомо, але певно, має спроможність розвязати найтруднѣйшій задачъ вихованя: пізнанє индивідуальностей. Такъ якъ мати не потребує нѣякихъ зверхнихъ знаківъ, щобы вдрожнити хочь бы найподобнѣйшій дѣти, такъ само має она незвычайный вроджений даръ зрозумѣти и вѣдгадати душу дитини. Мати вычитує зъ душъ дѣтей думки и бажаня, лихй вчинки, причины радости и смутку. Не подыблемо въ свѣтѣ другого подобного зявища, якъ та тѣсна звязъ мѣжъ душею дитини а матери, не находимо, щобы чие око глибше въ душу заглянуло, якъ око матери въ душу дитини.

Здобність матери въ быстрѣмъ пізнаваню душевного жита дѣтей можна психологічно пояснити не тѣлько вродженою матери любовію. Мѣжъ матерію а дитиною єсть вправдѣ значна рѣжниця що до вѣку, а всежъ таки єсть мѣжъ ними впрочтѣмъ велика схѣдність духова и задля того мати має ту незвычайну спроможність зблизити ся духомъ до дитини. Мужчина може се досягнути тѣлько дуже основнымъ образованємъ педагогічно-дидактичнымъ, щобы мѣгъ знизити ся до розумѣня дитини. Са духова схѣдність матери и дитини проявляє ся передовсѣмъ въ пізнаваню. У матери и дитини пізнаване вѣдбуває ся, такъ сказатибъ, черезъ „интуїцію“, въ тѣмъ бодай значѣню, що думки у обохъ вытворюють ся на основѣ погляду и помѣченъ змысловыхъ, а не зъ подмогою абстракцій, розумованя и въ загалѣ рефлексій — обоє то, що чувствуютъ, те и заразъ зрозумѣють.

Зъ того то и зрозумѣло, що розумий матери звичайно вызначають ся талантомъ до оповѣданя. Коли женщина має природне, спокойне и безпристрастне чутє, то она способнѣйша въ многихъ случаяхъ обективно рѣчь зрозумѣти и передати, якъ мужчина; сей потрафить вправдѣ въ розумованю и дослѣджуваню дальше поступити, однакъ въ своихъ дослѣдахъ неразъ попадає въ субективність и односторонність. Коли мати оповѣдає, то инстинктомъ переносить ся въ сферу розумѣня дитячого. Дуже рѣдко лучає ся, щобы дитина не зрозумѣла оповѣданя матери, бо мати оповѣдаючи має все на тямцѣ свѣдоглядъ и розумѣне дитини, она має въ своѣй душі справденне зеркало дитячого ума.

Добра мати ще и тымъ спорѣднена духово зъ дитиною, що вызначає ся нѣжвымъ чутємъ. Перевага чутя у мужнины булабъ для него нещастємъ, бо доля wymagaє вѣдъ мужнины сталеной душѣ. Тымъ конечнѣйше одже, щобы мати була выносажена нѣжвымъ чутємъ, такъ важнымъ у вихованю дѣтей. Перепята любовію и чутємъ мати зрозумѣє лѣйше свою дитину, якъ найлѣйшій учитель, она зумѣє єѣ найлѣйше навчити почитати Бога, слухати родичѣвъ, поважати заслуженыхъ людей, любити ближнихъ. Церковь, школа и само жите можуть се опѣсля ще въ дечѣмъ довершити, щобы дитина стала добрымъ христіаниномъ, щирымъ патріотомъ, вдячнымъ сыномъ, милосерднымъ для людскости чоловікомъ; однакъ заходы тыхъ чинниківъ будуть въ значной части безуспѣшный, стрѣчати-муть богато перепонъ, коли

дитина не навчила ся вже вѣдь матери молити ся до Бога, слухати и поважати родичѣвъ, любити свій край и народъ, подпомагати проживающимъ въ нуждѣ и потребѣ.

Добра мати вызначає ся такожъ умовами, потрібними для морального вихованя дитини. Мати, упавша морально, зійшлабъ не тѣлько понизше позему товарискои стѣйности, але втратилабъ управленє свого быту. Такъ якъ неприродна єсть думка про морально упавшу матѣрь, такъ само не можна легко освоити ся зъ думкою про морально звихнену дитину. Тому то моральне вихованє въ чистотѣ обычайѣвъ не може бути повѣрене певнѣйшимъ рукамъ, якъ доброй матери; она буде тревожливо дбати про моральне вихованє дитини такъ, якъ мусить стояти на сторожи найвысшой и конечной честноты жѣночой.

Всяка наука тѣлько тодѣ може бути успѣшна, коли єѣ подаємо въ пригѣднѣй хвили, коли умъ и серце приспособленѣ єѣ прийняти. И тутъ задача матери въ вихованю легша. Нѣхто не може найти вѣдповѣднѣйшой хвилѣ до такои науки, нѣхто не добачить єѣ такъ легко, якъ инстинктъ матери. Мати не тѣлько найдовше пробує коло дитини, але она найлегше може вѣдпорвати ся вѣдь иншихъ занятѣй, щобы зновъ зайняти ся дитиною. Коли дитина не хоче задля примхи їсти якои стравы, заразъ матери насуєє ся нагода сказати про бѣдныхъ та голодныхъ людей. Щастє и добра доля родичѣвъ подає їй нагоду говорити про Бога, яко дбалого про всѣхъ вѣтцѣ. Мати не дивує ся вѣдпорванымъ и чуднымъ неразъ питанямъ дѣтей; она переносить ся въ фантастичный свѣтъ дитячий, подпомагає дитячому умови, поправляє дѣтей безъ досады. Науки розумной матери творять подвалину цѣлой духовой будучности дитини не тѣлько томѣ, що дитина має добру память, але бѣльше задля того, що тѣ науки подавала мати въ пригѣднѣй хвили дѣйствиои потреби. Богато проявѣвъ и прикметъ зрѣлого чоловѣка нагадують матѣрь яко учительку дитячого вѣку.

Сими замѣтками вычерпали мы поводи, що промовляють про великій впливъ матери въ вихованю дитини въ пернихъ лѣтахъ житя. Се єсть такожъ доказомъ, для чого мати таке має значѣнє въ вихованю. Не будемо силкувати ся подати образъ, якъ мати сповняє свою трудну задачу вихованя, бо сего не спроможемо ся выразити словами, але кождый, що мавъ змалку те щастє бути „въ науцѣ и подѣ покровомъ“ матери, береже сей образъ такъ живо въ серци, що сердце єго нѣе на споминку про сю, котру можна мати лише разъ въ житю.

Правда, що не всѣ, котрѣ приспособлюють ся до материнства будуть малярями; не всякій, що має засновки совершенства стає совершеннымъ. Одже такъ и зъ женщинами. Хоча имъ приписуємо пезвычайный талантъ виховуючий, то зъ того ще не выходитъ, що всѣ матери доросли свойѣй задачи або єѣ сповняють вѣдповѣдно! Перейдѣмъ ся по нашѣмъ краю, по мѣстахъ та селахъ, загляньмо тамъ до дитячихъ комнать и до комнать

матерей, якъ рѣдко подыбаємо справдений матери, котрі виховували бы свои дѣти! Правда, они люблять и нестять дѣтей, але призволяють на те, що въ родительскѣмъ домѣ, де больше можна засѣяти, якъ въ академічній сали, неразъ груба рука засѣває бурячъ въ молодій и невинній серця дитячій! Якъ мало такихъ матерей у насъ навѣть по такъ званихъ интелігентныхъ родинахъ, котрі перенялибъ ся тымъ почутємъ, що мають виховувати дѣтей въ національній свѣдомости, якъ мало у насъ матерей Граховъ! Не одну хибу нашої народности, нашої интелігенціѣ треба вважати яко наслѣдокъ невѣдповѣдного або занедбаного вихованя въ дитячѣмъ вѣцѣ.

Причины тои сумной проявы треба глядѣти глибше. Погляньмо по домахъ нашихъ священникѣвъ або и многихъ родинахъ свѣтскихъ Русинѣвъ, якъ тамъ розумѣють вихованє дѣтей. Все старанє зверненє переважно на те, щобы сынѣвъ посылати до школы, вывести ихъ въ люде, запевнити имъ „кавалокъ хлѣба“, а дѣвчата звычайно полишені своѣй долѣ, на Боже змилованє, якъ тѣ евангельскій ліліѣ виростають переважно безъ вѣдповѣдного вихованя и образованя. Перейдѣмъ ся по школахъ женскихъ нашихъ мѣстъ и мѣсточокъ, якій тамъ страшно малый процѣнтъ дочокъ нашихъ родинъ, кѣлько ихъ по найвысшихъ (якѣ є въ нашѣмъ краю) школахъ женскихъ — семінаріяхъ учительскихъ? А вжежъ заводъ учительскій дає не тѣлько образованє, але и запевняє якій-такій прожитокъ. Кѣлько то вѣдѣвъ по молодыхъ священникахъ лишає ся и мусить тынати ся по чужихъ хатахъ, а скѣлькожъ легше булобъ имъ проживати, колибъ мали приспособленє до учительства?

Певно, що дати вѣдповѣдне вихованє та образованє дѣтямъ се рѣчь вельми коштовна и на те не легко спроможе ся священникъ або урядникъ. Тому повинний прийти въ пѣдмогу публичній институціѣ народній. Не хочемо тутъ робити докорѣвъ нѣкому, однакъ мусимо сконстатувати фактъ, що за-для вихованя будучихъ матерей у насъ вельми мало зроблено. Вѣдъ часу нашого вѣдродженя народного минуло вже больше якъ пятьдесятъ лѣтъ, пожертвовано у насъ чимало гроша на всѣлякій цѣли и институціѣ народній, позакладано бурсы для хлопцѣвъ мало що не по всѣхъ болѣньшихъ мѣстахъ нашого краю, але для вихованя и образованя дѣвчатъ не зроблено майже нѣчого. Остатними часами звернено вправдѣ увагу и на велику вагу вихованя дѣвчатъ, однакъ змаганя тѣ остави поки що безуспѣшными.

Зъ жалемъ мусимо глядѣти, якъ институтъ дѣвочій у Львовѣ, заложенный зъ такимъ накладомъ и трудомъ, не пѣддержуєсь рускою публикою, а дѣвчаче „воспиталище“ въ Перемышлѣ, за-для котрого засновано фундацію, навѣть ще не вѣйшло въ жите. Тымъ часомъ поколѣпе молоде виростає по болѣньшой части въ рѣвнодушности, безъ науки и просвѣты, а наші патріѣты забувають на те, чи не тямлять того, що на тѣмъ ґрунтѣ треба класти пѣдвалины нашої будучности, коли хочемо вывести тревалу и добру народну будѣвлю, що всякій змаганя наші будуть безуспѣшніи або малоуспѣшніи, поки не буде у насъ „матерей Граховъ.“ Колижъ нашъ институтъ наші про се

позабули, то повинно Руске товариство педагогічне взяти ся за сю важну справу. Наше товариство педагогічне пішло за проводомъ старшихъ патриотівъ и засновало институтъ для хлопцівъ підъ покровомъ св. Николая. Певно, що и такий институтъ єсть у Львовѣ потрібный, а его дотеперѣшний розвитокъ найлѣпше се стверджує. Але ще важтѣйша и пильнѣйша справа — институтъ дѣвочій зъ школою, и нею повинний зайняти ся найширшій круги руской интелігенціѣ, и старатись всѣми силами, чтобы истинуючі вже заведения дѣвочій розвивали ся якъ найкрасше.

Ол. Баранскій.

Пара, мрака и хмары.

(Читанка для II. класы §. 34 и для III. класы §§. 67 и 68).

Перша рѣчь, на котру треба звернути увагу ученика єсть та, що пара, котра творить ся зъ воды наглядно передъ нашими очима, єсть тѣломъ. Она стала невидимою, коли розсѣе ся въ воздухѣ, але може назадъ стати видимою, коли охолодитъ ся и зачне ся згущати. Таку видиму пару называємо мракою. Не только зъ воды творить ся пара; всѣ течі паруютъ, або, якъ фізики кажутъ, улѣтають. Еслибъ мы чистый спиртусъ*) оставили въ незакоркованой фляшцѣ, то до 24 годинъ половина его улѣтѣла бы, пара розсѣяла бы ся въ воздухѣ а присутіебѣ еи пізнали бы мы по характеристичномъ запаху той пары. Въ томъ самомъ часѣ выпарувало бы далеко меньше воды: одже не всѣ течі паруютъ однаково скоро, алькоголь (спиртусъ) паруетъ скорше якъ вода, вода скорше якъ ртуть (живе срібло). Парованє можна прискорити огрѣваючи течь. При огрѣванію воды замѣчаємо, що коли температура воды дойде до 100° Ц. то пары творить ся дуже много и то не только на поверхности течі, але и при стѣнахъ и на днѣ, зъ водки въ банькахъ підносять ся до горы и вводить течь въ змѣстный намъ всѣмъ рухъ: кажемо течь кипить. Можна то добре видѣти, если вода кипить въ шклянномъ сосудѣ.

Старанного поясненія потребує реченє въ §. 34. „.... вода улітася зъ тарѣлки або мокрого шматя черезъ теплоту.“ Має то значити, що тепло єсть причиною улѣтання течей. Сесе троха неясне реченє треба розумѣти такъ: *чимъ теплѣйша вода* (або и кожда друга течь) *тимъ скорше паруетъ*. Студена вода буде зъ тарѣлки и въ дуже теплій хатѣ novelty парувати, а въ мѣру, якъ и сама огрѣває ся, зачинає парувати скорше. Если бы мы однакожь не дозволили водѣ огрѣти ся (примѣромъ поставивши тарѣлку на лѣдѣ) то и въ дуже тепломъ воздухѣ и при найкрасшій погодѣ парувала бы она дуже по малу. Ба навѣть еслибъ мы воду, въ котру наклали мы кусники льду, поставили до огня, то доперва тогды зачне она огрѣвати ся а проте и не скорше парувати, коли лѣдъ въ нѣй стоить ся; до того часу буде она все холодна и парувати буде дуже незначно.

Течи, котрі скоро улѣтають, переходуємо въ запертыхъ сосудахъ, закоркованныхъ фляшкахъ и т. п. Чи паруетъ течь въ закоркованой фляшцѣ?

*) Не оковиту, бо талъ має въ собѣ много воды, а вода паруетъ помалу.

Вѣдповѣдь каждый буде мати готову; скаже: не парув. Есть она о стѣлько правдива, що течи не убуває, и по найдовшѣмъ часѣ найдемо еи стѣлько, скѣлько мы поставили. Ближе роземотрене показує однакъ, що рѣчь має ся ось якъ: Вода, котрою фляшка по части (пр. до половины) наповнена, парув такожь, а пара збирає ся въ мѣсци порожиѣмъ (або лучше сказати занятѣмъ черезъ воздухъ), находячѣмъ ся надъ водою. Тота пара не може розгравати ся въ атмосферѣ, проте въ короткѣмъ часѣ назбирає ся тамъ стѣлько пары, скѣлько при тѣй температурѣ въ замкненѣмъ мѣсци утворити ся може, а вѣдъ той хвилѣ вода перестаетъ парувати и не убуває. Таку пару называемъ насъ ченою. То слово треба розумѣти такъ, що въ мѣсци, де есть пара насычена, бѣльше пары творити ся не може, доки температура остане тота сама. Щобы проте течь быстро парувала не тѣлько треба еѣ огравати, але и старати ся о тоє, щобы утворена пара вѣддаляла ся. (Длятого вѣтеръ сушитъ; стрихи, сушариѣ мають вѣкна, котрыми пара уходитъ.) Чимъ меньше пары въ воздухѣ або чимъ меньше воздухъ паромъ насыченъ, тымъ борше вода парув. (Въ лѣтѣ и на веснѣ, коли день теплый, былѣ або земля по дощи дуже скоро высыхаетъ, въ осени, хочъ день такожь теплый, высыхаетъ поволи — для чого?).

Мы сказали, що въ запертѣмъ мѣсци (пр. въ закоркованѣй фляшкѣ до половины наповненѣй водою) дуже скоро пара насытитъ ся, и вѣдъ той хвилѣ перестанетъ творити ся нова пара. Еслибъ мы однакожь тую фляшку зъ водою огрѣли, то ще часть еи перемѣнила бы ся въ пару, такъ що теперъ въ тѣмъ самѣмъ мѣсци було бы бѣльше пары якъ перше. *Чимъ выше температура, тымъ бѣльше пары треба до насыченя якого то простору.*

Дуже цѣкавы суть зявища насыченой пары при охоложденю. Если насычену пару охолодимо низше той температуры, при котрѣй була насычена, то часть еи перемѣняетъ ся назадъ въ воду (або якъ въ §. 97 I. сказано: обертаетъ ся у воду*). Таке охоложденє може наступити тѣлько мѣсцями, або вся пара може охолодити ся. Примѣръ першого способу маємо на парѣ, котра стыкає ся зъ холодными шибамы вѣконъ або иншимъ якимъ студенымъ предметомъ, внесенымъ въ теплу хату; примѣръ другого видимо на парѣ, котру выдыхаємо (§. 67), котра выходитъ зъ локомотивы або кипячого самовара. Нагло охолоджена пара переходитъ въ мракъ. Мрака есть то пара охолоджена низше той температуры, при котрѣй була насычена. Тогда творять ся зъ пары маленькы въ серединѣ порожиѣй (воздухомъ наповненѣй) баньки, и тѣ то баньки суть мракою. Де подѣваютъ ся тѣ баньки? Если они стыкають ся зъ якимъ холоднымъ предметомъ (пр. зъ шибамы) то осѣдають на нѣмъ, сплывають ся разомъ и творять поволи росу т. 6. маленькы капельки воды. Тымъ обясняє ся творенє росы (§. 100 III. к.л.**).

(Дальше буде).

Е. С.

*) Не хвалимо выражения: пара обертаетъ ся у воду, бо може бути зле поясненымъ, именно такъ, що пара входитъ назадъ въ воду, зъ котрой подняла ся. Особенно въ наведенѣмъ уступѣ есть то можливе, бо говорить ся о парѣ, котра подняла ся зъ мочарѣвъ, болотъ...

**) Въ згаданѣмъ уступѣ есть одна неточность, котру при тѣй нагодѣ треба справити. Сказано: Подчасъ вѣтру роса не такъ велика, бо вѣтеръ не даетъ росѣ осѣдати. Прецѣвъ въ воздухѣ нема готовою росы а тѣлько пара, а що вѣтеръ не перешкаждаетъ осѣданю пары, каждый пересвѣдчить ся, если буде на зимній кусникъ желѣза, дерева и т. д. сильно дуть. Она покрываетъ ся густою росомъ, хотя вѣтеръ бунтъ дуже сильный.

Причинокъ до практичного образованя народныхъ учителей.

(Послѣ нѣмецкаго А. Кареля).

Въ рѣжныхъ областяхъ житя людскаго идутъ теорія и практика окремими дорогами, а въ школь творять одну нерозрывну цѣлѣсть. Загальна педагогія есть наукою, а приложена въ практицѣ штукою, до котрой выконаня потрібный хочъ не врожденъ але бодай працею позысканъ способности. Если учитель має стояти на высотѣ своей задачѣ, то повиненъ придбати собѣ не только потрібный заводови вѣдомости, але мусить мати и вправу у выконуваню педагогічної штуки. Якъ въ науцѣ нема такого застою, лишень неустаючій розвѣй и вѣчна борба за знанѣ правды, такъ не есть законченою и педагогічна штука, бо она не знае границъ що до своихъ моральныхъ цѣлей, але одержує вѣдъ науки що разъ то нову пожину а зъ досвѣду виростають що разъ то свѣжій цвѣтъ и овоцѣ.

Лишень такой учитель має талантъ педагогічний, котрый поступає завсѣгды обома дорогами, стараєсь неустанно о духове и моральне совершенство и умѣе до спеціальныхъ, конкретныхъ випадковъ приворовити загально педагогічний засады. Проте звертає власть школьна, маючи високу цѣль школы на оцѣ, свою увагу не только на теоретичне але такожъ и на практичне образованѣ учительства.

И справдѣ, наколи перейдемо исторію народнаго школьництва, то мусимо признати зъ правдивымъ задоволеніємъ, що школьництво наше піднеслось не только подъ взглядомъ вишнихъ вѣдноситъ але такожъ и на поли духового постуцу — а се треба завдячити основнійшому теоретичному и практичному образованю учителей. Уставы школьній вымагають именно вѣдъ кандидатѣвъ стану учительскаго, чтобы придбали собѣ въ семинаріи наглядно знанѣ силъ човѣка и познакомились зъ средствами до ихъ розвою и вы-образованя, чтобы познали засады выховуючей науки въ загалѣ а методику поодинокихъ предметѣвъ зъ особна; — однимъ словомъ: кандидаты учительскій повинны мати знанѣ головныхъ принципѣвъ школьной практики и вправу въ практичномъ научуваню.

Въ семинаріи учительской одержує проте кандидатъ теоретичне подготовленѣ и практичну веказѣвку для своего будущаго заводу а при испытѣ зрѣлости має дати доказы, що придбавъ собѣ приписану скѣлькѣсть позитивныхъ вѣдомостей, що обявѣ методично предмети науковій, назначенъ для народнаго школы, и що есть въ загалѣ способнымъ до выконненя уряду учительскаго.

Коли кандидатъ одержавъ свѣдоцтво зрѣлости, то вѣнъ не есть еще готовымъ учителемъ, але має нимъ дочерва стати ся; яко такой може старати ся о посаду, на котрой повиненъ пробувати и выравляти свои силы. Теперь приходитъ для него часъ совѣстной працѣ и приготовленя до испыту учительскаго, котрый має переважно характеръ практичный. Въ той цѣли мусить молодой учитель роздумувати ревню и старанно надъ объективною методою, котрой выучивъ ся въ школь; мусить еѣ приложити до спеціальныхъ випадковъ, повстающихъ зъ рѣзнодорожныхъ обставинъ и устрою школы, приворовити до характеру и индивидуальности учениковъ и наловити духомъ своей особыности. Щасливый учитель, зачинаючій свою службу подъ догля-

домъ розумного управителя, котрый помагає єму дѣломъ и словомъ и хоронить вѣдъ блудныхъ дорѣгъ. Але въ сумнѣмъ положеню знаходитъ ся такий учитель, котрый зачинає свою службу въ одно-клясовѣй, учениками переповненой школь а въ додатку мусить боротись зъ неохотою громады. Колижъ вже зробивъ щасливо и учительскій испытъ, то и тогдѣ не єсть єще скѣнчнимъ учителемъ. Зъ дальшою службою не кѣнчить ся єго наука але триває цѣле житє. Ту треба користати зъ придбанихъ вѣдомостей, розвивати сили и гартувати характеръ супротивъ заверухъ житя. Хто не иде на передъ, — лишаєсь по заду; — а кому не знакома вага снхъ слѣвъ въ школьнѣмъ заводѣ? Хибий приписи не принесуть для школы бѣльшой шкоды якъ учитель, котрый занедбує своє образованє.

Сподѣваемо ся заинтересувати нашихъ читателѣвъ, коли порушимо пытанє практичного образования народныхъ учителѣвъ.

Хотя правдивою єсть пословица: „docendo discimus“ и хочъ практика розвиває нашѣ способности — то нерозумно було бы твердити, що учитель може ограничити ся на власный досвѣдъ, котрый зробивъ въ своѣй школь. Досвѣдъ єсть, правда, въ многихъ випадкахъ добрымъ учителемъ, але природа чоловѣка слаба; мы не добачуємо неразъ нашихъ похибокъ и не можемо самѣ осудити докладно нашої дѣяльности. Учитель повиненъ себе самого пѣзнавати и испытувати, бо на тѣй чинности основує ся моральный поступъ особы, але по при то мусить єще студювати дѣяльность своихъ заводовыхъ товаришѣвъ. Живе слово и прикладъ научать насъ певно бѣльше якъ лектура найлучшихъ книжокъ. Коли спостерѣгаємо и порѣвнуємо чужѣ обставины и чинности, то нашъ поглядъ заострює ся и мы пѣзнаємо скоро правдивый станъ рѣчей. Учитель, працюющій десь въ далекѣмъ гѣрскѣмъ селѣ и лишеныи самъ собѣ, впаде дуже легко въ похибку односторонности и шаблонной рутины, хочъ бы якъ живе було у него почутє обовязку. Лишень вымѣна гадокъ, впливъ особистый товаришѣвъ по заводу и обсервація методы учєня и дѣяльности иншихъ учителѣвъ можуть охоронити єго и єту школу вѣдъ стагнаціѣ.

При школахъ бѣльше-клясовыхъ єсть положенє учителя о много легше. Взаимный госпитаціѣ и мѣсячній конференціѣ суть тамъ средствомъ до дальшого образования. Противно въ школахъ одно-клясовыхъ має учитель менше способности пѣзнати все поступаючу методу науки. А положенє и робота єго суть о много тяжшѣ якъ положенє и робота єго товаришѣвъ! Нѣ книжокъ, нѣ товариства, а нѣ духового впливу. Сему могли бы по части запобѣгти кружки педагогичный, на котрыхъ розбирали бы ся педагогично-дидактичний пытаня и вѣдбували ся практичный пробы научный въ школахъ. Алежъ бо и така одна або друга пробна лекція не подає цѣлковитого образу о станѣ клясы, тымъ менше цѣлои школы.

Бѣльше якъ конференціѣ учительскѣй причиняли бы ся до практичного образования учителѣвъ и до пѣднесєня самои науки взаимный посѣщеня школы мѣжъ учителями одинокихъ або рѣжнородныхъ закладѣвъ. Така установка була бы передовѣємъ користною для школъ сєльскихъ и для молодшихъ учителѣвъ. Управильненє такихъ посѣщєнь школы зѣ взгляду на часъ, мѣсец и выбѣръ учителѣвъ залежало бы вѣдъ власти школьной, котра могла бы годины школьный, вѣдпавшѣ по причинѣ госпитаціѣ, перенести на тѣ поволудня въ тыждни, коли невѣдбує ся наука. Госпитующій учитель повиненъ бы бѣльше разѣвъ въ роцѣ прислухуватись черезъ кѣлька годинъ науцѣ выпро-

бованого учителя, щобы мѣгъ потому зробленій тамъ спостереженя що до методы научной и дисциплины въ власной школѣ выхѣснувати. Нема сумнѣву, що отверта и дружна вымѣна гадокъ причинилась бы певно до піднесення школьництва, щобы впровадила до школъ нове житє и улегшила задачу вихованя.

Одна трудно́сть була бы: зъ вѣдки покрити кошты такихъ госпитаций? Симъ мусѣла бы заняты ся власть школьна — кошта не були бы надто великѣй — але велика користь.

Якъ довго однакъ такѣй взаимній госпитаций законно не управильней, поручаемо учителямъ въ свободныхъ годинахъ добровѣльне посѣщенє школъ, бо въ томъ видимо не тѣлько средство до дальшого образования учительвъ але такожъ способъ до скрѣпленя взаимныхъ интересовъ. — Чимъ тяжше єсть положенє учительства, тымъ бѣльше потрібне сполученє силъ.

Правда реченя: „Если двухъ робить то само, то работа не есть та сама“ потверджуєсь особливо въ научаню. Навѣть та сама научна метода при тыхъ самыхъ условияхъ и обставинахъ не має того самого успѣху, наколи уживають єи рѣжній учитель. Успѣхъ зависить власне вѣдъ особистого такту и въ загаль вѣдъ силы духовой самої особы. Пѣзнанє власныхъ похибокъ єсть першимъ крокомъ до поправы, а обсервация чужихъ хорошихъ свойствъ заохотою до бѣльшой дѣяльности. И артистъ образує и одушевляє ся на чужихъ взорахъ и переходить школу, щобы новымъ идеямъ дати житє и форму. Не менше и педагогъ, той другій творецъ дитины, мусить себе испытувати и вправляти, образовати и працювати, щобы бути достойнымъ робѣтникомъ въ службѣ людскости.

ПРЕПАРАЦІЯ.

„Птахъ, щупакъ и ракъ“, уступъ 12-тый зъ руской читанки для другой класы школъ народныхъ.

Поглядъ загальний.

Де бѣльше рукъ, тамъ бѣльша сила, если — разумѣє ся — тыми руками управляє духъ єдности, такъ, що всѣ въ одиѣмъ напрямѣ дѣлають и єобѣ не перешкаджують. Двѣ рѣвномѣрныя силы дѣлають въ противныхъ напрямкахъ зносять ся; колибъ дѣлали въ одиѣмъ напрямѣ, то наслѣдокъ ихъ праць бувъ бы незрѣвно бѣльшій въ порѣвнаню зъ першимъ. Комічнымъ буде образъ бѣльше дѣлающихъ силъ въ противныхъ напрямкахъ, якъ се бачимо въ байцѣ п. з. „Птахъ, щупакъ и ракъ.“

Байка ся єсть доповненємъ уступу 11-ого „Отець и дѣти“*); въ нѣй сказано, що єприяжники, зъ котрыхъ кождый на своій ладъ хотѣвъ бы свою шкапу провадити не зважаючи на свого товариша, бѣльше єобѣ зашкодити якъ поможуть. Союзъ птицъ зъ рыбою и шкарадуниникомъ неможливый; кожде зъ нихъ стремить въ иншу сторону: рыба и ракъ до воды, птица въ воздухъ.

*) Гл. „Учитель“ ч. 2 зъ р. 1890.

Въ сѣй байцѣ бачать дѣти наслѣдки неповоротливости трьохъ незгодливыхъ робѣтниковъ; въ нѣй можуть замѣтити свои власнй хибы, котры такъ часто въ щоденнѣмъ житю повторяють ся.

— Пождѣть хлопцѣ! — каже учитель ученикамъ въ лѣсѣ. — Тягнете сю квасницю изъ землѣ дѣсно такъ, якъ въ той нашѣй байцѣ тягнули вѣтъ птахъ, щупакъ и ракъ: не рѣвночасно и кождый въ иншѣмъ напрямѣ. Не такъ зробимо... Тягнѣть въ тоту сторону до мене и то на команду... Разъ — два — три!... Фиркъ! хлопцѣ за третимъ разомъ вытягнули квасницю зъ корѣнемъ; самі попадали на землю и мало учителя зъ нѣгъ не звалили. Отъ, де робѣтники въ згодѣ, тамъ найтяжша робота пѣйде легко и не скажемо: — Ехъ! се годѣ зрѣбити.

Примѣры зъ житя дѣтячого, наведені въ вѣдповѣдну пору займающимъ способомъ, пѣдносять стѣйностъ байки.

Три хлопцѣ тягнуть вѣзокъ, на вѣзку маленька сестричка поганяе мнимыми лошатками.

— Я повезу Анусю въ цвѣтникъ — говорить гордо найстаршій братъ и тягне дышликомъ на передѣ.

— Нѣ, мы повеземо еѣ въ садъ пѣдъ пристиглу „дулю“ — кричать вже троха закукурѣченй молодшій братчики — и цѣфаютъ возикомъ въ задѣ.

Суперечка, незгода трьохъ сестриныхъ коникѣвъ; той тягне возикъ до себе, тѣ до себе и не можуть еѣ рушити нѣ въ передѣ нѣ въ задѣ. Остаточный наслѣдокъ працѣ бувъ такій, що вѣзокъ зъ сестричкою не заѣхавъ до цвѣтника, анѣ до саду, лишень опинивъ ся въ калужи. А могли и цвѣтами уманти и дулями угостити сестричку, тѣлько въ згодѣ потреба було тягнути.

Методичне переведенє.

Дѣти бачать птахъ щоденно и въ дома и на улици, рака и рыбу а взглядно щупака видѣли вже такожь; инакше неможливо осягнути цѣли, до якои сей уступъ назначеный.

Щупакъ, то прудка и сильна рыба, шибуе по глубинѣ водиѣй такъ само якъ орелъ, яструбъ, соколъ и иншій птицѣ въ воздухѣ; рыба плаває въ водѣ, птиця лѣтае въ воздухѣ. — Якъ плаває щупакъ? (дуже скоро). Чи можна еѣ зловити руками? А рака зловишь? Для чого? — Бо порушае ся досыть повѣльно и лѣзе въ задѣ до своєи печеры.

„Не вспѣли нѣякъ“ значить: не могли возомъ зъ мѣсяца рушити. — Чому? — Кождый тягнувъ въ иншѣмъ напрямѣ: щупакъ до воды, ракъ такожь тѣлько въ противну сторону, а птахъ хотѣвъ взнести ся зъ возомъ въ воздухъ. — Якажь робота удае ся незгодливимъ робѣтикамъ? (нѣяка). — Якими словами сказано те саме въ нашѣй байцѣ? — Въ нашѣй байцѣ сказано те саме слѣдующими словами:

Де робѣтники въ незгодѣ,

Тамъ кождѣй роботѣ годѣ.

Напишѣть собѣ то само на вапникъ табличкахъ... Ученики ховають книжки, выймають таблички або зошиты и пишуть повыше реченє або се, котре учитель узнавъ пѣбеля свого переведеня за найвѣдповѣднѣйше.

Задачъ письменный для высшихъ вѣдѣльцѣв.

I. Вѣдповѣдajte цѣлыми реченями на слѣдующій питаня: До чого запрягли ся птахъ, щупакъ и ракъ? Що задумали въ возомъ зрѣбити? Чи повела ся имъ робота? Чому не могли воза зъ мѣсяца рушити?

Виробъ. Птахъ, щунакъ и ракъ запрягли ся разъ до воза. Задумали всѣ три потягнути вѣзъ за собою. Робота не повела ся. Не могли воза рушити, бо кождый тягнувъ въ иншу сторону.

П. Сень и Гринь, спускаючи санки зъ ломачемъ, посварили ся на горѣ. Оденъ хотѣвъ ѣхати въ долину стежкою, другій дорогою, ажъ вывернули санки и самі въ рѣвъ попадали.

Виробъ. Сень и Гринь везли на санкахъ ломаче зъ лѣса. Приѣхали надъ стрѣмкій берѣгъ. Стали спорити мѣжъ собою: оденъ хотѣвъ спускати въ долину стежкою, другій дорогою. Торгае Сень мотузомъ санки до себе, и Гринь тягне за копанячку до себе. Нагло урвавъ ся мотузъ: Сень полетѣвъ въ рѣвъ, а Гринь упавъ зъ санками въ потѣкъ и вывернувъ ломаче. Переконали ся оба, що незгѣдливѣ робѣтники нѣчого доброго не вдѣють.

Стефанъ Ковальчъ.

Спѣванникъ для школъ народныхъ, уложивъ Исидоръ Воробкевичъ. Вѣдѣль I., цѣна 8 кр. Вѣдѣль II., цѣна 15 кр. Вѣдѣль III., цѣна 20 кр. Въ Вѣдни; въ ц. к. накладъ школьныхъ книжокъ 1889.

Пѣдъ такимъ заголовкомъ зложивъ звѣстный нашъ письменникъ о. И. Воробкевичъ (Данило Млака) три книжочки, котрі, яко выдані ц. к. накладомъ школьныхъ книжокъ, можуть бути подручниками въ школахъ народныхъ при науцѣ спѣву. Першій вѣдѣль мѣститъ въ собѣ 20 пѣсень школярскихъ на оденъ голосъ. Вѣдѣль II. мѣститъ 40 пѣсень (мѣжъ тими имѣть народный) на оденъ голосъ и додатокъ коротенькій про ноты, яко пѣдставу нотного спѣву. Вѣдѣль III. єсть вже елѣментарною школою спѣву. Тутъ находимо науку про стѣйноєть нотъ, роды тактѣвъ, павзы, скалѣ, интервалы, виравы въ секундахъ, терціяхъ, квартахъ, квінтахъ, секстахъ, септімахъ, октавахъ, про переносники, скалѣ въ рѣжнихъ ладахъ музичныхъ, акорды, темпа, введенє въ двоголосный спѣвъ и виравы въ тѣмже. Окрѣмъ того въ III. вѣдѣлѣ находимо 14 пѣсень на оденъ голосъ, 48 пѣсень на два голоса, 4 пѣсень на три голоса, на останку на два голоса зъ літургій пѣсень Херувимеку, Святъ и Тебе поємъ та имѣть народный. Збѣрки пѣсень о. Воробкевича визначають ся тымъ, що въ укладѣ поступає вѣдъ лекшихъ до труднѣйшихъ и добирає по бѣльшой части напѣвомъ народнымъ. Текеты взяті або зъ читанокъ, або зъ народныхъ пѣсень або зъ вѣрцевыхъ нашихъ письменниковъ. Тымъ способомъ зрѣбявъ о. Воробкевичъ велику прислугу науцѣ спѣву въ школахъ народныхъ и тому можемо се выданє якъ найгорячѣйше поручити нашимъ учителямъ и учителькамъ, а не менше и нашимъ читальникамъ, котрі можуть дуже легко користувати ся сими подручниками тымъ бѣльше, що всѣ три часті стоять лише 43 кр. Найлѣьше вынаєсвати черезъ книгарию Ставропигійску у Львовѣ, котра має на складѣ всѣ выданія ц. к. вѣденського накладу книжокъ школьныхъ.

Ол. Б—скій.

НОВИНКИ.

— **Адольфъ Должицкій**, старшій учитель при школѣ св. Анны у Львовѣ, упокоивъ ся по довгої и тяжкої недужѣ дня 8. марта въ 44 роцѣ житя. Покойный бувъ перше учителемъ при рускої школѣ им. М. Шашкевича, де позыскавъ собі своимъ хорошиимъ прикметамъ серця и совѣстною працею для добра школы загальну любовь и поважане. Смерть его выликала въ широкихъ кругахъ сердечный жалъ, бо згасъ передвчасно знаменитый учитель, щирый Русинъ и добрый товаришъ. Похороны вѣдбули ся дня 11. марта при численнѣй участи руского духовенства, сродниківъ и знакомыхъ покойного. — Вѣчна ему память!

— **Конференція учительска** філії руского товариства педагогичного въ Щирци вѣдбула ся дня 9. л. лютого 1890. въ Ланахъ коло Щирця въ домѣ тамошного учителя. ПП. Мих. Гавдякъ и Мат. Квасникъ держали вѣдчиты, котры по довгої и оживленѣй дискусіи узнано дуже добре обробленими. Першій читавъ: „Чого потребуе учитель въ загаль, щобы вѣдновѣвъ своему званю а въ особенності, щобы ставъ ся практичнымъ учителемъ.“ П. Мат. Квасникъ читавъ о „Заведеню вѣры Христової на Руси“. Вѣдчитъ сей бувъ пробною лекцією до уступу 19-ого зъ читанки для III. кл. школы нар. подѣ заг. „Якимъ способомъ стали ся Русины Христіанамі.“ — По вѣдчитяхъ наступили внесеня членѣвъ, именно вѣйсь п. М. Квасникъ, щобы: 1) Выдѣль руского товариства педагогичного постаравъ ся о новыи накладъ подручника рахункѣвъ бл. н. Стефана Куриловича; (книгарня ставропигійска має сего подручника ще около 1000 екз. на складѣ. *Ред.*) и 2) щобы зѣ взгляду на бракъ дѣль педагогичныхъ въ рускомъ языцѣ, потрібныхъ конечно для учителѣвъ, котры хотять приготовити ся до испиту квалікаційного зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ, постаравъ ся о выдане такихъ подручникѣвъ тымъ болѣше, що пр. психологія Крігера и лѣогика Бекка не выстарчають; въ конці 3) препоручае ся Выдѣлови руск. тов. педагог. просити Вир. консисторіѣ рускій, щобы тіижь постарали ся въ Высок. ц. к. Радѣ школьній краєвъ, о увольнене молодѣжи школъ народныхъ вѣдъ науки въ день Навечерія св. Богоявленія, позаякъ сей день обходять всюды по селахъ святочно (Центр. Выдѣль старавъ ся о тое — але безуспѣшно. *Ред.*). — Всѣ внесеня принято одноголосно безъ дискусіѣ. На конференціи було присутныхъ 34 осібъ, а 18 членѣвъ філії руск. товариства педагогичного.

— **Смерть цѣсаря Іосифа**. Коли цѣсарь Іосифъ вернувъ 1785. зъ Лѣомбардіи побачили всѣ, що вѣнъ высохъ, ставъ блѣдый и стративъ голосъ. Лѣкарѣ орекли, що вѣнъ надто умучивъ ся и потребуе уважати на свое здоровле. Але цѣсарь не зважавъ на се; обѣджавъ Хорватію, Славонію, Угорщину, Семигородъ, Галичину и Буковину, та бувъ занятый денно вѣдъ 7. години рано до 7. год. вечеромъ. Подорожъ зъ Херсону до Вѣднѣ, що вѣдбувъ въ десяти дняхъ въ отвертѣмъ возѣ по злыхъ дорогахъ въ день и въ ночи, сильно вычерпала его силы. Недужий и зломаний, бачучи передъ собою смерть, выбравъ ся вѣнъ на поле битвы; нездоровый кліматъ и неповідженя въ походѣ на Туркѣвъ въ р. 1788, котрый его приятель Ласі такъ нещасливо провадивъ, вже до останку вычерпали здоровле цѣсаря и его зъ пропасницею и кашлемъ мусѣли перевести до Вѣднѣ. Для 15. цѣтня 1789 мавъ цѣсарь выбухъ крови и въ ночи высповѣдавъ ся и принявъ св. Тайны. Але и зъ того якось подужавъ и Вѣденцѣ могли бачити свого любимца на проходѣ въ бѣльведерскѣмъ огородѣ. Въ маю переселивъ ся до Лаксенбурга, але не мѣгъ вже ѣздити на кони а навѣтъ приходило ему вже трудно вѣддыхати. Въ осени замешкавъ въ Шенбрунѣ и коли пропасница минула взявъ ся горячо до работы, вельми заинтересувавъ ся французскою революцією та слѣдивъ за случаями дня. Ливдонъ вѣдѣвъ побѣду надъ Турками а добуте Бѣлградѣ було послѣднимъ лучемъ радости въ житю цѣсаря. Вѣденъ ликувавъ а бѣдный цѣсарь поклавъ ся на постѣль. Та зачались прикрі хвилѣ для цѣсаря: въ Угорщинѣ и Бѣлгін бунтъ, Россія заявляла не конче щирѣ приязнь, революція французска завдавала послѣдній удары королѣвству, Прусы подѣдуживали до бунту Нідерланды, котрымъ султанъ обѣщывавъ помѣчь и демонструвавъ на австрійскѣй границі.

Такі вѣсти прискорювали смерть цѣсаря. Довго спиравъ ся вѣнъ політиці канцлера Кавніца, котрый бувъ наибѣльшимъ ворогомъ Прусь. На Рѣзавѣ мѣвъ цѣсарь ледво помолитись въ своѣй каплиці. А все таки сидѣвъ въ крѣслѣ працювавъ. Дня 28. сѣчня 1790 вѣдкливавъ вѣнъ попередній законы выдані для Угорщини и выжидавъ наслѣдковъ того кроку, коли его прибоцный лѣкаръ Каренъ заявить, що дѣй его почислений. Самотный и опущеный, якъ его великій противникъ Фрідрихъ, проживавъ вѣнъ послѣдній дѣй. Судьба выдерла ему завчасу жену и дитину. Рѣднѣ, що скучала на дворѣ оцадного цѣсаря, вѣдвернула въ него а звернула свои надѣй на его наслѣдника. Старый Кавніцъ, що вельми жахавъ ся передъ недужими, цѣлкомъ вѣдтягнувъ ся и зносивъ ся лишъ писемно зъ цѣсаремъ вже вѣдъ двоухъ лѣтъ. Жена архикнязя Франца, Елисавета вѣртембергска, улюблена цѣсаремъ, вѣдвѣдала цѣсаря, але коли побачила змарѣлого и знидѣлого цѣсаря вѣмѣла, поронила и померла на третій день. Цѣсарь дуже тымъ занепокоивъ ся и закликавъ: А я ще живу! Скликавъ раду державу, наивсѣмъ до брата Леопольда, попращавъ ся писемно зъ армією, своими и нѣтьма дамами, зъ котрыми часто зносивъ ся, и въ кѣнци зъ Кавніцомъ, котрого опѣцъ поручивъ Австрію. Нѣяка любяча рука не примкнула очей опущеному цѣсареві, котрый о 5. год. рано дня 20. лютого 1790 р. померъ.

— **Иванъ Вербицкій**, професоръ гѣмназіѣ бѣдеской упокоювъ ся въ Бродѣхъ дня 7. л. марця въ 51 роцѣ житя. Службы активной мавъ покійный рокомъ 17 и служивъ въ Перемышлѣ, Бережанѣхъ а вѣкѣнци наѣдѣвши въ Бродѣхъ. Бувъ вѣнъ сыномъ, одинокою дитиною, нашего славного музика и цѣле житя бувъ гордый на свого заслуженого родича. Въ житю публичномъ не бравъ нѣякого удѣлу, хочъ мавъ руске серце и за вѣсѣгды признававъ ся Русиномъ въ своѣмъ приватномъ, майже выключно школѣ и своѣй родинѣ посвяченомъ житю. — Похороны бл. и. Ивана вѣдбулись дуже величаво дня 10. л. марця. Зѣхалось множество священства (17 рускихъ и 2 латинскі, парохъ и катихитъ обр. лат. тутѣшной гѣмназіѣ). Вѣнцѣвъ на домовину зложено дуже много, самі ученики дали надъ 20. Походъ бувъ величавый; цѣлѣ Броды, христіане и жидаы вирушили на цвингаръ. Надъ могилою промовили о. катихитъ Ярема по руски а проз. Шиндлеръ по польски. Сѣбѣвъ учениковъ тронувъ усеѣхъ присутныхъ. Цѣлѣ похоронъ вразѣ зъ службою Божію травѣвъ вѣдъ 9 рано до 2 зъ полудня. Вѣчна покійному памѣть!

— **Бібліотека „Народного Дому“ у Львовѣ** збѣльшилась послѣдними часами о 474 примѣрниковъ книгъ, брошуръ и газетъ, котры подарувавъ о. Вол. Добрянскій зъ Сливницѣ коло Перемышля недовго передъ своєю смертію въ грудни мин. року.

— **Авансъ професорѣвъ школъ середнихъ.** Міністерство просвѣты, на предложене краевой Рады школьной, дозволило перенести 30 професорѣвъ школъ середнихъ въ Галичинѣ до осѣмой ранги зъ днемъ 1 вересня с. р.

— **Въ приписѣхъ дисциплинарныхъ для школъ середнихъ** поручила красава рада школьна дирекціямъ помѣстити такі приписы: Заказъ збирая складокъ мѣжъ учениками, заказъ оповѣщувая друкомъ літературныхъ праць учениковъ, заказъ прислухуватись суденымъ розпрѣвамъ; таказано ученикамъ всѣхъ клясъ ходити на публичній балъ и на публичній забавы зъ танцями, такожъ на забавы устроювані въ школахъ танцѣвъ по-за годинами лекцій танцѣвъ, котрыхъ наука не естъ заказана ученикамъ; потѣмъ вѣльно ученикамъ ходити на забавы устроювані въ домахъ приватныхъ въ товариствѣ родичѣвъ або старшихъ особъ, о скѣлько директоръ не признасть потрѣбнымъ зрѣбити въ тѣй мѣрѣ якъ застереженя.

— **На засѣданію Институту руского товариства педагогичного** вѣдъ покровомъ св. о. Николзя ул. Театаньска ч. 19 у Львовѣ, зъ дня 11. марця с. р., полагджено отѣи важѣйшій справы: 1) Принято до вистатуту: 1) Лонгина Цегельского, ученика зъ V. клясы за 20 зр. мѣсячно; Матковского, ученика VIII. клясы, за 20 зр. мѣсячно; Дуткевича, ученика VIII. клясы, за 20 зр. мѣсячно. Принято до вѣдомости, що нитомцѣ институту желали своему добродѣлю д-рови Стефанѣи Федакови, котрый сими днями отворивъ канцелярію адвокату, вѣякого гварду. — 3) Рѣшено подякувати писемно п. Максимѣи Любичеву у Львовѣ за дары для институту. — 4) Принято до вѣдомости, що въ користь институту прислали: д-ръ Филаретъ Сембратовичъ зъ Монастырскѣ 1 зр.; бл. и. о. Яковъ Шанковский зъ Коничинецъ 3 зр., и за се дякуе комітетъ Ви Дѣтеламъ, якъ найсердечѣйше.

— **Однорічний курсъ управи и выправы льну въ Городку**, котораго возобновленіе порѣшивъ сеймъ на послѣдній сесіи, буде отвореный зъ днемъ 10. цвѣтня с. р. На учителя до науки управы и выправы волоконистыхъ ростинъ покланявъ краевый выдѣлъ тымчасово п. 1. Гурского, дотеперѣшняго вандрѣвнаго инструктора управы льну господарскимъ львовскимъ товариствомъ удержуваного и поручивъ ему управу сего курсу ажъ до часу именованія постійного управителя. Кошты удержанія ученика на курсѣ управы и выправы льну въ Городку выносятся 180 зр. На сей рѣкъ отворить краевый выдѣлъ шѣсть мѣсець вѣольныхъ для учениковъ сего курсу, резервуючи два мѣсеца для учениковъ походящихъ зъ околиць Нисска.

— **Курсъ науки хмелярства въ Старомъ селѣ підъ Львовомъ** буде отвореный дия 1. цвѣтня а найдалше 15. цвѣтня с. р и тревати буде сѣмъ мѣсяцѣвъ. Комітетъ господарского товариства галицкаго (ул. Оссолінськихъ ч. 15) оголошує конкурсъ на вѣсімъ стипендіи по 60 зр. для учениковъ сего курсу зъ речницемъ вносити поданія до 20. марта с. р. Першенство мають тѣ, що були вже на такѣмъ курсѣ або въ заведеніи огородничѣмъ; а вѣдъ кандидатѣвъ вымагає ся скѣнченыхъ 18 лѣтъ и мусять мати потрібне бѣле та постѣль. Стипендіи и вынагорода за роботу въ хмелярнѣ підчасъ курсу выстають на удержане.

— **Ткацкій коні́рееъ**. На внесеніе центрального выдѣлу звязковыхъ товариствъ зарбковыхъ и господарскихъ, підпирте краевою комісією промысловою, скликає Выдѣлъ краевый конференцію знатокѣвъ въ справахъ ткацкихъ и предложитъ той конференція до нарядъ отей чотыри пытанія: 1) Яка має бути конструкція и будова ткацкихъ варстатѣвъ поправныхъ, щобы они могли помѣстити ся въ селяньскихъ хатахъ, и на скѣлько дадутъ ся старіи варстаты, уживаніи теперъ загально селянами, переробити на поправніи варстаты? 2) Що треба зрѣбити въ цѣли егалізованія вырѣбѣвъ ткацкихъ, выготовлюваныхъ спѣлками ткацкими и по взѣрцевыхъ варстатахъ ткацкихъ, щобы унормувати ихъ торговельну вартѣсть? 3) Въ якій способъ треба унормувати подіосины взѣрцевыхъ варстатѣвъ ткацкихъ до спѣлокъ ткацкихъ що-до вымѣру вынагорода за ткацкій работы, выготовлюваній по варстатахъ на рахунокъ спѣлокъ, щобы фондъ краевый не поносилъ надто великихъ жертвъ для спѣлокъ? 4) Що треба зрѣбити щобы розвинутъ ся вырѣбъ грубои сѣрачины, спроваджуванои теперъ зъ заграницѣ. — До участи въ той конференціи мають покликатисѣ пп.: Тадей Федоровичъ, о. Решетилоничъ зъ Галинянъ, Авг. Горайскій, Г. Грушецкій, управитель школы ткацкои въ Коросѣй, Ст. Щепановскій, Зіма и Жарскій. Товариства ткацкіи въ Косовѣ, Глинянахъ, Комарнѣ, Блажовѣ, Корчинѣ, Коросѣй, Лужнѣ и Виламовицахъ та гал. товариство для краев. промыслу ткацкого у Львовѣ мають выслати своихъ водпоручникѣвъ.

ШКОЛЬНІЙ ВѢСТИ.

— **Именованія**. Краєва Рада школьна именовала дѣйстными учителями и учительками: І. Дембицкого въ Щуровицахъ, Ст. Буковского въ Сороцку, Людвика Шкурецкого въ Качановѣ, Мих. Девоссера въ Рашѣвцахъ, Ер. Островского въ Мысловѣ, Л. Палютинну въ Челятичахъ, Яв. Чернецку въ Бережанахъ, Мар. Якубовского въ Дорожѣвцѣ, Льва Домбровского въ Чернишовцѣ, І. Паславского въ Цеперовѣ, Каролину Гузьову въ Сосниці, Сераф. Шафраньску въ Панасѣвцѣ.

— **Конкурсы**. Слѣдующій Радъ школьный окружній розписують конкурсъ въ цѣли сталога обсаджєня посадъ учительскихъ зъ речницемъ до 31. марта с. р.

Рада шк. окружна въ **Коломыи** до ч. 155: 1) при шк. етат. въ Хлѣбичинѣ лѣспѣмъ (268 зр. и 4 кѣрцѣ кукурудзы), въ Писаѣ, Мышинѣ, Виноградѣ. 2) при шк. фѣліальн. въ Черемховѣ, Дебеславцахъ, Молодатынѣ.

Рада шк. окр. въ **Ясѣ** до ч. 179: 1) посада учительки въ 4-кл. школѣ дѣвчѣй въ Ясѣ зъ пл. 450 зр. и 45 зр. на мешкане. 2) Одна посада учителя молодш. въ 4-кл. школѣ въ Змигородѣ зъ пл. 270 зр. и 27 на мешк. 3) Посада учителя въ 1-кл. школѣ въ Высокой зъ пл. 400 зр. и мешк. 4) Въ 1-кл. школѣ

етат. зъ пл. 300 зр. и мешк. въ Грабѣ (рускій), въ Непли (польскій), Петрушѣ воли (рускій), Острогѣ (польскій). 5) При школахъ філіяльн. зъ пл. 250 зр. и мешк. въ Бончало доли. (польс.) въ Дошници (рускій), Глиннику и Контахъ (польс.), въ Котани, Крамніѣ, Свежовѣ (рускій), Деижици и Журовѣ (польс.).

Рада шк. окр. въ **Самборѣ** до ч. 268: 1) При шк. етат. въ Угорцахъ (польс.), 2) зъ рускимъ языкомъ выкладовымъ въ Барапчицахъ (ужитокъ 3 морг. ґрунту), Блажовѣ, Билицахъ, Мистковичахъ, Мокрянахъ, Стуниници, Торчиновичахъ, Волощи (ужитокъ 1 морга ґрунту). 2) При шк. філіяльн. зъ пл. 250 зр. и мешк. въ Дублянахъ и Максимовичахъ (польс. яз.), а зъ языкомъ выкл. рускимъ въ Быковѣ, Морозовичахъ, Ортиничахъ, Озиминѣ, Пининахъ, Спринѣ, Шадомѣ, Татаряхъ (зъ ґрунту 12 зр.) и Торгановичахъ.

Рада шк. окр. въ **Рогатынѣ** до ч. 203: 1) при шк. етат. въ Фирліевѣ (польско-руск. яз.), Яблоновѣ, Свистѣльникахъ, Стратынѣ (польс. яз.), Чесникахъ, Зовчовѣ (яз. руск.). 2) При шк. філіяльн. 250 зр. и мешк. въ Черчи, Григоровѣ, Явчу, Колоколинѣ, Коростовичахъ, Мартиновѣ старѣмъ, Мелни, Насташинѣ, Обеляничи, Потоцѣ, Руздуранахъ, Скоморохахъ старыхъ, Тенетникахъ, Уѣздѣ, Васючинѣ, Верболовцяхъ, Вишневѣ, Желиборахъ, Гербутовѣ, Пѣдшумляничахъ, Беньковцяхъ, Выспѣ, Любчи, Залиню. — Въ Гербутовѣ и Пѣдшумляничахъ выкл. языкъ польско-рускій, у всѣхъ иншихъ рускій.

Рада шк. окр. въ **Гораницахъ** до ч. 200: при 1-кл. шк. етат. въ Турѣ зъ яз. выкл. польс., въ Молостовѣ зъ яз. выкл. рускимъ. При шк. філіяльн. зъ яз. рускимъ: въ Климокѣвцѣ кривѣмъ, Цвѣтошу, Лосю, Менцинѣ вел., Новици, Ропици рускѣмъ, Рихвалдѣ, Смерекѣвци и Волѣвци. Въ Новици 9 моргѣвъ ґрунту за 10 зр., а въ Волици 9 моргѣвъ за 3-27 вчислае ся до платы.

Рада шк. окр. въ **Короснѣ** до ч. 95: При шк. етат. 1-кл. въ Ясѣинѣ, Любатѣвцѣ, Вертиѣ, Мысцовѣ (яз. рускій). Въ шк. 1-кл. філіяльн. въ Церговѣ, Потоцѣ, Турашѣвцѣ, Мшанѣмъ и Тростянѣмъ (въ 2 послѣднихъ языкъ выкл. рускій).

Рада шк. окр. въ **Сокалі** до ч. 448: 1) въ школахъ етат. 1-кл. въ Прусинѣвѣ, Войславичахъ, Волици Комаровѣ, Косташинѣ и Збоискахъ. 2) въ школахъ філіяльныхъ: въ Баранячихъ Перетокахъ, Бобятинѣ, Бояничахъ, Довжневѣ, Горбковѣ, Клусовѣ, Копытовѣ, Корчинѣ, Осердовѣ, Первятичахъ, Перемисловѣ, Радванцахъ, Старогородѣ, Шарпанцахъ, Тишици, Вербажи, Жабчи мурованѣмъ, Гатовичахъ, Махѣвци, Лещковѣ и Сулимовѣ. — Увага. Въ школѣ въ Збоискахъ есть языкъ выкл. нѣмецкій, въ шк. філіяльн. въ Бояничахъ, Гатовичахъ, Махѣвци, Лещковѣ и Сулимовѣ яз. польскій, у всѣхъ иншихъ рускій.

Рада шк. окр. въ **Камѣницѣ Струмиловѣ** до ч. 209: въ школахъ етат. въ Сушнѣ (до платы вчислае ся 4 сяжнѣ дровъ варт. 16 зр.), 2) въ шк. філіяльн. въ Ягонѣ (гот. 177 зр., ужитокъ поля и города 5-60 зр., 5 кѣрцѣвъ жита, 5 кѣр. ячменю и 2 кѣр. пшеницѣ варт. 59 зр. и 1½ сяжнѣ дровъ варт. 8 зр. и мешк., 3) въ шк. філіяльн. въ Набѣрцахъ.

Рада шк. окр. въ **Грибовѣ**: 1) при 3-кл. школѣ въ Ценжковичахъ посада молодш. учит. зъ пл. 200 зр. и мешк., 2) при 1-кл. школахъ етат. въ Бросунику и Коицѣловѣ, 3) при шк. філіяльн. зъ яз. выкл. польскимъ въ Бѣлѣмъ нижидѣмъ и въ Грудку, а зъ яз. выкл. рускимъ въ Бѣлцаревѣ, Королевѣ рускѣмъ и Сѣтѣници.

Рада шк. окр. въ **Перемислянахъ** до ч. 289: а) при шк. етат. 1-кл. 1) въ Боршовѣ, 2) Лашкахъ королѣвскихъ, 3) Бѣломъ (1 моргъ ґрунту 2 зр.), 4) Болотни (6 кѣрцѣвъ збѣжа за 24 зр.), 5) Повтѣ (поле за 2-63), 6) въ Цимѣри (ужитокъ ґрунту за 4 зр.). — б) при шк. філіяльн. 7) въ Остазовичахъ, 8) Печенѣ, 9) Перегѣновѣ, 10) Розворянахъ, 11) Соловѣ, 12) Станимѣри, 13) Тучѣмъ, 14) Умовѣ, 15) Вовковѣ, 16) Земѣ, 17) въ Бачѣмъ вчислае ся до платы ужитокъ города 1-18 и 7 кѣрцѣвъ збѣжа 27-08 зр., 18) Добраници (ужитокъ 2 городѣвъ за 5 зр., 19) Костемѣмъ (12 кѣрцѣвъ збѣжа за 48-64 зр.), 20) Мерищѣмъ (10 кѣрц. збѣжа за 40 зр.), 21) Новосѣлцѣ (5 кѣр. збѣжа за 30-70 зр.), 22) Пегорѣльцахъ (ужитокъ зъ ґрунту 10 зр.). — Въ школахъ пѣдъ ч. 3) и 16) есть языкъ выкл. рускій и польскій, пѣдъ ч. 13) польскій, пѣдъ ч. 6) польско-нѣмецкій, у всѣхъ другихъ языкъ рускій.

Рада шк. окр. въ **Залѣщичахъ** до ч. 150: 1) на посаду молодш. учителя при 4-кл. школѣ въ Залѣщичахъ зъ пл. 270 зр. и 10% на мешк., 2) на посаду тымчасовѣи учительки при шк. дѣвѣчѣмъ въ Залѣщичахъ зъ пл. 270 зр. и 10% на

мешк., 3) учителя молодшого при 2-кл. школѣ мѣшаной въ Товсто́мъ въ мѣстѣ, зъ пл. 270 зр. и 10% на мешк., 4) при шк. 1-кл. етат. въ Бедриковцахъ, Беремянахъ, Блыщанцѣ, Червоногородѣ (за 10 кѣр. збѣжа числѣть ся 62:32 зр.), Дорогичѣвцѣ, Дулискахъ, Ганковцахъ, Головинцахъ, Мышковѣ, Нагорянахъ, Слобѣдѣ Кошиловецкой, Ссыновцахъ, Шутроминцахъ; 5) при шк. філіяль.: въ Хмелевѣ (за морѣ поля потручае ся 2 зр.), Городку, Голиградахъ, Иваню (за 4½ кѣр. збѣжа потручае ся 21:39 зр.), Костельникахъ, Кулаковцахъ (за 12 кѣр. збѣжа 78 зр.), Лятачу, Лѣсничинахъ, Млѣвцахъ, Поповцахъ, Сверковцахъ, Угринковцахъ (за 4 кѣр. збѣжа 23 зр.), Печерѣ, Зазулинцахъ (за 1½ кѣр. збѣжа потручае ся 6:50 зр.) Жожавѣ.

Рада шк. окр. въ Рудкахъ до ч. 157: 1) при 2-кл. школѣ въ Румѣ посада молодш. учителя зъ пл. 240 зр., 2) при 1-кл. шк. етат. въ Михалевичахъ (выкл. яз. польскій), а зъ выкл. яз. рускимъ: въ Хишевичахъ, Горожанѣ великой, Ковбаевичахъ, Колодубахъ, Лыскахъ завязаныхъ, Новосѣлахъ гостинныхъ, Татариповѣ и Верѣжи, 3) при шк. філіяль. зъ языкомъ выкл. рускимъ въ Беньковѣ вишни, Блѣзвѣ долѣшней, Чуловинахъ, Голодовцѣ, Новосѣлахъ опарскихъ, Купновичахъ старыхъ, Поверховѣ, Ричиховѣ и Розѣловичахъ.

Рада шк. окр. въ Тернополи до ч. 274: 1) на посаду старш. учительки при дѣвочѣй школѣ выдѣловѣй въ Тернополи, 2) при шк. етатовыхъ 1-кл. въ Инковцахъ, Йосефовцѣ, Куринкахъ, Курѣвцахъ, Луцѣ великой, Покропивнѣ и Пронятинѣ, въ Бѣлосѣрцѣ (31½ кѣрца збѣжа числѣть ся за 124 зр.), въ Исыновцахъ (за 20 кѣр. збѣжа потручае ся 67 зр.), въ Прошовѣ (за 11 кѣр. збѣжа потручае ся 65:75 зр.), при школахъ філіяль. въ Книпяцѣ и Ступкахъ, а въ Домаморичу за 27 кѣрцѣвъ збѣжа потручае ся 108 зр.), въ Ивачевѣ долѣшномъ (за 16 кѣр. збѣжа 58 зр.), въ Лучцѣ (за 25 кѣр. збѣжа 84:50 зр.), въ Смыковцахъ (за 22 кѣр. збѣжа 74 зр.), въ Застѣлцѣ (за 22 кѣр. збѣжа 80:75 зр.), 4) при 2-кл. шк. посада молодш. учит. въ Купчинцахъ и Настасовѣ зъ пл. 240 зр.

Рада шк. окр. въ Ланцутѣ: 1) посада стар. учит. въ Ланцутѣ зъ плат. 450 и 10% на мешк., 2) въ Канчузѣ при 2-кл. школѣ на двѣ посады учителейъ по 450 зр. и 10% на мешк., 3) въ Жолыни молодш. учит. 270 зр. и 10% на мешк., 4) при шк. етат. въ Панталовичахъ, Верявнихъ и Старѣмъ мѣстѣ, 5) при шк. філіяль. въ Кременици и Убининѣ.

Рада шк. окр. въ Теребовлѣ до ч. 80: 1) при шк. етат. въ Коровинцѣ (23½ кѣр. збѣжа за 89:37 зр.), въ Слобѣдцѣ Яковской (16 кѣр. збѣжа за 54 зр.), въ Верѣвци; 2) при шк. філіяль.: въ Брикунѣ новѣй (20 кѣр. збѣжа за 72 зр.), въ Гумнискахъ (19 кѣр. за 69:82 зр.), въ Маловѣ (12 кѣр. збѣжа за 33:50 зр.), въ Налужи (10 кѣр. збѣжа за 37:50 зр.), въ Тичинѣ новѣмъ (18 кѣр. збѣжа и 1 сяжень дровъ за 59:60 зр.), въ Залавѣ (15 кѣр. збѣжа за 53 зр.), Зубовѣ (20 кѣр. збѣжа за 75 зр.); 3) посады молодш. учителейъ при больше-класовыхъ школахъ: въ Яновѣ и Будзановѣ по 270 зр. и 10% на мешк.; въ Кобыловолокахъ и Лошневѣ по 240 зр. и мешк. — Въ школахъ въ Слобѣдцѣ ян., Тичинѣ п., Яновѣ, Будзановѣ и Лошневѣ языкъ выкл. польскій, въ Верѣвци рускій и поль., въ другихъ рускій.

Рада шк. окр. въ Косовѣ до ч. 139: 1) при шк. 4-кл. мѣш. въ Косовѣ посада молодшого учит. зъ плат. 270 зр. и 10% на мешк., 2) при шк. філіяль. въ Микитинцахъ, Пекуравѣ, Уторонахъ.

Рада шк. окр. въ Новѣмъ Санчѣ до ч. 270: 1) при шк. філіяль. зъ яз. выкл. рускимъ въ Дубинѣ, Лелюховѣ, Ростѣ великой, Войковѣ, Злоцѣмъ, Зубрику; 2) зъ языкомъ выкл. польскимъ при шк. філіяль. въ Гоствицѣ, Бальнѣ, Вѣльшанцѣ, Вѣльшанѣ, Подѣлю, Третревинѣ.

Рада шк. окр. въ Березовѣ до ч. 132: 1) при 4-кл. школѣ въ Березовѣ посада учителя зъ пл. 450 зр. 10% на мешк., 2) при 4-кл. шк. мѣшаной въ Дыповѣ учит. молодш. зъ пл. 270 зр. и 10% на мешк., 3) при 2-кл. шк. въ Гачевѣ посада молодш. учит. зъ пл. 240 зр., 4) при шк. 1-кл. етат. въ Баричѣ, Глудинѣ, Кѣньскѣмъ, Малиновцѣ, Небоцку и Уляниці, 5) при шк. філіяль. въ Буковѣ, Грабѣвцѣ, Яблониці польской, Кремѣниці, Невѣтцѣ, Обаримѣ, Тенешовѣ, Вѣтризовѣ и Выдрѣ.

— Ц. к. краєва Рада шкільна на засіданню зъ дня 10. н. ст. лютого порѣшила після §. 2 закона зъ 1 грудня 1889 ч. 71 В. з. кр. установити окремихъ учителѣвъ релігій зъ сталою платнею, а такожъ дозволити після §. 5 сего закона установити учителѣвъ релігій за ремунерацію въ отсѣхъ школахъ народнихъ: въ школі въ Бѣбрцѣ по однімъ учителю релігій греко-кат., римо-кат. и жидѣвскои за ремунерацією; въ 4-кл. шк. въ Богородчанахъ и въ 4-кл. шк. въ Скалѣ по однімъ учителю рел. греко-кат., римо-кат. и жид. за ремунерацією; въ школі 4-кл. мужеской, 4-кл. женской въ Бучачи по однімъ учит. рел. гр.-кат., римо-кат. и жид. за рем.; въ школі въ Любачевѣ по однімъ учителю рел. гр.-к. и рим.-кат. за ремунерацією; въ школі въ Чортковѣ по однімъ уч. рел. гр.-к., римо-кат. и жид. за рем.; въ школі 4-кл. мужеской и 2 кл. женской въ Добромиліи одного окремого катихита римо-кат. зъ сталою платнею а въ 4-кл. школі муж. ще одного учителя рел. жидѣвскои зъ ремунерацією; въ школахъ въ Долинѣ, Болаховѣ по однімъ учителю релігій гр.-кат., римо-кат., за ремунерацією и въ школі въ Долинѣ ще одного уч. рел. жид. за рем.; въ школі мужеской и женской та въ школі на передмѣстю Задѣврянськомъ въ Дрогобычи окремого катихита римо-кат. зъ сталою платнею а въ тыхъ самыхъ школахъ и на передмѣстю Лишнянськомъ одного окремого учителя рел. жидѣвскои зъ сталою платнею; въ школі въ Городенцѣ и Обертинѣ по однімъ учителю релігій греко-кат., римо-кат. и жидѣвскои за ремунерацією; въ школі 6-кл. женской и 4-кл. мужеской въ Ярославліи окремихъ учителѣвъ релігій римо-кат. и жидѣвскои за сталою платнею; въ школі 5-кл. муж. и 4-кл. женской въ Яворовѣ катихита римо-кат. зъ сталою платнею и учителя релігій жидѣвскои зъ ремунерацією; въ школі въ Калущіи, Камѣнцѣ, Буску и Радеховѣ по однімъ учителю релігій гр.-к., римо-к. и жид. за ремунерацією; въ 4-кл. школі въ Лѣську по однімъ учителю рел. гр.-к., римо-к. и жид. за рем.; въ школахъ народнихъ у Львовѣ десять окремихъ катихитѣвъ римо-кат. и шість окремихъ учителѣвъ релігій жидѣвскои зъ сталою платнею; въ школі въ Щирці по однімъ учителю релігій гр.-к., римо-к., евангелицкои и жидѣвскои за ремунерацією; въ школі 6-кл. и 7-кл. мужеской въ Перемышліи одного окремого катихита римо-кат. зъ сталою платнею и по однімъ учителю релігій жид. за ремунерацією; въ школі 7 кл. женской, 2-кл. мужеской въ Самборѣ окремого катихита римо-кат., въ школі 4-кл. мужеской въ Самборѣ и въ школахъ на передмѣстю Дольна и Поводова одного окремого катихита римо-кат. зъ сталою платнею, а въ 7-кл. школі женской и двохъ 4-кл. школахъ мужескихъ окремого учителя релігій жидѣвскои зъ сталою платнею; въ школі 4 кл. мужеской и 4-кл. женской въ Сяноцѣ одного окремого катихита римо-кат. зъ сталою платнею и по однімъ учителю релігій жидѣвскои за ремунерацією; въ школахъ въ Винникахъ, Мостискахъ, Судовій вишніи, Надѣбрнѣ, Перемышлянахъ, Равѣ, Рудкахъ, Комарнѣ, Скалатѣ, Старѣмъ-мѣстѣ, Товмачіи, Турці, Залѣщикахъ, Збаражі, Жидачевѣ, Николаевѣ, Зарваняціи, въ 4-кл. женской въ Жовквѣ и въ 4-кл. школі въ Жидачевѣ по однімъ учителю релігій греко-кат., римо-кат. и жидѣвскои за ремунерацією. На томъ засіданню полагоджено мѣжъ иншимъ ще и ті справи: перенесено учительку народнои школы людовои въ Коломыні Викторію Герардову зъ взглядовъ службовихъ до Бережанъ; дозволено учителюви школы народнои въ Гавриловѣ, пов. надѣврянського, Мих. Баранови, повинити на разѣ черезъ одинъ рѣкъ функцій настоятеля общару двѣрского; затверджено рѣшеніе рады громадскои въ Плониковѣ, пов. перемышлянського, що языкомъ выкладовымъ въ тамошній школі має бути языкъ польскій; zorganizовано школы народні въ Прибыловѣ, пов. товмачкого, въ Вулицѣ, пов. бережанського; признано д-рови Теоф. Герстманови, директорови школы реальної у Львовѣ, четвертый додатокъ пятилѣтній; перенесено суплєнта Стан. Левицкого зъ гімназій въ Коломыні до гім. въ Перемышліи а Аркадія Малецкого зъ IV. гімназій у Львовѣ до гім. въ Коломыні.

Краєва Рада шкільна на засіданню зъ 17 н. ст. лютого порѣшила дальшу обсаду мѣсць учителѣвъ релігій зъ сталою платнею и за ремунерацією після §. 2 закона зъ 1. грудня 1889, ч. 71. в. з. кр. въ школахъ народнихъ. И такъ установлено: въ школі мужеской и женской въ Добромиліи окремого катихита греко-кат. зъ сталою платнею; — въ школі мужеской и женской та на перед-

мѣстю задворнянськомъ въ Дрогобычи окремого катихита греко-кат. зъ сталою платнею; — въ школѣ мужеской и женской въ Коничинцахъ окремыхъ учителей релігій греко-кат., римо-кат. и жидовской; — окремыхъ катихитовъ греко-католическихъ зъ сталою платнею: въ 6-класовой женской, въ 4-класовой мужеской и въ школѣ на передмѣстію лежайской въ Ярославѣ; — въ школѣ 6-кл. и 4-кл. въ Перемышлѣ; — въ школѣ 7-кл. женской и 4-кл. мужеской въ Самборѣ; — въ школѣ мужеской 4-кл. и 2-класовой на передмѣстію Долини въ Самборѣ; — въ школѣ мужеской и женской въ Сяноцѣ; — въ школахъ 5-кл. мужеской и 4-кл. женской въ Яворовѣ; — въ школахъ 6-кл. женской и двухъ школахъ 4-кл. мужескихъ въ Коломыи окремыхъ учителей релігій греко-кат., римо-кат. и жидовской зъ сталою платнею; — въ школахъ въ Косовѣ по одному учителю релігій греко-кат., римо-кат. и жид. за ремунерацию; — въ школахъ 6-кл. мужеской, 4-кл. женской и 2-кл. мѣшаной въ Снятинѣ окремыхъ учителей релігій греко-кат., римо-кат. и жид. зъ сталою платнею; — въ школахъ выдѣловой мужеской, 5-кл. женской и въ школахъ на передмѣстію Забуже въ Сокалахъ окремыхъ катихитовъ греко-кат. и римо-кат. зъ сталою платнею; — въ школахъ выдѣловой мужеской и 5-кл. женской въ Сокалахъ по одному учителю релігій жидовской за рем.; въ школахъ выдѣловой женской въ Станиславовѣ окремыхъ учителей релігій греко-кат., римо-кат. и жид.; — въ двухъ 4-кл. школахъ въ Станиславовѣ окремыхъ учителей релігій греко-кат., римо-кат. и жид. зъ сталою платнею; — въ школахъ 4-кл. мужеской и 2-кл. женской въ Галичи окремыхъ учителей релігій греко-кат., римо-кат. и жидовской зъ сталою платнею. — Признано пяти-лѣтній додатки: другій учителю женской семинаріи въ Перемышлѣ Ант. Козловскому; третій учителю мужеской семинаріи у Львовѣ Лукіанови Татомирови; четвертый професорови гімі. въ Ряшевѣ Львови Кроковскому. — Полагаджено справозданье краевого инспектора зъ люстраціи школъ людowychъ округовъ чешановского, сокальского, равского и жовковського та зъ люстраціи ровнорядныхъ класъ руской гимназіи въ Перемышлѣ. — Порѣшено установити спеціальний комісії для справы дотычно водновѣдного выбору книжокъ до бібліотекъ школъ середнихъ.

Краєва Рада школьна на засѣданіи зъ 24. л. лютого с. р. полагодила мѣжъ иншими отсей справы: Дозволено Теофілеви Целевичеви, учителю въ Пасѣчній, пов. надворнянського, и Іос. Потѣвн, учителю въ Иловѣ, пов. жидачѣвского, занимати ся громадскимъ писарствомъ на разѣ черезъ одинъ рѣкъ; — вылучено громаду Бордуляки изъ звязи школы народной въ Станиславчинку, пов. бродского, и зорганізовано тамъ окрему школу; — зорганізовано школы народный: въ Берѣзці, пов. грыбѣвского; въ Телешинци саниній, пов. лѣського; въ Найдорфѣ, пов. дрогобычского; — признано четвертый додатокъ пяти-лѣтній Теофілеви Малиновскому, директору гимназіи въ Золочевѣ; — перенесено сунлента III. гимназіи у Львовѣ Евд. Струтиньского до гимназіи въ Тернополи; — именовано Стан. Басиньского сунлентомъ IV гимназіи у Львовѣ.

Водъ Редакціи и Адміністраціи.

Просимо Ви. предилатниковъ присылать предилату, бо зъ новымъ кварталомъ ветримаемо безусловно веѣмъ не заплатившимъ на рѣкъ 1890 высылку газеты. — Газету высылаемо лише на письменный замовленія. — Нѣкому не накидуємось зъ нашою газетою але и даромъ посылать нѣкому не будемо.

„Принисовъ при испятахъ“ въ окремомъ водбитку ще теперь дати не можемо, бо ще ихъ саміи не маємо. Принисы печатати-муть ся въ „Учителю“ и по перепечатаніи розбшлють ся веѣмъ заплатившимъ за цѣлый рѣкъ.

Если бы хто зъ Ви. предилатниковъ мавъ злишній числа 2, 3, 4 и 11 зъ року 1889, то просимо дуже о присылку ихъ до Редакціи „Учителя“.

На столѣ въ каждой руской хатѣ повинно бути историчне дѣло

М. Костомарова

„БОГДАНЪ ХМЕЛЬНИЦКІЙ“

въ 4-охъ томахъ. Цѣна 5 зр. зъ пересылкою. Такожъ въ мѣсячныхъ ратахъ по 1 зр. а. в.

Замовленія высылає: **Ол. Барвѣйскій**, ул. св. Миколая ч. 13, П. поверхъ.

„РУССКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

подає до вѣдомости Свѣтл. Радѣ Школьныхъ, Впов. священникѣвъ, катихитѣвъ, учителѣвъ и родичѣвъ, що книжки накладу Товариства, призволені кр. Радою школьною на преміѣ для ученикѣвъ, *красно оправлені*, можна купити въ канцеляріи товариства при ул. **Ворменской ч. 27** по слѣдующей цѣнѣ:

Образковій виданія:

1. Звѣринецъ ч. I.	10 кр.	6. Менажерія	15 кр.
2. Звѣринецъ ч. II.	10 "	7. Звѣрята ч. I.	20 "
3. Звѣринецъ ч. III.	10 "	8. Звѣрята ч. II.	20 "
4. Звѣринецъ ч. IV.	10 "	9. Робинзонъ	40 "
5. Гостинець для чемныхъ дѣтей	15 "		

Иній виданія:

10. Читанка для молодѣжи ч. I.	10 кр.	13. Читанка для молодѣжи ч. IV.	10 кр.
11. Читанка " " ч. II.	10 "	14. Хемія Роское-го	40 "
12. Читанка " " ч. III.	10 "	15. Визанка желаній	10 "

Вже появилъ ся въ розпродажи наибольшій и наилучше уложенный иллюстрированный 15-ти аркушевый

Календарь на р. 1890.

вельми заслуженного для добра мало-русского народу товариства „Просвѣта. Цѣна его лише 50 кр. Дѣстати можна въ канцеляріи тов. „Просвѣта“ ул. Ворменская ч. 27 и по вѣсхъ книгарняхъ въ Галичинѣ. — Хто бере 10 ека., тому опуекає ся 20% рабату.

Выдає „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію підповѣдає о. Іванъ Чапельскій, голова товариства.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Геднарского.

Предплата :

на півъ року
1 ар. 60 кр., на
цѣлый рікъ 3 ар.

→#←

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАНЪ

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. вормейска
ч. 27.

→#←

Неопечатані ре-
кламаці без-
платні.

Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.

Школьный огородъ при народныхъ школахъ.

Наука природной исторіи въ народныхъ школахъ повинна водбувати ся въ той способъ, чтобы въ молодомъ умѣ разбудити охоту до познания цѣлой природы, чтобы дѣти полюбили тоту природу и бачили не только черезъ оповѣданіе але и на власній очи особливо всею се, що для чоловіка має якийсь пожитокъ, значеніе або що вкѣнци розбуджує его цѣкавость.

Дальше має дитина придбати собі вже въ народной школѣ элементарный вѣдомости зъ науки сельского хозяйства; повинна знати не лише порядокъ господарскихъ работъ але умѣти здати собі справу зъ каждою чинности господарской.

Наука ботаники повинна бути въ народной школѣ не только наскрозь практична, але має заразомъ удѣляти ся після обдуманого плану, відповідного понятіямъ дитины. До познания свѣта растений треба дитину заохотити цѣкавыми оповѣданіями про лѣсы, болотина, мочары, сѣножати и лазы а то при нагодѣ разбирая відповідныхъ уступовъ зъ читанки; до тыхъ оповѣданъ можна навязувати розказы про те, якъ растения постепенно развиваются, що тому розвоєви сприяє а що его спинює; розповѣсти про поодинокі фазы зъ розвою растений, примѣромъ: якъ растина кѣльчить ся, пускає листки и цвѣтъ, якъ відпадають листки, нарастають пупынокъ и брости, якъ осаджуєсь насѣне, въ який способъ растения замирають або впадають въ зимовый сонъ и т. д.

Треба звернути увагу дитины такожъ на рѣзныя части растения и розказати, яку кожда має функцію: яку примѣромъ має функцію листъ, было або галузка а яку корѣнь. При тыхъ всѣхъ оповѣданіяхъ не треба забувати наипершу и наибольше важную задачу, т. е. на те, чтобы звертати увагу дѣтей передовсѣмъ на такі предметы, котры мають практичне значеніе въ хозяйствѣ а особливо въ тыхъ сторонахъ, де школа помѣщена. Отъ такъ примѣромъ: школа, положена въ околици, де цвѣте культура растений пря-

дивныхъ и ткацтво. Очевидно, що тутъ треба бѣльше увагу звернути на ленъ и конопль якъ на хмѣль, котрый зновъ для иншой стороны може бути бѣльше важный чимъ ростины прядивий. Побѣчь стороны практично-господарской не завадитъ увзгляднити и сторону естетичну. Треба проте розцѣкавити увагу дѣтей оповѣданями о ростинахъ оздобныхъ, уживаныхъ до прикрашуваня помешкань, до плетены вѣнцѣвъ; не треба такожъ забути за тѣ ростины, о котрыхъ згадуе ся въ народнѣй пѣсни, якъ примѣромъ: за барвѣнокъ, руту, васильокъ, незабудку, рожу и т. д.

Оповѣданя о ростинахъ, котры мають значене господарске, можна навязувати до опису робѣтъ господарскихъ въ поодинокыхъ порахъ року. Черезъ такі розговѣры учать ся дѣти найскорше исторіѣ природной. Учитель має розказати, зъ якихъ родѣвъ збѣжа печуть хлѣбъ, що робить ся зъ яриною, що зъ горохомъ, бобомъ и выкою, до чого служатъ бураки; якъ уживають бараболѣ селяне, а що зъ ними роблять по горальняхъ и крохмальныхъ фабрикахъ; котры роды грибоѣвъ можна ѣсти, а котры суть ѣдовитѣ; якѣ растутъ у насъ роды овочѣвъ кѣстковыхъ; якѣ знаемо ягоди, де они растутъ и якѣй зъ нихъ пожитокъ; якъ робить ся тютюнъ, до чого служитъ хмѣль; зъ котрыхъ ростины добувають олѣй и въ якѣй способѣ; до чого служитъ кошикарска лоза; якѣ суть ростины прядивий и якъ зъ нихъ робить ся полотно; зъ котрыхъ ростины збирають пчолы мѣдъ; котры ростины дають намъ добру пашу; має описати лучший роды конюшинъ и травъ; а наконецъ учитель не повиненъ забути и про нашѣ красѣея деревья и корчѣ, бо дитина, опускаючи школу, повинна умѣти кожде дерево розпѣзнати и назвати его по имени.

Надто не повиненъ учитель забути, и про деякі ростины, котры народъ уживае яко домашнихъ лѣкоѣвъ, або котры заступити можуть дорогу гербату; такъ примѣромъ зъ цѣвту румянку, цѣвту липового и зъ перцевон мятки робить ся гербату не лише смачну але и помѣчну въ деякихъ недугахъ; молодѣи листки зъ ожинъ, листки зъ суницъ придають ся такожъ до выробу смачной гербаты; шалвія, полинь и другѣ подобныя зѣла суть зновъ знанѣи зъ своєю цѣлюющей силы.

Оповѣдаючи о ростинахъ повиненъ учитель звернути особлившу увагу дитинѣ на ворогѣвъ свѣта ростиного а особливо на ворогѣвъ ростины пожиточныхъ. Вѣдѣтъ має розказати, що то есть ржа, головня, матка, що гниль бульбы и вѣдѣтъ чого она бере ся; має розповѣсти о важѣйшихъ хоптахъ, якъ перстенци, стоколосѣ, дурѣйцѣ, куколи и т. д. и якъ ихъ позбавити ся.

Цѣла наука о ростинахъ, пѣсля предложеного тутъ плану, дасть ся перевести лише за помѣчию демонстраціѣ. Самыми словами, хотѣ бы и якъ мудро добираемыми, не можна богато научити. Дитина мусить все те видѣти, о чѣмъ ѣй оповѣдае ся. Якъ она всего того не видѣтъ, або оповѣдане учителя нема до чого навязати, то она пѣчне скучати, ба навѣтъ набере неохоты до исторіѣ природной.

Средствами до демонстрацій при науцѣ о рстинахъ суть або образы або ще лучше живі рстину. Мапы и атласы, хоть бы они и якъ краснота точно були виконані, не можуть подати дитинѣ наглядного образу всѣхъ подробиць житя рстинного. Въ той цѣли повиненъ учитель виходити зъ своими учениками въ поле, въ лѣсъ, на сѣножати и пасовиска и то въ рѣжнихъ порахъ року, бодай разъ на два тыждя. Въ часѣ такихъ проходѣвъ має учитель найлучшу нагоду до рѣжнородныхъ замѣтокъ. Тутъ може зауважати впливъ вогкости на буйність вегетаціѣ, тамъ впливъ свойствъ ґрунту на появлюване ся хопть, якъ н. пр. пирію, сѣтнику, моху. Въ часѣ годинъ выкладовыхъ повиненъ учитель принести деякі рстину для оказу. На селѣ не тяжко о се, треба лише дбати о добірѣ матеріалу, щоби нимъ заинтересувати дѣти. Коли на примѣръ учитель принесе до школы корчикъ жита, то повиненъ розбрати по порядку всѣ головні части и тѣжъ пояснити. Корѣне жита волокнисте, коротке але численне, заострене дуже дробонькими волосочками, до котрыхъ чѣпають ся грудочки землѣ, треба порѣвнати зъ корѣнемъ конюшины, гороху зъ корѣнемъ травъ або иншихъ збѣжъ. Порѣвнюючи корѣнѣ рѣжнородныхъ рстинъ треба пояснити условия плодозмѣну. На корчику жита можна вѣдрахувати, кѣлько естъ пасемкѣвъ; показати, що зъ кожного пасемка виросте было, роздѣлити кождый пасемокъ на листки, котрі обтулюють колосокъ и на быльце, на котрого кѣнци розвивае ся колосъ.

Чого не можна мати скоро підъ руками, те повиненъ учитель плекати въ шкѣльнѣмъ огородѣ. Шкѣльний огородъ має подати учителеви средства до наглядной науки о садѣвництвѣ, господарствѣ сѣльскѣмъ и о плеканю огородовини, на котру у насъ такъ ще мало звертають уваги. При помочи того огорода може учитель научити дѣти плекати рстину, маючи для того села або околищъ якесь особливше значеня.

Годѣ подавати тутъ точнй инструкціѣ що до плану заложена такого огорода. Огородъ шкѣльний, положеный въ околнцахъ сухихъ пѣсковатыхъ, мусить инакше виглядати и бути засаджений иншими рстинами якъ огородъ положеный въ околнцахъ вогкихъ, де переважае тяжка земля. Мы подаемо проте тѣлько головнй начеркъ плану такого огорода, а выконане его въ подрѣбностяхъ лишаемо розвазѣ самыхъ Ви. учителѣвъ, при чѣмъ поручаемо имъ черпати инструкціѣ зъ двѣхъ фаховыхъ, о котрыхъ буде понизше згадка.

Шкѣльний сѣльскій огородъ повиненъ бы бути після нашої гадки въ слѣдуючій способъ устроены. Огородъ той складае ся зъ двохъ головныхъ вѣдѣлѣвъ; въ першѣмъ вѣдѣлѣ мають бути помѣщені дерева и корчѣ, въ вѣдѣлѣ другѣмъ мѣстились бы рстину господарскій пасѣний, пасний и промысловй.

Въ вѣдѣлѣ деревъ и корчѣвъ мають мѣстити ся дерева овочевй и корчѣ ягѣднй. Садъ овочевй, а ще бѣльше овочева шкѣлка повиннй бути при кождѣй школѣ. Що до провадження саду и овочевої шкѣлки не потре-

буємо тутъ подавати подрѣбною инструкціѣ, бо приймаємо, що кождий зъ Вп. учителѣвъ обзнакомлений зъ дѣльцемъ Люкаса, котре єсть подручникомъ для науки садѣвництва въ учительскихъ семінаріяхъ. Ще вѣднѣйше для докладной науки садѣвництва єсть дѣльце: „Edm. Jankowski. Sad i ogród owocowy; Warszawa. Wydanie drugie“, а то зъ причини, що писане оно для условій нашего клімату. Зазначимо лише, що въ садѣ або шкѣлцѣ повинні бути бодай деякі лучшій роды яблокъ и грушокъ ярыхъ и озимыхъ, придатніи до условій клімату; роды деревъ кѣстковыхъ, котріи у насъ можуть удавати ся; корчики веприпш, смородинѣ бѣлыхъ, чорнихъ и червонихъ; корчики малинѣ, ожинѣ а такожъ корчики вчаснихъ родѣвъ виной лозы и то бодай по одному оказови. Поручаємо горячо ходити коло саду и шкѣлки пѣсля всѣхъ вимогѣвъ науки и штуки садѣвництва; садъ шкѣльный має бути взѣрцемъ для цѣлого села; тожъ всѣ работы, якъ: обсыпуване, обкопуване, гноєне, обтинанє и т. д. не повинні бути въ жадєнѣ способѣ занедбуваніи.

Другу половину шкѣльного огорода треба призначити пѣдъ управу ростины господарскихъ. Найпершою задачею тои части огорода єсть познакомити дѣти зъ бѣльше практичными вѣдмѣнами господарскихъ ростины, а особливо зъ взѣрцевымъ плеканємъ ростины придатныхъ для условій клімату и землѣ тои околицѣ. Іншій одже добѣръ ростины а особливо вѣдмѣнѣ тыхъ ростины мусить бути въ кліматѣ лагѣднѣмъ, вѣгкѣмъ, а иншій въ кліматѣ сухѣмъ и острѣмъ; иншій добѣръ для земель пѣсковыхъ а иншій для земель глинистыхъ.

Положенє тои части огорода повинно бути таке, щѣбы ростины мали досыть свѣтла; земля того рода не повинна бути мочаровата, квасна або рѣниста; для найбільшой части ростины господарскихъ вѣдповѣдає почва глиникова, достаточно глубока. Бєсли того зъ природы нема, то треба недостатки природий доповнити штукаю. Треба отожъ огородъ скопати лопатою; пѣдъ ростины глубоко-корѣнний навѣтъ на два и три штихи. Пѣдъ ростины, котріи люблять або удають ся на земляхъ пѣсковатыхъ, можна бы привезти кѣлька фѣръ пѣску, щѣбы тымъ способомъ заспокоити потреби ростины. Надто треба уважати, щѣбы на одно и то само мѣсце не вертали тѣи саміи ростины щѣ року. Особливо всѣ ростины стручковіи не зносять того, щѣбы росли одна по другѣй. Пѣдъ поодинокіи роды ростины не треба давати за мало мѣсця. Кождый рѣдъ, ба кожда вѣдмѣна повинніи мати свою окрему грядочку, простору щѣ найменше на два квадратѣи метры.

Въ огородѣ для ростины господарскихъ повинніи находити ся слѣдуючіи вѣддѣлы:

- 1) вѣддѣлъ для ростины хлѣбныхъ або збѣжевыхъ;
- 2) вѣддѣлъ для ростины стручковыхъ на зерно и на пашу плеканыхъ;
- 3) вѣддѣлъ для травъ;
- 4) вѣддѣлъ для ростины прядивныхъ, олѣйныхъ и промысловыхъ;

5) вѣдѣль для ростинъ сапанныхъ и для огородовины;

6) вѣдѣль для ростинъ медоносныхъ;

7) вѣдѣль для хопть.

Поручаемо задержати такой подѣль, бо вѣнь вѣдповѣдае природѣ сихъ ростинъ и си вымогамъ подѣ взглядомъ понятя и механічної управы. До першого вѣдѣлу зачислимо пшеницю, жито, овесъ, ячмѣнь, просо, кукурудзу а такожъ и гречку.

Всѣ тѣ ростины треба сѣяти рѣдко и то такъ рѣдко, щобы ихъ можна навѣтъ обсыпати и обгорнути. Користъ зъ такого плеканя городнымъ способомъ була бы та, що можна бы показати дитинѣ якъ ростины збѣжеви въ добрыхъ условияхъ идуть корчемъ, якъ они буйно розростають ся и якъ выдають обильно. Тымъ способомъ приучили бы мы молоде поколѣнє до плеканя ростинъ господарскихъ способомъ городнымъ (*Gartenmässige Cultur*), до чого у насъ мусить поволи прийти зѣ взгляду на велике розпарцельованє и недостатокъ землѣ.

Въ другѣмъ вѣдѣлѣ мѣстились бы ростины стручковѣ. Всѣ ростины стручковѣ любятъ ґрунтъ глубокий, не зносятъ только надто сильного гноєня обѣрникомъ стаєннымъ але за то суть дуже вѣчний за погноєнє навозами фосфоровыми, а на земляхъ убогихъ пѣсковатыхъ потребують такожъ довозу калі. Ростины стручковѣ господарскѣ треба бы подѣлити на двѣ ґруппы: на ґруппы ростинъ однорѣчныхъ, плеканыхъ для зерна, а до тыхъ належить горохъ, бѣбъ, фасоля, сочевица, выка и соя, и на ґруппу ростинъ пашныхъ, мѣжъ котрыми суть переважно ростины дво- або кѣлька-лѣтній. До тои другои ґруппы належать всѣ роды конюшинъ, якъ то люцерна, еспарзета, сераделя, конюшина червона, шведска и бѣла, дальше выка космата (горошокъ), люпинъ и много еще иншихъ, котрыхъ ту не вычисляемо.

Родины пашныхъ ростинъ стручковыхъ треба роздѣлити зновъ на два вѣдѣлы; до першого вѣдѣлу зѣбрати можна всѣ тѣ ростины, котрѣ придаютъ ся на землѣ мѣрно тяжкій, глиноватѣ, и на ростины придатнѣ на землѣ пѣсковатѣ. Середно тяжкого але при тѣмъ глубокого ґрунту вымагають люцерна и еспарзета и много иншихъ добрыхъ родѣвъ конюшинъ. На землѣ пѣсковатѣ придаютъ ся передовсѣмъ сераделя, люпинъ жовтый, выка космата, люцерна пѣскова.

При управѣ ростинъ стручковыхъ пашныхъ треба добре ознакомити ся зъ вимогами и свойствами каждой зѣ окрема, щобы знати на що увагу дѣтей звернути и яку ростину можна захвалити. Коли дѣтямъ показує ся яку пашну ростину стручкову, треба звернути ихъ увагу передовсѣмъ на видъ и на величину корѣня. Не всѣ роды ростинъ стручковыхъ мають однакове корѣнє; одий запускають въ землю корѣнь дуже глубоко, другѣ корѣнятъ ся досытъ мѣлко. Тѣ, що корѣнятъ ся глубоко, суть для насъ пожиточѣйшѣ, якъ тѣ, що корѣнятъ ся мѣлко, бо они даютъ много пашѣ, а удають ся на пухкихъ земляхъ. При закладаню вѣдѣлу для пашныхъ

ростинъ стручковыхъ не треба забути и про стручкові рослины, котрі въ той околиці ростуть дико по межахъ и сѣножатахъ. Учитель повиненъ збирати насѣне зъ такихъ ростинъ самъ, а крѣмъ того може вѣнъ поручити дѣтямъ, щобы они збирали насѣни зъ такихъ ростинъ по зарѣнкахъ, берегахъ, по сѣножатахъ и по межахъ. Зъ того насѣня, розумѣе ся не иѣнаючи родѣвъ однихъ зъ другими, можна заложити збѣръ ростинъ стручковыхъ, котрі ростуть дико въ той околиці. Ті рослины будуть найвѣдоувѣднѣйшій, щобы подѣсвати ними природий сѣножати або засѣвати итучно заложений. До плеканя такои шкѣлки родѣвъ ростинъ стручковыхъ може учитель захопити цѣкавѣйшихъ своихъ учениковъ на ихъ городахъ, а хосенъ зъ того може бути великій.

Въ вѣдѣлѣ травъ повинній мѣстити ся всѣ лучшій, для той околицѣ придатній, травы. Мѣжъ травами знаходимо такожъ травы земель иѣсковатыхъ и-травы земель тяжкихъ. Учитель повиненъ отворити и при травахъ окремый вѣдѣлъ для травъ, подыбуваныхъ въ околиці школы. Въ частъ лѣтнихъ проходѣвъ показуе учитель дѣтямъ на сѣножатахъ важнѣйшій роды травъ, збирае самъ ихъ насѣне и каже то само робити дѣтямъ. Для каждого рода травы дае окрему грядочку; разъ заложена грядочка зъ якоюсь травою тримае ся кѣлька и кѣлканайцять лѣтъ, особливо коли грядочки ті старанно гноить ся. А травы зносять навѣтъ найсильнѣйше гноене и суть за гноене надзвычайно вдячній. Особливо люблять они, щобы поливати ихъ розпущеною гноивкою. Роды травъ можна зѣбрати въ шкѣльнѣмъ огородѣ не копче черезъ збирание насѣня; есть на то ще иншій и то простый спосѣбъ. Сей спосѣбъ есть щеплене морогу, се есть перенесене корчика травы, выкопаного лопатою на шкѣльну грядочку. Такий корчикъ перещеплений треба лише подивати, щобы скоро розрѣсь ся.

До вѣдѣлу о ростинахъ прядивныхъ, олѣйныхъ, промысловыхъ, спаныхъ, и до вѣдѣлу огородовины не много можемо тутъ замѣтити.

Замѣсть подавати ту недостаточній, бо короткій инструкціѣ для плеканя каждой рослины або приписи не можливй до вычерпана въ отсѣй короткѣй статейцѣ, подамо нашимъ читатетямъ жерела, зъ котрыхъ зможуть докладно поинформувати ся.

Крѣмъ цитованого повыше дѣла садѣвничого Ed. Jankowsk-ого поручаемо итересованымъ въ справѣ шкѣльного огорода и его подрѣбного пляну слѣдуючй дѣла. Зъ выданъ товариства „Просвѣты“ : О управѣ рослинъ господарскихъ; Ленъ и конопль; Оповѣдане про рослины О. Степовика; Про городину О. Степовика; Про управу рослинъ господарскихъ А. М. Барты и др.; — Dr Guido Krafft. Lehrbuch der Landwirtschaft томъ I. и II.; — Dr Józef Oleśków. Podręcznik do hodowli nasion gospodarskich (Знаменитый подручникъ для плеканя огородовины, травъ и коношинъ; стоить лише 75 кр. и его поручаемо каждому); — Edm. Jankowski. Sad i ogród warzywny; — A. M. Barta. Biblioteka popularnych wiado-

mości rolniczych. Доси вийшли 4 книжочки. Въ першій книжочцѣ пише ся „O własnościach i uprawie roli“; друга книжочка трактує „O pawozach“; въ третій книжочцѣ говорить ся „O uprawie zbóż“ а въ четвертій книжочцѣ „O uprawie roślin okopowych“.

При выборѣ рости медоносныхъ до школьного огорода треба передовсѣмъ уважати на ті ростины, котрі мають рѣвночасно практичну вартість господарску. До тыхъ належать примѣромъ сераделя, еспарзета, конюшина шведска, конюшина бѣла, люцерна пѣскова (жовта), конюшина стручкова и т. д. Поученє о ростилахъ медоносныхъ найлучше черпати зъ знаменитого пчѣльничого дѣла „D-r Teofil Ciesielski. Bartnictwo“, котрого доси вийшли чотыри выпускы. Всѣ ті книжки повинны бы знаходити ся, если не въ школьныхъ бібліотекахъ, то бодай въ бібліотецѣ окружній, и то въ кількохъ примѣринкахъ.

Наконецъ мусимо еще замѣтити, що на вѣддѣль о хоптахъ въ школьномъ огородѣ не треба назначувати богато мѣсця. Годѣ ту назначувати окрему грядочку пѣдъ кукѣль, стокѣлосу, дурѣйку, рѣпицю, горошокъ, лептицю, дзвонецъ, пирій и другі такі хопты; выстарчить засадити на грядцѣ по кѣлька рядкѣвъ кожного рода хопты, але и ту треба бути точнымъ передовсѣмъ въ тѣмъ, щобы въ школьномъ огородѣ були заступлені всѣ роды хоптѣ, котрі въ тѣй околиці приходять. Задача того вѣддѣлу есть такожь досыть важна; учитель повиненъ выложити дѣтямъ не лише въ якій спѣсѣбъ кождый поодинокій рѣдъ хопты живє, розмножує ся и розростає ся, але и якимъ спѣсѣбомъ можна его выгубити.

А. Глодзѣнскій.

Пара, мрака и хмары.

(Читанка для II. класы §. 34 и для III. класы §§. 67 и 68).

(Конецъ).

Коли вода парує, зуживає до того дуже богато тепла. Если дуємо на мокру руку, то чуємо въ нѣй холодъ; улѣтаючи въ видѣ пары вода вѣдбирає руцѣ тепло. Зъ той самой причины мерзнемо, вылѣзши зъ купель, особливо, коли есть вѣтеръ; такожь легко пояснити для чого нездорово ходити въ мокрѣй одежи, для чого можна и середь лѣта перестудити ся, особливо, коли снѣтитѣмо и для скоршого охолодження станемо на продувномъ мѣсці. Того треба дуже стеречи ся, бо перестужені такі бувають причиною довгихъ и небезпечныхъ слабостей. Кто хоче въ горячій лѣтній день мати холодну воду, нехай збанокъ зъ водою обвяже мокрою шматкою и поставитъ въ тѣни, де легкій вѣтерець провѣває — вода буде холодна якъ бы просто зъ керницѣ.

Що дѣє ся зъ парюю въ воздухѣ? Доки той пары мало, то она розсѣває ся въ воздухѣ и есть для насъ невидимою. Каждый уже замѣтитъ, що густы клубы пары, добуваючы ся зъ кипячей воды або зъ комина лѣкомотивы, розширяють ся що разъ бѣльше, стають що разъ прозрачѣйшій, разрывають

ся на білі як снігъ клочки — и наконецъ щезають. Такъ и пара, котра підносить ся неустанно зъ рѣкъ, озеръ и вогкои землѣ, розсѣває ся въ воздухѣ; часть ея підносить ся що разъ выше и доходить въ такой веретвы воздуха, де есть значно холодѣйше якъ при земли. Коли же пара охолодить ся, то творить ся зъ неї мрака, и тую то мраку мы зъ землѣ видимо яко хмару. (На земли осѣдає пара на холодныхъ предметахъ яко роса). Веретва мраки може бути иногдѣ дуже груба (и на кѣлькасотъ метрѣвъ) и мрака сама може бути въ мѣру охолодження бѣльше або менше густа. Така груба веретва густої мраки творить хмару. А що мрака не зовсѣмъ прозрачна и не пропускає до землѣ всего свѣтла, котре вѣдъ сонця на ню паде, то хмара выдає ся намъ чорною, т. е. непрозочною. Иногдѣ творять ся хмари дуже нагло, именно, если день горячій а долѣшний близкій землѣ веретвы воздуха мають богато пары. Тогда леда легкій вѣтрець порушить рѣвновагу въ воздухѣ въ той способѣ, що долѣшний теплѣ а проте легкій веретвы разомъ зъ парою нагло підносять ся высоко въ гору. Ту пара охолоджує ся и творить тучевы хмари, зъ котрыхъ буває въ полученю зъ громами и блискавицами улиный але звичайно коротко треваючій дощъ. [Чит. д. III. к. §. 127].

Кѣлько воды випаровує на день на землѣ? Великій ученый Гумбольдтъ оцѣняє скѣлькѣсть воды, котра зъ всѣхъ океанѣвъ підносить ся въ формѣ пары въ воздухъ, въ приближеню на 3 милѣ кубичный, переважно въ тропичныхъ (т. е. близко рѣвника лежачихъ) сторонахъ.

Вѣтры розносять тую пару по цѣломъ свѣтѣ; снігъ, котрый у насъ въ зимѣ паде, бере такимъ способомъ своѣй початокъ въ моряхъ тропичныхъ (Пор. пѣсл. уступъ §. 38. II).

Якъ высоко уносять ся хмари? Не всѣ хмари уносять ся въ одинаковѣй высотѣ надъ землею. Если въ лѣтѣ, коли небо тѣлько не многими хмарами покрите, придивимо ся уважно, въ котру сторону они плывуть, то замѣтимо неразъ выразно двѣ веретвы, плывучій въ противоположній стороны: высшій посувають ся на пѣвнѣчъ, нисшій на полудне або полудневый захѣдъ. Легкій, бѣлѣй, якъ волна хмарки, подобній до пары льокомотивы, находятъ ся найвысше; они досягають высоты 8000—10000 метрѣвъ; хмари же громовѣй, темнѣй, сну-скають ся неразъ до 200 метр. надъ землею, але звичайно ихъ высота есть 2000 метр. а нѣколи не бѣльше якъ 5000 метрѣвъ.

Ужитокъ пары. Зъ пары вытвореної въ кѣтлахъ сильно огрѣтыхъ користають люде въ двоякій способѣ: або зъ ея тепла або зъ механічної силы.

Тепла пары уживають до огрѣваня такихъ мѣсць, де палити огонь задля великого небезпеченства не можна, н. пр. фабрикъ пороху стрѣльного, сушарень солоду, хмелю и др. Въ той цѣли ведуть зъ кѣтла, въ пивницяхъ умѣщеного, рурами пару черезъ тѣ комнаты, котрѣ мають огрѣти ся. Горяча пара, стикаючи ся зъ стѣнами руры, перемѣняє ся назадъ въ воду, котра силыває въ котель, але при томъ нагрѣває ся рура а вѣдъ неї и воздухъ комнаты.

Сила механічна пары, нагрѣтой до высокої температуры, есть надзвичайно велика. Пара хоче розширять ся и тисне на стѣны сосуда, а если той не есть достаточно мѣцный, то може его розбръвати. Чоловѣкъ скориставъ зъ той силы — и побудувавъ паровѣй машины, въ котрыхъ двигающею силою есть упругѣсть пары. (Описъ паровой машины найде читатель и въ найменшѣмъ пѣдручнику фѣзики). Ту замѣтимо лише се, що и въ природѣ обявляє ся та сила въ незвычайної и все, що люде можуть зробити, далеко перевысшаючій

высотѣ, т. е. при выбухахъ вулканичныхъ. Знаємо примѣры, де вулканѣ выкидавъ скалы 10—15 сотнарѣвъ тягару на 1000 и дальше метрѣвъ. Зъ того можна собѣ представить, яка то неимовѣрно велика сила пары, нагрѣтой до дуже высокои температуры.

Не можемо ту не замѣтити, що §. 38. въ читанцѣ для II. кл. потребує основного переробленя, бо находять ся тамъ реченя або зовсѣмъ неправдивы або такы, котры дитина скорше зле якъ добре зрозумѣе, ось въ родѣ слѣдующихъ: „Часомъ лучае ся, що пара земна не подносить ся высоко,... тогда не видно хмары але за то творить ся роса“. Каждый знае, що роса въ лѣтѣ буває правильно що дня, одже хйба що дня „лучае ся, що пара не подносить ся высоко до горы“. А зъ вѣдки тогда берутъ ся хмары?

„Коли воѣ каплѣ зъ хмаръ нспадаяють, хмара зникне“... Чи не представить собѣ дитина рѣчь такъ, що хмара песе въ собѣ якъ бы замочена губка або верета запаса готовыхъ капель, особливо если зважимо, що 10 стихѣвъ дальше сказано: „неразъ... дуже много воды въ хмарѣ назбирае ся“? Если въ хмарѣ есть готова вода, то нехай обяснить, хто зможе, для чого хмары неразъ цѣлыми днями зъ тою водою носить ся, и не пустять анѣ каплѣ.... „Тогда кажемо, що хмара обѣрвала ся“; правда такъ кажемо, такъ якъ кажемо, що роса паде, але подчасъ коли ошибочность сего простуе ся въ §. 100 Чит. для III. кл. (хотя въ дивной неконсенсвенціи 10 стихѣвъ выше такъ сказано, що роса паде) то „обѣрване ся хмары“ належать хйба приняти въ буквальноймъ змыслѣ, бо се нѣ словомъ дальше не поясняе ся.

Въ артикулѣ Ч. 5. ст. 71. стихъ 6. просимо читателя справити похибку друкарску. Замѣсть „розгрѣвати“ мае бути розсѣвати.

Е. С.

Про занятя тихій дѣтворы въ одно-класовыхъ школахъ народныхъ.

Въ одно-класовой школѣ народной о неподѣльной науцѣ припадае для каждого вѣдѣду майже три разы бѣльше часу на науку тихую, якъ на науку голосную. Тиха наука повинна вспирати науку голосную, учинити еѣ тревалою, а проте основною. Учитель може приказати дѣтямъ подчасъ науки тихой: подати змѣсть повѣстки, описати якійсь предметъ, описати край або особу историчную, выучити ся якогось уступу на память*), а въ концѣ розвязувати задачѣ рахунковой. Тихы занятя можуть бути рѣжнородны; они утримують умъ въ постоянной чинности, а що найважѣйше, они скрѣпляютъ въ памяти науку голосную.

Щобы дѣти вѣднесли зъ той науки такій хосенъ, повиненъ учитель приготовить ся до того, чого мае учити, днемъ попередъ або непосредно передъ наукою; — повиненъ обмыслити способъ поступованя при науцѣ голосной, але заразомъ означити якѣсть и порядокъ занятя тихого и чинность ту справдити. §. 38 рѣгулямину школьного препоручае, щобы учитель повѣ години передъ наукою бувъ въ сали школьной присутный, а §. 32. ref. шк.

*) Дѣляк учителей суть противны тому; кажутъ учити ся дѣтямъ дома. Якъ переконае ся учитель въ такомъ разѣ о правдѣ словъ дѣтей, коли они не научивши ся заданого стишка говорятъ, що не мали на тое часу? Кого мае дитина слухати, чи учителя, котрый велѣвъ дома чогось выучити ся; — чи родичѣвъ, котры приказують щось зрѣбити? Учителѣ нехай се розсудять и вѣдновѣдно поступаютъ.

наказує совѣстно приготавляти ся до лекцій шкѣльных. Той повѣ години выстарчить рутинованому учителеви на приготавленѣ до лекцій. Повиненъ вѣнъ обдумати способъ поступованя при науцѣ голосной, означити чимъ мають бути тодѣ занятї иншї вѣддѣлы; — словомъ має обмыслити подрѣбный планъ порядку и якості занятя для кожного вѣддѣлу и на кожду лекцію.

Легко се можна зробити на подставѣ докладно веденого дневника лекційного; а приготавлювати ся треба конечно и совѣстно, бо тѣлько тогды поступи дѣтей въ науцѣ будуть вѣдповѣднїй, а тихї години шкѣльнїй не стануть ся для дѣтвѣры очѣкуваною павзою въ працѣ и часомъ вѣдпочинку для оспалыхъ а сваволь для живѣйшихъ. Безъ приготавленя до лекцій зможе, навѣтъ користо, учитель вправный и посѣдающїй практику научати даный вѣддѣлъ голосно, але не зумѣе такъ легко и користо занятї иншї вѣддѣлы наукою тихою.

Визначаючи тихї занятя належало бы увзгляднити, крѣмъ загально дидактичныхъ, слѣдующїй засады: 1. Тихї занятя повиннїй бути повторенѣмъ науки голосной; 2. Они мають бути вѣдповѣднїй; 3. Повиннїй розбуджувати самостѣйностъ; 4. Односторонно веденїй занятя змудять; 5. Мають заинтересувати дѣти черезъ вѣдповѣдне справджуванѣ (контролю) ихъ працѣ.

1. *Тихї занятя повиннїй бути повторенѣмъ науки голосной.* Кожда лекція голосна достарчає матерїялу до тихого занятя дѣтей. Можна приказати дѣтвѣрѣ методично переведену повѣстку вѣдписати, оповѣсти, выказати властиве або невластиве поступованѣ наведенихъ особѣ, подати змѣсть байки або повѣстки, котру учитель при сѣй нагодѣ вповѣвъ. Въ подобный способъ можна выхѣснувати такожъ уступы зъ реалївъ; замѣтки и уваги учителя повинно зѣбрати ся въ цѣлѣсть зъ тими, котрї находятъ ся въ книжцѣ, а дѣти повиннїй ихъ въ звязи написати въ часѣ науки тихой. Нарѣкають неразъ учитель, що ихъ дѣтямъ бракъ охоты и памяти до науки, що забувають содержанѣ повѣстокъ и поясненя, вѣдносячї ся до науки реалївъ. Дѣти суть всюды середю уздѣбненїй и посѣдають бодай въ зарѣдѣ всѣ власти интелектуальнїй; вѣдъ учителя залежить ихъ розвинути и выкористати въ цѣляхъ выхованя або науки. Зможемо скорше и докладнѣйше вѣдновити выображенѣ такого предмету, котрый дѣйствовавъ на бѣльше нашихъ змыслѣвъ. Если дѣти не тѣлько учують, але учувши напишуть те саме, то черезъ те выображенѣ скрѣпляє ся, бо побуждений и чинный єсть не тѣлько слухъ але и взѣръ. Чи жъ не кориснымъ було бы, по методичнымъ переведеню науки о якѣмъ краю, казати край той еще разъ нарысовати и пѣсля поданихъ точокъ описати? По науцѣ рахункѣвъ мають дѣти розвязувати задачѣ рахункѣвъ, стоячї въ звязи зъ наукою голосною.

Однакъ не слѣдує зъ того, чтобы учитель не смѣвъ вѣдступити часами вѣдъ той засады; — именно, коли хоче переконати ся о силѣ репродукцїйной, фантазїи, здѣбностяхъ интелектуальныхъ або набутѣй вправѣ ученика. Правилѣмъ однакъ повинно бути, чтобы подавати тѣлько то на занятя тихї, що було вже методично опрацьованѣ.

2. *Тихї занятя мають бути вѣдповѣднїй.* Занятя тихї не повиннїй бути анѣ за легкї анѣ за труднїй. За легкї побуждають до ихъ маловаженя, а за труднїй знеохочують и вѣдбирають довѣре до власныхъ силъ. Тихї занятя належить приноровити до степеня умыслового розвою дѣтей. Безпѣдставнымъ було бы жадати вѣдъ дѣтвѣры П. вѣддѣлу (такъ зв. П. класы), чтобы зъ такою самою вправою и легкостїю подавала змѣсть и описувала данїй предметъ,

зъ якою виконують ее дѣти III. вѣдѣлю; але поступаючи поступенно можна ихъ до того довести.

Такъ при науцѣ голосной якъ и при занятяхъ тихихъ повиненъ учитель заховати степенуванѣ т. е. поступати вѣдъ рѣчей легшихъ до труднѣйшихъ. Вѣдъ писаня буквъ, складѣвъ, слѣвъ и речень на найнижшѣмъ степені науки повиненъ учитель довести молодѣжь вѣдтакъ до писаня уступѣвъ зъ памяти, до звязлого описуваня предметѣвъ и подаваня на поставлений пытаня змѣсту повѣстоукъ, — въ кѣнци на найвышшѣмъ степені науки (розумѣе ся въ школѣ народной) до писаня оповѣданъ безъ помочи пытанъ и до виравы въ тѣмъ вглядѣ, до ясности въ вѣдданю своихъ мыслей на письмѣ.

Учитель повиненъ жадати вѣдъ ученикѣвъ при працяхъ тихихъ певной досконалости въ выкѣнченю такъ що до формы, якъ и змѣсту. Дѣти повинни писати не тѣлько безъ блудѣвъ, поправно, але обовязані звертати увагу и на форму т. е. писати виразно, старанно и красно. Таке поступованѣ спонукає молодѣжь школну не тѣлько до старанности около праць письменныхъ, але зрѣбити стараннѣсть конечною у всѣхъ дѣлахъ. Привычка стає ся другою натурою.

Тѣлько практика може показати, що дѣти суть въ силѣ пересѣчно виконати въ протягу якогось часу. До той середины здѣбности має учитель приноровити ся; єго приказы повинни бути для всѣхъ дѣтей даного вѣдѣлю въ вызначенѣмъ часѣ можливи до виконаня.

3. *Розбуджувати самостѣйность.* И до розбудженя самостѣйности причинити ся може наука тиха въ рѣвнѣй мѣрѣ, якъ и наука голосна. Дитина при совершенномъ працѣ тихой зѣставлена тѣлько власнымъ силамъ; она повинна тѣлько власными силами працю поручену виконати. Для того обовязані учитель вѣдъ початку перестерѣгати, щѣбы дѣтворѣ самостѣйно вѣдиовѣдала на пытаня, а при науцѣ тихой не радилась або не вѣдиисувала вѣдъ здѣбнѣйшихъ товаришѣвъ. Вѣдиовѣданя и вѣдиисуваня не належить въ школѣ терпѣти; то вѣдкѣнує карнѣсть и деморализує молодѣжь. Тѣлько самостѣйный и безъ чужой помочи совершений працѣ побудять и скрѣплять довѣре дѣтей до власныхъ ихъ силъ и розуму.

Почутѣ власной силы и самостѣйности въ мысленю и дѣланю надає людямъ певности въ поступованю и робить ихъ существами мыслячими и правдиво вѣльными.

4. *Односторонно ведені занятя змудять.* Всяка праця зуживає нашѣ силы; умыслова праця односторонна вычерпує такожь силы, притупляє вражливѣсть и зменшає быстрѣсть понятя. Змѣна предмету працѣ вѣдєвѣжує силы душѣ и выкликѣує приемне чувство. Треба старати ся утримати молодѣжь школну въ приемнѣмъ настрою душѣ; приемнѣсть єсть конечнымъ условємъ доброї науки. Треба одже зрѣбити науку рѣжнородною и не обтяжувати ученикѣвъ надмѣрно працею. Перестанки мѣжь годинами суть природною перервою працѣ. Наука була бы ведена односторонно, єсли бы по голосной науцѣ языка приказавъ учитель переведенный уступъ вѣдиисувати, вѣдтакъ написати корѣткій змѣстѣ, а въ кѣнци выписувати знаходячѣ ся тамъ именники. Не противити ся однакъ повѣшшѣй засадѣ таке поступованѣ, що безпосередно по науцѣ рахункѣвъ, географіи, истѣрии природной послѣдує наука тиха, оперта на попередной науцѣ голосной. Таки виравы не повинни однакъ довше трѣвати надъ повѣ години.

Приготований и своему званю вѣдданий учитель зможе не тѣлько за-вѣгда заняти молодѣжь шкѣльну, але выкористає заразомъ той часъ въ цѣ-ляхъ дидактичнихъ, уладити такъ тѣ занятя, що они черезъ свою рѣжно-роднѣсть удержати ученикѣвъ въ непрерывнѣй чинности и приємнѣмъ настрою умисловѣмъ; допровадити ученикѣвъ до виправного уживаня мовы устно и письменно и до докладного спамятаня поясненъ, вѣдносячихъ ся до реалѣвъ.

5. *Взбудити заинтересованє ся дѣтей черезъ справджуванє ихъ праць.* Тѣлько правильне справджуванє чинностей дѣтворы спонукає тую до точного и докладного выповнення даныхъ приказѣвъ. Каждый учитель мусить обдумати докладно часть и способѣ контролѣ; о скѣлько и зъ якимъ успѣхомъ дѣтвора даний приказъ выповнила.

Тѣлько постоянный надзѣръ учителя и занятя дѣтей запевнює взѣрцеву карнѣсть въ класѣ; — тѣлько консеквентна и належито обмыслена и пере-ведена контроля приневолить молодѣжь до чинности и точного выповнення розказѣвъ учителя.

Якѣ обдумати и перевести справджуванє тихого занятя, то повиненъ учитель, припорѣвизши ся до мѣсцевыхъ обставинъ и рода тихой науки, самъ означити и правильно контролювати тиху науку поодинокыхъ вѣддѣлѣвъ.

Можна казати деякѣй праць тихѣй ученикамъ самымъ справдити, — можуть дѣти замѣнити таблички зъ виробомъ, поправити собѣ взаимно задачу и сказати учителєви число знайденыхъ блудѣвъ, — самъ учитель може пере-глянути виробленѣй задачѣ, — можуть се робити ученики высшего вѣддѣлу, — може собѣ учитель радити, якѣ уважає въ данѣмъ случаю за вѣдновѣднє. Але першенство належить вѣддати контролѣ особнѣстѣй учителя и то не поодинокыхъ ученикѣвъ, але цѣлою масоу дѣтей даного вѣддѣлу (*Massencontrolle*). Поступає ся при тѣмъ слѣдуючо. Учитель каже поименно выкликаному ученикови вѣдчитати зъ виробленой задачѣ одно реченє, а при рахункахъ операцію або єи результатѣ. Другѣй ученикѣ осудити, чи то реченє поправне, або чи операція згѣдна. Третѣй вѣдчитає слѣдуюче реченє, иншѣй єго оцѣнити и т. д. Можна при сѣмъ зарядити справленє похибокѣ, але можна поручити дѣтямъ тѣлько уважати пѣдчасъ вѣдчитаня; нишучѣй ту задачу другѣй разѣ мають написати безъ блудѣвъ.

Наведенѣй способѣ справджуваня єсть въ шкѣлѣ народнѣй найвѣдновѣдѣйшѣй, бо узгядає молодѣжь цѣлого вѣддѣлу, а вимагає найменше часу. Въ прѣтягу 3 минутѣ можна перекопати ся о успѣсѣ науки тихой цѣ-лого вѣддѣлу, можна запобѣгти шептаню, яке повстає при оправдженю черезъ товаришѣвъ або ученикѣвъ высшего вѣддѣлу, а що найважѣйше, учитель не потребує змѣняти свого мѣсця и тратити иншой дѣтворы зъ очей. Если учи-тель часто змѣняє мѣсце, ходитъ неустанно по класѣ або зверне свою увагу на оденъ вѣддѣлѣ, не давши иншымъ занятя, то въ такѣмъ разѣ заховують ся прочѣй вѣддѣлы неспокойно; учитель змушений неспокойныхъ дѣтей упоми-нати а слова єго вѣддрывають увагу иншихъ дѣтей вѣдъ предмету занятя; въ наслѣдокъ перервы не поступає голосна наука належито напередѣ, учитель тратитъ терпеливѣсть и старає ся пѣднесенымъ голосомъ утримати увагу дѣтей при предметѣ науки; — о приємнѣй и занимающѣй науцѣ и мовы тогды нема.

Нехай учитель позбѣстане пѣдчасъ науки въ поставѣ спокойнѣй передѣ лицемъ цѣлою класѣ, нехай визначатѣ занятя вѣддѣламъ, котрѣ не мають користати зъ науки голосной; по укѣнченю голосной науки зъ однимъ вѣд-дѣломъ нехай дасть єму вѣдновѣднє занятя тихе, вѣдтакъ приступитѣ по черѣ

до справдження результатів науки тихою иншихъ вѣдѣльцѣвъ, визначить имъ предметъ дальшого занятя и доперва тогды приступити до науки голосною зъ иншимъ вѣдѣльцемъ.

На таке контрольованѣ тихои науки стратити треба зъ рана надъ пѣвъ години, а по полудни около 20 минутъ; страта то досить значна, але конечна. Посвятити мусимо той частъ, але утримаємо черезъ те взѣрцеву карнѣть и дѣти будуть все занятъ; переконаємо ся, о скѣлько дѣти зрозумѣли и присвоили собѣ науку голосну, а заразомъ уґрунтуємо єѣ въ памяти дѣтей.

Важный услуги вѣддає ученикамъ при виробѣ задачъ пѣдчасъ тихои науки табличка дупкова. Дѣти спотребують частъ тихои науки по найбѣльшой части на писанѣ задачъ; — змушений они писати на табличкахъ, бо пишучи на нихъ не зуживають за дорогихъ зошитѣвъ. Зошитѣвъ можна уживати на писанѣ задачъ стилѣстичныхъ, калѣграфѣвъ, на перенисованѣ эле виробленихъ задачъ и рисункѣвъ. Всякій иншій занятя письменный выконують дѣти на табличцѣ. На табличцѣ легко дѣтямъ поправляти знайденый блуды, а єсть она дуже пригожа до виправъ картографѣчныхъ. Деякій учитель кажуть навѣтъ взоры рисункѣвъ и калѣграфѣчныхъ выконувати напередъ на табличкахъ а доперва вѣдтакъ на зошитахъ, а знаменитѣ успѣхы осягненѣ тымъ способомъ свѣдчать о властивости такоґо поступованя.

6. *Якій занятя можна поручити на науку тиху?* Майже все крѣмъ науки плавного читаня. Тихе читанѣ не богато причиняє ся до плавного читаня, а молодѣжь шкѣльна уживає часу визначеноґо на науку читаня дуже довѣльно, понеже учитель не въ силѣ переконати ся, о скѣлько дитина спотребовала того часу дѣйствию на науку.

„Вирава дѣлає майстромъ“. — „Лѣпше переписати картку, нѣжь перчитати книжку“ — то всказѣвки, якѣ мають бути занятя тихѣ, вспираючѣ науку языка (мовы). — Дѣти можуть на занятѣ тихѣ, котре має вспирати науку языка, вѣдписувати читанѣ уступы зъ книжки, подавати ихъ змѣсть, оповѣдати въ поданый або довѣльный способъ, писати уступы выученѣ на память, выпиновати части мовы, вѣддати при оповѣданю мову вѣпростъ або описово, такожъ выучувати ся взѣрцевыхъ уступѣвъ постичныхъ и прозаичныхъ на память. Не треба казати за часто механѣчно вѣдписувати, понеже дѣти не повинни заправляти ся до безмысленоґо механѣзму. Вѣдписуванѣ принесе тѣлько тогды користь, коли має бути пѣдставою самотѣйною працѣ, бо тѣлько въ такѣмъ разѣ будуть дѣти уважати на способъ писаня поодинокихъ слѣвъ и на способъ высловленя ся.

Зъ рахункѣвъ належить задавати практичный примѣры до мѣсцевыхъ обставинъ и понятя дѣтей приноровленѣ, або виправы и задачѣ, помѣщенѣ въ рахунковыхъ книжочкахъ.

Исторѣя подає способнѣсть до описуваня и порѣвнуваня; географѣя змушує до виправъ картографѣчныхъ, а такожъ до описѣвъ краѣвъ пѣдъ взглядомъ прямовисною будовы, народности, плодѣвъ рослинъ и минералѣвъ.

Исторѣя натуральна єсть правдивою екарбницею, зъ котрои можна черпати найрѣжнородѣйшѣй задачѣ на тихѣ занятя для дѣтей. Можна казати описувати, порѣвнувати, выказати шкѣдливѣсть або пожиточнѣсть предметѣвъ зъ того круга.

Як. Миколаєвичъ.

НОВИНКИ.

— **О науцѣ грамматики руского языка** въ народныхъ школахъ достала редакція „Учителя“ донесъ, въ котрой авторъ бажае дознати ся, въ якѣмъ обсягу належить учить грамматики руского языка, на якѣй подставѣ и яке має бути методичне поступоване при тѣй науцѣ. Для усуненя сумнѣвѣвъ, якѣ має дописуватель або можуть мати и инші учителѣ и въ цѣли заведеня одностайного поступованя при науцѣ грамматики, подаемо сихъ кѣлька замѣтокъ. Обсягъ матеріалу граматичного означений докладно пляномъ наукъ для школъ народныхъ. Се рѣчь неперечна, що, маючи постановы пляну наукового передъ собою, можна піти за далеко въ выборѣ матеріалу и тому була бы потрібна спеціална методика науки руского языка, про яку выдѣль руского товариствъ педагогичного думае. Однакъ поки така методика буде уложена и выдана, радимо, чтобы учителѣ держали ся и термінологіѣ и методы, вказаной въ додатку до „Рускои Читанки для II. кл. школъ народныхъ“ подъ заг. „Вывавы граматичнай“ и практичної „Граматики руского языка“ проф. Ом. Партыцкого. Дуже помѣчною книжочкою для той цѣли може бути „Практична наука рускои правописи въ нар. школахъ“ и. Гр. Вреціоны, выдана у Львовѣ 1888 р. (цѣна 30 кр.), котра подае такожъ методичне поступоване при науцѣ грамматики и початки выравъ письменныхъ. Вирочѣмъ и въ „Учителю“ зъ минушого року були замѣтки въ сѣбѣ сиравъ помѣщений. Однакъ не треба забувати, що все згадані выше проводники назначений для учителя, а не для учениковъ. Позаякъ зроблено досвѣдъ, що деякі учителѣ уживали „выравъ граматичныхъ“ доданныхъ до читанокъ рускихъ и польскихъ такъ, що казали дѣтямъ выучувати ся механічно на память, замѣсть сей матеріалъ переробляти практично въ школѣ, тому Рада шк. кр. постановила въ новѣмъ накладѣ польскои читанки сѣ выравы граматичнай зовсѣмъ пропустити. Здае ся, що такъ само стане ся зъ новымъ выданемъ Рускои читанки для II. кл. шк. нар. Радимо одже держати ся точно постановѣ пляну наукового, а въ переведеніи и выборѣ матеріалу помагати собѣ вказаными подручниками. Комісіѣ испытвой зробили сѣбѣ досвѣдъ, що многі кандидаты, приступаючи до испytu, не знали докладно ані пляну наукъ, ані термінологіѣ граматичной, принятой въ граматичѣ проф. Партыцкого и у „Вывахъ граматичныхъ“ доданныхъ до Рускои Читанки для II. кл. школъ народныхъ. Тому и результатъ испytовъ такий некористный. — *Ом. Е.*

— **Въ сиравъ додатковъ пяти-лѣтнихъ.** Арт. 13 закона зъ дня 1. сѣчня 1889 alin. 2 постановляе выразно: Каждый додатокъ пяти-лѣтний, признанный передъ впровадженнямъ той ustawy въ житѣ, якъ и той, що має признати ся въ будучности, выносить вѣдъ часу, коли законъ обовязуе, для всехъ учителей школъ выѣловыхъ и народныхъ, стало заименованныхъ, безъ рѣзницѣ 50 зр. рѣчно. Тымчасомъ вѣдмовлено некоторымъ учителямъ подвысшени додатковъ пяти-лѣтнихъ зъ 25 зр. на 50 зр., признанныхъ имъ ще передъ впровадженнямъ въ житѣ новой ustawy — розширюючи здае ся — першій уступъ §. 13 закона що до „непослѣдности и успѣшности“ працѣ теперѣшной въ задѣ до давнѣйшой службы. Такимъ привороченемъ закона чули ся деякі интересовані учителѣ некривденіи и поднесли ся зъ представленемъ до министерства просвѣты, котре рѣшило, що каждый пяти-лѣтний додатокъ, такъ по впровадженію въ житѣ закона зъ року 1889, якъ и давнѣйше признанный, має выносити 50 зр. Наколи суть учителѣ, котрымъ ще не подвысшено давнѣйшихъ додатковъ пяти-лѣтнихъ зъ 25 зр. на 50 зр., то новиний подати прошене до В. ц. к. Рады шк. кр. о вырѣшаніи давнихъ додатковъ посли §. 13. ustawy.

— Просимо справити похибку въ арт. Причиннокъ... ч. 5 стор. 72 стрѣчка 7-ма зъ горы; замѣсть „такого“ має бути „иѣякого“.

— **Министеръ просвѣты** рескриптомъ зъ дня 20. и. ст. лютого с. р. згодивъ ся на предложене краевою Радою школьною розширене учительскихъ семинарій мужескихъ въ Галичинѣ на чотыро-лѣтній семинарій, затверджаючи рѣвночасно предложеніи краевою Радою школьною змѣны въ министерскомъ плянѣ науковѣмъ, якій обовязуе 4-лѣтній семинарій учительскій въ иншихъ краяхъ монархій. Змѣны

ті мають на цілі знатійше научане сѣльського господарства въ галицкихъ семінаріяхъ учительскихъ відповідно до рільничого характеру Галичини. Перемѣна учительскихъ семінарій зъ 3-лѣтнихъ на 4-лѣтній має наступати поступенно, а пменно четвертый рѣкъ науки заведе ся въ семінаріяхъ у Львовѣ и Краковѣ зъ початкомъ року шкѣльного 1891/92, въ Тернополі и Тарновѣ зъ початкомъ року к. 1892/93, а въ Станиславовѣ и Ряшевѣ зъ початкомъ року шк. 1893/94.

— **Слухателѣ львівської політехніки** загадали выбудувати дѣмъ технїкѣвъ, де бы бѣднїй а пильнїй студенти політехніки могли мати безплатнїй помешканя. Товариство студентѣвъ політехніки рѣшило дати на сю цѣль весь свѣй фондъ основный въ квотѣ 12.000 зр., але що се за мала сума, щоби зачинати таку будову, то и комїтетъ будовы выдавъ покликъ до добровѣльныхъ жертвъ на сю цѣль.

Шкѣльний вѣсти.

— **Конкурсы.** Въ цѣли еталого обсаджєня слѣдующихъ посадъ учительскихъ розписує ц. к. Рада шк. окружна въ **Бродахъ** ч. 331 конкурсъ зъ речинцемъ до **10 л. цвѣтня** с. р. а) при школѣ 7-кл. жѣн. въ Бродахъ на посаду: 1) старшю учительки зъ платѣю 600 зр. и 10% додатку на помешканє и 2) молод. учительки зъ пл. 360 зр. и 10% дод. на помешканє. Що до 1-ої посады мають першенство сї кандидатки, котрї выкажуть ся испытѣмъ выдѣлов. зъ III. группы; — для обохъ посадъ wymagaєсь уздѣбненя до научуваня языка нѣмецкого въ школахъ зъ языкомъ выклад. польскимъ; б) при шк. етат. 1-кл. зъ пл. 300 зр. и вѣльнымъ мешканємъ: въ Бѣлявцяхъ, Черниці; Голосковиці зъ пл. 276 зр., 3 сяги дровъ и ужитокъ зъ огороду; Лашковѣ зъ пл. 287 зр. 20 кр. и деревомъ варт. 12 зр. 80 кр.; Попѣвцяхъ зъ пл. 270 зр. и 6 кѣрц. жита варт. 30 зр.; в) при шк. фїль. зъ пл. 250 зр. и вѣльнымъ мешк.: въ Грималѣвцѣ, Голубці, Яеницяхъ, Язлѣвичу, Кутищахъ, Житовникахъ, Орѣховичу, Пѣскахъ, Галяхъ за Рудѣю, Тетелькѣвцяхъ, а въ Батынѣ зъ пл. 238 зр. и 12 возѣвъ дровъ; Гутѣ пѣняцкѣй зъ пл. 248 зр. и приходѣмъ зъ огороду; Кустыню зъ пл. 242 зр. и 8 возѣвъ дровъ; Реневѣ зъ пл. 240 зр. и 2 копы околѣтѣвъ; Руденку ляцкѣмъ зъ пл. 245 зр. 20 кр. и 4 возы дровъ; Стыберѣвцѣ зъ пл. 217 зр. 90 кр. и 4 кѣр. жита, 4 кѣр. ячменю и ужиткомъ огороду; Увишю зъ пл. 232 зр. и 18 возѣвъ дровъ; Вербѣвичу зъ пл. 247 зр. и ужиткомъ зъ огороду; г) при етат. 2-кл. шк. мѣшаныхъ на посаду молод. учителя: въ Лопатынѣ зъ пл. 240 зр. и въ Залѣзцяхъ новыхъ зъ платѣю 300 зр. 10% дод. на помешканє.

Рада шк. окр. въ **Сяноцѣ** ч. 211 розписує конкурсъ на слѣдующїй посады зъ речинцемъ до **15 цвѣтня** с. р.: а) при 3-кл. мѣшанѣй шк. етат. въ Загѣрїю на одну посаду зъ пл. 300 зр. и вѣльн. мешк., а на другу посаду молод. учителя або учительки зъ пл. 200 зр.; б) при 2-кл. шк. въ Беску зъ пл. 240 зр.; при 2-кл. шк. въ Команчѣ зъ пл. 300 зр. и вѣльн. мешк.; в) при 1-кл. школахъ етат. зъ пл. 300 зр. и вѣльн. меш.: въ Бажалѣвцѣ, Чертежѣ, Новосѣльцяхъ, Ославичѣ, Пельнѣ, Полопнѣй, Посадѣ Ольхѣвскѣй, Радошицяхъ, Ренедутѣ, Сеньковѣй Воли, Вислоку вел. долѣши., Завадцѣ рыманѣвскѣй, Залужи, Загутыню и Тыравѣ волѣвскѣй; г) при школ. фїліалѣхъ зъ пл. 250 зр. и вѣльн. мешк.: въ Бзѣнцѣ, Чистогорбѣ, Дудинцяхъ, Фалѣвцѣ, Глумчѣ, Кулашнѣмъ, Ляменѣ, Лѣшинѣ, Мильчѣ, Межибродѣ, Писарѣвцяхъ, Побѣднѣмъ, Прусейку, Сѣнявѣ, Сторожахъ малыхъ, Тураньску, Тыравѣ солѣнѣй и Вислоку вел. горѣшнѣмъ.

Рада шк. окр. въ **Гусатинѣ** до ч. 517 розписує конкурсъ на слѣдующїй посады зъ речинцемъ до **15 цвѣтня** с. р. а) при шк. етат. 1-кл. зъ пл. 300 зр. и мешканємъ: въ Гадынкѣвцяхъ (256 зр. 50 кр., 12 кѣрц. збѣжа), Сѣкиринцяхъ (244 зр. 25 зр., 14 1/2 кѣрц. збѣжа), Коцѣбинчикахъ, Увислѣ (236 зр. 31 кр., 18 кѣрцѣвъ и 28 гарц. збѣжа); — б) при школахъ фїліалѣхъ зъ пл. 250 зр. и мешк.: въ Босырахъ (184 зр. 38 кр., 18 3/4 кѣрц. збѣжа), Мышкѣвцяхъ (212 зр. 12 кѣрц. збѣжа), Тудоровѣ (212 зр. и 12 кѣрц. збѣжа); — в) при школахъ 2-кл. на посаду молодш. учителя: въ Чернокѣвцяхъ зъ пл. 240 зр. и мешк., Гусатинѣ зъ платѣю

270 зр. и 27 зр. на мешк., Крогульци зъ пл. 300 зр. — У всѣхъ школахъ кромѣ въ Гусятинѣ языкъ выкл. рускій.

Рада шк. окр. въ Стрыю до ч. 238 оголошує зъ речинцемъ до 15 цвѣтня с. р. конкурсъ на посаду учителя при школѣ етат. въ Лисятыхахъ зъ пл. 300 зр. и вѣльнымъ мешканцемъ.

Рада шк. окр. въ Перемышли оголошує до ч. 303 конкурсъ на слѣдуючій посады зъ речинцемъ до 15 цвѣтня с. р. 1) при школахъ етат. 1-кл.: въ Баховѣ, Боршовичахъ, Бушковичахъ, Дусовцахъ, Мацьковичахъ, Вѣльманахъ, Подмѣйскахъ, Рускомъ селѣ зъ пл. 300 зр. и вѣлн. мешк. Языкъ выкладовый рускій. 2) при школахъ філіялн.: въ Даровичахъ, Косеницахъ, Лучинцахъ, 12) Новосѣлахъ, Островѣ, 14) Резубовичахъ, Сѣраковцахъ, Середни зъ пл. 250 зр. и ужиткомъ зъ огорода кромѣ подѣ 12, 14. — Языкъ выкл. рускій кромѣ въ Середни. 3) при школѣ 3-кл. въ Нижанковичахъ на посаду а) учителя або учительки зъ пл. 300 зр. и 10% на мешк.; б) молодшого учителя або учительни зъ платою 200 зр. и 10% на мешкане. Языкъ выкл. польскій.

Рада шк. окр. въ Цѣшановѣ розписує до ч. 162 конкурсъ на слѣдуючій посады зъ речинцемъ до 15 цвѣтня с. р.: а) на посаду старш. учительки взглядию учителя при 3-кл. школѣ мѣш. въ Цѣшановѣ зъ пл. 450 зр. и 10% додатку на мешк. — б) на посаду молодш. учителя при 2-кл. школѣ въ Наролѣ зъ платою 300 зр. и 10% на мешк. — в) при школахъ етат. 1-кл. въ Бруснѣ старѣмъ, Герайци, Кобѣльниці волоскѣй, Коровиці голодѣвскѣй, Липовиці и Оуацѣ. — г) при школахъ філіялн.: въ Вѣгалахъ, Хуторахъ, Подемщицѣ и Сухѣй воли. Въ школахъ подѣ а) б) языкъ выкл. польскій — въ другихъ рускій.

Рада шк. окр. въ Турцѣ розписує конкурсъ до ч. 140 въ цѣли сталога обсаджєня на слѣдуючій посады зъ речинцемъ до 15 цвѣтня с. р.: а) при школѣ 4-кл. етат. въ Турцѣ зъ пл. 450 зр. и 10% додатку на помешканє и правомъ до пяти-лѣтнихъ додаткѣвъ по 50 зр. — б) при шк. етат. 1-кл. въ Хацовѣ, Вовчѣмъ, Высоцку долѣшнѣмъ, Лосиниці, Яблѣнцѣ горѣшнѣй (276 зр. и 6 сѣжнѣвъ мягкого опал.). — в) при шк. філіялн. 1-кл.: въ Боберцѣ, Бѣрыни, Исаяхъ, Ясениці замковѣй, Яворовѣ, Матковѣ, Мохнатѣмъ, Жукотынѣ. — г) въ цѣли тымчасового обсаджєня слѣдуючихъ посадъ: 1) учителя школы 4-кл. мѣш. въ Турцѣ зъ платою 450 зр. и 10% додатку на мешк.; 2) надѣтатоваго учителя школы 4-кл. мѣшанѣй въ Турцѣ зъ пл. 270 зр. и 10% дод. на мешк.; 3) Учителя шк. 1-кл. въ Вовчѣмъ, 4) Яблѣнцѣ горѣшн.; 5) Лосиниці и евент. 6) Яблѣнцѣ горѣш. зъ платою 300 зр. и вѣлн. мешк. — въ концѣ евентуально при шк. філіялн. въ Мохнатѣмъ зъ пл. 250 зр. и вѣльнымъ мешканцемъ. У всѣхъ школахъ языкъ выклад. рускій кромѣ въ Турцѣ.

На столѣ въ кождѣй рускѣй хатѣ повинно бути историчнѣ дѣло

М. Костомарова

„БОГДАНЪ ХМЕЛЬНИЦКІЙ“

въ 4-охъ томахъ. Цѣна 5 зр. зъ пересылкою. Такожъ въ мѣсячныхъ ратахъ по 1 зр. а. в.

Замовлена высылає: Ол. Барвѣньскій, ул. св. Микѣлая ч. 13, П. поверхъ.

Выдає „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію водповѣдає о. Иванъ Чанельскій, голова товариства.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подѣ заридомъ К. Беднарского.

Предилата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

→#←

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н Ъ

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція
и
Адміністрація
ул. вѣрменська
ч. 27.

→#←

Неопечатані ре-
кламаці без-
платні.*Выходить 1. и 15. каждого мѣсяца.*

О рѣжныхъ методахъ ученя.

(Проф. Иляріа Огоновского).

I.

Черезъ довшій пробѣгъ лѣтъ могло здавати ся, що цѣла мудрѣсть школьна спочиває лишъ въ методѣ; кождоразову методу уважано немовъ то якесь огниво, що все въ собѣ лучить. Зъ вѣдєй и походило, що давнѣйшихъ педагогѣвъ крѣмъ методы нѣчого бѣльше не занимало. До кождого, хочъ бы лишъ троха вславленого педагога, привязувано заразъ якусь методу, божъ не було и бесѣды, щобъ мѣгъ вславити ся чоловѣкъ, котрый не вынайшовъ бодай якои такой методы читаня або чого иншого. Отъ хоть бы натякнути мимоходомъ Вітмера, бувшого учителя въ Раштатѣ, котрый, вынайшовши особливу методу голосованя, ишовъ въ нѣй вѣдъ рѣчей труднѣйшихъ до лекшихъ, а вѣдъ незнанныхъ до знанныхъ; або Англіяца Гамільтона и Француза Жакетота, що науку языка зачинали не вѣдъ елѣментѣвъ, але вводили вѣдъ разу въ рѣчи найтруднѣйшій, що виходить на одно, якъ бы примѣромъ учитель гимнастики розпочинавъ тую науку вѣдъ карколомныхъ спинань по драбинахъ або колибъ учитель фортепяну зачинавъ науку gry вѣдъ симфоній Бетовена.

О скѣлько на тѣмъ терпѣла школа, нема що и казати. Тому то и всякія заходы добре мыслячихъ людей, щобъ зрѣбити ладъ мѣжъ хаосомъ методичныхъ експериментѣвъ, витано всюды яко сходячу ясну зорю, що мала розсвѣтити внутро и кинути ясный лучъ середъ святинѣ науки. По довгихъ, ба — часами и несмачныхъ вимѣнкахъ гадокъ згоджено ся на те, що въ школѣ треба конечно учити пѣсля певной методы.

Слово „метода μέθοδος“ взяте зъ языка грецкого и розповсюдиене въ всѣхъ майже новожитныхъ языкахъ — означує етимологично дорогу. Та метода не єсть нѣчого иншого, якъ лишъ дорогою, по котрѣй поступаючи можна бы найпевнѣйше дѣбняти цѣли, яку зазначила собѣ наука.

Въ протягу довгой борбы о „лѣпшу“ методу, выплыли на верха мѣжъ иншими ось які головнѣйшій: *катехітична, акроаматична, гесристична, интуїційна, прогрессивна, регресивна* — та инші. Но о скѣлько катехітика водновѣдає

въ научуваню школярѣвъ — первоукѣвъ, о стѣлько акроаматика надає ся выключно лишъ прим. для слухачѣвъ академій. Рѣчь бо ясна, що всяка наука, чи то языка матернього, чи рахункѣвъ, чи иншихъ предметѣвъ инакше веде ся въ школѣ народній, инакше въ школахъ середнихъ — а зновъ инакше въ університетахъ.

Такъ само и метода гевристична и интуиційна, хочъ бы они самі въ собѣ и добрі, а въ деякихъ случаяхъ придатий, то всежъ не дадутъ ся ще приноровити всюды та до всѣхъ предметѣвъ. И хочъ у насъ примѣромъ въ народній школѣ зъ тяжкимъ трудомъ иногдѣ приходитъ учити деякихъ предметѣвъ, прецѣнь въ старинѣ бували способы, якими такі величій учитель якъ Сократъ, Плато, Арістотель и другі найвысшій а zarazомъ найтрудившій рѣчи викладали своимъ первоукамъ, якъ деякі кажуть, методою акроаматичною. Зъ бѣгомъ часу и сї методы дѣзнали рѣжнихъ змѣнъ, такъ що обмежено ихъ до вѣдомостій зовсѣмъ водѣрванихъ чи абстрактійныхъ, для наукъ етислыхъ.

Натомѣсть зъ тыхъ давныхъ часѣвъ лишивъ ся заклѣвокъ *индукцій* и *дѣдукцій*, що опѣсля зведено до назыву *аналізы* и *синтезы*, котрі по нынѣшній часъ взяли верхъ — що до поваги и знатія. Великій поетъ нѣмецкій, Гете, ось якъ приповѣвъ р. 1829 о тыхъ двохъ методахъ: „*Analysis und Synthesis, beide zusammen, wie Aus- und Einathmen, machen das Leben der Wissenschaft. Es ist unerlässlich, man möge wollen oder nicht, aus dem Ganzen ins Einzelne, aus dem Einzelnen ins Ganze zu gehen: und je lebendiger diese Functionen des Geistes, wie Aus und Einathmen, sich zusammen verhalten, desto besser wird für die Wissenschaften und ihre Freunde gesorgt sein.*“

II.

Теперь же выпадає конче вглянути въ внутро самой аналізы та синтезы.

Оба сї слова пѣсля етимологій суть походження грецкого, воден и виходить, що Греки першій сї методы добули и уживали. Та се мабуть буде такъ и безъ догаду, если зауважимо, що старинній Греки були не абы якими учителями, та що учительска ихъ слава скоро рознеслась поза границѣ ихъ щасливои вѣтчины. Дословне значѣнє аналізы и синтезы буде сходне зъ нашими словами: *розв'язувати, розбирати, розкладати и складати, лучити, вязати*. Деякі учені говорять, що сихъ методъ уживавъ вже Евклідъ въ математицѣ, инші кажуть, що ихъ вынайшовъ Плато, а инші зновъ, що не Плато, — а его учитель Сократъ; зновъ инші приписують кому иншому вынаходку сихъ методъ. Се лишъ певно, що въ начатку находили сї методы ужитє при математицѣ, ажъ въ 18-томъ вѣку выступає аналіза и синтеза яко властивый выразъ фільзофійный, коли то математична, особливожъ геометриячна метода фільзофійного поступованя такъ розширилась, що фільзофъ Спиноца хотѣвъ єв навѣть и до етики впровадити.

Пѣсля науки Канта — аналітична метода зачинає водѣ цѣлости або водѣ рѣчи зложеной и постунає до рѣчи поединчої, до частокъ (a principialis ad principia) а синтетична на водвороть: водѣ рѣчи поединчої, водѣ частокъ чи одиниць постунає до рѣчей зложенихъ або загальнихъ. Вѣтъ розумѣє, що першу можъ бы назвати ще регресивною, а другу прогрессивною

(заворотною и поступовою). Тай дійсно, можна бы першу назвати заворотною, бо починаючи відъ цѣлости, въ котрой складъ входять поодинокі частки, мы, мовъ то завертаємось, замѣсть, якъ при методѣ синтетичній, пізнавши складові часті, поступаємо напередъ до пізнання цѣлости чи загалу.

У Канта синтеза завсѣгды на першомъ мѣсці, а аналізъ відмавляє всякого значіння; але чи слушно, се можемо безъ намыслу заперечити. И хотъ підъ синтезою розумѣвъ Кантъ въ найзагальнѣйшомъ значіню сю роботу, черезъ котру рѣжній виображення одні зъ другими сполучити, ихъ рѣжно-родність пізнати и зрозумѣти можна, то всежъ знавъ вінъ такожъ и шкільне понятє аналізу та синтезы.

А всежъ здорові та яснѣйші погляды въ сѣй справѣ находимо у Гербарта, філософа а zarazомъ и педагога, котрый побѣчь філософіѣ сямъ предметомъ живо займавъ ся — тому и варто прочитати цѣкаву его працю п. з. Allgemeine Pedagogik. По при Гербартѣ займавъ ся такожъ живо педагогією Бенеке, особливожъ умощненѣмъ рѣжниці помѣжъ синтезою а аналізою въ обсягу педагогічно-дидактичнѣмъ. Та и у нихъ обохъ находимо ще нерѣшимѣсть особливо що до понятя синтезы, и они стоять ще занадто підъ впливомъ свого часу, замѣсть, щоби свѣдомо та рѣзко закинули емпірично-етимологічне понятє синтезы, яко „лученя, комбінаціѣ“.

Хотѣвши въ короткій формѣ зазначити, котре понятє о аналітичній и синтетичній методѣ за правдиво слушне уважати можемо, мы сказалибъ що слѣдує: методою аналітичною называємо се поступованє, при котрѣмъ выходимо відъ цѣлости, подрядній виображення вылучуємо, опѣсля ихъ на відлученю розбираємо, розкладаємо на часті, стежимо до пізнання поодинокихъ частокъ, а пізнавши тѣжъ приходимо до знаня цѣлого понятя, виображення або предмету, а за методу синтетичну уважаємо поступованє відворотне відъ аналізу, при котрій выходимо відъ частій, т. є. відъ *речей та понять подрѣбныхъ* и лучимо тѣжъ въ цѣлѣсть.

III.

Кожда наука єсть асиміляцією (зливкомъ) вѣдомости, котру конче упам'ятити хочемо — зъ тою вѣдомостю, котру вже маємо. Цѣль, зъ котрой виходить наука, показує ученикови на рѣчи нові, незнані, а єй дадуть ся присвоити лишень за помічю давнѣйшихъ и знанихъ, що токмять ся въ нашомъ умыслѣ. Се суть условия, безъ котрыхъ розумѣне и понятє новыхъ рѣчей, яко залежнихъ безъ тамтыхъ, не єсть можливе. Тому то и учитель передъ кождимъ ученѣмъ повиненъ знати, що ученикъ зѣ взгляду на новий предметъ уже знає, та що у него въ тѣй мѣрѣ за знанє припустити можна. Другоюжъ задачею учителя буде, вылучену громаду виображѣнь давнихъ и знанихъ въ умыслѣ ученика відшукати, упитомнити и такъ обробити, щоби се получило ся зъ тымъ, що въ предметѣ подаванѣмъ єсть рѣвнорядне, — а получене се мусить бути такъ звязале, щоби за его помічю мѣгъ опѣсля ученикъ собѣ присвоити те, що правдиво нове. Потрѣбно одже порѣвнати давнѣйшу громаду виображѣнь ученика зъ подаванимъ новымъ предметомъ. Учитель повиненъ не лишъ пригадувати ученикови що єму вже знанє, що передъ тымъ вже зъ нимъ перероблено, але ще и неразъ поспитати, чи ученикъ не знає ще що небудь иншого, що до сего відносить ся. Тымъ бо и ученикъ неразъ

завважає, що предмет подаваний и уважаний за новий не єсть для него цілкомъ чужий. Такъ поступаючи, може учитель переходити вѣдъ рѣчей лекшихъ до що разъ трудѣйшихъ, вѣдъ знаныхъ до незнанныхъ. Такъ само має ся рѣчь и зъ понятями.

(Конецъ буде).

Мозокъ, важнымъ чинникомъ памяти.

Фізіологи дослѣдили розличными и численными досвѣдами, що мозокъ грає дуже важну ролю при вѣсхъ чинностяхъ душевнихъ и що вѣдъ него зависимъ суть нашъ способности. Тутъ будемо розважати єго значенє що до памяти.

Числений досвѣды, роблений на чашкахъ умерлыхъ, поучають незбито, що вѣдъ устрою, масы, великости мозку зависить память и такъ:

1) Люде, що вѣдзначали ся дуже доброю памятею, мали мозокъ статный, густый, визначаючи ся выдатными заглублениями и выпуклостями, снуючими ся выкрутасами въ розличныхъ направахъ. Люде же недолужный, слабой памяти и въ загаль слабоумный, мали мозокъ взглядно менший, рѣдкий мовъ розчина, и зъ малыми, мало назначеными, заглублениями и выпуклостями.

2) Люде, що въ наслѣдокъ сильного удару на чашку або въ наслѣдокъ спаденя зъ значной высокости стрясали свѣй мозокъ, утратили заразъ память. Були случаѣ, що хтось упавши зъ значной высоты стративъ память слѣвъ, т. є. стративъ мову, коли значеня рѣчей запам'ятавъ; одже мусѣвъ учить ся мовы на ново.

3) Люде, що неправильнымъ житємъ, бессонными ночами, ужитємъ безмѣрнымъ трукѣвъ, пристрастною грою въ карты, розпуютою и т. и., розстроили свѣй мозокъ, утратили такожъ свои способности душевны, стали ся недолужными, глуповатыми, а декотры зъ нихъ навѣтъ збожеволѣли.

Одже здоровый мозокъ має для насъ велику вагу, а повинностю нашою єсть, щобы мы єго при здоровю удержали. А осягнемо се тымъ способомъ: а) коли уживаємо правильного руху и свѣжого воздуха, роблячи прогульки поза мѣсто, до лѣса, де єсть чистый, свѣжий воздухъ; б) коли живемо правильно и спокойно; в) коли выстерѣгаємо ся немѣрности въ їдѣ и питю, не спимо по обѣдѣ, що впливає шкѣдно на мозокъ; г) треба стеречи ся сильного гнѣву и всякихъ пристрастей, бо они розстроюють первы, а именно мозокъ; д) безмѣрна наукова праця безъ вѣдпочинку, а именно, коли намагаємо поглотити великы масы вѣдомостей напрасно, скоро, не розваживши добре того, що читаємо, або не розумѣючи того, що хочемо выучити ся, — се вѣсь розстроює такожъ мозокъ, справляє бѣль головы и може навѣтъ довести до божевѣльного стану... Я мавъ шкѣльного товариша мѣрныхъ талантѣвъ, котрому конечно захотѣло ся зложити докторатъ. Вѣнь учивъ ся безъ виниу, въ день и въ ночи, ухилиючись вѣдъ товаришѣвъ, вѣдъ забавы и вѣдъ спочинку... Одной ночи збудивъ мене незвычайный крикъ: „Ратуйте!“... Засвѣтивши скоренько свѣчку приходжу до моего товариша, котрый спавъ въ другой комнатѣ; вѣнь сидить на лѣжку блѣдый якъ трунъ и трясє ся, выбалушивши дико очи. Питаю: „що тобѣ брате!“ — а вѣнь лишь вѣказує передъ себе, мовлячи: „диви, онъ тамъ стоить смерть!“... Лѣкаръ вылѣчили єго вправѣ зъ того, але заборонили єму черезъ довшій часъ учить ся.

Стоваришене виображенъ и правила ихъ водновы, яко подмоги памяти.

І. Право скупленя.

Нѣколи не спостерѣгаемо якуе рѣчь саму, лишень завсѣгды въ товариствѣ зъ другими; примѣромъ: виджу каламаръ, але вѣнь стоить на столѣ, на тѣмъ столѣ стоить побѣчь каламаря перо, папѣрь, книжки и т. и. Одже каламаръ естъ въ товариствѣ зъ тыми вѣсьми предметами, о котрыхъ мы згадали. Коли мы частѣйше спостерѣгаемо сѣ виображеня мимо волѣ зростають ся въ нашѣй души въ одно цѣлостне виображенѣ, а черезъ те набираемо успособленя: тотѣ вѣсь предметы собѣ разомъ виображати, такъ якъ мы ихъ спостерѣгали. Колижъ водтакъ случайно прийде одно зъ тыхъ виображенъ (предметѣвъ) до нашой свѣдомости, то мимоволѣ и тамтѣ другѣ виображеня пригадують ся. Пытаю ся хлопця: бачивъ есь каламаръ?... бачивъ... А деь его бачивъ?... на столѣ.... А що ты еще бачивъ на столѣ побѣчь него?... Перо, папѣрь, книжки и т. и. — водновѣсть менѣ хлопецъ. Товариство виображенъ того рода называе ся скупленѣ, зпачить: виображеня скупають ся, грунують ся въ души моѣй. Скупленѣ виображенъ (зовсѣмъ такъ якъ скупленѣ предметѣвъ) може бути або а) въ мѣсци або б) въ часѣ.

а) Право скупленя въ мѣсци.

Если въ якѣмъ мѣсци бѣльше скупленыхъ предметѣвъ частѣйше спостерѣгаю, то виображеня ихъ зростають ся разомъ зъ тымъ мѣсцемъ въ души моѣй въ одно цѣлостне виображенѣ и пригадують себе взаимно т. е. мѣсце пригадуе тотѣ виображеня, котрѣ я тамъ одержавъ, а виображеня пригадують мѣсце. Прим. въ хатѣ, въ школѣ, въ церквѣ спостерѣгаемо розличнѣй предметы; если скажу до ученика: що бачивъ есь въ церквѣ, въ школѣ, въ хатѣ? то вѣнь менѣ скаже, що тамъ бачивъ, — и на водворотъ, коли спытаю: де бачивъ есь вѣвтаръ, царскѣ врата, иконостасъ? водновѣсть менѣ: въ церквѣ; а де лавки, таблицю?... въ школѣ; — а де миски, ложки, пѣчь, постѣль, стѣлѣ, образы? — въ хатѣ.

Право скупленя виображенъ въ мѣсци може прибрати ширѣйшій кругъ; примѣромъ: рынокъ и предметы на нѣмъ; торговица, село, мѣсто, поле битвы и т. и. На тѣмъ правѣ опирае ся такъ звана топографія; до мѣсцевости привязуемо въ души подѣѣ; коли скажу примѣромъ: „що стало ся подѣ Лиценъ?“ Хлопецъ водновѣсть: „тамъ була битва Густава Адольфа и Валенштайна; Густавъ Адольфъ тамъ погибъ“ и т. и. Або на водворотъ, коли спытаю: „де погибъ Густавъ Адольфъ?“ — водновѣсть менѣ ученикъ: „подѣ Лиценъ“.

б) Право скупленя въ часѣ.

Якъ въ мѣсци, такъ само и въ часѣ предметы, подѣѣ, зявища скупають ся въ одно цѣлостне виображенѣ. Бувають дѣѣ, дорогѣ для когось, бо зъ тымъ дѣемъ скупленѣ суть милѣ для него зявища и подѣѣ; примѣромъ: день имянницъ тата або мамы, або дѣѣ, дорогѣ для якогось народа, примѣромъ день 13. серпня для Русинѣвъ, яко день Хрещеня Руси; або дѣѣ, дорогѣ кождому Христїянининовѣ: Рѣздвийнѣ свята, Великденъ, або дѣѣ, важнѣй для вѣсѣхъ цивилизованныхъ народѣвъ: рѣкъ 1492 яко рѣкъ водкрытя Америки и т. д. И тутъ въ души людскѣй водбувае ся такѣй самыи процессъ, якъ при правилѣ скупленя въ мѣсци, т. е. часъ пригадуе на подѣѣ, що зъ нихъ скупають ся, а подѣѣ на часъ. На правѣ скупленя въ часѣ опирае ся хронологія.

II. Право стоваришення въ рядѣхъ.

Однакъ предметы не спостерѣгаемо лише скупленій въ групу, — мы ихъ спостерѣгаемо въ товариствѣ другихъ, часто въ зовсѣмъ иншомъ порядку, т. е. въ рядѣхъ. Одинъ предметъ стоитъ побѣчъ другого, а той побѣчъ третього, а той побѣчъ четвертого и т. д., вытягненій въ одинъ довгий або короткій рядъ. Той рядъ предметѣвъ, частѣйше спостерѣганий, зростає ся и въ души нашій въ рядъ виображень, и коли мы собѣ пригадаемо на перше виображенє, то оно пригадує на друге, а друге на третє, ажъ доки цѣлый рядъ виображень не пригадає ся, або якъ наука каже, не вѣдновить ся. [Рядъ виображень єсть такожь цѣлостнымъ виображенємъ, т. е. зложенымъ зъ поодинокихъ самоѣйныхъ виображень].

Тото загальне право твореня ся рядѣвъ виображень (*Reihenvorstellung*), дѣлить ся такожь на двѣ части: а) на рядъ виображень въ мѣсци и б) въ часѣ.

а) Ряды въ мѣсци суть примѣромъ: улиця, т. е. поодинокіи дома, що становлять улицу, почавши вѣдъ першого ажъ до послѣднього; мѣста по правѣмъ або лѣвѣмъ березѣ рѣки, стаціи желѣзницѣ, села и мѣста, черезъ котріи переѣздаю до якоисъ вѣддаленои мѣсцевости, образы побѣчъ себе въ галеріи образѣвъ, книжки на полиціи и т. и. Тотіи вѣс спостереженя суть підставою до твореня ся рядѣвъ виображень въ мѣсци.

Тотіи ряды виображень въ мѣсци зростають ся разомъ зъ мѣсцемъ въ одно цѣлостне виображенє и пригадують себе взаимно; прим. улица пригадує на першій дѣмъ, а той на другій и т. д., ажъ доки цѣлый рядъ дѣмѣвъ не вѣдновить ся въ памяти. При тѣй нагодѣ добре сказати, що хто хоче точно вѣдновити цѣлый рядъ виображень, то нехай починає вѣдъ першого виображеня и иде въ порядку до другого, не поминяючи жадного, бо инакше збаламутить ся и не пригадає собѣ всего.

б) Ряды виображень въ часѣ. Спостерѣгаемо зявизца побѣчъ себе т. е. въ мѣсци але спостерѣгаемо зявизца такожь и по часѣ, и они становлять рядъ виображень въ часѣ; примѣромъ: мелѣдія складає ся зъ тактѣвъ, що наступають безпосередно по собѣ; поезія складає ся зъ поодинокихъ вѣршівъ, а тотіи зъ поодинокихъ слѣвъ; подѣя якась має своій початокъ, змагаєсь, пѣдносить ся до кульмізаціиной точки, спадає, кѣнчить ся прим. пожарище; родовѣдъ якоисъ династіи єсть такожь такимъ рядомъ виображень въ часѣ. И тутъ заходить таке саме право, якъ при рядѣ виображень въ мѣсци, т. е.: а) часъ и поодинокіи виображеня, що творять цѣлый рядъ, зростають ся зъ собою въ одно цѣлостне виображенє, и себе взаимно пригадують, а потому б) що хотѣвши вѣдновити точно цѣлый рядъ виображень въ часѣ, треба зачиняти вѣдъ першого и переходити до другого, ажъ доки не вѣдновить ся цѣлый рядъ виображень.

Зъ тыхъ двохъ першихъ правилъ вѣдновы виображень, т. е. скупленя рядѣвъ, учимо ся дечого позиточного, що має звязъ зъ нашою памятею. На нихъ то опирає ся вѣрна память. Хочешъ щось добре занамязати и вѣрно собѣ на тоє пригадати (вѣдновити въ памяти), то иди за всказѣвкою правила скупленя въ мѣсци и въ часѣ, и правила наступства — ряду въ мѣсци и въ часѣ. Спостерѣгай точно и уважно предметы або зявизца въ мѣсци и звязи ихъ въ души твоѣй зъ тымъ мѣсцемъ, а потѣмъ пригадавши собѣ на тоє мѣсце, пригадаєшь собѣ заразы тотіи зявизца. Такъ само и въ часѣ:

зв'язки в' душі твоїй сильно под'ю з' часомъ, а часъ легко тобѣ пригадає на подѣв а подѣв на часъ.

Подобно д'є ся з' рядами виображенъ такъ в' м'єсци якъ и в' часѣ, але треба поодинокій звища сильно зв'язати в' неперерваний ланцухъ т. є. рядъ. При т'омъ треба заховати в'є тоті приписи, котрі мы при пам'яті вычислили, то єсть уваженє спостерѣганє, повторенє спостерѣгання, повторенє пригадана, розум'єнє р'єчи.

III. *Право подобности.*

Подобніи предмети, а тымъ самымъ и подобніи виображеня суть такі, у котрыхъ р'вний прикметы (знамена) перемагають нер'вний; примѣромъ: одно яблуко подобне до другого и т. и. Буває часто, що оденъ предметъ такъ подобний до другого, що беремо оденъ за другій; прим. бачимо на улиці чоловіка, що має такий р'єстъ, х'дъ, рухи а може и убранє якъ нашъ приятель, — б'єжимо до него, щобы з' нимъ стрѣтити ся, — ажъ приближившись, познаємо, що то хто другій.

Подобніи предмети, одже и подобніи виображеня пригадують себе взаимно задля своєї подобности, прим. бачимо добре зроблений портретъ знакомої намъ особи, то пригадуємо собі на тоту особу: бесѣду спор'ядженого племені розум'ємо, хочъ мы єи не учили ся; такъ розум'ємо бесѣду чеську, словацку, а Чехъ, Словакъ розум'є бесѣду руску, польську; чому? — бо много сл'овъ приходить в' тыхъ мовахъ, котрі суть собі р'вний, а много иншихъ, котрі суть до себе подобніи, а знач'єня прочихъ можна догадати ся з' контексту.

Много прояв в' житю сусп'ільноб'ю можна пояснити и зрозум'їти лише на подставі правила подобности; прим. опов'дає хтось в' товаристві о пожарѣ; ледви ск'инчивъ, вже найде ся другій и третій, що такожъ хоче опов'дати о пожарѣ; опов'дають о хитрыхъ обманщикахъ, що зручно ум'ють д'обрати ся до чужихъ грошей, — заразъ найдуть ся другі, що о подобнихъ справкахъ хотять говорити. Право стоваришеня виображенъ після подобности пре ихъ до того.

На т'омъ правилі основують ся: пор'внаня, притчи, аллегоріє, loca parallela и т. и. Часто завдає учитель ученикамъ на письменну задачу: „Молод'ість и весна“; ученикъ має вынайти в' обохъ тыхъ виображеняхъ в'дпов'дний подобній точки; такожъ и метафори основують ся на т'омъ правилі; прим. зубъ часу, цв'єтъ молодости, або таке: „то Крезь, то Юда Искаріотекій“ и т. и.

IV. *Право контрасту (противоположности).*

Контрастующіи виображеня суть такі, у котрыхъ прикметы (знамена) р'вний перемагають знамена р'вний. Однакъ, щобы такі виображеня творили контрастъ, мусять мати сильне т'ло, на котр'омъ сходять ся разомъ и в'яжуть ся в' одно цѣлостне виображенє; тогды то они взаимно себе пригадують. Тымъ сильнымъ т'ломъ єсть наше душевне уособленє, — и то найчастѣйше уособленє сумне. Контрастами суть: слаб'ість и здоровлє; стар'ість и молод'ість; нужда и богатство; зима и л'єто; голодный и ситый; н'очь и день; смутокъ и рад'ість и т. и. Найчастѣйше д'є ся, що старій пригадує собі на молоді л'єта, хорій бажає, щобы бувъ здоровъ, нужденный завидує богатому, голодный ситому, а не на в'двор'єтъ; наша пословица каже: „Ситый голодного не знає“....

Контрасту уживають часто артисти, щоб через те викликати тымъ сильнѣйшій ефектъ (вражѣннє); прим. музыкъ починає часто сумною мелодією, котру веде черезъ бѣльше тактѣвъ, такъ що викличе въ слухачахъ сумне чувство; наразъ впаде въ скорый тактъ, зъ молю въ дуръ, зъ аданте въ алегро, и зверне на веселу мелодію, такъ що тымъ слухача мовъ бы електризує... Малярѣ употребляють до викликаня контрастѣвъ свѣтла и тѣни, и надають контрастамъ въ барвахъ навѣтъ высшій змысль. Майстромъ въ томъ напрямѣ єсть маляръ Рембрандъ. Ёго образъ того рода представляючій воскресеніє Лазаря, находить ся въ дрезденскѣй галеріи: доокола груба темнота, въ лѣвини стоить Христосъ, воскресаючій Лазаря; зъ Иеуса Христа бє дуже ясне свѣтло, котре падає на Лазаря, пѣдносячого ся зъ темного гробу... Такъ само поеты и повѣстярѣ уживають часто контрастѣвъ, т. є. они описують побѣчъ дуже сумныхъ сценъ подѣй веселій.

Тотѣ два послѣдніи правила стоваришеня виображенъ, т. є. подѣбности и контрасту, не причиняють ся до вѣрности памяти, такъ якъ два перші; — они радше причиняють ся до невѣрности; розривають скупленій громады и ряды виображенъ зъ ихъ первѣстной звязи, и витворюють новій громады. Они суть важнымъ чинникомъ при творахъ фантазіѣ.

*

*

*

О репродукціи въ загалѣ.

Заки прийдемо до чинностей фантазіѣ, застановѣмъ ся єще надѣ процесомъ пригаданя, вѣдновы або репродукціѣ виображенъ.

Чоловѣкъ, коли не спостерѣгає, т. є. если не дивить ся на щось уважно, не слухає чогось нарокомъ, не слѣдитъ за чимъ черезъ дотыканє и т. и., то єму все якѣсь виображеня въ головѣ кружляють; въ єго души являють ся що разъ то новій образы, котрі дєсь колись бачивъ и досвѣдчавъ, и котрі одєнь другого витискають; єсть то неперерванный ланцухъ виображенъ, котрый высовує ся безконечно зъ глубины душѣ, мовъ бы зъ якон бездонной студіѣ. Єсть то процесъ репродукціѣ. Образѣвъ достарчує память, а способу, якъ они вяжуть ся и якъ одєнь другого викликає до свѣтла т. є. до свѣдомости, достарчують чотыри правила стоваришеня або вѣдновы виображенъ. Нєхай чоловѣкъ лишъ въ сунокою сядє безъ якоисъ важкой мысли и нєхай пѣчне думку думати, — ого, заразы зачнуть ся роити гадки одна за другою; одна гадка викличе другу будьто на пѣдставѣ скупленя, то на пѣдставѣ ряду, подѣбности, будьто контрасту. И задля того то такє думанє заведе чоловѣка въ свѣты, о котрыхъ вѣдъ и не гадавъ передъ тымъ, саме для того, що вѣдъ пустивъ гадки на волю, и они вѣдновляли ся, якъ имъ пришло. Лишь тодѣ буде въ нашихъ гадкахъ якась система, якѣсь порядокъ, ладъ и правильный напрямъ, если репродукцією проводить розсудокъ (der Verstand); той визначає гадкамъ якусь певну цѣль, до котрой мають змѣрять, и нєдопускає, щобъ они вѣдъ вытыченою цѣли збѣчували на манѣвѣ.

Суть людє, котрымъ бракує того проводника (розсудку); у нихъ крутять ся гадки безъ ладу и безъ порядку; такіи людє не мають ясною цѣли, до котрой хотять прямувати, а хочъ собѣ и вытычуютъ яку, то не дѣйдуть до неї, але зайдуть тамъ, дє и не думали... Я бувъ на лекціи одного учителя,

котрый мавъ выкладати о першихъ засадахъ хеміѣ, а вѣдъ того незначно зайшовъ ажъ до рѣжного рода перфумъ, пахучихъ олѣйкѣвъ и т. и. Говоривъ богато, богато рѣчей, не належачихъ до предмету, ажъ выбила година. Есть то велика хѣба, если кто не умѣе повздержати гадокъ своихъ на мотузку и надати имъ потрібный напрямъ, недопускаючи, щобы зѣйшли зъ вытыченой дороги, — именно есть то велика хѣба и недостача у учителя... Бувъ емъ такожь на лекціи у историка, котрый провадивъ слухачѣвъ по всѣхъ и всюды, ажъ въ головѣ шумѣло, говоривъ безъ звязи, безъ провѣдной мысли. Такой учитель дѣтей змучить, а нѣчого не научить. Заки учитель иде до школы, повиненъ для того на передѣ лекцію собѣ вызначити, съ добре обдумати, т. е. перше зрозумѣти змѣстъ, а по друге научити ся добре всего и найдрѣбнѣйшихъ точокъ, котры належать до темату, а въ кѣнци обдумати такожь форму, т. е. выкладъ. Сей має бути приновреленый до степени розвитку ума ученикѣвъ и выголошений мовою ясною, простою и въ льогічній звязи. Тогда научити ся учитель гадкамъ своимъ надавати певный напрямъ, вѣдповѣдный вызначенѣй цѣли и не позволить имъ сходити на манѣвцѣ.

Въ якій способъ має школа народна розвивати самостѣйностъ молодѣжи школьной.*)

Кождый человекъ жие въ условияхъ (варункахъ), зъ котрыхъ одинъ ему сприяють, а иншіе приносять ему шкоду. Ходить одже о те, щобы условия, котры человекѣви сприяють, умѣти використати а забезпечити ся передѣ тѣми, котры ему шкодять. Щобы тотіе вѣншіе факторы опанувати, треба пѣзнати ихъ природу, бо тогда доперва можна вѣдгадувати ихъ наслѣдки. Однакъ не легка рѣчь пѣзнати природу тѣхъ факторѣвъ и вѣдгадати ихъ наслѣдки. До сего можна прийти черезъ науку и вѣхованѣ. Чимъ бѣльше наука и вѣхованѣ будуть самостѣйными, тѣмъ скорше зможемо пѣзнати натуру тѣхъ факторѣвъ и вѣдгадати ихъ наступства, бо наука и вѣхованѣ, провадженіе самостѣйно, виробляють у вѣхованкѣвъ добрый (зрѣлый) судъ о рѣчахъ. Пѣзнавши окружающую насъ природу, еи силы и впливъ тѣхъ силъ на насъ, осягнемо практичну цѣль, т. е. зможемо вѣхѣснувати сприяющий для насъ условия — а забезпечимо ся передѣ шкѣдливими, або инакше: осягнемо бѣльшу суму матеріальныхъ користей. Крѣмъ той бѣльше практичной стороны подаѣ самостѣйна наука и самостѣйне вѣхованѣ ще и духовіе користи, т. е. розвиваючи нашіе духовіе способности, розвиваѣе и скрѣпляѣе нашъ характеръ. Самостѣйне розвиванѣ духовыхъ способностей улекшуѣе намъ розвязуванѣ задачъ (квѣстій) бѣльше зложеныхъ; черезъ те вѣтворюють ся въ насъ ширшіе погляды на свѣтъ; се справляѣе намъ внутрѣшну приятѣбсть; мы утверджуѣмось въ нашихъ моральныхъ засадахъ и набираѣмо бѣльше охоты до основѣйшой науки и до морального поступу.¹ Вже въ немовлячѣмъ вѣцѣ треба уважати на те, щобы не вязати вѣобразницѣ (фантазіѣ), и щобы забавкамъ дѣтнячизѣ не

*) Користавъ я въ працѣ: Володислава Козловского, Герберта Спенсера, Боберского-Фалькевича, Мечислава Барановского, Коздрася, Ивана Фача и Антона Лучкевича.

бракувало фактора заохочуючого и побуджаючого духа до самостійної мисли. До самостійного розвивання дітей, котрі не суть в в'їзді шкільному, надають ся занятя, управлїнь в городцях фрейдівських. Дотично науки в школах народних належить зауважати, що в загаль тї предмети, котрі мають для житя вартість більше практичну, лучше надають ся до розбудження самостійної мисли, бо з вишнього свѣта вѣдберемо много таких спостережень, котрі улекшують самостійне трактуванє тых предметѣвъ в школі. Треба єще и при науцѣ сихъ практичнихъ предметѣвъ вибрати передовсѣмъ се, що може найскорше виробити самостійність у ученикѣвъ. При початковій науцѣ читаня на підставѣ писаня метода аналітично-синтетична вироблює найлекше самостійність. Оповіданя и виведеня зъ нихъ науки моральної, описи, пояснюваня правилъ граматичнихъ на підставѣ прикладѣвъ, читаня о пояснюючїхъ додатки при розбираню речень, все те веде до той самої цѣли. При науцѣ рахункѣвъ треба винаходити правила на підставѣ переробленихъ прикладѣвъ.

При численю вѣ памяти стараєсь ученикъ вынайти способѣ до розв'язаня заданя; при вагахъ и мѣрахъ повинні ученики шукати за взаємнимъ вѣдношенємъ сихъ мѣръ и вагъ — а такє постуцованє вирабляє самостійність. Вѣ геометрії, по пѣзнаню и зрозумѣнню, повинна завжди наступати виправа и припоровленє. При науцѣ географії и исторії метода порѣвнююча часомъ ужита вироблює самостійність. До розбудження самостійности надають ся найлучше науки природні. Наукъ природнихъ належить учити поглядово. Треба звертати увагу ученика на розвѣй ростињ в рѣжнихъ порахъ року, т. є. на веснѣ, вѣ лѣтѣ, вѣ осени и вѣ зимѣ. Черезъ такє постуцованє будить ся у ученикѣвъ цѣкавість до самостійного обсервованя и иншихъ творѣвъ природи в рѣжнихъ порахъ року. Нехай дѣти самї старають ся пѣзнати цѣхи вишній и цѣхи внутрѣшній, нехай пѣзнають, де тї твори знаходять ся, до чого они придатні, чи они шкѣдні або пожиточні? Пожаданю рѣчею було бы, щоби дѣти збирали насѣкомцѣ, мінерали и рослини. Нехай винаходять спѣльний цѣхи мѣжъ найзвичайнѣшими тиями (и. пр. мѣжи сучими и птахами). Наука фізики повинна опирати ся на досвѣдахъ. Мечиславъ Барановскій каже: „Рисунокъ за диктатомъ, вчасне розпочинанє рисуку безъ точокъ, вышукуванє ліній помѣчничихъ, побѣльшенє и зменшенє рисуку побуджають самостійність. Треба обдумати вѣдоповідний виправы письменній, щоби черезъ нихъ утравалити науку и побудити ученикѣвъ до самостійности. Можна пѣдчеркувати похибки, а ученикъ нехай самъ поправляє. Забавы и виправы гімнастичні розвивають мущкулы, образують змысли и вирабляють быстроту постановленє.

Теперь застановлю ся надъ загальними засадами, о котрыхъ треба памятати, коли хочемо розвинути у ученикѣвъ самостійність. *Exempla trahunt*, — нехай по перше учитель старає ся самъ у всѣмъ поступати самостійно. Треба розвивати способність спостереженя. Дѣти не повинні займати ся рѣчами для нихъ не зрозумѣлими. Треба звертати бѣльше уваги на змістѣ, якъ на форму. Не належить протє обтяжати памяти словами, формулками, наукою граматики, датами и именами. Нехай дѣти не учать ся на память пѣсля стало означенихъ формулокъ, бо тодѣ не мислять и не застановляють ся самостійно. Треба для того старати ся, щоби дѣти зъ вражень и виображень творили понятя, щоби лучили понятя вѣ суды, випроваджували самостійно зъ судѣвъ внески (ключѣ), и щоби тї внески справджували за помочю

власних спостережень і досвідів. Таким способом набирають вѣри вѣ власній сили і вѣ наслідокъ того вирабляє ся у дѣтей незалежність духа. Вытравляв самостійний дослѣды за помочю методы индукційной розвивають постійність і ширість. Виховуючий повиненъ пізнати спеціальній замилованія дѣтей, піддержувати і упорядковувати їх самостійний роботи. Нехай учитель не нахилює духа (умислу) учеників до штучнихъ формъ і не тамує прямованія до индивидуального розвою. Нехай наука зазнакомлює учеників зъ правдивими власностями рѣчей.

Въ вихованю самостійності треба поступати після методы индукційной (аналізи розумової), то єсть вѣдъ рѣчей понять поєдинчихъ до зложенихъ, вѣдъ понять змысловихъ до абстракційнихъ, вѣдъ частей до цѣлости і вѣдъ досвіду до теорій. Дѣти повинні слѣдити і зъ розслѣдівъ випроводжувати власній внески (ключі). Нехай учитель дитині мало говорить а змушує ю, щоби сама найбільше відкрити робила і говорила; великої ваги єсть гадка, „що тота школа найліпша, де учитель якъ найменше, а дѣти якъ найбільше говорять“! „Неустанне водженє дѣтей на пашку, помаганє, улєкшуванє при відшукуваню рѣчей вже знайомихъ, убиває всяку самостійність і робить результати науки непевними“, каже Мечиславъ Барановскій. Учитель повиненъ дуже стеречись того, щоби дѣтямъ не підновдававъ. Синтеза реальна або такъ названий токъ генетичний надає ся такожъ до образования самостійности. Метода генетична улєкшує ученикови зужитковати самостійно, що єобѣ наукою придбавъ. Тото, що ученикъ самъ вѣ науцѣ здобувъ, побуджує духа до дѣланія, скупляє мысли і підносить морально. Ученикъ ліпше спам'ятає заданє, надъ котрого розвизанємъ намучивъ ся безъусібно, єсли єму потімъ розвизуть то заданє, якъ коли бы єму заданє того кількя разъ передъ тымъ об'яснювано. Розвизавши одно заданє, розвизує друге зъ більшою легкістю. Що до формъ научанія, то самостійність розвиває найбільше геуретична форма, котра ґрунтуєть ся на тімъ, що ученикъ змушений єсть самостійно на питання відповѣдати. Такожъ друга часть методы Сократичной такъ названа Сократична индукція, (котра властиво єсть геуретичною формою научанія), надає ся до розвиванія самостійности. Відповѣди учеників повинні бути самостійні. Чи відповѣдь була самостійна, може о тімъ учитель переконатися, укладаючи питання другій разъ відмінно або питаючи о причину. Борба о єоперництво міжъ учениками, неустанне занятє цѣлої класи і практичне приєноровленє того, чого дѣти научили ся, все тото служать до виробленія самостійности. При научуваню треба такожъ будити чувства у дѣтей. Єсли при научуваню не будить ся чувства у дѣтей, то об'являє ся неохота до науки. Неохота переломана строгими єредствами родить звичайно примусъ. Примусъ єсть великою перешкодою до розвиванія самостійности. Вѣ вихованю звертати належить увагу на те, щоби жадобы змыслові підчинялись чувству і пізнаню, то єсть серцю і розумови. Антонъ Лучкевичъ такъ каже: „Чоловѣкъ самостійно образований иде за почутємъ обовязку і голосомъ правды, руководить ся засадами, котрі вѣ собі виробивъ, не хвиливымъ унесенємъ або підшептомъ. Самостійний чоловікъ вносить ся понадъ пожаданя змыслові і самолюбні; слухає обовязку совѣсти і розуму, вносить ся до понять, об'єднуючихъ добро цѣлої єущієности, підпорядковує забаганки єособисті добру загальному, об'єймає гадкою свѣтъ цѣлий, об'єймає любовію цѣлу єущієність і має переконанє, що єправедливість і єсна єправа єстаточно побѣдити. Се єсть найвысшою цѣлю вихованя“.

Певною рѣчею ёсть, що самостѣйне вихованѣ маѣ великій вилывъ на выобразованѣ морального характеру чоловіка а именно вырабляє вѣдвугу въ поборюваню трудностей и вытревало́сть въ неповодженю. Самостѣйне образованѣ даѣ бѣльшу поруку, що ученикъ въ свѣтѣ до чогось борше може придати ся и що по укѣнченю шко́ль не такъ легко покине духову пра́цю. Закѣнчу словами Трентовского, котрый такъ каже: „Управляй такъ вихованемъ и наукою ученико́въ, щобы въ кѣнци самостѣйно́сть була ихъ результа́томъ. То́лько самостѣйно́сть робить насъ повнолѣтними передъ трибунало́мъ філософіѣ, робить насъ образо́мъ и подобою Бога, дѣйстви́ми людьми“.

Въ кѣнци позволю собѣ додати, що рѣчь тоту, представлену теоретично, доповню побѣйше бодай немногими прикладами.

Йосифъ Танчаковский.

НОВИНКИ.

— **Христосъ воскресъ!** Въ то́мъ велико́мъ дни, коли по церквахъ нашихъ залу́няють весело дзвонъ и одѣзвесь пѣсня „Христосъ воскресъ“, — въ то́й урочисто́й хвилѣ, коли Вы, братья учителѣ и родины Вашѣ, переповненѣ радостію и любовію, зберетесь въ тихѣмъ кружку родинно́мъ, присту́паемо и мы до Васъ зъ пеложними, щирими желаніями лучшо́й долѣ, здоровля и вытревало́сти въ тяжко́й доро́жѣ о хлѣбъ и въ пра́ци надъ просвѣто́ю повѣреного Вамъ молодого поколѣ́ня. Въ то́мъ велико́мъ дни радости вѣдѣзвемо́сь до Васъ, братья, словами пѣснѣ церковно́й: „Воскресенія́ день, и просвѣ́тимъ ся торже́ствомъ, и другъ друга обиме́мъ: рѣ́дѣмъ братіе и ненави́дащимъ насъ прости́мъ вся воскресеніе́мъ“. Братья учителѣ! Ваше становище тяжке але высоке. Вы маєте просвѣ́тити широ́кій верствы народу, ту основу нашо́й будучности; маєте сѣ́яти въ душахъ молодѣ́жи зерна правды и науки и пильнувати, щоби они розрослись и принесли плоды; за́щитити въ серцяхъ дѣтей любовь христия́нську, любовь до своѣи церкви, до народу, до землѣ, де выросли, любовь до властей и законѣвъ; Вы учителѣ всього добро́го и красно́го, плекателѣ тыхъ спосо́бностей серця и ума, котрі Богъ влявъ въ душу ко́ждою дитини, пра́цюйте для добра церкви и народу, для слави Бо́жою и своѣи! Обѣ́ймайть „другъ друга“ и старайтесь о що́ разъ выше по́днесене Вашого стану такъ по́дъ взглядомъ моральнымъ якъ и матеріа́льнымъ — до чого Богъ Всеви́шній нехай удѣ́лять Вамъ и Вашимъ ро́динамъ здоровля и мно́гихъ лѣтъ.

— **Дзвѣно́къ**, письмо иллюстроване для дѣтей и молодѣ́жи, заслу́гуе, якъ мы то вже не разъ по́дносили, на широ́ку по́дпору зѣ стороны учительства и всѣхъ интелі́гентныхъ Русино́въ; письмо се повинно бы знаходити ся и въ хатахъ письменнихъ селянъ, де розвеселяло и учило бы старшихъ и молодыхъ. — Нарѣ́кано не разъ, що молодѣ́жѣ шко́льна такъ мало розвита, що приходѣть до школы безъ нѣ́якого по́дготовленя и що школу не понераѣ въ си́ цѣ́ляхъ домашне виховане. Нарѣ́каня въ найбѣльшо́й части дуже справедливы. Родичѣ не мають найчастѣ́йше за для своихъ заводовыхъ занятій часу, щобы за́нятися духовымъ вихованемъ своихъ дѣтей — часто сего не розумі́ють або не по́сѣдають для то́й цѣ́ли вѣдповѣ́дною духовою по́живы. Умъ дѣтей не розвивае́сь и не ёсть пра́те спосо́бный до нѣ́якихъ высшихъ мыслей. Добра лектура, вѣдповѣ́даюча духовымъ потреба́мъ дѣтей може запобѣ́гти сему лиху. До тако́й за́числаемо газетку „Дзвѣно́къ“. — Дѣти, ходячі до школы, можуть се письмо безпечно и зъ великою ко́ристею читати — а меншимъ дѣ́тямъ, котрі ще не ходять до школы, могли бы родичѣ або старші шко́лярѣ вѣдчитувати легші́ статейки того́ письма. Розумі́не замі́сту улѣкшують удатні́ образки „Дзвѣ́нка“. То́жъ поручаемо сю газетку горячо всѣ́мъ Русина́мъ и прия́телямъ молодѣ́жи. Предплати на „Дзвѣ́но́къ“ вынеси́ти

рочно 4 зр., піврочно 2 зр. а чвертьрочно 1 зр. Замавляти треба під адресою: Редакція „Дзвінка“ Львів, улица Чарнецького 26.

— **О науцї рахунків** в народных школах достала наша редакція деякі дописи и запитаня о інформації що до методу. Для поясненя всяких сумнівів в тій справі мусимо сказати, що поки приписаний плян наук не зміненый и обовязує, треба держати ся постанов, обсягу матеріалу наукового и его розкладу на поодинокі роки науки. Трудности, які насуває теперішній плян науковий може учитель одолѣти тільки доброю и відповідною методою, бо справедливо сказав оденъ знаменитый педагогъ: „Въ методѣ лежить сила учителя!“ Задля того поручаємо нашому учительству давнѣйше вже видану книжку пок. проф. Ст. Куриловича „Наука рахунків в школі народній“. Книгарня Ставропигійска має ще старий запасъ сей книжки. Підручникъ сей появилъ ся такожъ в тѣмъ виданю поправнѣмъ, (въ азыцѣ польскѣмъ), зъ додаткомъ термінологіѣ рахункової руско-польско-нѣмецкої, заходомъ проф. В. Тисовского, а накладомъ книгарнѣ Сайфарта и Чайковского. Однакъ се нове видане не богато рѣзнитъ ся вѣдъ першого и пригѣдне именно для школъ зъ польскимъ азыкомъ викладовымъ, а учитель в рускихъ школахъ можуть користовати ся дуже успішно першимъ виданемъ рускимъ.

Ол. Б.

— **Вытягъ важнѣйшихъ справъ** зъ протоколу засѣданъ руского товариства педагогічного. Засѣдане зъ дня 11 грудня 1889. 1) Ухвалено на теперъ не користати зъ рукописи о. В. Д. на дальшій томъ бібліотеки для молодѣжи зъ причини, що видѣлъ выдає поемѣ Шевченка и то оденъ томикъ маленькій до двохъ аркушівъ друку на преміѣ, а другій до 12 аркушівъ для бібліотекъ школьных. 2) Ухвалено ремунерацію за працѣ, помѣщуваний в „Учителю“, и такъ за аркушъ працѣ оригінальнѣ 15 зр., за переклады половину, а за новинки третину той сумы. 3) Ухвалено покликати п. Павла Кирцова до комітету редакційного для „Учителя“. 4) Поручено касієрови роздѣлити фонды такъ, щоби грошѣ, вилынувшій вѣдъ зборівъ 1889. р. до касы товариства зъ продажи книжокъ, творили окремый фондъ на дальшій видавництва. 5) Принято новыхъ членівъ: п. Максима Брылинського зъ Бурдяковецъ надъ Збручемъ, о. К. Соловского, пароха зъ Перемишлянъ, о. Ив. Козака, пароха зъ Потылича, о. Мих. Ольшанського зъ Старавы. — Засѣдане видѣлау дня 7. лютого 1890. 1) Голова товариства повѣдомляє, що соймъ вѣдмовивъ субвенцій на видане школьных картъ географічныхъ. 2) Дебатовано надъ справою субвенцій соймової для „Учителя“. Видѣлъ заявивъ одноголосно, що субвенція удѣлена товариству, котре не має права вѣдступати зъ неї якусь часть въ користъ переставшой виходити „Школьной часописи“ тымъ бѣльше, що Ви. редакторъ того писма вѣдступивъ цѣлкомъ безкористно вѣдъ свого видавництва. 3) П. Бѣчай предкладає справоздане зъ рахунків институту. Ухвалено публично заявити признание проф. Бѣчаєви за ревіе ведене економічне институту. 4) Ухвалено, щоби п. Костъ Паньківскій вѣвъ дальше рахунки институту. 5) Голова товариства передає п. касієрови субвенцію Союму для институту товар. педагогічного в сумѣ 300 зл. а. в. 6) Ухвалено ремунерацію за Робінзона в сумѣ 20 зл. 8) Принято до вѣдомости, що Видѣлъ краевый ще до теперъ не выплативъ товариству субвенцій, ухваленої соймомъ на выдаване „Учителя“. — Засѣдане зъ дня 18. марта 1890. 1) принято до вѣдомости справоздане Щирецкої філіѣ товариства зъ вѣдбутой конференціѣ. Що до жаданъ тамъ высказанныхъ, то вѣдповідь на декотрі помѣщена вже в числѣ 5 омъ „Учителя“. На ухвалу конференціѣ, що психологія Крігера-Ильницького не выстарчає при испытахъ квалифікаційныхъ, освѣдчивъ п. Барвіньскій, яко членъ комісії экзамінаційной, що той підручникъ для испытѣвъ выстарчающій. 2) Принято внесенє п. Лучаковского, щоби выдати школьную бібліотеку рускихъ нсителей, котра моглабы одержати апробату Рады школьной для бібліотекъ школьных.

— **Испыты клявзурный и устный** для кандидатѣвъ на учительствъ в гимназіяхъ и школахъ реальныхъ передъ комісією испытующою в Краковѣ зачнуть ся 12. мая с. р.

— **Окружна Рада школьная в Надвѣрній** призначила 100 зр. на ремунераціѣ для тыхъ народныхъ учителей, котрі управляютъ школьную молодѣжь в церковнѣмъ спѣвѣ.

— **Красна Рада шкѣльна** рѣшила, що день храмовый пѣсля греко-катол. обряду має бути вѣльний вѣдъ науки шкѣльной въ народныхъ школахъ мѣсцевыхъ зъ выимкою 14 мѣстъ: Перемишля, Ярославля, Дрогобыча, Самбора, Стрия, Коломыѣ, Станиславова, Бродѣвъ, Золочева, Бережанъ, Тернополи, Бучача, Нового Санча и Ясла.

— **Средство на сухоты.** Париска академія медична розслѣджувала, задля великой смертельности зъ сухоть, якѣ суть можливі средства на ту страшну недугу. Найзнаменитѣйшій лѣкарѣ вѣдкрыли, що найпевнѣйшимъ средствомъ зничити бактеріѣ въ мокрихъ плювотинахъ есть кипяча вода або огонь. Доказали они, що бактеріѣ не можуть жити и плодити ся въ температурѣ высшѣй понадъ авычайну въ организмѣ звѣрячѣмъ, с. е. понадъ 37°; 40° температуры ничитъ ихъ розвитокъ и множеве а 50° цѣлкомъ выгублюе бактеріѣ. Розходилося тому о вынайдене средства зарѣвно уснѣшного якъ и нешкѣдного для недужихъ, именно поддати бактеріѣ въ самыхъ легкихъ длѣланю высшой температуры а тымъ самымъ зничити и зародитишъ недуги. Опираючи ся на тѣмъ вѣдкрыттю, виводили д-ръ Вайгертъ зъ Нового Йорку методу лѣченя при помочи знаряду, котрый дозволяе сухотникамъ дыхати воздухомъ о 100 до 150° Цельзія. Звѣльна привыкае организмъ людскій до такого дыханя и недуга уступае. Лѣчене на клініці сею методою выказало, що скоро зменявъ ся кашель, духота, горячка и плеюте кровію, а збѣльшали ся апетитъ и вага тѣла. Таку методу лѣченя сухоть заведено въ деякихъ шпиталяхъ французскихъ а сиравозданя въ фаховыхъ письмахъ медичныхъ зазначають, що „недужій скоро привыкае до лѣченя сего рода и вѣсьмъ приносили они значну польгу“.

— **Красна Рада шкѣльна** выдала обѣжники зъ захохотою молодежи вѣддаватись званю учителѣвъ шкѣлъ народныхъ, а то задля браку кандидатѣвъ на учителѣвъ.

Шкѣльный вѣсти.

— **Конкурсъ.** Въ цѣли сталога обсадженя слѣдующихъ посадъ учительскихъ розписуе ц. к. Рада шк. окр. въ **Подгайцахъ** ч. 179 конкурсъ зъ речинцемъ до 30. л. цвѣтня с. р. а) при 4 кл. школѣ муж. въ Подгайцахъ на одну посаду стар. учителя зъ платою 450 зр. и 10% дод. на помешкане; б) при школахъ етат. въ Бекерсдорфѣ (яз. выкл. нѣмецкій); Вѣлокерниці; Доброводахъ; Ицковѣ; Мужиловѣ; Семикѣвцахъ; Славентинѣ; Соколовѣ; Сосновѣ; Божиковѣ (тутъ вчислено до дотациѣ доходъ зъ 10 морг. грунту вартости 303 зл.); Старѣмъ мѣстѣ зъ платою 300 зл. и вѣльнымъ помешк., в) при школ. фѣл. въ Раковиці и Товстобабахъ зъ плат. 250 зл. и вѣльн. пом.

Ц. к. Рада шк. окр. въ **Бережанахъ** ч. 228 розписуе конкурсъ на слѣдующій посады зъ речинцемъ до 30 л. цвѣтня с. р. а) при 6 кл. жѣн. школѣ въ Бережанахъ на одну посаду стар. учительки зъ платою 600 зл. и 10% дод. на помешкане. б) при школѣ фѣл. на передмѣстѣ „Мѣстечко“ на одну посаду зъ плат. 360 зл. и вѣльн. пом., в) при школахъ етат. въ Августѣвцѣ; Чышкахъ; Дубшу; Геленковѣ; Куропатникахъ; Лититинѣ; Лапшинѣ; Рекшинѣ; Вербовѣ и Жуковѣ зъ плат. 300 зл. и вѣльн. помешк. а въ Тавровѣ зъ плат. 450 зл. и вѣльн. помешк., г) при школахъ фѣл. въ Дмухѣвці; Дрищѣвѣ; Гиновицахъ; Кальнѣмъ; Конюхахъ; Котовѣ; Козѣвцѣ; Лѣсникахъ; Вѣльхѣвці; Плаучи малѣй; Поруховѣ; Ваю; Рогачинѣ мѣстечку; Рогачинѣ селѣ; Теофинѣвцѣ; Урмани зъ плат. 250 зл. и вѣльн. помешк. (При школѣ етат. въ Геленковѣ вчислено до дотациѣ доходъ въ збѣжу варт. 79 зл. 48 кр. а при шк. фѣл. въ Кальнѣмъ варт. 12 зл.

Ц. к. Рада шк. окр. въ **Богородчанахъ** ч. 297. розписуе конкурсъ на слѣдующій посады зъ речинцемъ до 10. л. мая с. р. а) при 1 кл. школахъ зъ яз. выкл. рускимъ, зъ платою 300 зл. и вѣльн. помешк. въ Иванкивѣ и Лысци старѣмъ, б) при школахъ фѣл. зъ яз. выкл. рускимъ, зъ плат. 250 зл. и вѣльн. помешк. въ Бабчи; Грабѣвці; Кричѣ; Малявѣ и Стебнику.

Ц. к. Рада шк. окр. въ **Чортковѣ** до ч. 248 розписуе конкурсъ на слѣдующій посады учит. зъ речинцемъ 6-недѣльнымъ по першомъ оголошенію конкурсу въ „Gazet-ѣ львовской“ а) при школѣ етат. зъ язык. выкл. руск. въ Мухавцѣ зъ плат. 300 зл. и вѣльн. помешк., б) при школахъ фѣл. зъ язык. выкл. рускимъ, зъ плат. 250 зл. и вѣльн. помешк. въ Бѣлѣмъ Потоцѣ; Давидковцахъ; Долинѣ; Ягольниці старѣй; Рыдодубахъ; Шульганѣвцѣ; Скородыньцахъ; Шманковцахъ; Заболотѣвцѣ; а въ Колендянахъ зъ платою 163 зл. 65 кр. и 13½ корцей збѣжа; въ Угрыню зъ плат. 239 зл. и доходомъ зъ поля вартости 11 зл.

Ц. к. Рада шк. окр. въ **Станиславѣ** до ч. 477 розписуе конкурсъ на слѣдующій посады зъ речинцемъ до 15. л. мая с. р., а) при школѣ выдѣловѣй 8 кл. жѣночѣй, въ полученію зъ школою народною въ Станиславѣ, на посаду учительки зъ платою 850 зл. Кандидатки маюť выказати ся патентомъ ло школѣ выдѣл. зъ предметѣвъ науковыхъ обнятыхъ громадою III., б) при тѣйже школѣ на посаду учительки зъ плат. 650 зл. Кандидатки зъ неспытомъ до школѣ выдѣл. маюť першенство, в) при школѣ етат. въ Воляковѣ зъ плат. 300 зл. и вѣльн. помешк., г) при школахъ фѣл. зъ плат. 250 зл. и вѣльн. помешк. въ Братковцахъ (готовѣвкою 248 зл. 70 кр. за грунтъ 1 зл. 30 кр.); Хомяковѣ; Хоростковѣ; Ганусѣвцахъ; Комаровѣ (готовѣвк. 247 зл. зъ грунту 3 зл.); Козинѣ; Межигѣрцахъ (готовѣвк. 222 зл. 50 кр., збѣжемъ 27 зл. 50 кр.); Пациковѣ; Пастѣчнѣй (готовѣвк. 239 зл. 9 кр., збѣжемъ 9 зл. зъ грунту 1 зл. 91 кр.); Саноговѣ; Сѣльци; Тысьменичанахъ; Угрыновѣ долѣшномъ (готовѣвк. 248 зл. 50 кр. зъ грунту 1 зл. 50 кр.); Водинкахъ (готовѣвк. 240 зл., збѣжемъ 10 зл.).

Ц. к. Рада шк. окр. въ **Надвѣриѣ** до ч. 507 розписуе конкурсъ на слѣдующій посады учит. зъ речинцемъ до 15 л. Мая с. р. а) при 4 кл. школѣ муж. въ Надвѣриѣ зъ язык. выкл. польскимъ на посаду стар. учителя зъ плат. 500 зл. и 10% додат. на помешк., б) при школахъ етат. зъ язык. выкл. рускимъ въ Глинкахъ, Майданѣ середнѣмъ (плат. 24 зл. 68 кр. и доходъ зъ огороду 5 зл. 32 кр.), въ Яблониці (плат. 295 зр. доходъ зъ огороду 5 зр.; въ Камѣннѣй (плат. 298 зр. 32 кр., доходъ зъ огороду 1.68 зр.) в) при школахъ фѣл. зъ язык. выкл. рускимъ, платою 250 зл. и вѣльн. помешк. въ Дорѣ; Фитковѣ; Гвозди; Лѣсѣ; Майданѣ горѣшномъ; Назавизовѣ; Потоцѣ горнѣмъ; Перербѣли; Струнковѣ; Тарпавици лѣснѣй; Велесниці; Волосовѣ и Зеленѣй.

Красва Рада школьна розписала конкурсъ на мѣсце учителя школы виравъ при семінаріи учительской въ Тернополи; речинець до кѣнца цѣвтія с. р.

Ректоратъ львовской школы політехнічної оновѣщуе конкурсъ на асистента при катедрѣ будѣвництва на суши. Платія на оденъ рѣкъ 600 зр. Речинець до 25. цѣвтія с. р. Першенство маюť кандидаты, що зложили другій испытъ правительственный.

УЧИТЕЛЬ.

здѣбный до веденія церковного свѣву, маючій чистый металічний высокій голосъ и виравный слухъ, скѣнчившій 24-тый рѣкъ житя, безженный, може сейчасъ обняти посаду дякоучителя, несучу рѣчно 500 (пятьсотъ) зр. доходу. Школа есть фѣліяльна, етатова вѣдъ вересня с. р. Пожадане естале замѣщене сеей посады. Рефлѣктуючій на туюжъ зволють для близшого порозумѣнія вѣднести ся до Уряду парохіяльного въ Залѣсѣ, почта: Рѣшовъ (Rzeszów, на Мазурахъ), — надсылаючи документаы свото уздѣльненія, зъ залученѣмъ марки для зверненія тыхже.

На столѣ въ кождой руской хатѣ повинно бути историчне дѣло

М. Костомарова

„БОГДАНЪ ХМЕЛЬНИЦКІЙ“

въ 4-охъ томахъ. Цѣна 5 зр. зъ пересылкою. Такожъ въ мѣсячныхъ ратахъ по 1 зр. а. в.

Замовленія высылае: **Ол. Барвинскій**, ул. св. Миколая ч. 13, П. поверхъ.

„РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

подае до вѣдомости Свѣтл. Радѣ Школьныхъ, Виов. священникѣвъ, катихитѣвъ, учителѣвъ и родичѣвъ, що книжки накладу Товариства, призовленій кр. Радою школьною на преміѣ для ученикѣвъ, *красно оправлені*, можна купити въ канцеляріи товариства при ул. **Вѣрменской ч. 27** по слѣдующей цѣнѣ:

Образковій выдана:

1. Звѣринецъ ч. I. 10 кр.	6. Менажерія 15 кр.
2. Звѣринецъ ч. II. 10 „	7. Звѣрята ч. I. 20 „
3. Звѣринецъ ч. III. 10 „	8. Звѣрята ч. II. 20 „
4. Звѣринецъ ч. IV. 10 „	9. Робинзонъ 40 „
5. Гостинець для чужихъ дѣтей 15 „	

Иной выдана:

10. Читанка для молодѣжи ч. I. 10 кр.	13. Читанка для молодѣжи ч. IV. 10 кр.
11. Читанка „ „ ч. II. 10 „	14. Хемія Руское-го 40 „
12. Читанка „ „ ч. III. 10 „	15. Визанка желаній 10 „

Вже появилъ ся въ розпродажи наибольшій и наилучше уложеный иллюстрованный 15-ти аркушевый

Календарь на р. 1890.

вельми заслуженного для добра мало-русского народу товариства „Просвѣта. Цѣна его лише **50 кр.** Достати можна въ канцеляріи тов. „Просвѣта“ ул. Вѣрменская ч. 27 и по всѣхъ книгариныхъ въ Галичинѣ. — Кто бере 10 экз., тому опускае ся 20% рабату.

Выдае „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію водповѣдае **о. Иванъ Чанельскій**, голова товариства.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ **К. Беднарского**.

Предплата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рікъ 3 зр.

—*—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАНЪ

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
и
Администрация
ул. вормьенска
ч. 27.

—*—

Неопечатаніе ре-
кламаций без-
платно.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.*

О ФАНТАЗИИ.

Каждый зъ насъ фантазуе, т. е. снуе собѣ якійсь мръѣ, котрый ему здають ся такі красны, такі любі, — що вѣдь бы весь вѣкъ свѣй въ нихъ пробувавъ. Свѣтъ сей зимный и твердый противъ нихъ. Оже маемо успособлене, дане намъ вѣдь природы, сновати собѣ мръѣ, и тое успособлене душѣ называемо фантазією. Але мы и мръѣ тоті, котрый собѣ снуемо, называемо такожъ фантазіями. Оже слово фантазія треба розумѣти въ двоякомъ змыслѣ, разъ яко успособлене душѣ творити мръѣ, другій разъ саме тоті мръѣ, яко вытворы того успособленія душевнаго.

Досвѣдъ учить насъ, що не каждый має однакову фантазію, — у одного есть она буйнѣйша и болѣе розвинена, у другого менше. Прикметы (свойства) доброи фантазіи суть слѣдующі: 1) творчѣсть, 2) живѣсть, 3) легкѣсть, 4) оригинальнѣсть.

Фантазія есть творча, у артисты примѣромъ, если вѣдь предложивъ свѣтови много и рѣзнодорожныхъ творѣвъ. Оже маляръ, если намалювавъ много образовъ; музыкъ, если утворивъ много дѣлъ музичныхъ; поетъ, если скомпоновывавъ много поетичныхъ творѣвъ и т. и. Однакожь треба знати, що тоті творы повинни бути рѣзнодорожными, т. е. чтобы каждый зъ нихъ мавъ свѣй вѣдрубный змѣстъ, свѣй вѣдрубный характеръ, значѣне, форму и т. и., бо иначе все творы будутъ одностайны, до себе дуже подѣбны, — и хочъ бы ихъ было богато, то однакожь они не свѣдчили бы про творчѣсть фантазиѣ.

Творчѣсть фантазиѣ есть даромъ природы, бо не каждый може много и рѣзнодорожныхъ творѣвъ выдати зъ себе; суть такі поеты або артисты, що лише по одному творѣви выдали (Leisewitz, Lorzing), — але суть и такі, що виправдѣ болѣе плодовъ по собѣ лишили, але все одностайны (Kotzebue) одного характеру, одного духа, одинаковыхъ формъ, одинаковой музы.

Однакожь, хочъ творчѣсть есть даромъ природы, то она потребуе развинути ся, выобразовати ся. Если примѣромъ хтось уродивъ ся на глухѣмъ Подѣлю, ссѣдѣ окомъ незмѣренныхъ одностайныхъ ланѣвъ, въ селѣ, де нема ані одной деревини, ані горба, ані рѣчки або ставу, хіба лишь гниле болото, де жабы квакають, — той не буде мати творчої фантазиѣ, хочъ бы може бувъ уздѣбный вѣдь природы.

Творчість фантазії образує ся через спостереження і досвідчення багатьох і різноманітних, одже через подорожі по різних краях і народах і в різних кліматах положених; через бування в товариствах різних верств суспільності, студіювання всяких явищ і плодів природи, так само і творять руки людські, звичають і навчають народів і т. п. Таким чином артист прибирає собі багатий і різноманітний матеріал, котрого употребити до своїх творів, і ті будуть різноманітними.

Життя ми називаємо таку фантазію, котрої твори суть зовсім похожі на твори природи і життя людського, так що коли приміром дивимося на образ намальований або читаємо выдуману повість, щобиємо душею перенеслися в той образ, між тих людей і чувствовали з ними чи радість, чи смуток, щоби ми відчували перед собою світ реальний, живий, правдивий...

Живість фантазії єсть також даром природи, але потребує однаковий виображення: через точне студіювання так природи як і життя людського, не лише що до вишньої форми, але також що до внутрішнього змісту, що до чувства і думки, душі і серця, — щоби форма відповідала внутрішньому життю, — а тобто життя щоби нашло свій природний вираз в відповідній формі.

3. Легкість або також дразливість фантазії. Суть люди, котрі сплять мрією фантазійною без перестанку; образи фантазійні випливають що раз то нові з їх голови, як вода з живого жерела, без вини. Приміром Александер Діма старший, французький повістеписатель, побрав звичайно гонорарію наперед за повість, котру мав написати до певного часу, і то у кількох книгарів нараз; розуміє ся, кождому з них мав написати вишу повість. В певних годинах приходили етикетки до него, котрим він, ходячи по покою, диктував повість. І ніколи не забракло йому образів до засновання кількох повістей. Коли знова суть і такі люди, котрим дуже трудно приходити щось сконцентувати; гризуть перо, гризуть, аж погризуть, а з голови не виходить ані одна путя гадка; почнуть щось писати, тай знов перечеркнуть, бо дальше не вяжуться гадки. Ми кажемо: у першого рода людей єсть фантазія скоро або дразлива; чим небудь она подражнить ся, і вытворює скоро образи. У людей другого рода єсть фантазія дуже трудна, і она не може з себе образів выдобути і їх дальше сновати.

Не краще єсть добре, если хто має за надто легку або скору або дразливу фантазію. Такий в творях своїх буває часто плагіат і поверховний; думка глибока потребує довшого і тяжкого труда.

Але з другої сторони повний брак фантазії і дуже велика трудність щось самостійного зложити, — єсть також хибою. Фантазія єсть нам конечно потрібна, чи то в життю щоденному, чи артистичному, чи фахово-практичному, бо навіть в заняттю науковому. Одже педагог з того взгляду має двоюку задачу: а) у вихованка свого подражнити фантазію трудну, розбудити і оживити її; — а б) у вихованка же, що має дуже дразливу фантазію, спинити легку і скору її.

Тяжку і майже мертву фантазію подражнює ся і будить до життя в такий спосіб: 1) педагог буде давати своєму елєвови до читання відповідні поезії, повісті, казки, пісні народні і т. п., буде з ним сам читати і звертати його увагу на образи фантазійні, там поміщений; 2) зверне його

увагу на забави ровесниківъ, и постарася, щоби елевъ ёго бравъ въ нихъ участь; 3) покаже ёму красоту природи и красныхъ штукъ; 4) буде ёго часто брати до театру, на концерта и т. и., и зъ нимъ обь тѣмъ розмовляти. Розумѣе ся, педагогъ повиненъ самъ мати живу фантазію.

У вихованка, що має занадто дражливу фантазію, можна туу фантазію спинити, и токъ ви занадто скорый повздержати въ слѣдуючій способъ: 1) хоронѣмъ ёго передъ всѣмъ тымъ, щоби мало ёго фантазію ёще бѣльше подражнити, именно не даваймо ёму читати много поезій, повѣстей и т. и., и вѣддаляймо вѣдъ него все, щоби побѣльшало буйнѣсть фантазій. 2) За те займаймо ёго духа рѣчами изъ свѣта реального, примѣромъ рахунками, геометрією, исторією природи, фізикою, механікою, хемією и т. и. Туу справу треба такъ уладити, щоби елевъ не омерзивъ собѣ тымъ наукъ; одже треба поволити заправляти ёго до нихъ, треба ихъ такъ представити, щоби они хлопця заняли; прим. въ природній исторіи треба насампередъ пѣднести цѣкаві проявы зъ житя звѣрятъ, ихъ звичаѣ и обычаѣ, закймъ приступити ся до опису ихъ прикметъ.

Умъ, що заинтересує ся реальними справами, а зъ часомъ и полюбить ихъ, привыкне поволити до чинностей, зверненихъ на свѣтъ реальный; — розсудокъ скрѣпить ся тымъ самымъ, и не допуститъ буюти фантазій по свѣтѣ выдуманѣмъ, не допуститъ, щоби фантазія еновала безъ виниу не виданій и не чуваній дивоглядній мрѣѣ.

Оригінальнѣсть фантазій, т. ё. творы фантазій, примѣромъ: поезія, малювки, мелюдїѣ и т. и. повинни бути а) зовсѣмъ новї, т. ё. не похожї (въ цѣлости) на творы природи або творы штуки; б) повинни мати тревалу стѣйностъ, се значить, щоби свѣтъ образованый пѣдвлявъ ихъ и любовавъ ся ними по всѣ часы, и щоби они всѣми народами образоваными були високо цѣненї, безъ рѣжницѣ на ихъ вѣру, звичаѣ и обычаѣ и т. и. Такї творы производять лише генїѣ. Примѣромъ творами такими суть епосы Гѣмера, трагедїѣ Софокля, рѣзбы Фїдіяса и т. и.

Однакъ звичайно розумѣють пѣдъ творами оригінальными вже такї творы, котрї суть выплывомъ самостѣйного укладу, и котрї намъ подобають ся, хочъ бы они не мали вѣчнои стѣйности и не були вытворомъ генія. Кажемо примѣромъ: написавъ повѣсть оригінальну, або поезію оригінальну, або екомпонувавъ коломыйку оригінальну, — т. ё. що не пожичавъ собѣ образѣвъ або мелюдїѣй вѣдъ другого и не вѣдинсавъ ихъ живцемъ.

Фантазія яко выображенє. Мы розважили передъ тымъ, що значить слово фантазія яко усно собленє чоловѣка творити фантазійній мрѣѣ, — а теперъ будемо розважати, що значить слово фантазія яко выображенє, т. ё. яко утворѣ того усно собленя.

Фантазія въ тѣмъ послѣднѣмъ значеню ёсть то выображенє, котре въ цѣлости не вѣдновѣдає жадному реальному предмету, але части тогожъ дадутъ ся вѣднести до поодинокыхъ предметѣвъ. Примѣромъ: Пѣгазъ ёсть фантазією, выдуманою въ стариннѣмъ грецкѣмъ свѣтѣ, — ёсть то выображенє коня зъ крылами; такого коня зъ крылами нема въ реальнѣмъ свѣтѣ, але конь ёсть и крыла суть. Центавръ ёсть то такїй потвѣръ, що по руди мавъ людску голову, а далѣше туловище коня. Такого потвору нема на свѣтѣ, але части суть выображенями дѣйствныхъ предметѣвъ, т. ё. часть чоловѣка и часть коня.

Зъ того бачимо, що чоловікъ, коли творить фантазійні мртѣ (образы), то вѣн складає въ цѣлостне виображенє поодинокї виображеня, котрї на пѣдставѣ спостережень мавъ въ своѣй головѣ. Одже прим. артистамъ можемо признати творчѣсть лише въ тѣмъ значеню, що они творять (складають) цѣлостнї виображеня, але складовї части тыхъ виображень мусять они передъ тымъ спостерѣгати. Чого чоловікъ не бачивъ, не чувъ, не досвѣдчавъ нїколи, того не высиує вѣн зъ головы нїякимъ чиномъ. Артистъ мусить проте много бачити и досвѣдчати, подорожувати по рѣжнихъ краяхъ, студіювати звичаѣ и обычаѣ, житє народѣвъ и рѣжнихъ верствъ сусѣльности, щобы призбирати собѣ богатый и рѣжнородный матерїаль, зъ которого бы опѣсля творивъ свои фантазійні образы.

Що фантазія (яко власть душѣ) єсть лише що до формы (цѣлості) творчою, а що до матерїалу єсть лише репродукційною, учить насъ досвѣдъ, — и такъ:

1) Зъ образѣвъ маляря, поета, повѣстяря и т. и. пѣзнаємо край, въ котрѣмъ артистъ живѣ и народнѣсть, до котрой належить. На образахъ малярѣвъ примѣромъ бачимо рослины, звѣрѣ, стрѣѣ, околицѣ, котрї ихъ окружали, котрї въ ихъ память вбили ся.

2) Зъ творѣвъ артиста пѣзнаємо верству сусѣльности, до котрой вѣн належавъ. Враженя, образы, досвѣдченя вѣдъ молодыхъ лѣтъ зростають ся зъ душею и серцемъ артиста, и вѣдтакъ они вѣдбывають ся въ єго творахъ. Котрый артистъ живѣ въ свѣтѣ аристократичнѣмъ, той вѣдбыває въ своихъ творахъ палаты, ихъ устроєнє, высокї особы, ихъ стрѣѣ, звичаѣ, ихъ житє; — котрый живѣ въ ниснихъ верствахъ, той представляє намъ образы зъ своего кружка, въ котрѣмъ обертавъ ся.

3) Зъ образѣвъ артиста пѣзнаємо такожъ станъ єго образования. Яка рѣжниця єсть примѣромъ въ тѣмъ взглядѣ межи творами Гетого а Шевченка.

Зъ того всего бачимо, що артистъ komponує, т. є. творить лише що до формы (цѣлості), а матерїаль до своихъ творѣвъ бере зъ досвѣду.

*

*

*

Пожиточнѣсть фантазїѣ.

Теперь розберемо пытанє: чи фантазія єсть намъ хосенна, чи може шкѣдлива, — бо и такъ и сякъ люде про ню говорять.

А вжежъ фантазія мусить бути позиточна, коли нею обдарила насъ природа. Вѣѣ прикметы душѣ нашої мають свою задачу и приносять для насъ пожитки. Одже и фантазія, — а то:

1) Она приукрашає и уприємлює житє, такъ особисте, якъ и товариске... Въ одній хатѣ будуть дорогї знаряды, а въ другѣй простї; а однакъ трафляє ся, що въ тѣй другѣй якось такъ любо и мило; знаряды чистенькї, ладно поукладанї, комната мѣсцями цвѣтами вкусно пристроєна, — що ажъ хоче ся тутъ пробувати; — а въ тамтѣй богатѣй буває часто, що знаряды якось зле суть розмѣщенї, якось зимно вѣє зъ тѣй комнаты, нема душѣ, нема сердца, котре бы до насъ промовило; хата тота похожа на складъ мебѣль, въ котрѣмъ насъ нїчого живѣйше, любѣйше не занимає... Що сему за причина? — Фантазія! — кажемо, опираючи нашъ судъ на досвѣдъ.

Вкуснї стрѣѣ, игры товарискї, житє, забава, если суть одушевленї, — все то вытворѣ фантазїѣ.

Збідешь ся зъ чоловікомъ ученимъ, що не має фантазії, якъ тяжко тобѣ зъ нимъ розмовляти, если ты самъ не фахово учений такъ, якъ и вінъ, хочь оба маєте достаточню матеріялу до розговору. Збідешь ся же въ товариствѣ зъ чоловікомъ образованимъ, але одушевленимъ живою фантазією, — якъ любо зъ нимъ пробувати, и розвеселити, и забавити, и за собою по́рве всѣхъ. Якъ коли збране товариство нудить ся, то певно нема мѣжь ними чоловіка зъ живою фантазією. Одже вже въ тѣмъ всѣмъ видко, що фантазія намъ пожиточна.

3. Фантазія єсть чинною при відкритяхъ и підприємствахъ, — якъ примѣромъ при відкритю Америки черезъ Колумба и відкритю краю „Франца Іосифа“ въ найновѣйшихъ часахъ. Той, що пускає ся відкрити якийсь незнайний край, робить собі напередъ якесь о нѣмъ виображенє. Тото виображенє не єсть нѣчимъ иншимъ, лишъ фантазіиною мрѣєю; — о чѣмъ самъ авторъ відкритя пересвідчить ся, коли намѣрений край відкрьє, бо тото виображенє, котре вінъ мавъ передъ тымъ о тѣмъ краю, зовсѣмъ неподѣбно анѣ до того, анѣ до жадного иншого краю.

3) Фантазія єсть чинною при винайденяхъ (винаходкахъ). Винайденє (Erfindung) єсть то утворенє якогось рѣчи, розумѣє ся пожиточною для людскости, якои ще на свѣтѣ не було; прим. винайденє парової машини, телеграфу и т. и. При винайденю чиннимъ єсть найперше розсудокъ (Verstand), котрый зумѣє означити цѣль пожиточну и средства, відповѣднї до осуцненя єї; дальше фантазія, котра выдумує відповѣдну форму для тої нової рѣчи, — а наконець потрібнї єуть технїчнї вѣдомости. Даръ робити винаходки єсть однакъ даромъ природи, бо бувають люде зъ быстрымъ розсудкомъ, зъ живою фантазією и зъ потрібними технїчними вѣдомостями, а прецѣнь не гѣднї нѣчого выдумати.

4) Фантазія єсть чинною при штукахъ красныхъ. Краснїй штуки приукрашують, уприємняють и ублагородняють житє людске. Чимъ они стоять на высѣмъ степенї розвою у якогось народа, тымъ культурнѣйшї єсть той нарѣдъ. Идемъ примѣромъ до театру на добѣрну штуку, то и забавимо ся тамъ, и научимо ся не одно, видячї розкритї характери людей зъ мотивами, що ихъ до чину побуждають, — а неразъ и зъ піднесенимъ чувствомъ вертаємо домѣвъ. Слухаємо игры славного музика, читаємо класичну поезію, а все чувствуємо себе піднесеними, ублагородненими и щасливѣйшими. Тому правдивий любитель штукъ красныхъ радо відмовить собі лѣпшої стравы або напѣтку, лишъ щоби задосѣти учинити артистичнїй потребѣ своєї души, и віддає охоче грошъ дорогїй на закупи билету до театру, на концертъ, на выставку славныхъ образѣвъ и т. и.

Щожъ то єсть таке красна штука и що насъ въ нѣї такъ дуже до себе притягає? — Красна штука єсть то воплощенє (втіленє) идеї въ відповѣдну змыслову форму. Щоби дѣло яке называло ся красною штукою, мусить въ нѣмъ мѣстити ся духова идея; де нема идеї, нема и красної штуки; прим. добре намальований кѣнь, вѣвця, дерево, — не єуть єще красною штукою. Идея єсть душею красної штуки, а тото, що змыслами на нѣї спостерѣгаємо, єсть змыслова форма, єсть воплощенє, тѣло красної штуки. Жереломъ идеї єсть розумъ (die Vernunft); артисты вытворюють єї въ хвилї одушевленя (Begeisterung).

Казалисьмо, що въ штуцѣ має бути и відповѣдна форма. Артисты высновуючи идею надає їй заразомъ відповѣдну форму, — а ту форму

концепує фантазія. Если форма не єсть вѣдповѣдна, т. є. если артистъ не може вѣдати вѣдповѣднои одежи, прим. маляръ не знає добре рысунку, музыкъ не умѣє досконало грати и т. и., то при всѣмъ уздобненію артиста творы єго не можуть называти ся красною штукаю. При творенію штукъ красныхъ має єще и розсудокъ свою ролю; вѣнъ має перестерѣгати, щобы до твору не вкрато ся нѣчого, щобы супротивляло ся правиламъ природы, прим. якъ бы хто малювавъ небо червоне, листє синє, въ зимѣ цвѣтучій на поляхъ цвѣты и т. и.

Зъ того, що мы вже тутъ навели, переконуємо ся достаточно, що фантазія єсть намъ потрібна и пожиточна. Она и ремѣсникови єсть такъ само потрібна, якъ ученому.

*

*

*

Шкѣдливість фантазій.

При всѣхъ своихъ красныхъ прикметахъ фантазія може бути для насъ дуже шкѣдлива, наколи розбуєє и возьме гору надъ розсудкомъ, — о чѣмъ насъ поучає досвѣдъ.

1) Буйна занадто фантазія снує безъ перестанку фантазійний мрѣѣ, гонить за ними, де ихъ подыбле, и любує ся въ тѣмъ золотѣмъ, выдуманѣмъ свѣтѣ. Чоловѣкъ, перебуваючи въ тѣмъ фантазійномъ свѣтѣ не розумѣє реального житя, котре выдає ся єму що разъ бѣльше зимнимъ, твердымъ и прозаичнымъ. Вѣнъ не понимає твердои задачъ, яку свѣтъ сєй реальний вѣдъ него домагає ся; вѣдвыкає вѣдъ працѣ, вѣдъ обовязковъ и тымъ самымъ приготовлює для себе бѣду, терѣвня и нещастѣ. Деякій доводять до того, що попадають въ меланхолію, божевѣлѣють а навѣтъ житє собѣ вѣдбирають.

2) Фантазія, котреи розсудокъ не держить на поводахъ, побужує до неправдивости. Єсть досыть людей на свѣтѣ, що неправду говорятъ не зъ злого серця, але зъ буйнои фантазій, — а потому такъ до того навикнуть, що не гѣдний розрѣжнити правды вѣдъ ложи.

3) Буйна фантазія робить зарозумѣлымъ... Такій чоловѣкъ цѣнить свои прекметы и заслуги далеко выше, якъ они суть варті, а противно не признає у другихъ заслугъ и добрыхъ прекметь.

4) Найшкѣдливѣйшою єсть буйна фантазія тогды, если розлюбуетъ ся въ змысловыхъ образахъ... Нещасна дитина, котра набе собѣ голову такими рѣчами; тоті образы придушуютъ всѣ поважний думки и занечищуютъ чисті чувства; дитина така не хоче учить ся, а куды ходитъ, все о своихъ гидкихъ образахъ гадає, думає. Образы тоті розбудять и розпалять змыслові жадобы и похоти и ведутъ до морального упадку!...

ВЕЛИКДЕНЬ.

Костуньо крѣзь сонъ чувъ, що єго хтось горячо поцѣлувавъ въ чоло, порушавъ легко за рукавъ и тихенько прошенятавъ: Костуню...

Вѣнъ збрывавъ ся и сѣвъ на постели.

— Чого хочете, мамо? — сказавъ пѣвсонно вдвѣляючиєсь въ маму та все теръ очи рукою.

— Вставай, сынку, по́дешь до церковцѣ; чуе́шь якъ стрѣляютъ? Нынѣ Великдень!

И справдѣ Костуню почувъ якъ глухо разъ поразъ тричи загуркотѣло.

— То коло церкви стрѣляютъ, мамо?

— Коло церкви, сынку, вставай та збирай ся; вже все позбирали ся а ты спишь!

— А чомужь вы мене не збудили?

— Я будила тебе, и Мариня будила, а ты не хотѣвъ вставати, лишь обернувъ ся ще на другій бѣкъ. Вставайже скоренько, щобъ тебе не лишили.

И Костуню сейчасъ продрухавъ ся. Гуркотъ великодныхъ моздѣрѣвъ вѣдъ церкви, що розлягавъ ся широко по цѣлѣмъ селѣ и кѣльканацять разѣвъ вѣдбивавъ ся по горахъ та лунавъ лѣсами, — подганявъ его такъ, що ажъ мама самѣ вговорювали:

— Поволи, Костуню, поволи; ще часъ. Мариня тебе не лишить, по́дете разомъ зъ нею, зъ татомъ и зъ Олексою. То ще лишь будять такихъ спюшкѣвъ якъ ты, що вставати самѣ не хотятъ.

Але Костуню ажъ трясъ ся зъ поспѣху.

Мама змыли ему головоньку, зачесали, вѣнъ перебравъ чистеньке бѣлѣ, взувъ нову обувь, загориувъ ся въ новенькій сѣрачокъ а Мариня принесла ще новыи, соломяный капелюхъ. Тато радили ему взяти шапочку, чтобы не змерзъ, але видячи, що Костуню не радо по ню сягавъ рукою и оглядавъ на все боки, казали брати, що хоче. Ну, та вжежь що новыи капелюхъ Костуневѣ лѣпше до лица: адже Великдень нынѣ! Ему вже зовсѣмъ не хотѣлось спати, и такъ якось любо, такъ весело, такъ утѣшно стало, немовъ саме сердце хотѣлось вырвати и побѣгти чимъ скорше на цвинтаръ, де мабуть вже богато хлопцѣвъ! Тамъ певно нѣкого не буде такъ красно прибраного якъ его тато, Олекса, Маринця тай вѣнъ?! Бо у когось є такѣ мама або тато? Якѣ они, тѣ его тато тай мама, добрі! Они такого ему насправляли!...

Вѣнъ оглянувъ себе довкола, усмѣхнувъ ся тай каже:

— Ну, вже, мамо?

— Уже, вже; лишь ще трошка причеши ся, бо ты геть собѣ волося збуриувъ. — И мама причесали его, тай зновъ поцѣлували въ чоло.

— Мамо, правда, що я красно убравъ ся?

— Правда сынку, правда. Пѣдижь до церковцѣ та подякуй милосерному Богу за его ласку!

— А буде ще тамъ хто такъ красно убранныи нынѣ, якъ я, мамо?

— Всѣляково буде; будутъ и красно убранныи, та ѣ такѣ, що за скѣркою хлѣба будутъ въ руки чужимъ заглядати!

— Та якъ то такъ, мамо; нынѣ прецѣнь Великдень, то нынѣ все паску будутъ ѣсти, а не хлѣбъ.

— Кто має паску то паску, кто хлѣбъ то хлѣбъ, все то божѣй даръ; а хто, — то лишь заплаче та мокрѣ очѣ рукавомъ утре.

— То не всемъ одинаковый Великдень? А я, мамо, и не знавъ! А хтожь то буде ѣсти замѣсть паски хлѣбъ, а хто нѣчого, лишь плакати буде?

— Бѣдѣи, сынку, та сироты.

— Бѣдѣи и сироты! — сказавъ Костуню зъ проволока тай задумавъ ся; а потѣмъ додавъ:

— А якійж то сироты, такі якъ Юзвакѡвъ Луць, що ходять завжди въ чорній сорочцѣ та просить хлѣба?

— Охъ, такі, сынку, такі; имъ ледвѡ хто и на нынѣ сорочечку виправъ; не мають своєї матѣньоньки та и не мають долѣ. Отъ бѣднѣй сиротята, нещасливѣй дѣти!

Костуневѣ стало жаль бѣдного Луця та маленького єго брата, Гринька. Вѡнъ нагадавъ собѣ, якъ они разъ приходили; Луць вѣвъ Гринька за руку, а мама давала имъ ѣсти та и ще, хлѣба въ пазуху, бо они сиротята.

— Мамо, а я дамъ имъ нынѣ паски якъ придуть до насъ; правда, що такъ треба?

— Треба сынку, такъ панъ Бѡгъ приказавъ, щоби сирѡтъ спомогати. Тѡлько ихъ добрѣ, якъ зычливѣй люде кусникъ хлѣба подадуть. Они нѣчо не мають...

Костуньѡ зновъ задумавъ ся. Охъ, якъ тымъ сирѡткамъ мусить жаль бути, що на Великдень нѣ мамы, нѣ паски, нѣ хлѣба, нѣ нѣчого не мають!... Имъ треба конче всего дати, лишъ мамы... мамы... нѣхто имъ не дасть. Костуневѣ жаль стало. Вѡнъ самъ вже не знавъ, чого єму було жаль, чи того, що въ сирѡтокъ нѣ паски, нѣ хлѣба, нѣ бѣлой сорочки, чи того, що въ нихъ мамы нема...

Ажъ зновъ загуркотѣло тричи, всѣ перехрестили ся и Костуньѡ, а тато кажуть: — Ну подемъ, дѣточки, поволи!

И пошли.

II.

На дворѣ було ще темно, лишъ зѡрки густо михкотѣли по темнѡмъ, синявѡмъ небѣ. На дорожѣ гуторили люде идучи до церкви, а по селу перекликувались пѣвнѣ.

Костуньѡ трѡшка побоювавъ ся и потыкавъ ся на камѣняхъ. Вѡнъ не ходивъ ще въ ночи, бо — звычайно маленькій; єму ще лишъ шѣсть рокѡвъ, и хочъ Маринця ще менча вѡдъ него, вѡнъ взявъ єѣ за руку и разомъ зъ Олексою ишли напередъ тата. А Олекса бувъ великій, якъ тато.

Коло церкви на цвинтарѣ горѣвъ огонь. Искры пѡдлѣтали до горы, якъ золотѣй мушки або мотыльки на перегѡнъ одна за другою, ажъ десь тамъ въ темрявѣ губили ся самѣ вѡдъ себе. Коло огню такожъ весело гуторили люде, та Костуньѡ пошовъ просто разомъ зъ татомъ до церкви, де вже було багато людей, и одиѣ клячали передъ Божимъ грѡбомъ, прибранымъ въ чотыри нарѡжнѣй ялички и тихо шептали молитвы.

Вѡнъ такожъ улякъ коло Маринцѣ, ажъ тутъ наразъ гуркнуло... ажъ вѡкна задзвенѣли и люде звернули ся до входовыхъ дверей. Тамъ ишовъ на-ламаръ зъ великою бляшаною лѣхтарнею, а за нимъ панотець.

III.

До церкви почали товнитися люде: и старѣй и молодѣй, хлопцѣ и дѣвчата, а Костуньѡ все поглядывъ на дверь, чи не побачить сироту, що не має нѣ паски, нѣ хлѣба, нѣ мамы, нѣ бѣлой сорочки... Богато дѣтей перейшло, а всѣ они хочъ не такъ красно якъ вѡнъ, такъ всежъ чистенько поприбранѣй, почесанѣй, зъ татами або зъ мамами та старшою рѡднею. Ажъ ось увѣйшла одна дѣвчинка въ грубѣй сорочцѣ та якѡйсь старѣй хустцѣ.

— Се певно сирота, — подумавъ Костуно и вдививъ ся въ ню. Но заразы увойшла стара жѣнка въ вытертой опанчи, и дѣвчина взявшись за полы, пошла зъ нею въ бабинець.

— Нѣ, се певне лишъ такъ собѣ бѣдна; коли має маму, то певно хочъ не паску, такъ хлѣбъ будутъ мати. Вѣн оглянувъ ся за нею и бачивъ якъ она пошла за мамою геть ажъ въ самъ кутъ подъ хоры и сховалась за другими жѣнками.

— Такъ, то мусять бути бѣднѣ, — думавъ Костуно и зновъ поглянувъ на дверѣ. Тамъ входили заодно новѣ люде зъ дѣтьми рѣжно прибраными: и красше и бѣднѣйше. Увойшовъ одинъ батько зъ хлопчикомъ и дѣвчинкою, та вже такъ пристроєними, що ачей чи не лѣпше якъ самъ Костуно, а за ними вхопивъ ся и Луць сирота.

Батько подѣвѣвъ своихъ дѣтей на середѣ церкви, они уклакли передъ Божиимъ гробомъ, а Луць-сирота ухавъ ся у самъ кутикъ коло дверей. Вѣн бувъ босый, въ той самѣй чорнѣй сорочцѣ, зъ довгою шияю и сухимъ лицемъ. Волоса въ него було якесь буре, покудлачене, видно, що давно его головы не змывали маминѣ руки, нѣ не чесавъ гребнѣ. Зъ-за дверей вытягавъ вѣн шию и позиравъ на людей, а вѣдъ часу до часу здригавъ ся весь вѣдъ холоду. И его кортѣло пойти въ церкву подъ нынѣшню днину, но вѣн не мавъ чимъ похвалити ся, тому и залѣзъ у самъ кутикъ, за дверѣ.

Незадовго увойшовъ и панъ учитель, а за нимъ зъ надвору посынались хлопцѣ; навѣтъ деякѣ, що вже були у церквѣ, почали товпити ся коло него попри лавкахъ. Надойшовъ и дякъ, оденъ и другій и пошли въ крылосъ въ лавки, де вже панъ учитель щось говоривъ школярямъ, уставлявъ бѣльшихъ зъ бѣльшими позадъ меншихъ, а меншихъ напередъ. И Луць хотѣвъ туды — та якось завагавъ ся, мабуть тому, що вѣн босый и въ чорнѣй сорочцѣ. Вернувъ назадъ въ свѣй кутикъ лишъ синими очима якось жалѣбно поглядавъ на прибранныхъ и гарненько почесаныхъ школярѣвъ.

Люде почали зглядати ся на учителя и на ладно уставлений кружокъ хлопцѣвъ, но на Луця нѣхто и очима не звертавъ. Бо и що кому зъ Луця, коли вѣн сирота, коли въ нього нема нѣ тата нѣ мамы и вѣн самъ такій нужденный! Луць все поглядавъ крадькомъ на школярѣвъ та на учителя и ему мабуть хотѣлось стати до раду... Костуно чувъ ще дома, що нынѣ будутъ въ церквѣ спѣвати школярѣ, такъ тато говорили, ну, а тато прецѣнь все добре знаютъ. Та ще споминали, що будутъ дуже красно спѣвати а навѣтъ якось згадували и за Луця, що его шкода, бо вѣн має добрый голосъ, та колись навѣтъ троха и до школы ходивъ, поки жила его мама.

IV.

Костуно такъ занявъ ся Луцьомъ и школярями, що и не бачивъ, що у церквѣ робить ся. Ажъ заметушвились люде, ударили въ калатавки и все почали клякати. Панотець вийшовъ зъ за вѣвтаря держачи високо въ рукахъ щось дуже красного и заспѣвавъ: „Воскресъ Иисусъ одъ гроба“... а за нимъ и люде. Та вже такъ хорошо спѣвали... Выйшли зъ церкви, обѣшли тричи докола а зъ мездѣрѣвъ почали стрѣляти и дзвонити у все дзвоны. Костуно не мѣгъ налюбовати ся. Вѣн все хрестивъ ся и зачинавъ „Отче нашъ“, та и самъ не знавъ на котрѣмъ словѣ стауувъ...

Панотець вернувъ до церкви, потому зновъ выйшовъ зъ хрестомъ въ рукахъ замкнувъ дверѣ и заспѣвавъ тремтячимъ голосомъ: „Христось воскресе...“ Занимъ заспѣвали дяки а за дяками люде. Самъ Костуньо якось нехотючи, по тихоньки, такъ, щобъ и Маринця не чула, потягнувъ и собѣ „изъ мертвыхъ“, та змѣркувавши, що якось не иде до ладу, давъ спокѣй. Колижъ панотець переспѣвавши, постукавъ тричи хрестомъ у дверѣ а дверѣ самѣ розчинились, то Костуньо мало що не крикнувъ зъ того дива и сѣгнувъ тата за рукавъ... Та вже не було коли що и пытати, бо за панотцемъ посунули всѣ люде зъ надвору до церкви, а Костуньо мусѣвъ и собѣ ити туды зъ татомъ.

У церкви почавъ вѣнъ роздивляти ся за Луцьомъ та ёго вже не було за дверми. Мабуть пошовъ до дому, бо вѣнъ босый и лишъ въ сорочцѣ, а Костуневи хочъ въ новѣмъ сѣрачку, та все трохи холодно.

А кругомъ него сяє свѣчокъ, якъ тыхъ зброкъ на господибѣмъ небѣ, и передъ образами и по пѣдъ стѣны, та ще и люде у рукахъ тримають.

— Якій же то красный, та якій миленькій отсей Великдень — погадавъ Костуньо, шкода, що такого нема и каждой днини або хочъ що недѣль! Усѣ люде пекли бы паски и варили мясо... А бѣднй?... А сироты, ось такій якъ Луць?... И Костуньо зновъ оглянувъ ся за Луцьомъ а ёго не було. Наразъ затихли дяки и люде, а по церквѣ задзвенѣла якъ сѣрѣбными дзвѣнками або якими пречудными струнами пѣсня: „Христось воскресе, изъ мертвыхъ!“ Люде зжахнули ся и поглянули на середину церкви, де стоявъ учитель зъ своими школярами, кивавъ рукою и разомъ зъ ними такъ пречудно спѣвавъ. Костуневе серце затюхкало и заковтало голосно и мѣцно, ёму здавалось, що вѣнъ не стоить а летить десь на крылахъ разомъ зъ тыми тоненькими голосами, що все ишли въ гору та въ гору, немовъ хотѣли вырватись зъ пѣдъ церковного зводу и полетѣти ажъ до самого Бога, що тамъ высоко за сонцемъ у голубѣмъ небѣ. Ёму такъ любо стало, такъ весело, що вѣнъ заширавъ духъ у собѣ, чтобы не опустяти нѣ одной пугы зъ пѣснѣ, а сердце ковталось все дужче та дужче. Вѣнъ хотѣвъ бувъ щось сказати, щось промовити, та не стало силы — лишъ мѣцно стиснувъ малу Маринцю за руку а головкою приперъ ся до тата, впяливши очи въ сторону, вѣдки такій краснй ишли голоса. — Въ церквѣ стало тихонько, всѣ дивились та дивились, мовъ бы лякали ся, щобъ хлопцѣ заразъ и не перестали. Ажъ ось пришло спѣвати ще выше, а понадъ всѣ голоса выпнявъ ся въ гору одинъ голосъ высокій, легонькій якъ мотылькъ, и заздвенѣвъ якъ жайворонокъ у красну весняну днину, та не зъ помѣжъ хлопцѣвъ, а десь вѣдтамъ зъ за дяковъ, зъ поза лавокъ. Навѣтъ самъ панъ учитель звернувъ ся въ тамготу сторону, шеннувъ щось одному школяреви въ ухо, а той побѣгъ и вывѣвъ вѣдтамъ Юзвакового Луця, бѣдного сироту.

Панъ учитель погладивъ ёго по головѣ, поставивъ коло себе, щось поговоривъ а потѣмъ обуливавъ Луця-сироту своѣмъ плащомъ и зновъ почали всѣ разомъ спѣвати. Люде почали щось шептати, а до Костуневого тата нахиливъ ся оденъ чоловікъ зъ великими вусами та сказавъ тихо, хочъ Костуньо вѣсо чувъ до крихѣтки.

— „Добримъ чоловікомъ надѣлявъ насъ Господь. А дивѣтъ, куме, якъ вѣнъ дѣти любить! Добра людина, добре сердце має то и ёму всюды буде добре! Шкода бы, якъ бы мы ёго зъ свого села де пустили, а то и кажутъ,

що добре довго не забавить. Треба буде конче щось погадати, щоби вѣтъ у насъ на завсѣгды лишивъ ся...

А хлопцѣ сѣввали, сѣввали ажъ Костуньо розщипавъ ся зъ утѣхи. Та почувши ще таке про учителя, вѣтъ мало що не пѣдбѣгъ до него та не сказавъ: „Не иди вѣдъ насъ, пане учителю! Люде кажутъ, що ты дуже добрый, що тебе шкода, та и я такъ кажу, що ты дуже добрый, бо ты и бѣдного Луця обгорнувъ своѣмъ плащомъ, хочъ вѣтъ сирота въ чорноѣ сорочцѣ и зъ нечесанимъ волосѣмъ; ты ему певно такожь дашъ паски, бо ты его любишь, а въ нього нема своѣи мамы нѣ тата... А твои хлопцѣ такъ красно сѣввають; и я бы такъ хотѣвъ... Хтожь пакъ мене научить, якъ ты вѣдъ насъ пѣдешъ? Якъ не пѣдешъ вѣдъ насъ, то я принесу тобѣ нашої паски и найкрасшу пѣсанку, що менѣ мама вчора закрасили“.

А учитель стоявъ собѣ посередѣ хлопцѣвъ тулячи коло себе бѣдного Луця, дививъ ся весело у вѣтваръ, вѣдки слухавъ панотець; махавъ рукою на хлопцѣвъ и всѣ сѣввали разомъ та такъ солодко, якъ небеснѣ ангелы.

V.

Минуло богато лѣтъ, и не одно минуло. Не оденъ Великдень обходивъ Костуньо; тямить ихъ богато, по великихъ мѣстахъ зъ великими парадми, та нѣколи и жаденъ не бувъ ему такъ красный, такъ милый якъ отсей першій въ убогѣѣ сѣльскѣѣ церковцѣ... Та хочъ и вирѣсъ вѣтъ, пѣшовъ у свѣтъ широкій, хочъ вже и не знає чи жиє ще де той учитель и Луць-сирота, хочъ не одно вже затерло ся въ его памяти, по споминки сего першого Великодня, сего доброго учителя и бѣдного Луця, котрого учитель туливъ пѣдъ своѣмъ плащомъ, нѣчо не затерло и нѣколи не затре. Образъ сего учителя стоить въ Костуньовѣѣ тямцѣ такій самѣвѣнькій, такій вѣрный якъ тогды, коли вѣтъ его першій разъ пѣзнавъ у церквѣ межи школярами, коло бѣдного Луця-сироты. И хочъ се давно вже дѣялось, то вѣтъ розповѣвъ менѣ нынѣ про все такъ щиро, якъ бы се стало ся вчера въ вечеръ або нынѣ рано. И такъ буде тямить, поки его сердце, поки очы свѣтять.

Се бувъ Костунѣвъ першій, прекрасный, величный и вѣчный Великдень...

Львѣвъ 16. цѣвтя 1890.

Павло Киричъ.

Наука „о першѣѣ помочи при нещасливыхъ выпадкахъ“ въ народныхъ школахъ и спорѣдненыхъ закладахъ науковыхъ.

Пѣдъ повышимъ заголовкомъ помѣстивъ славно звѣсный профессоръ медичного факультету при вѣденъскѣѣмъ унѣверзитетѣ и найзнаменитѣѣмъ европейскѣѣмъ операторъ Д-ръ Т. Бильротъ, розправу въ школьнѣѣмъ часописѣ „Zeitschrift für das österreichische Volksschulwesen“. Позаякъ справа дуже важна а порушена такъ знаменитымъ ученымъ, подаємо новышу розправу въ скороченю. Д-ръ Бильротъ такъ пише: „Лѣкарь не може бути всюды притомный,

Мало бы се проте велику вагу для удержаня житя многихъ людей, наколибъ и не-лѣкарѣ змогли при наглыхъ нещасливыхъ випадкахъ: ушкодженняхъ, удушенияхъ, затровѣняхъ и т. д. подати першу помѣчь въ способъ фаховый, а особливо, еслибъ зумѣли запобѣгти, щобы не шкоджено хорымъ невластивою радю и помочю, хочъ бы подаваною въ добрѣй вѣрѣ. Власть шкѣльній повиннй бы для того постаратись о розширенѣ найпотрѣбнѣйшихъ вѣдомостей *про несеє помочи при наглыхъ нещасливыхъ випадкахъ ажъ до приходу лѣкаря*. Ся высока цѣль не дасть ся скоро осягнути, але може бути осягнена, ели приступити ся до рѣчи въ належитый способъ.

Въ першѣй линіи треба обучити народныхъ учителѣвъ; они мусять мати понадъ те и деяку певнѣсть въ опануваню сего вправдѣ не надто великого, але для нихъ чужого и незвычайнаго матеріялу, щобы могли тѣ вѣдомости подати ще другимъ. Ту мусять помогати лѣкарѣ; для ихъ гуманнаго чувства буде се мати велику вагу, що не будуть потребували приступати до лѣченя такихъ хорыхъ, котрымъ черезъ першу помѣчь задано шкоду, не даючу ся вже больше направити. Учителѣ на селѣ, ознакомлені добре зъ средствами „першої помочи“, пысыкають собѣ ще тымъ большу любовь громады, въ котрѣй жиють; ошуканьства знахорѣвъ и ворожбитѣвъ выкоренять ся симъ скорше, якъ заостренными законами.

Я не думаю, каже дальше д-ръ Більротъ, що науку про „першу помѣчь при нещасливыхъ випадкахъ“ можна и треба впровадити до шкѣль народныхъ яко предметъ обовязковый; ходитъ лишень о те, щобы учителѣ сельскій, а именно въ горахъ могли подати нещасливымъ першу раціональну помѣчь. Вѣдь учителѣвъ переймила бы интелігентнѣйша часть людности безъ дальшой пѣдмоги державы тѣ розумнй средства першої помочи. Се можна бы осягнути двоякимъ способомъ. По перше черезъ розширенѣ популярныхъ поучаючихъ книжокъ“. Тутъ подає д-ръ Більротъ цѣлый рядъ книжокъ, трактующихъ о першѣй помочи при нещасливыхъ випадкахъ. „Однакъ тѣ найпростѣйшій и такъ ясно выложеній всказѣвки до першої помочи можуть мати лишень тодѣ спасеннй наслѣдки, наколи будуть попертѣ *практичными демонстраціонными курсами*. Довгій досвѣдъ научивъ мене, що нѣяке, хочъ бы якъ точне, коротке або довге, письменне представленє якогось ручной работы хирургічної не має пожаданого успѣху для початкуючихъ въ науцѣ, ели ся работа не покажеть наочно и не научить ся частюю вправою черезъ наслѣдованє. Для початкуючихъ въ кождѣй технічній работѣ значить о много больше видѣти, якъ що робить ся — аніжъ читати найпыльнѣйше ученій книжки.

Я думаю, каже докторъ Більротъ, що не досыть єсть подати учителямъ друкованій всказѣвки для „першої помочи“, але треба ихъ пѣдготовити на практичныхъ курсахъ, ели они мають осягнути практичный успѣхъ. Коротшій або довшій всказѣвки для „першої помочи“ будуть мати тодѣ переважно ту цѣль, щобы пригадувати заведѣгы на практичне выкопанє тои помочи! Не можна осудити, чи дало бы ся ту цѣль осягнути, еслибъ повѣтовѣй лѣкарѣ обучували учителѣвъ групами въ средствахъ „першої помочи“. Однакъ можна бы завести сю науку въ учительскихъ семінаріяхъ. Нынѣшнній міністеръ просвѣты хоче сю науку завести на університетахъ; — а дальше розширенє такихъ курѣвъ приняи бы вѣсь певно зъ великою радостю, — бо для чоловіка нема большаго задоволеня якъ мачи помогати успѣшно терпячому ближньому“.

НОВИНКИ.

— **Леонидъ Заклинскій**, учитель при гімназії св. Анни въ Кракові а передъ тымъ учитель гімназ. въ Яселѣ, упокойсь ся по довгої и тяжкої недугѣ, проживши 40 рокѣвъ, дня 10 с. м. въ Станиславовѣ. Покойный вѣдзначавъ ся великимъ талантомъ, енергією, витривалостію и горячою любовію своего народу. По короткій службѣ въ обохъ гімназіяхъ цѣнено его высоко яко знаменитого педагога, который зумѣвъ заохотити своихъ учениковъ до праці и науки, привязати ихъ до себе любовію а konsekventнымъ и тактовнымъ поступованемъ зєднати для своей особы послухъ и поважанє. Шкѣльництво тратить въ покойномъ знаменитого учителя а рускій народъ щирого друга, на которого покладавъ немалу надѣю. — Вѣчна ему память!

— **Петро Мартинець**, народный учитель въ Лисівцяхъ, членъ Рады шкѣльной окр. въ Залѣщикахъ и членъ Товариства пчѣльничо-огородничого, упокойсь ся дня 9. л. цвѣтня с. р. по 14-дневѣй тяжкої недугѣ, въ 45 роцѣ житя а по 25-лѣтній успѣшній службѣ учительской. Товаришѣ округа залѣщицкого зъ сердечнымъ смуткомъ и жаломъ приняли ту ю вѣсть о смерти покойного, въ котромъ тратить щирого и правдивого друга, любячого свою народность. Округъ шкѣльный залѣщицкій тратить въ особѣ покойного — працювитого и вельми доброго педагога-учителя, который пѣднѣсь просвѣту въ селѣ, де бувъ учителемъ, и своѣй шкѣлѣ надавъ характеръ правдиво взѣрцовой школы. — Похороны тѣльныхъ останковъ вѣдбули ся дня 10. л. цвѣтня въ Лисівцяхъ при участі чотырохъ священниковъ, а Вєч. отецъ Алексей Залудцкій зъ Бураковки выголосивъ надъ гробомъ пращальне трогающе слово. — Вѣчна ему память!

— **Испыты зрѣлости** въ учительскихъ семінаріяхъ будутъ зачинати ся въ сѣмъ роцѣ шкѣльнымъ: I. Въ учительскихъ семінаріяхъ мужескихъ: у Львовѣ 16. червня; въ Станиславовѣ 30. червня; въ Тернополи 7. липня; въ Ряшевѣ 14. червня; въ Тарновѣ 21. червня; въ Кракові 30. червня. — II. Въ учительскихъ семінаріяхъ женскихъ: у Львовѣ 4. липня; въ Перемишляхъ 27. червня; въ Кракові 16. червня.

— **Дирекція женской семінаріѣ учительской** оновѣщує: Приватистки, що хотять складати испытъ зрѣлости въ ц. к. женской семінаріѣ учительской у Львовѣ зъ концемъ сего року шкѣльного, мають внести поданя найдалѣше дня 10. мал с. р. до дирекціѣ. Поданя принадлежно остемпльованы мають мѣстити въ собѣ: метрику уродженя, свѣдоцтво здоровья, выставлене урядовымъ лѣкаремъ, свѣдоцтво моральности и коротке описанє вѣдбутыхъ наукъ зъ вычисленемъ дѣлъ до испыту перестудіованныхъ.

— **Министерство просвѣты** розпорядженемъ зъ 14. сѣчня с. р. оновѣстило новый плянъ лекційный для языка нѣмецкого въ середнихъ школахъ зъ нѣмецкимъ языкомъ выкладовымъ. — Краєва Рада шкѣльная рѣшила покликати три комісії для укладу каталогу книжокъ русскихъ, польскихъ и нѣмецкихъ для бібліотекъ шкѣльныхъ. Каталогъи будутъ заключати лишъ тѣ книжки, якѣ повинны находитись въ кождѣй бібліотекѣ шкѣльной; тѣлу учительскому лишаєсь право предложеня докуповувати иншы книжки, якѣ не мѣстять ся въ каталогахъ.

— **Испыты зрѣлости**. Wiener Zig. оновѣщує: Министръ вѣроисповѣданъ и просвѣты д-ръ баронъ Гавчъ розпорядженемъ зъ дня 8. л. цвѣтня, высланнымъ до вѣхъ ц. к. краєвыхъ радъ шкѣльныхъ зарядивъ слѣдуючій зміны въ справѣ управлїення початку письменныхъ испытѣвъ зрѣлости въ середнихъ школахъ та що-до улекшеня ученикамъ при испитахъ: 1) У вѣхъ школахъ середнихъ (гімназіяхъ и школахъ реальныхъ), въ котрыхъ вѣдбувають ся испиты зрѣлости, мають розпочинати ся испиты письменны въ кождѣмъ краю рѣвночасно. 2) Абитуриєнты згаданныхъ заведєнь мають бути увѣльнены вѣдъ науки шкѣльной въ часѣ шести днѣвъ передъ безпосреднымъ зачаткомъ устного испытъ зрѣлости, а если бы сей испытъ принавъ на часѣ великихъ ферій, то въ часѣ послѣднихъ шести днѣвъ звичайныхъ року шкѣльного. — Се розпорядженє зачинає обовязувати вже въ роцѣ шкѣльномъ 1889/90.

— **Докторъ музыки.** На засѣданіи коллегій профессорѣвъ філософічного відѣлу чеського університету поставивъ проф. Дудрикъ внесенне, щоби композиторони Дворакони надати почетный титулъ „доктора музыки“. Се внесенне поставивъ проф. Дудрикъ тому, щоби університетови прислужувало и на дальше право надавати такий титулъ заслуженымъ музыкамъ зъ огляду на давню славу Чехій на поли музыки и на теперѣшний свѣтлый розвитокъ музыки въ краю. Внесенне передано комітетови.

— **Зъ чого складає ся чоловікъ?** Тѣло чоловіка має 165 костей и 500 м'яшкулѣвъ. Кровъ зрѣлого чоловіка важить майже 30 фунтѣвъ, се єсть п'яту часть цѣлоу его ваги. Серце єсть 6 цалѣвъ довге и має 4 цалѣ въ промѣрѣ а бє 70 разѣвъ на мінуту або 36,772.000 на рѣкъ. Пересѣчно вѣддыхаємо на годяну 1.200 разѣвъ и зуживаємо денно 600 галлонѣвъ воздуха (галлонъ рѣвнає ся 225 кубічнымъ цаламъ). Мозокъ зрѣлого чоловіка важить пересѣчно 3 фунты и 8 лутѣвъ, у женщинѣ же троха менше. Кождый цаль квадратный шкѣры має 3.500 дѣрокъ, котры суть капілярными сосудами на оденъ цаль довготы, а всѣ разомъ взятѣ макутъ 201.166 стѣтъ або майже 40 миль довготы.

— **Квоты низше 1 зр. або 2 марокъ пѣмецкихъ** буде можна незадолго въ Австро-Угорщинѣ и до Нѣмеччины высылати почтою дуже догѣдно и дешево. Будуть именно три-крейцаровѣ карты корреспонденційны, на котрыхъ, подобно якъ на переказахъ почтовыхъ, буде вѣльне мѣсце для короткоу корреспонденцій а такожъ мѣсце до наліцленя марокъ почтовыхъ такой вартости (але не выше якъ 1 зр.), яку надавецъ хоче переслати. Таку карту треба лишъ вкинути до скринки почтовой, на маркахъ урядъ почтовый прибє печатку, а адресатъ за зворотомъ сеи карты корреспонденційной та подтвержденємъ вѣдобрания одержить въ урядѣ почтовомъ свого мѣсця замѣнка ту квоту въ гѣтѣцѣ. Така нѣльга може мати велике значѣнне для дробного обороту грошевого.

— **Наука вандрѣвна управы льну и коноплѣвъ.** Дотеперѣшний вандрѣбный учитель управы и выправы льну І. Гурскій именованый Выдѣломъ краєвымъ на сталого учителя въ школѣ выправы льну въ Городку. Выдѣлъ краєвой дозволивъ при томъ, щоби и, Гурскій повинивъ функціи вандрѣбного учителя управы льну и коноплѣвъ въ мѣсцевостяхъ, вказаныхъ комітетомъ товариства господарского, на скѣлько ему позволять на се теперѣшний обовязки дѣйствного учителя въ Городку.

— **Циклонъ въ долині рѣки Огіо.** О циклонѣ, котрый лютить ся въ долині рѣки Огіо, подають телеграмы ось такъ вѣсти: Въ Люисвилѣ, найбільшѣмъ мѣстѣ державы Кентекіи надъ рѣкою Огіо, зъ 125.000 мешканцями, почавъ лютитись циклонъ мѣжъ 8. а 9. год. вечеромъ. Циклонъ ишовъ въ пѣвѣчно-вѣхѣднѣмъ напрямѣ. Въ одній хвили пощезали зъ поверхности землѣ величезны склады на товары, двѣрцѣ зелѣзничій, публичны и приватны дома. На обшарѣ може зъ одну милью квадратную полишилось все зруйноване. Наибольше людей погнѣло въ ратуши, котрый стоявъ мовъ по серединѣ тои околицѣ, де лютить ся циклонъ. На долині въ ратуши вѣдбувавъ ся пѣдъ той часъ дѣточій балъ, на котрый зѣйшлося до 75 дѣтей зъ родичами, такъ що загалоу було до 125 особъ; на поверѣ вѣдбувались зборы якогось добродѣйного товариства при участи 75 особъ, по найбільшой части женщинѣ. За пять минутъ зъ величавого ратуша лишились звалища, пѣдъ котрыми погнѣли всѣ особы, що були пѣдъ той часъ въ ратуши. Середна и захѣдна часть мѣста цѣлкомъ зруйнована. Наибольшій готель мѣста заваливъ ся, вся обслуга, майже выключно дѣвчата погнѣли. Сила циклоу была такъ велика, що будынокъ стаціонный желѣзницѣ уніонскон циклонъ вырвавъ формально зъ фундаментѣвъ и кинувъ въ филѣ рѣки Огіо. Вагоны, що стояли на шляху, всѣ порозтерешуваны. Въ Насвилѣ, Иллиноа, полищивъ циклонъ такожъ публичны и приватны дома, а коло Карбондале здувъ циклонъ цѣлый поѣздъ желѣзничій зъ шинѣ. Въ Метрополісѣ, въ державѣ Иллиноа, выхонюювавъ циклонъ меншій будынки, а нѣднеси въ гору, кидавъ на большій дома. Всѣ костелы, школы и суды зруйнованы або сильно ушкоджены. Метрополісѣ числить лишъ 4000 мешканцѣвъ и многі зъ нихъ погнѣли при томъ нещастію.

ШКОЛЬНІ ВѢСТИ.

— **Конкурсы.** Въ цѣли сталога обсажденя слѣдующихъ посады учительскихъ розписуе ц. к. Рада шк. окр. въ **Городку** до ч. 291. оголошуе конкурсы на посады: 1) При 3-кл. школѣ мѣшаной въ Яновѣ посада учит. молодш. зъ платою на рѣкъ 200 зр. и 10% на мешкане. — 2) При 1-кл. школахъ етат. въ Добро-станахъ, Ясенискахъ, Дозинѣ, Мальчицахъ и Рокитнѣ. — 3) При шк. філіяльныхъ въ Бартатовѣ, Каменобродѣ, Угерцахъ Незабитовскихъ, Вовчухахъ, Зашковичахъ. У всѣхъ школахъ естъ выкладовый языкъ рускій зъ выемкою Янова и Вовчухъ, де естъ польскій. Речинецъ до **15. л. мая.**

Рада школьна окр. въ **Снятинѣ** до ч. 305. оголошуе конкурсы на посады: 1) При школахъ етат. 1-кл. въ Белелуѣ (ужитомъ $\frac{3}{4}$ морга города за 10 зр.), въ Борщовѣ (4 кѣрцѣ кукурудзы 20 зр. и 2 сажнѣ дровъ 16 зр.), въ Завалю (ужитокъ города $\frac{3}{4}$ морга за 5 зр.). — 2) При школахъ філіяльныхъ: въ Хлѣбичинѣ (дохѣдъ зъ поля 11.24), въ Любковцахъ (13 $\frac{1}{2}$ кѣрцѣвъ кукурудзы 54 зр.), въ Олешковѣ (дохѣдъ зъ поля 2.70), въ Орельцѣ (7 кѣрцѣвъ кукурудзы 35 зр.), въ Полошкѣ (1 латеръ дровъ 13.60, дохѣдъ зъ морга поля 4 зр. 2 кр.), въ Трилавѣ и Устю. — 3) Молодш. учит. при школахъ 2-кл. въ Карловѣ (200 зр.) и Рожновѣ (210 зр.). Речинецъ до **15. л. мая.**

— Рада шк. окр. въ **Яворовѣ** до ч. 280. на посады: 1) При 3-кл. шк. мѣш. въ Краковѣ на двѣ посады учителявъ або учительокъ по 300 зр. и одна молодшого (або молодшю) 200 зр. Зъ одною зъ тыхъ посады злучене естъ управительство за 50 зр. на рѣкъ и мешкане, а двѣ другі мають мають по 10% на мешкане. — 2) При школахъ етатовыхъ въ Бердиховѣ, Боновѣ, Хотинцѣ, Яшовѣ новѣмъ, Курникахъ, Молошковицахъ, Моранцахъ, Поруднѣ, Приблицяхъ, Семерѣнцѣ, Седлискахъ, Завадовѣ. — 3) При шк. філіяльн. въ Цигули, Черчику, Грушовичахъ, Мужловичахъ народныхъ, Вѣльшаници, Новосѣлкахъ и Щентеляхъ. У всѣхъ школахъ выкладовый языкъ рускій зъ выемкою Краковѣ. Речинецъ до **15. л. мая 1890.**

Рада школьна краева до ч. 5.462. розписуе конкурсы на учителя школы вправъ въ семінарію учительской въ Тернополи. Речинецъ до кѣнца цѣтня 1890.

— **Краєва Рада школьна** на засѣданю 12. и ст. цѣтня порѣшила отей важнѣйшій справы: Затверджено выбѣръ и. Константина Теляшевского и о. Корнила Яворского на вѣдноручниковъ повѣтовой рады въ Турцѣ до тамошней рады школьной окружной и именовано Мих. Дужецкого, управителя школы народнои въ Турцѣ, репрезентантомъ стану учительского въ окружной радѣ школьной въ Турцѣ; — порѣшено заявити признание о. Исидорѣи Райтаровскому зъ Дубянокъ вышихъ задля его заходѣвъ и вилывѣвъ, котрі подали можіость завести школы народні въ Дубянкахъ вышихъ и низнихъ; — дозволено Ив. Яськови, учителюви школы народнои въ Лавочіомъ, занимати ся писаркою громадскою на разѣ на оденъ рѣкъ; — перенесено въ постійный станъ супочинку Людв. Калицяньского, учителя въ Сокали, Юл. Макогоньского, учителя въ Кривѣмъ и Юл. Ломивьску, учительку въ Стрѣльчискахъ; — затверджено регуляминъ дѣланя окр. рады шк. въ Сокали; — перемѣнено філіяльну школу въ Березцѣ, нов. добромилъского, на етатову; — именовано Стан. Зюбровского сундентомъ гімназіѣ Францѣ Іосифа у Львовѣ; — признано Емер. Турчиньскому, проф. гімназіѣ въ Коломыи, четвертый додатокъ пяти-лѣтний; — запрошено фаховыхъ знатокѣвъ для комісіѣ науковон, установленон при краєвой радѣ школьной; профессорѣвъ університету: д-ра Маке. Искрицкого, д-ра Каз. Моравского и д-ра Вильг. Крайценаха; профессорѣвъ школы полѣтехнічон: Брон. Павлевского и д-ра Каз. Олсарского; профессорѣвъ школѣ середнихъ: д-ра Омеляна Калитовского, Костя Лучакѣвского, Фр. Майхровича, Стан. Либревского, Іос. Таборского, Іос. Винковского, Петра Нарпляка, д-ра Іос. Третьака, д-ра Ром. Завалиньского, Іос. Чернецкого, Алойсіа Шарловского, д-ра Меч. Варьского, д-ра Ант. Яворского, д-ра Стан. Заренчиного, Едв. Гжембского и Льва Пікарда.

На столѣ въ каждой руской хатѣ повинно бути историче дѣло

М. Костомарова

„БОГДАНЪ ХМЕЛЬНИЦКІЙ“

въ 4-охъ томахъ. Цѣна 5 зр. зъ пересылкою. Такожъ въ мѣсячныхъ ратахъ по 1 зр. а. в.

Замовленя высылає: Ол. Барвѣньскій, ул. св. Миколая ч. 13, П. поверхъ.

„РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

подає до вѣдомости Свѣтл. Радѣ Школьныхъ, Внов. священникѣвъ, катихитѣвъ, учителѣвъ и родичѣвъ, що книжки накладу Товариства, призволені кр. Радюю школьною на преміѣ для ученикѣвъ, *красно оправлені*, можна купити въ канцеляріи товариства при ул. **Вѣрменской ч. 27** по слѣдующей цѣнѣ:

Образковій выданія:

1. Звѣринецъ ч. I.	10 кр.	6. Менажерія	15 кр.
2. Звѣринецъ ч. II.	10 "	7. Звѣрата ч. I.	20 "
3. Звѣринецъ ч. III.	10 "	8. Звѣрата ч. II.	20 "
4. Звѣринецъ ч. IV.	10 "	9. Робиназонъ	40 "
5. Гостинець для чемныхъ дѣтей	15 "		

Иишій выданія:

10. Читанка для молодѣжи ч. I.	10 кр.	13. Читанка для молодѣжи ч. IV.	10 кр.
11. Читанка " " ч. II.	10 "	14. Хемія Роское-го	40 "
12. Читанка " " ч. III.	10 "	15. Визанка желаній	10 "

Вже появилъ ся въ розиродажи найбільшій и найлучше уложений илюстрований 15-ти аркушевий

Календарь на р. 1890.

вельми заслуженого для добра мало-русского народу товариства „Просвѣта“. Цѣна его лише **50 кр.** Достати можна въ канцеляріи тов. „Просвѣта“ ул. Вѣрменская ч. 27 и по вѣсхъ книгарнихъ въ Галичинѣ. — Кто бере 10 экз., тому оуекає ся 20% рабату.

Выдає „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію відповідає о. Іванъ Чалевскій, голова товариства.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Беднарского.

Предплата:

на пів року
1 зр. 60 кр., на
ціль рік 3 зр.

—*—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р І А Н Ї

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГИЧНОГО.

Редакция
иАдминистрация
ул. ворменска
ч. 27.

—*—

Неопечатанная ре-
кламация без-
платная.

Выходит 1. и 15. каждого месяца.

Біографічна метода при науцѣ исторіѣ въ школахъ
народныхъ.

(Зъ нѣмецкого пѣсля Карола Ригера).

Въ найновѣйшихъ часахъ покликувано ся часто при внесеняхъ надъ найвѣдѣнѣйшимъ способомъ трактованя исторіѣ въ школахъ народныхъ на слова Гетого: „Найлучше, що маємо зъ исторіѣ есть энтузіазмъ, котрый она возбуждає“. Хто небудь примѣнивъ сей высокопоетичный высказъ, бувъ пересвѣдченый о двохъ прищущеняхъ: 1) що исторія може выкликати энтузіазмъ и 2) що образуяча задача науки исторіѣ wymagaє, чтобы его выкликувати.

Я кажу лишь зъ обережностію, що исторія може выкликати энтузіазмъ. Хто уважно слушає нарѣкань многихъ учениковъ, котри добачують въ исторіѣ лишень застрашающе множество именъ, чиселъ и датъ, и жалуются, що не можуть собі того присвоити, бо боятся ся, чтобы въ властивѣмъ часѣ не завѣла ихъ память — хто се слушає, той буде сумнѣватися о правдивости повѣщеного высказу въ дѣйности; той знову боронить сего высказу, котрому пощастилось бодай только разъ своимъ оповѣданемъ душу дитины ухватити. Оба опираются на своемъ досвѣдѣ учительскомъ; тамтому пригадує ся неохота, зъ якою богато дѣтей бере ся за свои задания зъ исторіѣ; той пересвѣдчивъ ся о треваломъ дѣланію побуждающего представлення. Якъ безъ труда запомнѣло дитя змѣстъ оповѣданя помимо чиселъ, чужихъ именъ и запутаннѣй коли зъ свѣтлыми очима и розгорѣлыми щоками, повне взрушеня, прислухувало ся, и якъ краснѣ замѣры постановило молоденьке сердце, овѣяне подувомъ одушевленя!

Каждый человекъ, котрый застановитъ ся надъ своимъ розвиткомъ пригадує собі такі приключеня и дякує потому щасливому случаю, що даровано ему кілька годинъ, въ котрыхъ вінъ уже въ дитинствѣ навчивъ ся вѣдчувати богатство людского духового житя, коли зъ подивомъ интересувавъ ся чужою судьбою; вінъ знає такожъ, що ті малі приключеня належать до условій, подъ котрыми вінъ свѣтъ познавати навчивъ ся, пѣсля котрыхъ уформовали ся его здѣбности, и признає собі, що они суть частею завязку, котрый на утворенѣ его характеру мавъ наибольше могучій впливъ.

Зъ вѣдси походити напевно пересвѣченѣ, що одушевленѣ для минувшихъ великихъ дѣлъ мусить творити образуючу цѣль науки исторіѣ; оно находить такожъ подтверженѣ и въ неодимѣ тяжко добутѣмъ досвѣдѣ жити, бо розбудженѣ въ молодости и плеканѣ одушевленѣ для минувшой величи піднимає часто еще и въ пѣзнійшихъ годинахъ нашего духа и вказує нові цѣли наслѣдованія знаменитыхъ дѣлъ.

Але такожъ для иншой причины склонюєсь спокійный мыслитель до поглядѣвъ Гетого. До найважійшихъ задань вихованія народѣвъ належить: вытворити правдивѣ вѣдношенѣ одиницѣ до загалу. Вѣдносины одиницѣ суть числений и рѣжнородий: до державы и до церкви, до громады и до товариства; кождый жнѣ въ політичній и релігійній або економічній и сусѣльній громадѣ. Тота єсть зновъ сполучена зъ историчными условіями, котрі власнѣ цѣлый змѣстъ житя людского въ многихъ взглядахъ цѣлковито означують и невідмѣнно образують. Тысячий суть положенія, въ котрі одиниця черезъ те дѣстає ся, и въ нихъ мусить она вынайти властивѣ собѣ мѣсце и бути для другихъ справедливою, наколи не має статись жертвою власной самоволь. Треба протѣ необмеженѣ самолюбетво дитины вымогамъ товариства, жаданямъ громады, законамъ церкви и державы подчинити; треба усмирити противній похоти и наклѣбности черезъ почутѣ обовязку и збудити въ кождѣй одиницѣ чутѣ одвѣчальности, бо се тѣлько утримує чоловіка въ границахъ способностей, впоює въ него пошанованѣ чужихъ правъ а власна пожиточность справляє єму найбільшу мѣру вдоволенія.

Если бы основу до такого способу мысленія вже въ домѣ родительскѣмъ положено, а дѣйсно єѣ кладуть тамъ, де родина оказує ся найлѣпшою опѣкункою для безсильного дитяти и найзнаменитшою подпорою вихованія, то мала бы школа дѣйсно тѣлько розширити ограниченный свѣтоглядъ дитины и би увагу звернути на оводъ людского дѣланія. Такой дѣти, що уже въ першѣмъ окруженію познали найлѣпшихъ людей, будуть духову працю минувшихъ поколѣнь зъ участію и користію розбирати, наколи имъ тоту працю справдѣ наглядно представити ся, навѣть хотяй бы они не точно приглянули ся дѣлающимъ людямъ. Се тому, що въ нихъ выслекала ся черезъ домове вихованѣ та гадка, що такожъ другі дѣти мали такихъ добрыхъ родичѣвъ, якъ они; они будуть заразъ догадувати ся, що тѣ приключенія и урядженія походятъ вѣдъ тыхъ добрыхъ запобѣгливыхъ людей, котрі старали ся такъ само любячо о своихъ предкѣвъ якъ ихъ власній родичѣ теперь о нихъ старають ся. Такой чутя и збуджений наклѣбъ пытати за прикметами рѣчей, за причиною приключенѣ и положенія нарысують досвѣдному учителю основну лінію для науки исторіѣ. Вѣдъ мавъ бы тѣлько ити за намеками дитины, охоту слуханія подтримувати и до свѣтогляду дитиничой мысли матеріалъ науки примѣняти.

Такъ щасливо виховані дѣти суть въ публичныхъ школахъ выемкомъ. Переважнѣ чело школярѣвъ походить зъ кругѣвъ, въ котрыхъ, побѣчъ найсердечнійшихъ змаганъ для дитины, конечность обставинъ або недостаюча здѣбнѣть родичѣвъ старати ся о духовый розвитокъ нѣжного мальчика ограничають домову опѣку на сумлѣний заходы около тѣла и на присвоєчанѣ строгихъ правилъ приличности, такъ що дитина заледве чи познає вартѣть домової опѣки, збаламучує ся черезъ прикрасы, якѣ она — позѣстаючи все самопашъ зъ товаришами забавы — черезъ щоденнѣ залишуванѣ родитель-

єкихъ приписовъ на себе стягнула, не плекає въ душѣ жадного чистого чутя лишень зухвальство, журу и страхъ.

Зъ причины, що школа народна всѣ дѣти приняти мусить, то має она ще богато гѣршихъ елементѣвъ. Бо щожъ то за дѣти такихъ родинъ, котрі день въ день ходять за зарѣбкомъ а вечеромъ повертають утомлені та зажури, котрі дуже часто мусять безсилені немовля повѣрати чужої опѣчѣ и надзорови а не мають ані часу ані сили звертати увагу на старшихъ дѣтей. Ті бѣдніі сотворѣня суть засуджені на то, щоби самі за-трудняли ся и старали ся о забитѣ часу на улицахъ; они стають ся побѣйше черезъ наслѣдованє дикихъ взорѣвъ дуже прикрити для своихъ родичѣвъ. Грызота викликає грызоту. Черезъ то вчасно пеують ся природні вѣдносини мѣжъ родичами и дѣтьми и що разъ бѣльше нидѣють чувства прихильности и преданности, які повстають зъ внутрѣшного житя. Въ бѣдныхъ, зле веде-ныхъ дѣтяхъ розвиває ся вроджена енергія до завзятого упору, а властиве всѣмъ людямъ почутѣ безсиленности ховає ся за трусливу брехню.

Однакъ и такимъ ученикамъ треба ясно представити, що все то, що мають, завдячують иншимъ людямъ; убранє и помешканє, безъ котрого и найбѣднѣйшій не може обѣйти ся, мову, котрою уживають; заведеня справ-ведливости, способы комуникаціѣ, коротко все, що уможливає теперѣшнє житє; треба, щоби тота вдячнѣсть учинила ихъ способными бажати доброго, намятати о своихъ обовязкахъ и о одвѣчальности, та щоби научили ся вѣ-рити, що тѣлько на житє и дѣланє чоловіка сповняючого свои обовязки сплы-ває благословенє, а противно такого чоловіка зѣдає невдоволенє, що своихъ способностей не виобразувавъ и не спожиткувавъ для загалу. Въ вѣсьмохъ лѣтахъ шкѣльного образования елементарного мусять мільоны людей до того переевѣдченя дѣйти, наколи школа въ тѣмъ взглядѣ має вѣдновѣсти своѣй цѣли. Она мусить однакожъ осягнути тоту цѣль зъ найменше здѣбными, а при тѣмъ не вѣльно ѣй занедбувати розвитку виобразованыхъ умыслево а добрыхъ дѣтей. Не єсть же єе природнымъ, наколи мыслячій виховавѣ приходять до за-ключеня, що можуть сповнити тоту трудну задачу, наколи молодецѣ душѣ наповнять теплымъ чутѣмъ, котре найлѣпшого уздѣбняє вѣсь, що велике, честне и красне, въ цѣлости поняти и вливає такожъ въ огѣрченый умыселъ вѣру въ доброту и честь людєску.

Одже зовсѣмъ оправданє єсть вимаганє вѣдъ науки исторіѣ, щоби че-резъ неѣ возбуждено подиву гѣдну участь для житя и дѣлаия морально вели-кихъ особистостей, котрі въ своихъ вѣдношеняхъ до сучасникѣвъ, до предкѣвъ и до наслѣдникѣвъ стали ся для насъ дуже важными, и щоби на тѣй дорозѣ розяснивъ и ублагородивъ ся свѣтоглядъ дитини, щоби воля мала показану дорогу и скрѣпила ся, и щоби пѣдготовити будуче житє.

Тая цѣль може бути осягнєна при науцѣ исторіѣ, коли представимо особистости зъ ихъ правдиво людєскими прикметами, та приведемо ихъ въ ви-днокругъ дѣтей такъ близько, що въ нихъ поветанє бажанє зъ такими людьми зносити ся. Розумѣє ся, що учитель мусить бути перенятый тымъ переевѣд-ченємъ, що въ школахъ народныхъ и выдѣловыхъ вѣдомости зъ исторіѣ не можуть мати нѣякои иншої цѣли, якъ поставити молоді душѣ пѣдъ мораль-ный впливъ знаменитыхъ людей дѣлаючихъ и терпячихъ. Се переевѣдченє не єсть однакожъ такъ повсєюдно розширенє, якъ бы приуєкати годило ся. Головні напрямы въ теперѣшній умѣстѣй исторіа суть: исторіа фѣлософична, політична и культурна. Се такъ вилынуло на методикѣ и учебникахъ для еле-

ментарної науки історії і такъ далеко відсунуло цѣль, що не можна дивувати ся навѣть, що въ научныхъ письмахъ спотыкаємо ся зъ поглядами якъ бы въ тавтологічному реченю: черезъ науку історії мають ученики учити ся історії і здобити стати історію розумѣти.

Більша часть методиків думає, що розумѣє історію той, хто обіймає умомъ звязъ подій свѣтовихъ за помочю знакомости найважййшихъ фактівъ. Вже означенє понятій і подій, котрими розпочинають ся учебники історичній, вказують на той напрямъ. Після того суть історичній дати найважййшимъ матеріяломъ, подаванимъ дитинѣ наукою історії; они суть виправдѣ тільки великій начерки минувшости, але прецѣнь треба ихъ докладно на память выучити ся. Учитель подає ту лишень раму, въ котрій ученикъ поодинокій факты помѣстити і сполучити має, при чомъ служать єму числа роківъ за одинокій камені границій, за котрыхъ помочю вѣнь рѣжнородно і найчастййше безъ методы набутий історичній матеріяль унорядковати і повязати мусить.

Въ той способъ оповѣдає ся дѣтямъ цѣлый рядъ подій, не поясняючи особъ, котрі стоять поза фактами; жадає ся вѣдь нихъ, щоби бачили въ історіи лише факты, а чи поймають характеръ дѣлаючихъ особъ — о се не пытає ся; приписує ся дѣтямъ способність абстракційну, котрої они не мають; ба навѣть припускає ся штучне сполученє выробленихъ понятій въ ряды — робота, до якої способний хіба зрѣлий, спекулятивний умъ, а ніколи доперва розвиваюча ся молодѣжь. Дитина не має ще той способности, щоби поймала події після ихъ внутрішнього сполученя, щоби вынайшла правила ихъ звязи або законъ ихъ постепенного розвитку. Противно, дитина схильнаєсь дуже охотно до дѣлаючихъ особъ; для єї ума єсть найприступнййше зявище відособлене, зявище рѣжнobarвне і ясно означене, бо умъ дитини звернений найбільше до незвычайного, чудесного а навѣть до дивовижного.

Якъ се мало відповѣдає натурѣ дитячої, если представляють ся їй факты яко предмети безъ житя, — наколи власний досвѣдъ дитини вказує що инного, бо она бачить що години, що дня, що хвилѣ чоловіка, котрый одно зробивъ а друге залишивъ. Позаякъ дитина не може поняти фактівъ безъ особъ, то єсть се безъ сумніву найприроднййшимъ задачею науки історії показувати дѣтямъ людей дѣлаючихъ і терпячихъ, знаходити ихъ зъ особами, котрыхъ хѣдъ житя може имъ найлййше вказати дорогу, на якій они позыййше прийдуть до пізнаня, що яко особняки мають въ сущьності розплынути ся.

Учитель находить въ натурѣ дитини напрямъ до всего, що на тѣй дорозѣ въ вихованю досягнути можна. Дитина привычна въ своїй безсильности тримати ся дорослыхъ, имъ придивляти ся і ихъ наслѣдувати, показує вже вчасно живу участь для духовыхъ і умисловыхъ свойствъ дѣяльныхъ людей. Чимъ сильнййша особа, котру дитина бачить, тымъ бѣльше до неї горне ся. Сполучує така особа зъ поважнимъ видомъ ще і добротливу оїрку, то ставєь она для дитини совершеннымъ существомъ і взѣрцемъ, після котрого таяжь безъ примусу образує ся.

Наколи учитель історії те природне дарованє дитини добре осудити, розумно вести і розвивати умѣ, то потребує лишъ звычайно і поединче представити дитинѣ дѣла знатныхъ і дѣяльныхъ людей, щоби они ясно передъ єї духомъ стояли, і она въ своїмъ умислѣ такъ ихъ собі приєвоняла якъ присвоєє собі казочного князя або богатыря новѣсти, о котрыхъ слыть.

Однакожь вѣтъ мусить наводити сѣ историчній особы найперше зъ ихъ чисто людскими вѣдносиами и вѣ найзвычайнѣйшихъ положеняхъ житя, ажъ познѣйше вѣльно ему до головної особы прилучити особы побѣчній и групповати коло нихъ рѣжній приключеня. Трафне описанѣ змѣнъ и перетворень вѣ обставинахъ житя людей може вѣтъ помимо то еще все повѣли приготавлиати черезъ упорядкованый рядъ оповѣданъ, уложеныхъ пѣсля плану и зъ собою сполученыхъ.

Его способъ оповѣданя мусить бути рѣчевый и наглядный, спокойный и живой, повный чутя и популярный. Наколи языкъ и складня примѣнений до понятя дѣтей, то звертають они повну увагу на змѣсть оповѣданя, позаякъ не потребують боротись зъ трудностями; еслижь до того учитель такъ оповѣдае, що дѣлаючи особы самі говорить, то пѣдносить вѣтъ черезъ те безпосередний успѣхъ своего оповѣданя, побуждае дитячу выобразню до вѣповѣданя и переносить прислухуючихъ ся учениковъ далеко пѣвнѣйше у вѣдиовѣдну ситуацію, нѣжь бы се змогли зрѣбити описаня и сиравозданя. Коли же учитель хоче загрѣти и порушити сердца дѣтей, то мусить перенатись живо долею предѣставленыхъ людей и знати докладно хѣдъ ихъ житя; мусить знати вынайти властивый тонъ и вѣдиовѣдну барву а тодѣ при цѣлой своей простотѣ загрѣе и порушитъ его оповѣданѣ.

Якъ насъ поучае досвѣдъ, мають простѣй оповѣданя библійный наибѣльшій впливъ на душу дитини. Скоро лишень дѣти переломлять языковѣ трудности, то не забудуть анѣ переставлять жадного назвиска, запам'ятають докладно постепенне наслѣдство родѣвъ а предѣставленій обставинъ житя и хѣдъ ихъ розвитку не зрѣбять имъ нѣякой трудности. Старозавѣтній особы, хочъ они якъ далеко лежать поза обсягомъ мысли дитини, дѣлають зъ безпосередною живоюстю на свѣтоглядъ и сердце дитини.

Тѣ оповѣданя подають учителеви вѣсь условя, котрѣ историчній выклады сповнити мусять, если мають образувати духа и умысль: ясно означеній особы, вѣдиосины чисто людского житя, зрушаючи пригоды, дѣла и чинности предѣставленій сильными чертами. При тѣмъ мають они цѣху звичайности, вѣрности и правды, и суть черезъ те знаменитымъ средствомъ, щобы вѣ наглядный способъ выложити дитинѣ спасительный науки о благословенствѣ, побожности и о проклятію безбожности. Вѣбѣнци вѣдзначають ся они еще поглядово-свѣжою формою выкладу: живыми выразами, пѣдинчою складнею и частымъ уживанѣмъ прямой бесѣды.

Пѣсля сего взору може учитель говорити о кождѣмъ вѣддѣлѣ исторіѣ и будити у дѣтей благородній погляды и выображеня, предѣставляючи живо крѣшку волю и дѣла знаменитыхъ людей. Вѣтъ не потребуе задля того сходити до першихъ починѣвъ историчного житя, лишъ повиненъ завсѣгды пам'ятати, що вѣ кождѣмъ часѣ, коли wystупила ясно якась исторична особистѣсть, впливъ ея на вѣдиосины товариескій и выкликание черезъ те положене може бути легко выложеный.

Вѣтъ може безично поступати дорогою концентричныхъ кругѣвъ, котру приписуе планъ науковий и нѣчого не снѣняе его оповѣдати завсѣгды о судьбѣ людей. Точка выхѣдня науки исторіѣ т. е. знанѣ бувальщины, мѣсца замѣшканя подае уже часто способнѣсть, збудити вѣ ученику любовь до особистѣстей, котрѣ передъ нимъ жили и проте для него дѣлати. Ту треба такожь передовѣсѣмъ естеречи ся, щобы не обтяжати памяти дитини сухими датами зъ мѣсцевѣи лѣтописи; на мѣсци суть однакъ повѣстки зъ житя и дѣ-

лани всѣхъ людей, котрыхъ имена суть въ той мѣцевости знакомѣ. Памятникъ, могила, написъ въ церквѣ або старинный образъ, на котрѣ учитель звертае увагу дѣтей при науцѣ рѣдного краю, можуть служити за выхѣдную точку оповѣданъ историчныхъ, при чѣмъ учитель має еще ту користь, що ученики пригадують собѣ мимохѣдъ его оповѣдане, наколи побачать предметъ, о котрѣмъ чули. Назвы пляцѣвъ, нивъ и шляхѣвъ пригадують ученикови, що вѣють ходити по историчнѣй землѣ, котру лишъ треба пѣзнати; вѣють побачить, що въ кождѣй майже околицѣ vystупають свѣтлѣ споминки знаменитыхъ людей а оповѣданя о нихъ розбудять въ дитинѣ охоту до наслѣдованя. Пѣснѣ народнѣй, опертѣ на историчнѣй основѣ, пѣднесуть ще вартѣсть оповѣданя и загрѣбують молодѣжь до любви свого народу и своєї землѣ. Такъ само ведуть и казки историчнѣй до пѣзнаня исторіѣ рѣдного краю и знаменитыхъ людей, котрыхъ подивляємо.

Казка остае легко яко цѣлѣсть такъ само якъ байка въ дитинчѣй фантазіѣ и не wymagaе жаднои иншої помочи учителя, чтобы позбѣтала въ памяти дитини, якъ повтореня, котрого дитина охотно слухае. Понеже ученикъ присвоить собѣ цѣлѣсть, то учитель повиненъ розложити оповѣдане на поодинокѣй пытаня, на котрѣ ученики мають вѣдиовѣдати словами оповѣданя. Робить ся се разъ тому, чтобы виобразувати добре высловлене а такожъ для того, чтобы розбудити моральнѣй судъ дѣтей. Наколи ученики зможуть дати на поставлений пытаня правильнѣй вѣдиовѣди, то черезъ те пѣдготовляеь выучене чысто историчного матеріялу.

Въ мѣру того якъ учитель, идучи до своєї цѣли, що разъ дальше въ исторіѣ вѣтчины поступае, мусить вѣють уважати передовѣмъ на те, чтобы черезъ свое оповѣдане розбудити и илекати любовь до рѣдного народу и до еи володарѣвъ. Зъ любви до пануючого повстае почитане законѣвъ, котрѣ носять имя пануючого; почуте обовязку и змысль горожаньскѣй, котрѣ роблять поодинокого здѣбнымъ стати членомъ цѣлости.

(Конецъ буде).

РОЗСУДОКЪ.

Фантазія и розсудокъ рѣзнять ся мѣжь собою. Коли перша буае свавѣльно и не звязана правилами силѣтае зъ образкѣвъ поодинокыхъ, розкиненыхъ самовѣльно образы на широкѣй размѣры; — то другѣй т. е. розсудокъ розсмотрѣе тверезо рѣчи, анализуетъ ихъ шкрупюлятно, вѣдкидае, що несущие, случайне, — и иѣсля строгихъ правилъ льогичныхъ творить понятя, суды и ключѣ, т. е. розсудокъ мыслить. Спосѣбнѣсть мыслити называемо розсудкомъ (Verstand).

Не кождѣй чоловікъ умѣе мыслити; треба до того зрѣлышого вѣску, уздѣбненя вѣдѣ природы и певного степеня образованя. Дѣти не можуть мыслити, бо еще суть до того незрѣлы. Молодѣе образованѣй доперва учать ся мыслити, але у тыхъ дуже часто мыслене стоить пѣдъ панованѣмъ фантазіѣ, и дае ся їмъ часто звести зъ прямои дороги на манѣвцѣ.

Мыслене есть то важна справа; хто умѣе мыслити, той доперва есть чоловікомъ зрѣлымъ и образованнымъ. Мыслячому сходять психичнѣй полуды

зъ очей, котрѣ фантазія на нихъ наносить. Мыслячій доперва познає, що не все золото, що свѣтитъ ся, що не все такє красне, якъ намъ се представляє фантазія. Мыслячій доперва може розбити позорну форму и дотерти до сущного ядра. Тому образованє мыслєня, одже розвѣй розсудку єсть дуже важный и потрібный.

Перехѣдъ вѣдъ фантазіѣ до мыслєня. Загальнї образы.

Знаємо зъ попереднєго, що фантазія до своихъ творѣвъ уживає особливо два послѣднї правила вѣдновы, т. є. подобности и контрасту. Вѣдкинємо контрастъ, а останємо при подобности. Котрї предмєты называютъ ся подобный? Ото тотї, котрї мають бѣльше прикметъ рѣвныхъ, а менше нерѣвныхъ; примѣромъ всѣ тополї суть до себе подобный, всѣ вербы до себе, дубы, буки и т. и. до себе, — словомъ: всѣ однороднї предмєты суть подобный до себе. Хлопець або дѣвчина пяти або шести лѣтна, коли частѣйше бачить однороднї предмєты, мимо волѣ вытворює собѣ оденъ образъ тыхъ однородныхъ предмєтѣвъ, котрый заступає поодинокї ихъ выображеня. Прим. пытаю ся хлопця: видѣвъ ты вербу? — а видѣвъ, вѣдповѣсть. Коли пытаю ся: видѣвъ ты вербу, то не маю на гадцѣ сю або другу вербу, але маю на гадцѣ загальнїй образъ вербы. А хлопець, коли менѣ вѣдповѣдає, що видѣвъ, має на думцѣ всѣ тотї вербы, котрї бачивъ; — зъ нихъ вытворює вѣднѣ собѣ загальнїй образъ вербы. Загальнїй образъ вытворює ся въ нашѣй души въ той спосѣбъ: подобный прикметы однорядныхъ предмєтѣвъ сплывають ся въ нашѣй свѣдомости въ одно загальнє выображенє, котре называємо загальнымъ образомъ (das Gemeinbild). Загальнїй образъ дасть ся намалювати, нарысувати, намодєлювати, — словомъ въ змысловѣй формѣ представити. Образки въ букварѣ (дѣмъ, церква, школа) и пр. суть то загальнї образы; не суть то фотографїѣ сего або того дому, церкви або школы а суть подобный до дѣйствного котрого небудь дому, церкви або школы. Для того то, коли дивимо ся на загальнїй образъ, пригадуємо собѣ на поодинокї предмєты, котрї дали пѣдставу до єго утворєня, и на вѣдворотъ: коли дивимо ся на поодинокї предмєты, мимо-волѣ стає намъ въ свѣдомости загальнїй образъ.

П о н я т є.

Идучи дальше на передѣ, приходимо до утворєня понятя, котре має щось подобного до загального образа, однакъ вѣдъ него дуже рѣзнить ся.

До утворєня понятя суть намъ потрібнї а) предмєты, и то въ бѣльшѣмъ числѣ, такъ само якъ и до утворєня загального образа, — але вже не однороднї; — они можуть бути рѣзнопороднї. б) Дальше: мы мусимо тымъ предмєтамъ добре придивити ся и на нихъ пѣзнати всѣ ихъ прикметы або свойства (знамена). в) Потому мусимо тотї прикметы всѣхъ предмєтѣвъ зъ собою порѣвнати. г) Зъ порѣвнаня такого побачимо, що деякї прикметы прислугують лише деякимъ предмєтамъ, а иншї прикметы або знамена суть всѣбѣмъ всѣмъ розважанымъ предмєтамъ. Тотї першї знамена называютъ ся особный, а тотї другї загальнї. д) Теперѣ вѣдкидаємо въ мысли тотї особный знамена а загальнї сполучаємо въ одну цѣлѣсть, и маємо понятє. Щожъ то єсть понятє? Понятє єсть збѣръ загальныхъ, т. є. сущныхъ знаменъ, бо загальнї знамена творять существо (das Wesen) понятя.

Мѣжъ поодинокими предметами, що дали підставу до утвореня понятя а понятємъ самымъ есть така сама звязь, якъ мѣжъ однородными предметами, що дали підставу до утвореня загальнаго образу, то значить: скоро повстане въ нашій душѣ яке понятє, то заразъ приходять намъ на гадку предмети, — а коли бачимо предметъ, то маємо такожъ и понятє. Въ тыхъ двохъ точкахъ: а) що больше предметѣвъ потребуємо до утвореня такъ загальнаго образа якъ и понятя, — а потому б) що такъ мѣжъ загальнымъ образомъ и єго предметами, якъ и мѣжъ понятємъ и тогожъ предметами заходить звязь и взаимне вѣдновленє — суть такъ загальный образъ якъ и понятє до себе подѣбный. Теперъ розберѣмъ рѣжницю ихъ.

Загальный образъ дасть ся въ змысловѣй формѣ представити: нарисовати, намальовати, въ деревѣ вырѣзати и пр., а понятє не дасть ся въ змысловѣй формѣ представити лише словомъ выразити. Утворѣмъ собѣ примѣромъ понятє: рослина. До того, якъ знаємо, треба намъ мати больше предметѣвъ вѣдновѣдныхъ або если не предметѣвъ то точныхъ выображень о тыхъ предметахъ; треба протє, щобы мы видѣли рѣжнородий дерева, корчѣ, травы, грибы, мхи, поросты. Бачимо, що кожде зъ нихъ має нишій прикметы, котрѣ другє не має, примѣромъ дерева мають высокій пенѣ, чого корчѣ не мають, травы мають нишу породу якъ грибы або мхи и т. и. Тотѣ знамена, що прислугують не вѣсѣмъ розважанымъ предметамъ, лишь денекотрымъ, называютъ ся особнѣй, и мы ихъ въ мысли вѣдкидаємо. Роземотрюємо теперъ такѣ знамена, котрѣ суть вєспѣльнѣй вѣсѣмъ тымъ розважанымъ предметамъ т. є. мы скажемо: вѣсѣ рослины суть творами природы, вѣсѣ живутъ, ростуть и побѣльшають ся, втягаючи черезъ органы (знаряды) соки зъ землѣ а квасъ углянѣй зъ воздуха, — протє называютъ ся органѣчнѣй, — дальше вѣсѣ они суть прикрѣпленѣй до одного мѣсця и безевѣдомѣй. Зберѣмъ же теперъ тотѣ вѣсѣмъ вєспѣльнѣй знамена въ одну цѣлѣсть: „творы природы органѣчнѣй, непорущающѣй ся и безевѣдомѣй“, — то дѣстанемо понятє: рослина. Зъ творенємъ понятѣй починає ся наше мыслєнє.

Зъ того бачимо, що чиннѣсть творити понятє есть зложена и не легка; треба до того мати здѣбнѣсть и вправу. Не много есть такихъ людей, що зумѣють точнѣй понятя творити. Бѣльша часть людей помагає собѣ загальными образами, котрѣ не дорѣвнують понятямъ, — одже и цѣлє ихъ мыслєнє не буде точнє. Такого чоловіка, що умѣє точнѣй понятя творити, называємо: быстра голова (быстроумѣє, *der Scharfsinn*), а такого, що не умѣє точныхъ понятѣй творити, называємо тупа голова.

Учитель повиненъ, если ему добро школьнѣй молодежи лежить на еерци, зъ зрѣльшими, дорослѣйшими хлопцами пробувати творити загальны образы, а потому, якъ дасть ся, творити такожъ и лекшѣй понятя, именно на підставѣ такихъ предметѣвъ, котрѣ хлѣнецъ що динны бачить и добре знає... Черезъ точнє спѣостєрѣганє знаменъ на поодинокыхъ предметахъ, а вѣдтакъ черезъ порѣвнуванє тыхъ предметѣвъ зъ собою и черезъ вышуканє знаменъ особнѣныхъ а вѣдтакъ знаменъ вєспѣльныхъ, загальныхъ заострує ся дуже умъ нашъ и приспособлює ся до мыслєня. Примѣромъ: чимъ рѣжнить ся каламарѣ одного, другого, третього, десятъого хлѣнца, а що тотѣ каламарѣ вѣсѣ мають вєспѣльного; чимъ рѣжнить ся въ школѣ лавка, стѣль, крѣсло, — а що они мають вєспѣльного; чимъ рѣжнить ся: збанокъ, коповка, флашка, цеберѣ, бочка, а що они мають вєспѣльного.

Зъ вѣдношеня двохъ понятій (d. Begriff) до себе, творить ся судъ (d. Urtheil), примѣромъ: рослина єсть орґанічна, камѣнь не єсть орґанічний... Творяти суды льогічний не єсть то такъ легко, якъ здає ся на першій поглядъ. Кто тоє зумѣе, называє ся розсудливый. Ёще трудѣйше умѣти суды прииоровити до дѣйствныхъ обставинъ. Кто тоє зумѣе, называє ся розторопный, второпный. Розторопный зрозумѣє вѣдъ разу обставины, въ котрыхъ находить ся, и знає, якъ має справувати ся: що, якъ и коли говорити або робити... Глухой буде до всего мовчати, а дурный буде говорити не до рѣчи и виявити часто тоє, щобы належало замовчати. Дальше: второпный знає выбрати таку цѣль, котру осущити може, а до того и такі средства, котрі суть способні и вѣдповѣдні до осущеня той цѣли. Люде невторопный не зумѣють того зробити; они порывають ся до рѣчей, котрі переходять ихъ силы або котрі посли данихъ обставинъ осущити не дадутъ ся. Синоніма второпности суть: мудреный, мудрагель, хитрый, лизунъ, підлестный и т. и. Вѣсь они мають на стѣлько второпности, що добирають цѣль, що дасть осущити ся, и вѣдповѣдні до того средства, — але ихъ дѣланє єсть нечестне, самолюбне або подле, — а часто буває, що и дуже хитрому не дасть ся перехитрити чоловіка розважного и честного.

Два суды, єсли стоять до себе въ певномъ льогічномъ вѣдношеню, дають ключъ (d. Schluss). Льогічний ключъ творити та ихъ єще до того до дѣйствныхъ обставинъ застосовати, єсть рѣчь єще трудѣйша и зѣ всѣхъ найтруднѣйша. До того треба значныхъ спосѣбностей и великой вправы, бо и точныхъ, основныхъ вѣдомостей. — Суть люде, що за помочію льогічныхъ ключѣвъ зумѣють заглубити ся въ далеку минувшѣсть и пѣзнати точно причины нынѣшнихъ суспѣльныхъ або політичныхъ проявъ; — они умѣють такожь за посередствомъ льогічныхъ ключѣвъ заустити ся въ далеку будучишѣсть и передвидѣти єѣ на подставѣ нынѣшнихъ данихъ. Велику будучишѣсть Прусеѣвъ предсказавъ и льогічно доказавъ єще далеко передъ р. 1866. статистикъ Кольбе, — и єго предсказанє якъ славно сповнило ся!

Такой головы называють ся: глубока голова (Tiefsinn), а вѣдворотна называє ся плитка голова. Крѣмъ того маємо єще певный рѣдъ плиткихъ головъ, котрі о всѣмъ мають свои выроблені выображеня, — але у нихъ нема льогічного мыслєня; лишъ бляга, неправильна фантазія и говорливѣсть проявляє ся у нихъ до омерѣнія. Єсть то такожь рѣдъ дурниківъ.

Хто умѣє творити льогічний понятя, суды и ключъ, — той умѣє мыслити; одже понятя, суды и ключъ суть елементами мыслєня, зъ котрыхъ оно складає ся.

Мыслєнє, приложєнє, знанє, вѣдомѣсть.

Мыслєнє дѣлимо на чистє и приложєнє (примѣненє, застосованє). Мыслєнє чистє не вѣдносить ся до дѣйствныхъ (реальныхъ) предметѣвъ; оно розважає лишъ существо (das Wesen) мыслєня и єго правила, кажемо: правило тождности єсть таке: $A=A$, т. є. кожде понятє рѣвнає ся самому собі и т. и. Чистє мыслєнє єсть такъ якъ алыгебра, якъ чиста геометрія. Мыслєнє же приложєнє єсть таке, де чистє мыслєнє прикладає ся, прииоровлює ся до дѣйствныхъ предметѣвъ; примѣромъ: дерево єсть орґанічне.

Моменты мыслєня приложенного (вѣдорванє понятє прикладає ся або застосовує ся до дѣйствного предмета) суть: а) дѣйствный предметъ, б) вѣдор-

ване понятя, в) приложеня, г) згода понятя зъ предметомъ, д) свѣдомость о той згодѣ. Вислѣдкомъ того есть знаня або вѣдомость (die Erkenntniss). Згода вѣдорваного понятя зъ предметомъ дае певнѣсть. Примѣромъ: мінеральогъ найде мінераль (предметъ). Зъ разу вѣнъ може еще не знае, що то за мінераль; одже роземотрюе, оглядае его точно и розибзнае на нѣмъ прикметы: кристалізацію, полыскъ, твердѣсть, складовй хемічній части. Коли вже добре пѣзнавъ всѣ прикметы того предмету, шукае въ мысли (а часомъ въ книжцѣ) таке вѣдорване понятя, котрого сущій знамена були бы рѣвній зѣ знаменами предмета. Коли найшовъ, прикладае теперъ вѣдорване понятя до того мінерала, — а коли побачить, що всѣ сущій знамена понятя годять ся зъ прикметами мінерала, то каже зъ всякою певністю: сей мінераль есть примѣромъ: кварць. Теперъ вже вѣнъ знае, що то за мінераль, — вѣнъ его пѣзнавъ. Зъ того видимо, що знаня або вѣдомость есть далеко вышшимъ степенемъ нашего душевного розвою, якъ само спостереженя. Спостереженя мае за посредетвомъ змыслѣвъ лише свѣдомость вышнихъ прикметъ предмета; — существа (das Wesen) оно не знае. До того потрібне есть розвиненя, быстрее, льогичне мысленя, до того потрібній суть науки.

Мы казали выше, що згода мысленя зъ предметомъ дае певнѣсть, противно незгода сироваджуе непевнѣсть. Середина мѣжь певністю и непевністю дае сумнѣвъ, т. е. коли аргументы за и противъ рѣвноважать ся. Мѣжь певністю и сумнѣвомъ лежить имовѣрнѣсть, а мѣжь сумнѣвомъ и непевністю немовѣрнѣсть. Правда есть тогды, коли понятя годить ся зъ предметомъ.

Не годить ся легкомысленно и нерозважно брати щось за правду, не роземотрѣвши добре понятя и предмету и не пересвѣдчивши ся о ихъ згодѣ. Люде нерозважній берутъ звичайно того за правду, чого бажають. Стане ся щось; два оцѣвдають тоту подѣю, а кождый инакше. Мае щось важнѣйшого стати ся, але не есть еще певне; одже кождый толкуе собѣ того пѣсле своен внодобы такъ, якъ бажае, чтобы стало ся. Завсѣгды треба прямувати до правды, — не легкомысленно, не побѣжно але обережно, совѣстно, основно и предметово...

Беняминъ Франклінъ каже о собѣ, що коли мавъ рѣшити ся на икееь важнѣйше дѣло, то перше списувавъ собѣ на картцѣ аргументы; — на одиой сторонѣ pro а на другѣй contra. Потому важивъ тотй аргументы, а коли аргументъ pro рѣвноваживъ аргументъ contra, то ихъ перечеркувавъ. Що лишило ся перечерчене, то було для него рѣшучимъ аргументомъ; за тымъ вѣнъ пѣшовъ, и такъ вѣнъ дѣлавъ и пересвѣдчавъ ся, що дѣлавъ добре. Такъ то образуе ся практичный розсудокъ.

Плянъ науки рускои мовы въ гімназіяхъ.

Наколи науку мовы нѣмецкои и яко выкладовою, и яко предмету (въ гімн. зъ иншою мовою выкладовою), управильняе цѣлый рядъ постановъ, выданныхъ Выс. властями шкѣльными, тревае що до науки мовы рускои и польскои все еще станъ провизоричный, переходовой. Се й не диво, коли зважити, що нашй мовы краевй стались розмѣрно недавно мовами выкладовыми

въ школахъ, та що дотычно основного примѣненія сихъ мовъ въ школѣ яко выкладовыхъ, яко и бѣда ставы цѣлого образования при посередництвѣ матернои мовы — думки що-ино прояснюють ся, що-ино укладають ся, взглядно поправляють ся підручники.

Минувшого року ухвалила и оголосила Выс. Рада школьна „Плянъ науки мовы польской въ гимназіяхъ“, планъ поки-що загальный, установляющій: 1) *завдане* науки польской мовы въ низшій и высшій гимназіи, — 2) *розкладъ* предмету на поодинокій класы. (Цѣннымъ доповненіємъ сего плану, хоть не во всѣмъ, єсть выдана вже попередно на подставѣ обрадъ анкеты, брошура проф. Прухвицкого).

Плянъ сей, *mutatis mutandis*, обовязує и учителѣвъ рускои мовы. Але вже зъ уваги на свою загальность wymagaє сей планъ пильнои уваги при практичнѣмъ переведенію, поминаючи вже многі природій и конечній рѣжниці въ ученію мовы рускои и польской. Що до першого то и. пр. жадає сей планъ дуже часто въ высшихъ класахъ „повторенія“, „доповненія“, або систематичного переробленія особныхъ партій грамматики, партій — не назначеныхъ выразно иѣякой попередній класъ (и. пр. наука про звуки и твореніє пиѣвъ въ кл. V-тій). Що жъ до рѣжниці, то годѣ заперечити, що наша давнѣйша письменность о много старша и богатша якъ польска, що наука рускои мовы не може поминати такихъ памятниківъ, якъ „Слово о полку“ (вже зъ огляду на літературу устную), або лѣтописей Несторовои и галицко-волинської, або літературы апокрифичнои та середно-вѣчныхъ повѣстей (памятники побутовій). Тай вже дякуючи мовѣ нашої церкви знаютъ Русины звичайно хоть въ части вѣдъ разу три мовы словянскій: свою, польску и церковну, чого у Поляківъ нема, а що позволяє безъ труда значно поглубити науку руского языка. Дальше: вже зъ уваги на *тенеzu* новои рускои літературы — не можуть Русины поминати літературы устнои, не згадуючи вже про богатство и древность сєи устнои літературы (почавши зъ колядокъ и „Слова о полку“), не згадуючи и того, що кому якъ намъ потрібне пізнанє народныхъ пісєнь для перенята духомъ мовы, для розширенія невеликого у насъ знанія живои мовы, для удержанія чистоты мовы.

Заходить єще одна важна рѣжниця, та єѣ лише згадаю: гимназіѣ рускій обовязує що до науки мовы польской планъ польскихъ гимназій, тѣлько що идєсь все о класу низше (въ кл. VI-ій, и. пр., берєсь то, що берєсь въ кл. V-ій гимназій польскихъ). Се повинно бы значити и для науки мовы рускои въ гимназіяхъ зъ выкл. мовою польскою. Та не треба забувати, що польскихъ гимназій для польскихъ учениківъ єсть въ рускій части Галичины досєть. А рускихъ?... Тымъ бѣльшой старанности потреба при науцѣ рускои мовы въ польскихъ гимназіяхъ, — сежъ бо не тѣлько наука „другої“ мовы краюи, сежъ бо разомъ наука мовы матернои сихъ учениківъ, що поки-що не мають школъ зъ рускою выкладовою мовою.

Тожъ подаю понизше кѣлька моихъ увагъ такъ для того, чтобы улєкшити практичєе переведєнє згаданого вже плану Выс. Рады школьной, якъ и для выкликанія дальшой всесторонной дискусіѣ надъ сѣмъ для всѣхъ рускихъ учителѣвъ важнымъ пытаніємъ.

Завданємъ науки рускои мовы є (побєля плану):

1) въ низшій гимназіѣ: Правильность и певность въ уживанію мовы въ словѣ и писмѣ; вироблюванє доброго смаку за приводомъ взорѣвъ поєтичныхъ и прозовыхъ. Одже: оцанованє мовы, оббѣзанє зъ нѣ

духомъ, богатствомъ и красою, посередножь образованіе правильного, здорового мысленія и чутя.

2) въ высшій їмні.: Легкість и стилістична вправність въ уживаню мовы; пізнанє важнїйшихъ родѣвъ стилю (способѣвъ писаня) и знатнїйшихъ видѣвъ поезіѣ и прозы; пізнанє чѣльнихъ творѣвъ рѣдної літературы, та важнїйшихъ подробиць зъ житя писателївъ и исторіѣ літературы. Одже опанованє форми, — опановуванє предмету, що о нїмъ говорить ся або пишесь, ладъ при укладѣ подробиць въ цѣлѣсть; пізнанє на живыхъ *взорахъ* розвою літературы и духового житя народа (безъ лишної критики та бібліографіѣ).

Зъ огляду на послѣднє завданє ставсь *дуже важнымъ и добѣръ курсоричною лектуры*, божь именно она подає если не зовсѣмъ повий — то о много повнїйшій и бѣльше заокруглений взоры живої літературы и позволяє такожь о много глѣбше вглянути въ житє и дѣяльність поодинокихъ писателївъ. Наука руской мовы повиннабъ, дальше, попри исторію літературы узвгяднути и *исторію мовы* и вказати, якъ наша літературна мова згодомъ перетворюєсь зъ мѣшаной старо-руской и старо-словеньской въ мову живу літературы нової.

По загальнихъ увагахъ переходить плянъ до розкладу на поодинокї класы, але починає класу приготовляючу. Що до класы приготовляючої, то пѣсля свого призначеня має она підготувати для гімназіѣ именно такихъ ученикѣвъ, що не знають достаточной мовы выкладової и гімназіѣ (одже на пр. підготувляє для руской гімназіѣ ученикѣвъ шкѣлъ людовыхъ зъ выкл. мовою польскою). Пѣсля того має приготовляюча класа завданє IV-ой класы руской школы людовой, зрештою — зъ „*приноровленємъ*“ до науки въ гімназіяхъ. Одже зъ науки граматики, практично, на примѣрахъ, хотъ и вказуючи дотычній правила въ граматикѣ (Ом. Партыцкого), треба взяти: науку про реченє, значѣнє основныхъ понятъ науки мовы: *пѣдметъ, присудокъ*, — звукъ, буква, самозвуки и свѣззвуки, прейотованє и мягченє; складъ, слово, *докладные вѣдрѣженые частей мовы* (вѣдмѣнныхъ и невѣдмѣнныхъ, именъ, дѣєсловъ, частиць; практичне значѣнє подѣлу), практичній вправы въ вѣдмѣнїѣ (устній, письменній и принагѣдній при читаню и диктатахъ), рѣдъ, надежъ и особы, часы и способы (рѣдъ дѣєсловъ лѣише поминути); врештѣ *розрѣжнюванє* речень нагихъ и розширеныхъ, стягнєныхъ и зложеныхъ, головныхъ и побѣчныхъ. Зъ огляду на гімназію треба призвичаювати ученикѣвъ до головныхъ термїнѣвъ латиньскихъ, не забуваючи рускихъ. Треба такожь при диктатахъ пильно дивитись за правильнымъ кладєнємъ *знакѣвъ передѣлу*, уживанємъ великихъ буквъ; можна такожь безъ труда познакомити ученикѣвъ принагѣдно зъ лекшими правилами правописи (зъ выключєнємъ корѣнного *ы*; такъ похѣбки що до *ы* може учитель самъ поправляти въ текстѣ, хотъ и мусить вымагати, щобъ ученикъ все таки поправлявъ ихъ и на боцѣ). При читаню треба домагатись выразности и зрозумѣнїя, и треба пильно наглядати за *наголосомъ*, хотъ въ рѣдкихъ випадкахъ треба що до наголосѣвъ лишати свободу (якъ се є и въ живої мовѣ). Переповѣданя цѣлыхъ, навѣтъ легкихъ кусникѣвъ — годъ ще вымагати; натормѣсь треба ученикѣвъ постепенно вправляти до *вѣдповѣдей на питаня*. Диктаты мають научити: чисто, выразно и досыть поправно писати. По-при диктатахъ можна бы въ другѣмъ пѣвроцѣ давати дробнїй описы, въ формѣ вѣдповѣдей на яєнї, короткїй пытаня (пѣсля читанки, по докладнѣмъ приготуваню такихъ вправъ въ школѣ), при чѣмъ мусить ся вже децо трохи уваги звернути и на складню. При читанцѣ можнабъ

згодомъ звертати бѣльше уваги на такі рѣчи, що будуть предметомъ науки въ роцѣ слѣдуючѣмъ*).

Такъ въ сѣй якъ и въ двоухъ слѣдующихъ класахъ мусить наука бути майже виключно практичною, по части и принагбдною (при письменныхъ виравахъ, часомъ и при читанцѣ), хотъ зовемъ не зъ поминанемъ грамматики. При поправлюваню похибокъ въ письменныхъ виравахъ можна поступенно домагатись вѣдъ ученикѣвъ наводження звѣстныхъ имъ вже параграфѣвъ грамматики.

Такъ въ тѣй класѣ, якъ и въ цѣлѣй низшѣй гѣмназіі, треба *конечно* вѣдъ ученикѣвъ домагатись *правильною* *поточною* мовы. Божь инакше не буде осягнена названа въ плянѣ — *выразна* *цѣль* цѣлой науки низшой гѣмназіі. Щожъ до науки грамматики, то розумне, практичне трактоване єи въ класахъ низшихъ станесь тревалымъ фундаментомъ для вѣсхъ класѣ дальшихъ, и для науки вѣсхъ иншихъ мовъ. Въ виравахъ письменныхъ врештѣ мають превелику вагу: огряднѣсть — и знаки передѣлу.

Нѣмъ перейду до дальшихъ класѣ, хотѣвъ бымъ зрѣбити ще одну замѣтку що до письменныхъ виравъ въ низшѣй гѣмназіі взагалѣ. „Инструкція“ говорить про *correcta* задачъ не лише латиньскихъ и грецкихъ, але такожъ рускихъ (взгл. польскихъ) и нѣмецкихъ. Але въ практицѣ обтяжає се вже надто учительѣвъ живыхъ мовъ, бо и безъ того мають доволѣ чого читати. Менѣ здаєсь, що натомѣць можна бы часъ до часу казати цѣлѣй класѣ переробити задачу, що слабо выпала, яко нову, а се булобъ и зъ користію для предмету, и не прибѣльшувало бы працѣ учителеви.

(Дальше буде).

НОВИНКИ.

— **Испытъ зрѣлости** въ рускѣй гѣмназіі вѣдбуде ся сего року въ маю, а именно письменный испытъ зачне ся 15. н. ст. мая, а устный 29. н. ст. мая.

— **У Львовѣ померли** сими днями два управитель лѣвовьскихъ шкѣлъ народныхъ, именно 28. цѣтня Валентій Ковалѣвка, управитель школы народной им. Гонарского въ 49. роцѣ житя, а 2. мая Едвардъ Костюкъ, управитель мужеской школы им. св. Антонія въ 58. роцѣ житя. — Вѣчна имъ память!

— **Засѣданє Товариства учителей шкѣлъ высшихъ** вѣдбуло ся въ субботу дня 10. мая с. р. Предметомъ обрадѣ була дискусія надъ вѣдчитомъ н. Людвики Годолія „Зъ медичной педагогіѣ“. Єсть то рѣчь оперта на вѣдставѣ тынового випадку зъ практики.

— **Рускй женщины въ Галичинѣ и Буковинѣ** — за прикладомъ женщинъ чешскихъ — выгетовили петиціѣ до рады державной о женскѣй гѣмназіі и дозвѣдъ женщинамъ вступати на університетъ. Петицію вѣдписало уже доси дуже много женщинъ Русинѣвъ зъ мѣстъ и селъ.

— **Безплатна помѣчъ лѣкарска** Власти кантону базѣлейского въ Швайцаріі выдали розпорядженє, що кождый мешканецъ сего кантону, мающій менше якъ 1200 франковъ рѣчно доходу, має право до безплатной помѣчи лѣкарской и до безплатныхъ лѣковъ.

*) Що до науки читаня, то обговоривъ єю сираву м. р. въ „Учителю“ основно и всесторонно проф. Ол. Барвіньскій.

— **Оплата шкільна в серединних школах.** Розпоряджене міністра Гавча з дня 6. н. ст. мал такъ зміняє дотеперішній розпорядженя що до оплати шкільнон: Публичні ученики державнихъ шкіль серединнихъ можуть бути увільнені в одъ оплати шкільнон вже в першомъ курсѣ першої класи. Відповідно до того можна ученикамъ першої класи, котрі відновили в першихъ двохъ місяцяхъ що до обичаївъ, пильности и поступу в наукахъ умовамъ розпорядженя (въ обичаяхъ и пильности одна зъ двохъ першихъ потъ після принесеної скажі, а в поступѣ зъ наукъ що найменше „вдоволяючою“) — відрахити оплату шкільну аж до кінця першого курсу. Цѣлковите увільнене залежить відъ доброго свѣдоцтва зъ першого курсу. Речинець до оплати шкільнон публичнихъ учениківъ першої класи в першомъ курсѣ продовжено взагалѣ на три місяці (доси було визначено два місяці).

— **Нона.** Найвысша рада санітарна перевела розслѣды що до появиленя ся „нони“ и пересвѣдчила ся, що нѣгде не появила ся та нова недуга. То, що уважано за нону, було гістерією або иншою недугою первовою, задля котрої насту- пала сонливость.

— **Конкуренція шкільна на підставѣ обовязуючихъ законівъ державнихъ и краєвыхъ, розпоряджене властей шкільныхъ и рѣшенє Трибуналу адміністраційного,** представивъ д-ръ Евгеній Олесницькій. У Львовѣ 1890. Коштомъ и захо- домъ Тов. „Просвѣта“. Цѣна 18 кр.

Підъ такимъ заголовкомъ вийшла цѣнна и відъ давня потрібна у насъ книжка, котра познакомяє читателя зъ найважйшими законами державними и краєвыми, нормуючими закладанє и удержуванє народнихъ шкіль.

— **Дивна метаморфоза** лучила ся сими днями у Відні и незвичайно заняла медичний круги. Одно супружество мало дочечку, Анну, дволѣтню, котра нагло занедужала. Віддано дѣвчинку на клініку проф. Вайляхнера и тамъ показало ся, що дѣвчина почала перемѣнятись в хлопця. Сѣй дивної перемѣни допомогла ще зручна рука лѣкаря и все скінчилось успішно.

— **Данило Винярь,** учитель зъ Милошовичъ, упоковъ ся дня 3 н. ст. маи с. р. Покойникъ родивъ ся в селѣ Милошовичохъ, де его родичѣ були селянами. Першій науки pobиравъ у сельского дяка, а, укінчивши двѣ класи гімн. у Львовѣ, повернувъ до рідимого села и тутъ збоставъ дяко-учителемъ. Побійше удавъ ся на преперанду, щоби доповнити своє образованє. По системизованю шкіль удержавъ ся на сталой посадѣ в Милошовичахъ, де до кінця життя працювавъ ревно надъ уморальненемъ молодшихъ братей-селянъ. Що покойника високо поважали товаришѣ по заводу и доколячий священникъ и цѣнили его добности, доказомъ того бувъ его похоронъ, на котрий прибули громадою учителѣ. Последню при- слугу віддали ему безинтересовно Веч. оо.: Іванъ Наролскій и Николай Кукурудза зъ Пустомытѣ, Михайло Хомянъ зъ Мостока, Николай Левницькій зъ Бродокъ, Алексєвичъ зъ Наварій и мѣсцевый парохъ о. Хоркавий, за що имъ в имени родини щиро-руке Спаси-Богъ складаю. Покойникъ проживши 51 лѣтъ — лишивъ вдову и четверо дробнихъ сирѣтъ безъ заосмотреня. — Вічна ему память.

Михайло Гавдіакъ, учитель в Пустомытахъ.

— **Найденный скарбъ.** Торѣкъ донесено зъ Києва о скарбѣ, котрий тамъ викопано, а котрий походивъ зъ византийской епохи зъ XI столѣтя. Теперъ въ волинської губерніи на границі домінії Рубча и Бегень (підъ Рівнимъ) ви- орано надъ берегомъ Горнян горінець в обемѣ двохъ гарцівъ, повний старинныхъ монетъ. Показало ся, що то були римскі монети. На томъ мѣсці бувъ колись лѣсъ, такъ, що плуги орючи заваджували о останки пилѣй деревъ. Селяне сейчасъ укрили найденный скарбъ, а лише двѣ штуки дѣстали ся до рукъ п. Ставчанського. На одній зъ нихъ зображена голова Октавіана Августа, якъ то видно зъ написи, зъ другої стороны видно сидячу жєнщину, але написъ вже затерта. На другій монетѣ видно жіночу голову (типъ и стиль грецькій) зъ надписомъ „Flavianus“, решта затерта, зъ другої же стороны видно такожъ жіночу голову, пригадуєму Атену Паладу, написъ такожъ вже затерта. Тимъ монети дуже добре заховали ся, не видно на нихъ ржи ані плѣни, але видно, що були довгий часъ в обігу. Той скарбъ мусѣвъ довгий вѣки перележати в землі, а годѣ вгадати, в якій епохѣ и коли его тамъ закопано. Мѣсце, де той скарбъ найдено, лежить дуже близько

коло села и коло двора рубчаньского. Чи купецъ зъ кольоній римскихъ запѣтъ тамъ тѣ грошѣ, чи може котрый зъ хорообрыхъ начальниковъ мѣщского племени по поворотѣ зъ далекой военной выправы, хтожъ се може знати?

— У Франціи вышло въ минувшомъ роцѣ зъ печати: студій и романовъ 14.849 томовъ и 5.574 творовъ музыкальных. Щобы познакомитись зъ бѣжучою літературою французскою треба бы денно 40 томовъ прочитати.

ШКОЛЬНІЙ ВѢСТИ.

— Новій зарядженія що-до испытывъ зрѣлости въ гимназіяхъ и школахъ середнихъ. Міністеръ просвѣты выдавъ 8. цвѣтня ось якій приписы подѣ тымъ взглядомъ.

1. Въ наведенныхъ новыше школахъ середнихъ, въ которыхъ вѣдбувають ся испытывъ зрѣлости, мають испытывъ письменный зачинати ся рѣвночасно въ кождомъ краю.

2. Абитуриенты згаданныхъ закладовъ мають бути увѣольнені вѣдъ школьной науки черезъ шѣсть днѣвъ, попереджуючихъ непосредственно розпочате устного испытывъ зрѣлости, а если бы той испытывъ припадавъ подчасъ великихъ вакацій, то належитъ дотычнымъ ученикамъ дарувати послѣднихъ шѣсть днѣвъ звычайныхъ школьного року.

Се розпоряджене обовязуе вже сего року, и особливо его друга точка есть значною полекшою для абитуриентовъ.

— **Именованія.** Дѣйстными учителями и учительками именованъ: Захарій Войтѣховскій въ Невочинѣ, Ник. Андровичъ въ Тучапахъ, Іос. Даниловичъ въ Рѣчцѣ, Павл. Блажкевичѣвна въ Диковѣ старомъ, Іос. Новодворскій въ Красноставцахъ, Іив. Коваликъ въ Колѣникахъ, Кар. Лушпиньска въ Опришѣвцахъ.

— **Конкурсъ.** Ц. к. Президія краевой Рады школьной розписуе конкурсъ на посаду учителя наукъ природныхъ, яко головного предмету, а математики и фѣзики яко предметовъ побѣчныхъ зъ рускимъ языкомъ выкладовымъ для рѣвнорядныхъ класъ русскихъ при гимназіи въ Перемышляхъ. Подавати ся можна въ рѣчичи до 25. мая с. р.

Окружна Рада школьна въ Дрогобычи розписуе конкурсъ въ цѣли сталого обсаждения учительскихъ посадъ при школахъ народныхъ: а) при школѣ 2-кл. въ Трускавци на посаду упрավляючого учителя зъ платнею 329 зр., доходомъ зъ ґрунту 1 морґа 445^о квард. 1 зр. и зъ топливомъ 5 сяговъ дерева въ вартости 20 зр., а такожъ на посаду молодшого учителя зъ платнею 300 зр. До обохъ тыхъ посадъ належитъ и вѣольне мешкане. — б) При школахъ етатовыхъ зъ платнею 300 зр. и зъ вѣольнымъ мешканемъ: 1) въ Попеляхъ, 2) Рабчицахъ, 3) Доброгостовѣ зъ платнею 283 зр. 80 кр., 6 сяговъ топлива въ вартости 15 зр. 78 кр. и зъ доходомъ зъ 1 морґа 661^о квард. ґрунту 42 кр.; 4) въ Йсеници сѣмльбѣ зъ платнею 271 зр. 79 кр., 6 сяговъ топлива вартости 24 зр. и доходомъ зъ 1 морґа 563^о квард. ґрунту 4 зр. 21 кр.; 5) въ Модричи зъ платнею 271 зр., 6 сяговъ топлива 24 зр. и доходомъ зъ 2 морґовъ 38^о квард. ґрунту 5 зр.; 6) Негуевичахъ зъ плат. 295 зр. и доходомъ зъ ґрунту 1 морґа 636^о кв. 5 зр.; 7) въ Найдорфѣ зъ платнею 251 зр. 42 кр. и доходомъ зъ 9 морґовъ 406^о кв. ґрунту 48 зр. 58 кр.; 8) въ Воли Якубовой зъ платнею 291 зр. 60 кр. и доходомъ зъ 4 морґовъ 491^о кв. ґрунту 8 зр. 40 кр. — в) При фѣліяльныхъ школахъ зъ плат. 250 зр. и зъ вѣольнымъ мешканемъ: 1) въ Довґомъ коло Медичинѣ, 2) въ Коляци, 3) Михаловичахъ, 4) Медвежи, 5) Опарахъ, 6) Раделичи, 7) Тыновѣ, 8) Урожи и 9) въ Рихтичахъ, по сторонѣ руской зъ платнею 208 зр. и 6 корѣтъ жита вартости 42 зр.

У вѣохъ тыхъ школахъ языкомъ выкладовымъ есть языкъ рускій, лише въ Найдорфѣ нѣмецкій.

На столъ въ каждой руской хатѣ повинно бути историчне дѣло

М. Юстомарова

„БОГДАНЪ ХМЕЛЬНИЦКІЙ“

въ 4-охъ томахъ. Цѣна 5 зр. зъ пересылкою. Такожъ въ мѣсячныхъ ратахъ по 1 зр. а. в.

Замовленя высылае: **Ол. Барвѣтскій**, ул. св. Миколая ч. 13, П. поверхъ.

„РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

подае до вѣдомости Свѣтл. Радѣ Школьныхъ, Виов. священникѣвъ, катихитѣвъ, учителѣвъ и родичѣвъ, що книжки накладу Товариства, призволені кр. Радою школьною на преміѣ для ученикѣвъ, **красно оправлені, можна купити въ канцеляріи товариства при ул. Вѣрменской ч. 27 по слѣдующей цѣнѣ:**

Образковій выданя:

1. Звѣринецъ ч. I. 10 кр.	6. Меважерія 15 кр.
2. Звѣринецъ ч. II. 10 "	7. Звѣрица ч. I. 20 "
3. Звѣринецъ ч. III. 10 "	8. Звѣрица ч. II. 20 "
4. Звѣринецъ ч. IV. 10 "	9. Робѣзаничъ 40 "
5. Гостинецъ для чемныхъ дѣтей 15 "	

Иишій выданя:

10. Читанка для молодѣжи ч. I. 10 кр.	13. Читанка для молодѣжи ч. IV. 10 кр.
11. Читанка " " ч. II. 10 "	14. Хемія Руское-го 40 "
12. Читанка " " ч. III. 10 "	15. Визанка желаній 10 "

Вже появлявъ ся въ розпродажи найбільшій и наилучше уложеный иллюстрированный 15-ти аркушевый

Календарь на р. 1890.

вельми заслуженого для добра мало-русского народу товариства „Просвѣта. Цѣна его лише **50 кр.** Дѣстати можна въ канцеляріи тов. „Просвѣта“ ул. Вѣрменская ч. 27 и по всѣхъ книгарняхъ въ Галичинѣ. — Кто бере 10 экз., тому опускае ся 20% рабату.

Выдае „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію водновѣдае **о. Иванъ Чанельскій**, голова товариства.

Зъ друкариѣ Товариства имени Шевченка, підъ варядомъ **К. Беднарского**.

Предплата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

—#—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАНЪ

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редація

и

Адміністрація
ул. ворменська
ч. 27.

—#—

Неопечатані ре-
кламаці без-
платні.

Выходить 1. и 15. каждого мѣсяця.

Біографічна метода при науцѣ исторіѣ въ школахъ
народныхъ.

(Зъ нѣмецкого пѣсля Карола Ритера).

(Конецъ).

Въ мѣру того якъ на мѣсце чудесныхъ приходятъ подѣѣ гѣдній заста-
повленія, на мѣсце возбуждающихъ подивъ моральна великѣсть, на мѣсце бли-
скучого правда — показуєсь неминууча потреба впроваджувати особовѣсть що
разъ бѣльше до оповѣданъ. Дѣлаючи и терпячи човѣкъ впадає певно не
менше въ очи и порушує въ важныхъ хвиляхъ такъ само якъ чудесне зъявище
и рѣзнобарвный образъ. Учитель, котрый черезъ свѣй спосѣбъ выкладу каже
дѣтямъ переживати судьбу такого човѣчка, розбудить безъ сумнѣву живу
радѣсть и свѣжу участь въ серцяхъ дѣтей, якъ се вѣнъ єѣ спостерѣгъ при
легендахъ и повѣсткахъ казочныхъ, а пѣзвѣйше пересвѣдчить ся такожь, що
ученики не забудуть вспѣмнутой подѣѣ. Кожда дитина слухає певно зѣ взру-
шеньємъ оповѣданя про Володимира Великого, Ярослава Мудрого, короля
Данила, про цѣсаря Макса на скалѣ Мартина, про смерть Николая Зрінього,
про владика Коллонича мѣжь выратованными дѣтьми христіянскими, цѣсареву
Марію Терезію на соймѣ въ Прешбургѣ, про смерть цѣсаря Іосифа, про архи-
князя Кароля въ битвѣ коло Аспернъ; глубоко спѣвчутѣ зъ шляхотными,
великими людьми, котре така повѣстка завсѣгды выкликує, лишає тревале
и уснѣйше вражѣнѣ, котрого нѣчо не затре.

Правда, що не завсѣгды дадутъ ся навести такі порываючи образки
историчный; однакъ учитель, котрый каже особамъ при кождѣй спосѣбности
на передъ выступати, знайде до того частѣйше нагоду, а неразъ скорше якъ
самъ зъ початку думає. Тажъ неоденъ характеръ складає ся зъ многихъ вы-
разныхъ чертъ, а тѣ треба разомъ поняти, наколи примѣръ великого човѣчка
має оживити въ ученику змысль и одушевленіє для вѣтчины и тѣйжь посте-
пенно пѣдносити. Часто знова треба опрацьовати довгий рядъ хвиль житя,
щобы житевый образъ мѣгъ бути дѣйсно кормомъ для розуму и чути. До
порѣшеня того заданя вказує такожь наивне письменство историчне учителями
властиву дорогу. Зъ кѣлькохъ малыхъ повѣстокъ складають намъ черцѣ зъ Коль-

мару образъ Рудольфа зъ Габсбурга и доказують тымъ, що дробній а загально зрозумѣлій черты, перетвореній въ значучій анекдоты, лучше вѣддають властивѣсть особы, якъ кожда инша характеристика.

А зъ другой стороны — чи не доводить исторія Іосифа єгинецкого докладно, що черезъ розложенє біографіѣ на короткій, въ собѣ закінчений, оповѣданя про найважнѣйшій хвилѣ житя, позбѣстає тревало въ памяти молодечѣй и богата въ змѣны судьба людска въ цѣломъ своѣмъ розвою, — наколи толькѣ при подѣлѣ оповѣданя задержити ся одноцѣльнѣсть особы.

Черезъ подѣлѣ довгихъ оповѣданъ на коротші роздѣлы, зъ котрыхъ кождый мѣститъ для себе характеристичну черту або хвилю житя, улекшує ученикамъ введенє въ змѣстъ самого оповѣданя; самъ фактъ стає ся нагляднымъ немовъ приближаєсь, если учитель оповѣдає зъ тепломъ а часто виправою позыскує ученикъ повне розумѣнє рѣчи. Толькѣ мусить учитель уважати, щобы ученики не повтаряли дословно єго оповѣданя, вѣнъ має старати ся, щобы они вѣдповѣдали на всѣ єго вырывковій пытанія певно и поправно. При томъ най учитель старає ся, щобы ученикъ не толькѣ головний змѣстъ сєго, що чувъ, знавъ оповѣсти, але щобы вѣнъ бувъ такожь пытаніями учителя спонуканий, новє и незнакомє зъ знакомымъ порѣвнувати и черезъ те образувати въ собѣ интересъ для всего шляхотного и величного.

Оповѣданя, примѣромъ про Гунѣвъ, хрестоносій походы, трицятьлѣтну войну, битву народѣвъ коло Липска и ин., въ котрыхъ не выступає поодинокій чоловікъ дѣлаючій або терлячій, лишєнь выступають народы и войска, здають ся противорѣчити трактованю предмету пѣсля метода біографічного. Однакъ такожь и ту може и повинєнь учитель представити мужѣвъ, котрі зѣ взгляду на своє вѣдношенє до загалу мають впливъ на хѣдъ подѣй.

Нема народу безъ провѣдника, нема войска безъ вождя: проте зрозумѣ дитина скорше истоту подѣй, наколи пѣзнаєть поодинокій особы, котрі впливали на загаль. И такъ выяснять ся и представлять тѣ наглядно: Атиля Гунѣвъ; Готфридъ зъ Буильону хрестоносій походы; Тіллі, Валленштайнъ и Густавъ Адольфъ трицятьлѣтну войну а Наполеонъ и маршалокъ Шварценбергъ битву народѣвъ пѣдъ Липскомъ.

Въ народній школѣ, котра не має на цѣли систематичного выкладу исторіѣ, робить учитель найлѣпше, если толькѣ поодинокими образками зъ житя, представленными въ великихъ и сильныхъ чертахъ, старає ся впливати на учениковъ и при томъ ограничає ся на исторію вѣтчизны; маючи заведѣсды образуочу цѣль исторіѣ на оцѣ, осягне свою цѣль.

Що иншого въ школѣ выдѣловѣй, де учитель переходить до загальнои исторіѣ и де має представити предметъ систематично и въ хронологічній порядку. Тѣ вымѣги узглядняють авторы пѣдручникѣвъ може бѣльше якъ треба а не подають учителеви вєказѣвокъ и матеріалѣвъ, котрі бы вѣнъ мѣгъ выкористати до своихъ біографічныхъ оповѣданъ. А прецѣнь повинєнь учебникъ для школы выдѣлової лишєнь до того служити, щобы задержати и дальше образувати методу науки, розпочату въ школѣ народній. Якъ ту зъ початку оповѣдали ся и выучували ся коротші роздѣлы, котрі потѣмъ скуплено въ бѣльшу цѣльнѣсть, такъ можна остаточнѣ на высѣмъ ступени зъ поодинокихъ житѣвыхъ образѣвъ утворити бѣльше звязаний выкладъ, причѣмъ въ меншихъ вѣддѣлахъ исторіѣ особа не потребує уступати передъ станомъ рѣчей.

Також дѣлає тутъ обава, що ученики не будуть мати змыслу для стану рѣчей, наколи они ознакомлять ся лише зъ судьбою чоловіка. Но ся обава не єсть правдива. Скоро тільки самъ учитель має живе знанє обычаївъ, поглядівъ и урядженъ бувальщини, то виступлять уже черезъ вѣдповѣдне освѣтленє оригінальнихъ чертъ дѣлаючихъ особистостей льокальний и часовий властивости такъ наглядно, якъ не змогло бы ихъ лучше объяснить нѣяке описанє стану рѣчей и обычаївъ.

При выборѣ предмету мусить проте такожъ и въ школѣ видѣловѣй плястичный образъ дѣлаючихъ осібъ бути мѣродайнымъ; ихъ потребує школа. Де ихъ нема, тамъ має исторія меншу вартѣсть образуочу. Бєли проте въ матеріалѣ историчномъ нема живыхъ анекдотъ и повныхъ змѣсту казочного чертъ, щобъ нагляднымъ учинити и оживити періодъ, котрый зъ любови для хронологичного порядку въ подручникахъ исторіѣ помѣщено, тодѣ належить въ школѣ видѣловѣй такій предметъ вычеркнути. Образами зъ исторіѣ, котрі не мають наглядности и не возбужають для того внутрѣшного удѣлу, обтяжає ся память ученика безъ цѣли. Въ школѣ народної и видѣловѣй має ученикъ лише того учити ся, що позостає въ єго душѣ и умѣ. О повноту дати въ змыслѣ вытягу зъ всесвѣтної исторіѣ не належить подѣ жаднымъ условємъ старати ся; вѣнъ не єсть єще на стѣлько дозрѣлый, щобъ познавъ причинову звязъ обставинъ, а се має такій вытягъ на оцѣ. Доходимо до цѣли, котру може мати упорядкованє и сполученє добре вивченихъ образѣвъ, єсли ученикъ починає догадувати ся, що мѣжъ цѣлостю и одиницями панує неустаюче взаимне вѣдношенє.

Коли дѣти почали подивляти творячу силу дѣланя правдиво великихъ людей и розбудили въ собі поважанє для посвященя и любви ближнього — тогдѣ кѣлчить ся и росте въ ихъ серци вдячне почитанє для шляхотныхъ мужівъ, котрі приняли на себе одвѣчалыбѣсть думати, чути и дѣлати въ хоєєнѣ загалу. Въ молодыхъ душахъ свитає заразомъ свѣдомѣсть, що для проводника народу не выстане сама честнолюбивѣсть, лишєнь що єму потрібнѣй спѣєбности, талантъ и свѣйства характеру, котрі не кождый мати може. Они починають познавати, що хто хоче старати ся о другихъ, мусить побѣчь неустрашимой вѣдваги въ небезпечєнствахъ, побѣчь незрушимой притомности умыслу у вѣсѣхъ незвычайныхъ и несподѣвanychъ положєняхъ житя, мати єще силу посвяченя себе самого, котре робить єго досєть сиьнымъ, щобъ въ кождѣй годинѣ, а навѣть и подчасъ найтяжшихъ ударѣвъ судьбы памятавъ, що вѣнъ не належить до себе, лишєнь до тыхъ многихъ, котрыхъ добро и будучибѣсть єму повѣрено. Вѣнъ учить ся такожъ узнавати, що загалъ мусить мати проводника; що розривати и бурити може кождый и безъ проводу, однакъ до будовы потреба керманича. Вѣнъ учить ся дальше розрѣжнати мѣжъ людьми, котрі носять въ собі радѣсть и смутѣкъ народу и для него дѣлають, а мѣжъ людьми, котрі льєтять надѣямъ и бажанямъ масъ, щобъ ихъ пѣрвати зъ собою въ даремный и погубный струѣ, шукаючи черезъ те свои користи.

Дальше стане язмъ ясно, що вѣсѣ дѣла проводникѣвъ належать до загалу, що они поветають черезъ свѣдѣланє вѣсѣхъ, що то вспѣвдѣланє зависить не тѣлько вѣдѣ числа силъ матеріальныхъ але такожъ и вѣдѣ спѣєбностей кождой одиницѣ. Ученикъ перєнятый такими поглядами вкладає ся остаточно легко и охотно въ цѣлѣсть. Вѣсѣхъ тыхъ наукъ мусить вѣнъ черпати зъ исторіѣ вѣтчины, котра такожъ въ видѣловѣй школѣ єсть осеред-

комъ науки, такъ що всесвѣтну исторію, зъ выимкомъ деякихъ вѣдомостей зъ старої исторіѣ лишень на тѣлько треба узгляднѣти, на скѣлько представлений особистости зъ судьбою иншихъ народѣвъ суть звязані.

Наколи хлопець або дѣвчина переняли ся въ школѣ патріотичнымъ духомъ, то они присвоюють собѣ такожъ на послѣдокъ основній черты австрійскої конститутціѣ и адміністраціѣ зъ повнымъ пожиткомъ. Школа подає прещѣнь ученикови образъ сусѣбной и політичної організації, въ котрій вѣнъ такожъ по екѣнченію школы науки яко самостѣйный робѣтникъ працює. — Въ школѣ доживѣ вѣнъ впливу старанного учителя на всѣхъ ученикѣвъ и само зъ себе повстало въ нимъ черезъ те понятє, що єсть єднѣсть въ масѣ. Вѣнъ пѣзнаєвъ на собѣ вартѣсть примусового знѣшеня ся зъ другими на просторѣ скупо обмеженѣмъ, придбавѣ собѣ почитанє чужихъ правъ, почувѣ тутъ конечнѣсть взаимной уступчивости и вырозумѣлости и узнаєвъ, слухаючи старшихъ, вагу кожного правного порядку. Жаданє, щѣбы пѣсля способности дѣлаєвъ разомъ зъ другими або лишень уважно приймаєвъ удѣленє, послѣдуєвъ або очѣкуєвъ бачно, заки приїде на него часъ до самодѣльного выступленя — се жаданє възбудило въ нимъ зрозумѣнє для рѣжворѣдности заводѣвъ и ихъ звязи и конечности управильненыхъ вѣдносинъ робучихъ класъ народу и поучило єго, що не каждый до всего способный, що однакъ каждый выповнить найлучше свои обовязки въ тѣмъ станѣ, до которого уздѣбнили єго талантъ, образованє, выбѣръ або покликанє.

Такъ якъ організація школы приготавлиє змысль для основъ сусѣбности, то лучає ся учителеви єще и пѣзнѣйше неразъ нагода выяснити ученикови истнуючій порядокъ сусѣбный, наколи вѣнъ постуєвъ повѣли вѣдѣ знакомого до незнакомаго и у всѣхъ урядженяхъ показує на дѣяльныхъ людей. Починаючи вѣдѣ житя въ школѣ, де ученикъ переживѣ рѣжницю мѣжъ порядкомъ шкѣльнымъ и урядженемъ школы, навязуючи дальше до загальнопожиточныхъ институтѣвъ громадѣ, идучи вѣдѣ громады до повѣту, вѣдѣ повѣту до краю, вѣдѣ краю до державы, дає ся єму найпершій понятя о организмѣ адміністраційнѣмъ. Колижъ вѣнъ вже се понятє, можна єму пояснити головній постановы конститутціѣ, на котрій стоить держава, прятѣмъ ученикъ черезъ нагляднє вказанє на особистѣсти представляючій власти, учить ся пѣзнавати той пожитокъ, якій приносить єму знакомѣсть урядженъ сусѣбныхъ. Въ наслѣдокъ того будить ся въ ученику чувство вдячности до запѣбгливого сотворителя за те, що дозволивѣ єму жити въ державѣ, въ котрій володѣє право.

МОВА.

Мысли нашѣ выражаемо мовою. Слово „мова“ можна брати въ двѣякѣмъ значенію: а) въ значенію обширѣйшѣмъ и въ значенію вузѣмъ. — Въ значенію обширѣйшѣмъ мовою можна назвати каждый знакъ, котрымъ нашѣ мысли або чувства або жадобы выражаемо; примѣромъ: глухо-вѣмѣ мають мову. Въ тѣмъ змыслѣ можемо сказати, що и звѣрята мають мову. Придавѣмъ ся квѣчѣ, котра вывела курята до огорода; инакше она на нихъ кличе, коли нашла червачка а инакше, коли побачила иструба. Курята єѣ

розуміють; въ першомъ случаю червачка роздзобують, въ другомъ ховають ся підъ єи крила. Въ науцѣ мы розуміємо мову артикуловану, т. є. таку, котра складає ся зъ слівъ, слова зъ складівъ, а склады зъ буквъ. Такою мовою надѣлила природа лише одного чоловіка; и така мова єсть найвѣднѣйша выразити всѣ нашѣ мысли, чувства и бажаня. Не маємо иншого средства, котрымъ бы мы могли такъ докладно всѣ нашѣ мысли та ихъ найдрѣбнѣйшій вѣдмѣны, звороты выразити, якъ лише одну мову артикуловану.

Мова стоить въ тѣсній звязи зъ мысленємъ: а) чимъ хто яснѣйше мыслить, тымъ и яснѣйше виражає ся; а якъ хто не мыслить ясно, то и не буде ясно мовити; б) если хто добре якои мовы не знає, то не годенъ въ той мовѣ свои мысли ясно выразити, хочъ бы въ прочѣмъ умѣвъ ясно мыслити; в) по бесѣдѣ пѣзнаємо степень образования чоловіка. Чоловікъ образованный инакше виражає ся, якъ чоловікъ необразованный, котрый не знає добрати вѣднѣдного выразу, або слово перекрутитъ; чоловікъ необразованный не докончить зачатого реченя, не умѣє его заокруглити и реченя зъ собою логічно сполити. Нехай необразованный прибере ся въ красній, дорогій и модній шаты, а заразъ его пѣзнаємо, скоро лишь почне до насъ говорити; *Iuscinia cognoscitur cantu*. г) Суть мовы, котрі бѣльше дають образовати ся, а суть и такі, котрі не дадутъ ся образовати; именно языкъ (або мова), маючий много формъ граматичныхъ, много вѣдмѣнъ, часівъ, видівъ и пр., єсть доскональшій вѣдъ того, котрый мало має формъ, вѣдмѣнъ, часівъ и видівъ. Грецій языкъ старинный єсть языкомъ дуже досконалымъ; — индо-европейскій языки суть доскональшій вѣдъ азійскихъ. Языки славянскій суть доскональшій вѣдъ мадарского, котрый мало має формъ и вѣдмѣнъ граматичныхъ; проте вѣнъ не розширить ся нѣколи поза границѣ Угорщины и не буде нѣколи языкомъ европейскимъ, коли для славянскихъ языківъ закладають катедры по другихъ неславянскихъ краяхъ. Досвѣдъ учить, що нарѣдъ єсть тымъ способнѣйшій до образования, чимъ выше стоить его языкъ. Языкъ недокладный спиноє образование народа.

Найспособнѣйшимъ языкомъ, въ котромъ чоловікъ образовати ся має, єсть его языкъ матерный; вѣнъ єсть вѣдъ природы народови даный, проте вѣднѣдає найлучше душевному успособленю народа. Мають птицѣ кожда свѣй окремый спѣвъ: соловѣй иншій, щиголъ иншій, воробецъ иншій; тожь и кождый нарѣдъ має свѣй окремый языкъ, т. є. языкъ матерный. Въ томъ языкѣ повиненъ вѣнъ образовати ся и розвивати ся душевно. Таке образование пѣде легко и гладко, а що чоловікъ научить ся въ матернымъ языкѣ, те докладно зрозумѣє и ясно выразить ся о томъ. Зъ того однакъ не виходить, щобы не учить ся чужихъ языківъ образованныхъ народівъ. Образованный нарѣдъ зложивъ въ свѣй літературѣ дорогоцѣнный скарбъ мыслей, наукъ, досвѣдівъ, котрі мы зъ неї черпати можемо повинными руками, если мову того народа знаємо. Мова єсть ключемъ до тѣхъ скарбницъ, — хто того ключа не має, для того тѣхъ скарбницъ єсть замкнена.

Роздумайтежь теперъ добре, любій читателѣ, того все, що мы сказали о мовѣ и єї вѣдношеню до мысленя; а особливо вы, котрі маєте учить молоде поколѣнє. На мову дѣтей треба дуже уважати и єѣ вѣднѣдно розвивати, — бо тымъ самымъ розвиває ся умъ дѣтей. Проте треба передъ всѣмъ бачити, щобы кожда дитина научила ся кожде слово точно, т. є. выразисто, голосно, поправно и зъ належитымъ акцентомъ выголошувати. Дальше, щобы дитина знала значєнє кождого слова и щобы не выголошувала

слова, не помисливши надъ его значеніемъ. Колись насъ такъ учили, що зовсімъ не дбали, чи мы розуміємо значенє слівъ або нѣ; нѣхто на те анѣ зважавъ анѣ нѣчого не пояснювавъ... Мы учили ся примѣромъ слова, котрѣ въ нѣмецкомъ языкѣ пишуть ся черезъ eu; въ книжцѣ мѣжь иншими стояло Beule = guz od urodzenia się (повинно бути: od uderzenia się), чи думаєте, що учитель справивъ тую ошибку друкарску? — де-тамъ. Ба, нинѣ пригадую собі, що я нѣчого не мисливъ, рецитуючи: Ächzen, jęczyć, Älster sroka, Ägipten Egipt и т. и., котрѣ то слова давнѣйше черезъ Ä писали ся... Дальше, коли прийде ся до речень простихъ, щоби поправно, точно и ясно дитина выголошувала кѣнцѣвки слівъ, и щоби поправна форма въ поправномъ выраженію вбила ся їй въ голову. Тымъ чиномъ дитина набуде почуте формъ граматичныхъ. Треба проте учить добре выговляти, добре читати, а потѣмъ добре писати. А коли такъ повѣли и консеквентно поступає ся, то дитинѣ прийде легко змѣркувати собі такъ выobraженє при оновѣданію а дальше и при описѣ. Зъ дѣтьми треба безъ перестанку говорити, але такъ, щоби они не лише слова, але и мысли въ душу свою принимали. Мысленє учителя має бути вѣдповѣдно приложене до образования дѣтей, але льогічне, поправне; тожъ и бесѣда повинна бути льогічна и поправна.

Учитель-педагогъ въ повѣстяхъ.

Скѣлько то не оденъ молодикъ перегляне своимъ незмученымъ взоромъ заказанныхъ повѣстей, романѣвъ для одной тѣлько цѣкавости, якій конецъ возьмутъ его принадливѣ богатырѣ: побѣдять въ борбѣ, чи стануть ся ѣи жертвою? Скѣлько ночій довгихъ переслѣнає школяръ надъ нешкольною книжкою при блѣдомъ слабонѣкомъ свѣтлѣ, не зважаючи, що завтра же его „трѣйка“ зъ греки або латины? Пригляньмо ся такому молодому читателюви, яку борбу душевну веде самъ зъ собою: блѣдиѣе, смѣє ся, отирає слезы, а часомъ кине неповиннымъ предметомъ вѣдъ себе зъ такою силою, що опѣбеля годѣ листы позбирати и до купы поскладавати. Якій же хосенъ зъ того, коли молодѣжь не приготавана читає безъ выбору такѣ рѣжнороднѣ дѣла? Часомъ остане ся не одному зъ цѣлой повѣсти въ памяти одна або двѣ особы, а проче все забуває ся.

Я читавъ такожъ въ той порѣ, коли зачинає „вустъ свѣяти ся“ богато повѣстей и все слѣдивъ за однимъ: знайти повѣсть, въ котрой бы учитель-педагогъ мѣгъ бути богатыремъ, вѣдзначати ся невычайными прикметами. Я бачивъ его въ письмахъ гумористичныхъ, бачивъ такожъ и въ повѣсти въ видѣ „раба божого“, котрому не було чого завидовати, однакъ такого педагога, щоби менѣ принавъ до душѣ, я не мѣгъ въ повѣстяхъ вѣдшукати.

Разъ внала менѣ пѣдъ руки книжка жожаданого змѣсту; кѣлька-томове дѣло догодило моимъ бажанямъ; я знайшовъ идеальну личность учителя-педагога, котрый всѣхъ попередникѣвъ, — о котрыхъ я читавъ, — притынивъ своимъ совершенствомъ въ штуцѣ вихованія. Отъ и его образъ:

Окѣнченнѣй фѣлзофъ и войсковый чоловікъ, капитанъ — иде на село за домового учителя до дукаря мѣліонера, котрый має лишень одного сына и трясє ся надъ нимъ. Хлонецъ пѣзнає уже могучѣсть мамоны грошевою,

а розвинений надъ свѣй вѣкъ и розпещеный поблажливостію родичѣвъ, тира-нѣзує вѣтця, матѣрь, челядь — словомъ всѣхъ и все; не знає нѣякихъ по-винностей для другихъ, лишъ всѣ мусять ему повиновати ся, оставати его рабами.

Не дивниця, що такій „упрямый Ивасъ“ знетерпѣвъ своихъ учителей и посунувъ свою зухвалѣсть такъ далеко, що послѣдному своему менторови, коли сей здрѣмавъ ся, обемѣшивъ и обезобразивъ лице, а родичамъ заявивъ свое крѣике постановленє, кожного нана профессора споругати, хотяй бы зъ неба зѣйшовъ, а книжки шкѣльный попалити. Слабѣсть и нерозумъ родичѣвъ лишили малому недолѣткови вѣльну волю, котрою вѣнь каждому надѣвъ ся до живого.

Въ такій часъ зъявивъ ся власне згаданный фѣлзофъ-капітанъ, щоби направити зло, яке его попередники всѣльно зъ родичами накопили, щоби звернути на праву дорогу стоячого надъ пронастію наслѣдника міліонѣвъ.

Заѣхавъ передъ палату однокѣикою и побачивъ власне, якъ розпеще-ный паничъ стрѣлявъ зъ луку на подвѣрю.

— Зле цѣляєшь, товаришу — каже капітанъ, змѣрковавши, що се его будучій ученикъ — цѣляй въ мене, прямо въ груди!...

Захмуривъ ся малый вѣдъ разу: непоказна людина, що приѣхала однокѣикою, зве его товаришомъ, и вымѣривъ до него лукомъ... Стрѣла за-бренѣла, пошла.

— И теперъ злєсь выцѣливъ, товаришу — каже капітанъ, схопивши стрѣлу въ воздухъ. — Я тобѣ покажу, якъ стрѣляютъ виравий мыслявѣй.

Взявъ капітанъ лукъ вѣдъ хлопця, научивъ его на почеканю стрѣляти и тымъ самымъ придбавъ собѣ ласку у него.

Зрадѣвъ „упрямый Ивасъ“ и хотѣвъ незнаємому такожъ вѣдвѣчити ся. Повѣвъ его до псачої буды, де знаходила ся сука зъ щенятами.

— Не рушай старон, бо укуєшь — остерѣгавъ малый капітана. — Она тѣлько менѣ позваляє себе доторкнути ся; то не будь яка раса.

— Не бѣй ся! менѣ такожъ нѣчого не зробить — вѣдновѣдає капітанъ. — Зъ такими породами собакъ я знаю дуже добре обходити ся; они такі а такі мають прикметы, а любятъ то и то... Бачишь, якъ лестить ся до мене?

Здивувавъ ся хлопецъ; якійсь чародѣй чи що... Зъ луку стрѣляє такъ штучно якъ нѣхто другій, и на псахъ такъ добре розумѣє ся: сука всѣхъ домашнихъ кусає, хто єѣ дѣткие ся, а ему роки лизала. Розмовляє, розмов-ляє, а далѣй мовъ щось его штуркнуло, спытавъ недовѣрчиво:

— Може ты мѣй новый учитель?

— Щожь тебе напровадило на таку дивну гадку? Я доперва зъ вѣйска вѣйшовъ; старый жовниаръ хоче тобѣ бути товаришомъ.

— То добре, коли такъ... Я тебе люблю, коли ты не учитель; я буду мѣгъ свабѣдно зъ тобою стрѣляти зъ луку, „боеу“ зъ щенятами годувати, вѣдити верхѣтъ, а мѣй батько заплатить тобѣ скѣлько схочєшь. Я ему скажу!

Розпочавъ прозорливый недаѣтъ и психольѣтъ свое трудне дѣло. — Ходить, вѣдитъ цѣлыми днями зъ упрямымъ хлопцемъ, зносить терпеливо всѣлякій дитинячій примхи, паральжує де може незамѣтно неумѣтний выбрики, вкрадає ся що разъ бѣльше въ дитиняче сердце. На каждѣмъ мѣсци знає щось вѣдновѣдного малому сказати: то зъ исторіѣ всесвѣтної, то зъ природознав-ства, и стає ся для хлопця конечно потрѣбнымъ товаришомъ. Минає тыждєнь, два, кѣлька недѣль, развиває ся хлопецъ умыслово и фѣзично, бачать се ро-

дичѣ, бачать домашній, якъ велика змѣна зайшла въ нѣмъ черезъ той короткій часъ. А зъ товаришомъ все цѣлыми днями. Часомъ капітанъ вѣддалить ся на годину, страхъ! якъ хлопецъ розпадає ся; всѣ куты навѣстити и кличе за нимъ такъ довго, поки не зъявить ся.

Одного дня шукає хлопецъ капітана, кличе, не приходить. Ажъ знайшовъ его далеко въ горахъ надъ книжкою задуманого.

— Знаю вже теперъ куды крыєшь ся передо мною — каже хлопецъ. Другій разъ не удасть ся тобѣ така штука... Ходи фхати!...

Капітанъ не рушав ся, каже на себе ждати. Щось знайшовъ цѣкавого въ книжцѣ и хоче докѣичити. Розказує якъ бы нехотючи о великихъ скарбахъ той книжки — хлопецъ слухає; почавъ читати — хлопецъ розцѣкавивъ ся; замкнувъ книжку, забирає ся вѣдходити — а хлопцеви хоче ся еще слухати.

— Знаєшь — товаришу миль — сю книжку я хотѣвъ одного разу спалити, а ты зъ нею такій хорошій рѣчи оновѣдаєшь: розкажуй еще троха.

— Завтра, коли намъ часъ позволить, нинѣ поплинемо човномъ на „Зеленый островъ“, ты будешь самъ кермувати.

Прийшовъ слѣдующій день, просить хлопецъ, щобы капітанъ оновѣвъ щось зъ книжки. Поволи, поволи завѣвъ знаменитый педагогъ до сего, що сидить зъ хлопцемъ цѣлыми годинами въ замкнутой комнатѣ, працюють оба; заволодѣвъ учитель ученикомъ, погинає нимъ пѣсля своєї волѣ, мовъ еластичнымъ прутомъ.

Довѣдавъ ся хлопецъ, що капітанъ єсть дѣйсно его... учителемъ. — Щожъ, — говорить малый колишній упрямецъ — хоть ты и мой учитель, то я тебе не перестану любити до смерти! Я зъ тобою не розлучу ся. И завѣвъ въ кѣнци свою любовь на дѣлѣ: Коли капітанъ въ наслѣдокъ непорозумѣня зъ его вѣтцемъ оуестивъ невдячну палату, утѣкъ и хлопецъ такожъ за нимъ; не выдержавъ зъ туги за учителемъ, вѣдшукавъ его кѣльканайцять миль въ маленькомъ домику, постановивъ зъ нимъ жити и зносити всякій невыгоды. Розумѣє ся, що до сего не пришло, бо гордый панъ скинувъ пыху зъ сердца и подавъ учителеви своего сына руку приязни и згоды.

Такъ то красній наслѣдки выдала совѣстна праця знаменитого учителя-педагога.

Стефанъ Ковальскъ.

Плянъ науки руской мовы въ гѣмназіяхъ.

(Дальше)-

Першу класу треба брати зовсѣмъ незалежно вѣдъ приготавливаючои вже для того, що окрѣмъ класы приготавливаючои доставляють вѣстуній испыты дуже значне, коли не бѣльше число ученикѣвъ сего класы, ученикѣвъ, що не приготавлиувались въ класѣ приготавливаючѣй. Зрештою руска класа приготавливаюча є доси всего одна.

Щожъ до науки въ низшѣй гѣмназіи взагалѣ, то робить тутъ планъ дуже важне, и дуже оправдане и пригѣдне вѣдрѣжнене, дѣлячи науку на ступень елементаый и ступень системаый. Першій обѣймає класы I и II, и повиненъ бути бѣльше практичнымъ и такъ-сказати прина-

гòднимъ пòзнаванємъ найважнѣйшихъ явищъ и правилъ мовы. Другій (клясы III, IV. и V.) — подрòбнѣйшимъ доповненємъ и точнымъ уоснованємъ (grun-townem uzasadnieniem) сихъ явищъ и правилъ. Одже въ першихъ двохъ клясахъ не бересь на пр. систематично выеомъ при науцѣ формъ (бо се призначене пляномъ ажъ на кл. III. и IV.). Выходячи вòдъ згаданой провòднои гадки пляну, було бы при науцѣ граматики може найлѣпше ити вòдъ устного выкладу (практично на примѣрахъ) и вòдъ принагòдныхъ сказòвокъ (часомъ при читанцѣ, частѣйше при письм. виравахъ) до правилъ (параграфòвъ) граматики, якъ се зробивъ зрештою въ своѣй граматикѣ проф. Партыцкій, але: 1) по вòдповѣднòмъ приготованю учителя, и 2) зъ вòдповѣднымъ степенованємъ вòдъ початку клясы I-ои до кòнца II-ои. Въ науцѣ граматики взагалѣ повинна бути провòдною гадкою практична потреба: не многота теоретичныхъ правилъ, не вычислюване вòдъособненихъ проявъ (хоть може цѣкавыхъ, може й дуже важныхъ для розсѣду розвою мовы), але практичне пòзнаване тыхъ правъ мовы, що потрѣбнѣй чи то для правильного мысленя якоюсь мовою та при науцѣ иншихъ мовъ (наука про реченє), чи для правильного уживаня мовы и устно и въ письмѣ. Ёще на одно хотѣвъ бымъ звернути увагу: не запòзнаю великой важности точного выучуваня на память чи то правилъ, чи стишкòвъ, чи прозы, особливо въ низшихъ клясахъ, але зъ другой стороны повинно для ученикòвъ бути зрозумѣле и ясне такъ се, що выучують ся, якъ и сама цѣль науки (бодай близша), одже и цѣль науки граматики. Особливо важнѣй тутъ письменнѣй виравы для пòзнаня ученикòвъ, а тымъ самымъ и для пòзнаня того, що для тыхъ ученикòвъ найпотрѣбнѣйше.

Въ першòй клясѣ*), що до граматики, треба бы пояснити цѣль сєи науки и єи подѣль (звуки, слова, реченя). Пòзнавши вкòротѣ що звукъ, що буква (азбуку), що слово, що реченє, треба перейти до науки про реченє, такъ нагє якъ и розширене, а при науцѣ про реченє розширене треба усе вдержувати на оцѣ подѣль додаткòвъ на належнѣй до подмету, а належнѣй до присудка. Дальше иде вòдрòжнюване речень головныхъ и побòчныхъ, и пòзнанє (практичне) найчастѣйшихъ речень побòчныхъ. Опòсля слѣдувалоъ се, що згадано при клясѣ приготавлиуючòй. Особливо належалоъ домагатись точного знаня окòнченъ при вòдмѣнѣ именъ (по-при подѣль на клясы и вòбрѣ). Вòдмѣну дѣслòвъ можна лишити на кл. II-гу; въ першòй выстарчить по-при важнѣйшихъ основныхъ понятяхъ дотычно дѣслòвъ переробити кòлька примѣрòвъ вòдмѣны, и то за проводомъ грам. проф. Партыцкого. Для уложєня систематичныхъ диктатòвъ правописныхъ придасть ся проф. Врецьоны: „Практична наука рускои правописи“, выд. у Львовѣ, 1888, де вже є готовѣй вòбрѣ такихъ диктатòвъ (але очевидно треба узгляднѣти граматику д-ра Огоновского и правописъ читанки; тутъ поки-що дещо залежати буде вòдъ особистого погляду учителя).

Говорячи про клясу приготавлиуючу, высказавъ я гадку, що рòдъ дѣслòвъ лѣпше поминути. Въ клясѣ першòй треба зъ огляду на мову латиньску пояснити ученикамъ рòдъ дѣслòвъ, але заразомъ додати, що рòдъ

*) Не повòряю тутъ подрòбныхъ постановъ пляну науки польской мовы, такъ для того, що вòитъ интересованымъ звѣстнѣй, якъ и для того, що небавомъ має повлитись урядовѣй плянъ науки рускои мовы; менѣ иде бòльше о уваги що до практичного ведєня науки.

страдальний, такъ частый въ мовахъ нѣмецкѣй, а особливо латиньскѣй — въ рускѣмъ не уживавсь, але заступаєсь иншими зворотами (страдальнѣй причастники въ полученоу зъ дѣсловомъ *бути* вѣ въ рускѣмъ присудками, зовесѣмъ якъ приложники).

Не треба забувати въ першѣй класѣ невідмѣннихъ частей мовы (принято), а важивѣйшій граматичнѣй термѣны повиннѣй ученикамъ бути знанѣй по руски и по латинѣ. Зрештою ще разъ пригадаю окѣнченѣя надежѣвъ и особѣвъ. Подѣль на деклінаціѣ найлѣпше взяти пѣселя *nom. sing.*, хотѣй и згадати, що сей надежѣ утворенѣй зъ нѣя (се придаєть ся при V-ѣй деклінаціѣ, а пѣзвѣйше при дѣсловахъ, а впрочѣмъ призываєть поволи ученика до вѣдрѣжнюванѣя коренѣя, нѣя и формѣя, и утвердити практичне знанѣе мовы). При писемнѣннихъ виравахъ, въ другѣмъ курсѣ, буде мѣсце и на принятоу науку складнѣй.

Що жъ до читанки, то такъ въ сѣй якъ и въ слѣдующихъ класахъ треба памѣятати, що наука мовы вѣ власне — наукою мовы, а не наукою чи то механѣчного читанѣя, чи науки исторѣй, чи наукъ природнѣнхъ, чи чого тамъ иншого. Наука мовы має научити ученикѣвъ виражатись по праву и въ звѣязи, розумно, чи словомъ, чи писемомъ — о всѣмъ, що чи то зъ читанки чи зъ устної науки (въ всякихъ предметахъ) пѣзнали. Хотѣй и годѣ все зъ горы обдумати, треба и тутъ илану: що будуть ученики учитись на памѣять (стихомъ чи прозою), що оповѣдати, въ якѣмъ порядку, що зъ рѣдной исторѣй (такѣй уступы повиннѣй бути старанно и зъ любовоу предмету поясненѣй), що зъ наукъ природнѣнхъ, географѣй, зоологѣй и т. и. При тѣмъ треба узгладнити хѣдъ науки иншихъ предметѣвъ (географѣй, зоологѣй, по части и читанки нѣмецкѣй), такъ, щобѣ *всѣ* наука була заокруглена и зливаласѣ въ гармонѣйну цѣлѣсть. Головноу цѣлеу класы першої вѣ очевидно добре, гладке и розумне читанѣе. Вже и въ першѣй класѣ можна зачати зъ т. зв. „диспозиціею“, то значить: докладне означенѣе предмету, що о нѣмъ читано, и природнѣй розвѣй мысли (головнѣй складѣй части, головнѣй мысли читаного). — Дуже важнымъ вѣ ученѣе на памѣять взѣрцевыхъ прозовыхъ уступѣвъ (особливо Шашкевича, Устѣяновича, Федьковича, Квѣтки, Марка Вовчка, Стороженка, — та дробнѣнхъ приказѣвъ, казѣвъ, анедѣтѣвъ), а дуже пригодноу помѣчею, особливо для писемнѣннихъ виравъ въ другѣмъ курсѣ, буде збѣрка „Веселка“, Андрѣя Молодченка, выд. у Львовѣ 1886, зъ прекрасными статейками для молодого вѣку, зъ обѣягу всякого знанѣя.

На класу другу припадѣе подрѣбнѣйше переробленѣе науки про реченѣе зложеное и реченѣя побѣчнѣй, коротке повторенѣе предмету класы першої, доповненѣе вѣдмѣнѣй дѣслѣвъ (подѣль на класы зъ узгладненѣмъ нѣвъ часу тецѣрѣшного и способу неозначеного; треба вказати, що въ латиньскѣмъ для творенѣя формъ дѣслова потрѣбнѣй чѣтыри побѣставѣй формѣя, въ рускѣмъ же лише двѣ), и кѣлька важивѣйшихъ правилъ зъ науки правѣниси. Реченѣя побѣчнѣй треба переробити докладно, хотѣй и не надто подрѣбно, бо се ставѣсь що-разъ потрѣбнѣйше для правѣильной науки мовы латиньскѣй. При дѣтчныхъ уступахъ читанки можна звернути увагу на рѣжницю неозѣй устѣй, людѣй а писемнѣй, ученой. При писемнѣннихъ виравахъ (окрѣмъ згаданого при класѣ першѣй) треба узгладнити старинну исторѣю. Особливо въ тѣй а такожъ и въ слѣдующѣй класѣ, треба звернути пильну увагу на писемнѣй виравы. Задачѣ, що вынали слабше, можна бы казати переробити, а колибъ и се не помогло, або ѣ зъ иншихъ причинъ, мусѣть учитель подиктувати учѣ-

никамъ вироблене нимъ самымъ *correctum* (задачу поправну). Якъ въ першій класѣ ученикъ повиненъ уже побороти головні трудности правописи, такъ въ другій повиненъ уже научиться коротко, въ звязи, розумно, и правильно мовою выражувати въ письмѣ свои мысли. Въ дальшихъ класахъ приходять темы що-разъ труднѣйшій, треба що-разъ бѣльше уваги звертати на предметъ, а въ правописи и будовѣ звичайныхъ речень повинни ученики мати вже достаточну виправу. Въ четвертій класѣ скѣнчать ся справоздана зъ предметѣвъ пѣзнаныхъ докладно и подрѣбно въ школѣ, а зачнутъ ся вѣльнѣйшыя виробы, и годѣ тамъ вже надолужувати занедбане.

(Дальше буде).

Приписы скорого опорожнення школьныхъ комнатъ на випадокъ пожежи або переполоху.

Рада школьна монахійска выдала розпоряджене, котре подає приписы скорого опорожнення школьныхъ комнатъ на випадокъ пожежи. Приписы сѣ можна змѣнити пѣсля нашихъ обставинъ. Они для насъ именно дуже важны, бо въ нашѣмъ краю папують, якъ звѣстно, частѣ огнѣ а сторожа огнева дуже лихо зорганізована. Учитель може виправити своихъ ученикѣвъ въ ратованю загроженныхъ пожежою домѣвъ селянскихъ, а окрѣмъ того забезпечити дѣти школьнѣ на випадокъ огню або якого иншого нещастя въ школѣ, що родичѣ мають повне право вымагати. Въ тѣй цѣли выдавали власти школьнѣ неразъ дотычнѣй розпорядженя. Рада школьна окружна у Львовѣ зарядила передъ кѣлькама роками опорожнене будынкѣвъ школьныхъ на пробу пѣсля означеныхъ нормъ. Вывавы такѣ мали вѣдбувати ся кѣлька разѣвъ до року. Вирѣшѣмъ и учитель самѣй, яко опѣкуны молодѣжи школьной, пѣймають добре свѣдѣй учительскѣй и горожанскѣй обовязокъ и примуть радо дотычнѣй приписы, уложенѣ совѣтникомъ школьнымъ д-ромъ В. Ромедеромъ, котрѣй подаемо за польск. „Szkol-ою“:

1. Въ кождѣй школѣ треба що року зрѣбити чѣтыри виправы скорого опорожнення школьного будынку (зъ тыхъ три безъ попередного завѣдомленя о тѣмъ учительѣвъ и ученикѣвъ); при такѣмъ опорожненю має бути присутнѣй делегатъ огневѣй сторожи.

2. Кождый учитель (такожъ катихитъ и фаховый учитель) мусить бути докладно обзавѣдомленъ такъ зъ загальнымъ якъ и спеціальнымъ приписамъ, котрѣ дотычати поодинокихъ школъ и мають до нихъ прицѣловити ся.

3. На випадокъ виправы або пожежи дає ся алярмовый знакъ звичайнымъ звѣдѣнкомъ або за помѣщю електричного приряду. Знакъ алярмовый повиненъ бути легкѣй до розпѣзнаня и по можности однакѣй у всѣхъ школахъ а такъ голосный, чтобы его можна почути у всѣхъ локаляхъ (выходахъ и гимнастичныхъ саяхъ).

4. Управитель дає розказъ алярмованя. Наколи на випадокъ пожежи грозить небезпеченство, може и повиненъ каждый учитель дати сторожеви розказъ до заалярмованя школы; въ наслыхъ випадкахъ може ее зрѣбити самъ сторожъ безъ розказу.

5. Навѣтъ на випадокъ пожежи не треба казати ученикамъ о небезпеченствѣ.

6. Скоро лишень дасть ся чути алярмовый знакъ, встають ученики на розказъ учителя, опускають мѣся и уставляють ся такъ, щобы въ найкоротшѣмъ часѣ могли парами опустити салю.

7. Учитель вѣдчиняє дверѣ и переконує ся, чи зможуть его ученики опустити салю такъ, щобы не були на завадѣ иншѣй выходячѣй класѣ и не перешкаждали иншимъ класамъ въ походѣ.

8. На розказъ учителя выходятъ ученики по двоухъ зъ салѣ, лишаючи загортки, накрыты головы, книжки и т. и. Лавки повинны бути въ салѣ такъ уставлені, щобы не спиняли скорого виходу въ способѣ выше описаный.

9. Уломнѣ дѣти повиненъ учитель вынести або выпровадити або забезпечити въ якій иншій способъ. Для того треба такі дѣти умѣщувати завжди близько дверей.

10. Дѣти, котрі суть въ комнатѣ, де умѣщують свою одѣжъ, або на выходкахъ, треба закликати якъ найскорше. Въ загалѣ треба дѣти до того призвичаити, щобы, скоро учують сигналъ, сѣлиши до своєї класы, если знаходять ся поза школою.

11. Дверѣ опорожненихъ салѣ повинны зѣстати вѣдчинені.

12. Ученики идуть коритарями и сходами въ парахъ, крокомъ звичайнымъ, не скорымъ и не бѣжать. Сходами можуть ити рѣвночасно два вѣдѣлы (т. є. по чотырохъ) тѣлько тогдѣ и тамъ, де зъ двоухъ коритарѣвъ двое бѣчныхъ сходовъ лучать ся въ половинѣ широкими сходами.

13. Учитель стоить такъ, щобы при опорожнені салѣ бачивъ выходячѣ дѣти; иде самъ послѣднѣй зъ класы, коли переконає ся, що въ класѣ не лишила ся жадна дитина. Въ дальшѣмъ походѣ иде въ половинѣ ряду, щобы мѣгъ переглянути цѣлый рядъ.

14. Наколи учитель пѣдчасъ алярму не бувъ въ своѣй класѣ, але въ иншѣмъ мѣсці школьного будинку, то має безъ проволоки удати ся до своєї класы. Белибъ учителя не було цѣлкомъ въ школьнѣмъ будинку, то мають заняти ся дѣтьми тѣ учитель, котрыхъ класы умѣщені на тѣмъ самѣмъ коритарѣ.

15. Коли зѣйдуть ся разомъ двѣ або и бѣльше класѣ при горѣшнѣмъ кѣнци сходовъ, то низшѣ класы мають першенство передъ вышними; инші чекають, доки не приїде черга на нихъ. Бели на заступъ знаходячѣй ся въ руху найде нова класа, то не можна нѣякою мѣрою перерывати походу; свѣжо надходячѣ класы мусять такъ довго чекати на прилученѣ до походу, ажъ заступъ самъ перерве ся або скѣичить ся. Пѣдчасъ ожидаѣя и прилучуванѣя ся до походу, треба безвзглядно стеречи, щобы дѣти не вѣдлучували ся и не робили непорядку.

16. Треба ужати, щобы жадна класа не лишила ся въ будинку.

17. До виходу треба уживати всѣ дверѣ въ будинку; кожда класа користує зъ найблизнихъ дверей.

18. На випадокъ пожежи выпроваджуєсь дѣти такъ далеко, скѣлько потреба, щобы були безпечными; потому треба наказати старшимъ, щобы въ тѣй хвилѣ розѣйшли ся, молодші дѣти зѣирає ся разомъ и має ся ихъ на оцѣ.

19. Незаняті учитель мають стояти при дверѣохъ, щобы не допустити стороннихъ людей до школьного будинку; на випадокъ потреби можуть ужити силы або завѣзвати до помочи сторожу огневу або полицію.

20. Если зъ причини густого дыму не можна коритарями и сходами дѣстати ся до виходу, повинний учитель впровадити своихъ учениковъ назадъ до салъ, позачиняти дверѣ, поотвирати вѣкна и чекати на помѣчь зъ вѣѣ. Не можна позволить, щобы дѣти выскакували черезъ вѣкна. При тѣмъ треба уважати, щобы салья була по можности далека вѣдъ небезпеченства и щобы до неи могла зъ вѣѣ легко доступити огнева сторожа.

21. Учениковъ треба часто вправляти, щобы привыкли опускати скоро свои мѣсця и ставати въ порядку. Такі пробы скорого уставленя и виходу можуть тогдѣ вѣдбувати ся, коли дѣти безъ убраня опускають разомъ салью, идучи до салъ гимнастичной, на подвѣрѣ и т. д.

22. Привноровленѣ сихъ загальныхъ принисѣвъ до мѣсцевыхъ вѣдносинъ каждой школы и выданѣ подробныхъ розпоряджень для каждой школы має наступити на основѣ програмы, уложенной тѣломъ учительскимъ, а затвержденной школьною властію.

23. Въ протягу першихъ трьохъ недѣль каждого школьного року повинний новіи учитель и ученики знати загальний и подробный принисы и вѣдбути першу головну пробу.

24. О можливыхъ недогѣдностяхъ и перешкодахъ, котрі показали ся при головныхъ вправахъ, треба завѣдомити школьную власть, щобы усунула ей перешкоды.

НОВИНКИ.

— **Вп. учитель народий пишуть намъ,** що оголошуванѣ конкурсовъ черезъ ц. к. Рады шк. окружій зъ речинцемъ „6-недѣльнымъ, числячи вѣдъ першого оголошеня конкурсу въ газетѣ урядовѣѣ“ — есть для нихъ дуже недогѣдне, бо они не можуть знати, коли оголосила газета урядова першій разъ конкурсъ и просять, щобы вѣѣ ц. к. Рады школьный окружій подавали точный речинець, якъ се вже роблять деякі ц. к. Рады шк. окружій.

— **Чотири роки науки въ мужескихъ семінаріяхъ.** Въ наслѣдокъ пропозиціѣ краевой Рады школьной, принятой вже министерствомъ просвѣты, буде въ мужескихъ семінаріяхъ учительскихъ заведений и четвертый рѣкъ науки. Цѣлею тои змѣны есть, щобы на курсахъ тыхъ семінарій трактувати докладѣѣше науку сѣльскаго господарства въ нашѣмъ краю, яко выключно рѣльничѣмъ. Введено четвертого року при тыхъ семінаріяхъ наступити не во вѣѣхъ семінаріяхъ разомъ ино пасампередъ у Львовѣ и въ Краковѣ зъ початкомъ року школьного 1891/92, въ Тернополи и Тарновѣ зъ початкомъ року школьного 1892/93, а вѣкони въ семінаріяхъ въ Станиславовѣ и въ Решовѣ зъ початкомъ року школьного 1893/94. Те саме наступити и въ семінаріяхъ учительскихъ иншихъ краѣвъ коронныхъ. Можна надѣятись, що выйде на добро народныхъ школъ, если учительскі кандидаты зможуть собѣ присвоити вѣдомости поступоваго господарства, котрыхъ бы вѣдтакъ удѣляли зъ добрымъ пожиткомъ сѣльскимъ своимъ ученикамъ.

— **Побутъ Г. В. цѣсаря у Львовѣ.** До Neue freie Presse допосять зѣ Львова, що пѣсля диспозицій, надѣсланныхъ до галицкаго Намѣстництва, цѣсарь приѣде до Львова дня 3. вересня, перебуде у Львовѣ три дѣѣ, а 6. вересня рано удасть ся на закінченѣ маневровъ львѣвскаго корпусу, котрі вѣдбудуть ся въ оклиці Бережанъ. На граници краю повитаѣ цѣсаря Выдѣль краевый пѣдъ проводомъ маршалка, а у Львовѣ представитъ ся монархови Рада громадска столиці и иншіи депутатѣѣ.

— **Взѣрцева школа.** Въ Мангаймѣ выставлено коштомъ 900.000 марокъ взѣрцевый дѣмъ школьный. Въ томъ будинку находятъ ся сорокъ двѣ свѣтлицы на выклады, двѣ салѣ рисунковѣ, двѣ до свѣту, двѣ до ручныхъ работъ и одна свѣтлица гимнастична. Дальше находятъ ся тамъ: авля, двѣ свѣтлицы канцелярійны, два мешканы для службы и чотыри карцеры. Подъ взглядомъ гигиѣны и безопасности водновѣдае той будынокъ всякимъ вымогамъ. Въ сутеринахъ устроено обширну велику салю, де черезъ цѣлу зиму 900 дѣтей дѣстае по $\frac{1}{4}$ літра теплого молока зъ кавалкомъ хлѣба.

— **Гимнастика въ російскихъ школахъ.** „Новое Время“ пише, що минувшого року міністерство народнои просвѣты выдало спеціальну инструкцію про выкладъ гимнастики въ научныхъ закладахъ. Въ той инструкціи поручае ся каждому закладови, щобы вѣтъ три разы до року усмотрювати для учениковъ прогулки за мѣсто. Зъ того дозволу не користала доси въ Петербургѣ нѣяка гимназія, противно на провинціи майже въ всѣхъ мѣстахъ устроюють гимназіи такі прогулки. Цѣлі заклады науковѣ разомъ зъ оркестроу удають ся за мѣсто, и тамъ весело проводить часъ середъ зелени. Особы, аранжуючі тіи прогулки, высказують ся зъ великимъ признанемъ о вельми спасенимъ впливѣ, якій мають такі прогулки на молодѣжь школьну, бо дуже користно впливають на водсвѣжене умисловыхъ силъ молодѣжи школьнои. Не вадило бы и у насъ попробувати того средства, котре въ виду историчного перетяженя нашої молодѣжи наукою въ середнихъ школахъ мало бы не лише педагогичне але и санітарне значѣнє. Наша красава власть школьна признає въ засѣдѣ важность гимнастики, якъ того доказомъ недавне порученє нововыданои книжки проф. Мадейского про гимнастику школьну, котру то книжку красава Рада школьна дозволила набувати для бібліотекъ школьныхъ яко помѣчничє дѣло для учителѣвъ. Здало бы ся лише пойти въ томъ напрямѣ о крокъ дальше, и завести такіи прогулки, про які выше згадуємо.

— **Старинный рускій грошѣ.** Въ селѣ Кологурахъ въ пов. бобрѣцкомъ выкопала дѣвчина Катерина Вучачокъ горнятко въ обемѣ повѣ літры. Въ нѣмъ було богато давнихъ срібныхъ грошей. Имено було тамъ 40 штукъ срібныхъ въ величинѣ теперѣшнихъ 20 крейцарѣвъ зъ выбитымъ рокомъ 1601 зъ часѣвъ панованя Жигмонта III., 5 штукъ золотон римской монеты такъ за-вбольшки якъ теперѣшній четвераки безъ означеня року. На сихъ монетахъ видно зъ одной стороны Ромулуса и Ремуса, якъ подають дитину стоячѣй напротивъ нихъ жєнщинѣ, а зъ другой стороны зъображена вовчица, плекаюча лежачу дитину. Крѣмъ тыхъ монетъ находило ся ще въ горняти 135 штукъ дробнои монеты срібнои, подобнои формоу и величиною до гарбузовыхъ зернятъ; на сихъ монетахъ находили ся рускѣ написи, котрыхъ задля дуже дробныхъ буквъ не можъ було водчитати, але видно було, що кожда монета зъ-окрема має иншу напись. — Найдєніи монеты воддала дѣвчина своему батькови, а той пошлѣтъ зъ ними до Бѣбрки и тамъ продавъ ихъ въ урядѣ податковѣмъ за 1 зр. 60 кр. в. а. Велика бы була шкода, если бы тіи старинный грошѣ мали безъ слѣду запронастити ся, тожь може бы хто зъ нашихъ патріотѣвъ въ околици Бѣбрки мѣгъ розвѣдати ся, чи не дало бы ся якимъ способомъ придбати тіи нумизматичный рѣдкости для музею „Просвѣты“. Ходять передовсѣмъ о монеты зъ рускими написями, котры могли бы не одну лучъ свѣтла кинути на нашу давну бувальщину.

— **Вдачнѣи ученики.** Сими днями померла въ Варшавѣ жена шевця Н. Студенты тамошного університету понесли єя домовину на своихъ раменахъ водъ костела ажъ на цвинтарь, а те зъ вдячности за тоє, що небѣжка черезъ довгий лѣта спомогала убогу учашу єя моводѣжь.

— **Свѣдоцтво школьне Шіллєра.** Нѣмецкѣ газеты подають школьну цензуру Шіллєра зъ р. 1777. Въ той цензурѣ подѣ рубрикою: „Поступованє“ стоить степенѣ „удовольночє“, въ рисункахъ „достаточно“, въ языцѣ французскѣмъ „доосытъ добре“, въ англійскѣмъ „дуже добре“. Лише при кѣнѣй вѣдѣ находятъ ся нѣтъ „зле“. Подѣ тымъ послѣднимъ взглядомъ Шіллєръ нѣколи не доповнивъ своего образования. Пробуваючи въ Сѣѣ, купивъ собѣ коня, на котрѣмъ що динны выѣздивъ, але нѣколи не мѣгъ его удержати, тожь найчастѣйше и выѣзджавъ и вертавъ гальопомъ мимо своей волѣ. Знаючи непоряднѣсть своего пана, кѣнѣ выбиравъ собѣ дорогу пѣсля внодѣбы и вынаходивъ коротшу, щобы скорше вернути до стайнѣ.

— **Геологічна керинця.** *Revue Scientifique* пише, що в Лондоні мають виконати і устроити керинцю, якої досі ще не було на світі. Така керинця дуже глибока, буде такъ збудована, щоби в ній можъ було спускати ся, при чімъ тї, що будуть єи звиджувати, зможуть обсервувати верстви рѣзнихъ геологічнихъ покладѣвъ землї. На рѣвній лїнії будуть находити ся вїтрини, а в нихъ будуть помѣщенї вѣтрїцї вѣдкопанон флѣори и фауны, якї отвѣчають тымъ покладамъ. Цѣле устроєне тои чудеснои керинцї має звиджуючимъ подати яснє понятє що до формацій и творєня ся поверхнї землї.

— **Перемудривъ.** Вь однѣмъ селѣ вь Сокальщинѣ не хотѣвъ пероба о паливо постарати ся и забиравъ жердя и латя зъ чужихъ плотѣвъ, щоби себе опалювати. А що трудно було злодѣя выслѣдити, внавъ оденъ штудерный господарь на таку гадку, що повертѣвъ вь латахъ дѣрки, насыпавъ до нихъ пороху и позатыкавъ дѣрки кѣлками. Злодѣй, забравши латя и порубавши, вложавъ ихъ вь огонь, а коли порохъ розгрѣвъ ся, розсадивъ ему нѣчь зъ великимъ гукомъ. И такъ вь громадѣ дознано ся, хто опаливъ ся чужимъ деревомъ.

— **Статистика звѣрятъ.** Обчислено, що на цѣлой кулі земскої єсть 230 миліонѣвъ рогатои худоби, 450 миліонѣвъ овецъ, 100 миліонѣвъ безрогъ и 60 миліонѣвъ коней. Найбѣльше число овецъ, бо 100 миліонѣвъ штукъ, припадає на Австралію; найбѣльше худоби рогатои, бо 50 миліонѣвъ єсть вь Сполучєныхъ Державахъ пѣвнѣчнои Америки; вь Россіи найбѣльше коней, бо 20 миліонѣвъ а вь Нѣмеччинѣ 50 миліонѣвъ безрогъ.

— **Звертаємо увагу** Ви. читателѣвъ на анонсъ товариствъ: Педагогічного и „Просвѣта“, умѣщений вь 10. числѣ „Учителя“.

Шкѣльнї вѣсти.

— **Именованя.** Краєва Рада шкѣльна именовала: Августа Туркевича сталымъ учителемъ єтатовои школы вь Острини, Михайла Климонда сталымъ учителемъ єтатовои школы вь Спориши, Матѣя Кушлика сталымъ учителемъ єтатовои школы вь Кулачѣвцяхъ, Михайла Скоморовского сталымъ учителемъ єтатовои школы вь Мохначѣ, Юлію Франковичѣвну сталою учителькою єтатовои школы вь Сторинци, Брон. Нѣжанковского сталымъ учителемъ вь Залужи, Ивана Левницького сталымъ учителемъ вь Дрогомышли, Ант. Марковского сталымъ учителемъ вь Росохачи, Мих. Мартиновича сталымъ учителемъ вь Пѣдлубахъ, Марію Трочиньску сталою учителькою вь Врухнали, Ивана Форовича сталымъ учителемъ єтатовои школы вь Олєши, Теодора Бориса сталымъ учителемъ єтатовои школы вь Вышнѣвчику, Николая Назаревича сталымъ учителемъ молодшимъ, завѣдующимъ фїліалною школою вь Щутковѣ, и Брониславу Тинцъ сталою учителькою школы єтатовои вь Мильчицяхъ.

— **Конкурсъ.** Вь цѣли єталою обсаджєня посадъ учят. при школахъ народныхъ оголошує ц. к. Рада шкѣльна окрѣжна вь Бучачи пѣдъ днемъ 26. марта ч. 253 конкурсъ зъ 6-недѣльнымъ речинцемъ, числячи вѣдъ першого оголошеня конкурсу вь газетѣ урядовѣй: а) При школахъ єтатовыхъ: вь Соколовѣ зъ плат. 300 зр., вь Куйдановѣ зъ плат. 217 зр. 16 кр. и вь натуралїяхъ 82 зр. 84 кр., вь Доброполи зъ платнєю 300 зр. — б) При школахъ фїліалныхъ зъ вѣдчимъ помешканємъ и платою 250 зр.: вь Грегоровѣ, Лѣщанцяхъ, Олєши, Порховѣ, Стѣнцѣ, Вычѣлкахъ, Журавинцяхъ, Сорокахъ; вь Яргоровѣ зъ плат. 192 зр. 60 кр. и збѣжомъ варт. 57 зр. 40 кр.; вь Вєлеснєвѣ зъ плат. 240 зр. и доходомъ зъ ґрунту 10 зр.; Зеленѣй зъ плат. 183 зр. 12 кр. и збѣжомъ вартости 66 зр. 88 кр. — Изыкомъ выкладовымъ вь школахъ вь Куйдановѣ, Доброполи и Порховѣ єсть польскїй, у вѣсѣхъ иншихъ языкъ рускїй.

Товариство „Просвѣта“

И

„РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

при зближающихъ ся иснутахъ въ школахъ народныхъ подають до вѣдомости Свѣт. Радъ школьныхъ, Внов. священниковъ, катихитовъ, учителей и родичевъ, що книжки накладу товариствъ, призолены кр. Радою школьною на преміи для учениковъ, *красно оправленъ изъ позолочеными берегами*, можна купити въ канцеляріи товариства при улицѣ **Ворненскій ч. 27.** по слѣдующей цѣнѣ:

Добре роби, добре буде	17 кр.	Житє св. великомуч. и муч. св. Пантелеймона	20 кр.
Росказы про силы природы	20 „	Дробна птица господарска а великій грошъ	20 „
Оповѣдани о житію св. Бориса и Гѣлба	20 „	Водкрыте Америки	22 „
Повѣстки для дѣтей	27 „	Молитвенникъ народный въ звичайной оправѣ	20 „
Сестра	15 „	а) хребетъ полотняный и золоченый хрестъ изъ переду	25 „
Байки	22 „	б) цѣла оправѣ полотняна, береги золоченъ и золоченый хрестъ изъ переду	35 „
У пропасть дорога ховска	28 „	Зони бесплатна учителька въ хорошомъ перещетѣ	25 „
Зора	22 „	въ звичайной	15 „
Исторія Руси ч. I.	25 „		
Исторія Руси ч. II.	23 „		
Исторія Руси ч. III.	28 „		
Паша душа въ господарствѣ	35 „		
Лѣтъ и конопалъ	24 „		
Рогата худоба	45 „		
Пасѣка	24 „		

Выдана „Руского Товариства педагогического“:

Образковъ выдана:

Звѣринецъ ч. I.	10 кр.
Звѣринецъ ч. II.	10 „
Звѣринецъ ч. III.	10 „
Звѣринецъ ч. IV.	10 „
Робинзонъ	40 „
Мала мешагерія	35 „
Дикій звѣрята	35 „

Читанки безъ образковъ.

Читанка ч. I. по 10 кр., въ оправѣ	20 кр.
Читанка ч. III. „ 10 „ „ „	20 „
Читанка ч. IV. „ 10 „ „ „	20 „

Всякія замовленія высылають ся скоро и точно.

Выдає „Руске товариство педагогическое“. — За редакцію водновѣда о. Иванъ Чапельскій, голова товариства.

Зъ друкарни Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Беднарского.

Предилата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

—>#<—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАНЪ

РУССКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. вѣрменська
ч. 27.

—>#<—

Неопечатані ре-
клямаці без-
платні.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.*

О школахъ выдѣловыхъ мужескихъ и школъ выдѣловою зъ характеромъ промысловымъ въ Сокалі.

Вѣдъ кѣлькохъ лѣтъ переставъ иснувати въ Галичинѣ одинъ рѣдъ мужескихъ школъ народныхъ, такъ званыхъ выдѣловыхъ. Зъ загальнои за-
глады позбстала одна школа выдѣлова въ Сокалі, котра змѣнивши троха
характеръ а прибавши додатокъ въ назвѣ зъ характеромъ промысловымъ,
могла остатись и доси иснує. Не одного застановить, що було поводомъ за-
ложеня сихъ школъ, а тымъ бѣльше для чого ихъ знесено.

Коли въ краю нашѣмъ кинулись до просвѣты народа, переконались,
що по мѣстахъ для ремѣсниківъ та иншихъ промысловцѣвъ потреба бѣльшого
образования, яке дати може 4-класова школа народна, и на взѣръ нѣмецкихъ
школъ, званыхъ „Bürgerschulen“, постановили, що въ кождѣмъ повѣтѣ має
бути одна школа выдѣлова мужеска и одна дѣвоча. Цѣль хороша — пѣднести
черезъ просвѣту станъ середній, с. е. мѣщанство, подаючи ему бѣльше обра-
зованѣ, тымъ способомъ зрѣбити зъ него людей мыслячихъ, проте и здѣбнѣй-
шихъ ремѣсниківъ.

Идеєю тою проникнуті люде зачались заходити въ денекотрыхъ мѣ-
сяцяхъ, особливо тамъ, де не було школъ середнихъ, хотяи не выключно,
и такъ повстали школы выдѣловы.

Молоді то щѣпы, перенесені зъ пѣдъ иншого неба, потребовали пѣ-
клованя и стараня, щобы могли розвинутись; однакъ того не тѣлько не знай-
шли, але застали инші причины, котрі склались на ихъ загубу.

Першою головною причиною було, що не всюда выбрали для нихъ
вѣдновѣдній мѣсяцъ. Знаю кѣлька школъ выдѣловыхъ; придививъ ся я имъ
зъ близька и пѣзнавъ, що мѣсцевѣсть не вѣдновѣдала, бо мѣщане переважно
були рѣльниками, ремѣсниківъ мало и то дуже пѣдупали матеріально поми-
наючи ихъ проважденѣ ремесла, котре стояло низько. Коли бы были завели
школу выдѣлову у Львовѣ, де єсть много кунцѣвъ и ремѣсниківъ, жиющихъ
тѣлько зъ промыслу и поставили умову, що до ремесла та до склену не
приймемо иншого ученика, якъ по укѣнченю школы выдѣловою, якъ єсть
въ нѣмецкихъ краяхъ и въ Чехахъ, то певно не була бы одна школа, але
въ короткомъ часѣ оказала бы ся потреба заложения кѣлькохъ. Въ иншихъ

мѣстахъ повстали бы були такожъ школы выдѣлові помалу и то зъ початку тільки въ такихъ мѣсяцяхъ, де дѣйствию показала бы ся була потреба.

Другою причиною бувъ розвинений напрямъ у народа посылати дѣти до школъ середнихъ. Каждый майже богатшій мѣщанинъ, каждый богатшій селянинъ хотѣвъ мати сына священникомъ, однимъ словомъ — довести его до высшего стану. Напрямъ той єсть ще и нынѣ. Селянинъ уважає станъ свѣй за низькій, а коли задумує сына свого учить, то посылає его до школъ середнихъ и стараєсь помѣстити въ бурсѣ, и тымъ способомъ хоче выпровадити сына до высшего стану. Бачили мѣщане и селяне, що по укѣнченю школы середньої, особливо гімназіѣ, одержує ихъ сынъ почесне становиско въ суспѣльности; противно же по укѣнченю школы выдѣлової того не видѣли и вѣдъ разу школы тѣ стратили у нихъ репутацію; они зачали ихъ уважати яко непотрѣбнѣй а не могли зрозумѣти, що бѣльша просвѣта придатись може рѣльникови або мѣщанинови-ремѣсникови. Не тільки у мѣщанъ та селянъ виробивсь такій поглядъ о школахъ выдѣловыхъ, але и у интелігенціѣ. И люде зъ интелігенціѣ бажали для дѣтей своихъ бѣльшого образования, бажали гімназіѣ а не находили єи въ мѣсци, лишень школу выдѣлову, нужь єѣ обвиняти, мовъ бы то єи вина була, мовъ бы то она причиною та законою була, що въ мѣсци нема гімназіѣ.

Зъ того виплыває, що майже всюда хорують школы выдѣлові на ту саму хоробу: бракъ довѣря и неприязне принятѣ ихъ въ суспѣльности, а тымъ самымъ бракъ ученикѣвъ. Колибъ мы задали собѣ труда и хотѣли выслѣдити, чїи сыны ходили до тыхъ школъ, то пересвѣдчились бы мы о правдивости повышого твердження. Ходили до нихъ переважно сыны убожшихъ частныхъ офіціалістѣвъ, низшихъ урядникѣвъ, а дуже мало сыновъ мѣщанъ та селянъ, або такі, котрыхъ прогнано зъ школъ середнихъ, и котрі не знайшли иншого прибѣжища, якъ школы выдѣлові.

Зъ того виплыває дальша консеквенція. Загальний поглядъ суспѣльности бувъ такій, що хто ходить до школы и учить ся, то сему не лицює брати ся за шило, гибель, молоть ковальскій або рало; такімъ повиненъ мати зъ науки хосенъ иншій. Ученики школъ выдѣловыхъ кидались не до промыслу, лишень марнѣли яко писарѣ по урядахъ, а инші ишли на частныхъ офіціалістѣвъ, переходили до школъ реальныхъ, найбѣльша часть до семінаріѣ учительской, а мала горетка верталась до дому, беручись до ремесла або до рѣль. Не виновавъ бы я ихъ дуже, бо молодой, недосвѣдченъ ишли за загальнымъ напоромъ погляду суспѣльного, а фалшивый соромъ и упереджена погорда до ремесла, по бѣльшой части пѣдуцалого въ нашѣмъ нещастіѣмъ краю, була имъ перепороною звернутись на праву дорогу. Се були по бѣльшой части сыны убогихъ людей, котрі до лучшихъ ремѣсникѣвъ бѣльшихъ мѣстѣ дѣстатись не могли, а до мѣсцевыхъ ремѣсникѣвъ не хотѣли ити, бо справдѣ, що то за гараздъ укѣнчивши 8 класѣ, вѣсѣмъ лѣтъ учитись, а потому ити до майстра, де здыбали челядникѣвъ и хлопцѣвъ, не умѣющихъ нѣ читати, нѣ писати, або укѣнчившихъ кѣлька класѣ школы 4-класовой, и тамъ зарѣвно зъ ними зъ рѣкъ або два выраблялись, носити воду, бавити дѣти и робити иншу услугу. Бувъ бракъ школъ спеціальныхъ, якѣ въ остальныхъ лѣтахъ повстали, де бы ученики школъ выдѣловыхъ могли выучатись на лучшихъ ремѣсникѣвъ и промысловцѣвъ. Думаю, що коли бы школы выдѣлові були въ вѣдповѣдныхъ мѣсцяхъ, дальше коли бы были школы спеціальны, де бы вѣдъ разу науку ремесла побирати можна, и накопи бы ученики мали бодай малу помѣчь

въ удержаню, яку теперь мають ученики шкѣлъ спеціальныхъ, то край нашъ дѣждавъ бы ся добрыхъ ремѣсникѣвъ. Тутъ може мене стрѣтити закидъ, котрый я много разѣвъ чувъ, що ремѣсникѣвъ досыть, а работы нема; я зновъ гадаю, що ремѣсникъ розумный, образованный теоретично и практично не загине въ свѣтъ, борше раду собѣ дастъ. По друге, чи добрыхъ ремѣсникѣвъ на провінціи досыть, на то лишаю вѣдповѣдь тымъ ч. читателямъ, котрі на провінціи жиють и зъ ними стыкають ся.

Школы вѣдѣловѣ знесли въ хвили, коли стали заводити спеціальны, фаховѣ школы.

Привидѣмъ ся дальше иншимъ фактамъ. По zaloженю шкѣлъ вѣдѣловыхъ треба було учителѣвъ бѣльше образованныхъ, котрі бы мали испытъ вѣдѣловый. Зъ разу зъ семінарій учителѣвъ такихъ не можна було дѣстати, протѣ посады учителѣвъ вѣдѣловыхъ занимали учителя, котрі лишень могли выказатись вѣдновѣднымъ свѣдоцтвомъ, а понеже не дѣстали на дальшу дорогу свою вѣдновѣдного приготования, протѣ самѣ мусѣли промощувати дорогу, не могли вѣдъ разу опанувати науку и нею вѣдновѣдно покермувати. Не ихъ то вина, бо робили по змозѣ добре, але завѣдгы потребували часу, щобы розглянутись въ плянъ и вѣдновѣдно до него застосоватись. Першихъ учителѣвъ поставілізовано и тѣ були щасливы вѣдъ своихъ наслѣдникѣвъ, котрі по 10 лѣтъ и бѣльше висѣли провизорично, не могучи дочекати ся той щасливѣи хвилѣ стабілізования. Наслѣдкомъ того, многі попрацювавши кѣлька лѣтъ и не видячи нічо певного, переносили ся на першу лучшу посаду; тому змѣнялись силы учительскѣ якъ въ калейдоскопѣ. Були выпадки, що декотрі посады що року обсаджувано новыми учителями та й не все кваліфікованными. Що та обставина не мало лиха заподѣяла школамъ вѣдѣловымъ, не треба обширѣйше коментувати.

Привидѣмъ ся дальше, якѣ пѣдручники мали тѣ школы? Дивно, але правдиво, що не було майже жадныхъ. Не було двохъ шкѣлъ, де бы уживали тыхъ самыхъ книжокъ, а по бѣльшой части уживано книжокъ приписанныхъ для шкѣлъ середнихъ. Пѣдручники тѣ не тѣлько не подавали матеріалу потрѣбного школамъ вѣдѣловымъ, але по просту стояли въ вѣдворотныхъ вѣдносилахъ до пляну наукового. Возьмѣмъ одже учителя не добре обзнакомленого зъ напрямомъ шкѣлъ вѣдѣловыхъ и не маючого попередно вѣдновѣдного приготования и не даймо ему добрыхъ пѣдручникѣвъ, чижъ можемо вымгати, щобы наука могла бути добре проваджена?

Учителѣ звичайныхъ шкѣлъ народныхъ мають конференціи, на котрыхъ черезъ вымѣну гадѣкъ и загальне обдумуванє средствъ можуть не одному злу зарадити. Учителѣ шкѣлъ вѣдѣловыхъ не мали данѣи способности збиратись бодай разъ на кѣлька лѣтъ, бо колибъ були мали ту можливість, гадаю на певно, що не одно зло, котре причинилося до упадку шкѣлъ вѣдѣловыхъ, могло бути усунене. Така потреба зъвѣдѣвъ учителѣвъ шкѣлъ вѣдѣловыхъ єсть и теперь конечно, бо хотия мужескѣ школы вѣдѣловѣ знесено, пѣдѣстали дѣвочѣ, котрі хорошо розвивають ся и мають фреквенцію, бо розвивають ся въ иншихъ условіяхъ, якъ мужескѣ, передовѣмъ тому, що zaloженѣ по бѣльшихъ мѣстахъ.

Коли передъ 10-ма лѣтами почували потребу бѣльшого образования для стану середнього, то потребу мусѣть почувати тымъ бѣльше теперь. Школы спеціальны не можуть заступити жадною мѣрою шкѣлъ вѣдѣловыхъ и спеціальныхъ, бо тому противитъ ся число лѣтъ назначеныхъ на науку пере-

важно спеціальну, котра має заступити науку ремесла въ варетатѣ и розширити єѣ, а дальше невѣдповѣдне приготуванє ученикѣвъ, котрѣ фаховѣ школы заповняють. Межи школою народною а спеціальною мусимо добачити прогалину, котра теперѣ нѣчимъ не єсть заповнена. Потреба тои посередньої школы, якъ бы вже она звалась, єсть конечна, але потреба їѣ: 1. учительѣвъ вѣдповѣдно приготуваныхъ, 2. подручникѣвъ до єѣ натуры уложенихъ а 3. потреба, щобы до ремесла анѣ до школы спеціальної не мѣгъ бути прийнятый иншій ученикъ, якъ той, котрый таку школу укѣичивъ. Тої школы въ теперѣшнѣмъ станѣ не заступитъ наука доповняюча, хотяй лучше щось, якъ нѣчо.

Коли бы школы спеціальнѣ дѣстали ученикѣвъ вѣдповѣдно приготуваныхъ, то могли бы бѣльше зрѣбити въ ихъ фаховѣмъ образованю, тымъ бѣльше, що и вѣкъ ученикѣвъ бѣльше вѣдповѣдавъ бы тяжкѣй працѣ фѣзичнѣй. Возьмѣмъ ученика, котрый въ 7-мѣмъ роцѣ ходить до першої класы, то въ 14. кѣичить школу выдѣлову, а коли вступитъ до школы фахової и тамъ учить ся 4 роки, то вже въ 18-ѣмъ роцѣ житя може вступити до варетату яко то-варишъ.

Позѣстаѣ теперѣ менѣ подати образъ, якъ уряджено школу выдѣлову въ Сокали, котру позѣставила Высока власть на пробу, и чи такъ устроєна школа може принести хосєнь.

Коли въ цѣлѣмъ краю стали нарѣкати на школы выдѣловѣ, зачали учитель школы выдѣлової въ Сокали пѣдъ проводомъ пп. Йосифа Шнѣса, инспектора окружного, та директора Йосифа Седмограя обдумувати средства, якими бы можна було пѣднести фреквенцію школы, зрѣбити єѣ пожитѣчнѣйшою а тымъ самымъ охоронити вѣдъ заглады. Въ першѣй хвилѣ запросивъ п. инспекторъ Шнѣсъ денекотрыхъ зъ интелігенціѣ на нараду зъ учителями мѣсцевыми та по довѣшихъ нарадахъ прийшли до позитивныхъ постановѣвъ. Головною задачею було звернути ученикѣвъ по укѣиченю школы выдѣлової вѣдъ уряду писарѣвъ и т. и. на дорогу промыслу. Дорогою до осягненя тої цѣли було заведенѣ въ школѣ рисункѣвъ фаховыхъ, модельованя, технольоґіѣ, столярства, полученого зъ токарствомъ и рѣзьбярствомъ, черезъ що ученики въ школѣ мали дѣстати приготуванѣ и захохоту до вѣдданя ся ремеслу. Напрямъ тої горячо поперли морально и матеріально ґр. Володимиръ Дѣдушицкій, котрый черезъ кѣлька лѣтъ дававъ безплатно матеріалъ потрѣбный на вырѣбы, — ґр. Стан. Бадєні зъ Радехова и п. Ст. Поляновскій та иншѣ. Фонды на удержанѣ треба було добувати. Тымъ занялось польске товариство педагоґичне. Три першѣ роки добувало товариство педагоґичне всѣлякими способами дозволеными средствъ на закупленѣ варетатѣвъ та удержанѣ фаховыхъ учительѣвъ. Пѣзѣйше соймъ бачучи змаганѣ тої школы, прийшовъ зъ пѣдмогою, визначивши субвенцію а потому въ 1886. р. Рада шк. краєва зреорґанізувала ту школу вѣдповѣдно до змаганъ попереднихъ и заневняла їѣ потрѣбне удержанѣ и она яко така удержалась вѣдъ заглады и єсть досѣ.

Не можна сказати, щобы першѣ змаганя удержали ся въ цѣлости, треба було досвѣду, котрый показувавъ заведенѣ певныхъ зяѣнъ. Розкладъ науки єсть слѣдуючій:

Предметы въ класахъ		I-ой	II-ой	III-ой	IV-ой	Ра- зомъ
		г о д и н ь				
1	Релігія	1	1	1	1	4
2	Языкъ польскій	4	4	4	4	16
3	Языкъ рускій	1	1	1	1	4
4	Языкъ нѣмецкій	4	4	4	4	16
5	Исторія всесвѣтна и географія	3	2	2	2	9
6	Исторія натуральна	1	1	1	1	4
7	Фізика	1	2	2	2	7
8	Технологія	1	1	1	1	4
9	Аритметика	3	3	3	3	12
10	Геометрія	2	2	2	2	8
11	Каліграфія	1	1	1	1	4
12	Слѣвъ	1	1	1	1	4
13	Гимнастика	1	1	1	1	4
14	Рисунки вѣдучій	4	4	4	4	16
15	Рисунки фаховій	4	4	4	4	16
16	Столярство на підставѣ слѣйду	8	4	8	8	28
17	Токарство	—	4	4	4	12
18	Спицерство	—	—	2	2	4
Разомъ		40	40	46	46	172

Класса II. дѣлится на 2. группы, одной суть въ столярни, другій въ токарни.

Порівняймо теперь предметы теоретичні зъ фаховыми а окаже ся, що технологій, рисунків вѣдучихъ, фаховыхъ, столярства, токарства та спицерства есть 80 годинъ въ цѣломъ закладѣ а теоретичныхъ по вѣдученю слѣву и гимнастики 84. Зъ того збѣтавленя переконаємося, що одной зъ другими рѣвноважать ся.

Ученики класы I. и II. мають 4 разы на тыждень по 7 годинъ щоденно а 2 разы по 6 год.; разомъ 40 годинъ на 6 днѣвъ. Въ III. и IV. класѣ 4 разы тыжднево по 8 годинъ а 2 разы по 7 годинъ. Въ зимѣ суть ученики въ школѣ вѣдъ 8—12. години рано, а вѣдъ 2—6. по обѣдѣ; въ лѣтѣ вѣдъ 7—12. рано и вѣдъ 3—5. або 6-той по обѣдѣ.

Ученики суть переважно въ вѣцѣ 10 до 16 лѣтъ. Щобы выдати судъ, чи праця вѣдновѣдає вѣкови, треба бы обширѣйше застановитись. Правда, що до сего часу бачили мы учениківъ помимо такъ довгого щоденного занятя здоровыми, але зъ другой стороны гадаємо, що належалобъ троха обнижити число годинъ збѣ взгляду на вѣкъ, та щобы молодѣжь могла перебувати бѣльше на свѣжѣмъ воздухѣ. Теоретичною наукою заняті суть ученики наибѣльше 4 години денно — рѣшту часу пробувають въ варстатахъ та въ сали рисунковій — що вѣдсвѣжує умъ, але все таки за довго пробувають въ замкненѣмъ воздухѣ, котрый нѣколи не може бути чистымъ. Теоретичніи предметы мусѣть бути въ той способѣ преподавані, щобы ученики майже въ школѣ лекцій научили ся. На працю домову можна въ дуже малѣй части числити. Вѣдъ ученика 12-лѣтнього, котрому кажемо въ школѣ черезъ 7 годинъ бути

занятымъ, годъ вымгати, щобы ще въ дома мѡгъ учить ся. Се естъ справдѣ неможливимъ: 7 годинъ на працю — 7 на сонъ; вѡдъ 7—8-ои години рано и въ полудне вѡдъ 12—2-ои числити не можемо, бо то часть, щобы ученикъ зѡбравъ ся до школы, а въ полудне, щобы вѡдпочавъ, то разомъ маємо 17 годинъ денно; позѡстає 5 годинъ, зъ котрыхъ вѡдкинемъ 3 години на вѡдпочинокъ вечѣрный, довшій сонъ, одже позѡстануть 2 години, котрѣ щоденно може ученикъ пильный обернути на науку домашну, розумѣ ся, коли его въ дома не вживають до жадныхъ послугъ. То друга причина, котра промовляє за тымъ, щобы зменшити число годинъ и дати сприможаѡсть ученикамъ приготавливати ся въ дома зъ предметѡвъ теоретичныхъ.

Силы учительскѣ суть слѣдующѣ:

1. До группы першой, зъ котрею естъ получена наука зручности	2 учит.
2. До группы другой	1 „
3. До группы третьей	1 „
4. До фаховыхъ рысункѡвъ, токарства и рѣзбярства	1 „
5. До столярства	1 „

Разомъ 6 учит.

Пересѣчно на одного учителя припадає 29 годинъ тыжднево.

Придивѣмъ ся теперь, чи такъ уряджена школа выдѣлова навѣтъ по зниженю годинъ декотрыхъ предметѡвъ може принести хосенъ. Ученикъ выходитъ приготовленный теоретично и практично до каждого ремесла. Гадавъ бы не оденъ, що коли хто толькѡ годинъ посвячає столярству, токарству та сницерству, то лишень естъ приготовленный вѡдповѣдно до столярства, токарства и сницерства. Такъ не естъ. Столярства въ чистѡмъ розумѣнню ремесла не учить ся въ школѣ выдѣловѣй въ Сокали, лишень слѡйду, котрый подає якъ найбогатшій матерѣялъ до выробленя зручности, такъ само що до токарства и сницерства. Понеже школа та не естъ фахова, але приготавливає до школы фаховои ремѣсничои, тому гадаю, що зъ тои науки можна бы обтяти по кѡлька годинъ безъ шкоды для загального образования ученикѡвъ.

Ученики, выходящѣ зъ школы выдѣловой въ Сокали, суть дуже добрымъ матерѣяломъ до школъ фаховыхъ ремѣсничихъ и торговельныхъ, бо и теоретично и практично суть приготовлений, а що найважѣйше, привычасий до тяжкои працѣ фѣзичной. Думаємо одже, що школы такъ урядженѣ мають право именованя и можуть посередно приспособити краєви добрыхъ ремѣсникѡвъ и розумныхъ горожанъ, ходити лишень о то, щобы ихъ заведено въ мѣсци вѡдповѣднѣйшѡмъ, а именно у Львовѣ и Краковѣ, де укѡнчившѣ тѣ школы могли бы легко переходити до лучшихъ варстатѡвъ, школъ спеціальныхъ, та до гандлю. Естъ то дуже важна рѣчь, бо ученикъ бѣдѣйшого мѣщанина по укѡнченю школы такой охотно пѡшовъ бы до доброго ремѣсника, до гандлю або школы фаховои, але того всего въ мѣсци не має и мусѣть глядѣти иншого способу житя, противно, коли бы мавъ се все въ мѣсци, не йшовъ бы на писаря лишень працювавъ бы дальше въ напрямѣ поданѡмъ въ школѣ. — Львовѣ и Краковѣ мають много ремѣсникѡвъ и куцѣвъ; тѣ зновъ сыиѡтъ не завѣгда и не всехъ посылають до школъ середнихъ, лишень по бѡльшой части задержують въ дому и учать того самого ремесла, бо хотѣть мати наслѣдника, чижъ не охотно посылали бы дѣтей своихъ до такъ зреорганѡзованой школы, щобы сынъ-бувъ бѡльше образованымъ и способѣйшимъ до ремесла або гандлю? У нихъ естъ вже, бодай по бѡльшой части, выроблене

почуте, що ремісникъ або купецъ потребує більшого образования, якъ може мати зъ школы 4-класової, чого противно по малыхъ мѣстахъ нема, а се єсть головною причиною, що по укѣиченю 4 класъ сынѡвъ своихъ дальше до школы не посылають, тѡлько задержують въ дома, тримаючись тої максимы, що бѡльшой науки ремісникови не потреба. Виправдѣ у Львовѣ и Краковѣ та въ иншихъ декотрыхъ бѡльшихъ мѣстахъ суть заведеніи школы вечѣрній, однакожь тѣ не можуть жадиною мѣрою заступити добре и вѡдновѣдно до часу зорганізованой школы. Школы вечѣрній будучи tantum pacesarium мають ще инші недогѡдности. Не ту мѣсце близше застановлятись надъ ними, лишень смѣло можемо высказати, що мале число ученикѡвъ выносить правдивый зъ нихъ хосенъ, але о виробленю интелігенціѣ у ученикѡвъ навѣтъ гадати не можна.

На разѣ однакожь, нѣмъ власти узнають за вѡдновѣдне заведеніе такого рода шкѡлъ въ иншихъ мѣстахъ, можемо лишень тыхъ родичѣвъ, котрі хотѣли бы сынѡвъ своихъ вѡддати до ремесла або до шкѡлъ фаховыхъ, а бажали бы дати имъ бѡльше образованіе, заохотити, щобы посылали дѣтей до школы выдѣлової зъ характеромъ промысловымъ въ Сокалі.

РОЗУМЪ.

Приступаємо до дуже важной справы, т. є. до розсмотренія розуму. Ёще разѣ звертаємо на тое увагу, що розумъ (Vernunft) треба вѡдрѡжнити вѡдъ розсудка (Verstand). Розсудокъ єсть то можидѡсть мысленія; чоловікъ мыслить, одже має розсудокъ. Розумъ єсть зовсѣмъ що иншого.

Розумъ єсть то жерело трьохъ духовыхъ идей: красы, добра и правды. Застановімъ ся надъ тыми трьома идеями, а потѡмъ спѡзнаємо, що єсть розумъ.

Идея красы.

Краснымъ называємо тое, що намъ подобає ся, примѣромъ красна одѣжь, красный кѡнь и т. и. Зъ досвѣду знаємо, що кождому майже чоловікови що иншого подобає ся, и часто буває, що то саме одному подобає ся а другому нѣ, — одже що для одного красне, то для другого неразѣ погане. Примѣромъ: люде на островахъ Великого Океану проныхають собѣ скрѡзь хрѡстку мѣжь ямами носовыми кѡсть або зъ дерева точеній досыть спорій кѡльця, мастять своє тѣло товстою краскою, чернять зубы и думаютъ, що то єсть красне и т. и. Европѣйцѣ уважають такі преукрашенія гидкими. Мода примѣромъ, навѣтъ у Европѣйця, єсть доти красна, доки нова, — а скоро настане по нѣй новѣйша мода, то тамта уже утратила зовсѣмъ свою красу. Въ рѡжнихъ мѣсяцяхъ, у рѡжнихъ народѡвъ уходить за красне що иншого; навѣтъ поодинокі станы, поодинокі версты суспѡльїя, — дальше люде образованіи мають въ чѣмъ иншѡмъ своє угодбаніе, т. є. находятъ красу не въ тѡмъ самѡмъ, але въ чѣмъ иншѡмъ. Люде образованіи, именно женщины пристроюють свою голову зовсѣмъ инакше, якъ прості сельскі дѣвицѣ. Простыи народъ любить червоній, яскравій цвѣтъ; чоловікъ образованый не любить яскравыхъ барвъ, и шукає мѣжь ними гармоніѣ, — такъ якъ и тонѡвъ чистыхъ, некрикливыхъ и гармоніѣйныхъ, коли простыи народъ любує ся въ крикливыхъ

и галасливихъ тонахъ. — Для того повстала пословица: *de gustibus non est disputandum*.

Однакъ мимо того всего єсть еще и така краса, котру цѣнять в сѣ людє образованї, котру узнають всѣ народы, у всѣхъ часахъ и на всѣхъ мѣсяцяхъ, и котра вартости своєи нїколи не тратить ані не змѣняє; суть то краснїй штуки. Творы Гомера, Софокля, Фидїя будуть людє образованї цѣнити яко краснїй, будуть ними любовати ся и одушевляти ся, и они в сѣдомости людєй образованыхъ мають нинѣ такую саму вартѣсть, яку мали передъ тысячами лѣтъ. Лишь необразованый дикунъ не умѣ ихъ вартости пѣзнати. Такъ само вѣчно-красными будуть узнаванї творы и пѣзнѣнїихъ гєніївъ, якъ примѣромъ Дантого: *Divina comoedia*, — творы Шекспїра, Гєтого, Шїллєра, Мицкевича, Шевченка и пр.

Наколи поспытаємо: Щожь то єсть, що тымъ творамъ надає незмѣнну и вѣчну стѣйноєсть, и тоту неоцѣнену красу, — котру грѣшныи не можна заплатити, такъ она высоко стоить понадъ все, що єсть матерїальне, змысловє? Бєть то нашъ розумъ, котрый пѣзнає и оцѣняє тоту высшу духову красу, и вѣдрѣжняє єѣ вѣдъ красы змѣннои, переминающои, змысловои.... Богъ вщѣпивъ вѣ душу нашу тую можнѣсть, той розумъ, — треба єго лишь вѣдновѣдно розвинути. Розумомъ стоимо мы выше понадъ всѣ творы природы и понадъ найдоскональшїй звѣрѣ. Однакожь розумъ вѣ чловѣцѣ треба розвинути; суть людє, що черезъ цѣлый вѣкъ свѣй не чують и не розумѣють: чому людє одушевляють ся славнымъ концертомъ, гєніяльною игрою трагїчного артиста, первостепенной вартости намальованымъ образомъ и т. и.

Педагогъ повинъ мати собѣ за святый обовязокъ, вѣ выхованку своѣмъ розвивати почутѣ а потѣмъ пѣзнанє тыхъ трѣохъ духовыхъ идей, — бо вѣнъ тымъ будить свого выхованка до духового житїя, и розвиває вѣ нѣмъ тоту сторону єго сущєства, котра надає єму достоинство чловѣка.

Образованє идей красы. Перейдѣмъ вѣ короткости, якъ можна вѣ хлопцю (або дѣвчинѣ) розбудити и образовати почутѣ а потѣмъ пѣзнанє идей красы.

1. Найперше звертаймо увагу выхованка на красоту природы; берѣмъ єго часто на прохѣдъ, укажѣмъ єму вєхѣдъ и захѣдъ сонця, погѣдне небо звѣздами покрыте, и освѣтленє околицѣ яснымъ мѣсяченькомъ; покажѣмъ єму лєваду, украшену цѣтлами и зеленою травою; выведѣмъ єго до лѣса, де сїѣвають птицѣ, вѣ горы надъ рѣку, надъ озеро, — учѣмъ єго полюбити краснїй краєвидъ и гористый и плоскїй и мѣшаный.

2. Показуймо хлопцеви добрїй, поправнїй рисунокъ, — вѣдъ найлєкшихъ до труднѣйшихъ, вѣдъ простихъ до скомбїнованыхъ. Красна, поправна форма ихъ повинна єму подобати ся. Пытаймо єго: що сєй рисунокъ представляє? А коли вжє приїдемо, вѣ мѣру розвивающоєго ся змыслу у выхованка, до такихъ рисункѣвъ, котрї зъ правдою выражають сцєны зъ житїя, звертаймо єго увагу на выразъ лица, ока, на рухи тѣла и т. и., и уважаймо чи вѣнъ розумѣє гадку, яку рисовникъ вѣ образку представити хотѣвъ. Тымъ способомъ научити ся хлопецъ розпѣзнавати мысль вѣ кождѣмъ рисунку, а вѣдъ такъ и идею воплощену вѣ творяхъ гєніяльного маляря. Дальше: добре єсть, щобы выхованокъ учивъ ся рисунокѣвъ у доброго рисовника, и щобы вѣнъ пѣдъ проводомъ образованого чловѣка вѣ тѣмъ напрямѣ посѣщавъ музеи штукъ красныхъ. Подѣбно має ся рѣчь и зъ рѣзьбою; треба лишь, щобы єлєвови показувати рѣзьбы поправнїй, ажъ доки не доведе ся єго до того, щобы

ему показати рѣзбы геніяльных авторѣвъ, котрыхъ на жаль у нашѣмъ краю находить ся лишъ де-неде дуже рѣдко.

3. Вырабляймо смакъ естетичный вихованка на поезіи, розумно трактованій. Хлопцѣи и маленькому, подобають ся стишки легонькїи и плавнїи, посправно написанїи, представляючіи по просту а зъ правдою проявы чи то зъ природы чи зъ житя людского. Розвиваймо въ нїмъ той змысль постепенно и вѣдновѣдно его умысловому розвоєви. Нїчого не будить такъ скоро любовь до красы духовои, якъ поезія. Пригадую собѣ добре тоє зъ моихъ хлопчячихъ лѣтъ. Мавъ я тогды рокѣвъ 12, коли до дому нашего привѣзъ мѣи шуринъ „ballady“ Мицкевича, и читавъ ихъ голосно въ кружку нашей родины. Якесь нове житѣ розбудило ся въ мѣи, — нове свѣтло засіяло въ моѣи душѣ, незнане чувство зворушилось въ моѣмъ серци. Оно мѣи було милѣйше надъ все дотеперѣшнїи приємности и забавы, — и я вѣдъ теперь почавъ прилѣжно читати.

4. Въ подобный способъ будѣмъ и розвиваймо въ вихованку змысль до музыки. Красна мелодія, именно пѣсеня народна, подобає ся хлопцѣи; она збудить въ серци подобну струну, котра вѣдгомонить тоту мелодію. Частѣйше велухуванє ся въ краснїи мелодіѣи образѣи и розвиває змысль до до музыки що разъ бѣльше, — а постунаючи розсудно вѣдъ лекшого до труднѣйшого, приспособить ся вихованка до розумнїи и вышшихъ композицій майстерскихъ утворѣвъ и до свѣдомости идеѣи красы, воплощенной въ геніяльнѣмъ музычнѣмъ утворѣи. Розумѣє ся, що въ своѣмъ часѣ треба вихованка провадити на вѣдновѣднїи его розвоєви музычнїи продукціѣи, зъ разу лекшїи, вѣдтакъ труднѣйшїи, на концерты и на оперы.

5. Такъ само поступати треба и зъ розбудженѣмъ змыслу для красныхъ будѣвъ. Есть то рѣчь труднѣйша, бо у нашѣмъ краю мало есть буднїковъ взѣрцевыхъ и красныхъ въ правдивѣмъ слова значенію. Тутъ треба користати зъ рысункѣвъ правдиво класичныхъ будѣвъ: старинныхъ, середновѣчныхъ и новѣйшихъ, якъ не можна робити подорожей до европейскихъ великихъ мѣстъ. Въ тѣмъ взглядѣ треба уже глубнїихъ студій.

6. Треба зъ часомъ повести вихованка до театру. Въ добре улаженѣмъ театрѣ скупленїи суть все краснїи штуки: поезія, плястика, танецъ, красна вымова, сцѣвъ, малюнки. До хосенного зъужиткованя театру треба вже вышого образования. Справдѣи легкїи, зъ житя повседневного схопленїи сценїи предствалєня, накопи суть зъ талантомъ и зъ правдою вѣдданїи, — и накопи не мѣстятъ въ собѣ нїчого неморального, — можуть много причинити ся до розбудженя змыслу красы и въ загалѣи до розвою душевного. Але менторъ най добре уважає, на якїи кусникъ має вихованка запровадити до театру. Бо кусники неморальнїи, нынѣшнїи водевилѣи а часто и комедіѣи суть такъ написанїи и предствалєнїи, що затирають встыдливѣсть, подражняють нервы, будять жадобы змысловїи а часто сѣють зерно ложныхъ и погубныхъ засадъ. Въ певнѣмъ стадіумѣ образования треба конечно завести вихованка до театру на класичнїи драмы, — именно Шіллєра, Шекспіра и имъ подобныхъ, — особливо тогды, коли появить ся на сценѣи славнїи артистѣи. Въ сценїи геніяльнѣмъ предствалєнїю геніяльного драматичного автора есть зарѣвно воплощена идея, такъ якъ въ кождѣи краснѣи штуцѣи; — щасливый той, хто єѣи пѣзнати, духовымъ окомъ видѣти може.

Въ нынѣшнѣмъ часѣи, де свѣтъ вѣдданныи переважно реалізмѣи, конечною стало ся потребою вже зъ малку звертати увагу вихованка на тоє

все, що єсть спосібне розбудити в нїмъ любовь до духовои краси, до поезїї и краснихъ штукъ, щоби не ставъ ся зъ него цинікъ, що высмѣвати буде поезію, яко пусту мрію, котра не дає пожитку, не накормить ані не напоить чоловіка. Вже починають ширити ся и убивають молодѣжь такі релістичні погляды... Тому найвысшій часъ будити и розвивати вѣдь наймолодшихъ лѣтъ змысль и любовь до духовои краси.

ЛАКОМСТВО.

[Приготовленє методичне до подѣбного роду уступѣвъ, похѣщенныхъ вѣ читанкахъ для народнихъ шкѣлъ].

Цукоръ чи перець зъ рѣвною жадностею несе першій разъ дитина до устѣ, доперва чутѣ смаку рѣшає, що має тягнути до себе, а що кинути на землю. Засмакувавши разъ чогось, хоче ся сего й дальше, и то що разъ то бѣльше... Часомъ бажаня такі вѣ наслѣдокъ слабости, кары, встыду, словомъ неприятныхъ вражень покидають поневоли дитину, и се, що було для неї приятнымъ, стає ся опѣсля вѣдрозу.

Не одна рѣчь дѣлає першій разъ неприятно, примѣромъ тютюнъ, острій напої и т. и., а прецѣнь чоловікъ, навикнувши до нихъ, пропадає за ними, хочъ знає, що се руйнує его фїзичнїй и душевнїй силы и коротить житѣ. Лакѣмство робить зъ людей рѣжнихъ дивоглядѣвъ. Жадоба грошей перетворює чоловіка вѣ ненасытного скупця.

„Той мурує, той руйнує,
Той насытымъ окомъ
За край свѣта споглядає,
Чи нема краини,
Щобъ загарбѣть и зъ собою
Взять у домовину....“

Тутъ описанїй неприроднїй жадобы чоловіка, котрїй готовъ все найсвятѣйше здоплати, знищити, що стоять на дорожѣ, ведучѣй до его мнимого щастя. А все то „Взять у домовину“, щоби нѣхто навѣть по смерти не схѣсновавъ зъ сего. Яка страшна лукавѣсть!... Искарїотъ предатель по-неволи насуває ся на гадку. Ненасытнѣсть и пристрасть росли, крѣпили ся и зъ лѣтами заволодѣли совершенно душею захланника.

Справдѣ дитиннїй бажаня обмежають ся на ласощѣ, марнїй игры, но вѣ тыхъ маринцяхъ мѣстити ся неразъ зарѣдъ великого лиха, подѣбно якъ крыє ся вѣ искорцѣ страшнїй пожаръ.

Жадоба до ласощѣвъ зроджує ся вѣ дитинѣ зъ рѣжнихъ не даючихъ ся стисло означити причинъ. Нуды, безчиннѣсть чи мало насувають „грѣшнихъ мыслей“, возбуждають жажду до заказаныхъ овочѣвъ; дальше бабки, дядьки, домашнїй приятель пхають дѣтямъ безъ розваги цукерки, медѣвники и выставляютъ дитину на борбу зъ покусѣю: она готова пѣзнѣйше вынести тайкомъ цѣлу касу вѣтцѣвску якому несовѣстному гандлярєви за заплѣснѣли и хробачливїй „рожки“. Прозорлива мати єсть ту найлѣпшымъ сторожемъ-хранителемъ проти такихъ вужѣвъ-кусителейъ, усуваючи вѣ пору вѣдѣ

своихъ дѣтей-цвѣтѣвъ шкодливу овадню. Дальшимъ сторожемъ проти сего єсть школа; ѣй то доставляютъ такъ богатство якъ и бѣднѣсть, такъ паньство якъ и селяньство не мало кандидатѣвъ зъ сего рода хибами. Учитель ту має часто великій неприяности и богато мусить понести трудѣвъ, закимъ прожене закоренене лихо.

Перепровадженє методичне уступѣвъ подобного змѣсту має на цѣли взбудити въ дѣтяхъ вѣдразу до лакометства. Гадка, що бере ся певну вѣдвѣчальнѣсть за тѣ недолѣтки и, що они колись дѣйшовши до розуму оцѣняють справедливо такъ кожду вѣтцѣвску пересторогу, якъ и байдужне трактованє справы, додасть не мало заохоты. Одно єсть важнымъ: естерегти ся голословного моралізованя; се мало що поможе, а самъ моралізаторъ може легко выкликати неприхильну критику въ малыхъ слухачахъ: постоянный перестороги знудять дѣтей а учитель ставить ся въ рядѣ зъ бабкою, котрой говорливѣсть не одному надоѣла до живого.

Задача:

Лакома Юстина иде до пивницѣ, знаходить солодкій сухарикъ, зѣѣдає и трѣить ся нимъ. Помѣчь лѣкаря спасає єѣ вѣдъ смерти.

Выробленє:

Юстина любила ласувати. Цукоръ, овочѣ и иншій солодкій рѣчи не могли остояти ся передъ нею. Разъ пѣйшла до пивницѣ. Ту знайшла на полицѣ солодкій сухарикъ, котрый сейчасъ зѣѣла. Въ короткѣмъ часѣ дѣстала страшныхъ болѣвъ и нудностей. Сухарикъ сей бувъ труткою на мыши. Юстина мало не стрѣбла ся. На щастє прийшовъ въ пору лѣкарь и удало ся єму выратувати лакому вѣдъ смерти.

Стефанъ Ковальчъ.

Вступный испытъ до середнихъ шкѣлъ.

Пѣсля рескрипту Высокои ц. к. Рады шкѣльной краєвой зъ дня 26-го цвѣтня 1890 ч. 6595 повиненъ бути слѣдующій обягъ вымогѣвъ при вступномъ испытѣ до середнихъ шкѣлъ:

1. Зъ религіѣ треба вымагати вѣдомостей, котрѣ пѣсля теперѣшного розкладу повиненъ собѣ придбати ученикъ въ першихъ чотырохъ рокахъ обовязковой науки шкѣльной въ школахъ чотыро-клясовыхъ.

2. Зъ языка выкладового: читанє плавне и выразне; обясенє перечитаныхъ уступѣвъ пѣдъ взглядомъ змѣсту и звязи мыслей; оповѣданє змѣсту бѣльшими уступами; знакомѣсть частей мовы, вѣдмѣна именикѣвъ и глаголѣвъ, знакомѣсть реченя поєдинчого, розширеного и розбору єго складовыхъ частей пѣдъ взглядомъ складнѣ згоды и порядку; поправне написанє диктату зъ обягу повятій знакомыхъ ученикамъ зъ увзглядненємъ головныхъ засадъ знакѣвъ роздѣловыхъ.

3. Зъ языка нѣмецкого: читанє плавне и зрозумѣле; знакомѣсть вѣдмѣны родѣвникѣвъ, сущникѣвъ, приложникѣвъ, займенникѣвъ (особовыхъ, посѣдательныхъ, веказующихъ и взглядныхъ); вѣдмѣна слѣвъ помѣчныхъ и глаголѣвъ сталыхъ у всѣхъ формахъ роду дѣяльного и страдального, та-кожь вѣдмѣна звичайныхъ глаголѣвъ мѣцныхъ; засѣбъ выразѣвъ зъ обягу

понятій знайомихъ ученикамъ; поправне написані легкого диктату, котрого змѣсть подасть ся ученикамъ напередъ въ языцѣ выкладовѣмъ.

4. Зъ рахункѣвъ: писаніе чиселъ до міліона включно; бѣглѣсть въ чотырохъ дѣляняхъ цѣлыми числами; певнѣсть въ табличцѣ множенія и знакомѣсть важнѣйшихъ мѣръ метричныхъ.

До означенія поступу ученикѣвъ въ части писемной и устной треба послуговати ся выключно скалею цензуръ, уживаныхъ въ пѣвѣрочныхъ свѣдоцтвахъ. Недостаточный поступъ въ однімъ предметѣ испыту — выключаетъ ученика на цѣлый рѣкъ вѣдъ принятія до якои небудь середньої школы.

Плянъ науки руской мовы въ гѣмназіяхъ.

(Дальше).

Що до клясъ *третьей и четвертой* требабъ попередъ усею взяти на увагу наведеній повыше слова плану про: „выроблюваніе доброго смаку за приводомъ взорѣвъ поетичныхъ прозовыхъ“. Добра (але не надто подрѣбна або крута, вымушена) *диспозиція* дуже богато причиняєсь такъ до выясненія змѣсту и проводной гадки, якъ и до зрозумѣнія ходу мысли, току оновѣданія. Пильну увагу треба звертати на богатство и красу мовы, вказувати поодинокі слова и звороты (особливо такі, що пригодають ся въ поточной мовѣ), вказувати барву (кольорить) оновѣданія, вказувати на рѣзницю поезіи и прозы, на будову стихѣвъ, вказати рѣзницю лірики и епіки. Въ четвѣртѣй клясѣ треба такы подати малый, принагѣдный *курсъ эстетики*, а то тымъ наче, що зъ грамматики призначена на сю клясу наука про складаніе стихѣвъ (то значить, въ вѣдношенію до руской мовы, наука про *ритмику*; въ VI-тѣй кл. буде треба вказати и слѣды розмѣру гл. Огоновскій Studien, стр. 220—224, т. 2, 3 и 7; Метлинскій въ переднѣмъ словѣ до сборника пѣсень, 1854). — Нагода до естетичныхъ увагъ лучить ся вдруге хіба ажъ въ 2-ѣмъ курсѣ VI-ои та въ клясѣ VII. и VIII., а тогды уже не зовсѣмъ на се пора.

Въ *третьей* клясѣ треба бы зъ грамматики взяти попередъ всею що важнѣйше зъ науки про звуки; на пр. зъ науки про самозвуки, на першѣмъ мѣсци переходъ *о* и *е* на *і* (*ѡ*, *ѣ*) и роззвѣвъ, — зъ науки про спѣвзвуки: вокалізацію *е* и *я* (лазка, ходивъ, кровь, вожъ), перемѣны спѣвзвукѣвъ *г*, *к*, *х*, *з*, *ц*, *с*, *д*, *т*, (потрѣбне се опѣсля при деклінаціи и конюгаціи); можна бы коротко згадати, що до в. X. (менше-бѣльше до принятія христіанства) були у насъ и носовы звуки, и вказати примѣры: пяти — *пѣу*, дуги — *дѣу*, а *з* и *ѣ* (яко звуки) дотрєвали ще Слова о полку и грамотѣ XIV-ого вѣку. Думаю, що розумна, ясна и коротка, фактична згадка про се бѣльше причинить ся до выясненія погляду на розвѣй живої мовы, нѣжъ инші теоретичны выводы. Думаю такожъ, що ще передъ розпочатѣмъ науки про звуки добре бы було перейти коротко *этнографію Руси* и вказати головны нарѣчія пѣсля грамматики д-ра Огоновскаго и зъ уваженіемъ маны. При науцѣ деклінаціи добре бы перевести порѣвнаніе подѣлу на клясы зъ мовами лат. и грецкою, и треба конечно уважливѣе рѣзницю *кореня*, *пѣня* и *окѣнченія*; потѣмъ вже не буде на се нѣ часу нѣ мѣсца. При деклінаціи думавъ бымъ про при уѣнченіяхъ

надежѣвъ звернути пильну увагу на проявы *аналогіѣ* (на пр. переходъ колишньої вѣдмѣны *сынъ* — *сыну* до вѣдмѣны I-ои), хоть безъ надто великого вглублюваня въ подробности та виѣмки, а при утрєвалєню вѣдомостей конечныхъ и певныхъ. Въ другѣмъ курсѣ, при науцѣ складнѣ згоды (пропущеной въ плянѣ) та складнѣ ряду (надежѣвъ) треба узгледити важнѣйшій конструкціѣ латиньскій. Треба такожъ перейти коротко *невѣдомий части мовы*, въ звязи; буде се повторенємъ и доповненємъ зъ кл. I-ои. Що до науки граматики взагалѣ въ III. и IV-ѣй класѣ, то повторю ще разъ, що треба вдержувати на оцѣ ясну цѣль науки, то зн. такіѣ правила, що опановують цѣлу мову и мусять бути сказѣнками при практичнѣмъ уживаню мовы, сѣ — треба научити; иншій можъ або пропустити, або лише пояснити и освѣдомити зъ ними ученикѣвъ. Про читанку згадавъ я powyше кѣлька слѣвъ; головню треба бы дбати про заокругленє науки, щобъ наука не була случайною, дорывочною, але щобъ въ рѣвнѣй мѣрѣ розвивалась все дальше и доповнялась. Що до письменныхъ вправъ, то ученики повинни вже мати цѣлковиту певнѣсть въ уживаню мовы и вправлятися въ опановуваню що-разъ довшого и труднѣйшого змѣсту; найлѣпше выбирати темы звѣстнѣй ученикамъ такъ зъ читанки якъ и зъ науки якого иншого предмету. Кѣлька темъ можна взяти зъ латиньскои лектуры.

Въ четвертѣй класѣ треба конечно взяти *дещо трохи* зъ науки про творенє ииѣвъ; буде се доповненємъ науки вѣдмѣны именъ и приготоуванємъ до вѣдмѣны дѣслова (ииѣ часу теперѣшного и способу неозначеного). Науку про творенє ииѣвъ уважаю досыть потрібною, бо часто лучаєсь, що уживаємо въ поточнѣй мовѣ хибныхъ наросткѣвъ: такъ на пр. лучилось менѣ читати слово „чарѣвничій“ (вѣдъ чарѣвникѣ) замѣць „чарѣвний“ або „чаруючій“. Потѣмъ слѣдує вѣдмѣна глагола, та повторенє (принагѣдне) науки про реченє поединче. Въ другѣмъ курсѣ можнабъ перейти складню дѣслова, науку про реченє зложєне и многокrotnie, и складанє стихѣвъ. Вѣдмѣну такъ именъ якъ и дѣслѣвъ треба принагѣдно часто повторяти и пригадувати. При складнѣ дѣслова треба порѣвнати систему часѣвъ рускихъ а латиньскихъ и грецкихъ, а при речєняхъ побѣчныхъ — важнѣйшій конструкціѣ латиньскій. Про складанє стихѣвъ и читанку сказавъ я вже выше; пригадую ще лише ученє на память взоровыхъ уступѣвъ и робленє диспозицій. Въ письменныхъ вправахъ можна бы вже узгледити темы загальнѣйшій и перейти до лекшихъ выводѣвъ, на пр. „Молитва Козакѣвъ, въ поезіѣ Шевченка п. з. Гамалія“ (провѣдна гадка), „Козаки въ Византіѣ“ (тожъ пѣсля сєи поезіѣ, образѣвъ), „Для чого сестра покинула свого брата“ (и. опов. М. Вовчка въ читанцѣ, початокъ до характеристикѣ), „Недѣля на селѣ“ (образѣвъ сельсого житя), не згадуючи вже темъ, звѣстныхъ ученикамъ чи то зъ лектуры латиньскои, чи зъ науки иншихъ предметѣвъ. Въ той способѣ проведено буде стєпєнованє вѣдъ класѣ I-ои до IV-ои, вѣдъ вѣдновѣдєй на питаня и подаваня змѣсту коротшихъ оповѣданъ — до уступѣвъ довгихъ и трудныхъ и лекшихъ розвѣдокъ. Въ 2-ѣмъ курсѣ треба 2—3 разы задати писанє листу (и. пр. оповѣданє въ формѣ листу). Въ третѣй и въ четвертѣй класѣ мусять *correcta* вже вѣднати, натѣмъ треба зазначувати при цѣправлюваню задачъ, котрѣ ученики мають задачу переробити.

Здаєсь менѣ, що при вдержуваню на оцѣ суги науки та при дробнѣмъ ограниченю, можна пѣсля того самого розкладу предмету поступати при науцѣ руского и въ польскихъ гѣмназіяхъ. Нѣмъ перейду до класѣ дальшихъ, хо-

тѣмъ бымъ звернути увагу ще на двѣ важнѣй рѣчи: 1) Учителѣ руской мовы повиннѣ бы конечно постаратись хотѣ о яку-таку бібліотеку для ученикѣвъ низшой гімназіѣ, де булибъ вѣдповѣднѣй оповѣданя и книжки науковѣ (на пр. зъ руской исторіѣ); тяжко се у насъ прийдеть, але депо все таки зрѣбити можна. 2) Заходить конечно потреба выданя *школьной мапы Руси* (стѣнной, и малой для ученикѣвъ), бо безъ того ставеть поправнѣ переробленѣ многихъ уступѣвъ читанокъ майже неможливимъ.

Вкѣнци що до науки зъ „власной цѣльности“. Ученики дуже радо учать ся зъ власной цѣльности, але та наука повинна бы зъ рѣжныхъ причинъ ограничитись на читанкѣ, на такихъ уступахъ читанки, що не були перероблюванѣ въ школѣ. Взагалѣ кождѣй добрый ученикъ повиненъ бы выказатись передъ учителемъ добрымъ ознакомленѣмъ зъ цѣлою читанкою.

(Дальше буде).

НОВИНКИ.

— **Письменнѣ испытѣ клѣзуровѣ** для кандидатѣвъ стану учительского школѣ гімназіальныхъ и реальныхъ зачнуть ся 27. червня с. р. Скоро они скѣнчать ся, буде розписацѣй речениць на испытѣ устнѣй.

— **Депутатѣя сунѣнтѣвъ** була 29. мая н. с. на авѣиенціѣ у міністра д-ра Гавча, чтобы ему подѣкувати за системѣзованѣ новыхъ посадѣ. При той нагодѣ просила депутатѣя, чтобы лѣта службы зъ нецѣлковитою квалифікаціѣю науковою числено яко звичайнѣй лѣта службы. Міністеръ завѣривъ, що за вѣсѣгда стараеть ся подѣирати справы сунѣнтѣвъ, и высказавъ надѣю, що незадовго и повысшу справу залагодить по можности успѣшно.

— **Ювилей.** Недавно обходила Англіѣя 50-лѣтнѣй роковинѣы новои системы почтовой, обдуманой Ровляндомъ Гіллямъ. Ровляндъ Гілля уродивъ ся въ Киндермистерѣ въ р. 1795 и зъ початку вѣддававъ ся студіѣмъ математики та механики. Въ р. 1835 именовано его секретаремъ австрѣйской комисіѣ, на котрѣмъ то становищи причинивъ ся вѣнъ богато до зрѣсту и добробыту той комисіѣ. Але найважнѣйшимъ его трудомъ була брошура о реформѣ почтовой, оголошена въ два роки пѣзнѣйше. Въ той брошурѣ Ровляндъ Гілля домагавъ ся, чтобы завести пропорціональну таку вѣдъ листѣвъ, т. е. оплату не за вѣддалене посылки, але за еѣ тягарѣ. По довгѣй опозиціѣ парламентъ австрѣйскѣй принявъ той проектъ, а Гілля именовано начальнымъ директоромъ почтъ. Однакѣж и по зъорганизованю новои системы мусѣвъ Гілля бороти ся зъ опозиціѣю и въ р. 1843 уступивъ самъ зѣ становищи директора. Але его заслугу такъ загално всѣ признавали, що въ кѣлька лѣтъ пѣзнѣйше народъ въ дорожѣ складокъ зложивъ ему суму до 150.000 зр. ав. на нашъ грошѣ. Въ ювилейномъ торжествѣ участвовали найвысшѣй круги правительственный разомъ зъ лѣордомъ майоромъ Лондону, при чѣмъ бувъ присутнымъ и князь Уельскѣй.

— **Політехніки а школы промысловѣй.** Збѣръ професорѣвъ нѣмецкой політехніки въ Празѣ выготовивъ до министерства просвѣты пропамятнѣе письмо, въ котрѣмъ вказуе на трудности, якѣ надѣбуютъ австрѣйскѣй політехніки задля австрѣйскихъ школѣ промысловѣхъ. Треба доконче означити точно обѣмъ дѣланя высшихъ школѣ промысловѣхъ державныхъ, бо инакше політехніки будутъ zagrożенѣй въ своихъ найжизненнѣйшихъ интересахъ.

— **Послѣднѣй кобзарѣ.** Недавно померъ на Украинѣ Остапъ Вересай, 83-лѣтнѣй старецъ, оденъ зъ послѣднихъ, а може вже и послѣднѣй хѣриакъ украинскѣй. Покойный пригадувавъ всѣмъ справдѣшного Бояна, а его слава лунала по всѣй Украинѣ, такъ, що въ р. 1874 запрошено его до Кіева, чтобы свѣзавъ на

археологічнѣмъ конгресѣ. Велике щастє, що любителѣ нашон народнои старини позанисували богато пѣсень у своихъ збѣрникахъ, а то були бы они пошли у грѣбъ разомъ зѣ своимъ сѣтвомъ. Теперъ варто бы тѣмъ пѣснѣмъ у одно зѣбрати и выдати посли можности и зѣ аріями, въ котрыхъ такъ вѣдбыває ся духъ мпунности...

— Будовельный рухъ у Львовѣ такъ збѣльшивъ ся вѣдъ кѣлькохъ лѣтъ, що незадовго годѣ буде найти господаря, котрый бы лишивъ огородецъ, або кѣлька деревъ при своѣй реальности; все паде вѣдъ неумолимои сокиры. Справдѣ несказано прикро дивити ся на дерева, покритѣ гарною зеленою, а неразъ и овочами, а мимо того рубаютъ ся они безъ милосердія, абы ино зрѣбити мѣсце пѣдъ будынокъ. Тымъ способомъ для зыску зрѣкають ся люде невиннои а такъ добродѣйнои для нашего ока приятиности, якои дѣзнаємо, дивлячи ся на зеленѣ сады и огороды. Та ще и то цытанє, чи при такѣмъ множествѣ каменницъ не снадуть цѣны мешкань, а тогды певно не оденъ гѣрко пожалує, що добровѣльно позбувъ ся свѣжого воздуха, такъ необходимо потрібного до здоровья. Дерево легко зрубати, та не такъ легко дочекати ся нового, — а свѣжого воздуха не заступлять нѣякѣ цытныи мурѣ.

И що тутъ дивувати ся нашому селянинови, що прибитый злыднями не чує потреби засадити одну-другу деревину коло своєи оселѣ. Благодатный впливъ школы придавъ бы ся пѣдъ тымъ взглядомъ не лише нашѣй незрячѣй братіи, але ще и декому иншому.

— **Затмѣнє сонця** дня 17. червня н. с., котре буде можна и у насъ бачити, не буде цѣлковите, ино такъ зване обручкове, т. е., що мѣсяць не закрѣе цѣлон поверхнѣ сонця, лишень лишить наоколо досыть велику полосу свѣтляну. Тое затмѣнє буде видно въ цѣлѣй Европѣ, въ захѣднѣй Азїи и въ Америцѣ по экваторѣ, — однакѣмъ найдокладнѣйше представить ся оно на захѣднѣмъ побережю Америки, на Кретѣ, въ Малѣй Азїи, на полудни коло Каспійского моря и коло Калькуты. При обручковѣмъ затмѣнїю не можъ обсервувати такъ званои корони затмѣнїя тому тоє затмѣнє не представить великого интересу въ фаховыхъ кругахъ.

— **Зѣ гїмназїи станиславѣвскои** — якъ доносять польскѣ газеты — выключено за антирелігїйность 7 ученикѣвъ, а то 1 зѣ шестои класы, 4 зѣ пятои а 2 зѣ четвертои класы.

— **Нагѣнку за чоловѣкомъ** мусѣли зрѣбити въ околици Лежайскѣ. Одинъ чоловѣкъ покусанный скаженимъ псомъ, самъ дѣставъ скаженины и кидавъ ся на людей та ихъ кусавъ. Треба було ловити его въ лѣсѣ, де укывъ ся въ гущавинѣ и не давъ ся спѣймати. Тогдѣ хотѣли его выполохати выстрѣломъ зѣ стрѣльбы, при чѣмъ шротъ поцѣливъ нещасного коло сердца и убивъ его.

ШКОЛЬНІЙ ВѢСТИ.

— **Именованя.** Крѣва Рада шк. именовала Михайла Немиловича зѣ Терпѣловки сталымъ учителемъ етатовои школы въ Ядѣвцяхъ, Юліяна Левицкого сталымъ учителемъ етатовои школы въ Тростянци, Петра Вайнера сталымъ учителемъ молодшимъ, завѣдуючимъ фїліяльною школою въ Лѣсичинцяхъ, Олександра Юрчиньского сталымъ учителемъ етатовои школы въ Плотичи, Теодора Скалецкого сталымъ учителемъ молодшимъ 2-класовои школы етатовои въ Ярычевѣ новѣмъ, Франца Адама Кайзера сталымъ учителемъ 4-класовои школы етатовои въ Сокали, Валентину Крехликѣвну сталою учителькою молодшою 2-класовои школы етатовои въ Вязовниці.

Товариство „Просвѣта“

И

„РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

при зближающихъ ся исцѣлахъ въ школахъ народныхъ подають до вѣдомости Свѣт. Радъ школьныхъ, Внов. священниковъ, катихитовъ, учителей и родичевъ, що книжки накладу товариствъ, призволенъ кр. Радою школьною на преміи для учениковъ, *красно оправленъ зъ позолочеными берегами*, можна купити въ канцеляріи товариства при улицѣ

Ворменской ч. 27. по слѣдующей цѣнѣ:

Добре роби, добре буде . . .	17 кр.	Житє св. великомуч. и мѣ- кари Пантелеймона . . .	20 кр.
Росказы про силы природы . . .	20 "	Дрѣбна птица господарска а великій грошъ . . .	20 "
Оповѣдани о житію св. Бо- риса и Гѣлба . . .	20 "	Вѣдкрыте Америки . . .	22 "
Повѣстки для дѣтей . . .	27 "	Молитвенникъ народный въ звычайной оправѣ . . .	20 "
Сестра . . .	15 "	а) хребетъ полотняный и зо- лоченый хрестъ зъ переду . . .	25 "
Байки . . .	22 "	б) цѣла оправа полотняна, береги золоченъ и зо- лоченый хрестъ зъ переду . . .	35 "
У пропасть дорога ховска . . .	28 "	Зоня безплатна учителька въ хорошихъ переплетѣхъ . . .	25 "
Зоря . . .	22 "	въ звычайномъ . . .	15 "
Исторія Руси ч. I. . .	25 "		
Исторія Руси ч. II. . .	23 "		
Исторія Руси ч. III. . .	28 "		
Паша душа въ господарствѣ . . .	35 "		
Левъ и конопль . . .	24 "		
Рогата худоба . . .	45 "		
Пастка . . .	24 "		

Выдани „Руского Товариства педагогичного“:

Образковъ выдани:

Звѣринецъ ч. I. . .	10 кр.
Звѣринецъ ч. II. . .	10 "
Звѣринецъ ч. III. . .	10 "
Звѣринецъ ч. IV. . .	10 "
Робинзонъ . . .	40 "
Мала менажерія . . .	35 "
Дикій звѣрѣта . . .	35 "

Читанки безъ образковъ.

Читанка ч. I. по 10 кр., въ оправѣ . . .	20 кр.
Читанка ч. III. " 10 " " " . . .	20 "
Читанка ч. IV. " 10 " " " . . .	20 "

❧ Всеякія замовленія высылають ся скоро и точно. ❧

Выдає „Руске товариство педагогичне“. — За редакцію відповідає о. Иванъ Чапельскій,
голова товариства.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подъ заридомъ К. Беднарского.

Предплатя:

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рікъ 3 зр.

—>#<—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАНЪ

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. ворженська
ч. 27.

—>#<—

Неопечатані ре-
кламаці без-
платні.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяця.*Наука ручныхъ работъ для хлопцѣвъ и еи педаго-
гичне значѣнє.

(Пѣсля Іосифа Урбана).

Gebildeten Geist
Und fertige Hand
Zum Heile und Segen
Für's Vaterland!*(Шкѣльна робѣтня въ Найлерженфельдѣ).*

Новѣйша педагогія домагає ся гармонійного виображення цѣлого чо-
ловѣка. Таке виображенє дасть ся осягнути лише за помочєю рѣвномѣрного
розвитя тѣлесныхъ и душевныхъ способностей у доростающей молодѣжи, бо
лише такий розвѣй єсть остаточною цѣлєю правдивого образования. Однакожъ
тои педагогичной задачѣ не розвяже ся зовсѣмъ, наколи ученикъ побѣчь ум-
ственного образования вправдѣ набуде вправы въ деякихъ механічныхъ чин-
ностяхъ, а не присвоить ихъ собѣ рѣвночасно въ цѣлости и подѣ взглядомъ
умственнымъ. Противножъ вправа шкѣльной молодѣжи въ ручныхъ роботахъ,
яко средство выхованя, може причинитись до осягненя гармонійного
выображення, бо фізична праця, скрѣпляючи тѣло, скрѣпляє и духа.

Нема найменшого сумнѣву, що всяке знанє въ души выхованого уче-
ника може лише тогды зъ успѣхомъ и пожиткомъ розвинути ся, наколи
основий виображеня, именно умственный матеріалъ єсть пѣсля можности якъ
найяснѣйше, найвыразнѣйше, найпоправнѣйше и зъ всякою можливою совер-
шенностєю ученикови поданий. Тому то кождый совѣстный учитель повиненъ
дуже на те уважати, щобы при подаваню нового матеріалу науки тѣ вы-
ображеня, на котрыхъ має опирати ся дальше научне образование молодѣжи,
були зовсѣмъ схожі зъ дѣйствностєю. Головна бо труднѣсть въ успѣшнѣмъ
научуваню виходить передовсѣмъ зъ недокладного розвитку дѣтячої понятли-
вости и задля недостаточной ассоціаціѣ виображень, якѣ собѣ дѣти присвоили
въ шкѣлѣ.

Правда, що нинѣшня метода научуваня старає ся ревню о те, щобы
рѣзномѣрными предметами науки поглядовой поставити добру основу до вы-
твореня въ умѣ ученика пѣсля можности якъ наибѣльшого числа виображень
въ заокругленѣй цѣлости и щобы тѣ виображеня стали ся разъ на завсѣгды

духовою власністю ученика. Та мимо того досвід поучує аж надто часто, що ученик при предпринятыхъ повторюваняхъ забуває багато зъ того, що, якъ здавалося, вбилося вже въ его память. Часто такожъ буває, що понятія, висказані черезъ учителя ученикови, такъ у того послѣднього перемѣшаються одні зъ другими, що ледви можна розбзнати ихъ первѣсну форму. Очевидно всяке вражѣнє єсть тревальше, наколи ученикови не лише покажеся якійсь предметъ, але если вѣнъ по-при те представить сей предметъ въ образовой формѣ. Однакъ при тѣмъ треба узгляднѣти, що въ рисунку представляєся предметъ лише на одній площі; вѣнъ не дасться проте нѣколи рисункомъ вѣдати въ цѣломъ своїмъ обемѣ, бо до сего не стає найважнѣшого условия, именно третьої димензії. О дѣйснѣмъ видѣ даного предмету може ученикъ дѣзнати ся лише за помочю науки въ роботѣ. Така наука єсть пѣдъ певнимъ взглядомъ интензивною наукою поглядѣть, бо тѣлько она одна вже зѣ своєю природою дає намъ поруку, що те, що ученикъ своїми змыслами достерѣгъ, сталося справдѣ его духовою власністю.

Наколи одже даръ виображеня, котрый творить основу людского знаня, має прибрати видимоу форму, то важнѣсть такихъ занятій, якихъ доставляють шкѣльні робѣтнѣ, єсть узасаднена навѣть тогды, если такі робѣтнѣ зможуть обняти хочъ бы лише якусь часть дитинячихъ понятій. Наколи ученикъ буде приневолений занятися якимсь предметомъ зъ такою увагою на все его подрѣбности, якъ того вимагає наука въ шкѣльній робѣтѣ, наколи вѣнъ при тѣмъ тую суму головнихъ признакъ, якѣ виступають въ предметѣ, маючѣмъ вѣтворити ся, буде змушений розложити на ихъ поодинокі часті складові, то таке поступованє зъ певністю не остане ся безъ плодотворнихъ наслѣдкѣвъ на цѣлый процесъ мыслєня дитини, а тымъ самимъ и на все предметы науки въ шкѣлѣ народній. Бо ученикъ, котрый при сѣй нагодѣ учивъ ся працювати докладно и певно, буде и въ кождѣмъ иншѣмъ напрямѣ старати ся сповнювати всяку чиннѣсть основно и розумно. А черезъ те выкличе ся у молодѣжи охота до працѣ коло свого образования въ такѣмъ степені, якъ сего бажати можна. Коли ученикъ приступить до вѣтворєня якогось предмету, поданого ему въ тѣй цѣли, то въ его умѣ повстає духовный процесъ, подѣбный до старанного обсервования вишнього свѣта. Въ его головѣ вѣтворять ся ряды понятій, якѣ выкликують зрѣла розвага, если тую наукову роботу обѣме ся въ методично упорядковану систему. Бо завжди насуваєся пытанє: Якихъ средствъ и способѣвъ треба ужити, щоби вѣтворити даний предметъ? Одже вже передъ починомъ работы мусить въ души ученика вѣтворити ся цѣлый рядъ виображенѣвъ, котрыхъ поодинокими частями суть головний признаки, якѣ ученикъ при робѣтѣ даного предмету мусить узгляднѣти. А кому звѣстно, яка то въ загаль важна рѣчь для духового образования — старанно упорядковані ряды виображенѣвъ, той певно не буде байдужно вѣдносити ся до науки, котра може повысшу цѣль осущити, тымъ бѣльше, коли подумає, що при такѣй науцѣ дѣйснѣсть контролює въ кождѣй хвилі всяку мысль ученика и заразъ показує, чи ученикъ обсервувать достаточно даний предметъ и чи въ наслѣдокъ того выконавъ роботу поверховно або таки хибно. Ба, можна навѣть сказати, що нѣякій способъ наочуваня не выказує въ такѣй наглядный способъ кождої похибки мыслей, якъ именно наука въ шкѣльній робѣтѣ. Така наука єсть не менше найлѣпшою школою, щоби ученикъ наглядно представивъ добре поняті виображеня, але и пѣдъ естетичнымъ взглядомъ має она велику стѣйностъ, бо при добре веденій науцѣ въ шкѣльній

роботни набирає молодѣжь змыслу до красныхъ формъ, до точности и чистости, а на такі здобутки не може бути рѣвнодушною нѣяка система вихованя.

Наколи придивимо ся близше предметамъ науки въ нашихъ школахъ народныхъ и выдѣловыхъ, то побачимо, що они передовѣмъ мають розвѣй ума на цѣли, а се жалъ сказати, обмежує ся неразъ на бездушну вправу мнемоничну. Въ тѣй односторонности лежить якъ разъ головна причина, чому наше вихованє молодѣжи не стоить завсѣгды на высотѣ часу. Наші народні школы суть необходимими закладами научными, однакъ далеко имъ до того, щобы стали ся закладами виховуючими, котрі бы змогли чоловіка гармонічно виобразовати.

Вихованє до працѣ вѣдбуває ся часто за помочю недостаточныхъ средствъ; такъ само розвиваєсь мало силу працѣ, витривалѣсть и охоту до працѣ, сї основы кожного заводу. Що бѣльше, наші теперѣшні урядженя шкѣльнїй запѣзнають неразъ важивѣсть фізичного виобразованя тѣла, хотяй таке виобразованє єсть необходимымъ условіємъ здѣбности до працѣ, и хотяй безъ него нема що думати о выдатности працѣ. Односторонною працею умѣтвенною молодѣжь присвоює собі правдѣ перетвореный вже матеріалъ, але така робота придушює у неї всякій нахилъ до наслѣдованя и до руху, и нищить засновокъ до самостѣйного обсервованя. Пѣсля сего стане кождому ясно, що двѣ години гімнастики на тыждень, то занадто мало, щобы направити нарушену рѣвновагу духову, а вже зовсѣмъ таке средство не выстане на те, щобы молодой орґанізмъ крѣпко розвинути и зробити єго способнымъ до фізичной працѣ.

Щожъ одже має школа робити, щобы въ цѣлости сновити свою задачу? До улєкшеня вѣдновѣди на се пытанє намъ послужить слѣдующе порѣвнанє. Якъ тѣло до свого розвою потребує крѣмъ поживы ще и руху, такъ и духъ потребує поживы (якою єсть наука) и руху. Рухомъ єсть тутъ занятє. Якъ людскїй орґанізмъ дѣзнає шкоды, наколи безъ взгляду на напружену працю мущикулѣвъ чоловікъ приймає лише тогды поживу и напитокъ, коли о те допоминаєсь непоборимый голодъ и жажда, такъ тернить и умъ, коли вѣнъ, прїнимаючи въ себе новыи и доси єму ще незнаный матеріалъ умѣтвенности, розганяє вправдѣ нудьгу, але самостѣйною працею нѣчого самъ не вытворює. Занятє вѣдновѣдающе цѣли залежить въ тѣмъ, наколи чоловікъ, приймаючи, рѣвночасно творить самостѣйно. Однакъ, якъ при рѣжнородности людскихъ орґанізмѣвъ кождый зъ нихъ вымагає ишого, властивого собі трактованя, — такъ само має ся рѣчь и зъ духовою стороною чоловіка. Подаючи дитинѣ безнастанно и постепенно таке занятє, котре вѣдновѣдало бы єи вѣкови и єи понятямъ, — можна осягнути цѣль, т. є. выховати дѣльныхъ, характерныхъ людей. Коже розумне занятє удержує молодѣжь въ веселѣмъ настрою духа, робить єи задоволеною и податливою для своихъ настоятелѣвъ. Противно молодѣжь, занята невѣдновѣдно, оказує ся лише хвилєво уважною, если щось нового впаде єи передъ очы. При невѣдновѣднѣмъ занятю стає ся молодой чоловікъ розсѣянымъ; нетерпеливымъ, скучає и набирає всякихъ злыхъ норовѣвъ, у него вырожджує ся унѣръ и бракъ вѣвѣчливости, — замѣсь, щобы вѣддававъ ся науцѣ зъ веселымъ занятємъ. Одже тутъ выявляють ся такі проявы духового упадку, якъ и у той молодѣжи, котра зовсѣмъ нѣчимъ не занимає ся. Потреба чинности вырожджує ся въ забавку або въ охоту до нищеня, а мимо того всего наклѣнъ до занятя остає ся незаспокоєный.

Наше теперішнє вихованє вимагає доконче доповнення через практичне занятє ще и зь тої дальшої причини, що самою лише умственою працею духъ не образує ся всесторонно; вь сьмь случаю дитина вправляє ся лише вь теоретичнобь розумованю и зазнакомлює ся ино абстрактійно зь чеченотами. Всяка дьяльність ума и волѣ, стремляча до цѣлковитого розвою тыхъ двохъ душевнихъ силъ, повинна вѣдбувати ся вь той способъ, щобы ученикъ мавъ рѣжнородне занятє. Именно по напружуючѣй абстрактій чинности духовѣй, повинно наступати лекше занятє, котре вправдѣ такожъ занимає духа, але рѣвночасно образує и тѣло. Така метода заглублює душевнѣ силы и скрѣпляє пѣдъ взглядомъ моральнымъ вь такѣй степенѣ, якои нѣколи не осягне ся анѣ играми, анѣ гѣмнастикѣю.

Ручне занятє єсть такожъ найлѣпшимъ средствомъ до привернення духовѣй рѣвноваги, захитаної перетяженѣмъ головы ученика часто умственою працею. Она вѣдсвѣжує ученика якъ пѣдъ взглядомъ духовымъ, такъ и фѣзичнымъ. Хто самъ вѣдбує управильнену науку вь робѣтѣ, той певно признає, що при такѣй науцѣ занятый цѣлый нашъ оргѣнизмъ. Та фѣзична дьяльність розвиває такожъ духа безъ порѣвнаня бѣльше, якъ се дѣє ся при простыхъ вправахъ тѣлесныхъ, и пр. при гѣмнастикѣ. Вь робѣтѣ розвивають ся часто таланты, котрѣ вь противѣмъ разѣ не виявили бы ся нѣколи. Справдѣшно образуючѣй впливъ ручной работы выкаже впрѣчѣмъ и слѣдуюче розумованє: при умственомъ трудѣ увага дитини звернена бѣльше на внутрь, даръ погляду и змысловѣй обсервацѣй уступають на бѣкъ, — божъ и невидюча дитина може придбати собѣ вѣдомости майже зѣ всѣхъ галузей науки и таку саму вправу вѣ всѣмъ, якъ и ученикъ народної школы, надѣлений вѣдъ природы всѣми змыслами, а кождый зъ зажмуреными очима може брати участь вь умственої працѣ. При ручнѣй робѣтѣ духовый взѣръ звернений на виѣ, при чѣмъ ученикъ не тѣлько застановляє ся, але и вытворює, переобразовує и перероблює те, що вь глубинѣ своєї душѣ обдумавъ. Тутъ вправляє ся око, спостереженє и творяче змысловѣе воображенє, котрого нѣякимъ иншимъ средствомъ вихованя навѣть и вь приближеню не можна такъ выобразувати, а котре доси при вихованю занедбує ся до того степеня, що дѣти, якъ то кажуть, неразъ задля множества деревъ не видать, и самого лѣса. Дальше при чисто умысловѣй робѣтѣ розвиває ся фантазія далеко поза свою природну границу, а зь того виходить не одна шкода пѣдъ взглядомъ моральнымъ. Такожъ и тутъ привертає ручна робѣта рѣвновагу, освобѣджує духа и розвиває єго гармонійно. Она змушує працюющего до безнастанної уваги, приневолює ученика, щобы при ручнѣй робѣтѣ збравъ свои мысли и звернувъ ихъ зовсѣмъ и безъ упину на одєнь предметъ, а вкѣнци образує у ученика змыслъ самостѣйности, котрый вѣдтакъ улекшує кождѣму духову працю.

Ручна праця, пѣднята вь педагогѣчнихъ цѣляхъ, вызиває не менше на цѣлковый розвѣй духа, — она скрѣпляє не менше и силу волѣ у дитинѣ. Зь кождымъ рокомъ присвоює собѣ хлѣпецъ що разъ бѣльше наукового матерѣялу, однакъ при тѣмъ мусить вѣнъ заховувати ся пасивно, бо приймаючи и присвоюючи собѣ масы матерѣялу наукового, вѣнъ має мало нагоды до того, щобы мѣгъ самъ дьяльно выступити. Тымъ способомъ не приходять ученикѣ до свѣдомости своихъ силъ, — и у него сила волѣ не розвиває ся вь тѣмъ самѣмъ степенѣ, вь якѣй розширює ся кругъ єго вѣдомостей. Ручна праця подає дитинѣ нагѣду выпрѣбувати при обробленю вѣдновѣдного матерѣялу,

яке відношенє заходить міжъ тымъ, що она зробити хоче, а тымъ, що зробити може. Ученикъ показує при тій самостійній роботѣ, до чого вінъ спосібний; у него витворює ся енергія до дѣланя; въ душі єго будять ся довѣре до власної здібности въ твореню; вінъ приходить до пересвѣдченя, що треба бути завжди витривалымъ, и що праця має свою розумну цѣль. Мало того, ученикъ застановляє ся при такімъ занятю надъ всѣмъ зъ практичної стороны, а тымъ способомъ вироблює ся у него и почутє обовязку.

Въ наслѣдокъ науки ручныхъ робѣтъ въ школѣ и дома скрѣпляє ся у дитини сила спостерѣганя и пробуджує ся у неї почутє обовязковъ, а сего не можна ніколи високо не цѣнити. Бажанє такого результату лежить не лише въ интересѣ школы и вихованя, противно педагогічний круги підпирати повинний и дальшій круги публичного житя, повинний бути школою увзглядненій. Тяжъ нинѣшнє житє бѣльше якъ коли небудь вимагає якъ найвышого степеня-силы до працѣ, божь знаємо, що найбільше людей живе зъ ручною працѣ въ всякихъ родахъ заводѣвъ. Тому то школа повинна черезъ введенє науки ручныхъ робѣтъ піднести фізичну зручність учениковъ на рівень о много вышу якъ доси. Въ тѣмъ взглядѣ одентъ нѣмецкій економістъ каже зовсѣмъ справедливо: „При вихованю въ будучности буде сполучена ручна праця, гімнастика и наука книжкова, бо то єсть єдина дорога до совершенного вы-образования людей, а заразомъ и єдине средство до піднесеня силы продукційной“.

Зъ той причини повинний всѣ промыслові круги заинтересоватись передовсѣмъ введенємъ ручныхъ робѣтъ въ школѣ. А власне въ сихъ кругахъ, скоро лише розходитъ ся о такій змаганя, виробивъ ся поглядъ, що прецѣнь наука гімнастики була бы достаточнымъ средствомъ до розвою фізичныхъ силъ, лише треба бы на ню призначити трохи бѣльше часу, якъ доси. Але спробуймо придивити ся, въ якѣмъ відношеню стоять до себе наука гімнастики и наука ручныхъ робѣтъ? Гімнастики треба конче учити ся, бо она вироблює фізичну силу и оборотність. Наука гімнастики, котра могла бы заступити науку ручныхъ робѣтъ, мусѣла бы мати на оцѣ систематичне вы-образование цѣлого мускулярного апарату. А чи справдѣ такъ дѣє ся? Де тамъ! Нинѣ при гімнастицѣ мало звертає ся уваги на два найважнѣйшій оргѣны нашого тѣла, на око и руку, а прецѣжь то суть именно ті оргѣны, котрі чоловікови найбільше помогли до осягненя вышого степеня культуры. Задачею гімнастики єсть передовсѣмъ піддати тѣло підъ власть волѣ. Наколи проте житє, именно житє промысловє, жадає водѣ вихованя, щобы оно підносило силу волѣ въ тѣмъ напрямѣ, то тымъ вымогамъ не можутьъ відповѣсти гімнастичні приряды, якихъ доси уживає ся, и треба бы до обсягу гімнастики втягнути значне число практичныхъ орудій.

Робѣтня повинна творити окремый віддѣлъ при науцѣ гімнастики, дебы очи и руки могли набути вправы за помочєю всѣлякихъ знарядѣвъ, уживанихъ въ нашихъ ремѣслахъ. Око, не заняте при шитю, умѣє оцѣнити рефлексы свѣтла въ просторѣ и уняти ихъ въ форму. „Рука єсть тымъ орудємъ, котре переводить въ дѣло гадки чоловіка; безъ такого орудя людскій мозокъ бувъ бы подібний до ієнія, замкненого въ тюрмѣ цѣле своє житє, котрого найсмѣльнѣйшій гадки остались бы завсѣгды лише гадками“.

Рука єсть головнымъ орудіємъ до розвою роду людского и тому повинно ся при вихованю молодого поколѣня присвятити їй бѣльше уваги, якъ доси. Треба проте завести науку ручныхъ робѣтъ у всѣхъ закладахъ, котрі зани-

мають ся вихованєм молодіжи. Сей предметъ єсть складовою частею, виховуючого научуваня, и творить необхідне услові фахового образования. Наука жіночихъ робітъ не єсть въ дійсности нічимъ иншимъ, якъ лише приготуванємъ дівчини до єї будучого званя. Правда, що будуче званіє жінки не полягає лише на тімъ, щоби она виконувала такъ звані жіночі роботи, боже она повинна ще крімъ того провадити господарство, доглядати хорихъ, виховувати діти и т. д., однакъ все таки треба признати, що дівчина приготуєсь до практичного житя, наколи присвоїть собі вправу въ сихъ ручнихъ роботахъ.

Введенє науки ручнихъ робітъ для хлопцівъ має такожъ на оці лише те, щоби уможливити въ загаль фахове образование, т. є. виховати до праці черезъ працю и приготувати доростаючого чоловіка такъ, щоби ручною працею мігъ собі заробити на хлѣбъ насущий. Що до ручної вправи, котру молодіжь має собі присвоїти фізичною працею въ школі, то покликують ся декотрі педагоги неразъ на науку рисунківъ, бо ся ідея ихъ думки єсть достаточнимъ средствомъ, щоби подати чоловікови фізичну зручність; призначенємъ такої науки єсть виправляти не лише руку, але и око. Противники введеня ручнихъ робітъ яко обовязкового предмету науки въ школі покликають ся радо ще и на те, що молодіжь шкільна єсть перетяжена наукою дотеперішнихъ предметівъ. Тожъ не безъ інтересу буде для нашихъ Ви. Читателівъ, коли въ тій справі наведемо поглядъ славного лікаря зъ Базилеї, д-ра Бадера, котрий справу введеня науки ручнихъ робітъ въ школахъ попирає яко філіантропію и гігієнію. Той неутомимий лікаръ, правдивий приятель людскости, пізнавъ зъ власного досвіду невдираний заробковий и въ загаль житейскій відносини убожшихъ верствъ людности, и пересвідчивъ ся наглядно, якъ кожда слѣдуюча по собі генерація що разъ більше видѣє підъ взглядомъ фізичнимъ. Виправді тої дегенерації не виказала ще статистика, однакъ пізнаємо єї зъ протоколівъ рекрутаційнихъ и зъ выказівъ що до погубного впливу алькоголізму, тожъ и не диво, що згаданий лікаръ выказавъ ось якій поглядъ: „Мы виправді не въ силі усунути соціального лиха, але можемо єго зменшити за помочєю доброго загального вихованя. Після єго погляду єсть школа однимъ зъ найважнїйшихъ средствъ лічничихъ на соціальні недуги, именно для убогихъ; она то вирівнує ті суперечности, котрі въ житю выступають зъ такою неумолимою силою...“

Однакъ хочъ д-ръ Бадеръ високо цїнить школу, то все таки яко гігієнію не може єї увільнити відъ докору, що она причиняє ся до підкопання здоровля, а тимъ самымъ и добробыту народа. Одностороння діяльність мозку, неперушиме сидженє въ шкільнихъ лавкахъ, стають ся причиною такъ званихъ шкільнихъ недугъ, якими єуть: нестравність, бракъ апетиту, безкровність и нервовість, на котрій то слаботти хорують не лише дівчата, але и хлопці. Всею те лихо не дасть ся усторонити простымъ зменшенємъ числа шкільнихъ годинъ. Бо и щожъ то значить відпочинокъ? Вжежъ не тиха, бездушна задума, ані цєстованє, лише зміна въ чинности, щоби круженє крові звернути до иншихъ органівъ. До того надають ся прогульки, праця на свѣжомъ воздуху, и пр. въ шкільномъ огороді, вправи гімнастичні и игри, а передовсімъ наука ручної зручности.

Доведімъ вже разъ школу до того, щоби она могла у доростаючєй молодіжи взбудити и удержувати поважанє для фізичної праці, щоби моло-

дѣжь научила ся цѣнити тую працю, якъ належить ся. Наколи такъ буде, то не оденъ прихилить ся до школы, и тымъ самымъ заверне зъ небезпечнои дороги, на яку, жаль сказати, духовый пролетаріятъ такъ часто ступає. Хто нѣколи не учивъ ся фізично працювати, той не цѣнить фізичнои працѣ, та часто и до самыхъ робѣтниківъ вѣдносить ся зъ погордою, — однакъ хто самъ присвоївъ собі потрібну механічну вираву, той зумѣе таку здѣлать и у другихъ пошанувати и оцѣнити.

Якъ бы то було позитивною и пожаданою рѣчею, зарѣвно для самои молодѣжи, якъ и для цѣлой суспѣльности, наколи бы часть нашої интелігентной молодѣжи, скѣпивши середій школы, вѣддавала ся технічнымъ занятямъ. Однакъ, жаль сказати, рѣдко коли чути, щоби хто зъ тыхъ, котрі вѣддають ся высшимъ студіямъ, перейшовъ опѣсля до промыслового заводу. Нѣ! Вѣнъ волѣе втискати ся въ чужій для него круги, уганяє за сонными марами, а неразъ цурає ся стану своего батька. Есть то хибѣ, котрої подіадають навѣтъ благородній и геніальній умы, и задля котрой пропадає багато хиткихъ характерѣвъ. И зъ тои появи видно такожь, що нынѣшній обставины вимагають, щоби духове образованє сполучувати зъ розвоємъ фізичныхъ способностей. Наука ручнои працѣ повинна проте зарадити тому суспѣльному недостаткови, а девізою такой системы вихованія повинно бути: „Образованній духъ, виравна рука!“ Певна рѣчь, що завсѣгды бывали и будуть такі ученики, котрі не мають нѣякои здѣлности до фізичнои працѣ, и котрі задля того мусять вѣддавати ся такому званю, де рѣшає нильнѣсть або умствений здѣлности. На кождый способъ молодѣжь, вихована до працѣ, опустить школу зъ бѣльшимъ позиткомъ, якъ коли бы лише теоретично образувала ся. Такой способъ вихованія выкличе бѣльше заинтересованє для справъ промысловыхъ, бо суспѣлній верствы заноможуть ся виравными и образованными силами робучими, бо въ рядахъ тыхъ верствъ стануть правдивій и позиточній обывателѣ.

Прямуємо проте до того, щоби нашу молодѣжь виховати до дѣяльного житя, — стараймо ся, щоби она могла працювати, и щоби набрала охоты до працѣ. Правда, що добрій наслѣдкѣ такихъ заходѣвъ покажуть ся ажъ въ будучности, однакъ задачею школы есть вытворити передвступній условия, такъ потрібній до соціальной реформы. Дѣлаючи въ тѣмъ напрямѣ, буде школа завсѣгды вѣдновѣдати вимогамъ часу, буде стояти на высотѣ своего задачѣ, бо въ такомъ случаю она пѣсля своего назначенія працює для житя, виховує доростающую молодѣжь до працѣ — за помочею працѣ. А учитель, котрый всѣ свои труды посвячує для добра молодѣжи и на позитокъ вѣтчины, може зѣ спокойною совѣстею сказати, що своею працею сповняє вѣрно патріотичный обовязокъ доброго обывателя.

ИДЕЯ ДОБРА.

Добромъ называемо звычайно того, що намъ есть позиточное, що намъ якій хосенъ приносить; примѣромъ: позиточній суть збѣжа, бо зъ ихъ муки выроблюємо хлѣбъ и иншія стравы до удержанія житя потрібній; позиточній суть звѣрята, именно домашній, бо зъ нихъ маємо мясо, молоко, котрыми живимо ся; позиточній суть волокнистыя рослины, зъ котрыхъ маємо полотно

и въ загаль бѣле; пожиточнїи суть деякі звѣрята и ростины, зъ котрыхъ маємо одѣжъ; пожиточнїи суть грошѣ, за котрїи всѣ потреби до житя закупити можемо и т. и. Всѣ тотї рѣчи называємо добромъ.

Однакъ коли придивимо ся уважно всѣмъ тымъ рѣчамъ, котрїи называємо добромъ, то прийдемо до переконаня, що одна и тота сама рѣчь не для кожного чоловіка однаковий хосенъ приносить, — одже не однакову для него має вартѣсть; для однихъ має она бѣльшу вартѣсть, а для другихъ меншу, а для денекотрыхъ не має она жадной вартѣсти; примѣромъ кусникъ зельза, знайденого на дорозѣ: хлѣборобъ пѣдѣйме его и сховає за пазуху, бо зъ него може зрѣбити цвяхи, пѣдкову и т. и., — мѣйскай чоловікъ и не подивить ся на него. Папѣръ, оловецъ, перо, книжочка, едизорикъ — бѣдный школярикъ зъ широю радостею прийме, если ему ихъ хто подарує; — заможного купця, пана, високого достойника такимъ дарункомъ не посмѣвъ бысъ почестувати.

Зъ досвѣду знаємо дальше, що навѣть такі рѣчи, котрїи бѣльша часть роду людского, именно въ краяхъ цивѣлізованныхъ, уважає за найбѣльше добро дочесне, именно: золото, грошѣ, дорогоценїи каменїи, — що и тотї рѣчи въ певныхъ обставинахъ тратять всю свою вартѣсть; примѣромъ пѣдорожнїи въ пустынї, коли ему забракне воды, все свое золото, всѣ свои скарбы, вѣддасть за кварту воды, — та кобы лише мѣгъ єѣ дѣстати; плывучїи кораблемъ, коли въ тѣмъ кораблї зрѣбити ся люка, черезъ котру вливає ся вода до середины, мусить выкинути въ море всѣ свои рѣчи, сукнї, знаряды, дорогоценности, щобы корабель лекшимъ зрѣбити и тымъ чїномъ его и плывучихъ на нѣмъ вѣдъ погубы спасти. А у небезпечно хорого що має бѣльшу вартѣсть: здоровлє чи грошѣ? Може бути, що у пристрастно скупого грошѣ, але у звичайныхъ людей здоровлє.

Буває и таке, що грошѣ, той марнїи товаръ, за котрымъ звичайнїи людѣ зъ такъ пристрастно жаждою гонять; — що и грошѣ въ певныхъ обставинахъ можуть стати ся чоловікови дуже шкодливими... Вѣддай въ руки недосвѣдченому молодцеву значѣнїишїи мастокъ, и пусти его на волю, а побачишь, що зъ нимъ стане ся. Грошѣ дадутъ ему нагоду до гулящего и розпустного житя, — и въ короткомъ часѣ не лише що вѣнъ пропустить все свое майно, але въ додатку вѣнъ знищить свои силы фїзичнїи, интелектуальнїи и моральнїи... Побачишь того недавно цвѣтучого, буйного молодця, — блѣдымъ, схорѣлымъ, радше до старця пѣдобнымъ, калѣкою, що ледви ноги волочить за собою; учуєшь его голосъ хрипливый, зъ очей ударить тя безмысльна глупота, а въ серци его розсѣдуть ся огиднїи пристрасти и навички, мовъ тотї хробы середѣ гниющего тѣла... Такї то овочи можуть принести грошѣ въ рукахъ недосвѣдченого.

Проте, коли вартѣсть тыхъ рѣчей, котрїи добромъ называємо, змѣняє ся, коли добро таке може въ певныхъ обставинахъ навѣть всю свою вартѣсть утратити, — а часомъ навѣть стати ся шкодливимъ, — то чїжъ можна такі рѣчи добромъ называти? и чи нема вже бѣльше нїякого другого добра, котре бы було незмѣнне, непромїняюче и котре бы мало свою вартѣсть для всѣхъ людей, по всѣхъ мѣсяцяхъ, по всѣмъ часамъ и у всѣхъ обставинахъ? Бєть таке добро, незмѣнне и вѣчно-трєвале; — а се єсть честнѣсть.

Честнѣсть узнають яко добро безвагладне, незмѣнне, неперемїнаюче всѣ людѣ, по всѣмъ часамъ и у всякихъ мѣсяцяхъ и обставинахъ. Навѣть людѣ варварскїи а такожъ и дикї людѣ мають певнїи честнѣсть, котрїи они високо цѣнять, выше, якъ власнїи хосенъ, якъ хвилеву приємнѣсть, —

а приступниківъ чеснотъ ненавидять, погорджують ними а навѣть строго карають. Такъ мають Туркмены, дикуны-розбійники на височинахъ середньої Азії, що жили до недавня розбоямъ сусѣднихъ народівъ, дуже живо розвинене почутє гостинности; давній Персы почутє вѣчності, а Греки розвинули понятє честноты, именно Сократъ и Плато, до такої висоты и чистоты, що оно зближаєсь понятю честноты після вѣры христіянської... Відкижъ взяло ся въ народахъ поганськихъ, не озаренихъ свѣтломъ об'явленої вѣры, того почутє и таке яснє понятє о честнотѣ? Оно єсть чоловікови данє відъ Бога, вищилєне въ душу єго, и тымъ вінъ рожнить ся відъ звѣрюки, въ котрій ніякимъ чиномъ того почутя не збудишь а тымъ самимъ и не виобразуєшь.

Однакъ хочъ зародъ честноты зашфилєний Богомъ у всѣхъ людяхъ, чимъ чоловікъ саме єсть чоловікомъ, — то прецьнѣ вінъ не въ кождомъ однаково будить ся и не однаково образує ся. У декотрихъ дѣтей будить ся зародъ честноты скоро и живо, и дає ся легко образувати: — у другихъ треба єго ажъ черезъ добре и відповѣдне вихованє розбудити; треба єго бережно илекати и розвивати, и бачити щільно, щоби тоє почутє честноты не придушили змысловїй склонности и похоти. Такї дѣти трудно виховувати. Примѣромъ: одна дитина, хочъ єв и не учить, подѣлять ся радо колачемъ або другимъ приємакомъ зъ пѣстункою и зъ своїми ровесниками и товаришами; инша знова дитина и свого не даєть и чуже відбере. У першій проявляє ся зародъ доброти серця и любови ближнього, у другій гідке самолюбіє. Бувають дѣти тихї, сумирні, котрі радо слухають, коли ихъ тато або мама навчає; примѣромъ приказъ: не бери дитинко безъ мого позволєнія цукру, або колача, або чого иншого ласого, — радо выповняють, лише всего допрошують ся; противно суть такожъ и такі, котрі лише тогды слухають, коли боять ся кары, — а часто и на тує не зважають, тільки щільнують, коли тато або мама відверне ся, — а тогды бушують по коморѣ або въ комодѣ, шафѣ, и всюда, де надѣють ся ласощівъ, якъ вовки въ вівчій загородѣ. Звѣряча натура видко перемагає у тыхъ послѣднихъ надъ натурою людскою, надъ почутємъ того, що єстєне, що годить ся, що дозволенє, що безвзглядно добре. Зъ такими дѣтьми має педагогъ богато праць, заки придуєть єй лихї поровы а на ихъ мѣсцє зашфилити добрі.

Якъ будити и образувати въ дитинѣ почутє идеї добра?

Знаємо, що въ дитинѣ розвиває ся житє душевно, одже и житє духове въ мѣру зъ житємъ тѣлеснимъ, т. є. поступєнно. Єсть то такъ, якъ у ростики; зъ разу не видко єв зъ землѣ, лише дробонькї кльцѣ, котрі новоди розвивають ся въ листочки, дальє підходить до горы было, нарастають на нѣмъ галузки, листє що разъ бѣльше прибирає природну ростику подобу, и ажъ теперъ пізнаєшь, що то за ростинокъ; ажъ далеко пізнѣйше, коли ростинокъ въ повнѣ розвинула ся, приходить цвітѣть, а на конецъ наєвнє або овочь. Подѣбний процесъ відбуває ся и въ житю людськомъ, а именно въ житю душевномъ и духовомъ. Житє духове прозаяє въ дитинѣ зъ разу майже недостережено, безвѣдомо, инстинктивно. Лишь досвѣдченє око педагога достереже, чи дитина почала вже проявляти потягъ до того, що добре, що єстєне. За сими першими проявами треба слѣдити та ихъ відповѣдно розвивати: навчанємъ, ведєнємъ, приєтєрами, а пізнѣйше відповѣдною лектурою.

То були бы средства додатні, але не треба забувати и про средства вѣдѣмні, негати́вні. До тыхъ належить: стеречи дитину передъ такими товаришами або вѣ загалѣ передъ такими людьми, вѣдѣ котрыхъ могла бы переймити и научити ся проклонѣвѣ, безстыдныхъ выразѣвѣ, пустыхъ и безстыдныхъ розговорѣвѣ, жартѣвѣ и пѣсенѣ; дальше простыхъ и грубыхъ звѣчаѣвѣ и обычаѣвѣ... Зѣ разу много зѣ того она бы може не розумѣла, однакѣ они стали бы ся пѣзнѣйше майномѣ его душѣ, они, яко выображеня, заняли бы мѣсце вѣ памяти дитины, закорѣнили бы ся и загниѣзли вѣ нѣй, а повертаючи до свѣдомости яко пригадки, впливали бы що разѣ бѣльше шкѣдливо на фантазію, а зѣ часомѣ будили бы тѣлеснй похоти и жадобы. Дитина єсть дуже вражлива и перенимає все, що чує, що видить, а часто допытує ся о значенѣ того, чого не розумѣе. Найдуть ся такі, що и се пояснять; душу такой дитины наповнять пустѣ, плохѣ, нечистѣ выображеня; сердце залюбить ся вѣ нихъ — и нема вже тамѣ приступу для здорового зерна науки. Бєсть то дѣйстнй образѣ евангеличнй: „буряцѣ, кропива, бодякѣ и иншй нездалѣ поросты придавлять здорове зерно, и не допустятъ его росту“. Щаслива дитина, що пѣдѣ проводомѣ чемной и розумной матери, не учує дома нечестивой бесѣды, не побачить скверныхъ примѣрѣвѣ, — стережена нею вѣдѣ всякого злого, мовѣ око вѣ головѣ.

Рѣвномѣрно зѣ тымѣ иде поученє дитины. Тутѣ на першѣмѣ мѣсци треба вправляти дитину до чистости тѣла: щобы умыла ся, зачесала ся, прибрала чисту одѣжь, особливо вѣ недѣлѣ и свята, и щобы уважала на чистоту тоижѣ одежи. Служить то не лишѣ до здоровля тѣла, але и до здоровля душѣ. Дѣти, котрѣ що-до тѣла недбалѣ, неуважнѣ, нечистѣ, — будуть недбалѣ, нехарнѣ, байдужнѣ и вѣ важнѣйшихъ справахъ, именно вѣ сновнєню обовязковѣ. Дальше треба дѣти призывчаити вчасно до певного порядку, вѣдѣ котрого не вѣльно имѣ самовѣльно вѣдѣступити. Рано встанѣ, умый ся, зачеши ся, убери ся, помоли ся Богу, а родичамѣ добрый-день вѣдѣдай. Потѣмѣ ажѣ бери ся до снѣданку, а вѣдѣтакѣ до книжки або до иншого, родичами обдуманой роботы, по котрѣй слѣдує вѣдѣновѣднй, дозволенй вѣдѣпочинокѣ. Не позволяймо дитинѣ по цѣлыхъ дняхъ пустовати, бѣгати по улицяхъ, крики выправляти. Безчиннѣсть и пустота призывчають до лѣни и вѣства, а лѣни и вѣство „єсть початкомѣ розличныхъ пороковѣ“, — якѣ се справедливо высказує нѣмецка пословица. Перестрашаючи образѣ такого уличного пустованя подають уличники по бѣльшихъ мѣстахъ, зѣ котрыхъ вѣдѣтакѣ выходять цѣпки, злодѣѣ а вѣ дальшѣмѣ розвою розбѣшаки.

Хорошѣмѣ дитину вѣдѣ ласунѣства, не даваймо їй заразѣ, чого захоче, и не позволяймо нѣчого брати безѣ дозволу. Тымѣ чиномѣ буде дитина вправляти ся вѣ поведѣржливости, котра єсть пѣдставою честноты. Дѣти, котрымѣ все позволяє ся, чого захотятѣ, не вироблятѣ вѣ собѣ твердого, морального характеру. Не одєцѣ, що пѣзнѣйше за свои простунки дѣстає ся до кримѣналу, нарѣкає на тата або маму, що его зле зѣ-замолоду учили, и каже: „Кѣбы були менѣ всего не позволяли, кѣбы були мене, якѣ треба було укарали, я бы тутѣ нынѣ не мѣвѣ“. Дальше учѣмѣ дитину послухєнѣства. Дитина повинна учѣти ся вчасно нагинати свою волю пѣдѣ вышєу волю, т. є. зѣ-разу пѣдѣ волю родичѣвѣ, а вѣдѣтакѣ закона. Вправляванє вѣ поведѣржливости, вѣ порядку и послухєнѣствѣ прѣмѣує дорогу до честноты, и управляє характерѣ. Для кого поведѣржливѣсть, порядѣкѣ и послухєнѣство законамѣ, чи то людскимѣ чи божимѣ — стане ся навичкою,

другою натурою, тому легко вѣднѣрти всякѣ покусы и всякѣ зворушеня звѣ-
рчачої пороdy, — и бути чоловѣкомъ праведнымъ.

Треба вчасно будити въ серци вихованка чувство милосердя и любви ближнього, а выкореняти корыстолюбѣ и въ загалѣ само-
любѣ. Дай дитинѣ крайцарѣ або кусникъ хлѣба, щобы сама подала бѣдному,
помочи потребууючому; розмалой дитинѣ образъ бѣдного, нужденного, щобысь
въ нѣй збудивъ почутѣ милосердя, а заразомъ чувство приємности, котру
маѣ чоловѣкъ, наколи поможе бѣдному ближньому, и уважай, чи вихованокъ
твѣй изъ свого ему подасть; если нѣ, то склони его до того вѣдповѣднымъ
способомъ, представляючи, що учинокъ милосердный маѣ тогды тымъ бѣльшу
вартѣсть, коли жертвуемо зъ того ближньому, що намъ самымъ миле. Учѣмъ
дѣти зъ малку говорити правду, а брыдити ся неправдою. Най завсѣгды
мовлять правду, навѣть тогды, коли що злого зрѣбили. Правда єсть сущиѣсть,
єсть сутѣ (das Sein), єсть дѣйствиѣсть (die Wirklichkeit), ложь єсть всего того
запереченямъ, нефаѣією, — тому она скорше або пѣзнѣйше конечно вѣд-
крыѣ ся, бо стоить въ суперечности зъ дѣйствию. Правдолюбивый нѣколи
не прийдѣ въ колізію, а лжець приходитъ на кождѣмъ кроцѣ; — а наконецъ
утратить у всѣхъ довѣре и нѣхто ему вже бѣльше не увѣритъ, хочъ бы и правду
говоривъ. И якежъ его тогды положене въ еусѣбности? Нѣяке; вѣнъ самъ
себе зъ неї прогнавъ. Правдолюбивѣсть най проникає душу и сердце твоего
вихованка. Все що вѣнъ говорить або чинить, най походить зъ переконаня;
его слова и чины повинни бути въ згодѣ зъ мыслями и чувствами. Коли мо-
лить ся, то най дѣйстно молитва плывѣ зъ душѣ и зъ серця; коли кому
складає желаня, то най дѣйстно сердце чувѣ щирѣсть и сердечивѣсть; коли
спѣвболѣє зъ другимъ, то най сердце чувствує те, що уста голосять. Тымъ
чиномъ усуне ся зъ серця лицемѣрство, пѣдлѣсть, лизуњство и всео инше,
що цѣхує нѣкчемный характеръ.

Треба въ вихованку вчасно плекати соромливѣсть, встыдливѣсть
въ способѣ вѣдповѣдный. Не добре єсть позволяти дѣтямъ бѣгати голымъ по
хатѣ, а тымъ менше по подвѣрью, якъ то на селѣ неразъ притрафає ся;
треба имъ тоє зганити и заборонити. Такожъ, коли скажуть яке нечемне
слово, або при обѣдѣ, або при молитвѣ, або въ товариствѣ старшихъ непри-
лично заховують ся, треба ихъ поучити. Встыдливѣсть єсть то першій степенъ
до розбужденя совѣсти. Все, що не годить ся робити або говорити, повинно
выкликати встыдъ, а по нѣмъ жалѣ и склоннѣсть поправы. Вчасно соромли-
вѣсть повздержитъ вихованка не вѣдъ одного нецрѣячного а дальше не вѣдъ
одного злого поступку. Встыдливѣсть переборное часто покусу и вѣдведе вѣдъ
грѣху. Бракъ всякой встыдливости, такъ званный цинизмъ, вже самъ собою
єсть гидкимъ, а до того позбуває ся вѣнъ всякихъ путѣвъ моральныхъ и роз-
рыває всякѣ ограниченя и обмеженя, що стоять выбуялымъ жадамъ на
перешкодѣ. Якъ тотѣ вода, що перерве греблю, валить ся въ пропастъ безъ
уинцу, такъ и жадоба чоловѣка, що позбувъ ся соромливости.

У деякихъ хлопцѣвъ, що зъ дому не вынесли дѣишого вихованя,
проявляє ся часомъ жадоба пѣмсты. Треба старати ся, щобы таку жадобу
выкорѣнити зъ серця, бо она коли взростѣ въ силу, єсть жереломъ нещастя
и великихъ збродней. Мстивый дѣзнає въ серци налячого неспокою, котрый
будѣ его єуятити такъ довго, доки не пѣмститъ ся. Такъ само небезпечнѣ сущѣ
чувства зависти, ненависти, а котрыхъ въ вихованку пригнѣсти и вы-
корѣвити треба. Чимъ? та якими средствами? На те вѣдповѣдь: „Плеканємъ

любви ближнього, плеканємъ чувствъ благородныхъ, а часомъ и доткливими карами. Хлопець кару, розумно застосовану, попам'ятає, а зъ лѣтами прийде до лѣшого розсудку и розуму, — тай направить ся.

Чувства благороднїй треба розбуджувати примѣрами на другихъ, розумними розговорами научними, а дальше вѣдповѣдною лектурою. Зъ разу будуть то характери приватнїй, люде благороднїй, котрыхъ вихованкови вѣ повѣстяхъ и вѣ поезїи представляти и вѣдповѣдно розбирати треба, звертаючи осторожно увагу вихованка на пѣднесенї и благороднїй черты. Зъ часомъ дати єму самому вѣдповѣдну книжку до перечитаня, а потѣмъ выпытувати єго о содержаню и о тѣмъ, що єму вѣ тѣй книжцѣ сподобало ся, — именно о тыхъ справахъ, що цѣхують чини благороднїй, пѣднесенїй. При такѣмъ поступованю треба однакъ стеречи ся пересадного и односторонного моралїзованя, бо то то навкучить ся, и може вѣддѣлати шкодливо на вихованка. Треба мѣшати красоту естетичну зъ моральною, забавне и пожиточне зъ серїознымъ и моральнымъ, — и такъ кермувати вихованємъ, щоби хлопець самъ учувъ благороднѣсть и пѣднеслѣсть характеру, а зъ другої стороны такожъ нѣкчемнѣсть, пѣдлѣсть и огиду самолюбныхъ и неморальныхъ характерѣвъ. Идучи дальше треба у молодцѣвъ бѣльше вже розвиненыхъ звертати увагу на великихъ мужѣвъ, що вѣ исторїи зъ своихъ высокихъ чинѣвъ мають неувядаему славу, — именно на такихъ, що за идею добра бороли ся, жертвуючи тѣй идеи все своє майно, всѣ свои силы, навѣть житє своє. Иншї зновъ умерали за правду зъ повнымъ спокоємъ, хочъ могли були спасти ся вѣдъ смерти, заперечаючи те, що за правду узнавали, и що якъ спасительну науку, свѣтови проповѣдали. Добре вихованый молодець пѣзнасть, що то идея добра, и вѣдчує се живо вѣ серци своїмъ. Вѣнъ пѣзнасть, що тота идея єсть такъ висока по-надъ всѣ добра сего свѣта, що чоловікъ, проникнений нею глубоко, не вагає ся за ню бороти ся, хочъ бы зъ найбѣльшими трудностями и перешкодами, не вагає ся жертвувати їй своє майно, всѣ свои силы, навѣть и житє. Вѣнъ пѣзнасть теперъ, що то єсть любовь ближнього, а що самолюбє. Вѣнъ глубоко почитати буде всѣхъ тыхъ, що пѣдчиняють своє добро, свои користи, свою славу идеи добра людскости, а за пѣдлыхъ и нѣкчемныхъ узнать тыхъ, що для своего хѣсна, для почести и хвѣлевого внѣшного вѣдзначеня, посвящають добро народа, свои лѣшний переконаня а навѣть и законъ моральнїй.

Плянъ науки руской мовы вѣ гїмназїяхъ.

(Дальше).

Наука зъ „власной повинности“ повинна бы бути доповнювана бїблїотекою для ученикѣвъ. Адже дуже часто кѣнчить ся якъ разъ и изъшою гїмназїєю загальне образованє многихъ молодыхъ людей, и плянъ не дармо выражає жаданє, подати вѣ III.—IV. класахъ короткїй, що такъ скажу, *оглядъ літературы* (короткїй вѣдомости про *житє та заслуги* тыхъ писателѣвъ, що зъ ихъ творѣвъ були читанї в *вѣмкѣ*). Докладне, хоть и не подрѣбно, обѣзнанє зъ цѣлою читанкою — повинно бути провѣдною гадкою читаня и вѣбору уступѣвъ; але доповненє звѣстного зъ читанки добѣрного бїблїотекою

„для молодежи“, такъ щоби молодѣжь могла ближе пізнати чи то (зъ кôль-кохъ, разомъ зôбранихъ, особливо обширѣйшихъ творôвъ) якогось автора, чи якійсь предметъ, исторію рôднои землѣ (въ звязи), житѣниси, описи по-дорожей, образки зъ исторіѣ загальнои, особливо исторіѣ культуры (якъ на пр. нѣм.: „Hellas“, „Rom“), зъ исторіѣ наукъ природнихъ, географію, пере-клады вôдповѣднихъ творôвъ зъ мовъ иншихъ — все то може дуже при-чинитись до розвиненя, освѣженя и скрѣпленя духовыхъ силъ навѣть слаб-шихъ ученикôвъ, поминувши вже користь для образованя въ рôднôй мовѣ. Можна сказати, що у насъ въ тôмъ взглядѣ уже багато зроблено, особливо зъ огляду на школу народну и двѣ низшій класы гîмназій: маємо, поминувши деякй иншй (на пр. „Веселку“), книжочки „Просвѣты“, маємо двѣ дуже гарній часописи для молодѣжи: „Дзвôнокъ“ у Львовѣ и „Бібліотека для молодѣжи“ въ Чернівцяхъ, а вже сама рôзнороднôсть статейокъ, а часто и майстерскій ихъ добôръ (особливо въ видаванôмъ добрыми силами „Дзвôнку“) — робить сй часописи вôдповѣдними и для I-ои и II-ои гîмн. класы. Повинний тутъ вспиратись дôмъ и школы. Решты доконають (по части вже готовй, по части приготавливанй) видавництва нашого „Товариства педагогичного“. Тôлько зъ маюю Руси не треба бы гаятись надто: лѣпше на-разѣ сяка така, нѣжь нѣяка, а етнографічна карта Россіѣ въ гарнôмъ атласѣ генер. инжинеріѣ Илвина (можна дôстати въ Ставроп. книгарни) може безпечно послужити за пôдставу.

Бібліотеки для ученикôвъ и карта Руси — се поки-що minimum ба-жанъ, и то сповнимыхъ. Поминувши вже гîмназію низшу — яке читанє въ творахъ рôднои літературы можливе въ высшôй гîмназій безъ такои бібліотеки?! Тутъ неразъ нема нѣ одного примѣрника найважнѣйшихъ тво-рôвъ рôднои літературы, не згадуючи вже про книжки бôльше науковй та переклады (на пр. Гомера, Софокля, Шіллера...), а повинно бы бути по кôлька. Якъ що-до читанки, такъ и що-до бібліотеки, можна бы домагатись, щоби була звѣтна кождому лѣпшому ученикови. Своєю дорогою повинний бы въ кождôй бібліотецѣ для учительôвъ бути комплѣты такихъ издавництвъ, якъ: „Кіевская старина“, „Archiv f. slav. Philologie“... не згадуючи новыхъ важныхъ монографій. Впрочôмъ — не менше сильно дає ся чути потреба о сôбного школьного пôдручника для науки *рускои исторіѣ*, але треба бы мати хоть въ части на увазѣ звязь такого пôдручника зъ читанками до VIII. класы включно, и на вôдворотъ. Не згадую вже старинностей рускихъ; о та-кôмъ люкеусѣ можуть думати учитель польскои мовы, натомѣсь треба бы конечно обробленою *въ звязи*, для школы *исторіѣ літературы*, зновъ зъ уваж-ненѣмъ такъ пôдручника исторіѣ, якъ и читанокъ. Потребу такихъ пôдруч-никôвъ для науки польского пôднесли справедливо поважний голосы на послѣд-нихъ заг. зборахъ польского „товариства учит. высшихъ шкôлъ“.

Що-до науки граматики, то обсягъ визначений новыше для пооди-нокыхъ класъ низшої гîмназій може выдаться еще за надто обширный и по-дрôбный, особливо при досыть теперъ загальнôмъ справедливôмъ упередженю противъ механічнôй и безмыслôй науцѣ граматики. Але власне при вôдно-вѣднôмъ веденю не буде се наука безъ мысли и цѣли. Зрештою — правда, що середня школа не має виховувати „фільольôгôвъ“, такъ якъ не виховує спеціально математикôвъ, историкôвъ, але при всякôмъ можливôмъ огра-ниченю, треба все таки научити: 1) сего, що освѣдомлює зъ основами и утре-валює знанє мовы, — 2) сего, що конечно потрѣбие для загального обра-

зованя въ якѣмсь предметѣ, вже зъ огляду на університетъ. На се-жъ в 8 лѣтъ науки, а зовсѣмъ аналогичныхъ, коли не труднѣйшихъ, рѣчей домагавсь и учитель класичной фільологіѣ. Що-до намѣченого узгляднюваня латинськихъ конетрукцій, то потрібне оно вже хотъ бы для освѣдомленя ученикѣвъ зъ рѣжницю мѣжь рускимъ а латинскимъ: лат. звороты дуже легко и майже незамѣтно втискають ся до рускихъ выробѣвъ. Зрештою наведу еще, супротивъ поглядѣвъ противныхъ, отей слова рецензіѣ на одну словеньску грамматику „za srednje šole“: Dagegen kann man nicht sein Bedauern unterdrücken, dass das Dialektische *viel zu wenig* berücksichtigt wurde“ або: „es wäre hie und da angezeigt gewesen, auch den *historischen Entwicklungsgang* der Sprache zu berücksichtigen“, а узгляднене старословеньского зовсѣ: „ein entschiedener Fortschritt“ *Archiv*, 1890, 499, 585).

Не иде за тымъ, щобы учити — борони Боже — усякихъ діалектичнихъ вѣдмѣвъ та механічнихъ граматичныхъ формулокъ и выводѣвъ, а иде о се, щобы ученикамъ дати вглянути въ орґанічний устрѣй и розвѣй живои мовы, та — щобы піддержати и скрѣпити правильный розвѣй *живои украинско-рускои літературнои мовы*, розвѣй — що зъ дня день робить превеликый поступи. Иде о се, щобы вказати богатство и исторію мовы. Вже зъ той причины, задля звязи зъ наукою грамматики въ низшѣй гімназіи, не згодивъ бымъ ся, щобы науку староруского переносити зъ V-ои до котрой вышшой класы. Та вже й самъ природный хѣдъ науки вказує дорогу вѣдъ літературы давної — до новои. Для того справедливо такъ самъ плянъ, якъ и референтъ выдѣлу товариства учит. шкѣлъ вышихъ, проф. Прухницькій (на згад. вже зборахъ), призначують на V-ту кл.: „uwzględnienie dawniejszych form języka ojczystego“, та — „wyjątki z ważniejszych pomników języka staropolskiego“ (при чѣмъ певно не обѣдєсь безъ вказаня впливу мовы хотъ бы лише староческои, а у насъ — старословеньскои). Тѣлькожь якъ я вже замѣтивъ, заходить тутъ досыть значна рѣжниця мѣжь старою літературою польскою а богатою рускою: для того у насъ одна V-та класа выстарчити не може; еще бы могла выстарчити для літературы староческои, але не для старорускои. И літературы людовои нѣякъ поминути не можна. Одже треба лишитись при дотенерѣшнѣмъ порядку, и задачею V-ои и VI-ои класы остане: 1) исторія мовы (вказати формы найдавиѣйшій, пѣзнѣйшій и новій, мовы живои), 2) обѣзнанє зъ змѣстомъ и розвиткомъ духового житя на Руси до в. XVIII-ого, 3) генеза літературы новои, вѣдъ першихъ завязкѣвъ и въ звязи зъ літературою людовою.

(Дальше буде).

НОВИНКИ.

— Педагогічна выставка. Въ линии сего року вѣдбує ся въ Кроснѣ педагогічна выставка, въ котрой будуть участвувати вѣсй народий и промысловый школы зѣ своими приборами и выробами. Комітетъ, завязанный въ той цѣли, бажає на выставѣ зазнакомити ширшу публику зъ поступомъ на поли краєвого промыслу и шкѣльництва. Выдѣль краєвий зѣ своей стороны призваливъ, щобы краєва школа ткацка въ Кроснѣ участвовала въ той выставѣ зѣ своими выробами. Крѣмъ того

поручено зарядови, щоби тымъ, що бажають звидѣти школу ткацку, дозволивъ вступити до льокалѣвъ, де ученики суть заняті при кроснахъ.

— **Єсть надѣ чинѣ призадумати ся!** Въ Дрогобыч здало сего року неспытъ зрѣлости (вѣдъ 19. до 21. с. м.) три Русины, два Поляки, а ажъ одинайцять жидѣвъ!!

— **Університетъ въ Монпеліѣ** обходить 600-лѣтній ювілей свого иснуваня. Въ тѣмъ мѣстѣ иснували вже властиво въ половинѣ XIII. столѣтя три факультеты, именно медицины, штукъ и права, але доперва пана Николай IV. сполучивъ ихъ и буллою зъ р. 1289 надавъ той школѣ характеръ університету. Той університетъ, подѣбно якъ и инші університеты, проходячи зъ середнихъ вѣкѣвъ, задержавъ дуже довго подѣлъ на народности, зъ котрыхъ кожда выбирала свого канцлера и свого ректора. Особливо тамошній факультетъ медичный бувъ славный на цѣлый свѣтъ, и то до такого степеня, що дѣставъ привилегію на до-старчуване надворныхъ лікарѣвъ панамъ и королямъ. Хто въ XV. або въ XVI. столѣттю бажавъ займатися лѣкарскою штукаю при дворѣ въ Парижі або Ватиканѣ, той мусѣвъ выказати ся дипломомъ зъ Монпеліѣ. Старинный той університетъ має бібліотеку, складаючу ся зъ больше якъ 200.000 томѣвъ, зборки археологичный, велику лабораторію фізичну и хемичну, а вкѣнци ботаничний огорождъ, котрый своєю величиною займає третє мѣсце въ Европѣ по Вѣдни и Штрасбурзѣ.

— **Бритійскій музей** одержавъ дуже цѣкавый оказъ. Єсть то хиньскій банкнотъ, старшій о 300 лѣтъ вѣдъ найпершого банкового білету въ Европѣ, а навѣтъ старшій вѣдъ найдавнішого банку евронеийского, котрый заложено въ Барцельонѣ въ р. 1401.

— **Красву школу гончарску** въ Коломыні визитувавъ зъ уряду дня 11. и 12. п. с. червня с. р. членъ центральнои комісії для справъ промисловои науки въ міністерствѣ просвѣты у Вѣдни, професоръ школы для артистичного промыслу въ австрійскомъ музею для штуки и промыслу, инспекторъ Германъ Гердтле. По докладѣмъ розслѣдженію стану практичнои и теоретичнои науки въ школѣ, звиджувавъ вѣрстаты тамошнихъ гончарѣвъ, оглядавъ стѣнный малюнки въ церквѣ, звиджувавъ малярскій робѣтнѣ и Станислава Дачиньского и проф. Криціньского, закупивъ рѣжныи предмети домового промыслу „Гуцульскои спѣлки“ и на торзѣ, а дня 13. червня рано вѣдѣхавъ до Товстого, щоби тамъ звидѣти тамошній краєвий вѣрстатъ гончарскій.

— **Метеорологичный стовпы** поуставлювано сими днями у Львовѣ на пляцахъ св. Духа (коло головного одваху), Маріацкомъ, коло костела оо. Бернардинѣвъ и на пляцу Цловѣмъ. Тѣ стовпы представляють ся дуже хорошо, а навѣтъ ефектовно, и суть заосмотреніи въ годинникъ, барометръ, розкладъ ѣзды потягѣвъ на галицкихъ желѣзницяхъ, — вкѣнци находятъ ся на нихъ и инші указки, потрібный для жителѣвъ Львова зарѣвно якъ и для переѣзджающихъ особъ. Побѣчний стѣпы суть покриты оголошеніями рѣжныхъ фірмъ, а въ вечеръ кождый зъ тыхъ стовпѣвъ освѣтлює ся газомъ. Дуже то практична рѣчь, а що нова и незвычайна, то якъ день божій до пѣзнои ночи люде товплять ся коло тыхъ стовпѣвъ и придивляють ся той невиданѣй у насъ досѣ новости.

— **Затмѣнє сонця.** Красне веремея (17/6) уможливило обсервацію того зъявища, тожъ богато цѣкавыхъ зъ законченіями шкалами вдиялювало ся въ сонце, котрого закрыту темну часть можъ було докладно розбѣзнати.

— **„Die Ruthenen in der Bukowina“** von Raimund, Friedrich Raindl und Alexander Manastyrski. — Подъ такимъ заголовкомъ появились два выпуски дѣла, котре говорить о житію-бутію буковиньскихъ Русинѣвъ. Заки подамо оцѣнку сеп працѣ, звертаємо увагу землякѣвъ на заявленє автора, котрый за надѣсланємъ 80 кр. подѣ адресою Fr. Raindl въ Чернівцяхъ (Neuweltgasse 58) пришле оба выпуски franco.

— **Вѣдъ Редакціѣ.** Ч. 13. и 14. „Учителя“ выйде разомъ дня 20-го л. липня.

Товариство „Просвѣта“ И „РУСКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ“

при зближающихъ ся искутахъ въ школахъ народныхъ подають до вѣдомости Свѣт. Радъ школьныхъ, Виов. священниковъ, катихитовъ, учителей и родичевъ, що книжки накладу товариствъ, призволені кр. Радою школьною на преміи для учениковъ, *красно оправлені зъ позолочеными берегами*, можна купити въ канцеляріи товариства при улиці Вѣрменской ч. 27. по слѣдующей цѣнѣ:

Добре робя, добре буде	17 кр.	Житє св. великомуч. и лѣкаря Пантелеймона	20 кр.
Росказы про силы природы	20 "	Дробна птица господарска а великій грошъ	20 "
Оповѣдані о житю св. Бориса и Глѣба	20 "	Вѣдкрыте Америки	22 "
Повѣстки для дѣтей	27 "	Молитвенникъ народный въ звычайной оправѣ	20 "
Сестра	15 "	а) хребетъ полотняный и золоченый хрестъ зъ переду	25 "
Байки	22 "	б) цѣла оправа полотняна, береги золочені и золоченый хрестъ зъ переду	35 "
У пропасть дорога ховска	28 "	Зоня безплатна учителя въ хорошихъ переплетѣхъ	25 "
Зоря	22 "	въ звычайной	15 "
Исторія Руси ч. I.	25 "		
Исторія Руси ч. II.	23 "		
Исторія Руси ч. III.	28 "		
Паша душа въ господарствѣ	35 "		
Лентъ и коноплѣ	24 "		
Рогата худоба	45 "		
Пасѣка	24 "		

Выданя „Руского Товариства педагогического“:

Образковой выданя:

Звѣринецъ ч. I.	10 кр.
Звѣринецъ ч. II.	10 "
Звѣринецъ ч. III.	10 "
Звѣринецъ ч. IV.	10 "
Робинзонъ	40 "
Мала менажерія	35 "
Дикі звѣрята	35 "
Для забавы	48 "

Читанки безъ образковъ.

Читанка ч. I. по 10 кр., въ оправѣ	20 кр.
Читанка ч. III. " 10 " " "	20 "
Читанка ч. IV. " 10 " " "	20 "

❧ Всякі замовленія высылають ся скоро и точно. ❧

Выдає „Руске товариство педагогическое“. — За редакцію вѣдповѣдає о. Иванъ Чапальскій, голова товариства.

Зъ друкарни Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Беднарского.

Предплата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАНЪ

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. вѣрменська
ч. 27.Неопечатані ре-
кламаці без-
платні.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.*

Наука сѣльского хозяйства въ народной школѣ.

Рѣла безспорно занимаетъ у хазяина-сѣлянина первое мѣсто ; о нѣй переважно мыслить, глядає способѣвъ, щобы якъ наилучше сѣ обробити и тѣшити ся успѣхомъ своей працѣ. Тѣшитъ ся хазяин, накопи его тяжку працю поблагословить Богъ красными плодами, сумує, коли проливавъ потъ, напружавъ надармо послѣдній свои силы.

Головну помѣчь въ хозяйствѣ становлять дѣти, котрыхъ вѣтъ зъ маленьку уаить, заправляє до працѣ що разъ тяжкою, труднѣйшою, поки не „втягнуть ся“, не стануть брати за „зимне и горяче“.

Ледво почне ступати по землѣ малый хлопчина а уже лазить въ поли за плугомъ, придивляє ся, якъ отецъ крає прадѣднй загонъ, волочить боропою и чистить ихъ зъ ирийки и рѣжныхъ бурьяновъ, щобы могло расти збѣже. Зъ часомъ появивши батьковске дѣло, зачинає самъ брати участь въ прекрасномъ трудѣ, стає ся его помѣчникомъ.

Тѣшитъ ся отецъ, коли сынтъ зъ каждымъ днемъ бере собѣ науку до головы, познає рѣлю добре зорану, заволочену и выборозджену, оцѣняє трабно вартѣсть робѣтника при косѣ, серпѣ, цѣпѣ и т. п. и самъ рве ся до каждой работы, перемагає трудности, присвоюючи собѣ прикметы доброго косаря, женца, молотѣльника — словомъ взѣрцевого хазяина. Така цѣкавость сына тѣшитъ батька доброю надѣєю, що колись стане ся его правою рукою и достойнымъ наслѣдникомъ.

Познавши батьковску ниву практикує цѣкавый молодець дальше ; справдѣ не знає науковыхъ подставъ хозяйства, але знає, де яке збѣже, ярина наилучше удає ся, де лучше дати обѣрнику гнилого, а де мервястого, и де зновъ вся его хозяйска штука не принесє пожитку. Практика ся набута зъ лѣтами могла бы мати велику донеслѣсть, если бы спомагали сѣ доброй рады чоловіка, ознакомленого зъ поступовымъ хозяйствомъ.

Не можна сказати, щоби вѣдомости селянина зъ ботаніки були скупі: вінъ знає крѣмъ деревъ, корчѣвъ — всѣ рослины господарскій, дальше всѣ вѣзливі буряны, до котрыхъ належить пирійка, осетъ, бодакъ, костерева, мычка и т. п. Сѣмнадцять-лѣтній парубокъ — „господарска дитина“ умѣ навѣть по корѣнцяхъ, по сухихъ листкахъ пѣзнати хопту; напередъ злитъ ся, засѣваючи рѣлю, що буде мавъ примѣромъ лєнь зъ мокрѣвцемъ, бурачками, ячмѣнь зъ гѣрчицею або зъ якимъ иншимъ бураномъ.

Учитель хотай бы вінъ бувъ найраціональнѣйшимъ господаремъ не повиненъ маловажити напряду господарского, якій виробивъ ся въ той або другій мѣсцевости черезъ довгі лѣта: тысячний неудачъ або успѣхи спонукали хлѣбороба такъ поступати, щоби не выставити ся на поновий страты.

Кандидаты стану учительского повинні якъ найбільше познакомити ся зъ господарствомъ сельскимъ, особливѣ тѣ, що намѣряють на селѣ вытворити собѣ если не рай земскій то все таки житє приятне и щасливе. Найновѣйшій вѣдомости зъ господарства такъ въ теоріи якъ и въ практицѣ не окажуть ся злишними.

Хотѣвши стати ся на селѣ пожиточнымъ господареви въ рѣльництвѣ потреба передъ всѣмъ полюбити его „свату землю“, познакомити ся зъ мѣсцевою управою, щоби въ кождѣмъ часѣ можна теоретичний вѣдомости удѣляти несвѣдомымъ и поступати зъ ними на передъ.

Кусень шкѣльного ґрунту єсть неоцѣненымъ добромъ и для учителя и для громады: першій знаходить по тяжкій праці въ школѣ вѣдопочинокъ, працюючи фізично, дѣти зновъ учать ся пѣзнавати достоинство хлѣбороба, виробляють собѣ понятє, що то значить розумно коло „святого хлѣба“ ходити.

Зъ рѣлею въ стѣсній звязи рогата худоба и конѣ; одно безъ другого не може обійти ся, они разомъ пѣдносять добробытъ селянина.

Селянинъ любить худобу, а доказомъ сего може бути и се, що въ зимѣ веде слабу корову або коня до комнаты и ходять зъ дѣтьми коло неї; зъ неохотою сyroдає товаръ рѣзникови хочъ бы за лучшій грошѣ. Если худобина виглядає нужденно, то на се складають ся многі недостатки, котрі самого селянина зъ родиною тиснуть до землѣ. Знаходить ся и учитель безъ сердца, котрый катує товаришу; такихъ выродѣвъ мѣжь селянствомъ дуже мало, а можна знайти ихъ въ кождій верствѣ сусѣльности людской. Забобонъ ту горою: промова, чары, довго ще будуть достарчати мантиямъ и цыганамъ легкого хлѣба, а пѣчь св. Юра оцѣнати чаровницѣ демонічною силою; не одна кертця упаде жертвою, повисне въ стайни надъ мизерною шкапою, щоби удѣлити їй своєї гладкости.

По рѣли слѣдує огородь; перазъ перейдешъ цѣле село, побачиши не при одній загородѣ обширный огородець, але въ нѣмъ нема нѣчого приманчивого; тирхата мизерна ярина скрыла ся въ буйномъ бурянѣ, жалъ ся Боже! Господаръ не звертає на него уваги, а газдыня мусить упорати ся

скорше зъ роботою, котру мужь казавъ скѣнчити; така сама дичь переважно панує и по садахъ.

Огородъ при школѣ, а въ нѣмъ красніи окази ярины, котра росте, розвиває ся підъ доглядомъ учителя и учениковъ, можуть хосенно вплинути на піднесенє огородництва. Ранна розсада зъ инспекту пересаджена вчасно на ярины зъелектризує заразъ торопливыхъ хлѣборобѣвъ; піднесе въ ихъ очахъ учителя високо. Розсада така роздана дѣтямъ, щобы въ своихъ огородахъ такожъ такъ плекали, якъ се бачуть въ школѣ, переконає старшихъ, що не такъ великѣсть ґрунту, лишень его раціональна управа, выхѣснованє въ вѣдповѣдну пору, надгороджає чоловѣкови труды. Школка деревъ овочевыхъ, щепленє и розмножуванє ихъ въ селѣ дають основу до певного капиталу. Поступованє таке учителя зъєднає ему прихильность громады.

Хто щепить самъ деревину, де удасть ся и дѣтей учить щепити, сей будить въ молодыхъ серцяхъ любовь до каждой деревини.

Но селахъ суть пасѣвки, окруженіи чародѣйною силою противъ лукавыхъ очей и уроковъ. Кѣньска голова на плоть, подобно якъ въ капустѣ, и инші дивоглядніи предмети мають помнажати „муху“, котру въ осени безъ пощады горцями выдусило ся. Если веде ся, то чары помагють, якъ нѣ, то пошкодивъ лихій сусѣдъ, у которого веде ся. Вступъ ту взбороненый, навѣтъ черезъ плоть заглянути не можна, щобы не паразити ся на гнѣвъ пасѣчника; се не выимки, але майже загальный станъ пасѣчництва.

При школахъ мало де суть пчолы; а прецѣнь наука о пчѣльництвѣ wymagaє чогось бѣльше, якъ оказу одной пчолы, котра цѣлкомъ не може дати повятя о житю въ улию; впрочѣмъ сѣльска дитина бачить пчолы тысячами що-денно и неразъ хотѣла бы половити ихъ до якои судины, щобы мати свой мѣдъ. Теорія сама ту найменше придасть ся; неодень учитель хоть розумѣє теорію пчѣльництва, не може вѣдвжити ся мимо щирои охоты ходити коло пчѣлъ; страхъ передъ жаломъ вѣдовитымъ робить его несмѣлымъ. Щожь приїде учителеви зъ сего, наколи пѣзнає теорію пчѣльництва, а буде бояти ся до ули приступити?

— А ди якій мудрый — скажуть люде. — Тѣлько говоривъ, ажъ въ головѣ крутить ся, а самъ вѣдъ пчолы вѣкає... Менше теоріѣ, бѣльше практики думає учитель на селѣ: теоріѣ научу ся и самъ зъ книжокъ, але практиковати до кого пѣйду? До сего, которого я маю вчити поступового господарства?

Стефанъ Ковальчакъ.

ИДЕЯ ПРАВДЫ.

Если розглянемо ся уважно по широкѣмъ свѣтѣ, то достережемо, що вѣсь проявы, котрѣ намъ пѣдъ змыслы пѣдходять, суть змѣний и проминаючѣй. По зимѣ настае весна, а вѣдтакъ лѣто, потому осѣнь а по нѣй зима; сонце рано веходить, потѣмъ пѣдходить на небо що разъ выше, а вѣдтакъ зсуває ся що разъ ниже, ажъ западе пѣдъ виднокругъ на цѣлу нѣчь. Цвѣтка прозябае незначнымъ наросткомъ, розвивае ся зъ часомъ що разъ бѣльше, росте, цвите, родить насѣнѣ и вяне. Та и житѣ людске не естъ анѣ незмѣнне, анѣ постоянное: чоловѣкъ родить ся, росте, дужѣе, старѣе ся и умирае... Одже достерѣгаемо, що тотѣй вѣсь проявы вѣь природѣ и вѣь житю людскѣмъ, суть лише самыми зъявищами, змѣнными и проминаючими, якъ сонний мары безъ постоянности, безъ пѣдставы, безъ сути (Sein). Таке достережена робить чоловѣка неспокоѣйнымъ, невдоволенымъ, — и пре ёго розумъ до припущеня существа незмѣнного, постоянного, вѣьчного, котре естъ пѣдставою и причиною тыхъ вѣьхъ змѣнныхъ и переминаючихъ проявъ. Тото существо называемо безвзглядною правдою, Богомъ. Вѣьра вѣь Бога естъ конечною, будящою ся вѣь души людскѣй, скоро чоловѣкъ пѣдне мыслити и шукати всюда за причиною, — бо скутокъ мусить мати свою причину. Тогдѣ ажъ, коли увѣьрити вѣь правду безвзглядну, тогды ажъ найде певнѣсть вѣь своѣмъ знаню, тогды знайде певнѣсть и що до самого себе. Безъ вѣьры естъ чоловѣкъ якъ бы слаба былинка посередѣ безконечного вѣьчно змѣнного свѣьта, не знае вѣьнѣ, зѣь вѣьдки походить, хто вѣьнѣ естъ, и до чого прамуе. Тымъ сильнѣйше пре чоловѣка душа ёго до припущеня могучого существа тогды, коли вѣьнѣ вѣь великѣмъ небезпеченствѣь; люде помочи ёму не можуть, — одже вѣьнѣ мимохѣьт вѣьдносить ся до могучого, незнаного существа, котрого могучѣсть прочувае вѣь страшливѣмъ громѣь, котрого доброту вѣьдгадуе серцемъ вѣь трисвѣьтлѣмъ сонци, що намъ свѣьтъ розяснюе, красить, огрѣьвае и житѣ выкликае зѣь природы, — вѣьнѣ зѣь ростучимъ пѣзнанѣмъ видить премудрѣсть вѣь тыхъ вѣьхъ безчисленныхъ творахъ природы, и вѣьдносить тоту премудрѣсть до причины всего свѣьта, до Бога. Безсвѣьдома и змѣнна природа не могла бы сама себе утворити такъ премудро, такъ прекрасно... Безъ вѣьры чоловѣкъ непевный, непѣтѣшний, несчастливый; доперва вѣь вѣьрѣ находить вѣьнѣ супокоѣй, певнѣсть и щастѣ. Вѣьра одже естъ конечною прикметою души людской, такъ конечною, якъ прикметою житя тѣьлесного естъ вѣьддыхане, травлене, кружене крови; она естъ чоловѣкови вроджена и будить ся вѣь нѣьмъ конечно, якъ вѣь тѣьлѣ будить ся голодъ; вѣьра естъ то бажане чымъ разъ яенѣйше пѣзнати безвзглядну правду, найвысше существо, — оставати зѣь нимъ вѣь згодѣь, вѣь еднѣсти и получить ся зѣь нимъ остаточно. Вѣьра естъ лише чоловѣкови дана, а не звѣьрѣтамъ, — черезъ ню доперва чоловѣкъ естъ чоловѣкомъ, вышнимъ надѣь вѣьь сотворѣня свѣьта. Перейдѣьмъ вѣьь народы, що жили и жиють на свѣьтѣь, а у вѣьхъ найдемо мы вѣьру вѣьь якѣьсь высшѣй существа, котрымъ они покоряють ся и кланяють ся, и до котрыхъ они вѣьдносятъ ся вѣьь вѣьхъ обставинахъ житя. Правда, що у зовсѣьмъ дикихъ и варварскихъ народѣьхъ вѣьра тотѣ естъ дитинна и для насъ дивна, примѣьромъ они убожають сонце, зѣьвѣьць, звѣьзды, словомъ: вѣьь тотѣй предметы, котрѣ на нихъ благо або ворожо впливають, — и не могутъ взнести ся до пѣзнаня одного, невидимого, духового существа, яко причины видимыхъ проявъ, а всежъ таки они припускають существа высшѣй, що ихъ долю мають вѣь своихъ рукахъ, — они молятъ ся до тыхъ

существовъ, кланяются ся имъ и приносятъ имъ жертвы, навѣтъ житіе людске жертвуютъ имъ, одже тымъ самымъ показываютъ, що они имъ подчиняются и узнаютъ ихъ безвзглядну вышность надъ собою. За те народы духово развитіи, образованіи, яснѣйше понимаютъ правду безвзглядну въ мѣру своего образования, хочъ не озареніи вѣрою объявленою. Красны суть мысли о вѣчной правдѣ и дуже цѣкавы, якы Сократъ проявлявъ своимъ ученикамъ, и якы лишны намъ Плато въ своихъ писемахъ. Не менше цѣкавымъ есть и то, что писали Римляне о житіи будущомъ и о вѣдношеніи до него. Сократъ за свое переконаніе житіе вѣддае и умирае зъ найвышимъ супокоемъ, хочъ могъ бувъ себе вѣдъ смерти уратовати.

Необходима намъ есть вѣра, якъ вода для рыбы, якъ сонце и воздухъ для всѣхъ животныхъ. Она не есть намъ зъ виѣ виѣвилена, — она есть намъ вроджена, такъ якъ вроджена намъ есть идея безвзглядной красоты и безвзглядного добра... Тоты три идеи будять ся въ чловѣкѣ що разъ яснѣйше въ мѣру его духового розвою; одже чловѣкъ має спосѣбность ихъ въ собѣ розбудити и розвинути, а тую спосѣбность (удолію, Anlage) называемо розумомъ (die Vernunft). Розумомъ есть чловѣкъ высимъ вѣдъ всѣхъ сотворѣнн сего свѣта, — саме черезъ те, що вѣтъ має розумъ, есть вѣтъ чловѣкомъ.

Вѣдношеніе наше до безвзглядной правды, тоту духову звязъ, що насъ лучить зъ нею, — называемо религією.

Якъ будити и образовати идею безвзглядной правды?

Житіе духове будить ся въ чловѣкѣ зъ разу инстинктивно, безъ свѣдомоости. Дѣти радо слухаютъ повѣсти о страхахъ, духахъ, о высихъ существахъ; — ихъ маленьке сердце бѣ голоснѣйше на таке оповѣданіе, они оглядають ся зѣ страхомъ въ округи себе, — мовъ бы бояли ся побачити тоту вышу истоту. Одже то есть доказомъ, що въ ихъ души есть дана можність мати свѣдомость о высихъ существахъ. Того однакъ успособленія дитины не треба надѣжувати, и не треба его вести по мановцяхъ выдуманныхъ страховъ, чарѣвницъ, чудовыхъ вѣщунѣвъ и т. и., — бо тымъ чиномъ можна хоброво подражнити ея фантазію, и дати їй выбуяти такъ, що возьме перевагу надъ розсудкомъ. До того набе собѣ голову пустыми фантазійними потворами и зъявищами, котрыхъ їй вѣдтакъ тяжко позбути ся. Доказомъ того есть нашъ простой народъ, котрый до нынѣ вѣритъ въ оныѣ, чарѣвницѣ, злы духи, вѣщунны и т. и.

Тое однакожъ успособленіе дитины прочувати выше существо треба звертати завчасу на дорогу праву, т. е. на вѣру въ одну свату безвзглядну правду, т. е. на вѣру въ правдивого Бога а заразомъ будити и плекати въ ея сердци вѣдновѣдий чувства.

Якыжъ то будуть поученія о Бозѣ, а якы чувства, котры будити и плекати повиненъ педагогъ въ дитинѣ, котру має выховати? Ото нехай болѣе-менше бере за подставу своего поученія таке вѣдношеніе дитины до Бога, яке есть вѣдношеніе дитины до вѣтця або матери, и нехай на подставѣ чувствъ до родичѣвъ будить въ дитинѣ чувство до Бога. Дитина любить вѣтця, котрый любить дитину; а заразомъ и боить ся вѣтця, коли вѣтъ загниѣвае ся на дитину за яку провину. Одже годить ся вчасно учить дитину, що есть Отець на небѣ, що намъ дае все, що маемо, — именно хлѣбъ нашъ насущный; одже

треба дитину привчити, щоби молила ся до Бога, за сей хлѣбъ и за всео добро, дякуючи єму за тоє. Дитина шанує вѣтця; проте треба єѣ учити, щоби вѣддавала честь Вѣтцю небесному; треба єѣ провадити до церкви, де виливають на то вѣ релігійнѣмъ дуєѣ образы, спѣвъ и богослуженє. Хочъ она не порозумѣє значеня службы божьей, то однакѣ сердце єѣ будуть проникати чувства вышїѣ, они будуть що разъ сильнїйше обгортати душу и сердце дитины и тымъ чиномъ она навикне до набоженства и до св. вѣры... Треба поучити дитину о всевидучости и присутности Бога на кождѣмъ мѣсци и звертати увагу єѣ при кождѣмъ учинку на те, що передъ Богомъ нїчо не укрыває ся. На тѣй дорозѣ розвиває ся вѣдъ найменшого зарѣдка идея правды, т. є. свята вѣра вѣ Бога, и плекають ся вѣдповѣднїѣ чувства, ажъ наситѣ часъ, коли чувства тотїѣ и набутїѣ виображеня буде дальше розвивати школа на пѣдставѣ правильной науки релігїѣ. Пѣзвїйше можна чувство того скрѣпляти вѣдповѣдною лектурою.

Знаємо зъ досвѣду и зъ науки, що вѣѣ три найвышїѣ идея: красы, добра и правды суть зъ собою спорѣдненїѣ, що одже плеканє и розвиванє одной идея виливає на плеканє и розвѣѣй другой идея. Що єсть честнє (моральнє), то єсть заразомъ и краснє вѣ вышѣмъ змыслѣ, — тому называємо честну душу заразомъ и красною душею; а дальше знаємо, що все те, що походить зъ волѣ Бога (законъ моральнїѣ), єсть честнє и краснє заразомъ вѣ вышѣмъ слова значеню, — а що супротивляє ся воли Божьей, єсть заразомъ нечестнє и гидкє (hässlich). Одже вѣѣ три идея вѣ чоловіцѣ плекати и розвивати потреба: они взаимно себе спирають и скрѣпляють.

Плекаючи и розвиваючи вѣѣ тотїѣ три идея, выховаєшь твоего слєна на правдивого чоловіка, т. є. розвинєшь вѣ єго души того, що вѣ нѣѣ єсть найкраснє и найвышє, ублагороднишь єго сердце, утвердишь волю єго вѣ добромъ, т. є. вѣ законѣ моральнѣмъ, и выплекаєшь вѣ нѣмъ постояннїѣ, честнїѣ характеръ.

О ЧУВСТВАХЪ.

До теперѣ говорили мы о такихъ проявахъ психїчныхъ, котрыхъ задачею було подати намъ свѣдомѣсть о вишнїхъ, поза нами стоящихъ предметахъ. Нашїѣ чинности душѣ були занятїѣ лишъ вишнїми предметами.

Теперѣ приходимо до иншого рода проявѣ психїчныхъ, то єсть до такихъ, котрыхъ задачею буде подати намъ свѣдомѣсть того, що вѣ насъ самыхъ дѣє ся. Свѣдомѣсть того, що вѣ насъ дѣє ся, называємо чувствомъ (Gefühl) або чутємъ (die Empfindung).

Приступаємо до роземотру тыхъ-то чинностей психїчныхъ и починаємо вѣдъ чутїѣ.

Найцєрвѣстїйша свѣдомѣсть стану, вѣ котрѣмъ знаходимо ся, (т. є. того, що вѣ насъ дѣє ся), — єсть чутє стану нашего тѣла. И маленька дитина має чутє, то значить, она має свѣдомѣсть о станѣ тѣла своего; призмѣромъ, коли унече або ударить ся, то плаче, — чимъ оказує, що має бѣль, що має свѣдомѣсть о нецравильнѣмъ станѣ тѣла своего.

Перейдѣмъ теперѣ услѣвїѣ чутїѣ.

1. Першимъ услѣвомъ єсть знарядъ чутїѣ; чутє мусить вѣ чѣмєѣ проявити ся. Тымъ знарядомъ єсть наше тѣло, и то або якась часть тѣла, або цѣле тѣло; вѣ першѣмъ случаѣ называє ся чутє частиннымъ, вѣ по-

слѣднѣмъ цѣлостнымъ. Частнѣй чутя: бѣль головы, пальца, руки, ноги и т. и. Цѣлостнѣй чутя: зимно, тепло, холодъ, сила, слабосильность, утомленѣ и т. и. Нервы суть тою причиною, що маемо свѣдомѣсть о тыхъ процесахъ (проявахъ), що вѣдбувають ся въ нашѣмъ тѣлѣ; если нервы ещѣ не нѣють, умертвлять ся, примѣромъ въ наслѣдокъ гіпноутизму, замагнети- зованя руки або ноги, то тота рука не учуе жадного болю, хочъ бы еѣ коловъ або проколовавъ.

2. Другимъ услѣвомъ чутя естъ средство, розбуджающе въ насъ чутѣ, примѣромъ: ударъ, упаренѣ, скалѣченѣ и т. и. Безъ причины не буде болю, одже коли бѣль настане, треба слѣдити за причиною, т. е. за тымъ, що викликало бѣль, — а се называе ся средствомъ чутя.

Средство, выкликующе чутѣ, може бути або фѣзичне або психичне. Фѣзичнѣй средства: ударъ, упаренѣ, урѣзанѣ, застудженѣ, пересыченѣ, бракъ корму (голодь), бракъ вогкости въ нашѣмъ тѣлѣ (жажда), далекий скорый хѣдъ або тяжка праця (утомленѣ) и т. и. Чутя, выкликаний средствомъ фѣзич- нымъ, называють ся безпосереднѣй.

Менторъ, трактуючи науку о чутяхъ зъ своимъ елевомъ, повиненъ рѣжнѣй чутя ему напроваджувати и казати слѣдити за средствомъ.

Однакъ свѣдомѣсть о тѣмъ, що въ насъ дѣе ся, може бути выкли- кана ще и черезъ иншѣй, якъ фѣзичнѣй средства; она може бути выкликаною такожь и черезъ средства психичнѣй, примѣромъ: довѣдую ся, що мѣй не- дужий приятель поздоровѣвъ; тутъ средствомъ чутя естъ вѣдомѣсть, т. е. выображенѣ, одже средство психичне. Такѣй чутя называють ся посеред- ными; чутѣ посередне вже не естъ бѣльше чутѣмъ (Empfindung), але чув- ствомъ (Gefühl); примѣромъ: радѣсть, веселѣсть, смутокъ, надѣя, грызота совѣсти, рознука и т. и. Каждый троха мыслячий чоловікъ пѣзнаеть, що инша порада естъ въ чутю, а инша въ чувствѣ, — що чутѣ естъ станъ бѣльше фѣ- зичнѣй, а чувство бѣльше психичнѣй. Болить хлѣнца, що упече ся въ палець; болить молодца, коли не здавъ матуру, коли розважае, що то естъ наслѣд- комъ его легкодушности и лѣности; — однакъ бѣль одного и другого естъ зовсѣмъ иншѣй. — Терпять дитина на постели, коли еѣ хѣрѣба зломить, тер- пять и мати тои дитины, сидячи при нѣй, и ока зъ неи неспускаючи, — але бѣль одной и другой естъ зовсѣмъ иншѣй.

Заходить пытанѣ: якъ то средства психичнѣй (спѣстереженя, выобра- женя, суды, фантазѣй а такожь идеѣ), можуть выкликати чувство? Що ударъ, упеченѣ, скалѣченѣ и т. и. може выкликати и выкликуе чутѣ, се каждый розумѣе, — але що выображенѣ може такожь выкликати въ насъ такѣй станъ, котрый мы чувствомъ называемо, се не для каждого зрозумѣе. Пояснѣмъ той процесъ.

Знаемо зъ досвѣду, коли маемо яке чутѣ, примѣромъ, якъ упечемо ся або зарѣжемо въ палець и т. и., що при тѣмъ естъ у насъ и свѣдомѣсть того, що намъ справило той бѣль (огонь, ножъ и пр.). Тота свѣдомѣсть (выобра- женѣ) лучить ся зъ чутѣмъ (на пѣдставѣ правила скупленя, — см. стовари- шенѣ выображенѣ) въ одну цѣлѣсть; — одже коли случайно вѣдновить ся выображенѣ (огню, ножа и т. и.), то разомъ зъ тымъ вѣдновлюе ся такожь и бѣль. Дитина, що разъ унекла ся въ пальчикъ, пхаючи его до поломѣни свѣчки, не буде другѣй разъ его тамъ пхати, але радше зъ боязней вѣдсуне ся вѣдъ свѣчки, и указуючи на поломѣнь, скаже: „ой, ой, то пече“. (Поло- мѣнь свѣчки пригадае ѣй на бѣль). Примѣры: Мы ходили въ товариствѣ на

прогулку, забавляли ся гарно, мали много радости и веселости и много иншихъ чувствъ приємныхъ. Коли пбзпйше пригадаемо собѣ на тоту прогулку, то разомъ зъ пригадкою тою повстають въ нашой души всѣ тоті проявы. Пригадки: на дбмъ родинный, на грббъ вѣтця або матери, на щасливу хвилю, на тяжку недугу и пр. кѣлько то рѣжнородныхъ жертвъ не выкликують въ серцю нашбмъ.

Важнѣсть чутя посереднього.

Повторимо ще разъ, що посередне чутѣ (чувство) єсть того, що на пригадку (выображеня) будить ся въ серци людскбмъ; примѣромъ: пригадку собѣ на дбмъ родинный, то на єю пригадку будять ся заразъ всѣ тоті чувства, котрыхъ я дбзнававъ въ домѣ родиннбмъ. Такі чувства мають велику вагу для чоловѣка:

а) Они надають певну вартбѣсть особамъ, роблять тоті особы для насъ дорогими, або чинять намъ ихъ ненавистными, почести або погорды достойными. Безъ тыхъ пригадокъ и тыхъ чувствъ, пригадками выкликанихъ, були бы тоті особы для насъ зовсѣмъ обоятні, рѣвнодушні. Примѣромъ: иду улицею зъ трьома товаришами и стрѣчаю по дорожѣ мого добродѣя, що менѣ въ великой потребѣ подавъ помбчну руку. Въ мойй души будять ся выображеня дбзаного добра вѣдъ него и выкликують чувства щирои вдячности.... Тожъ для мене особа тота дуже дорога, любви и почести достойна. Не такъ для моихъ товаришѣвъ. Одинъ зъ нихъ зовсѣмъ єго не знає, тожъ и особа мого добродѣя не дуже єго занимає; третій же, спалевши, вѣдвертає ся вѣдъ него, чтобы не бути спбзнанимъ. Пытаю, що таке; товаришъ мой признає ся, що панъ той єго одного разу досыть остро накартавъ за нечемный поступокъ.

Однакъ не лише особы приватній дорогі або ненавистні серцю нашому задля пригадокъ, що зъ ними вяжуть ся, и задля чувствъ, выкликанихъ тими пригадками. Такожъ и особы публичній набирають тымъ бѣльшой для насъ вартости, чимъ бѣльшій бувъ кругъ ихъ дѣланъ, и чимъ бѣльше добро або зло ними здѣлане, стало ся участю людскости.

б) Чувства надають вартбѣсть рѣчамъ, котрі самі собою або нѣякою не мають вартости матеріальной або лишъ дуже малу. Памятка по дѣду, що насъ дуже любивъ и котрого мы любили, хочъ бы то була примѣромъ проста въ лѣсѣ вырѣзана паличка, набирає для насъ великой вартости, однакъ лише для насъ; для другой особы, що дѣда не знала, не має она жадной вартости. Для мужа, котрый похоронивъ дорогу жѣнку, кусникъ єи волося єсть дорогоцѣнный; вѣнъ єго переходує въ красныхъ рамкахъ за шкломъ, оглядає єго що дивны зъ слезою въ оцѣ и не давъ бы єго за нѣяку цѣну. Такъ само дорогі намъ суть памятки по великихъ славныхъ мужахъ; примѣромъ перо, котрымъ писавъ Шекспіръ, листъ власноручный Шевченка и т. и. Музея скупують такі памятки за дорогі грошѣ и показують ихъ гостямъ, мовъ бы які святощѣ. Для чоловѣка необразованого, котрый дивить ся на нихъ бездушно, не привязуючи до нихъ жадныхъ гадокъ, бо ихъ не має, и жадныхъ чувствъ, не мають они нѣякой вартости.

Такъ само дѣє ся зъ рѣчами, котрыхъ поглядъ будить у насъ гадки сумні, вѣдтручаючі, страшні; примѣромъ мечъ, котрымъ князь Альба казавъ єстати голову Егмонта; орудія туртуры; пѣлотина, що єтала голову короля Людовика XVI. и Маріѣ Антонины и т. и.

в) Они надають особлившої вартости місцевостямъ, зъ котрыми вяжуть ся важный для насъ подѣѣ, выкликаючи пригадками вѣднѣй чувства. Мѣсце уродженя, грѣбъ вѣтця або матери, дѣмъ, въ котрымъ мы пережили вѣкъ молодой на студіяхъ и т. и. Поглядаючи на тоту мѣсцевѣсть во-скресають въ души нашѣй гадка за гадкою, подѣѣ за подѣєю стають передъ очима, а зъ ними разомъ будять ся давній замерклѣй чувства и родить ся въ серци нашѣмъ радѣсть або смутокъ, веселѣсть або жалѣ, чувство солодке або горестѣ.

Такъ само буває и зъ мѣсцевостями публичного значеня, примѣромъ зъ побоевищами, руинами славныхъ старинныхъ замкѣвъ, зъ затраченными нынѣ славными мѣстами, могилами и т. и. Дивлячи ся на нихъ, переходять въ души нашѣй заумерлѣй подѣѣ зъ давной старины, одна по другѣй, мовъ тотѣ сцены на калейдоскопѣ, а зъ ними заразомъ вѣдновляють ся въ серци вѣднѣй чувства. Думаешь чоловіче и не надумаешь ся довольъ; на лиці твоѣмъ малює ся вѣдъ часу до часу то ясна веселѣсть, то гѣркій смутокъ, часомъ иронія а часто и слеза печали закрутить ся въ сумнѣмъ оцѣ. Ёслись поетъ, надашь выразъ твоимъ мыслямъ и чувствамъ словами; ёслись музыкъ, выллешь душу твою и сердце твоє въ прекраснѣй елѣтін, ёслись маляръ, увѣковѣчишь мѣсцевѣсть тую вѣднѣйнымъ образомъ.

г) Они надають вартѣсть певнымъ часамъ, до котрыхъ вяжуть ся дорогѣй для насъ споминки, выкликаючи въ серци вѣднѣй чувства. Кому не ёсть дорогимъ дѣнь имяннѣ вѣтця або матери, хто не памятає на рѣкъ, въ котрѣмъ зложивъ матуру, вступивъ до публичной службы, выгравъ терно — або утративъ вѣтця и матѣрь, похоронивъ кохану жѣнку або утративъ дорогого приятеля! Днѣ тотѣ, роки тотѣ, часы тотѣ суть важный и важкѣй, але лишь для тыхъ людей, котрыхъ они дотыкають; для другихъ суть они обѣятѣй.

Подѣбно має ся справа и зъ часами публичного значеня. Роки великихъ подѣѣй; кѣлько то гадѣвъ не выкликають они въ душѣ мыслячого, а заразомъ и чувствъ въ ёго серцію! Такъ само и поодинокѣй народы мають свои роки радости або смутку.

Однакъ не досить на тѣмъ, що черезъ чутя посереднѣй набирають особы, рѣчи, мѣсцевѣсти и часы бѣльшой ваги; чувства тотѣ въ свою чергу выкликають у насъ вѣднѣй дѣланѣ. Не одно дѣлають люде, чого дѣхто вытолкує собѣ и не розумѣе причины, ёсли не знає того психічного правила. И такъ:

а) Особамъ, котрѣй намъ суть дорогѣй, котрыхъ мы любимо, — намагаємо першѣй чувствами серця оказати и словомъ и дѣломъ нашу честь и нашу любовь: справляємо имъ оваціѣ, серенады, выголошуємо гратуляціѣ, почитаємо ихъ упоминкомъ; — по смерти вѣчаємо ихъ грѣбы, ставимо имъ краснѣй памятники зъ написами и т. и. Такъ само робимо и зъ особами публичного значеня, добродѣями людскости, славными мужами чѣ то на полѣ дѣлѣ военныхъ чѣ мирныхъ, мужами науки, вынаходѣвъ пожиточныхъ, артистами, литератами. Вѣдворотно мужамъ, котрыхъ ненавидимо, показуємо нашу ненависть, нашу погорду, нашъ гнѣвъ чинами.

б) Такъ само дѣе ся зъ рѣчами, до котрыхъ вяжуть ся пригадки и чувства. Грѣбы по дорогихъ особахъ вѣчаємо кѣвтами, илюминуємо лямпами. Останки славныхъ мужѣвъ суть намъ дорогѣй надъ золото и сѣрѣбло и надъ всякѣй дороговѣйности и мы чекаємо лишь нагоды, чтобы имъ прилюдно честь нашу и любовь нашу якъ найкрасше заявити.

На відворіть ми ненавидимо р'чи, зь котрыми вяжуть ся немилі для насъ споминки, и оказуемо чинно нашу ненависть, погорду и гнѣвъ. Французы знищили бастію, зь котрою вязали ся спомины тираніѣ; — они понищили статуы королѣвъ, бо пертій фанатизмомъ політичнимъ, знесли королѣвство, одже и все, що зь королѣвствомъ вязало ся; найкрасшій забутки штуки нищивъ зфанатизований нарѣдъ... А прецѣнь р'чь бездушна, що она чоловікови шкодить або заваджає?... Такъ само фанатизмъ релігійный въ часахъ воинѣ релігійныхъ рабувавъ и нищивъ католицкій костелы, и всеъ католицкій образы, хресты, чаши и иншій р'чи, хочъ бы були дорогоцінній и великой артистичной вартости... Чоловікови мыслячому треба глубоко надъ тымъ застановити ся.

в) Не менше и мѣсцевости, зь котрыми вяжуть ся споминки для насъ дорогі, любимо, ихъ частѣйше посѣщаемо, нашу любовь, якъ можемо и умѣемо, оказуемо. Примѣромъ цвинтарища, на котрыхъ лежать мощѣ нашихъ кривныхъ, приятелѣвъ, добродѣѣвъ; руины замчискъ, до котрыхъ прилягла исторія нашего народу, або цѣкавій подѣѣ; поля битвы, до котрого вяже ся слава або нещасте нашего народу; могилы историчій и т. и. Буває, що одно и того саме мѣсце єсть для одного народу славою, а для другого неславою; такъ побоевище подѣ Ірунвальдомъ для Славинѣ єсть пригадкою славы, для Нѣмцѣвъ неславы. Въ послѣднихъ часахъ выконалиска Галича старинного на поляхъ нинѣ заораныхъ и засѣяныхъ зробили мѣсце се дорогимъ для Русина; що разъ частѣйше відправляє воінъ туда свои мандрѣвки, ходять по полю, копає, шукає, — чи не найде де бодай окрухъ старинной памятки, бо она дорога рускому серцю, такъ якъ дорога ему замеркла исторія давної руской величини и славы.

г) Такожъ и певні часы, до котрыхъ вяжуть ся споминки на подѣѣ, дорогі нашому серцю, выликують въ насъ чувства, часто дуже живі и сильні, що насъ спонукують до відповѣдного дѣлання. Хто зъ живыхъ не святкувавъ день именинъ вѣтця або матери? Мужамъ високо-поставленимъ и заслуженимъ, уладжують въ день ихъ именинъ хоральний сѣѣвы, — а славнымъ помершимъ мужамъ устроюють въ день ихъ смерти музикально-декляматорскій вечерки, концерты и т. и. — Для кожного поодинокого чоловіка, якъ и для кожного народу суть инші дні дорогоцінній, важні и пронамятій; залежить се не вѣдъ дня, обоятного и бездушного, — але вѣдъ тыхъ гадѣкъ и тыхъ чувствъ, що зъ тымъ днемъ вяжуть ся.

Одже бачимо, якои ваги суть чутя посередній, и яке они житє вливають въ бездушній предмети, и які рухъ мѣжъ людьми выликують, и якъ ихъ до дѣлання спонукують.

3. Третімъ услѣвамъ чутя єсть сила и тревалѣсть. Чутя такъ якъ и чувства можуть бути слабшій або сильнѣйшій, можуть тревати коротше або довше.

Вѣдъ чого завясить сила чутя? Завясить она: а) вѣдъ сильнѣйшого або слабого средства розбуджающого чутя. Сильный ударъ выликує сильнѣйшій бѣль, слабшій ударъ меншій бѣль. Такъ само и бѣль моральний (жалѣ за дорогою особою и т. и.) буде сильнѣйшій, наколи повеѣає по утратѣ когось, що займає важне мѣсце въ нашѣмъ серцю, якъ по утратѣ особи, менше намъ дорогон, менше нами любленой, и пр. жалѣ по утратѣ вѣтця або матери, а жалѣ по утратѣ милого намъ знакомого або приятеля. Тому

справедливо голосить и красно выражає ся наша народна пословиця: „Якъ умире дитина, то мала щербина, а якъ тато або мама, то велика яма“.

б) Сила чутя зависить дальше вѣдъ нервового успособленя. Суть люде успособленя дражливого и менше дражливого. Першій болѣють и терпятъ дуже навѣтъ при слабшихъ вражѣняхъ; примѣромъ не можуть знести погляду на кровь; дѣстають бѣль головы, якъ чують гуркѣтъ, стукѣтъ; пѣднадають хоробѣ, коли ихъ туча перемочить и т. и.; — а зновъ суть такі, котрымъ и люта студѣнь не пошкодить, що крови не страхають ся, що по цѣлыхъ дняхъ въ кузници або гамарни гуркають и стукають молотомъ а не дѣстають болю головы. Педагогъ повиненъ собѣ того добре затамити, и евен елвы такъ виховувати, щобы були здорові и крѣпкі, и щобы мали сильнй нервы, — бо тотй велику бѣду роблять, коли суть дуже дражливі, а ще бѣльшу, коли суть въ хоробливѣмъ станѣ. Не добре робить мати, коли держить дитину безустанно въ хатѣ и не дасть свѣжого воздуха зачерпнути, — коли не пускає ніколи на холодъ и на зимно, -- коли не позволяє босо по травѣ бѣгати, коли стереже дитину бережливо вѣдъ сонця, вѣтру и дощу и т. и. Зъ того выходить, що дѣти суть деликатнй, блѣдй, мізернй, — и що вѣдтакъ найменша змѣна атмосферы имъ пошкодить, и що всего лякають ся, все ихъ дражнить, все имъ докучає и недуги для нихъ стягає. Треба розумно, — не пересадно, — тѣло гартувати, въ рухъ вправляти, до працѣ механічнои, до гимнастики, до вандрѣвокъ заправляти, и привычаювати до стравъ простыхъ та здоровыхъ, та здоровои воды и свѣжого воздуха.

в) Сила чувства морального зависить вѣдъ вихованя. Суть дѣти, у котрыхъ оденъ поглядъ суровый або негодуючій вѣтця або матери выстарчить, щобы въ нихъ выкликати бѣль, жалъ и екруху, ели що нечемного учинили. Але суть и такі, у котрыхъ не выличешъ чувства покаяня, хочъ бысь и лаявъ терикими словами. Де тому причина? По наибѣльшой части въ вихованю. Педагогъ и учитель повиннй добре знати успособленє сердца своихъ вихованкѣвъ, щобы ихъ вѣдновѣдно тому дальше провадити, научати и розвивати.

4. Четвертымъ услѣвемъ єсть тонъ або барва чутя, значить, чи чутє або чувство єсть приємне або неприємне. Все що солодке, яскраве, дзвѣнке збуджає, примѣромъ у дитини чутє приємне, — а все, що квасне, гѣрке, чорне, мертве, глухе та нѣме, єсть для дитини неприємне. Люде дорослй, старшй мають иншй уподобаня. Люде образованй зновъ знаходять въ иншихъ барвахъ, въ иншихъ формахъ, въ иншихъ смакахъ свое уподобанє, якъ люде простй, необразованй. Погляньмо на одныхъ и другихъ; — на ихъ стрѣй, на ихъ штучнй стравы, на ихъ gry и забавы, на ихъ танцѣ и музыку, а занадто ясно о тѣмъ пересвѣдчимо ся. Чоловѣкъ простый, хлѣборобѣ за нѣщо въ свѣтѣ не вѣтъ бы жабы, острити, слимака, — коло прѣтивно, вихованый въ збытку въ тѣмъ дуже любує ся и за дорогй грошъ купує. Зъ того бачимо: а) що тонъ чутя не у каждого чоловѣка єсть одинаковй, значить: що тота сама рѣчь для одныхъ єсть приємна а для другихъ неприємна; б) що тотй самй люде знаходять тоту саму рѣчь разъ яко приємну, не оденъ любивъ мѣдъ зъ замолоду, а потѣмъ и на очи єго не хоче видѣти. Або предметы моды: одна и тота сама рѣчь, доки модна, подобає ся, а якъ перестала бути модною, вже негарна, гидка и не подобає ся. Що люблять зрѣлй мужнины того не люблять дѣти, — або що женщины любять, того часто не любять мушны и на вѣдворѣтъ. Найлѣпша страва не смакує сы-

тому, — а хто перефв ся разъ ласощами ажъ до хоробы, — то вѣдь того часу вѣдь нихъ вѣдвертае ся. Въ нѣдузѣ не смакуе знова се, що єсть пожадане для здороваго. Интелігентні люде не любять яскравыхъ барвъ або острыхъ тонѣвъ, — а такъ въ барвахъ якъ и въ тонахъ любять гармонію; не любять рубашности въ жартахъ, дуже живого, крикливого смѣху, повитаня, и т. и., — въ чѣмъ вѣсмъ люде простѣ любуютъ ся.

Зъ того видко: а) що тонъ чути єсть субективний, б) що тонъ єсть релятивний, вѣдь обставишь зависимый. Возьми на языкъ щось дуже солодко, а вѣдтакъ щось лишъ троха квасного, то те послѣднє выдасть ся тобѣ дуже кваснымъ, примѣромъ по цукрѣ вишню. А возьми на языкъ щось дуже квасного (мѣцного оцту) а потѣмъ тоту саму вишню, то она тобѣ буде смакувати солодко. Помочи руку въ студену воду а вѣдтакъ въ лѣтну, то тота послѣдна выдасть ся тобѣ дуже тепла; а помочи руку въ водѣ доволѣно горячѣй а вѣдтакъ въ лѣтнѣй, то она выдасть ся тобѣ студеною.

Средства психічні, викликають чувства.

Знаємо вже, що психічними средствами, викликающими чувства, суть въ загалѣ сказавши, вы о б р а ж е н я. Выображенія дѣлимо: на спостереженія, выображенія въ тѣснѣмъ слова значеню, пригадки, понятія, суды и ключѣ, фантазію, идеѣ.

Переидѣмъ процесь будженія ся чувствъ черезъ всѣ тоті выше наведеніє моменты.

1. Спостереженія будять часто всѣлякѣ чувства приємніє або неприємніє, — обѣ чѣмъ поучае насъ щоденный досвѣдъ. И такъ знаємо зъ досвѣду, що барва голуба, ясно зелена, синява будять въ насъ чувство приятне, а краска червова и сильно жовта чувство неприяте; що звуки не дуже сильніє и не дуже высокіє суть намъ миліє, а звуки дуже сильніє а притѣмъ дуже высокіє суть намъ вемиліє. Знаємо такожъ, що гармонія барвъ и гармонія тонѣвъ справляе задоволеніє и успокоює а противно всяка дисгармонія викликає незадоволеніє и роздражнює; що запахи не дуже сильніє, красна зелена лука, убарвлена цвѣтами суть приємными для нашихъ змыслѣвъ, а зъ другой стороны болото, гниюще стервиско, жабы, хробы и т. и. суть вѣдражающими; — що тоны и звуки правильніє чи то голосу людского, чи инструмѣнтѣвъ суть намъ приємніє, а свистѣ, скрегѣтъ, розбите шкло, сильніє стукѣтъ, скрипчивый голосъ и т. и. суть намъ неприяте. Хто годенъ вычислити всѣ спостереженія того рода, котріє викликають чувства або приятніє або неприяте! Чувства будять ся вже при поодинокихъ спостереженіяхъ; тымъ сильнѣйшихъ чувствъ дѣзнаємо при скомбінѣованныхъ спостереженіяхъ, котріє можуть настроити душу до веселости, смутку, думанія, боязни, и пѣднести єѣ ажъ до одушевленія. Кѣлько то поетичныхъ мыслей выплынуло зъ души людской, тронутѣй и зворушеной красою природы. Хтожь примѣромъ не дѣзнає милыхъ чувствъ, що сердце радуютъ, и душу до высшего полету настроюють, — коли по довшѣй слѣтѣ лѣтнимъ поранкомъ заблысне сонце, залунає зелений гай свѣтомъ та щебетомъ птицѣ, застелитъ єѣ долинка мережанымъ цвѣтнымъ килимомъ, черезъ котру мурмотитъ и журчитъ чистый, якъ кристалъ потѣкъ. А якъ сумно стане на души и сердца, коли болотнистымъ, чорнымъ безмежнымъ степомъ идешь самъ одинокій понадъ вечеръ, а дощъ неустанный зъ вѣтромъ бѣ тебе въ лице и твою утомлену худобу; тобѣ здає ся, що въ степу тѣмъ треба погибати. Темна слѣтна нѣчь, свистѣ

бурѣ, скрипѣ сухого дерева, голоса сичѣвъ на самотѣ... все то выкликує въ груди нашѣй чувства неприємнѣй, якійсь не любый, прикрий станъ зѣ страхомъ змѣшаний... Спостереження такѣй выкликають въ серци поетѣвъ вѣднѣй чувства и настраюють душу до такихъ же поезій.

2. В ы о б р а ж е н ыя, именно пригадки (споминки) выкликають дуже часто и дуже много такъ приємныхъ якъ и неприємныхъ чувствъ. Згадка на дѣмъ родинный, на вѣтчину, коли мы на чужинѣ, єсть для насъ жереломъ розличныхъ и глубокихъ чувствъ.

Отъ якъ туживъ, примѣромъ нашъ кобзарь Тарасъ Шевченко, згадуючи въ чужинѣ Рѣздо:

Згадай мене брате, —
— — Згадай въ пустыни,
Далеко надъ моремъ,
Свого друга веселого,
Якъ вѣбъ горѣ борѣ!
— — — На дворѣ, бачъ,
Наступає свято....
Тяжко єго друже брате,
Самоу стрѣчати
У пустыни!... Завтра рано
Заревуть дзвѣнницѣ
Въ Украинѣ, завтра рано
До церкви молитись
Пѣдуть люде.... Завтражъ рано
Завыє голодный
Звѣрѣ въ пустынѣ, и повѣе,
Ураганъ холодный,
И занесе пѣскомъ, снѣгомъ
Курѣнь, мою хату; —
Отъ такъ менѣ доведе ся
Свято зустрѣчати!

3. Фантазія єсть дуже богатымъ жереломъ всѣлякихъ чувствъ. Чоловѣкъ, чи то думаючи, чи читаючи повѣсти, поезіѣ, чи коли знаходить ся въ театрѣ, — переносить ся фантазією въ той свѣтъ выдуманныхъ мрѣй, а майже кожда зъ нихъ выкликує вѣднѣй чувства. Читаючи примѣромъ повѣсть, смѣємо ся зъ веселыми, сумуємо зъ сумуючими, плачемо зъ плачущими; — на тыхъ гнѣваємо ся, тыхъ величаємо, зъ нишими забавляємо ся або сваримо ся, мовѣ бы то були живѣ люде, а мы зъ ними въ товариствѣ...

4. Не менше и при твореню судѣвъ можуть будити ся въ насъ чувства. Коли маємо выдати судъ въ справѣ важивѣйшѣй, тогды досвѣдчаємо, що не легко намъ єго выдати; пѣдчасъ намыслу повстає въ насъ сумнѣвъ: „чи такъ, чи нѣ“ — и тогды родить ся въ насъ чувство немилѣ, прикре, котре часто насъ мучить. Коли же мы вже на судъ рѣшили ся, тогды стає намъ лекше на серци, мовѣ бы намъ хто камѣнь зъ него знявъ, и родить ся чувство приємне. Подѣбный чувства будять ся въ насъ и тогды, коли дожидаємо суду другихъ, рѣшеня справы засуду и т. и. Доки справа ще не рѣшена, буває намъ такъ прикро, що мы знесли бы радше вже и найгѣршій

засудъ, — щобы се ожиданє вже разъ скѣнчило ся... Подѣбный чувства зворушали сердце Цезаря и его войнѣвъ, коли стоявъ надъ рѣкою Рубіконъ, — и доки ще не рѣшивъ ся, чи ёю перейти чи не перейти.

5. А хтожъ зъ насъ не знає, що идеъ: красы, добра и правды, чувства въ насъ выкликують, и то чувства чистѣй, яснѣй, высокѣй, котрѣ одушевляють и пѣдносять насъ. Они суть жереломъ яснѣго и непорочнѣго щастя. Неальмистъ, роздумуючи надъ всемогуществомъ Бога, кличе:

„Господь, коли погляне, дрожить земля;
Коли рукою скине, горы дымать ся! —
Господи! поки тху стане въ моѣй груди,
Тебе хвалити, Тебѣ снѣвати не перестану!“

Лектура дѣтей поза школою и якъ уладити бібліотеки шкѣольнѣй, щобы пѣдпирали цѣль науки шкѣольной.

(Рѣчь представлена въ загальномъ начерку).

При лектурѣ дѣтей поза школою треба уважати: на здоровлє и вражливѣсть дѣтей, на розвѣй умысловый (духовый) въ загаль и въ подрѣбности на полъ и вѣкъ, на розбудженє и выдосконаленє добрыхъ принципѣвъ у дѣтей, на потребу вправы въ сѣмъ або въ тѣмъ предметѣ шкѣольномъ, на охоту дитини до сего або иншого предмету, на выробленє самостоятельности, на мѣсцевѣй обставини и на выхованє въ душѣ народиномъ. Бѣльше або меньше слабе здоровє дитини покаже, чи треба або не треба и скѣлько можна займати дитину лектурою поза школою. Вражливѣсть може перейти въ роздражненє, прѣте треба пильно уважати, щобы черезъ поданє невѣдновѣднои книжки до читаня не побѣлшити тон вражливѣсти на шкоду дитини. Выслѣдивши, о скѣлько можна, найдокладнѣйше духовый розвѣй дитини такъ въ загальномъ, якъ и въ подрѣбномъ начерку, належитъ заняти дитину лектурою вѣдновѣдною до еѣ духового розвою. Дѣвчата любятъ ся въ оповѣданихъ истѣричныхъ, о чѣмъ не належитъ забувати.

Вѣдновѣдно до вѣку любятъ дѣти читати сѣ або иншѣ книжки. И такъ: въ наймолодшѣмъ вѣцѣ переважає охота до читаня казокъ; пѣзнѣйше читають дѣти охотно рѣчи до правды зблизженѣй, а въ кѣнци, въ вѣцѣ дозрѣломъ, рѣчи цѣлкомъ зъ правдою згѣднѣй. Треба старати ся черезъ вѣдновѣдну лектуру поза школою вицѣляти и усовершеншати у дѣтей добрѣй засады, щобы на пѣдставѣ тыхъ засадъ могли пѣзнѣйше выробити ся сильнѣй независимѣй характеры. Лектура дѣтей поза школою може въ потребѣ послужити и до того, щобы дитинѣ дещо зъ сего або того предмету шкѣольного розяснити, розширити и утревалити. При лектурѣ поза школою треба уважати, до якои галузи науки має дитина спеціалъне замилованє. Дуже важною рѣчею єсть, особливо при теперѣшнихъ твердыхъ обставинахъ житя, розбудженє самостоятельности черезъ лектуру поза школою. Обставини мѣсцевѣй якъ: управа поля, плеканє деревъ овочевыхъ въ бѣльшихъ размѣрахъ, бѣльше або меньше плеканє сен або тон галузи господарства, торговлѣ або промыслу, — треба такожъ уважливѣй

при лектурѣ поза школою. Треба такожъ нильно уважати на те, щоби при лектурѣ поза школою підперати, утравалити и розширити основи вихованя народниго, яке то вихованє, на підставѣ правилъ здорової педагогії, вже въ школѣ народній плекає ся. Послужити може до того найперше часописъ „Дзвѣночокъ“. Позаякь стійність сего письма такъ підъ взглядомъ науковимъ якъ и педагогічнимъ загально узнана, то скажу лишъ коротко, що „Дзвѣночокъ“ именно для лектури поза школьною надаєсь якъ не можъ лучше и заслугує протє на найбільше розширенє, бо подає кормъ духовый такъ для меншихъ якъ и бѣльшихъ дѣтей. Велике число выданъ такъ пожиточныхъ товариствъ якъ выдана тов. „Просвѣты“ и „Руского товариства педагогічного“, а такожъ добре редагована „Бібліотека для молодѣжи“ Омеляна Поповича въ Чернівцяхъ и много иншихъ выданъ надають ся для лектури поза школою підъ кождымъ взглядомъ, а не менше підъ взглядомъ вихованя народниго. Дитина повинна бы, якъ бы на те часу ставало, здати учителеви справу зъ того, що перечитала въ способѣ якъ найкоротшій въ формѣ пытанъ або оповѣданя, устно або навѣтъ письменно. Добре було бы, якъ бы дѣти могли читати въ школѣ, підчасъ днѣвъ вѣльныхъ вѣдъ науки, підъ доглядомъ учителя, котрый мѣгъ бы рѣчи незрозумѣлі пояснити.

Бібліотеку належало бы подѣлити на вѣддѣлы що до предметѣвъ; а кождый вѣддѣлъ уложити поступенно, идучи вѣдъ рѣчей лекшихъ до труднѣйшихъ. Якихъ книжокъ потреба до бібліотекъ для дѣтей, о томъ рѣшає учитель, а при школахъ бѣльше-класовыхъ повинно рѣшати тѣло учительске. О выборѣ книжки, котру має ся дати ученикови до читаня, рѣшає учитель класы. Згадати треба, що теперъ маємо докладній снысь книжокъ, дозволеныхъ властею школьною до лектури поза школою.

Тымъ короткимъ представлєнємъ рѣчи, хочу звернути увагу Ви. Читателѣвъ на рѣчь великои ваги въ нашѣмъ народнѣмъ вихованю.

Йосифъ Т....

Забава яко средство вихованя.

Підъ забавою розумѣємо всѣ чинности, котрѣ выплывають зъ свободного природного нахилу до творєня; підъ працею борбу о именованє. Забава єсть цѣлкомъ свободный рухъ силъ задля ихъ власной виравы, воли бракує ще тутъ почутя обовязку и свѣдомости цѣли — коли противно праця єсть свѣдомє, обовязкомъ упорядкованє ужитє силъ до осягненя якоїсь цѣли. Охота до дѣяльности будить ся въ чоловіцѣ дуже скоро; передовсѣмъ обявляєсь она яко рухъ. Якъ птиця, коли вилѣзе заледво зъ яйця, вытягає свои члены, выхилєсь пѣзійше на край гнѣзда, щоби набравши силы вылетѣти зъ него, такъ само вытягає и мала дитина свои руки та ноги ще въ колысцѣ, повзає на чворакахъ, коли вже бѣльша, черезъ цѣлый майже день безъ найменшого змучєня лазить по поли, городѣ, подвѣрю, лѣсѣ, бѣгає тутъ и тамъ, однимъ словомъ представляє намъ правдивє *perpetuum mobile*. Якъ важными єуть всѣ єй рухи для фізичного розвою, бачимо се найлучше на слабѣй дитинѣ, котра снхъ рухівъ не уживає. Тѣло у неї дробне и нѣжне; умъ розвиває ся хоробливо.

Взрастаючій нахиль до діяльності оказуєсь въ старшомъ вѣцѣ дитини выбрыками и нищенемъ забавокъ, котрѣ не можуть поддатись всѣмъ еи забагамъ и фантазіѣ. Дитина въ томъ вѣцѣ хоче все перетворити, нищити проте все, що їй попаде въ руки. Всѣ еї выбрыки не походятъ однакъ зб злои волѣ; суть лише ознакою нахилу дитини до діяльності и то діяльности рѣшучої, котра ббльше вбдповѣдає природѣ дитини, якъ діяльність повбльна, спокбйна. Дитина потрафить бавити ся цѣлый день камѣнемъ и пѣскомъ и не змучитъ ся, а се для того, бо пѣсокъ и камѣнь дають перетворитись и представляють въ кождой хвили иншій образъ; противно кожда забавка, котра не може що хвиля змѣняти своєї постати, улягає по якбмь часѣ знищено. Чи винна тутъ дитина, котра не знає оцѣнити вартости забавки, чи родичѣ, котрѣ не умѣли дбрати забавки, вбдповѣдаючої степеневи розвою дитини?

Дальшою ознакою діяльности у дитини єсть творенє. Пѣсокъ, дерево, лавочки, камѣнь, пацѣръ суть матерїаломъ, зъ которого она будує хаты, церкви, млыны; вода дощева матерїаломъ на творенє потокбвъ, рѣкъ, жерель. Поважну діяльність дорослыхъ втягає дитина такожъ до своихъ забавъ. И такъ: хлопецъ зачинає бавитись въ вбйну, робить зъ палицѣ батика рушницю, зъ бляшанки тарабанъ... Нынѣ бавить ся въ вбйну, завтра въ школу; разъ удає дѣда, другій разъ священника, дяка, подорожного, жйда, коминяра. Дѣвчинка знову то колыше свою ляльку, то пере бѣле, варить, робить визиты. Все то вказує на нахиль дитини до діяльности. Позаякъ дитина въ томъ часѣ вже вмѣє и говорити и мыслити, то обовязкомъ виховуючихъ єсть ухилиати вбдъ дитини не тблько все се, що могло бы їй пошкодити, але такожъ впливати на ню позитивно, спроваджувати все, де бы напрямъ до діяльности дитини знаходивъ виразъ и поживу, кермувати еи забавою, зъ нею навѣть бавитись.

Въ кбнци стаєсь дитина великою и иде до школы. Новый свѣтъ вбдкрываєсь їй передъ очима и въ серци, нове поле до діяльности; надходить праця трудна та поважна. Щобы почуте обовязку не наступало на дитину за прикро и за нагло, на се повинний уважати родичѣ и учитель. Школа має бути переходомъ вбдъ приємной и свободной забавы, котрою ще цѣла дитина жиє, до поважной працѣ не тблько въ школѣ але и въ житю: до борбы о долю, покрыту будучностю.

Важбсть забавы, яко средства виховуючого въ томъ часѣ переходбмъ, дасть ся поперти деякими доводами:

1) *Забава впливає успѣшно на тѣлесный розвбй дитини.* Рбжий роды вправы въ бѣганю и въ скаканю виробляють ноги, груди и скрѣпляють легки; вправы въ киданю и лапаню виробляють око и руку; забавы зъ завязаными очима виробляють ухо и чутѣ; вправы въ свѣтѣ виробляють ухо и органы мовы. Однимъ словомъ кожда забава впливає на розвбй дитини не обтяжаючи єѣ. Гимнастика стає вже предметомъ обовязковымъ, треба бы лишень постаратись при кождой школѣ о вбдповѣдне мѣсце на вправы гимнастичны.

2) *Забава удбляє добродѣйной силы.* Наука школьна wymagaє вбдъ дитини поваги и розваги. Якъ хочемо проте, щобы дитина задержала сю повагу при кождой нагодѣ мусимо постаратись, щобы їй не бракло охоты до науки, и щобы вроджена молодеча веселбсть не збстала придушена. Забава власне посередничить мѣжъ повагаю а веселбстю и будить въ дитинѣ цѣкавбсть до

науки. Природа здорової дитини пхає єї до руху и забавы. О сьмь забути не можна. Дитина, котра не бавить ся, стає ся хмурною и лїнивою.

3) *Забава спроваджує рѣвновагу мѣжъ душею и тѣломъ.* Душа и тѣло повинни гармонїйно образоватись. Одно не може бути занедбанимъ на некористь другого. „Mens sana in corpore sano“, говорить латиньска пословиця. Греки называли гімназіями мѣся, де молодѣжь управлялась тѣлесно а пѣзифїше и духово. У Римлянъ були назвы „забава“ и „школа“ рѣвно-значущими словами; на оба єї понятя мали они однаку назву „ludus“.

4. *Забава стерѣже передъ неудольностю и самолюбствомъ а образує чесноты товариского житя.* Мы переносимо публичну школу надъ приватну. И слушно. Чоловѣкъ виховуєсь для цѣлон суспѣльности. Се однакъ може статись лишень черезъ виховуванє вѣ товариствѣ. Такъ само, якъ виховуємо духовїй спосѣбности, треба такожь виховувати и тѣло дитини вспѣльно зъ другими до неї подѣбними дѣтьми. Тутъ має она спосѣбность порѣвнати свои силы зъ силою другихъ; тутъ вчить ся она не перецѣнювати своихъ силъ анѣ ихъ легковажити. При забавѣ вчить ся дитина любити и шанувати своихъ товаришѣвъ, вчить ся послуху, отвертости, правдомовности, щирости, уяглости; тутъ призываєсь вѣ малѣмъ до згоды, гармонїѣ, вспѣльности, котрой вѣдъ неї вимагає такъ часто пѣзифїше житє; тутъ вживаєсь она мимо волѣ вѣ товарискїй чесноты.

5) *Забава причиняє до свободного розвитку укритыхъ вѣ нѣй силъ души.* Школа подає богато знаня, але не вѣ силѣ розбудити вѣ в дитинѣ укритїй силы душевнїй. Анѣ школа, анѣ родительска опѣка не повинни думати, що ихъ впливъ замѣрений и вѣдновѣдний цѣли єсть єдинимъ и найважифїшимъ средствомъ вихованя. Вѣ дитинѣ лежить не одна сила и жадна наука не вѣ силѣ єї розбудити. До сего потрѣбний Божїй промѣнь, огрѣваюче тепло свободы. Тутъ одже при забавѣ, де дитина не вязана нѣкимъ и нѣчимъ, тутъ на Божѣмъ вѣльнѣмъ свѣтѣ може не одна сила виявити ся; мы можемо єѣ тутъ побачити, не знаючи навѣтъ, якъ она повсталала. Черезъ свободу, при послуху у вѣсѣмъ подаємо дитинѣ можнѣсть до розвою индивидуальности, котра єсть подѣтавою самостѣйности и твердого характеру.

6) *При забавѣ може учитель пѣзнати индивидуальность дитини.* Вѣ школѣ виявляєсь дитина рѣдко такою, якою єсть дѣйстно. Повага предмету, святѣсть мѣся, вздержнѣсть передъ учителемъ — объясняють се достаточно. А прецѣнь єсть се найважифїшою рѣчею для учителя пѣзнати спосѣбности, свойства и наклѣнности дитини — пѣзнати докладно єї индивидуальность, бо до неї мусить вѣнъ приноровити цѣле своє поступованє. Забава дає єму до того найбільше нагоды. При забавѣ повертаєсь дитина цѣлкомъ свободно; при нѣй розкрыває ся душа єї якъ отворена книжка; учитель повиненъ лише мати очи и умѣти читати.

7) *Забава вчить послуху.* При забавѣ кождый рѣвный, кождый має свои права; вѣнъ знає ихъ и цѣнить; кождый знає такожь свои обовязки. Горє сему, хто переступає правила игры! Заразъ вѣ дѣти выступлять противъ него и право мусить верхъ взяти. Вѣ тї обовязки суть вѣ додатку добровѣльний и для того власне кождый старає ся ихъ выповняти. И чи таке выповнюванє обовязкѣвъ взятыхъ на себе добровѣльно, и такий послухъ мавъ бы зѣстати безъ впливу на послухъ вѣ школѣ? Певно нѣ! Забава єсть такожь средствомъ карнымъ для дѣтей. Хто не сповняє своихъ обовязкѣвъ

въ школь, сего можна такъ довго не припускати до забавы, доки не поправитъ ся.

8) *Забава возбужде и утврѣждаетъ доверѣ до учителя.* Щобы школа осягнула свою цѣль, мусить въ нѣй бути порядокъ и карибѣсть. При наибѣльше людянѣмъ поступованю учителя суть упоминеня а часомъ и кары конче потрібнѣй. Сѣ выкликують зновъ у дѣтей пригнетене и вѣдчужають вѣдъ учителя. При забавѣ всего того нема. Тутъ забуваєсь все. Учитель може, правда, позыскати собѣ поважане и вѣдчѣбѣсть, хочъ держати въ школь строгу карибѣсть; однакъ, якъ хоче мати дитячу любовь и доверѣ, то мусить при забавѣ зѣйти до свѣта дитячого.

Хочемо проте позыскати любовь дѣтей, то покажѣмъ имъ, що мы попри повагу працѣ, не забуваємо и о ихъ утѣхахъ. Даймо дѣтямъ способнѣсть выявити врожену имъ духову и тѣлесну рухливѣсть; забавляймо ся зъ ними, будѣмо ихъ приятелями, ихъ товаришами забавы — а позыскаємо ихъ сердца.

Костъ Федьковъ.

В о д о з в а

до Всѣхъ духовенства и учительства.

Въ остатныхъ часахъ проявивъ ся зновъ недостатокъ квалифікованыхъ кандидатѣвъ на посады учительскѣ въ школахъ народныхъ. Фреквенція въ мужескихъ семінаріяхъ учительскихъ зменшила ся такъ, що они не зможуть достарчити потрібного числа матуристѣвъ на опорожненѣй або новоутворенѣй мѣсця учительскѣ. Задля того школьній власти мусять зъ конечности надавати такѣ посады провизоричнымъ учителямъ або учителямъ безъ квалифікаціѣ.

Тутъ одже отмирає ся нове поле для дѣтей нашихъ селянъ и маломѣщанъ, котрѣ не въ силѣ выжити вже зъ рѣлѣ и мусать глядѣти иншого кусника хлѣба. Мѣжъ нашою сельскою и маломѣщанскою молодежію школьною єсть богато такихъ хлопцѣвъ, котрѣ, скѣнчивши учительску семінарію, могли бы далеко вѣдповѣднѣйше и зъ бѣльшимъ хѣсномъ трудити ся на поли елементарной просвѣты, якъ тѣ вѣдпадки, котрыхъ учительскимъ семінаріямъ достарчають школы середнѣй. Обзнакомленѣй зъ господарскими обставинами сельскими, привыченѣй до скромного житя, могли бы такѣ сельскѣ молодцѣ при подмогахъ стипендійныхъ, якѣ поберає въ учительскихъ семінаріяхъ кождѣй майже ученикъ, покѣнчити науки и заняти зъ хѣсномъ для нашего народу учительскѣ мѣсця.

Въ той цѣли вѣдкликуємо ся до нашихъ священникѣвъ и учителей, щобы звернули увагу способныхъ а неможныхъ сыновъ нашихъ селянъ и маломѣщанъ, що на томъ поли могли бы придбати собѣ вѣдповѣднѣй имъ прожитокъ и заняти колись важне становище середъ нашихъ громадъ. —

Хлопцѣ, котрі укінчили 14-тый рѣкъ житя и суть здорові (не мають нѣякой органічної уломности), можуть бути приняті до класы приготавляючої въ учительскихъ семінаріяхъ мужескихъ въ Львовѣ, Станиславовѣ и Тернополи. — До испиту вступного треба зголошувати ся до дирекціі семінарій учительской 28. або 29. серпня зъ метрикою, свѣдоцтвомъ шкѣльнымъ (або коли вже вийшовъ зъ вѣку шкѣльного, — зъ свѣдоцтвомъ моральности).

При испитѣ вступномъ вимагає ся музыкального слуху и вѣдомостей, якѣ дає школа народна зъ языковъ руского, польского и нѣмецкого, зъ рахунковъ и реалітивъ.

Просимо вѣс рускій часописи повторити сю вѣдозву.

Ол. Б.

Обемъ, вага и мѣра рѣжныхъ тѣлъ.

(При науцѣ зъ молодѣжею старшою, або при доповняючій науцѣ въ народній школѣ).

Наповнимъ дециметръ шестѣнный водою, перельймо єи до літра, то послѣдній буде такожъ повный: обѣ судины рѣзнять ся помѣжъ собою видомъ.

Кажемо десять, сто, тысячь дециметрѣвъ шестѣнныхъ, або десять, сто тысячь літрѣвъ воды.

Такъ обемъ дециметра шестѣнного, якъ и мѣра літрова можуть мати найрѣжнороднѣйшій виды; збанокъ, горнятко, мицина літрова, а навѣтъ черепъ літровый...

Вѣс тѣла черезъ тепло розширяють ся а черезъ зимно стягають ся, т. є. зменшають свѣй обемъ. Вода становить въ томъ взгядѣ выимокъ: найгустѣйшою єсть при 4° Цельзія и тогда літеръ важить рѣвно кѣльограмъ; дальше чи будемо єи огрѣвати чи остужовати она завѣсгды розширить ся: важить менше.

Сельскій хлопчина знає, якъ зъ лыжки молока можна зробити хоть бы и два літры, коли мама новий горчокъ заварує: перше розжарить єго въ огни, а опѣсая влѣє троха молока и молоко такъ вдує ся, що не змѣститъ ся въ горщку; молоко при нисшій температурѣ важить бѣльше и єсть густѣйше; — при высшій, менше.

Літеръ доброго молока важить о 22 грамы бѣльше, якъ літеръ воды. Еслижъ возьмемо літеръ молока по выдоєнію и тепле зважимо, то оно окаже ся лекшимъ вѣдъ літра воды при 4° Цельзія.

Практичнѣсть госнодарска выказала въ одной мѣсцевости по десятилѣтнѣмъ досвѣдѣ, що 100 літрѣвъ свѣжого молока вѣдъ коровы важить 91 кѣльограмѣвъ, а 100 літрѣвъ зимного 103 кѣльограмы. Рѣжниця помѣжъ однимъ а другимъ выноєть $103 - 91 = 12$ кѣльограмѣвъ. Коли купуємо тепле молоко на літры, тратимо на 100 літрахъ 12 кѣльограмѣвъ або на літръ 12 декаграмѣвъ; еслижъ купуємо зимне, така сама страта по сторонѣ купця. Зъ єего

слідув, що купувати молоко на вагу було бы найвбдиовдййше, бо тогды жадна сторона не тратить.

Суть тїла, що вжать менше нїжь такїй самїй обємъ воды, и такъ :

Дециметръ	шестїнный	воды (літеръ)	важить	1	кїльогр.
"	"	спиритусу	"	0.79	"
"	"	нафты	"	0.84	"
"	"	леду	"	0.88	"
"	"	оливы	"	0.92	"
"	"	дерева липового	"	0.5	"
"	"	" вольхового	"	0.6	"
"	"	" ялового	"	0.7	"
"	"	" букового	"	0.8	"
"	"	" яворового	"	0.9	" и т. д.

Тїла повыше выказанїй и всї инші, котрі менше вжать, нїжь такїй самїй обємъ воды, плавають по ѳи поверхни. Дерево — якъ бачимо — має такожъ рїжну вагу въ порівнанїю зъ водою: м'якше лекше; тугїйше тяжше, а найтяжшимъ єсть помїжъ нашими високоствєлыми деревами дубъ, такъ що дециметръ шестїнный дубини важить бїльше нїжь кїльограмъ.

Возьмїмъ ще и такїй тїла намъ знанїй, котрі бїльше вжать нїжь такїй самїй обємъ воды, примїромъ камїня, металъ и такъ :

Дециметръ	шестїнный	воды	важить	1	кїльограмъ
"	"	желїза	"	7.79	"
"	"	мїди	"	8.88	"
"	"	срїбра	"	10.5	"
"	"	золота	"	19.3	" и т. п.

Сї тїла и инші, котрі вжать бїльше, нїжь такїй самїй обємъ воды, суть тяжшими вѳдъ неи и спадують на дно — тонуть. Маленька дрїбка, якъ головка вѳдъ шпильки, чи то желїза, чи каменя, кицєна въ воду, пїйде на спѳдъ.

Можемо однаковъ такъ зрѳбити, що желїзо, мїдъ, золото буде плывати по вѳдѳ. А се якимъ способомъ? Привязати до такого тїла, котре надає на спѳдъ, кусєнь вѳдиовѳдный дерева, щѳбы не утонуло — скаже догадливый. Гадка добра, але зрѳбити такъ, щѳбы примїромъ желїзо могло само плыти? Закимъ вѳдиовѳмо на се пытанє, пѳзнаймо одно цїкаве и не трудне до понятя право природы, а именно :

Кѳжде тїло погруженє въ вѳдѳ, тратить стѳлько изъ свого тягару, скѳлько важить вода, кѳтру оно своимъ обємѳмъ выпирає. Має одже тїло, — тяжше вѳдѳ воды — десять, сто, тысячь дециметрѳвъ обєму, то тратить въ вѳдѳ десять, сто, тысячь кїльограмѳвъ изъ своєи ваги. Такъ примїромъ одєнь центиметръ шестїнный срїбра важить 10.5 грамѳвъ, погруженный въ вѳдѳ стає ся о одєнь грамъ легшїй, позаякъ власне тѳлько важить одєнь шестїнный центиметръ воды.

Хѳч тїла помїжъ собою що до ваги значно рїжняють ся при однаковѳмъ обємѳ, то погруженїй въ воду тратять рѳвно на вазѳ — чѳму? Бо випирають рѳвну скѳлькѳсть воды, и такъ :

Дециметръ	желїза	важить	7.79	въ вѳдѳ	6.79	кїльограмѳвъ
"	мїди	"	8.88	"	7.88	"
"	срїбра	"	10.5	"	9.5	"
"	золота	"	19.3	"	18.3	" и т. д.

Теперь вернёмъ до нашего повысшого пытаня т. е. чи може, примѣромъ металъ, по водѣ плыти?

Зробѣмъ зъ центиметра шестѣнного сребра такую дитину, въ котроѣ могло бы помѣстити ся 19 центиметровъ шестѣнныхъ воды, пустѣмъ на воду, то човенець занурить ся до половины и буде плывати; можемо ще вложити тягарикъ на 10·5 грамѣвъ, тогда занурить ся по береги, але не поѣде подъ сподъ въ воду.

Зробѣмъ и зъ найтяжшого металю тонѣсенъку бляху, надаймо ѣй видъ човенця, то вѣнъ може не тѣлько самъ плыти по водѣ, але ще и значнѣй тягарѣ носити.

Рѣчь сю, що тѣло кожде тратить на водѣ тѣлько, скѣлько важить вода, котру оно своимъ обѣмомъ вытирає, вѣдкрывъ грецкѣй мудрець Архимедъ кѣлька сотъ лѣтъ передъ Рѣздвомъ Христовымъ и то отъ якимъ способомъ. Король давъ Архимедеви свою корону до выслѣдження, чи она цѣла зъ золота, чи може золотникъ не додавъ иншого металю.

Довго мудрець думавъ, но не мѣгъ знайти выхѣднои дороги. Разъ поѣшовъ ся купати. Сидячи въ водѣ, коли подѣосивъ руку та ногу — замѣтивъ, що вѣнъ цѣлый о много лекшѣй въ водѣ, нѣжъ на воздухѣ. „Вже маю!“ сказавъ Архимедъ до себе и поѣшовъ до дому. Ту почавъ розумовати:

Наколи возьму двѣ рѣвнѣй груды золота и сребра (дециметръ шестѣнный) то важать они звычайно $19\cdot3 + 10\cdot5 = 29\cdot8$ кѣльограмѣвъ, а въ водѣ выносила бы ихъ страта 2 кѣльограмы. Если бы корона важила припустѣмъ $100 \times 19\cdot3$ т. е. 1930 грамѣвъ а була чистымъ золотомъ, тогда мусѣла бы стратити изъ своей ваги, погружена въ воду, сто грамѣвъ и важила бы $1930 - 100 = 1830$ грамѣвъ; еслижъ окаже ся страта бѣльша, то знакъ, що золото нечисте. Такимъ розумованѣмъ дѣйшовъ въ кѣнци, що корона мала тѣлько золота, а тѣлько сребла.

Нынѣ мы легко о тѣмъ можемо говорити, але передъ двома тысячами лѣтъ мѣгъ щось подобного вѣдкрыти тѣлько великѣй чѣловѣкъ, ученѣй мудрець.

Стефанъ Ковальскъ.

ДРУГЕ СПРАВОВОДАНЕ

зъ дѣяльности институту Руского Товариства Педагогичного у Львовѣ подъ покровомъ св. о. Николая за рѣкъ 1889/90.

Про генезу институту, зъ которого дѣяльности за другѣй рѣкъ истнования маємо честь подати прилюднѣй вѣсти ПТ. Публицѣ, згадано подрѣбно въ справовданѣ за рѣкъ минувшѣй и у всѣхъ нашихъ часописяхъ; хто одже цѣкавый довѣдати ся докладѣйше про цѣль нашего институту, звольте тамже заглянути, особливо же позволимъ собѣ звернути увагу интересованныхъ на нашу вѣдѣзку зъ дня 11. лѣжня 1888. Не хотячи ту прѣте повтарати тоту саму рѣчь, зазначаємо на сѣмъ мѣсци коротенько, що головна цѣль заснования институту була ся, щѣбы подати помѣчь родичамъ, посылающимъ дѣти до шкѣлъ львѣвскихъ, та щѣбы помагати самымъ ученикамъ въ совѣстномъ спѣвованѣи ихъ обовязкѣвъ; тымъ самымъ положили мы собѣ обовязѣкъ,

улекшати родичамъ тяжку жадачу виховуваня дѣтей, ученикамъ же дати нагоду, виобразувати ся на чесныхъ и благородныхъ горожанъ. Каждый мусить признати, що великій то зачатъ, якихъ підписаний Выдѣль піднявъ ся, — а якъ вѣнъ той свѣй обовязокъ сповнивъ, судъ о тѣй его дѣяльности най выдадутъ зъ одной стороны самі ВП. Родичъ, котрѣ дѣти свои поручили нашѣй опѣцѣ, а зъ другой стороны зволить насъ осудити ПТ. Публика на підставѣ отсега нашого справозданя, при тѣмъ просимо хотѣбы и о най-острѣйшій судъ, кобы тѣлько бувъ вѣнъ безсторонній. Въ тѣй цѣли розсылаемо се наше справозданє.

Приступаючи до самого справозданя нагадуємо, що управу институтомъ поручивъ Выдѣль особному комітету. Въ складъ того комітету входили: О. Иванъ Чапельскій; адвокатъ др. Стефанъ Федакъ; лѣкаръ др. Антонъ Хоминъ; проф. Иванъ Бѣчай, проф. Кость Лучакѣвскій и Кость Панькѣвскій, котрый бувъ заразомъ настоятелемъ институту. — Вѣдносины комітету до Выдѣлу були такі самі якъ минушого року. Комітетъ вѣдбувавъ засѣданя, якъ того жадає §. 24. арт. IV стат.; кромѣ того вѣдбувались довѣрочні нарады въ кождѣй потребѣ, бо оденъ членъ не може нѣколи нѣчого на власну руку предприняти. Перше засѣданє вѣдбуло ся дня 28. липня 1889; на нѣмъ занимано ся головнѣо принятѣмъ итомцѣвъ; послѣднє вѣдбуло ся 15. липня с. р.; на нѣмъ здававъ комітетъ головнѣо справу зъ цѣлорѣчною дѣяльності, а при тѣмъ розбиравъ такожъ деякі питання, вѣдносячі ся до полпненя въ роцѣ слѣдуючѣмъ.

Поданъ о принятѣ вилынуло дуже богато; переважно було богато просьбъ о безплатнѣ наміщенє; такожъ посередѣ року прошено кѣлька разѣвъ о принятѣ до институту. До кѣнця року були въ институтѣ отей ученики: зъ I. кл. гѣми. 1) Паукъ Евгений, сынъ гр. кат. пароха въ Саджавѣ, за 20 злр. мѣсячно; 2) Яновичъ Микола, сынъ гр. кат. пароха зъ Хотѣня, за 20 злр. мѣс.; — зъ II. кл. гѣми. 3) Кмита Юліанъ, сынъ ц. к. канцелісты судового въ Лѣску, за 15 злр. мѣс.; 4) Рогужинскій Теофілъ, сынъ гр. кат. пар. зъ Тростанця (коло Снятына), за 18 злр. мѣс.; 5) Яновичъ Михайло, (якъ 2.); — зъ III. кл. гѣми. 6) Березинскій Романъ, сирота по ц. к. адюнктѣ судовѣмъ, за 15 злр. мѣс.; 7) Горалевичъ Иванъ, сирота по гр. кат. свѣщеннику, за 15 злр. мѣс.; 8) Залѣтачъ Миронъ, сынъ гр. кат. пар. зъ Честинѣ, за 18 злр. мѣс.; 9) Кадайскій Андрій, сынъ гр. кат. пар. зъ Грушки, за 20 злр. мѣс.; 10) Присташъ Михайло, сынъ гр. кат. пар. зъ Михновця, за 20 злр. мѣс.; — зъ IV. кл. гѣми. 11) и 12) Левъ и Микола Куницкій, сыны гр. кат. пар. зъ Орѣховця, по 20 злр. мѣс.; 13) Лаврецій Мирославъ, сынъ гр. кат. пар. зъ Залуквы, за 20 злр. мѣс.; 14) Ольшанскій Володимиръ, сынъ гр. кат. пар. изъ Старявы, за 18 злр. мѣс.; 15) Соловскій Михайло, сынъ гр. кат. пар. зъ Коросва, за 20 злр. мѣс.; — зъ V. кл. гѣми. 16) Куницкій Володимиръ (якъ 11); 17) Козакъ Илярій, сынъ гр. кат. пар. зъ Потилича, за 20 злр. мѣс.; 18) Саламонъ Несторъ, сынъ гр. кат. пар. зъ Комаринякъ, за 20 злр. мѣс.; 19) Цегельскій Льонѣнъ, сынъ гр. кат. пар. зъ Камѣнки Струмиловой, за 20 злр. мѣс.; — VII. кл. гѣми. 20) Лучакѣвскій Антонъ, сынъ гр. кат. пар. зъ Плавя, за 20 злр. мѣс. — зъ VIII. кл. гѣм. 21) Дудкевичъ Юліанъ, сынъ гр. кат. пар. зъ Рудна, за 20 злр. мѣс.; 22) Матковскій Миронъ, сынъ гр. кат. пар. зъ Головецка вижнего, за 20 злр. мѣс.; 23) Панькѣвскій Илярій, сынъ гр. кат. пар. зъ Рышковой Волѣ, за 17 злр. мѣс.; 24) Стружынскій

Михайло, сынъ гр. кат. пар. зъ Скварявы, за 20 злр. мѣс.; и 25) зъ класы приг. Залѣтачъ Кость (якъ 8).

Хочъ комитетъ рѣшивъ ще минушого року стремѣти всѣми силами до того, абы вихованцѣ институту конечно самі приготовлювались до школы, якъ то дѣе ся переважно у всѣхъ иншихъ такихъ закладахъ тутешныхъ, и тому не призволивъ на те, щобы доходили т. з. инструкторы домові, однакожъ, щобы улекшити ученикамъ слабшимъ науку, принято бесплатно 4 дуже добрыхъ ученикѣвъ яко домашнихъ учителей, а то 26) Кретова Стефана зъ кл. I, сироту по селянинѣ зъ Пѣдгайчикѣ (коло Перемышлянѣ); 27) Иванцева Миколу зъ V. кл, сына селянина зъ Товстоголовѣ; 28) Йойка Володимира зъ VII. кл., сына мѣщанина зъ Яворова и 29) Сивака Василя зъ VII. кл., селяньского сына зъ Ласковецѣ. Додавши до того, що трехъ ученикѣвъ выдалено зъ институту посередѣ року будѣто зъ причины злого поведѣния будѣто для злои науки, якъ такожъ и сю немилу обставину, що зъ принятыхъ первѣстно не явило ся въ институтѣ 6, а то: Дорошъ, Ивасечко, Кмѣцикевичъ, Патрій и двоухъ Савчиньскихъ, показуе ся зъ сего зѣставленя ажъ надто наглядно, що вже въ другѣмъ роцѣ истнованя институту число ученикѣвъ подвоило ся, бо минушого року було тѣлько 16; зъ тыхъ 16 ученикѣвъ зъ року минушого принято на сей рѣкъ лише 10, а то ученикѣвъ вычисленыхъ пѣдѣ 3, 4, 6, 9, 11, 16, 18, 20, 23 и 24; до непринята прочихъ спонукали комитетъ выключно тѣлько взгляды на добро институту бо хочъ комитетъ хоче бути на всякій услуги ПТ. Публики, то однакожъ слѣдить нецѣстанно за поведенѣмъ вихованцѣвъ и тому не приймае такихъ ученикѣвъ, котрыхъ мимо усиленныхъ заходѣвъ не можна поправити. Пѣсля загального суду не тѣлько самыхъ интересованыхъ, але такожъ и особѣ, що хочъ не стоять въ тѣснѣй звязи зъ институтомъ, но мимо того здалека приглядують ся досыть цильно его розвоєви, дае ся достерегати велика поправа въ моральнѣмъ поведѣню вихованцѣвъ; по нѣгде правды дѣти, результатъ загальной класификаціѣ, хочъ въ основѣ пожаданий, бо досыть добрый, то такой не вѣдновѣдае ще цѣлкомъ неутомимымъ заходамъ комитету, якъ то оказуе ся изъ слѣдующого зѣставленя: Класу першу зъ вѣдзн. одержавъ лишь ученикъ пѣдѣ 29; — Класу першу одержали ученики пѣдѣ чч. 2, 3, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28., всѣ прочі одержали поправку зъ одного предмету по феріяхъ, а класы другои не одержавъ жаденъ ученикъ; зъ чотырьохъ абитуриентѣвъ трѣохъ складало испытѣ передѣ феріями; зъ тыхъ оденъ репробованый, двоухъ одержало поправку зъ одного предмету по феріяхъ, а оденъ именно Струмѣньскій Михайло, зъ причины тяжкой хоробы буде сѣдати до испыту зрѣлости по вакаціяхъ. Ученикъ той запедужавъ бувъ на инфлюенцу. Зарядъ институту, якъ у всѣмъ, такъ такожъ и противъ той хоробы предиринявъ строгій мѣры осторожности; всего на всего тѣлько трѣохъ вихованцѣвъ було занало на ту хоробу. Ученикъ Струмѣньскій понавъ въ ню поразѣ другій и тѣлько неутомимымъ заходамъ ВП. д-рѣвъ Хомина и Косиньского та провидѣнію Божому мае завдячити, що выздоровѣвъ, бо була нора, въ котрѣй зъ его житѣмъ було вже дуже а дуже лихо. Здоровлѣ другихъ було вдоволяюще. — Зъ важнѣйшихъ ульишень, заведеныхъ въ сѣмъ роцѣ, згадаємо особливо про їмнастику, для котрой справлено и уставлено въ городѣ институтскѣмъ кѣлька прирадѣвъ, якъ бары и рекѣ.

Очевиста річъ, що релігійно-моральне вихованє и науку школьну має зарядъ завсєгды на першомъ пляні и кладе на нихъ найбільшу вагу; тому то ще теперъ не дає ся виконати въ цѣломъ обємѣ постанови §. 8. літ. д) статута, де бесѣда о языкѣ французскѣмъ и англійскѣмъ, о музицѣ и танцяхъ, бо ученики наші, якъ то зъ результату класифікаціи оказує ся, не всѣ однако успособлені, а не бракує такожъ и лѣнливихъ та розиещенихъ, котрихъ до науки добре наганяти треба. Но мимо того старано ся доновнювати ихъ образованє бодай способомъ практичнымъ. Розумѣє ся, що найбільшу вагу кладе ся на языкъ рускій и вихованє національне, але не за недбує ся языка польского и нѣмецкого, бо виходить ся зъ тои засады: „Чужі річи знати добре єсть, а свої конечно“. Ученики, що заслуговували на те своимъ поведєнємъ и поступами въ науцѣ, звѣдчували въ супроводѣ настоятеля приступий для нихъ представлєня театральні и инші поучаючі институціи; учились исторіи краєвої, читали книжки, ихъ вѣкові вѣдновѣдній, предпачувано для нихъ „Дзвѣночъ“; уряджували вечерки деклямаційні, получєній зъ вѣдчитами и сѣввами. И такъ вѣдбулись вечерки: 1) въ честь покровителя институту св. о. Николая; 2) въ память смерти Тараса Шевченка; 3) въ память смерти Маркіяна Пашкевича. На такі вечерки зволили загостити такожъ добродѣи зъ поза комітету и видѣлу; тожъ най намъ буде вѣльно выказати на тѣмъ мѣсци подяку, мѣмъ иншими Высокодостойнымъ: Совѣтникамъ, крилошаниновъ и директоровъ рускои гімназіи о. Ильницкому и проф. Д. Гладивичеву, бо тоті два безсторонні мужі не затаювали виправдѣ нѣколи похибъ, но зъ другої сторони выказували своє признанє за постуны въ внутрєнємъ устрою и ведєню справъ институтскихъ, та щирими словами загрѣвали зарядъ до вытревалости и дальшої дѣльности на тѣмъ поли. А коли до тыхъ 2 голосѣвъ додамо ще признанє зъ сторони ВП. А. Солтыкевича, емер. ц. к. инспектора школъ середнихъ, котрый зволивъ кілька разѣвъ заглянути до нашего институту, то судъ такихъ мужѣвъ значить бѣльше, якъ напастъ декого непокликаного и необбзаного зъ ведєнємъ институту. Подъ конецъ року школьного хотѣли ученики урядити прашальний вечерокъ; вже були приладились зъ сѣввами, выучились деклямацій рускихъ, польскихъ и нѣмецкихъ, а одєнь ученикъ мавъ познакомити своихъ товариштѣвъ зъ житємъ и значєнємъ Адама Міцкевича; але выконанє сего пляну оказалось фізично неможливымъ, позаякъ наша молодѣжь мала до послѣднього дня много работы зъ предметами школьными; тожъ вѣддалисьмо честь одному зъ найбільшихъ всєсвѣтнихъ поєтѣвъ въ той спосѣбъ, що илюміновалисьмо вечеромъ дня 4. липня цѣлий институтъ.

Мы учили такожъ нашу молодѣжь бути вдячною для тыхъ, що для неї посвячують свои труды и свои силы. И такъ молодѣжь наша зъ великою радостєю ходила желати своему добродѣєви ВП. адвокату д-рови Стефанови Федакови при нагодѣ отворєня канцеляріи адвокатскої, а слова, які въ вѣдповѣди на те наша молодѣжь учула изъ устъ того благородного мужа, побѣстануть на завсєгды въ серцяхъ молодєчихъ, загрѣють молодѣжь саму до поборєня всякихъ трудностей въ осягєнєню заложєной меты. Справдѣ! Кобы то намъ удалося выховати якъ бѣльше такихъ чеснихъ мужѣвъ. Молодѣжь наша складала такожъ благожеланя въ дєнь ангєла членамъ комітету. А вжежъ найсумнѣйший обовязокъ пришлось їй сновинити вѣдданємъ послѣдньої прислуги подрузѣ проф. И. Бѣчєй; не разъ не два вѣдвѣдувала

она институтъ, та подавала щирю пораду, тожъ молодѣжь наша взяла участь въ похоронахъ и зложила вѣнецъ на єи домовинѣ.

Въ навечеріє Рѣздва Христового и праздника Богоявленського справлено ученикамъ спѣльний св. вечеръ а въ провѣдну Недѣлю заставлено спѣльне свячене, на котрѣмъ то святѣ бувъ присутнымъ цѣлый комітетъ и кѣлькохъ гостей. На веденє институту на великій розмѣры не єтати насѣ, бо треба взяти пѣдъ розвагу, що фонды нашѣ нѣякъ не позволяють на се, щоби, не говорячи вже о заграничныхъ институтахъ, нашъ институтъ поставити на рѣвнѣ зъ иншими закладами краєвыми, що розпоряджають желѣзными капіталами, знатными доходами и щедрими датками людей жичливыхъ. Радѣбысьмо познакомити нашу ПТ. Публику зъ внутрѣшними урядженнями одного и другого закладу краєвого, що таку саму цѣль собѣ заложили якъ нашъ институтъ, бо оденъ членъ комітету звѣджувавъ нарочно хорошо уряджений институтъ въ нашѣмъ краю, а другій членъ мавъ нагоду придивитись такому знаменито урядженому институту въ Версалю. Але на що се все придасть ся, коли датки на нашъ институтъ канаять такъ млаво; крѣмъ запомогти соймовои въ сумѣ 300 злр., за котру Высокодостойнымъ нашимъ посламъ, а особливо членови нашому ВД. П. О. Титови Ковальському, яко референтови въ комісії бюджетовѣй, правдиву екладаємо подяку и о ласкаву память на будуче просимо, не дѣйшли до нашого институту жадній иншій бѣльшій датки, якъ того слѣдуючій выказъ доводить: И такъ зложили ПТ: 1) о. Ясеницкій зъ Манастирця 40 кр.; 2) о. Вол. Кобздай зъ Гѣчвы 50 кр.; 3) п. С. Навроцкій зъ Лѣска, 30 кр.; 4) п. Софр. Недѣльскій зъ Станиславова, 1 злр.; 5) п. Данило Перегинець зъ Калуша, 2 злр.; 6) п. Мих. Коблянскій зъ Стрыя, 50 кр.; 7) п. Іос. Шведзницкій зъ Лѣска, 1 злр.; 8) о. Ладижинскій зъ Березки, 1 злр.; 9) п. Іос. Бѣлякъ, начальникъ мѣста Лѣска, 60 кр.; 10) п. Іванъ Барна зъ Лѣска, 50 кр.; 11) п. Сынчакъ зъ Лѣска, 40 кр.; 12) п. Іуляй зъ Вѣдня, 2 злр.; 13) о. Атан. Юркевичъ зъ Сухорѣча, 50 кр.; 14) о. Петрицкій зъ Надѣтичъ, зъ празнику въ Николаєвѣ, 150 злр.; 15) о. Титъ Ковальскій, посолъ на соймѣ краєвой зъ Снасова, вкладка 2 злр.; 16) Дрѣ Філар. Сембратовичъ зъ Манастирскѣ, 1 злр.; 17) бл. п. о. Як. Шанковскій зъ Конычинець, 3 злр.; 18) Урядъ декан. высочанскій, вкладку 3 зр.; 19) о. деканъ Олек. Пундакевичъ зъ Ваньковои, 1 зр.; 20) п. Алекс. Кокуревичъ зъ Лѣска, 1 злр.; 21) п. Петро Коцыловскій зъ Глиннои, 1 злр.; 22) п. Андрей Пастушенко зъ Лѣска, 50 кр.; 23) о. Ів. Малецкій зъ Видинова, 50 кр.; 24) Дрѣ Стефанъ Федакъ зъ Львова 2 злр.; 25) о. Дудкевичъ зъ Рудна, 450 злр. и 26) д-рѣ Косіньскій, ємерит. фѣзикъ у Львовѣ 2 злр. Разомъ 3370 злр. Минувшого року тота позиція выноєла 128 злр. 92 кр.

Якъ бачимо дуже єкупо виглядає ся позиція; но мы не докоряємо нѣкому, бо справдѣ се бувъ рѣкъ тяжкій, а може и самѣ тому винный, бо не напикраємо ся нѣкому. Крѣмъ того въ натураліяхъ зволили насѣ запомогти слѣдуючій Высоконов. Родичѣ дѣтей, помѣщенныхъ въ нашѣмъ институтѣ: о. Щастный Саламонъ зъ Комарникъ 2 вязанки грибѣвъ; панѣ Іосифа Кмыта зъ Лѣска фасочку брянцѣвъ, шинку и фасочку масла; панѣ Леонтина Березиньска зъ Дыдьвовои гуску и индика; о. Куницкій зъ Орѣховця, щупака и 2 шиночки; панѣ Емілія Приєташь зъ Мяховця, 2 курки; о. Іванъ Яновичъ зъ Хотѣня 2 копы яєць; панѣ Анастасія Кадайска зъ Грушки слоникъ конфітуръ. —

в) Остаточно обдаровано також нашу невеличку бібліотеку деякими поодинокими книжками; між тими найважливіші єть слѣдуючі: Высоко-преподобный о. В. Небеловець зъ Перегінська, Conversationslexicon Herdera; — Впр. радця о. В. Ильницькій, 5 книжокъ; — ВП. проф. Др. Омелянъ Калитовскій $\frac{1}{2}$ rocznika липскои Illustrierte Zeitung, а ВП. п. директоръ Михайло Любоничъ дарувавъ одно убрание. — Всѣмъ тымъ ВП. Добродѣямъ складаємо щирю подяку и такъ ихъ якъ иишихъ приятелѣвъ молодежи нашої просимо о ласкаву память на будуче.

Позаякъ рѣкъ дѣяльности числить ся посли року шкѣльного, тому замкненій зъ днемъ 15. липня рахунки представляють такіи біліансѣ за рѣкъ 1889/90:

А. Прихѣдъ.

1) Оплата елевѣвъ	4544-50 зр.
2) Пѣдмога соймава	300— "
3) Зворотъ за меблѣ и иране	112-83 "
4) Добровѣльный датки	33-70 "
5) Вклады	11— "
6) Дивиденда вѣдъ книжочки вкладк.	2-10 "

Разомъ : 5004-13 зр.

Б. Розхѣдъ.

1) Харчѣ	3017-08 зр.
2) Хата	1080— "
3) Оналъ и свѣтло	390-50 "
4) Услуга	198— "
5) Иишій выдатки	127-02 "
6) Инвентарѣ	135— "

Разомъ : 4947-60 зр.

В) Зѣставленіе.

а) Дохѣдъ	5004-13 зр.
б) Розхѣдъ	4947-60 зр.

Зѣстае гѣтовкою 56-53 зр. ав.

Г. Порѣвианіе року 1888/89 зъ рокомъ 1889/90.

а) Дохѣдъ вѣ р. 1888/89	3447-08 зр.;	вѣ р. 1889/90	5004-13 зр.
б) Розхѣдъ вѣ р. 1888/89	3334-38 зр.;	вѣ р. 1889/90	4947-60 зр.
Зѣстало 112-70 зр.		56-53 зр.	

Д. Маѣтокъ институту.

а) Останокъ зъ року 1888/89	112-70 зр.
б) Останокъ зъ року 1889/90	56-53 "
в) Вартѣсть инвентаря зъ року 1888/89 по вѣд- трученію 50% на зъужитіе	139.86 "
г) Вартѣсть инвентаря зъ року 1889/90 по вѣд- трученію 50% на зъужитіе	67-50 "

Разомъ : 376-59 зр.

Се образъ нашего газдованія фінансового.

Прикро намъ дуже, що ще и сего року не моглисьмо сповнити постановы §. 5. літ. г) стат. т. в. що не моглисьмо принимати безплатно сиротъ по учителяхъ шкѣль народныхъ або по священникахъ, якъ такожъ въ загаль дѣтей учителѣвъ шкѣль народныхъ, бо показуєсь наглядно, що якъ би не добровѣльный датки, хочъ и якъ они невеличкій, не моглисьмо були выйти цѣло. Виравдѣ сего року о стѣлько поступилисьмо напередъ, що чотырьомъ бѣднымъ але дуже добрымъ ученикамъ можна було дати безплатне помѣщенє яко инструкторамъ домовымъ. Позволямо собѣ пригадати жертволюбивой ПТ. Публицѣ нашой, що Руске товариство педагогичне у Львовѣ заходить ся около zaloження такого самого институту для дѣвчатъ; крѣмъ того носить ся наше товариство зъ вельми важною гадкою, збудувати дѣмъ академічний, въ котрѣмъ знайшли бы приютъ нашѣ старшѣ студенты-академіки; остаточно належало бы подумати такожъ и о заснованю колыоній вакаційныхъ.

Видѣлови Руского тов. педагогичного у Львовѣ не бракъ доброи волѣ и щирои охоты до дѣланя, але натомѣсть дає ся чути великій бракъ засобѣвъ матеріяльныхъ, хочъ матеріялу въ ученикахъ, тѣмъ капиталъ народнои будучности, прибуває намъ чимъ разъ то бѣльше.

Потѣшаючись гадкою, що не вѣдразу Львовъ збудовано, жиємо въ той непохитий надѣи, що, при ласкавой помочи Божьей и Вашей щирои опѣцѣ Вп. Родимцѣ, удасть ся намъ здвигнути такий институтъ, якого инші народы намъ позавидували бы, та що зможемо виконати такожъ прочѣ, вышене згаданѣ zaloження.

Въ своѣмъ часѣ розбѣлалисьмо статутъ нашего Товариства въ якихъ 5.000 примѣрникахъ. Въ пересвѣдченю, що загалови ПТ. Публики знана добре цѣль товариства, наводимо ту тѣлько що важитѣйшѣ постановы статута, затвердженого, якъ звѣстно, рескриптомъ Высокого ц. к. Намѣстництва зъ дня 20. червня 1888 до ч. 33606.

§. 5. До институту могутъ бути принятѣ ученики (ученицѣ): а) за умовленою заплаатою грѣшми въ готѣвцѣ зъ горы, б) за заплаатою въ цатуралїяхъ и вѣктуалахъ, и в цѣлкомъ безплатно; г) въ послѣднѣмъ злучаю передовѣмъ и головно сироты по учителяхъ шкѣль народныхъ або священникахъ якъ такожъ дѣти учителѣвъ шкѣль народныхъ зъ такихъ мѣсцѣ, де нема школы середной и дѣти селянскѣй и маломѣщанскѣй.

§. 6. а). Право до намѣщеня въ институтѣ прислугує выключно дѣтямъ (пунїлямъ) членѣвъ „Руского товариства педагогичного у Львовѣ“; б) самѣ дѣти мусять бути здоровѣ и мають выказати ся похвальными обычаями и задовольяющею пыльностею; в) родичѣ (опѣкуны) учениковъ (ученицѣ) подѣ в) §. 5. мають крѣмъ того довести свое убожество и убожество кандидата (кандидатокъ).

§. 9. а) Въ институтѣ могутъ мати выхованцѣ (выхованицѣ) намѣщенє ажъ до окѣнченя школы, хочъ принятє обовязує обѣ стороны лише на оденъ рѣкъ; б) передъ кѣнцемъ року шкѣльного родичѣ (опѣкуны) мають заявити на письмѣ найдалѣше до 15. линїи, чи хотять оставити въ институтѣ свои дѣти (пунїлѣвъ) такожъ на рѣкъ слѣдуючій; в) такожъ найдалѣше до 15-ого линїи кожного року мають родичѣ (опѣкуны) внести на письмѣ поданя о принятє новыхъ кандидатѣвъ (кандидатокъ); поданя мають бути заосмотренѣ всѣми потрѣбными алегатами; поданѣ не заосмотренныхъ у всѣхъ потрѣбный алегаты не увагляднє ся; причинѣ непринятя не подає ся при зворотѣ поданя;

ученики (учениці) можуть бути выдалені зъ институту навѣтъ посередѣ року за неводновѣднє поведєнє.

§. 12. Членомъ институту єсть кождый членъ „Руского товариства педагогичного у Львовѣ“, котрый зъобов'язе ся платити рѣчну вкладку 50 кр. а. в. на рѣчь тогожъ товариства або котрый вѣдь плаченя тои вкладки збѣстане увѣльнений, такъ що заявленє до приступленя и принятя въ члены „Руского товариства педагогичного у Львовѣ“ єсть заразомъ заявленємъ до приступленя и принятємъ въ члены того институту.

§. 36. а) Хто крѣмъ вкладки, приписаной статутомъ „Руского товариства педагогичного у Львовѣ“, причинить ся ще въ иншій спосѣбъ для добра и розвою институту, буде уходити за добродѣя того закладу; б) хто на цѣли закладу зложить що найменше єуму 50 зр. а. в., той зачислить ся мѣжъ протекторѣвъ институту; в) всякій датки и прислуги для институту занизе ся въ пронамятнѣй книзѣ институту.

Въ своѣмъ часѣ розбѣлано такожъ звышъ 500 запрошенъ до приступленя въ члены институту. Наслѣдокъ тыхъ запрошенъ такіхъ, що членами-протекторами институту суть: Ви. Мелітонъ Теницкій, горожанинъ зъ Калуша и Вир. о. Стефанъ Сапрунъ зъ Дубецка, а звычайними членами суть: Всєєв. деканаты Высочанскій и Жукотынскій, Ви. п. Мартинъ Мойсєєвичъ, нотаръ въ Залѣзцяхъ, п. Ив. Бѣчай, К. Лучакѣвскій, К. Панькѣвскій, д-рѣ Ст. Федакъ, д-рѣ А. Хоминъ, о. И. Чапельскій и Вир. посолъ соймовый о. Титъ Ковальскій изъ Спасова.

Вѣдь Выдѣлу Руского товариства педагогичного.

Львовѣ, дня 15. липня 1890.

Иванъ Чапельскій,
голова Тов.

Костъ Лучакѣвскій,
членъ выдѣлу

Костъ Панькѣвскій,
секретарь.

НОВИНКИ.

— Вѣдь Редакціѣ. Ч. 15. и 16. „Учителя“ выйде разомъ дня 20-го л. серпня.

— На засѣданю руского товариства педагогичного зъ дня 14 липня п. ст. с. р. порѣшено мѣжъ иншихъ слѣдуючій справы: 1) Рѣшено скликати Загальний зборъ товариства на день 29 вересня п. ст. на 9-ту годину рано до Львова и вѣдбути ихъ въ комнатахъ Рускои Бесѣды ул. вѣрменска ч. 27. І. поверхъ. 2) Рѣшено выдати бібліотеку рускихъ класикѣвъ для бібліотекъ шкѣльныхъ. На теперъ рѣшено друковати: 1) Творы Тараса Шевченка въ двохъ выданняхъ, а) на преміѣ для шкѣлъ народныхъ, б) для бібліотекъ шкѣлъ середнихъ; 2) Творы Марка Вовчка; 3) Творы Григорія Квітки; 4) Творы Осина Федьковича; 5) Чорну Раду Панталеймона Кулѣша. 3) Рѣшено передати редакцію „Учителя“ п. Грушкевичу, професорови ц. к. гѣмназіѣ у Львовѣ. 4) Рѣшено зрѣбити передрукъ зъ „Приписѣвъ до испытѣвъ квалифікаціонныхъ“ котрый печататись будуть въ найближшѣмъ числѣ „Учителя“ и подякувати авторови ихъ на дозволъ пераводу. 5) Принято въ члены товариства: 1) Читальню въ Жовтанцяхъ, 2) п. Андрія Галицкого, учителя зъ Кутъ, 3) о. Атаназя Юркевича, гр. кат. священника

зъ Роздолу, 4) п. Стефана Иванцева, господаря зъ Товстоголовъ, 5) о. Михайла Кміцкевича, гр.-кат. священника зъ Гнильчокъ, 6) о. Михайла Цегельского, гр. кат. священника зъ Кам'янки струмилової, 7) п. Ант. Городьского, учителя зъ Калинівщини, 8) п. Кліма Шлемкевича, учителя зъ Підгайчикъ, 9) о. П. Матковського, крылошанина зъ Перемишля, 10) п. Теодора Никитина, учителя зъ Чеме-ринця и 11) п. Філарета Мискевича, учителя зъ Надорожної.

— **Вѣнчане** Архикнягині Маріѣ Валеріѣ призначене на 2. л. серпня; буковинскій громады и многі товариства высылають адресы гратуляційні.

— **10.000 зр.** записавъ въ користь товариства „Просвѣта“ покійный Евсебій Грушкевичъ, адюнктъ податковий зъ Ниська въ Галичинѣ. Честь его имени!

— **Въ черновецкій гїмназїи** було въ минушомъ році школьнѣмъ 679 ученикѣвъ, а то: 370 Нѣмцѣвъ, 109 Румунѣвъ, 87 Полякѣвъ, 82 Русинѣвъ, 3 Чехѣвъ и 1 Мадяръ; після вѣроисповѣданя було 304 жидѣвъ! 147 православныхъ, 128 рим.-кат., 48 гр.-кат., 16 еванг. и 9 вѣрм.-кат. Усїѣхъ въ наукахъ бувъ такий: 50 ученикѣвъ отримало першу клясу зъ вѣдзначенемъ, 445 першу, 78 другу а 14 третю. Стипендіѣ выносили 2284 зр. 80 кр., школьне 15.090 зр. Новый рікъ школьный розпочне ся 4. лат. вересня. До матуры ставляли ся 32 ученики, межи тими 5 Русинѣвъ, оденъ зъ нихъ репробований на 6 недѣль, а 4: Билинкевичъ, Матковский, Рехликъ и Тариновецкій Омелянъ зъ добрымъ усїѣхомъ.

— **Въ черновецкій школѣ реалій** було сего року 328 ученикѣвъ; після народности було: 210 Нѣмцѣвъ, 75 Полякѣвъ, 22 Румунѣвъ, 13 Русинѣвъ, 6 Чехѣвъ, 1 Словенець, 1 Вѣренинъ и 1 Мадяръ; а після вѣроисповѣданя 137 жидѣвъ, 122 рим.-кат., 34 правосл., 15 еванг., 13 вѣрмено-кат., а 7 гр.-кат. Клясифікація представляєсь такъ: 14 зъ вѣдзначенемъ, 196 мали 1 клясу, 48 другу, а 14 третю клясу. Стипендіѣ було на 1744 зр. 50 кр., а школьного 6880 зр.

— **Въ гїмназїи въ Радѣвцяхъ** на Буковинѣ зложили испытъ зрѣлости 4 Русины: Юліанъ Кустыновичъ (зъ вѣдзначенемъ), Кость Цента, Юрій Калинюкъ и Михайло Криштофовичъ; першій зъ нихъ греко-католицкого обряду, а прочіи три православный.

— **Загальний збори товариства „Просвѣта“** вѣдбудуть ся сего року въ Коломыи дня 16. (28. в. ст.) серпня.

— **Суплєнтамъ** середнихъ школъ державныхъ, учителямъ мужескихъ и женскихъ семинарій заповнено на случай мобілізацій рѣвне узгляднене, яке прислугує авскултантамъ и практикантамъ що до адютумъ.

— **Небезпечна палиця.** Николай Грігорій, селянинъ зъ Рогѣзнои коло Садогуры, выгонивъ худобу на пасовишко, и найшовъ тамъ грубу палицю, котру забравъ зъ собою. По дорогѣ ударивъ тою палицею о кам'яни, и палиця нагло експлодувала зъ великимъ гукомъ, а розпадаючи ся на дробни кавалки вѣдорвала селянинові палець вѣдъ правои руки. Показало ся, що палиця була въ серединѣ выверчена и мѣстила въ собѣ выбухову масу.

— **Матуристка.** Въ рѣшѣвской гїмназїи побѣчъ матуристокъ сѣдала такожъ до испытъ зрѣлости Шпринца Гольдблатъ (Каммерлінгъ), донька тамошного учителя мойсеевой релігїѣ, и здала той испытъ зъ вѣдзначенемъ.

— **Кабала передъ судомъ.** Сими днями вѣдбула ся передъ однимъ зъ варшавскихъ судѣвъ мировыхъ незвычайна розправа. Якій п. В. обжалувавъ своего приятеля М. о крадѣжѣ портмонетки зъ коблканайцятма рублями и сѣрѣбного годинника. Передъ судомъ выявило ся, що п. В. заскарживъ приятеля лише на подѣставѣ оречєня ворожки, до котрой удавъ ся по крадежи „о пораду“. Ворожка заявила, що крадѣжѣ сповнивъ „русавый чоловікъ зъ ишпанскою борѣдкою“, а понеже п. М. власне такъ виглядає, то наивный п. В. выступивъ противъ нему зъ процесомъ. Розумѣє ся судъ вѣддаливъ п. В. зъ его скаргою. Обжалований М. выступивъ теперъ зѣ скаргою о ощерство, а В. процесує кабаларку о обманство. Показує ся, що кабаларки ще и теперъ зовсѣмъ не стратили кредиту мѣжъ людьми.

— **Торфовища.** Якъ звѣстно въ многихъ сторонахъ вже и у насъ зачинають ся забирати люде до експлоатаціѣ торфовищъ на топливо, а вѣдъ недавня зачато уживати торфу яко знаменитого средства дезинфекційного. При выдѣлюваню того матерїалу не звертано доси уваги на наукову сторону торфовыхъ по-

ладѣвъ, тымчасомъ послѣдними часами показало ся, що и тутъ можна богато цѣкавого довѣдати ся зъ давнихъ часѣвъ. И такъ въ полудневѣй Швеціи въ снѣд-ныхъ верствахъ торфовищъ найдено забутки первѣстной культуры того краю. Въ шлезвицкихъ торфовищахъ на самѣмъ ихъ снѣдѣ найдено богато цѣкавыхъ знарядѣвъ военныхъ, рѣльныххъ и домовыхъ, навѣтъ дорогу зброю старинну, мечѣ, щиты, оздобы и римскій грошѣ, вовняну одѣжу и сандалы, котрѣ задля ма-лого приступу воздуха не подпали цѣлѣвитому знищенію.

До исторіи рѣльництва цѣкавіи суть знайденіи граблѣ, борони и останки возѣвъ. Въ Курляндіи въ однімъ торфовищѣ найдено 1200 рѣжныхъ предметѣвъ, а мѣжъ ними 131 бронзовыхъ сокирь, золотѣ и сѣбній оздобы. Варто бы одже и у насъ звернути увагу на тую сторону торфовищъ, а хто знае, чи це найшло бы ся и тутъ децо цѣкавого.

— Катастрофа въ школі. Въ Магеровѣ стала ся 28. червня пригода, котра свѣдчить о карыдостойнои байдужности тамошної Рады школьной, если могло дойти ажъ до чогось подѣбного. Именю того дня о 8. годинѣ рано привѣтъ бувъ учитель до школьной салѣ дѣти латиньского обряду, и удавъ ся до церкви по дѣтей греко-кат. обряду. Вертаючи, учувъ страшный гукъ въ середній будынку школьного, и рѣвночасно побачивъ, якъ застрашений дѣти выбѣгали зъ того бу-дынку. Одже побѣгъ чимъ скорше на мѣсце катастрофы, и тамъ представивъ ся его очамъ страшный видъ знищеня. Стѣла зъ балками поторощила всѣ лавки пѣ-нащо, цѣла сали була засыпана румовищемъ. Дѣти, що не успѣли выбѣгти, а дорога до дверей була вже загачена, поховали ся въ фрамугахъ вѣконъ, задумуючи збѣ-скупити зъ поверха. Тому ихъ небезпечному намѣрови перешкодила лише тая обставина, що вѣкно було разъ на завсѣгды забито яко не до вѣдчанюваня въ на-сѣддокъ злого стану, въ якѣмъ оно находило ся. Иншихъ дѣтей выведено цѣлѣвно, зъ выемкомъ чотырьохъ, котрѣ подчасъ спаданя стѣлѣ досытъ тяжко покалѣчили ся. Зверхность громадска и жандармерія позанечатували на разѣ небезпечный входы до школы и до магазинѣвъ, занимаемыхъ лѣокаторами жидами. Есть то старый пре-старый будынокъ, занимающій четверту часть пляцу въ рынку, зовсѣмъ знищенный и остающій ся безъ нѣякои опѣки, хотяи есть то власность властителя Магерова.

— Лѣжка зъ золота и сѣбра. Въ селѣ межѣ Байрутомъ а Дамашкомъ найдено въ сказной пещерѣ лѣжка зъ золота и сѣбра, украшене дорогими камѣ-нями. На тѣмъ лѣжку находить ся англійска написъ, котра указуе, що оно було власностью англійской королевы Елеоноры. Имовѣрно укрыто его тутъ ще въ роцѣ 1272, коли Едвардъ I. опуускавъ исхѣдъ. Тая дорогоценна мебѣль дѣстала ся въ по-сѣдани турецкому правительству.

— Смерть голодомора. Якѣсь Тома Суттонъ, котрый постивъ черезъ 95 днѣвъ, померъ недавно въ державѣ Юва. При секціи его тѣла показало ся, що жолудокъ и внутренности у него були спараліжованы. Въ послѣднихъ дняхъ жита Суттонъ пивъ лише воду сельцереку, пишонжъ пожывъ не мѣгъ вже зовсѣмъ приймаѣти.

— Дуга въ ночи. Дня 3. я. ст. линия о 10. годинѣ въ ночи побачено въ Файторіцѣ въ Стирин дугу. Той ночи була новия и се рѣдке зъявище повстало задля того, що свѣтло мѣсяца заломлявалось въ хмарахъ дощевыхъ. Зъявище тре-вало 15 минутъ.

ШКОЛЬНІЙ ВѢСТИ.

— Конкурсы. Округна Рада школьна у Львовѣ (мѣйска) розписала кон-курсы на двѣ посады дѣйствныхъ учителей, а то на одну въ школі имени св. Антонія, а на другу въ школі им. Конарского, обѣ зъ рѣчною платою по 800 зр., и евентуально зъ додатками за управу по 100 зр. и на мешканя по 300 зр. рѣчно. Речиниць до 31. линия с. р.

— Именованія. Краева Рада школьна именовала Маріяна Богачина старшимъ молодшимъ учителемъ, завѣдующимъ філіяльною школою въ Монастирцѣ, Войтѣха

Путалу сталимъ учителемъ етатової школы въ Угерцяхъ мінеральныхъ, Якова Палиса сталимъ учителемъ етатової школы въ Княжиоли, Аполюнію Чайковску сталою учителькою етатової школы въ Ставчанахъ, Едварда Дудка сталимъ учителемъ въ Канчузѣ, Ванду Марковску сталою учителькою въ Чешановѣ, Вікторію Голяховску сталою учителькою въ Лѣску, Викентія Згута сталимъ учителемъ дво-класової школы етатової въ Шавниці выжій, Ивана Хелмецкого сталимъ учителемъ управляющимъ дво-класової школы етатової въ Шавниці выжій, Володислава Рошка сталимъ учителемъ етатової школы въ Ольчи коло Законаного, Станислава Недельского сталимъ учителемъ етатової школы въ Тури, Констанцію Тыминьску сталою учителькою чотыро-класової школы етатової въ Неповичахъ, Олександра Нѣмца сталимъ учителемъ школы етатової въ Улючи, Іосифа Маєринга зъ Жабокрукъ сталимъ учителемъ етатової школы въ Солонцѣ великій, Іосифа Пльондра сталимъ учителемъ школы етатової въ Устрикахъ долѣшнихъ, Ивана Гозіаша зъ Вилкотѣвъ сталимъ учителемъ молодымъ, завѣдующимъ філіяльною школою въ Голоску великомъ; сталу учительку въ Стрию, Володиславу Блятовну сталою учителькою управляющею 4-класової женскої школы етатової въ Стрию; Адама Крулицкого сталимъ учителемъ въ Сѣрославичахъ; Стефана Тад. Подляшского сталимъ учителемъ въ Подкамени; Щасну Бохеньску сталою учителькою въ Кобылянахъ.

— **Конкурсъ** на написане підручника до науки годівлѣ господарскихъ звѣрятъ розписує Выдѣлъ краєвий. Услови ось які:

Підручникъ повиненъ бути прикоровлений точно до потребъ середньої школы рільничої якъ що до змісту такъ и що до рози́рбовъ. Зъ поминенемъ анатоміѣ и фізіологіѣ має подати загальну науку годівлѣ разомъ зъ наукою кормленя и выложити подрѣбно рѣчь про годівлю рогатої худоби, овецъ, коней и безрогъ.

Цѣлѣсть підручника не може перевысшувати 15 аркушѣвъ друку.

Авторъ підручника, признаного найліпшимъ або бодай добрымъ, дѣстане зъ фонду краєвого надгороду въ сумѣ 500 зр. и задержитъ право власности підручника (котрый має бути написаний по польски).

Остаточный рѣшєнцє до предложєня такої працѣ 1. червня 1891.

— **Засѣданя краєвої Рады школьної** вѣдбули ся въ дняхъ 27. мая и 10. червня н. с., и на нихъ ухвалєно:

Переобразувати філіяльну школу въ Верблянахъ на етатову, зорганізувати въ Рожанцѣ низшій и въ Рожанцѣ высшій (нов. Стрый) етатові школы вѣдъ дня 1. верєся 1890, въ Гадикѣвцѣ (нов. Кольбушова) філіяльну школу вѣдъ дня 1. верєся 1891, — етатову школу въ Побочи и філіяльну школу въ Хмєлевѣ (нов. Золочѣвъ) вѣдъ дня 1. лютого 1891.

Крѣмъ того ухвалила краєва Рада школьна поручити кѣлька книжокъ до бібліотекъ школъ середнихъ, семінарій учительскихъ и до бібліотекъ окружныхъ, а вѣбниц и на преміѣ для молодежи народныхъ школъ.

На столѣ въ кождѣй рускѣй хатѣ повинно бути историчне дѣло

М. Костомарова

„БОГДАНЪ ХМЕЛЬНИЦКІЙ“

въ 4-охъ томахъ. Цѣна 5 зр. зъ пересылкою. Такожъ въ мѣсячныхъ ратахъ по 1 зр. а. в.

Замовленя высылає: **Ол. Барвіньскій**, ул. св. Миколая ч. 13, П. поверхъ.

Товариство имени Шевченка

(у Львовѣ ул. Академічна ч. 8)

має на складі и продає слѣдуючі книжки:

„Правда“ письмо літер.-політ. рочи. VI, IX, X. и XII.	2—	кр.
„ „ XI (1878) 2 томы	1—	„
„ „ XIII (часть літературна)	—50	„
Доповненіе до Правди, Івана Франка	1—	„
„Зоря“ письмо літерат.-науко-ерочи. VI (1885) безъ бібл. Зорѣ	3—	„
рочки VII (1887) IX (1888) и X (1889) по	5—	„
Д-ръ Ом. Огоновскій. Історія руск. літературы I	170	„
„ „ „ Історія руск. літературы II вѣдѣтъ I	120	„
„ „ „ Історія руск. літературы II вѣдѣтъ II	180	„
„ „ „ Studien auf dem Gebiete der ruth Sprache	235	„
Костомарів: Руська історія в життєпис. 3 томы	150	„
Шевченко, поезіи (друковані въ бібл. Зорѣ) ч. I и ч. II по	—35	„
Драгоманів. Галицко-руське письменство	—15	„
Куліш. Шекспірові твори перекл. ч. I. (дави. 3 зр. теперъ)	1—	„
„ Хуторна поезія	1—	„
„ Крашанка	—35	„
Федьківськ. Довбуш	—10	„
„ Як козам роги виправляють	—10	„
Д. Млака: Руська хата, Буков. Альманах	120	„
Нечуй Повісті и оповіданя	—30	„
„ Світогляд українського народа	—50	„
„ Кайдашева сім'я	—80	„
Ф. Заревич: Бондарівна	—10	„
Григорієвич: Соколики комедія	—35	„
„ Тато на заручинахъ, ком.	—20	„
Дроздъ: Въ гостяхъ добре, дома лѣнше (опов.)	—50	„
А. Мегилницкого письма (выд. Зорѣ)	—50	„
Горницькій. Орлеанська Дѣва перекл. стих	—35	„
Гуцуль и Гуцулка, двѣ картины одѣйній по	—50	„
Памятковѣ число „Зорѣ“ въ юбилей Русалки Дибетрови	—50	„
Апокрифична література. Д-ръ Ом. Калитовскій	—35	„
Провідні ідеї въ письмахъ Тар. Шевченка: О. Партицькій	—35	„
Народні оповіданя Марка Вовчка I. 35 кр., II. 36 кр. III.	—32	„
Етнографія Славянщины	—12	„
О розумінь вихованіе дѣтей	—12	„
Надѣльмаєвъ апостолъ свободы М. х. Царь	—10	„
Повѣсти Ник. Устѣяновича	—85	„
Одисейскі плавники	—10	„
Страстний четверть Ник. Устѣяновича	—45	„
Мѣсть верховища Ник. Устѣяновича	—35	„
Марта Борецка оповідање историчне Нл. Грабовича	—22	„
Гальшка княгиня Острожска, истор. опов. Изд. Шараневича	1—	„
О вихованію. П. Н. Пѣдручичъ для женщинъ	—30	„
Темні мѣсяця въ словѣ о полку Игоревѣ, О. Партицькій	140	„
Жѣноча мѣсяця въ рускихъ пѣсняхъ народныхъ Нл. Франко	—35	„
Захаръ Беркутъ, образъ гром. житя Руси въ XIII в. Франко	130	„
Зъ рѣжнихъ краївъ и народѣвъ Денисъ	—25	„
На добродѣйній цѣли, комедія Гр. Григорієвича	—10	„
Вос. Константиновъ Івана Франка	—35	„
Слово о полку Игоревѣмъ Ом. Партицькій	—80	„
Скандинавщина въ давній Руси, Ом. Партицькій	—20	„
Обруситель, повѣсть зъ рос. житя, пер. Н. Ланской 2 части	—60	„
Законъ о загальномъ ополченію	—45	„
Соціалістическія межі семінарійстами, О. Обачинъ	—30	„
Оповіданя, Ник. Гоголя	—35	„
Вечерниці, Ник. Гоголя	—10	„
Григ. Кавітка, Маруса	—17	„

Выдає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає о. Іванъ Чанельскій, голова товариства.

Зъ друкарні Товариства имени Шевченка, підъ зарядомъ К. Беднарского.

Предплата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цвлый рікъ 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н Ъ

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция

и
Администрация
ул. варшавская
ч. 27.

Неопечатанъ ре-
кламаций без-
платно.

Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.

Начеркъ Економіи практичної

послѣ Маер. Блюка, написавъ В. Т.

(Дальше).

Щобы зъ Америки до насъ дѣстать ся — каже Петро — треба великимъ кораблемъ ѣхати.

Учитель. — Навѣтъ дуже великимъ. А многожь то людей мусить працювати, щобы побудувати такий корабель, щобы вытворити всѣ потрібный матеріялы, дерево, желѣзо, мѣдь, шнуры, полотно, припасы живности на подорожь. Многожь то людей мусѣло робити розелѣды, многожь то потреба було наукъ, пильнованя, обчислень и всякого рода праць, заки придбано досыть знаня, абы можъ перевезти корабль черезъ море безъ згубныхъ похибокъ!

„Казавъ я вамъ о желѣзѣ; та чи знаѣте вы дѣти, що на то, щобы отримати одинъ гвѣздъ до корабля, або навѣтъ одинъ цвячокъ до чобѣтъ, треба праць сотокъ, а навѣтъ тысячѣвъ людей.“

„Треба найперше конати землю, щобы добути руду (порошокъ желѣза помѣшанный зъ землею або каменями); треба мати возы и годовати конѣ, абы привезти копальню до гуты; многожь людей заходило ся коло будованя гуты! Въ гутѣ топить ся копальня на горючихъ вугляхъ; многожь то людей выкопувало вуголь! Такъ повстаѣ желѣзо лите, котре въ величезныхъ печахъ перероблюють на штабы. Донерва теперъ доходятъ штабы до гвѣздяря, котрый до своѣи праць потребуѣ кузнь, а кузню мусѣвъ хтось побудувати; потребуѣ мѣха, хтось мусѣвъ его зробити; потребуѣ щипцѣвъ и иншихъ начинь, котры чейже самі не зробили ся; наконецъ потребуѣ вугля камѣнного, котре треба було выдобувати зъ землѣ. Однимъ словомъ, колибъ хто хотѣвъ точно обраховати, много людей вѣроятно працювало, щобы вытворити одежу каждого зъ насъ, дѣйшовъ бы до числа 100.000 людей, а може ще до вышного. — Видите зъ сего, що каждый чоловікъ занимаѣ ся иншимъ родомъ праць, що роды праць суть помѣжь людей подѣленей. Колись вытолкую вамъ, чому то мусить бути праця подѣлена.“

Причина и цѣль подѣлу працѣ.

Одного дня учитель входячи до сусѣда учувъ, що Павло казавъ до отца: „Коли одже не належить выдавати грошей безъ потреби, чомужь мы самій не шиемо собѣ одежей и чобѣтъ, и чому самій не робимо нашихъ плугѣвъ и рыскальцѣвъ?“ Отець вѣдновѣдає: „Бо не умѣємо робити того всего.“

— „Не тѣлько по тѣй причинѣ, додавъ учитель, а такожь для того, що всѣ тѣ рѣчи бѣльше бы насѣ коштывали, коли бы мы ихъ самій робили.“

Та коли присутній поглянули дуже зачудованій на учителя, звернуувъ ся вѣнъ до матери Павла и запытавъ: „Скажѣть менѣ сусѣдо, много бы вы часу потребовали, щобы упрясти вовну, уткати єѣ и ушити одежу для цѣлои семѣи?“

— Певно зо 200 днѣвъ — вѣдновѣла мати.

— А сила дѣстаете за день роботы?

— 50 крайцарѣвъ.

— Одже за 200 днѣвъ роботы дѣстали бы вы 100 золотыхъ реньскихъ, значить, що якъ бы въ дома робити одежу зъ вовны въ дома таки пряденои и тканои, коштывало бы оно на рѣкъ около 100 зр. А сила, бѣльше меньше стоить одежа купна?

— Майже 40 злр. на рѣкъ.

— А якъ бы вы пряли, ткали и шили цѣлыми диями, хтожь робивъ бы въ дома порядокъ, хтожь бы варивъ, хто бы коровы доить? А чи вы сусѣде потрафите такъ скоро зробити плугъ, якъ коваль?

— Певно що нѣ.

— А вѣдки бы вы взяли желѣзо? чи вы бы го самій выробили, а такожь мѣдь и другій металъ потрібный до зробленя плуга?

„Тому то дуже щасливо и мудро, говоривъ дальше учитель, що праця, що роды працѣ такъ суть мѣжь людей роздѣлений, що одий роблять рыскаль, иншій возы, иншій годинники, книжки, черевки. Бо роблячи заодно ту саму роботу, робить ся єѣ скорше и лучше.“

— А — томужь то, втрутивъ Павло, кажете менѣ Пане неразъ писати кѣлька разѣвъ одно и то само речене.

— Тадже такъ, вѣдновѣвъ усмѣхаючись учитель. Та коли вже о писаню бесѣда, чи знаєте, якъ давнѣйше писали: Долотомъ на камени, потѣмъ ножемъ на воскованыхъ табличкахъ. Писане було тяжке, прикре и коштывне, зъ бѣгомъ часу знайшовъ ся дешевшій матерѣяль, а тѣ, що писали, старали ся о способы улегчаючій ихъ працю. Такъ вынайшли наѣбрь, сталевій пера, а наконецъ друкъ. Подѣбно дѣе ся въ кождѣмъ родѣ працѣ, бо чоловікъ занятый безустанку тою самою роботою старає ся єѣ улегчити и зробити користишѣшою. Вынаходять найперше знаряды ручной, потому машины; а за помочою машинъ робить ся тысячь а навѣтъ десять тысячь разѣвъ швидше, нѣжь рукою. Отъ примѣромъ, давнѣйше чоловікъ самъ мусѣвъ переносити тягары зъ мѣсця на мѣсце; вѣдтакъ присвоивъ коня, котрый може два або три разы тѣлько удвигнути, потому зроблено вѣтъ, на котрый можна вложити десять разѣвъ тѣлько, наконецъ вынайдено лѣокомотиву, що тигне тысячь разѣвъ бѣльше, нѣжь бы мѣгъ чоловікъ порушити.

— Якъ зовуть ся тѣ, що роблять лѣокомотивы — запытало одно зъ дѣтей?

— Называють ихъ механиками, сказавъ учитель.

— Механіками! втрутивъ Павло, то старшій братъ Петра робить льокомотивы?

— Але не самъ одинъ, вѣдповѣвъ учитель. До зробленя льокомотивы треба багато людей. Одинъ, що учивъ ся математики та механіки, а котрого называють инжинѣромъ, робить плянъ, иншій робить взѣръ льокомотивы въ малыхъ размѣрахъ. Вѣдтакъ дѣлить ся цѣлу машину на части и каждый робѣтникъ робить тѣлько одну часть и при кождѣй льокомотивѣ робить ту саму, щобы дѣйти до певного степеня вправности въ робѣтѣ; въ робѣтни механіка суть еще робѣтники, що пристосовують поодинокі части машинъ до другихъ, и ще много иншихъ.

— То такъ само, якъ на великомъ фѣльварку, вѣдѣзавъ ся теперь отецъ Павла; єсть одинъ пастухъ до худобы, другій до овецъ, кѣлька фориалѣвъ, суть дѣвки до коровъ и до дробію и много иншихъ робѣтниківъ, зъ котрыхъ каждый неустанно занимає ся однимъ родомъ працѣ. Вѣсьми же управляє властитель, управитель або посесоръ, котрый може мати дуже много затрудненя не дотыкаючи навѣтъ плуга або иншого знаряду.

— Ну, Павлуню, запытавъ учитель, въ якѣй же цѣли повставъ по-дѣль працѣ?

— Щобы каждый зъ особна тоє, що вытворює, мѣгъ вытворювати лучше, скорше и дешевше.

Въ кѣлька дѣвъ потому лучила ся Павлусеви способнѣсть доказати товаришамъ, що зъ той розмовы зхѣбенувавъ.

Вымѣна.

Бувъ то день ярмарковый и у школѣ не було науки. Ивасъ зъ двома пилками въ руцѣ выйшовъ зъ дому, глядаючи когось, щобы ся зъ нимъ бавивъ. Надыбує Петруся, котрый батѣжкомъ пѣдбыває буньчукъ. Ивасеви такъ ся сподобавъ буньчукъ, що захотѣвъ доконьче, щобы му Петро его вѣддавъ, а въ замѣну взявъ собѣ его пилку. Але Петрусь не хоче єму дати буньчукъ, бо має тѣлько одинъ, а пилку має дома. Ивасеви захочує ся буньчука чимъ разъ бѣльше и дає Петрусеви обѣ свои пилки, щобы єму лишь Петрусь давъ буньчукъ. Все на дармо. Въ тѣмъ надходить Павлусъ, а же має три буньчуки а не має пилки, мѣняє ся зъ Ивасемъ, бере пилку, а дає єму буньчукъ. И вѣ три уганяють ся по улицѣ зъ буньчуками.

Та нема способу спокѣйно бавитись, въ селѣ ярмарокъ, та що хвиля идучій и фѣдучій заступають дорогу, такъ що вкѣнци дѣти поховали буньчуки въ кишенѣ и пѣшли за другими людьми на мѣсце, де бувъ ярмарокъ.

Ту множество столѣтъ, на котрыхъ вѣлякѣй рѣчи выставленѣ. На одиѣмъ черевики, ту паньчохи, ту пожѣ, на иннихъ медѣвники, книжки, одѣня, рыскалѣ и купа иннихъ рѣчей. Троха дальше вѣдбувавъ ся торгъ на худобу, а зъ боку стояли буды комедіантѣвъ, показуючихъ штуки.

Павло побачивши, що каждый кунєцъ продає що иншого, пригадує собѣ, що чувъ передъ кѣлькома днями о подѣлѣ працѣ и загадавъ о тѣмъ говорити зъ товаришами. Зрозумѣли заразъ вѣсь, що якъ хто має предметѣвъ того самого роду бѣльше, нѣжъ потребує для себе, vymѣнює ихъ на иншій, котрыхъ єму не достає. Такъ ишо що Ивасъ и Павлусъ по тѣй самѣй причинѣ замѣняли пилку и буньчукъ. Дѣти зъ угодобанѣмъ приглядають ся образкамъ

и медѣвникамъ, выставленнымъ на столахъ. Але, годѣ! нѣхто имъ не дасть образкѣвъ и медѣвникѣвъ въ замѣну за ихъ пилки и кружельця. Та чому? Того нѣхто не потребовавъ имъ розъяснати, саміи они розумѣли. Бо щожъ бы зробила зъ ихъ забавками кунчиха, щѣ продає медѣвники.“

— „Ахъ! кобы мы мали грошѣ, кликнувъ Петрусь.

— О! якъ виростемо, то будемо заробляти грошѣ, сказавъ Павло.

— Однакъ чомужь можна все купити за грошѣ? запытавъ Ивась?

— Правда, чому? кликнули нишій дѣти, не могучи того собѣ розтолковати.

Въ тѣмъ одинъ зъ хлопчикѣвъ побачивъ учителя та й каже: Ходѣмъ запытати ся учителя.

Всѣ дѣти пѣдбѣгли до него и всѣ разомъ запытали:

— „Просимо васъ, чому за грошѣ можъ все купити?“

— Передовсѣмъ, вѣдповѣвъ учитель, не все можъ купити за грошѣ; чи бысте примѣромъ продали вашіи уши?

— О за нѣщо! кликнули дѣти.

— Такъ одже то лишъ можна купити, щѣ єсть на продажъ. Чомужь зновъ сей ножѣвникъ хоче продати свои ножѣ?

— Щѣбъ дѣстати грошей, вѣдповѣли разомъ хлопцѣ.

— Та по щожъ єму тыхъ грошей; тажъ ихъ не зѣѣсть.

— Грошей не зѣѣсть, кликнувъ смѣючи ся Ивась, але купитъ хлѣба и мяса.

— Або одже, додавъ учитель, або заплатитъ за мешканє, або купитъ желѣза и крицѣ на новіи ножѣ. Може вѣнъ тєнєрь навѣтъ самъ не знати, щѣ зрѣбитъ зъ тыми грѣшми. Безперечно потребує вѣнъ всякихъ рѣчей, а якъ буде уже мавъ грошѣ, подумає надъ тымъ, щѣ зъ ними зрѣбити.

Кѣлька осѣбъ пѣдбѣшло до учителя, и вѣнъ мусѣвъ вѣдѣйти вѣдъ дѣтей; але сказавъ имъ, щѣбы прийшли до него надъ вечеромъ и нишихъ товаришѣвъ привели, то вѣнъ имъ выяснить, щѣ се грѣшъ.

Грѣшъ.

Дѣти зѣйшли ся численно вечеромъ у учителя. Они не розумѣли ще добре, чому то можна все купити за грошѣ. Учитель взявъ въ руки два клубки нитокъ и сказавъ:

— Що треба зрѣбити, щѣбы дѣзнати ся, въ котрѣмъ зъ тыхъ клубкѣвъ довша нитка?

— Треба оба клубки перемѣрвати, кликнули дѣти.

— Чимъ же? запытавъ учитель.

— Дѣти. — Метромъ.

(Дальше буде.)

П Р И П И С Ї

вѣдносячій ся до испытѣвъ кваліфікаційныхъ до
шкѣлъ народныхъ, звичайныхъ и выдѣловыхъ,

(вразѣ зъ поясненіями)

уложивъ

Болеславъ Барановскій.

(Дальше).

ж) *Фізика*: Оперте на спостереженяхъ и досвѣдченяхъ (экспериментахъ) знаніе силъ и законѣвъ природы. Бѣглость въ выяснюваню наибѣльше въ око впадающихъ зъявищъ природы и найважнѣйшихъ прирядѣвъ (махинъ). Вправнѣсть въ обходжуваню ся зъ найзвыклѣйшими апаратами фізикальными. Знаніе важнѣйшихъ технїчныхъ первѣсткѣвъ, ихъ полученіе и застосованія ихъ въ промышлѣ и господаретвѣ сѣльскѣмъ.

з) *Математика* (рахунки и геометрія): докладне знаніе всѣхъ аритметичныхъ операцій разомъ зъ ихъ оправданемъ (узасадненемъ), дальше найважнѣйшихъ правилъ (твержденъ) алыгебраичныхъ, о скѣлько потрѣбно оно до оправданія операцій аритметичныхъ. Бѣглость въ выконуваню рахункѣвъ взятыхъ зъ житія щоденного. Знаніе рахунковости (простои). Обѣзнаніе зъ важнѣйшими правилами пляніметріѣ, стереометріѣ и плоской тригонометріѣ зъ особливимъ увзглядненемъ практичного застосованія.

Увага. При испитахъ кандидатокъ вѣдпадає тригонометрія.

и) *Рисунки геометричнїи*: Бѣглость въ выконуваню конструкторнѣй геометричныхъ, въ рисованю геометричныхъ орнаментѣвъ плоскихъ и легкихъ плянѣвъ ситуаційныхъ. Обѣзнаніе зъ найважнѣйшими засадами науки о проєкціяхъ и застосованю єи въ науцѣ тѣньованія. Бѣглость въ принятѣмъ способѣ представлюванія легкихъ предметѣвъ зъ закрою будѣвництва и механіки.

Увага. При испитахъ кандидатокъ вѣдпадає рисунокъ ситуаційный, наука о проєкціи и представлюваніе предметѣвъ зъ закрою будѣвництва та механіки. За те треба жадати знанія способѣвъ представлюванія брыль геометричныхъ въ метѣ поземѣмъ и прямовѣмъ (Grundriss und Aufriss) и бѣглости въ рисованю важнѣйшихъ въ практицѣ сѣтокъ брыль геометричныхъ.

к) *Рисунки вѣльноручнїи*: Бѣглость въ рисованю формъ геометричныхъ и простыхъ орнаментѣвъ плоскихъ на таблиці зъ вѣльнои руки въ великихъ размѣрахъ. Бѣглость въ свѣдомѣмъ справы вѣдрысованю орнаментальныхъ и простыхъ фігуральныхъ мотивѣвъ зъ взорѣвъ, бѣглость въ выконуваню плоскихъ орнаментѣвъ въ вѣдтѣняхъ барвѣ. Обѣзнаніе зъ найважнѣйшими засадами науки о барвахъ. Зручнѣсть въ вѣльнѣмъ вѣдрысовуваню брыль геометричныхъ и простыхъ орнаментѣвъ плястичныхъ пѣсля моделѣвъ зъ означенемъ рѣжныхъ родѣвъ тѣней и мѣсцѣ ясныхъ. Обѣзнаніе зъ засадами науки о стіляхъ.

Увага. При испитахъ кандидатокъ треба вымагати такожь бѣглость въ рисованю легкихъ мотивѣвъ зъ закрою жѣвочныхъ робѣтъ ручныхъ.

л) *Каліграфія*: Б'гл'сть в' каліграфічн'м' писаню р'жних' в'дм'н' письма, заведеного п'янами шк'льними вид'ловими в'днов'дного языка выкладового.

4. Постанови арт. II. точки 4. мають мати застосоване також' при исп'тах' для шк'ль вид'ловых' з' тою зм'ною, що секції мають складати ся кожда хот' що найменше з' пяти член'в' комісії исп'трової.

5. Исп'тъ письменний треба складати з' педагогіки и з' кожного предмету обраної групи фахової, евентуально також' з' каліграфії як' також' з' другого языка краєвого и н'мецького, если тї языки входять в' обсяг' исп'ту яко предмети науков'ї. (Арт. III. точ. 1).

Кандидаты, котрі хотять одержати кваліфікацію з' двома або б'льше языками выкладовими в' т'м' сам'м' речинци мають опрацювати в' кожд'м' з' тых' языков' особний темать з' закрою педагогіки. Язык', в' котр'м' такї кандидаты мають обробити тематы з' ниних' предмет'в' исп'тровых' означує в' кожд'м' поодинок'м' випадку директор' комісії исп'трової.

В' так'м' случаю (Арт. III. точ. 1. уст. к'нцевий) если кандидат, пос'даючи узд'бненє з' якої групи фахової, а хоче одержати кваліфікацію з' иншої групи фахової, в'дпадає письменний исп'тъ з' педагогіки. З' вс'х' ниних' предмет'в' новообраної групи в'дбуває ся исп'тъ хот' бы нав'тъ кандидат з' одного предмету новообраної групи мав' уже кваліфікацію.²⁾

На кождий исп'тъ письменний визначує ся що найбільше чотыри години часу.

На исп'тъ клязуровый з' в'льноручных' рисунк'в', вим'р' часу до выконання роботи може бути розширений п'сля ореченя комісари исп'трової, в' порозум'ню з' директором' комісії.

Що до выбору темат'в' загад'в' и пытань, як' також' що до заборонення уживаня пом'чничих' средств' (вынявши таблиць л'огаритмічных'), вк'нці що до нагляданя кандидат'в' мають бути в' способ' властивый застосований постанови точки 5. арт. II. прич'м' треба докладно придержувати ся закрою вимог' означеного в' арт. III. точки 3.

Исп'тъ устный є публичний и обнимає педагогіку як' також' вс' предмети обраної групи фахової евентуально також' другий язык' краєвий и язык' н'мецький (Арт. III. точ. 1.) з' захоуанем' границь означеных' в' арт. III. точ. 3. Кандидаты бажаючи получить кваліфікацію в' т'м' сам'м' речинци в' двох' або й б'льше языках' выкладовых', отримують з' кожного предмету пытанє, на котре мають в'днов'сти в' кожд'м' обран'м' язык'м' выкладов'м'.

На случай (Арт. III. точ. 1. уступ' к'нцевий) если бы кандидат пос'даючи узд'бненє з' якої групи фахової хот'в' одержати кваліфікацію з' иншої групи, ограничає ся исп'тъ з' педагогіки на спецiальну методику предмет'в' новообраної групи фахової.³⁾

²⁾ Исп'тъ *устный з' педагогіки* мусять здавати кандидаты при кожд'й груп'ї, сли нав'тъ пос'дають патент' кваліфікаційний до предмет'в' иншої групи. (Пор'вн. точку 6. понисше).

³⁾ Се не выключает однак' конечности повтореня ниних' партій вым'нєных' в' точц' 3. а) арт. III. позаяк' знанє методики и практики шк'льної в'дносячи ся до певного предмету мусить операти ся на знаню загальных' основ' педагогіки и дидактики в' єн звязку з' ємпіричною психологією и л'огою, як' також' на знаню историчного розвитку шк'льництва в' загал'ї, а методы в'днов'дних' предмет'в' и шк'льництва австрійского подр'бно.

Получене для народныхъ школъ *уздобнене заступничого удѣлюваня науки релігій* (Арт. II. точ. 7.) обнимає заразомъ кваліфікацію до школъ видѣловыхъ. Кандидаты неспособаючи сего уздобненя, могутъ набути, піддаючи ся при складаню испиту до школъ видѣловыхъ, особному испитови зъ релігій.

Такій самій постановленя мають застосоване такожъ до спѣву и гімнастики. (Арт. II. точ. 3.).

8. Що до лекцій практичнихъ, треба застосовати вѣдновѣдно постановы арт. II. точ. 8.

При оцѣнѣ поступовъ при выдаваню свѣдоцтвъ и при виконуваню заряджень що до кандидатѣвъ, котрѣ вѣдъ испитѣвъ вѣдступили або зѣстали репробоваными треба застосовувати въ властивый способъ вѣдновѣдний приписы арт. II. т. 11., 12., 13. и 14. а особливо перестерѣгати треба слѣдующихъ постановъ:

а) Кваліфікацію до школъ видѣловыхъ не можна признати кандидатуви, котрый при лекціи пробной одержавъ степень нѣшій нѣжъ „задовольающей“, або зъ бѣльше якъ зъ одного предмету степень только „достаточный“. Кваліфікація зъ вѣдзначенѣмъ признаєсь только тогдѣ, коли кандидатъ зъ лекцій пробной и зъ переважного числа решты предметѣвъ испиту одержавъ ноту „вѣдлично“ або „похвально“, а въ жадібѣмъ предметѣ не одержавъ ноты нѣшій нѣжъ „вдовольающей“.

б) Выпадъ евентуального испиту зъ релігій зъ гімнастики и зѣ спѣву, якъ такожъ зъ другого языка краєвого а при языцѣ выкладѣвѣмъ не-нѣмецкѣмъ, зъ языка нѣмецкого яко предмету наукового записує ся додатково въ свѣдоцтвѣ, але только въ такѣмъ випадку, если выпадъ той є додатный. Цензура ся не має вливу на загальный выпадъ кваліфікаціи до школъ видѣловыхъ.

в) Кандидаты репробованіи при испитѣ зъ певной іруны фахової могутъ при испитѣ поновнѣмъ обѣдати собѣ замѣсть той іруны иншу іруну фахову або въ тѣй самѣй ірунѣ иншу комбинацію предметѣвъ науковыхъ. (Арт. III. т. 1. б) и в).⁴⁾

Арт. IV. Испиты доповняющіе.

Кандидаты способаючи правильно выставлене свѣдоцтво кваліфікаціи учительской до школъ середнихъ, могутъ одержати на жадане вѣдъ Рады школьной краевой позволеніє здавати испитъ до школъ видѣловыхъ або народныхъ звичайныхъ. До поданя мають предложити коротке представленіє перебѣгу житя и способу образованя, свѣдоцтво кваліфікаціи до школъ середнихъ, свѣдоцтво лѣкареке, стверджуюче, що фѣзично здѣбный суть до повненія обовязковъ заводу учительского (Арт. II. т. 1.) а вѣднці свѣдоцтво моральности.

При кождѣмъ такѣмъ испитѣ мають кандидаты поддати ся только

⁴⁾ Въ Галичинѣ послѣ уст. IV. розп. Выс. ц. к. Міністер. Вѣр. и Пр. зъ дня 7. цвѣтня 1887. до ч. 2684. при испитѣ зъ кождой іруны испитъ зъ языка нѣмецкого є предметѣмъ обовязковымъ. Закрѣй вымогъ въ кождѣмъ спеціальноѣмъ випадку очеркає подане понише розпор. Рады шк. краевой зъ дня 23. сѣчня 1888. ч. 126.

испытони доповняючому зъ педагогіки и зъ тыхъ предметѣвъ, зъ котрыхъ не посѣдають кваліфікаціѣ учительской до школъ середнихъ.¹⁾

Въ протоколахъ испытowychъ (Арт. II. уст. II. и Арт. III. т. 9.) належить покликати ся до що тыхъ предметѣвъ, зъ котрыхъ кандидаты посѣдають уздобненіе до школъ середнихъ на свѣдоцтво кваліфікаційне до школъ середнихъ не подаючи нѣтъ выразно означеныхъ а при оцінѣ чи можна признати уздобненіе зъ вѣдlichemъ, належить взяти пѣдъ докладну розвагу згѣсть цензуръ въ свѣдоцтвѣ кваліфікаційномъ до школъ середнихъ.

При кѣнци свѣдоцтва кваліфікаційного до школъ выдѣловыхъ а вглядно до школъ народныхъ, належить выразно выразити, що кандидатъ може доперва тогдѣ стаду посаду учительску при школахъ народныхъ одержати, коли выкаже ся хоть однорѣчною а притѣмъ задовольною практикою учительскою вѣдбутою по зложенію испыту кваліфікаційного въ школъ народныхъ звычайной, або приватной маючѣй право публичности.

Вирочѣмъ до такихъ испытѣвъ доповняючихъ застосовують ся приписы, выражений въ арт. II. и арт. III.²⁾

¹⁾ Давнѣйше wymagaно вѣдъ кандидатѣвъ того рода въ тѣмъ самѣмъ речинци доповненіа испыту до школъ выдѣловыхъ, а рѣвночасно вѣдповѣдъ зъ обсягу предметѣвъ необятныхъ обраною групою въ такѣмъ закроу, якій бувъ приписаный при испытѣ до школъ народныхъ звычайныхъ, позаятъ оба испытѣ вѣдбували ся рѣвночасно, а патентъ учительскій до школъ выдѣловыхъ мѣстити въ приписанѣмъ формулярѣ павѣтъ постоянну формулу, що кандидатъ „зъ прочихъ предметѣвъ оказавъ способностъ въ закроу приписанѣмъ до школъ народныхъ звычайныхъ“.

Въ однѣмъ спеціалномъ случаю выдала була одна комісія испытѣвъ въ р. 1887. одному кандидату того рода патентъ до школъ выдѣловыхъ пѣсля давного взору, признаючи ему уздобненіе „до самодѣльного повненіа уряду учительского такъ въ школахъ народныхъ звычайныхъ, якъ и выдѣловыхъ“. Розпор. зъ дня 9. серпня 1887. ч. 7091. звернено увагу комісії испытѣвъ на те, що така стилизація того патенту спротивляе ся постановѣмъ розпор. Выс. ц. к. Мін. В. и Пр. зъ дня 8. червня 1883. до ч. 10618. (Дневн. розпор. мін. Н-ро 17., котре освѣдчае выразно (VIII. 1.), що уздобненіе до школъ выдѣловыхъ не може бути узысканымъ въ тѣмъ самѣмъ речинци разомъ зъ уздобненіемъ до школъ нар. звычайныхъ, а вѣдъ тѣмъ постановѣ не суть вынѣтѣ кандидаты, що мають кваліфікацію учительску до школъ середнихъ. О тыхъ постановѣхъ уст. IX. того розпор., що они могутъ приступати до испыту для школъ народныхъ звычайныхъ або (oder) выдѣловыхъ, розумѣе ся не въ тѣмъ самѣмъ речинци. При кождѣмъ зъ обохъ *мытъ испытѣвъ* мусѣтъ пѣддати ся испытѣвъ доповняючому зъ тыхъ предметѣвъ, до котрыхъ не посѣдають доводѣвъ уздобненіа учительского до школъ середнихъ.

Всѣ вѣдповѣдныя постановѣ минист. розпор. зъ 8. червня 1883. ч. 10618. увѣдши цѣлѣвитѣ до розпор. мін. зъ д. 31. лянца 1886. ч. 6033. — Кандидаты, що посѣдають патентъ кваліф. до школъ середнихъ могутъ про те доповнити свое уздобненіе до школъ народныхъ звычайныхъ або до школъ выдѣловыхъ або й до обохъ категорій школъ, однакъ въ сѣмъ разѣ въ двѣхъ вѣдрубныхъ речинцахъ.

²⁾ Кандидаты, що покѣщили студіа університетскія на факультетѣ филозофічномъ, але не мають патенту учительского до школъ середнихъ, не могутъ приступати въ способѣ вѣззаны въ тѣсѣмъ артикулѣ до испыту для школъ выдѣловыхъ. До кандидатѣвъ такихъ вѣдносятъ ся постановѣ § 64. статуту організаційного семінарій учительскихъ, публікованъ розн. Выс. ц. к. Мін. Вѣр. и Пр. зъ дня 31. лянца 1886. до ч. 6031, силою которого повинны передѣвсѣмъ доповнити одержане въ школахъ середнихъ свѣдоцтво зрѣлости, въ якѣй небудь семінарія учительской, испытѣмъ зъ тыхъ предметѣвъ, котрыхъ не адавали въ школъ середной. Въ дальшѣмъ рядѣ вѣдносятъ ся до кандидатѣвъ тѣхъ категорій постановѣ арт. II. и III. тѣсего розпорядженія, с. е. що могутъ по двѣрѣчній учительской

2. Кандидаты маючі кваліфікацію до шкілъ народныхъ звичайныхъ або видѣловыхъ, однакожъ непомѣдаючі уздѣбненія до заступничого удѣлюваня науки релігій, дальше кандидаты, що не поодавали ся испытюви зъ гімнастики або спѣву (арт. II. точ. 3. арт. III. т. 7.), вкѣнці кандидаты, що бажають отримати кваліфікацію до научуваня другого языка краѣвого або въ школахъ не-нѣмецкихъ до ученя языка нѣмецкого яко предмету наукового можуть здавати испытъ доповняючіи зъ одного або кількохъ предметѣвъ науковыхъ новыше выраженихъ.

Ті доповняючіи испытъ вѣдбувають ся въ звичайныхъ речинцяхъ испытювыхъ, а здавати ихъ можна зъ релігій, спѣву, гімнастики и языка нѣмецкого передъ каждою комісією испытювою, уповажненою до испытюваня въ языкѣ выкладѣвѣ кандидата, а зъ другого языка краѣвого лишень передъ одною зъ комісій испытювыхъ одного зъ краѣвъ, въ котрѣмъ языкъ той є выкладѣвымъ.

Доповняюча кваліфікація одержана зъ релігій, спѣву и гімнастики має значенє такъ до шкілъ народныхъ звичайныхъ якъ и до шкілъ видѣловыхъ. (Арт. III. т. 7.).

Уздѣбненє до научуваня другого языка краѣвого, або въ школахъ не-нѣмецкихъ до научуваня языка нѣмецкого яко предмету наукового, може бути признане кандидатови укваліфікованому до шкілъ народныхъ звичайныхъ або видѣловыхъ вѣдповѣдно до рѣжнихъ вимогъ (означенихъ въ арт. II. т. 10. и арт. III. т. 3. в) або тѣлько до шкілъ народныхъ звичайныхъ або такожъ и до шкілъ видѣловыхъ.

Особныхъ свѣдоцтвъ зъ испытѣвъ доповняючихъ не выдає ся; выпадъ испытюу записує ся додатково на одержанѣмъ вже свѣдоцтвѣ кваліфікаційномъ однакъ тѣлько въ тѣмъ разѣ, коли випадъ є щасливый.³⁾

Такіи испытъ доповняючіи можна повторяти безъ ограниченя.

Впрѣчѣмъ обовязують що до испытѣвъ доповняючихъ вѣдповѣдний постановы арт. II. и III.

Арт. V. Испыты спеціальні.

1. Кандидаты маючі свѣдоцтво кваліфікаційне до шкілъ народныхъ звичайныхъ або видѣловыхъ, а бажаючі одержати кваліфікацію до шкілъ народныхъ звичайныхъ, а взглядно зъ той самой групи предметѣвъ до шкілъ видѣловыхъ однако зъ другимъ языкомъ выкладѣвымъ можуть поодавати ся испытюви спеціальному передъ комісією уповажненою до переведеня испытюу въ вѣдповѣднѣмъ языкѣ выкладѣвѣ (арт. I. т. 2.).

практицѣ по доповненю свѣдоцтва зрѣлости поодавати ся испытюви до шкілъ народныхъ звичайныхъ, а доперва по дальшѣмъ роцѣ практики до шкілъ видѣловыхъ.

³⁾ По поводу одного випадку пригадала ц. к. Рада шк. кр. розп. зъ дня 6. сѣчня 1888. до ч. 17.973. вѣзмъ комісіямъ испытювымъ, що въ случаю, накопи учитель помѣдаючіи свѣдоцтво кваліфікаційне, поодасть ся испытюви доповняючому, черезъ котрый на первѣстнѣмъ свѣдоцтвѣ має бути умѣщенный вѣдповѣдний дописокъ, то поодагзе той дописокъ поєля принисѣвъ о належитостяхъ штемплѣныхъ такому самому оштемпльованю якъ и первѣстие (головне) свѣдоцтво.

Въ такому разѣ має кандидатъ виробленемъ темату педагогічного и испытумъ устнымъ выказати, що посѣдає вповнѣ такъ въ вымовѣ якъ и въ письмѣ другій языкъ выкладовый и то такъ въ загаль якъ и въ обрубѣ вѣдповѣдного предмету наукового.

Що до вимогъ, які ставляти належить, обовязують постановы арт. II. т. 5. и 6. взглядно арт. III. т. 5. и 6.

Що до свѣдоцтвъ треба застосовати арт. IV. т. 2.

2. Кандидаты, маючі кваліфікацію учительску до шкѣлъ народныхъ звичайныхъ або выдѣловыхъ, а бажаючі одержати кваліфікацію зъ науки *господарства сѣльського*, або зъ якогось *технічного предмету* до курсѣвъ спеціальныхъ полученныхъ зѣ школами народными (§. 10. держ. зак. шк. и роспорядженѣ міністер. зъ дня 10. цвѣтня 1885. р. ч. 1985 диеви. розп. міністер. Вѣр. и Пров. ч. 15.), дальше до науки надобовязковои на фортепьянѣ або на скрипкахъ въ школахъ выдѣловыхъ, вѣнци до научуваня дѣтей *темныхъ, глухотыныхъ тупыхъ и занедбанныхъ* могутъ поддати ся испытумъ спеціальному зъ одного або зъ кѣлькохъ зъ тыхъ предметѣвъ. Таки кандидаты могутъ такожь здавати испытъ спеціальныи зъ науки на органахъ.

Поданя вносити треба дорогою урядовою до Рады шкѣльной краевой.

До переведеня такихъ испытѣвъ спеціальныхъ скрѣплює ся цѣля потребы и зъ уважленемъ мѣсцевыхъ вѣдносятъ, комісію испытуму особами фаховыми вызначеными на внесенѣ Рады шкѣльной краевой.

Каждый такий испытъ обнимає часть теоретичну и практичну, а цѣлю єго є выслѣженѣ, чи кандидаты може бути признанѣ уздобненѣ вѣдновѣднѣ на подставѣ єго знаня и здѣбности до застосованя єѣ.

Зъ такихъ испытѣвъ спеціальныхъ, котрыхъ повторюванѣ не є ограничено, выставляє ся особѣ свѣдоцтво.

Вирѣшѣмъ вѣдносятъ ся до тыхъ испытѣвъ постановы арт. II. и III. зъ вѣдновѣдными змѣнами.

3. Учитель (учительки) удѣляючі на спеціальныхъ курсахъ полученныхъ зѣ школами народными або и на курсахъ доповняючихъ для дѣвчатъ науки такихъ предметѣвъ, котры не суть предметами обовязковыми въ школахъ народныхъ могутъ бути увѣльнены черезъ Міністра Просвѣты вѣдъ здаваня спеціального испытуму, если працюють зъ задовольнымъ хѣсномъ що найменше черезъ два роки.

4. Що до способу одержаня спеціальной кваліфікаціѣ до научуваня языка французского и англійского вѣ всѣхъ заведеняхъ въ обрубѣ шкѣлъ народныхъ (якими суть школы выдѣловы, спеціальныи курсы науковыи, курсы доповняючі школы языкѣвъ и семінаріѣ учительскыи, обовязує на дальше розпор. міністер. зъ дня 1. мая 1871. ч. 593. (Диеви. розпор. мін. В. и Пр. — рѣчникъ 1887. ч. 26.) зъ тымъ додаткомъ, що при тыхъ испитахъ кандидатъ повиненъ выказати ся, що вѣдновѣднымъ языкомъ чужимъ володѣє поправно и бѣгло въ бесѣдѣ и письмѣ, заразомъ, що при признаваніи кваліфікаціѣ, що стати ся може лишень на случай одержаня ноты найменше „удовольной“ зѣ всѣхъ предметѣвъ, не вѣльно робити рѣшницѣ зѣ взгляду на категорію школы, зъ чого слѣдує, що кваліфікацію признає ся або вѣдмавляє ся до всѣхъ тыхъ заведѣнь науковыхъ.¹⁾

¹⁾ Розпор. Мін. Вѣр. и Пр. зъ дня 1. мая 1872. до ч. 593. (Дн. розпор. Мін. Н-ро 27.) звучить въ вытату: 1) Кандидаты, що хотять осягнути свѣдоцтво

Арт. VI. Таксы испытові.

1. Передъ начаткомъ испыту складає ся до рукъ директора таксу испытову, котрой не звертає ся підъ жаднымъ условіємъ.

Такса та выносить за испытъ кваліфікаційный до шкôль народныхъ звичайныхъ 10 злр. а. в., за испытъ до шкôль видѣловыхъ 12 злр. а за испытъ доповняючий або спеціальный безъ взгляду на те, чи здає ся зъ одного чи зъ бôльше предметôвъ въ тôмъ самôмъ речинци, 6 злр.¹⁾

2. По укôнченію испытовôвъ покрыває ся зъ таксъ всякй выдатки комісії испытової (потребы канцелярійный, кошта подорожей членôвъ замѣсцевыхъ, услугу и т. п.) а решту роздѣляє Рада шкôльна краєва на внесенє и справозданє дирекціі помѣжъ директора и иншихъ членôвъ комісії вôдно вôдно до праць и занятя при комісії.

уздôбненя до научуваня языка французкого, италійского (волоского) чи англійского въ школахъ видѣловыхъ и семинаріяхъ учительскихъ якъ такожъ въ заведеніяхъ приватныхъ зъ закрою народного шкôльництва мають поддати ся зъ нихъ (зъ тыхъ языкôвъ) испытови передъ комісіями испытовыми установленными розн. мін. зъ дня 15. падолиста 1869 (Д. з. д. №. 169.) — Комісарôвъ испытовыхъ для тыхъ языкôвъ именує Міністеръ Просвѣты на внесеє Рады шк. кр. — 2) Зголошувати ся до такого испыту належить до дирекціі комісії испытової писемно прикладаючи доказы що найменше скôнченихъ 18 лѣтъ житя, якъ такожъ повный образъ перебѣгу житя, и вôдбутихъ студій черезъ кандидата або кандидатку. 3) Испытъ має вôдбути ся писемно и устно; а має вôпъ не лишъ доказати, що екзамінандъ досконало володѣє языкомъ, зъ котрого испытъ здає, въ бесѣдѣ и писмѣ, а такожъ и тымъ языкомъ, котрого намѣрає уживати при пауцѣ яко выкладового. але зарôвно, що посѣдає докладне знанє основъ граматычныхъ и уздôбненє до удѣлюваня науки другимъ. Притôмъ треба такожъ жадати услугою обôзнаня зъ повѣйшою літературою вôдповѣдного языка. Кандидаты, що не посѣдають анѣ свѣдоцтва зрѣлости до научуваня въ школахъ народныхъ звичайныхъ, анѣ патенту кваліфікаційного, мають такожъ поддати ся особôмному испытову, щôбы удовôднити, що посѣдають найпотреби́йшй вѣдомости педагогично дидактичнй. 4) За складанє такого испыту належить ся такса въ квотѣ 5 злр. в. а. Розпор. Мін. В. и П. зъ 1. липня 1887 ч. 11689., оголошенє въ дневнику розпор. Мін. №. 26., означує додатково що до испыту зъ французк. и англійск. языка, що кваліфікація „зъ вôдличемъ“ має бути тогдѣ признаною, если кандидатъ при писемномъ и устномъ испытѣ, особливо що до бѣглости и гладкои вымовы въ чужомъ языкѣ въ вôдличномъ степені вôдповѣсть вымогамъ, а въ языкѣ выкладовомъ и въ педагогичѣ а имено въ методицѣ учєня языкôвъ одержавъ бодай цензуру „вдовольную“. Впрôчôмъ приписує то розпорядженє, що до свѣдоцтвъ мають бути формулярѣ уживанй зъ вôдповѣдными змѣнами безъ вымѣнюваня цензуръ зъ поодинокихъ предметôвъ испыту и зъ дотатковъ, що „на пôдставѣ выпадку вôдбутого испыту комісія узнає Васъ уздôбненымъ (-ною) (евентуально „вôдлично“) до повненя обовязкôвъ учителя (-ельки) языка (французкого або англійского) у вѣсѣхъ заведеніяхъ науковыхъ належить до закрою шкôльництва народного (въ школахъ видѣловыхъ, спеціальныхъ курсахъ, науковыхъ, курсахъ доповняючихъ, школахъ языкôвъ и семинаріяхъ учительскихъ.“

¹⁾ На пôдставѣ пункту V. розн. Выс. ц. к. Мін. Вѣр. и Пр. зъ дня 7. цвѣтня 1887. до ч. 2684. выносить такса въ Галучинѣ при испытахъ кваліфікаційныхъ до шкôль народныхъ звичайныхъ 8 злр., до шкôль видѣловыхъ 10 злр., а при испытахъ доповняючихъ и спеціальныхъ 5 злр. а. в.

Арт. VII. Постанови переходні.

Аж до дальшого зарядження можуть особи працюючі довше якъ три роки въ школахъ народныхъ публичныхъ або частныхъ, що мають право публичности, въ случаяхъ годныхъ уваженія одержати увольненє вѣдъ предкладавша свѣдоцтва зрѣлости въ цѣли припущенія до испиту кваліфікаційного для *школъ народныхъ звичайныхъ*. [Арт. II. т. I. 6)].

Позволенє на такій винятокъ, котре має значенє на *одинъ рѣкъ* є застереженє Міністрови Просвѣты. При испитѣ такихъ кандидатѣвъ належить передовсѣмъ слѣдити, чи посѣдають вѣдомости зъ обсягу наукового матеріалу, приписаного для *школъ народныхъ звичайныхъ*. (Арт. II. т. 3.).

Розпорядженє ц. к. Рады шк. краєвої зъ дня 23. сѣчня 1888. до ч. 126. вимагання зъ языка нѣмецкого при испитахъ кваліфікаційныхъ до *школъ народныхъ звичайныхъ и выдѣловыхъ*.

Въ справѣ очеркненія вимогъ зъ языка нѣмецкого при испитахъ кваліфікаційныхъ учителѣвъ и учительокъ *школъ народныхъ* засягнула ц. к. Рада школьна краєва оцінів всѣхъ комісій испитовыхъ.

Наколи лежить се въ интересѣ школьництва поступати о скѣлько можности рѣвномѣрно всѣмъ комісіямъ испитовымъ въ краю; проте подає ся понинше до вѣдомости въ загальныхъ зачеркахъ мінімальний закрьб вимогъ для кожного рода испитѣвъ кваліфікаційныхъ вѣдповѣдаючій нормальнымъ приписамъ поданымъ въ розпорядж. Ёго Ексц. Пана Міністра Вѣроисповѣданія и Просвѣты зъ дня 31. липня 1886. ч. 6033.

Рѣчею каждой комісії буде означити для внутрѣшного ходу урядованія докладнѣйше окремі жаданія, мѣстачій ся въ тыхъ загальныхъ постановахъ.

I. Що до кандидатѣвъ и кандидатокъ складаючихъ испитъ до *школъ народныхъ звичайныхъ*, а именно:

A) Для убігаючихъ ся о признанє кваліфікацій до *школъ зъ языкомъ выкладовымъ нѣмецкимъ*. Кандидаты и кандидатки той категоріи мають:

1) опрацювати выбѣръ письменно въ языкѣ нѣмецкомъ на даний темать зъ педагогіки (по мысли точки 5. буквы а) арт. II. розп. мин. В. и Пр. зъ 31. липня 1886. ч. 6033.), одинъ темать зъ рахункѣвъ и одинъ зъ реалійъ по мысли арт. II. точки 5. буквы б) и в);

2) підчасъ испиту устного оказати: а) знанє книжокъ школьныхъ, приписаныхъ до науки языка нѣмецкого въ школахъ народныхъ звичайныхъ зъ нѣмецкимъ языкомъ выкладовымъ (по мысли арт. II. точки 6.); б) знанє грамматики языка нѣмецкого (по мысли арт. II. точки 5.); в) очитанѣсть набута въ цѣли дальшого образования ся въ часѣ по аложенію испиту зрѣлости, причѣмъ кандидаты и кандидатки мають вымѣнити тѣ книжки, котры прочитали (по мысли арт. II. точки 9); г) наконецъ вѣдповѣдями на всѣ новышні загады, давані въ языкѣ нѣмецкомъ мають показати, що мысли свои тымъ языкомъ потрафлять выразити въ способѣ правильный, легкій, плавный и ясный (по мысли арт. II. точки 6.).

Кандидаты и кандидатки той категоріѣ дѣстануть крѣмъ того при испытѣ зъ кожного иншого предмету пытаня, на котрій по нѣмецки вѣдповѣсти мають. (Арт. II. точка 6.).

Б) Для убѣгающихъ ся о право научуваня языка нѣмецкого яко особного предмету наукового въ школахъ зъ языкомъ выкладовымъ польскимъ або рускимъ. Кандидаты и кандидатки той категоріѣ мають: 1) зрѣбити вырѣбъ письменный въ языцѣ нѣмецкомъ на данный черезъ экзаминатора въ порозумѣню зъ директоромъ комісіѣ загадъ (тематъ) (арт. II. точка 10.); 2) пѣдчасъ испыту устного показати: а) докладне знанѣ книжокъ школьныхъ приписаныхъ до науки языка нѣмецкого въ школахъ народныхъ звычайныхъ зъ выкладовымъ языкомъ рускимъ або польскимъ, такъ що до ихъ змѣсту якъ и укладу (арт. II. точка 6.); б) знанѣ граматики языка нѣмецкого (по мысли арт. II. точки 6.); в) певне очитанѣ (по мысли арт. II. точки 9.); г) вкѣнци такъ вырѣбъ ихъ письменный, якъ и устный вѣдповѣди мають показати, що языкомъ нѣмецкимъ володѣють гладко (по мысли арт. II. точки 10.).

В) Для иншихъ, неубѣгающихъ ся аны о право пѣдъ А) аны о право пѣдъ Б). Кандидаты и кандидатки той категоріѣ мають: 1) опрацювати вырѣбъ письменный на данный черезъ экзаминатора въ порозумѣню зъ директоромъ комісіѣ загадъ (по мысли арт. II. точки 9.); 2) пѣдчасъ испыту устного показати: а) знанѣ правильныхъ формъ граматичныхъ и будовы реченя; б) якусь вираву въ устномъ высловѣ; в) що вѣдъ часу зложеня испыту зрѣлости користали зъ вѣдповѣднымъ успѣхомъ зъ кѣлькохъ подрѣбно вымѣненыхъ книжокъ нѣмецкихъ.

(Конецъ буде).

НОВИНКИ.

— **Загальнй зборы Руского товариства педагогичного вѣдбудуть ся дня 29. н. ст. вересня с. р. о годикъ 9-ой рано въ комнатахъ „Руска Бесѣда“ у Львовѣ, при ул. Вѣрменской ч. 27.**

— **Колесжанскій зѣздъ.** Дня 28. вересня с. р. вѣдбуде ся у Львовѣ зѣздъ бувшихъ учениковъ львовской гѣмназіѣ академичной (руской), котрій въ р. 1870. здали испытѣ зрѣлости.

О спѣвучастѣ въ томъ торжествѣ просятъ всѣхъ колеговъ и удѣлять всѣхъ блискихъ поясненъ мешкаючй у Львовѣ: Д-ръ Иванъ Бартошевскій, профессоръ університету; Андрей Даниловичъ, кандидатъ нотаріальный; д-ръ Станиславъ Блажейовскій, адвокатъ кравый и Тиберій Гобгарскій, совѣтникъ магистрату.

— **Перевовнене въ школахъ.** Въ Перемышли зъ початкомъ сего року школьного вѣдѣшло до 200 дѣвчатъ зъ плачемъ и нареканиемъ до дому, не могучи записати ся до школъ задля браку мѣста. Родичѣ въ роснуцѣ удавали ся зъ жалобами до староства и до инспектора, але тѣи заявляли имъ, що не мають на тоє рады, если громада не доставить дальшихъ убѣкацій. Абы дати понятие, якій тамъ стискъ въ женскихъ школахъ, досытъ сказати, що до школы на Засаню записало ся надъ 600, а до школъ въ мѣстѣ надъ 700 дѣвчатъ, и що сего року буде тамъ заведена въ першихъ класахъ пѣвденна наука, такъ якъ по селахъ. Межи тѣми, котрымъ вѣдморлено вписѣвъ, есть наибѣльше християнскихъ дѣтей, бо жида, проворный якъ завсѣгды, предвидѣвши, на що ся заносить, були осторожнѣйшй, и заразы въ першихъ дѣяхъ, назначеныхъ до вписѣвъ, носѣвши зъ записанемъ своихъ дѣтей.

— „Методичний збірці рисункові“, зладений проф. Іваномъ Роттеромъ, вийшли яко перше видавництво крайової комісії для справъ промисловихъ. Така публікація обчислена на початкову науку рисунку зъ вільною рукою, може служити такожъ до науки геометричнихъ рисунківъ, яко дуже добра збірка указокъ для учителя. Ціни дѣло проф. Роттера відзначає ся лояльнимъ, приступнимъ викладомъ и мѣстить въ собі обильну збірку рисунковихъ збірківъ, виконанихъ вельми артистично.

— **Димъ зъ лампи.** Одна часопись описує випадокъ смерті дитини въ наслідокъ диму зъ незагашеної лампи, котра горѣла цілу нічъ. Атмосфера була такъ насичена коптячимъ газомъ, що лікаръ, котрий увійшовъ до кімнати въ ціляхъ ратовання молодого пацієнта, мусѣвъ чимъ скорше уступити ся зъ тою кімнатою. Фахові люди завѣряють, що се не першій разъ приключавъ ся такий випадокъ, тожъ не завадить мати ся на осторожності, тимъ болѣе, що цілоночне палення лампи практикує ся досить часто навіть лише „страха ради.“

— **Перенесенє рѣки.** Після донесення американськихъ часописей инжинерія відвела въ Каліфорніи не аби якій тріумфъ. Іменно звернено въ штучне русло быстрый бѣгъ рѣки Фітеръ, маючої надъ 50 англійськихъ стонъ глубокости. Нове русло має довготу одної версты, а що до глубини, то рѣвняє ся давньому. Тую великанську роботу переведено несповна въ оди́нь ро́ць, а причиною того підприємства єсть намірене, аби осушити рѣку недалеко Оревіль, бо після переведення студій мають ся тамъ находити значні поклади золота підъ дномъ рѣки.

— **Збиранє поштовихъ марокъ** доходить у декотрихъ людей до справдѣливого манія. Въ послѣдніхъ дняхъ передъ обиллемъ Гельголанду черезъ Німеччину продано на острові тихъ значківъ за много тисячей марокъ, а ще лишавъ ся ихъ запасъ въ именній вартості 84.000 франківъ. Одинъ берлінскій гандляръ хотѣвъ запластити цілу туу ціну, однакжъ дотычна власть ще ся надумує...

— **Летаргічний сонъ.** Въ оди́нь зъ мѣсть надъ Дономъ приключивъ ся недавно випадокъ летаргічного сну у 18-лѣтної дѣвчини и зъ кілька-минутною перервою тривавъ 11 днівъ. Видячи, що она безчувствевна и не рухавъ ся, всѣ думали, що она умерла. На кілька годинъ передъ похорономъ зъ грудей минного труна видобувъ ся зойкъ, що утвердило лікаря въ пересвідченю, що то єсть летаргъ. Минуло шість днівъ, и черезъ цілий той часъ хора не давала знаку жити. Смого дня найдено єб безчувствевну въ огородѣ, куда зайшла, пробудивши ся хвилево. Сонъ тривавъ ще цілихъ пять днівъ, а потѣмъ хора сама пробудила ся, и то дуже змаріла. Підчасъ летаргічного сну дѣвчина чула все, що ся коло неї дѣяло, але не мала сили порушити ся.

— **Похрестиниъ Цѣсаря.** Въ дѣнь уродинъ 6. Вел. Цѣсаря уродивъ ся господаревъ зъ підъ Устрикъ сынъ. Урадований отецъ удавъ ся телеграфічно до Цѣсаря зъ просьбою, щоби зволивъ ласкаво бути хрестинимъ батькомъ для новонародженого дитяти. Прихильна відповідь прийшла сейчасъ разомъ зъ телеграфічнимъ переказомъ на 100 пр. а. в. и зъ припорученємъ для старости, аби заступивъ Цѣсаря при обрядѣ св. хрещеня.

— **Шкільна пасѣка.** Въ цілі заложена шкільною пасѣкою въ школі им. св. Софії у Львовѣ дарувавъ одинъ зъ тутешнихъ обывателівъ 4 уліі Держона разомъ зъ пчолами. Якъ бы то ся такъ добро здало при кожній школі народній!

— **Археологічний пошукування.** Членъ краковскої академії умістностей, п. Оссовскій, яко водноручникъ тої академії обѣжджувавъ при кінці серпня с. р. наше Поділе и робивъ археологічний пошукування въ копальнихъ печерахъ и въ курганахъ. Въ Уиселѣ удаго му ся найти въ изытовихъ гробахъ, уложенихъ зъ теребовельского каменя, красні урни о грецькихъ формахъ, кремінні сокирки и вѣлякй иншія приори зъ доисторичнихъ часівъ. Та на жалъ сказати, кости и чашки, найдени въ тихъ гробахъ, не дали ся такъ выинити, аби зъ нихъ можна було поробити якй будь внески.

Въ Товстѣмъ у п. Володимира Федоровича п. Оссовскій найшовъ въ великомъ курганѣ одну урну и кілька штукъ глиняного начиня разомъ зъ великою кількістю угля, але при томъ не було ані людськихъ костей, ані півняхъ зна-

рядовъ. Такожъ відкривъ вонъ тамъ за теперішнімъ цвинтаремъ давнє погансько цвинтариче, въ котрѣмъ находить ся глиняне начинє и слѣды палєня тѣлъ, однакъъ безъ слѣду людєкихъ костей. Зъ того видно, що коло Увислы мешкало сильнѣйше и богатше плємя, скоро могло ховати мерцївъ въ плитовыхъ гробахъ и лишали имъ въ гробѣ всякія знаряды та урны штучийшого виробу; — въ околиці же Товстого перебувало вѣдай инше плємя, здаєсь убожше, уживаюче больше примітивныхъ обрядѣвъ похоронныхъ, при котрыхъ небычкѣвъ не похоропювано, але палєно.

ШКОЛЬНІЙ ВѢСТИ.

— **Именованя.** Ц. к. краєва Рада школьна именує тымчасового учителя Якова Цана въ Скоморохахъ новыхъ сталымъ учителемъ етатовон школы въ Яблонѣ; тымчасового молодшого учителя Америкозія Врублевского въ Щавѣ сталымъ учителемъ молодшимъ, завѣдуючимъ філіальною школою въ Щавѣ; тымчасового учителя Віктора Івана Малуу въ Виноградѣ сталымъ учителемъ етатовон школы въ Карльдорфѣ; тымчасового учителя Кароля Вуѣля въ Добромѣрцѣ сталымъ учителемъ етатовон школы въ Добромѣрцѣ; тымчасового молодшого учителя Теодора Стефанюка въ Михалковѣ сталымъ учителемъ молодшимъ, завѣдующимъ філіальною школою въ Михалковѣ; тымчасову учительку Евгєнію Бохєнську въ Збаражѣ сталою учителькою молодшою 2-класовон школы етатовон въ Черпихѣвцяхъ; тымчасового учителя Івана Антопа 2 им. Югана въ Суходолѣ сталымъ учителемъ управляющимъ етатовон школы въ Суходолѣ; тымчасового учителя Іосифа Горчицу въ Угерцяхъ заплатиньскихъ сталымъ учителемъ етатовон школы въ Угерцяхъ заплатиньскихъ; тымчасову учительку Марію Милиничовну въ Пинянахъ сталою учителькою етатовон школы въ Баранчичахъ; тымчасову молодшу учительку Ванду Вицукловску въ Хоростковѣ сталою учителькою молодшою 2-класовон школы етатовон въ Хоростковѣ; Петра Полянського зѣ Скєвятина сталымъ учителемъ етатовон школы въ Новосѣлцѣ Костюковѣ; Іосифа Бєлявського зѣ Стипєны Нижнон сталымъ учителемъ молодшимъ, завѣдующимъ філіальною школою въ Мѣсточку, передѣлѣте Бережанѣ; Емилию Королѣвну зѣ Витєницѣ сталою учителькою молодшою, завѣдуючою філіальною школою въ Шельпакахъ; Івана Дригєнича зѣ Тойсарова сталымъ учителемъ етатовон школы въ Лєсєтєнчахъ; Генрика Вєсаковского зѣ Чайковон сталымъ учителемъ етатовон школы въ Плавѣ; Івана Блащика сталымъ учителемъ молодшимъ, завѣдующимъ філіальною школою въ Пришовѣ камеральномъ; Сидонію Стшетельску зѣ Самбора сталою учителькою етатовон школы въ Мокрянахъ; Антопа Дѣдура сталымъ учителемъ етатовон школы въ Плавю; Іосифа Камѣньского сталымъ учителемъ етатовон школы въ Нагѣрянахъ; Антонину Шеберє сталою учителькою 4-класовон школы етатовон въ Рогатинѣ; Франца Кєзєверя Мрѣчка зѣ Долины сталымъ учителемъ управляющимъ 4-класовон мужєскон школы етатовон въ Болєховѣ; Івана Кєлєбал сталымъ учителемъ етатовон школы въ Новици; Михайла Зєлєця сталымъ учителемъ етатовон школы въ Сосѣлєвцѣ; Корнила Марковского сталымъ учителемъ етатовон школы въ Звинячи.

— **Конкурсъ.** Окружна мѣйска Рада школьна у Львовѣ оголошує конкурсъ на одну посаду учительки дѣйствион въ жєньскѣй школѣ им. Єлисєветы зѣ рѣчною платєню 800 злр. в. а.

Заразомъ розписує ц. к. окружна Рада школьна конкурсъ на таку саму посаду, могуту опорожнити ся въ иншѣй школѣ, єсли бы посаду при школѣ им. св. Єлисєветы одержала котра зѣ дѣйствиныхъ учительокъ мѣйского округа школьных. — Поданя належно документований и заосмотрєний въ кваліфікаційну табєлю належить предкладати ц. к. окружнѣй Радѣ школьнѣй за посередствомъ дотичнон звєрхнон власти найдальше до 15. верєєня с. р. Подань संबєзєнєныхъ або не заосмотрєнєныхъ въ потрѣбнєй докумєнты ц. к. окружна Рада школьна не будє брати нѣдѣ розвагу.

Окружна Рада школьна въ Надвѣрнѣй розписєла конкурсъ на учительскіє посады: а) при дво-класовѣй школѣ въ Дєлєтинѣ зѣ выкладовымъ языкомъ

польскимъ; 6) при школахъ етатовыхъ одно-класовыхъ зъ выкладовымъ языкомъ рускимъ въ Пневѣ, Саджавцѣ, Добровѣ и Яблониці, а такожъ в) при фізіалъныхъ школахъ зъ выкладовымъ языкомъ рускимъ, зъ рѣчною платнею 250 згр. и вѣльнимъ мешканемъ въ Дорѣ, Гвоздѣ, Лосвѣ, Майданѣ горѣшномъ, въ Осланахъ чорныхъ, Потоцѣ чорномъ, Струпоковѣ, Торговиці лѣсной, Велесниці, Волосовѣ и въ Зеленцѣ.

— **Начеркова геометрія въ гѣмназіяхъ.** Міністеръ просвѣты призволилъ, абы, почавши вѣдъ саго року школьного, заведено науку начерковой геометріі, яко надъобовязкового предмету въ вышнихъ класахъ гѣмназіалъныхъ, однакожъ поки що на пробу лише въ двохъ гѣмназіяхъ галицкихъ, котрыхъ вибѣръ полишено краєвѣй Радѣ школьнѣй.

— **Испыты зрѣлости** въ женской семинаріи учительской у Львовѣ будутъ вѣдбувати ся почавши вѣдъ 15. вересня н. ст. Тѣмъ кандидатки, щѣ хотять здавати испыты поправчій зъ поодинокихъ предметѣвъ, мають зголосити ся до дирекціі семинаріі дня 15. вересня (въ понедѣлокъ) о 3. годинѣ по полудни, а кандидатки, бажающіе здавати устный испытъ зѣ всѣхъ предметѣвъ, повинны зголосити ся у повышеной дирекціі во второкъ дня 16. вересня такожъ о 3. годинѣ по полудни.

— **Испытъ кваліфікаційный** на учителей народныхъ школъ вѣдбуе ся передъ ц. к. комісією испытовою въ Тернополи дня 6. н. ст. жовтня с. р. Поданя, принадлежно удокументованъ, треба внести до комісіі черезъ дотычній окружній Радѣ школьній, и то въ речинци до 15. вересня. Пѣзыйшій поданя будутъ зверненіи пентентамъ безъ успѣху.

— **Вицезидентомъ** краєвой Радѣ школьнѣй у Львовѣ именованъ п. Михайлъ Бобжинскій, дотеперѣшній профессоръ Ягйлоньского університету, посолъ до Радѣ державной и до Сѣйму краєвого.

Приѣмка редакціі. При нересуванію колюми въ печатанію зайшла на стор. 244. похибка: Вѣдъ „Учитель. — Але“... до „дѣстати ся?“ треба читати на самѣй долині донерва по словахъ: „Петро. — Зѣ овечѣй вѣвни“.

На столѣ въ кождѣй рускѣй хатѣ повинно бути историчне дѣло

М. Костомарова

„БОГДАНЪ ХМЕЛЬНИЦКІЙ“

въ 4-охъ томахъ. Цѣна 5 зр. зъ пересылкою. Такожъ въ мѣсячныхъ ратахъ по 1 зр. а. в.

Замовленя высылае: **Ол. Барвѣньскій**, ул. св. Миколая ч. 13, П. поверхъ.

Вже выйшла зъ друку перша повна популярна

ИСТОРИЯ РУСИ

уложена пѣсля найновѣйшихъ жерель проф. Олександромъ Барвѣньскимъ зъ 40 иллюстраціями и двома манами историчными въ 16 аркушахъ друку. Цѣна лише 50 кр. Дѣстати можна въ тов. Просвѣта и по всѣхъ книгарняхъ Галичины и Буковины.

Выдае „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію вѣдбуе Теодилъ Грушкевичъ.

Зъ друкарий Товариства имени Шевченка, вѣдъ зарядомъ К. Беднарского.

Предплатя :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

—>+<—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н Ъ

РУССКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редація
и
Адміністрація
ул. вѣрмєньска
ч. 27.

—>+<—

Неопечатаніе ре-
клямацій без-
платно.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.*

Начеркъ Економіѣ практичнои

пѣсля Маєр. Блюка, написавъ В. Т.

(Дальше).

Змѣряно нитки обохъ клубковъ и показало ся, що въ одиѣмъ було пятацять метрѣвъ, а въ другѣмъ лишь десять. Учитель вѣдложивши нитки на бѣкъ звернувъ ся зновъ до дѣтей и показуючи имъ два вѣдра сказавъ: „Ось маєте два вѣдра, одно зъ нихъ ширше але друге выше. Хтожь зъ васъ скаже менѣ, въ котрѣмъ зъ нихъ змѣстити ся бѣльше воды?“

Гадки були вѣвлякѣи, вѣднці наляли воды до вѣдеръ, принесли літръ и перемѣривши дѣзнали ся, що одно вѣдро могло въ собѣ помѣстити дванацять літрѣвъ, а друге чотырнацять.

„Розумѣете теперъ, чому при кунѣи уживаѣ ся грошей?“ запытавъ учитель.

Дѣти поглянули на себе — ще не розумѣли.

Учитель. — Я вамъ поможу. Ось маєте передъ собою стѣль, а ту видите сурдуть; що бѣльше коштуѣ, стѣль чи сурдуть? Не знаєте? Сурдуть коштуѣ 30 зол. реньскихъ а стѣль 25 зол. реньск. Щожь бѣльше коштуѣ?

Дѣти. — Сурдуть.

Учитель. — О сила бѣльше?

Дѣти. — О 5 золотыхъ реньскихъ.

Учитель. — Такъ видите, що абы змѣряти, оцѣнити вартѣсть тыхъ предметѣвъ треба намъ було ужити яко мѣры реньского, т. е. гроша.

Ивасъ своимъ способомъ розважавъ то, що учувъ: „Я давъ нынѣ Павлусевѣ двѣ нилки за одинъ буничукъ; буничукъ коштуѣ 10 крайцарѣвъ, за 10 крайцарѣвъ можъ дѣстати лишь одну нилку, а давъ одже Павлусевѣ одну нилку за-богато. О якъ бы я то бувъ тогды знавъ!“

Павлусъ завстыдавъ ся и зажуривъ ся, думавъ бо, що буде мусѣвъ одну нилку вѣддати Ивасевѣ.

Але учитель успокоивъ его заразъ кажучи: „Замѣна, на котру обѣ стороны добровѣльно згодились, вѣтъ важна и рѣшуча, тому и нема що зновъ до неѣ повертати.“

Павлусеви лице роз'яснилось, ему було досить знати, що зам'їна єсть правосильна.

Учитель побачивъ той нахилъ Павлуса звертати свою увагу хіба лишъ на такі права, до виконуваня котрыхъ можна его присилувати, а разомъ пізнавъ, що причиною того єсть нерозум'їє р'їчи, божъ суть обов'язки, до виконуваня котрыхъ насъ н'їхто примусити не може, загадавъ выяснити ему то на раз'ї и каже:

„При зам'їн'ї межі честними людьми жертвують оба въ зам'їн'ї р'їчи р'івнои вартости и хочъ бы ошибали ся, поступають чесно и справедливо. Бо може ся думати, що при вим'їн'ї одна лишъ сторона не знає вартости обохъ р'їчей вим'їнянихъ, а друга зъ тої нев'їдомости користує. Тоджъ, хочъ право зам'їн'ї т'їй надає р'їшучість, справедливости т'їй не признає. Не досить одже на т'їмъ, щоби мы не переступали закона, треба разомъ бути въ згод'ї зъ своєю сов'єстею, котра намъ каже, що єсть справедливо. Не треба однакъ забувати, додавъ учитель, що вартість того самого предмету зм'їняє ся зъ часомъ, и що ц'їна предмету не указує его вартости въ кожд'їмъ час'ї, лишъ вартість его въ хвили продажи або зам'їни.

— Але чомужъ до м'їреня вартости уживає ся грошей м'їднихъ, с'їр'їбнихъ або золотихъ, спытавъ Павлусъ.

— То р'їчъ дуже легка до выясненя, в'їдпов'ївъ учитель. Давн'їше уживали до м'їреня вартости (а именно у людей бурлакуючихъ) худоби або баран'ївъ, и казали: предметъ той варть три бараны, чотири бараны або два воли, три воли и т. д. Але бувъ бы то гр'їшъ невыг'їдний, передовс'їмъ баранъ не р'івний баранови, а при т'їмъ не можъ бы було тыхъ грошей ані взяти до кишен'ї, ані легко переносити зъ м'їсця на м'їсце; кр'їмъ того треба ихъ було кормити, в'їдтакъ могли они гинути, а наконєць не можна ихъ буди д'їлити. Якъ бы мы покраяли барана на 2, 4 або 8 кусн'ївъ, кусн'ї т'ї не можна бы довго переховувати, бо бы поцесовали ся, не можна бы ихъ одже в'їдкладати н. пр. на м'їсяць.

„Ще нин'ї суть кра'ї, въ котрыхъ гр'їшми суть мушл'ї; але же мушель такихъ єсть дуже много, мають они малу вартість; треба дати новий м'їшокъ тыхъ мушель, щоби купити вола; то не дуже выг'їдний гр'їшъ. Тимчасомъ металъ благородний, золото и с'їр'їбло не знаходять ся въ надто великомъ множеств'ї, щоби ихъ добути зъ земл'ї, а потому очистити, треба довгои и утяжливой прац'ї, переховують ся они в'їчно, не псують ся, а при т'їмъ можна ихъ д'їлити на часті, зъ котрыхъ кожда о ст'їлько б'їльше єсть варта в'їдъ другой о ск'їлько єсть в'їдъ неї б'їльша, с. є. о ск'їлько б'їльше тяжить. Металъ бо єсть т'їломъ однолитимъ, значить кожда частъ м'їстити въ собі то само що друга; прит'їмъ металъ дає ся топити и такъ меншій часті алучувати, а б'їльшій д'їлити на меншій. И такъ, чимъ б'їльшій кусєнь металю, тимъ б'їльше важить. Чекають монєты вс'їлякой величини, вс'їлякой ваги, та всежъ в'їдомо, що зъ двохъ монєтъ, зъ котрыхъ одна два, три, чотири рази б'їльше важить в'їдъ другой, перша має два, три, чотири рази б'їльшу вартість.

Бєть се головна причина, для котрой трудно бы уживати дорогихъ камен'ївъ яко грошей. Бо зъ двохъ камен'ївъ, зъ котрыхъ одинъ єсть два рази б'їльшій в'їдъ другого, першій все єсть б'їльше варть, н'їжъ два рази ст'їлько що другій. Діаментъ уживаний шкляремъ може стояти 3 злр. 10 разъ б'їльшій діаментъ вартує не 30 злр. але около 1.000 злр. При т'їмъ одинъ

діаментъ може бути бѣлый и мати яснѣсть такъ зовимою чистою воды, другій може бути жовтавий и мати менше блеску, а то все змѣняє вартѣсть. Рѣдъ же срѣбла та золота єсть все одинъ и той самий.

— Чи розумѣєшь теперъ, запытавъ учитель.

— Зовсѣмъ, вѣдповѣвъ Ивасъ, грѣшь служити до вимѣреня хвилевою вартѣсти даного предмету.

— Скажѣмъ радше, примѣтивъ учитель, що вартѣсть оцѣнює ся а не мѣрити ся, бо вартѣсть пѣдидає змѣнамъ. Тымчасомъ вартѣсть вимѣрена не повинна бы змѣнятися.

— Грѣшь можь сховати до хвилѣ, въ котрѣй потреба щось купити, додавъ Павло.

— Кождый принимає грошѣ, закѣчивъ учитель, бо улегчають замѣну. Иншій предмети не могли бы служити до того, хочь бы лишь тому, що не мають цѣхи виражающей точно ихъ вартѣсти.

Цѣна. I. Кошта вытворюваня.

— „Знаєте теперъ, казавъ дѣтямъ учитель, що коли бы ся лишь зъ купцемъ згодити що до цѣны, можь за грошѣ купити всякій товаръ. Але чи застановились вы коли надъ тымъ, чому не мають всѣ предмети той самои цѣны, и чому цѣна пѣдиносить ся або спадає?“

Дѣти истинно нѣколи надъ тымъ не застановляли ся, але розумѣли добре, що вѣль мусить коштувати дорожше, якъ баранъ, а стѣль дорожше, якъ пилка; але чому?

Одинъ зъ хлопчикѣвъ казавъ, що тому вѣль мусить бѣльше коштувати вѣдъ барана, бо бѣльшій; иншій гадали, що стѣль мусить бути дорожшій вѣдъ бунчука, бо на зроблене стола бѣльше часу и працѣ потреба.

— „Тай до того бѣльше дерева, додавъ сынъ столяря, котрый мусѣвъ щось о тѣмъ знати, а дерево теперъ дороге.“

— Видите одже, сказавъ учитель, що абы зрѣбити стѣль, потреба дерева, за котре ся платить, тай треба працювати якийсь часъ, черезъ котрый мусить столяръ ѣсти, пити, теряти одѣне, а то все вымагає выдаткѣвъ.

„Такъ само дѣе ся зъ кождымъ предметомъ; нѣчо не можь вытворити безъ коштѣвъ; але вытворенѣ деякихъ предметѣвъ коштує бѣльше, иншихъ же менше. Н. пр. мыски и ложки деревляній, що ихъ ручно выробляють, коштуютъ менше, нѣжъ вѣвця, бо до зробленя ложки потреба не богато часу и черезъ одинъ день можна ихъ зрѣбити кѣлькадесять; тымчасомъ щобы выгодувати вѣвцю треба два або три роки чекати и єѣ кормити. Томужь и вѣдъ дорожшимъ єсть вѣдъ вѣвцѣ, бо зъужитковує бѣльше пашѣ, ажъ поки вырасте, въ ужитку вѣддає бѣльшій услуги нѣжъ вѣвця и бѣльше вѣдъ неи дає мяса. А якъ порѣвнаємо тѣ двѣ книжки, додавъ учитель, показуючи дѣтямъ малу книжечку и величезну книгу, вгадаємо заразъ, чому мала коштує лишь 50 крайцарѣвъ, а велика 10 золотыхъ реньскихъ. — Видячи одже на торзѣ товары и хотячи означити ихъ цѣну, зачинаємо вѣдъ того, що рахуємо, сила коштувало ихъ вытворенѣ, с. є. якѣ були кошты вытвореня, продукцѣи. А то зъ якои причины?“

Павло. — Бо низше кошту продукцѣи нѣхто бы ихъ не продавъ.

Учитель. — Истинно. Коштъ продукцій означає, сила товаръ коштує вытворителя. Коли одже продає его низше кошту продукцій, мусить стратити. Оглядаючи тому якийсь товаръ, зачинаємо все вѣдь того, що стараємо ся обчислити кошты продукцій.

Цѣна. II. Зависимѣсть цѣны вѣдь попыту.

Одинъ зъ сусѣдѣвъ, що тихцемъ увѣйшовъ бувъ до комнаты, якъ учитель говоривъ, закликавъ: „Тажъ коштъ продукцій не єсть рѣвний цѣнѣ купна. Якжежъ бы вы хотѣли, чтобы я продававъ безъ зарѣбку?“

— Безперечно, вѣдповѣвъ учитель; якъ-разъ мавъ я о тѣмъ говорити. Дѣйстно, нѣхто не вдоволяє ся цѣною, котра ему звертає то лишень, що его самого товаръ коштувавъ, якъ знає, що за сей товаръ може бѣльше дѣстати. Коли хтось вытворивъ який пожиточный предметъ, справедливо єсть, чтобы мавъ зарѣбокъ. Ходить лишень о то, сила має зарѣбяти.

Сусѣдъ. — Каждый старає ся зыскати якъ наибѣльше.

— Кобы лишъ честно, додавъ учитель.

Сусѣдъ. — То само собою розумѣсь. Якъ я що продаю, купуючий торгує ся, тягне на свою сторону, я мушу на мою тягнути. Трудъ, який я собѣ завдаю вытворяючи и продаючи не можъ означити якоюсь сталою цѣною и, рѣчь проста, що бажаю, чтобы трудъ сей збѣставъ надгородженный якъ найщедрѣйше, а не скупо. Якъ замѣсть зарѣбяти денно 2 злр., я зарѣблю 2 злр. 50 кр. або 3 злр., тымъ лучше для мене. Одно лишъ бѣда, що купуючий старає ся все заплатити якъ наименше. Волить дати за товаръ 4 злр. якъ 5 злр. Якъ товаръ рѣдкій, то мусить неборакъ згодитись на мою цѣну, коли ходитъ му о то, чтобы его набути, бо его где инде не дѣстане; але якъ богато такого товару, то я таки мушу зъ цѣны уступити, бо якъ не уступлю, то де инде удасть ся, а все знайдуть ся купцѣ, що потребуючи товаръ продати, примуть низшу цѣну.

Учитель. — Осъ якъ-разъ поддалисте намъ примѣръ, зъ которого легко арозумѣти, що се таке подажа (вывѣзъ) и зацотребованѣ (покупъ). Продаючи подають, вывозять товаръ, купуючий зацотребовують его. Чимъ бѣльше товару, тымъ бѣльшій выбѣръ для купца, тымъ бѣльше може торгувати ся; чимъ меншежъ товару, тымъ бѣльше обмеженный купецъ у выборѣ, тому мусить стосувати ся до цѣны продающего, а той може дорожити ся.

Павлусъ розказавъ тогдѣ, що рано на торзѣ перекупка мала орѣхи и кричала: четверть-літра по 5 крайцарѣвъ. „Я приступивъ одже до неи, хотяи купити и спытавъ, по чому орѣхи. Перекупка вѣдповѣла: по 8 крайцарѣвъ; колижъ я ѣй сказавъ, що кликала по 5 крайцарѣвъ четверть літра, вѣдала менѣ орѣхи за 5 крайцарѣвъ.“ Подавала одже по низшій цѣнѣ, поки нѣхто не хотѣвъ купити.

(Далше буде.)

ПРИПИСЫ

вѣднoсячій ся до испытoвъ кваліфікаційныхъ до
шкoлъ народныхъ, звычайныхъ и вѣдѣловыхъ,

(срaзъ зъ поясненіями)

уложивъ

Болеславъ Барановскій.

(Дальше).

II. Що до кандидатoвъ и кандидатокъ, складающихъ испытъ до шкoлъ
вѣдѣловыхъ:

А) для убѣгающихъ ся о признаніе кваліфікацій до шкoлъ вѣдѣловыхъ
зъ нѣмецкимъ языкомъ выкладовымъ:

а) *Въ группѣ першій.* Кандидаты и кандидатки той категоріи мають:
1) опрацювати вѣрбѣ письменный въ языкѣ нѣмецкoмъ на данный загадъ
зъ педагогій (по мысли арт. III. точки 5.); 2) евентуально подобный вѣрбѣ
такожъ зъ иного ще предмету той группы (по мысли арт. III. точки 5.);
3) пoдчасъ испыту устного показати: знаніе грамматики языка літературного
теперѣшней doby (епоки); знаніе звычайно уживаныхъ формъ и родoвъ літе-
ратурныхъ въ прозѣ и поезіи; знаніе исторіи и літературы въ зачерку; до-
кладѣйше знаніе декотрыхъ чѣльнѣйшихъ творoвъ літературы новѣйшей doby
а особливо творoвъ Klopstock-a, Lessing-a, Herder-a, Wieland-a, Schiller-a
и Gōthe-ro, набути черезъ читаніе тыхъ творoвъ; знаніе стилістики купецко-
промысловой; бѣглoсть въ устнoмъ высловѣ (по мысли арт. III. точ. 3. бук. б).

Крoмъ того дoстануть кандидаты и кандидатки той категоріи при
испытѣ зъ каждого иного предмету пытанія, на котрій по нѣмецки вѣднoвѣсти
мають (по мысли арт. III. точки 6. и арт. V. точки 1.).

б) *Въ группѣ другoй и третій.* Кандидаты и кандидатки той категоріи
мають: 1) опрацювати вѣрбѣ письменно въ языкѣ нѣмецкoмъ на данный за-
гадъ зъ педагогій по (мысли арт. III. точки 5.); 2) евентуально подобный вѣ-
рбѣ ще такожъ зъ иного предмету той группы (по мысли арт. III. точ. 5.);
3) пoдчасъ испыту устного выказати: знаніе грамматики языка літературного
теперѣшней doby, якесь очитаніе, бѣглoсть въ устнoмъ высловѣ.

Крoмъ того дoстануть ще кандидаты и кандидатки той категоріи при
испытѣ зъ каждого предмету тыхъ группъ пытанія, на котрій мають вѣднoвѣсти
по нѣмецки, при чoмъ буде ходити не лишъ о правильный и плавный высловъ
але о знаніе вѣднoвѣднои термінологіи въ каждoмъ предметѣ науковoмъ (по
мысли арт. III. точки 6. и арт. V. точки 1.).

Б) Для убѣгающихъ ся о право научуваня языка нѣмецкого яко предмету
наукового въ школахъ вѣдѣловыхъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ або польскимъ.
Кандидаты и кандидатки котрой небудь группы той категоріи мають: 1) опра-
цювати вѣрбѣ письменный, на данный черезъ экзамінатора загадъ (по мысли
арт. III. точки 5.); 2) Пoдчасъ испыту устного показати: знаніе грамматики
языка літературного теперѣшней doby, знаніе звычайно уживаныхъ формъ
и родoвъ літературныхъ въ прозѣ и поезіи; вѣднoвѣдне очитаніе особливо въ
чѣльнѣйшихъ творахъ новѣйшей літературы, котру повинний знати въ загаль-

номъ начерку зъ поодинокимъ оказанемъ біографічної стороны що до най-знаменитшихъ писателівъ тої doby; правильность въ устномъ выслові (по мысли арт. III. точки 5. буква в).

В) Для иншихъ, неубывающихъ ся анъ о право подѣ А) анъ о право подѣ Б). Кандидаты и кандидатки тої категоріи мають, въ котрій бы групѣ не були, зложити доказъ, що знаность языка нѣмецкого посѣдають въ томъ степені, щобы безъ труда користати могли зъ наукової літератури нѣмецкої. Въ тій цѣли повинні: 1) опрацювати вырѣзокъ письменный въ языкѣ нѣмецкомъ на данный черезъ экзамінатора загадъ; 2) подчасъ испыту устного показати якесь читане, особливо що до дѣлъ зъ закрою власної группы, знане грамматики, правильность въ устномъ выслові, знане термінологіи предметівъ обраної группы.

Кандидаты, що не убѣгають ся о признане кваліфікаціи до школъ зъ языкомъ выкладовымъ нѣмецкимъ, анъ не намѣряють одержати уздобненія до научуваня языка нѣмецкого яко предмету въ школахъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ або польскимъ, мають при испытѣ кваліфікаціиномъ до школъ народныхъ звичайныхъ по мысли уступу 9. арт. II. розд. Мініст. Вѣр. и Пр. зъ дня 31. линія 1886, до ч. 6033. поддати ся письменному и устному испытову зъ языка нѣмецкого, при котромъ мають доказати, що вѣдь часу зложеня испыту зрѣлости користали зъ вѣдновѣднимъ успѣхомъ зъ кѣлькохъ поименно вымѣненыхъ книжокъ нѣмецкихъ, въ цѣли дальшого власного образованя.

Зъ натуры рѣчи выплыває, що до выбору творѣвъ; котрыхъ перечитавъ кандидатъ має выказати ся, не можъ рѣчи лишати слѣдуюму тرافови, бо зъ одной стороны средство се хибило бы цѣли, если бы кандидатъ мавъ читати леда якъ дѣла, зъ другой стороны экзамінаторы не могли бы сповнити свои задатѣ, если бы основа творѣвъ перечитаныхъ кандидатомъ була имъ зовсѣмъ незнакома и походила зъ зовсѣмъ чужого закрою.

Тому згѣдно зъ увагами замѣщеними въ справозданяхъ комісіей постановляе ц. к. Рада школьна краєва, що кандидаты такъ повинні передовсѣмъ познакомити ся зъ змѣстомъ и укладомъ нѣмецкихъ книжокъ до читаня, уживаныхъ въ нѣмецкихъ школахъ народныхъ монархіи, а именно выданого въ ц. к. накладѣ книжокъ школьныхъ у Вѣдн збору п. з. „Lesebuch für österreichische Volks- und Bürgerschulen in acht Theilen. Unter Mitwirkung mehrerer Schulmänner herausgegeben von D-r Georg Ullrich, J. Vogel und Franz Branky.“

Побѣчъ тыхъ можна поручити кандидатамъ, котрі бажають получить право до ученя языка нѣмецкого яко предмету въ школахъ зъ иншимъ языкомъ выкладовымъ, добѣрий популярный книжочка науковъ, назначенъ для народу и молодѣжи, якъ такожъ приступно писанъ книжки змѣсту педагогичного та провѣднички методичный, якъ прим. „Handbuch der speziellen Methodik von Robert Niedergesäss. Wien 1884“, 4 томы, котрі повинні находити ся въ бібліотекѣ окружній.

Творы выбрані повинні бути такъ перероблені, щобы кандидатъ мѣгъ здати зъ нихъ справу устно и письменно въ языкѣ нѣмецкомъ якъ постановляе наведе на гѣмъ розпоряджене.

Ц. к. комісія испытовъ будуть мати на виглядѣ, що тутъ не такъ ходитъ о значну скѣлькость книжокъ перечитаныхъ, якъ радше о поданя доказу, що кандидатъ зъ придатнои для его учительского стану нѣмецкої літератури

школьно-педагогічної уміє користати, та що працюючи надъ власнымъ образованіємъ фаховымъ черпаєть зъ деякихъ добрыхъ німецькихъ книжокъ.

Рада школьна окружна буде старати ся о те, щоби бібліотека окружна тамтого округа посѣдала збіръ найконечнѣйшихъ книжокъ, добранихъ въ по-
выше сказаномъ напрямку и піддаєть тому рѣчь підъ розвагу окружної конференції учителѣвъ, котра після уступу 8. §. 2. розп. Выс. ц. к. Міністерства Вѣроисповѣданъ и Просвѣты зъ дня 8. мая 1872. (Дн. зак. д. Н-ро 68.) має такожъ займатися справами улаштування бібліотекъ окружнихъ.

Списъ книжокъ помѣчныхъ

для приготованя ся до испыту кваліфікаційного для
школъ народныхъ звичайныхъ и выдѣловыхъ.

Въ порозумѣнію зъ П. Т. екзамінаторами комісії екзамінаційної львівскої
уложивъ

Мечиславъ Барановскій.

I. Релігія.

а) Обрядъ греко-католицкій.

1. Бѣльшій христіянско католицкій Катехизмъ для школъ народныхъ зъ Де-гарба переробивъ Алексій Тороньскій, у Львовѣ 1886. Цѣна 48 кр. а. в.
2. Гушалевиць. Катехизмъ христіянско-катол. вѣры після Др. Шустера, II. изданіе. Львовъ 1873. Цѣна 50 кр. а. в.
3. Исторія библійна старого и нового завѣта, для школъ народныхъ зъ 52 образками и картиною Палѣстины. Львовъ 1890. Цѣна 55 кр. а. в.
4. Тороньскій. Літургіка гр.-кат. Церкви, для учениковъ середнихъ школъ. Львовъ 1887. Цѣна 80 кр. а. в.
5. Др. А. Вапшера. Исторія хрис. кат. Церкви, для гімназій и школъ реальнихъ перевѣвъ и доповнивъ Александеръ Стефановичъ. Львовъ 1884. Цѣна 1 злр.

б) Обрядъ римско-католицкій.

6. X. J. Deharbe. Katechizm większy dla szkół ludowych, opracował ks. M. Morawski. Lwów 1888, cena 25 ct.
7. X. Dr. J. Schuster. Dzieje starego i nowego przymierza dla szkół ludowych katolickich z 52 obrazkami i mapą, przełożona z niemieckiego przez ks. Michała Rodeckiego we Lwowie 1888, cena 50 ct.

*) Позаякъ польскій текстъ напечатаный еще въ 1889. р. а въ уживаню книжокъ зайшли зміны, для того редакція „Учителя“ доповнила первѣтний текстъ.

8. X Jachimowski. Liturgika, czyli wykład ceremonii i obrzędów kościoła katolickiego, przełożył z niemieckiego i miejscami uzupełnił. Wydanie drugie. Praga 1882, cena zł. 1·10.
9. Wappler Antoni. Historia kościoła katolickiego, napisana dla wyższych zakładów naukowych. Przełożył na język polski ksiądz Władysław Jakubowicz. Warszawa 1883. — Zł. 1·16.

II. Педагогіка.

а) До шкілъ народныхъ звичайныхъ.

α) въ языкъ рускомъ.

1. Др. Криера. Пеіхольгія до ужитку шкільного и науки приватной переложивъ В. Ильницькій. Львівъ 1879. Цѣна 78 кр. а. в.
2. Льогіка Бекка до ужитку шкілъ середнихъ черезъ В. И. Львівъ 1880. Цѣна 65 кр. а. в.

β) Въ языкъ польскомъ.

1. Педагогіка, Дидактика, Гигієна шкільна.

3. Mieczysław Baranowski. „Pedagogika i Dydaktyka“ do użytku nauczycieli szkół ludowych, i seminariów nauczycielskich. Lwów 1888. — Cena zł. 1·40.
4. або такожъ: Dr. Lindner. Zeszyt 1. Ogólne zasady nauki wychowania dla użytku syminariów nauczycielskich polskich, przerobił i zastosował Dr. Władysław Seredyński. Wiedeń 1882. Cena zł. 1·26.
5. Dr. Lindner. Zeszyt 2 Zasady logiki i dydaktyki ogólnej dla użytku seminariów nauczycielskich polskich, wyłożył i zastosował Dr. Władysław Seredyński. Wiedeń 1880. — 70 ct.
6. Crniger — Sawczyński. Zarys psychologii do użytku szkolnego i nauki prywatnej. Kraków 1878. Cena 1 zł.
7. Kellner — Sawczyński. Pedagogika w urywkach. Kraków 1880.
8. Mieczysław Baranowski. Zarys higieny i dyetetyki ciała i ducha. Stanisławów 1881. Cena 40 ct.

3. Спеціальна Методика.

9. Stroka Henryk. Praktyczny przewodnik do udzielania początkowej nauki języka polskiego na podstawie elementarza. Część I. (1-szy rok nauki) Rzeszów 1885. Cena 80 ct.
10. Tenże. Praktyczny przewodnik do udzielania nauki języka polskiego na podstawie drugiej części elementarza (2. rok nauki). Rzeszów 1884. — Cena 1 zł.
11. Tenże. Praktyczny przewodnik do udzielania nauki języka polskiego, na podstawie pierwszej książki do czytania (3. i 4. rok nauki). Rzeszów 1888. Cena zł. 1·20.
12. Pallan Stanisław. Objaśnienia treści powiastek moralnych, umieszczonych w I. i II. książce do czytania. Tarnów 1885. Cena 1 zł.
- Zbiór ćwiczeń piśmiennych dla szkół ludowych, zastosowanych do

planu naukowego książek szkolnych. Podręcznik dla nauczycieli. Tarnów 1886. Cena zł. 1-20.

13. Dr. Seredyński Władysław. Wykład metody nauk realnych w szkole ludowej dla użytku seminariów nauczycielskich polskich. Tarnów 1887. Cena zł. 1-20.

3. Уставы школьні, пляны наукъ, регуляміны и т. и.

14. Baranowski Bolesław. Krajowe ustawy szkolne wraz z Statutem Rady szkolnej krajowej. Lwów 1885. Nakład Tow. Ped. Cena 40 ct. (Вычерпана) — або також:
15. Skwarczyński Paweł. Zbiór ustaw i najważniejszych rozporządzeń w sprawie szkolnictwa ludowego. Lwów 1885. Cena 1 zł. (тени знижено ціну на 50 кр.)
16. Regulamin dla szkół ludowych wszelkiej kategorii. Lwów 1883.
17. Statut organizacyjny nauki dopełniającej w publicznych szkołach ludowych. Lwów 1886.
18. Instrukcja dla miejscowych Rad szkolnych. Lwów 1887.
19. Plany naukowe dla szkół ludowych pospolitych, wydane przez c. k. Radę szkolną krajową. Lwów 1879.
20. Plan naukowy dla czteroklasowej szkoły wydziałowej żeńskiej. Lwów 1886.
21. Zbiór rozporządzeń c. k. Rady szkolnej krajowej od istnienia aż do końca roku 1888. Lwów 1888.

4. Исторія педагогіки.

22. Łuczkiewicz „Szkolnictwo“, де въ одной части трактуетъ ся въ короткости исторія педагогіки.

у) въ языцъ нѣмецкомъ.

Для складаючихъ испытъ зъ языкомъ выкладовымъ нѣмецкимъ можна поручити слѣдуючія підручники, котрі можуть бути придатними до познакомленія ся зъ термінологією нѣмецкою:

23. Niedergesäss Robert. Geschichte der Pädagogik.
24. „ „ Allgemeine Erziehungslehre Wien 1882, ціна 80 к
25. „ „ Allgemeine Unterrichtslehre. Auf Grundlage des Organisations-Statutes für die österr. Lehrer und Lehrerinnen — Bildung Anstalten. Wien 1880. — Ціна 1 злр. 70 кр.
26. Niedergesäss Robert. Handbuch der speciellen Methodik (3 томи). Wien 1884. Твір сей обнімає спеціальну методику всіхъ предметівъ науковихъ, котрі можна дістати такожъ и окремо въ томикахъ якъ н. пр.
I. Theil. Leitfaden d. speciellen Methodik f. d. Unterricht in d. Elementar-classe. Wien 1884. — Ціна 70 кр.
II. „ Methodik d. deutschen Sprachunterrichts v. Sommerl. — Wien 1885.
III. „ Methodik d. geographischen Unterrichtes v. Rusch. Wien 1884. — Ціна злр. 1-20.
IV. „ Methodik d. Unterrichtes in der Geschichte v. Rusch. Wien 1887. — Ціна 60 кр. и т. и.
27. Dr. Zenz W. Lehrbuch der speciellen Methodik. Wien 1888. До которо

предмету наукового ёсть окрема книжочка написана фаховымъ учителемъ. Цѣна книжочки вѣдь 25 до 35 кр.

б) До шкѣль видѣловыхъ.

Кромѣ творѣвъ поручаныхъ до испыту для шкѣль народныхъ звичайныхъ треба перестудювати кѣлька оригинальныхъ творѣвъ знаменитыхъ педагогѣвъ якъ Коменського, Песталоцого и и. вѣдь р. 1600, такожъ спеціалну методику предметѣвъ дотычнои группы, вкѣнци:

28. Plan naukowy dla 4-klasowej szkoły wydziałowej żeńskiej. Lwów 1786. (Nakład c. k. Rady szkolnej kraj.)

Зъ обширѣйшихъ трохи творѣвъ, трактующихъ о педагогичѣ, гигиенѣ шкѣльнѣй, антропологѣи въ язычѣ польскѣмъ наводимо:

29. Herbert Spenser. O wychowaniu umysłowém, moralném i fizyczném. (Przetłóżył z angielskiego Michał Siemiradzki). Wyd. 3. Warszawa 1884.

30. Aleksander Bain. Nauka wychowania. (Przetłóżył z angielskiego). Warszawa 1880.

Dr. Żuliński Tadeusz. Hygiena szkolna. Kraków.

Bock Parasiewicz. Budowa, życie i pielęgnowanie ciała ludzkiego. Lwów 1884. — 1 zł.

Зъ творѣвъ нѣмецкихъ поручити можемо:

Largiader. Handbuch der Pädagogik. Zürich-Strassburg 1883—1885.

Niedergesäss. „Praxis der allgemeinen Volksschulkunde“. Wien 1888.

III. Языкѣ рускій.

а) До шкѣль народныхъ звичайныхъ.

1. Партыцкій. Граматика руского языка для шкѣль народныхъ. Львѣвъ 1885. Цѣна 28 кр. а. в.

Зъ граматики Осадцы цѣлый вѣдѣль о глаголахъ.*)

Рускій Букварь для народныхъ шкѣль уложили Зарицкій и Ром. Заклинскій. Львѣвъ 1889. Коштуе оправный 30 кр. а. в.

Р. Руска читанка для другои класы шкѣль народныхъ IX. накладѣ. Львѣвъ 1889. Цѣна 28 кр. а. в.

Г. Руска читанка для III. класы шкѣль народныхъ, уложивъ Омелянъ Партыцкій. Львѣвъ 1889. Цѣна 39 кр. а. в.

5. Руска читанка для IV. класы шкѣль народныхъ, уложивъ Юліанъ Романчукъ. Львѣвъ 1887. Цѣна 53 кр. а. в.

б) До шкѣль видѣловыхъ.

6. Др. М. Осадца. Граматика руского языка. Львѣвъ 1876. III. Издане. Цѣна 80 кр. а. в.

7. Література. Пѣсля читанокъ Барвѣньского часть II. и III. 1871. (1-30) и Читанка для IV. класы шкѣль середнихъ Партыцкого 1886.

*) Въ семінаріяхъ поки-щѣ задержано граматикѣ Осадцы для доповнення граматики Партыцкого.

IV. ЯЗЫКЪ ПОЛЬСКІЙ.

а) До школъ народныхъ привычныхъ.

1. Małecki Antoni. Gramatyka języka polskiego mniejsza. Wydanie VII. Lwów 1883. Cena zł. 1.25.
2. Elementarz dla szkół ludowych, ułożony z polecenia Rady szkolnej krajowej. Lwów 1887. Cena 30 ct.
3. Pierwsza książka do czytania i nauki języka polskiego. — 40 ct.
4. Druga " " " " " " " 54 "
5. Trzecia " " " " " " " 70 "
6. Książka dla nauki dopełniającej. Część I. — 60 ct.
7. " " " " " " " II. Lwów 1888. — 80 ct.

Кілька знаменитшихъ творівъ новѣйшої літератури польскої про-
зичнихъ и поетичнихъ.

б) До школъ выдѣловыхъ.

8. Małecki Antoni. Gramatyka języka polskiego mniejsza jak pod I. 1.
(Якъ найновѣйше знанѣ).
9. Cegielski H. Nauka poezyi zawierająca teorią poezyi i jej rodzajów oraz znaczny zbiór najcelniejszych wzorów poezyi polskiej do teoryi zastoso-
wany. Poznań 1879. Cena zł. 3.60.
10. Mecherzyński K. Stylistyka czyli nauka, obejmująca prawidła dobrego
pisania do użytku młodzieży szkolnej. Kraków 1884. — 80 ct.
11. Rymarkiewicz J. Prozaika czyli stylistyka prozy, wydanie III. przerobione.
Poznań 1868. — 1.86.
12. Kulickowski Adam. Historia literatury polskiej w zarysie. Wydanie 4.
Lwów 1889. Cena zł. 3.20.

Ширше читанѣ въ знаменитшихъ творахъ літератури польскої посли
того, якъ выдають підручникъ до исторіи літератури.

13. Starkel Romuald. Stylistyka (Вычерпана).
- 14, 15. 16. Książka polska do czytania do szkół wydziałowych i wyższych klas
szkół ludowych, ułożyli F. Próchnicki i R. Starkel. Lwów tom
I. 60 ct., tom II. 1 zł., tom III. 1 zł., tom IV. 1 zł.

V. ЯЗЫКЪ НѢМЕЦКІЙ.

а) До школъ народныхъ привычныхъ.

1. „Початки науки нѣмецкого языка для школъ народныхъ.“ (по руски и
по польски).
2. L. German i K. Petelenz ćwiczenia niemieckie dla klasy pierwszej szkół
średnich wyd. drugie. Lwów 1890.
3. Molin. Gramatyka języka niemieckiego dla szkół średnich. Wydanie III.
Kraków 1888. — 1 zł.
Знанѣ докладне читанки нѣмецкої въ школахъ народныхъ привыч-
ныхъ уживаной:
4. 5. 6. 7. 8. 9. G. Ullrich, W. Ernest und F. Branky. „Lesebuch für
öster allgem. Volksschulen“. Wien 1888 I. Theil 20 kr. — II. Theil

26 кр. — III. Theil 32 кр. — IV. Theil 42 кр. — V. Theil 46 кр.
— VI. Theil 48 кр.

б) До школъ выдѣловыхъ.

10. Heinrich A. Deutsche Grammatik für die österreichischen Gymnasien:
I. Bd. für die I. u. II. Klasse. Laibach 1886. — 1 зр. 30 кр. — II.
Bd. für die III. und IV. Klasse. Laibach 1887. — 1 зр. 60 кр.
11. Sommer W., Deutsches Lesebuch für höhere Lehranstalten nebst einem
Abriss der Poetik und Litteraturgeschichte. Köln 1881. — 4 зр. 45 кр.
Очитанѣ въ найзнаменитѣйшихъ творахъ литературы нѣмецкой.
12. Стилістика торговельно-промыслова по́сля довьольного по́дручника и. пр.
„Wiener Sekretär“.
Знанѣ уживаныхъ въ школахъ выдѣловыхъ читанокъ нѣмецкихъ.
Основне знанѣ читанокъ нѣмецкихъ:
13. 14. Ulrich, Ernst und Branky. Lesebuch für österr. Volks u. Bürger-
schulen. Wien 1877. VII. Theil 56 кр. — 1885. VIII. Theil 52 кр.

VI. Географія.

а) До школъ народныхъ звичайныхъ.

α) въ языкѣ рускомъ:

1. Белінгеръ-Вахнянинъ. Короткій нарысъ землиныи. Львѣвъ 1873.
8°. 88 сторѣвъ. — 45 кр.
2. Вахнянинъ. Учебникъ географіи для школъ середнихъ. Львѣвъ
1884. — 8°. VI. + 424 + VI. сторѣвъ. 1 зр. 80 кр.

β) въ языкѣ польскомъ:

3. Baranowski i Dziedzicki: Geografia powszechna 2 zł. 20 ct.
4. Tatomir Łucyan. Podręcznik geograficzny Galicyi i na podstawie prac
monograficznych i urzędowych źródeł. Wyd. II. Lwów 1876. 1 zł.
5. Specyalna metodyka: Dr. Seredyński. Wykład nauk realnych.

γ) въ языкѣ нѣмецкомъ:

6. Dr. Umlauf. Lehrbuch der Geographie. Wien 1887.

б) До школъ выдѣловыхъ.

α) въ языкѣ рускомъ:

7. Вахнянинъ-Целевичъ. Учебникъ географіи для школъ середнихъ.
Львѣвъ 1884. — 1 зр. 80 кр.
8. Др. Ис. Шараневичъ — Др. Целевичъ. Нарысъ географіи Ав-
стрійско-Угорской монархіи съ особливимъ увзглядненіемъ коро-
левства Галичины и Льодомеріи и Великого княжества Краков-
ского. Львѣвъ 1880. — 1 зр.

β) *въ языкѣ польскѣмъ:*

9. Пѣдручники до шкѣлъ звичайныхъ. Кромѣ того:
10. Guthe. Geografia powszechna, обширный твѣръ вышовъ въ Варшавѣ.
11. Szaraniewicz Dr. J. Opis geograficzny austriacko-węgiejskiej monarchii ze szczególném uwzględnieniem Królestwa Galicyi i Wielkiego Księstwa Krakowskiego. Wyd. III. Lwów 1886. — 1 zł.

γ) *въ языкѣ нѣмецкѣмъ:*

12. Guthe. Lehrbuch der Geographie. Neu bearbeitet v. Herm, Wagner. 2 Bde. 5. Aufl. — 7 злр. 56 кр.

УП. Исторія.

а) *До шкѣлъ народныхъ звичайныхъ.*

α) *въ языкѣ рускѣмъ:*

1. Томко — Целевичъ. Исторія Австрійско-угорской державы. Львѣвъ 1883. 8° VII. + 240 стор. 1 зр. 20 кр.
2. Піцъ — Ильницкій. Нарысъ геог. и исторіѣ. Свѣтъ старинный. Львѣвъ 1874. 8° 192 ст. 60 кр.
3. Гинделі — Ильницкій. Учебникъ всемірной исторіѣ. Вѣки середній. Львѣвъ 1883. 8° IV. + 140 стор. 80 кр.
4. Гинделі — Ильницкій. Учебникъ всемірной исторіѣ. Часть новый. Львѣвъ. 1884. 8° VI + 148 ст. 70 кр.

β) *въ языкѣ польскѣмъ:*

5. Weltera. Dzieje powszechne, przełożył na język polski Zygmunt Sawczyński. Kraków.
Część I. Dzieje starożytne. 1886 wydanie piąte — cena 80 ct.
Część II. Dzieje wieków średnich, wydanie czwarte 1880 — cena 90 ct.
Część III. Dzieje nowożytne, wydanie czwarte 1879 — cena 90 ct.
6. Tatomir Łucyan. Historia Polski або:
7. Dr. Lewicki Anatol. Zarys historii Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wydanie drugie. Kraków 1888. — Cena zł. 1.50

γ) *въ языкѣ нѣмецкѣмъ:*

8. 9. 10. Gindely. Lehrbuch der allg. Geschichte für untere Classen der Mittelschulen. Prag:
I. Theil. Das Alterthum mit 30 Abbildungen und 6 Karten. Neunte Auflage. 1888. — 80 кр.
II. „ Das Mittelalter mit 94 Abbildungen und Karten. Zehnte Auflage. 1887. — 80 кр.
III. „ Neuzeit mit 14 Abbildungen und 9 Karten... Neunte Auflage. 1888. — 80 кр.

б) До школъ выдѣловыхъ.

α) въ языкѣ рускомъ:

11. Піцъ — Барвѣньскій. Нарыскъ географіи и исторіи для класъ высшихъ. Въскъ старинный. Львовъ 1880. 8° VII + 368 + II ст. 2 ар.
12. Гинделі — Целевичъ. Учебникъ всемірной исторіи. Въски середий. Львовъ 1882. 8° VII + 3420. ст.
13. Гинделі — Ильницькій. Учебникъ всемірной исторіи. Часъ новий. 1882. 8° VII + 240 ст. 1 зр. 30 кр.
До читанія якъ пѣдъ 5, 20, 21 и 22.

β) въ языкѣ польскомъ:

14. 15. 16. Gindely. Dzieje powszechnie dla szkół wyższych i średnich wedle czwartego wydania przełożył Michał Markiewicz:
Tom I. Dzieje starożytne, wydanie 2gie. Rzeszów 1885. — zł. 1.80.
" II. " średniowieczne, wydanie 2gie Rzeszów 1887 — zł. 1.80
" III. " nowożytne, wydanie 2gie. Rzeszów 1886. zł. 1.80
17. Sawczyńska Jadwiga. Dzieje najnowsze 1789—1871 r. Opowiedziała dla młodzieży. Kraków 1880. — zł. 1.20.
18. Dr. W. W. Tomek. Dzieje monarchii austriacko-węgierskiej dla szkół średnich, przełożył i uzupełnił Michał Markiewicz. Rzeszów 1877. — Cena zł 1.20.
19. Historia polska — якъ пѣдъ 5. 6. и 7.
Кромѣ того прочитати и переробити обширнѣйшія творѣ историчныя якъ и. пр.
20. Holzwarth. Historia powszechna, przekład polski licznymi uzupełnieniami rozszerzony. Warszawa. Цѣна кожного тому алр. 3.50.
21. Schlosser F. K. Historia XVIII. i XIX. wieku do upadku cesarstwa francuskiego ze szczególném uwzględnieniem duchowego rozwoju ludzkiego, 8 tomów.
22. Korzon T. ad. Historia starożytna, wyłożona sposobem elementarnym z dołączeniem 3 map, planu, tablicy synchronistycznej i 100 drzeworytów. Wydanie drugie. Warszawa 1886. Cena zł. 2.16.
— Historia wieków średnich z dołączeniem 4 map kolor. 46 rysunków, i tablicy genealogicznej. Warszawa 1884. Cena zł. 3.12.

γ) въ языкѣ нѣмецкомъ:

23. Gindely. Lehrbuch der allgem. Geschichte für obere Classen der Mittelschulen mit vielen Abbildungen und 10 Karten in Farbendruck. 7 Auflage. Prag 1888. I. Band fl. 1.80, II B. fl. 1.60, III. B. fl. 1.60.

До читанія въ языкѣ нѣмецкомъ поручае ся творы:

Webera, Schlossera або Holzwartha.

УІІІ. Математика.

а) До шкѣль народныхъ иъвычайныхъ.

α) въ языцѣ рускомъ:

1. Огоновскій П. Учебникъ аритметики для I. и II. класъ гимназіальной.
Львѣвъ 1888. — Цѣна 80 кр.
2. Мочникъ — Дейницкій. Наука геометріи зъ погляду, часть I. 30 кр.
Львѣвъ 1876.
3. Мочникъ — Дейницкій. Наука геометріи зъ погляду, часть II. 50 кр. 1876.
" " Наука стереометріи.

β) въ языцѣ польскомъ:

5. Dr. Zajączkowski. Arytmetyka dla niższych klas gimnazyalnych. Lwów 1888. — 1 zł.
6. Mocnik-Bączalski. Arytmetyka. Część II. opr. — 1 zł. 70 ct.
7. Mocnik-Maryniak. Geometria. " I. " 85 ct.
" " " II. " 85 ct.

γ) въ языцѣ немецкомъ:

8. Močnik Fr. Lehrbuch der Arithmetik für Untergymnasien.
I. Theil. Wien 1885. — 1 zł. 10 ct.
9. " " " " " II. " " 1888. — 95 kr.
10. " " Geometrische Anschauungslehre für Untergymnasien.
I. Theil. Wien 1886. — 75 kr.
11. " " " " " II. " " 1886. — 75 "

б) Пѣдручники методичні.

12. Наука рахункѣвъ. Пѣдручникъ для учителейвъ. Львѣвъ 1878.
13. Юзефчикъ. Геометрія для шкѣль людовыхъ. — Львѣвъ 1877.
14. Kuryłowicz-Tysowski. Nauka rachunków w szkołach ludowych. (Z terminologią polską, ruską i niemiecką.) Lwów 1889. Cena zł. 1.80.
15. Jeske August. Arytmetyka dla dzieci. Warszawa 1873.
16. " " Arytmetyka, obejmująca cztery działania, tamże.
17. Mocnik. Nowe miary i wagi. Wiedeń 1874.
18. Dr. Żuliński Józef. Rachunek miarami i liczbami dziesiętnymi. Lwów 1877.
19. Berkman. Początki arytmetyki. Warszawa 1884.
20. Józefczyk. Geometria dla szkół ludowych. Lwów 1877.
21. Ks. Tom. Kowalski. Geometria praktyczna wiejska. Jarosław 1880.

в) До шкѣль выдѣловыхъ.

α) въ языцѣ рускомъ:

22. Дрѣ Мочникъ — Савицкій. Аритметика и Алгебра для высшихъ класъ шкѣль середнихъ. Львѣвъ 1877. Цѣна 2 злр.
23. Дрѣ Мочникъ — Савицкій. Геометрія для класъ высшихъ шкѣль середнихъ. Львѣвъ 1877—1880. Цѣна 2 злр.

β) *въ языкѣ польскѣмъ:*

24. Mocnik-Bodyński. Arytmetyka i Algebra dla wyższych klas gimnazjalnych, opr. 2 zł. 55 ct.
25. Mocnik-Stanecki. Geometrya dla wyższych klas gimn., opr. 2 zł. 65 ct.

γ) *въ языкѣ нѣмецкѣмъ:*

26. Dr. Mocnik Fr. Lehrbuch der Arithmetik u. Algebra für die oberen Classen der Mittelschulen. 21. Aufl. Wien 1885. — 1 злр. 85 кр.
27. " " Lehrbuch der Geometrie für die oberen Classen der Mittelschulen. 19. Auflage. Wien 1887. — 1 злр. 80 кр.
28. " " Der Rechen — Unterricht in der Volksschule. Eine methodische Anleitung für Volksschullehrer. Vierte verbesserte Auflage. Leipzig G. Freytag. Prag Fr. Tempsky 1884.
29. Sammlung arithmetischer und geometrischer Aufgaben zur Vorbereitung auf die Lehrerinnen-Prüfung. Auf Grund der Prüfungs-Ordnung vom 24. April 1874 bearbeitet von einem ständigen Mitgliede zweier preussischen Prüfungs-Kommissionen für Lehrerinnen an Volks- und höheren Mädchenschulen. Zweite, veränderte Auflage. Düsseldorf 1881.

IX. Исторія натуральна.

а) До школъ народныхъ звичайныхъ.

α) *въ языкѣ русскѣмъ:*

1. Покорный — Поляньскій. Зоологія. Прага 1874. 8° IV + 388 ст. — 1 злр. 30 кр.
2. Гікль — Верхратскій. Ботаника для школъ низшихъ. Львѣвъ 1873. 8° IV + 208 ст. — 1 злр. 20 кр.
3. М. Полянскій. Минеральгія для низшихъ класъ середнихъ школъ. Львѣвъ 1875.

β) *въ языкѣ польскѣмъ:*

4. Dr. M. Nowicki. Zoologia obrazowa dla klas niższych szkół średnich. Wyd. 5. Kraków.
5. E. Hückel. Botanika dla szkół niższych gimnazjalnych i realnych. Wyd. 3. Lwów 1881.
6. M. Łomnicki. Mineralogia dla niższych klas szkół średnich. Wydanie 2. Lwów 1888.
7. Dr. Józef Rostański. Botanika szkolna dla klas niższych. Kraków 1886.

γ) *въ языкѣ нѣмецкѣмъ:*

8. Dr. A. Pokorny. Illustrierte Naturgeschichte des Thierreiches für die unt. Cl. d. Mittelsch. 20. Aufl. Wien 1887.
9. " " Illustrierte Naturgeschichte des Pflanzenreiches für die unt. Cl. d. Mittelschulen. 16. Aufl. Prag 1887.
10. " " Naturgeschichte des Mineralreiches für die unteren Cl. d. Mittelschulen. 14. Aufl. Prag 1887.

б) До школъ выдѣловыхъ.

α) въ языкѣ рускомъ:

11. Дръ Шмідтъ — Полянскій. Зоологія. Львѣвъ 1889. — 1 зр.
12. Бішингъ — Гохштетеръ — Полянскій. Мінералогія и Геологія. Львѣвъ 1890. — 1 зр.

β) въ языкѣ польскомъ:

13. Dr. M. Nowicki. Zoologia obrazowa dla klas wyższych szkół średnich. Kraków 1876. або:
14. Wrześniowski. Zoologia. Warszawa 1887.
15. Dr. J. Rostański. Botanika szkolna dla klas wyższych. Kraków 1886.
До лектуры поручає ся цѣнный твѣръ: Figuier-Waga: Historia roślin tom I. i III. Warszawa; такожъ твѣръ: Jerzykiewicza: Botanika. Poznań.
16. Łomnicki. Mineralogia i geologia dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 2. Lwów 1883.

γ) въ языкѣ нѣмецкомъ:

17. Dr. V. Graber. Leitfaden der Zoologie für die oberen Cl. d. Mittelschulen. Wien 1888.
18. Dr. A. Burgerstein. Leitfaden der Botanik für die oberen Cl. d. Mittelsch. Wien 1888.
19. Dr. F. Hochstetter u. Dr. A. Bischiung. Leitfaden der Mineralogie u. Geologie für die oberen Cl. d. Mittelsch. 7. Aut. Wien 1887.

Х. Фізика.

а) До школъ народныхъ привычныхъ.

α) въ языкѣ рускомъ:

1. Піскъ-Полянскій. Фізика для низшихъ клясъ. Львѣвъ 1876.
2. Роское-Шухевичъ. Хемія. Львѣвъ 1884. 8^о 100 ст. — 40 кр.

β) въ языкѣ польскомъ:

3. Soleski J. Nauka fizyki. (Podręcznik dla niższych klas gimnazyów i szkół realnych). Lwów 1884. — 1 zł. 20 ct.
4. Freund. Chemia. Lwów.

γ) въ языкѣ нѣмецкомъ:

5. Krist Josef. Anfangsgrunde der Naturlehre. Wien 1888. — 1 зр. 25 кр.

б) До школъ выдѣловыхъ.

α) въ языкѣ рускомъ:

9. Јохманъ-Савицкій. Учебникъ фізики для выс. клясъ. Львѣвъ 1885.
— 2 зр.

β) *въ языкъ польскѣмъ:*

6. Soleski J. Wykład nauki fizyki. (Пѣдручникъ для вышнихъ класъ гімн. и шкѣлъ реальныхъ). Lwów 1883. — 3 zł.
7. Kuryłowicz. Nauka fizyki w szkołach wydziałowych. I, II. и III.
8. Freund. Chemia. Lwów.

γ) *въ языкъ нѣмецкѣмъ:*

10. Pisko. Lehrbuch der Physik für Obergymnasium. Brünn. 1882. — 2 злр.

XI. Господарство сельске.

α) *въ языкъ рускѣмъ:*

1. Бѣчай И. О навозахъ. Львѣвъ 1873. — 30 кр.
2. " О управѣ рѣлъ. Львѣвъ 1875. — 24 кр.
3. " О управѣ поодинокихъ рослинь господарскихъ. Львѣвъ 1878. — 20 кр.
4. Іосифъ Барвѣньскій. Рогата худоба. — 35 кр.
5. Накладомъ товариства „Просвѣта“: Пасѣвка. — 14 кр.
6. " " " Де що о садѣвництвѣ. — 12 кр.

β) *въ языкъ польскѣмъ:*

7. Dr. Schneider. Rolnik wzorowy. Warszawa 1887. — Cena zł. 2.90.
8. Röhring. Sadownictwo. Lwów. — 60 ct.
9. Lange. Ogród warzywny. Kraków 1880. — zł. 1.
10. Lubieniecki. Dokładnan auka pszczelnictwa. Lwów 1872. — 3 зошиты зр. 5.
11. Dr. Barański A. Żywienie bydła. Lwów 1880. — zł. 1.30.

γ) *въ языкъ нѣмецкѣмъ:*

12. Dr. Löll. Leitfaden für den Unterricht in der Landwirthschaft. Würzburg 1884. — Цѣна злр. 1.89.
13. Lucas Ed. Der Gemüsebau. Stuttgart 1882. — злр. 1.89.
14. Noack. Obstbau. (Thaer-Bibliothek). Berlin 1881. — злр. 1.50.
15. Baron Berlepsch. Die Bienenzucht nach ihrem jetzigen Standpunkte 1883. (Thaer Bibliot). — злр. 1.58.
16. Dr. Anacker H. Die allgemeine Viehzucht. Berlin 1888.

XII. Рысунки.

а) *До шкѣлъ народныхъ звичайныхъ.*

Треба переробити:

1. Grandauer Josef. Elementar Zeichenschule. Vorlagen zum Vorzeichnen auf der Schultafel. 12. Hefte, klein Folio. Wien 1880 — 4 Hefte 42 kr.
2. Eichler J. Elementar-Zeichenschule. Methodisch geordneter Uebungsstoff

für den Unterricht im Freihandzeichnen an öster. Volks- und Bürgerschulen. Abtheilung 1. u. 2. Wien 1880. — fl. 6.80.

3. Grandauer J. Die specielle Methodik des Zeichenunterrichtes. Wien 1875. — fl. 6.—

б) До школъ выдѣловыхъ.

Пѣдручники якъ до школъ народныхъ. Кромѣ того:

4. Herdtle Eduard. Elementar Ornamente. 24 Vorlagen für den Unterricht im Freihandzeichnen an Real- und Gewerbeschulen. Stuttgart 1878
Цѣна злр. 2.70.

5. — Blätter und Blumen-Ornamente auf der Grundlage einfacher geometrischer Formen. Stuttgart 1874. — злр. 5.40.

(до ручныхъ робѣтъ жѣвочихъ):

6. Anděl Anton. Das polychrome Flachornament. Ein Lehrmittel für den elementaren Zeichen-Unterricht. 7. Hefte. Wien 1879. — Зошитъ по злр. 3.90.

7. — Grundzüge der Farbenlehre. Wien 1885. — 60 кр.

8. Huther Eriedrich. Das körperliche Zeichnen nach den Grundsätzen der Perspektivlehre. Nürenberg 1872. — 50 кр.

9. Anděl Anton. Grundsätze der perspektivischen Beleuchtungserscheinungen zum Gebrauche für das Zeichnen nach den Modellen. Wien 1879.

10. Muster-Ornamente aus allen Stilen in historischer Anordnung. Nach Originalaufnahmen von Jos. Durm, Fr. Fischbach, A. Gnauth. Stuttgart 1881. — злр. 15.—

11. Grandauer J. Der Regelkopf. 1880.

XIII. Спѣвъ.

1. В. Матюкъ. Спѣваникъ. — Цѣна 35 кр.

2. " " Малый катехизмъ музыки. — Цѣна 25 кр.

3. А. Вахнянинъ. Церковный спѣваникъ на 3 голоса. Львѣвъ 1889. — Цѣна 40 кр.

4. Jan Czubski. Praktyczny sposób nauki śpiewu w klasie I. II. i III. szkół ludowych bez nut. — 10 ct.

5. " " Śpiewnik polski dla klasy I. — 32 ct.

6. " " " " " " II. i III. — 50 ct.

7. " " " " " " IV., V. i VI. — 60 ct.

8. " " Śpiewy kościelne. — 52 ct.

9. Liederbuch für die kathol. Volksschulen im Kaiserthume Oest. — 34 кр.

Творы що до теоріѣ музыки:

10. Lobe. Katechizm Muzyki w tlómaczeniu Kleczyńskiego po polsk. — 98 ct.

11. Stodziński. Zasady muzyki. — 1 zł. 30 ct.

12. Troszel. Szkoła do śpiewu. — 3 zł. 25 ct.

13. S. Pflüger. Anleitung zum Gesangunterricht in Schulen.

До гры на скрипкахъ до выбору:

14. Górski. Szkoła na skrzypce, część I. — 2 zł. 60 ct.
15. Wolfart. Szkoła na skrzypce. — 1 zł. 80 ct.

До гры на фортепьянъ до выбору:

16. Nowakowski. Szkoła na fortepian. — 3 złr. 90.
17. Bajera. Szkoła na fortepian. — 5 zł.
18. Hintena. " " " — 3 zł. 90 ct.

До гры на органахъ до выбору:

19. Grimm. Szkoła na organy w języku polskim.

Веѣ выше наведеній творы музичній можна дѣстати въ книгарни Губрыновича и Шмідта, а рускій въ книгарни Ставропигійскоѣ у Львовѣ.

XIV. Гимнастика.

1. Madejski. Gimnastyka w szkołach ludowych. (Instrukcja dla учителѣвъ). Lwów 1879. — 60 ct.

Кромѣ того пожаданымъ есть прочитаніе якогось твору обширнѣшого, якъ н. пр.

2. Dr. Angerstein Eduard. Theoretisches Handbuch zur Einführung in die turnerische Thätigkeit. Halle 1876. — злр. 3-78.
3. Spiess Adolf. Lehre der Turnkunst 1—4 Theil. Basel 1867. I. Theil 1-58, 1871 II. Theil 2-25, 1874 III. Theil 2-82, und IV. Theil fl. 3, 15.
4. Kloss. Katechismus der Turnkunst. Leipzig 1874. — 95 кр.

Для познакомленія ся зъ гимнастикою для дѣвчатъ:

5. Kloss M. Die weibliche Turnkunst. Leipzig 1875. — злр. 5-67.

(Взорець рускія) — до стор. 258.

СПИСЪ

кандидатѣвъ стану учительскаго, репробованыхъ ц. к. комисією экзаминаціиною для учителейъ школъ народныхъ
звычайныхъ (и выдѣловыхъ) въ въ терминѣ лютовѣмъ (вересневѣмъ) р. 189

Имя и прозвище кандидата або кандидатки	Урожденный (а) въ			Словиле обязанности		Репробованный (а) при испытѣ до школъ	
	дню	мѣсяца	краю	въ ха- рактерѣ	въ школѣ	народныхъ звычайныхъ	выдѣловыхъ

(Взорець нѣмецкія).

VERZEICHNIS

der bei der k. k. Prüfungs Commission für allgemeine Volks- (und Bürger)-Schulen in im Februar-
(September-) Termine 189 reprobirten Candidaten.

Namen der Candidaten	Geburts.			Dienst.		Reprobirt für	
	Tag	Ort	Land	Eigenschaft	Ort	allg. Volks- schulen	Bürger- schulen

НОВИНКИ.

— **Вѣдзначенє.** Его ц. к. Величество зволило найвысшимъ рѣшенемъ зъ дня 7. вересня с. р. совѣтничкови намѣстництва и референтови справъ админістраційныхъ и економічныхъ при краєвой Радѣ школьной для Галичини, Іванови Гільдову, надати ордеръ желѣзної корони третьої класы.

— **Загальнїй зборъ цирецкої філії Руского товариства педагогічного** вѣдбули ся дня 8. вересня с. р. въ Пустомытахъ. Головою выбрано на слѣдуючїй рокъ Ів. Малицкого, заступникомъ К. Стефановича зъ Дмитра, секретаремъ М. Корецкого зъ Пѣсковъ, скарбникомъ П. М. Квасника зъ Ракова, контролоромъ, П. Долинку зъ Бродокъ и бібліотекаремъ Л. Аслера зъ Лановъ.

— **Переобразование школъ.** Выдѣлъ красивый порѣшивъ представити соймови внесене на переобразование школъ женскихъ звичайныхъ на выдѣловъ въ Коломыи и Ясѣ. Громады мѣстъ Коломыи и Ясѣ зъобовязали ся доставити для своихъ школъ потрібный лѣкаль, свѣтло и услугу, а кромѣ того причинити ся щорѣчно квотою грошевою.

— **Зѣздъ окружныхъ инспекторѣвъ школьныхъ** вѣдбувъ ся 15. и 16. и. ст. жовтня у Львовѣ. Послѣдний такий зѣздъ вѣдбувъ ся передъ двома роками. Цѣль такихъ зѣздѣвъ есть порозумѣтися въ справахъ педагогічныхъ и дидактичныхъ а вѣдтакъ управильнене методы научаня та пншихъ практикъ школьныхъ. Сего року взяло участь 30 инспекторѣвъ зъ цѣлої Галичини. Наряды вѣдбували ся въ бюрѣ мѣского инспектора львовского п. Меч. Барановского въ будынку ратушевѣмъ. Участники зѣзду подѣлили ся на чотыри секціи. Зъ найважнѣйшихъ справъ, котрі обговорювались на засѣданяхъ, згадати треба справу науки доповняючой, науки реалізуъ а такожъ ревизію книжокъ до читаня, уживаныхъ въ нашихъ школахъ народныхъ. На одиомъ засѣданю були присутніи три инспекторы краєвой для народныхъ школъ пп. Дибстрянскій, Ольшевскій и Бол. Барановскій. Зѣбранихъ инспекторѣвъ зволивъ С. Е. П. Намѣстникъ гр. Паденіи прияти на особной аудіенціи и рознытувавъ по черзѣ всѣхъ про важнѣйшїе справы школьной ихъ округѣвъ.

— **Испытъ кваліфікаційный** для учителѣвъ школъ народныхъ зачне ся въ Перемышлї 13. и. ст. жовтня о 8-ой год. рано въ будынку женской семинаріи учительской.

— **Подрѣбный планъ лекційный** для школъ народныхъ, щѣ улекшае вельми оріентоване ся въ приписанѣмъ планами науковыми матеріалъ науковѣмъ, уложеный на подставѣ читанокъ, обробивъ учитель зъ Тереховѣвъ п. Кирило Електоровичъ и предложивъ го до апробаты Выс. ц. к. Рады школьной краєвой. Ся работа, наколи позыскае апробату властей школьныхъ, може вѣддати учителямъ народнымъ добру услугу.

— **Списъ людности 1891. року.** Въ першихъ дняхъ слѣдуючого року вѣдбуде ся списъ людности, котрый мае подати станъ тойже въ дню 31. грудня 1890. р. Зъ сею справою стоить въ звязи ревизія платиѣ учителѣвъ посли арт. 11. уставы школьной зъ 1. сѣчня 1889., де каже ся, що „подѣлъ платиѣ учителѣвъ робить ц. к. Рада школьна краєва на основѣ урядово оголошенихъ результатѣвъ послѣднего спису людности и ревизіе его безпосередно по кождѣмъ повѣмъ списѣ.“ Проте при концї слѣдуючого року много учителѣвъ буде мати вышу платню, бо въ многихъ мѣстахъ а и въ деякихъ селахъ людность значно вѣросла вѣдъ послѣдней конскрипціи.

— **Добродѣйность публична и приватна.** Въ честь вѣнчаня Архив. Маріѣ Валеріѣ жертвовали на рѣжїй добродѣйный цѣли:

Безъименный добродѣй въ Празѣ дарувавъ для заведеня глухо-нѣмыхъ въ Празѣ 10 000 злр., заведено слѣпыхъ такожъ 10 000 злр. — Іванъ Вовоуа, мѣщанинъ пражскій жертвовавъ 300 злр. на просвѣтїи цѣли въ Либнѣ, а 500 злр. убогимъ пражскимъ. — Парохъ Фр. Гейрихъ въ Фрїдландѣ жертвовавъ институту

товн слѣсныхъ въ Празѣ 4000 злр. — Выдѣлъ щадницѣ въ Вѣлнѣ жертвувавъ 5000 злр. на заложене дому убогихъ тамже. — Фабрикантъ Людв. Лібнѣ давъ на фундацію для вдовъ и сиротъ по ц. к. урядникахъ 600 злр. — Рада громадека въ Інсбруку на фундацію для вывѣнованя сиротъ 10.000 злр. — Рада мѣска въ Темешварѣ жертвовала на мѣщанскій приютъ 10.000 злр. — Звѣстный філіантъ баронъ Кенігсвартеръ на колоніѣ вакаціи мѣста Вѣднѣ 10.000 злр. — Книжняи Монтлеартова на дѣмъ убогихъ 10.000 злр. — Рада мѣска у Львовѣ на дѣмъ сиротскій для дѣвчатъ 30.000 злр. — Стирійска каса ошадности для служницъ неспособныхъ до працѣ 20.000 злр. — Безименный датель дарувавъ вѣденскій загальнѣй полікаініцѣ 25.000 злр. — Мѣсто Панчова заложило дѣмъ сиротскій, котрый буде носити имя архикнигинѣ.

— **Повени и лѣсы.** Одинъ знаменитый лѣсничій оповѣстивъ въ газетахъ чешскихъ свои спостереженя що-до повени, яка послѣдними часами навѣстила Чехію. Авторъ выказуе, що повѣнь въ Чехіи нѣколи не була бы прибрала такъ величезныхъ розміровъ, наколи бы властителей дѣбрь были больше щадили свои лѣсы. Доказомъ сего есть фактъ, що въ околицахъ, ле лѣсы не такъ вынищені, рѣки и потоки гѣрскіи о половину такъ не прибули, якъ въ околицахъ, въ котрыхъ вырубані лѣсы. — „Нѣкто — пише авторъ — не може мати о томъ понятя, якъ нечувану оскількисть воды може стягнути лѣсный грунтъ, маючи доволѣ моху. — Пѣлка губка не стягне въ себе только воды що лѣеъ, а вода, котру лѣеъ стягне поводи, выходитъ до атмосферы яко пара водна або лишь каплями сплыве въ долины до рѣкъ и потоковъ. Де лѣсовъ нема, тамъ вода дощевѣ має отверту дорогу и рѣки прибувають величезно.“

— Сими днями розночала ся робота околомъ розширення „Зелѣзныхъ ворѣтъ“ на Дунаю коло Оршовы. — Надъ розширенемъ „Зелѣзныхъ ворѣтъ“ працювали вже Римляне, але не могли нѣчого вдѣяти и для того старались ихъ оминати окремимъ каналомъ. — Въ 1820. р. повстала була на ново гадка розширення тыхъ ворѣтъ и вже тогды выготовлено плянъ работы, котрый описала ставъ ся бувъ податавою до всякихъ новѣйшихъ плянівъ. Бурливѣ часы не дали перевести сего пляну, хочъ гадку розширення „Зелѣзныхъ ворѣтъ“ неразъ подшошено. Ажъ въ р. 1878. вложивъ конгрессъ берлінскій на Австрію обовязокъ розширити тѣ ворота и признавъ їй навѣтъ право побирати на то водъ переходячихъ туды кораблѣвъ провизоричну таксу. — Теперѣшний міністеръ торговлѣ Баросъ взявъ ся енергично до работы, постановивъ перевести регуляцію коштомъ 7¼ міліона злр., а работы вѣдано предприемцямъ, котрі поробивши вступный работы, приступили сими днями до дѣла. Регуляція „Зелѣзныхъ ворѣтъ“ має бути скѣнчена до 1895. р., а тогды станеъ Дунай вповнѣ межинародною рѣкою.

— **Посвячене друкариѣ** Института Ставронигійского вѣдбулось минушою недѣлѣ при нагодѣ установленя мотора газового, котрый буде порушати всѣ пять машинъ друкарскихъ. Посвячувавъ крил. Павликовъ зъ крил. оо. Малиновскимъ и Делькевичомъ. По посвяченю пущено въ рухъ моторъ газовый а присутній гостѣ забирали собі на намятку стишокъ, печатанный въ той хвилѣ на машинахъ.

— **Батько и сынъ на лавѣ школьній.** Въ одиомъ мѣстѣ въ Нѣмеччинѣ до-одионъ гѣмназіѣ ходять батько и сынъ. Сынъ ходить до першой класы, а батько до восьмой. Батько бувъ приватнымъ урядникомъ въ одной фирмѣ торговельной и ажъ якъ сына записать до гѣмназіѣ, скорѣло и его кѣнчити студію, чтобы стати докторомъ медицины, тожъ теперь оба рапенко сѣдшать до школы зъ книжками подъ нахою.

— **Сполученє Европы зъ Азією мостомъ.** Такой плянъ хоче перевести одна париска сублка, и въ той цѣли удала ся до турецкого правительства о дозволѣ. Резумѣ ся, що той мѣстъ не стане подъ Константинополемъ, бо тамъ Босфоръ за широкий на таку цѣль. Пѣсла проекту той спѣлки мѣстъ стане на найвышнѣмъ мѣсци, тамъ, де на европейскѣмъ березѣ суть величавѣ руины замку Румели Гуссаръ. На томъ мѣсци має Босфоръ лише 780 метрѣвъ широкости, одже не о много больше, якъ Ренъ подъ Кольонією. Той мѣстъ не буде перешкаджати парехѣднѣй плавбѣ, буде такъ побудованный, абы и найвысшій кораблѣ могли по-подъ него свободно переплывати.

ШКОЛЬНІ ВѢСТИ.

— **Вицезидентомъ** галицкои Рады школьної краєвою именуванъ цѣсарь рѣшенемъ зъ дня 7. вересня с. р. Д-ра М. Бобжиньского, профессора краковскаго університету. До точно закономъ означеного обсягу дѣлани и вицезидента придавъ намѣстникъ гр. Бадені участь въ управѣ департаменту намѣстництва, котрый мѣстить въ собі sprawy школъ промысловыхъ, університетскихъ, школы політехнічної и вышней школы промысловой въ Краковѣ.

— **Міністерство Просвѣты** установило складъ комісій испытующихъ для учителейъ школъ народныхъ въ Галичинѣ на три роки, вѣдъ початку року школьного 1890/91 до конца року школьного 1892/93. Въ складъ комісій испытующихъ входятъ: у Львовѣ: директоръ Жигм. Савчинскій, заступникъ директора Людв. Дѣдицкій, члены комісій: Апатоль Вахнянинъ, Вол. Шухевичъ, Ол. Барвінскій, Вас. Тысовскій, Ом. Партыцкій, Ив. Бѣчай, Пл. Дзівинскій, Мар. Ломницькій, Леон. Вайгель, Лук. Татоміръ, Ад. Куличковскій, д-ръ Іос. Жульинскій, д-ръ Мако. Кавчинскій, Вілк. Чиршиць, Меч. Барановскій, Лука Зверницькій, Іос. Пюркевичъ, Ив. Чубскій, Кар. Млодницькій, Едв. Мадейскій, Тад. Лянг, Ии. Моргенбессеръ, Вол. Вшелячинскій, а ще яко спеціальний испытувателъ на случай потребности: Ив. Амборскій и Стеф. Векслерова; — въ Станіславовѣ: директоръ д-ръ Северинъ Дибетрянскій, заступникъ Юл. Турчинскій, члены: Остапъ Левицкій, д-ръ Ив. Яхно, Мих. Рембачъ, Леон. Зайдлеръ, Ив. Якубовскій, Ив. Кубиштаъ, Ив. Роталовскій, Григ. Новицкій, Ии. Цибульскій, Кар. Кратохвиль, Руд. Людвигъ, Ив. Стайсінгъ; — въ Тернополі: директоръ д-ръ Сев. Дибетрянскій, заступникъ Вол. Боберскій, члены: д-ръ Мавр. Мацішевскій, Ив. Матѣйгъ, Іос. Ногай, Фел. Гловацкій, Ив. Ляшко, Кар. Станевичъ, Юл. Зубчевскій, Ем. Михаловскій, Вол. Сатке, Мар. Глива, Марк. Левинскій, Кар. Фалькеничъ, Ив. Бжезіна, Іос. Горица; — въ Перемишлі: директоръ Вол. Барановскій, заступникъ ко. Іос. Фалатъ, члены: Титъ Слоневскій, Стеф. Кзынгъ, Ант. Козловскій, Вильг. Пшебилскій, Ер. Баньоръ, Герм. Кулишъ, Фр. Шафранъ, о. Мако. Кенко, Ванда Дембова, Людв. Диць, Ат. Гикъ, Меч. Стасиневичъ, Теоф. Чикиль, Вікт. Кшановскій; — крѣмъ того суть комісії испытующіи въ Краковѣ, Рашевѣ и Тарновѣ.

— Въ справѣ науки австрійскои исторіѣ въ галицкихъ школахъ выдала краєва Рада школьна до вѣхъ Радъ школьныхъ окружныхъ окружнихъ, вѣдъ на основѣ рескрипту Міністерства просвѣты зъ дня 7. лияня 1890. ч. 13.323 сповуканого помѣченіями державного міністерства войны пригадуе управителямъ и учителямъ школъ народныхъ, що пляны науковѣ мѣстять рѣшеня що-до обовязку познакомляти учениковъ вѣхъ категорій школъ народныхъ зъ найзнаменитшими особами и фактами зъ исторіѣ австрійскои, а противъ учителей, котрі бы за недбували въ томъ взглядѣ свои обовязки, поступить краєва Рада школьна зъ всею строгостію.

Вже вийшла зъ друку перша повна популярна

ИСТОРИЯ РУСИ

уложена пѣсля найновѣйшихъ жерель проф. Олександромъ Барвінскимъ зъ 40 иллюстраціями и двома мапами историчными въ 18 аркушахъ друку. Цѣна лише 50 кр. Дѣстати можна въ тов. Просвѣта и по вѣхъ книгарняхъ Галичины и Буковины.

Выдав „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Теофіл Грушкевичъ.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, вѣдъ зарядомъ К. Беднарского.

Предилата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

→#←

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАНЪ

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакція

и
Адміністрація
ул. вѣрмевська
ч. 27.

→#←

Неопечатані ре-
кламиці без-
платні.

Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяця.

Начеркъ Економії практичної

пѣсля Маев. Блюка, написавъ В. Т.

(Дальше).

— Якъ бы вразъ зъ тобою прийшло було багато иншихъ товаришѣвъ, сказавъ учитель, перекупка упиралась бы при цѣнѣ 8 кр., бо товаръ бувъ бы тогды сильно запотребованный. Колибъ однакъ нѣхто не бувъ прийшовъ по орѣхи, була бы ихъ невинне вѣддавала по 3 крайцарѣ при кѣнци ярмарку, бо запотребоване було бы слабе.

„Видимо зъ того, говоривъ дальше учитель, що товаръ дорожѣе, коли его мало, якъ стаеъ рѣдкимъ, а спадае въ цѣнѣ, коли его бѣльше прибувае. Якъ цѣна куина и продажи спаде такъ далеко, що естъ низша вѣдъ коштѣвъ продукціѣ, тогды нѣхто уже не хоче того товару виробляти, бо нѣхто не хоче працювати зѣ стратою. Такого промыслу и такого гандлю не можна бы довго удержати не убожѣючи. Тогды товаръ стае ся рѣдкимъ и цѣна его зновъ иде въ гору та й зновъ зачинають го виробляти.

— Але щожъ дѣе ся, якъ цѣны занадто пѣднесуть ся? — запытавъ Ивась.

— И якъ бы н. пр. за пилку треба було заплатити 20 злр., запытавъ учитель замѣсть ему вѣдповѣсти.

— Вже бы я не мѣгъ пилку купити, вѣдповѣвъ Ивась.

— Твоя правда, сказавъ учитель, все такъ дѣе ся. Якъ товаръ занадто дорогій, тогды запотребоване, с. е. число купующихъ уменшае ся и цѣны спадають. — Возьмѣмъ примѣръ. „Припустѣмъ, що перекупка мала 10 квартирѣвъ орѣхѣвъ и подавала квартиру по 5 крайцарѣвъ; якъ появить ся 26-тьохъ, бажающихъ купити по квартирѣ, цѣна пѣднесе ся, бо видить ся зъ горы, що не стане орѣхѣвъ для всѣхъ. Купующі будуть давати цѣны, одинъ бѣольшу вѣдъ другого, оденъ дае 8 крайцарѣвъ, другій 10, а перекупка зажадае 12. Але по тѣй цѣнѣ купити лишъ шѣстьохъ зъ нихъ, а перекупка наражае ся на те, що продасть лишъ 6 квартирѣвъ, якъ потому цѣны не знизить. Тогды богато естъ охочихъ до куина, але по цѣнѣ низшѣй нѣжъ перекупка жадае; покаже ся одже, що естъ бѣльше орѣхѣвъ, нѣжъ можна продати по тѣй цѣнѣ,

що єсть надмѣръ орѣховъ зѣ взгляду на цѣну, або взгядный надмѣръ. Цѣны мусѣть ся тогды знизити и то до степени, котра заразомъ продающихъ и купующихъ заспокоить.

Цѣна III. — Кто має бѣльше впливу на цѣну купующій чи продаующій?

Бесѣда тотѣ дуже занимала дѣтей и одно зъ нихъ сказало, що бажало бы дуже дѣзнати ся, хто частѣйше уступає зъ цѣны продаующій чи купующій?

Сусѣдъ, що маючи господарство часто бувавъ на торгахъ, высказавъ гадку, що продаующій частѣйше уступає.

— „Та не може навѣтъ бути инакше, каже учитель. Слухай Ивасю, скажи менѣ, чи робѣтникъ цѣлый день працює для приѣмности и чи купецъ сидить у sklepѣ для забавы та убитя часу?

— Але дежъ тамъ, вѣдповѣвъ смѣючи ся Ивасъ, на те, щобы заробити на житѣ для себе и своихъ.

— А купующій, чи купує на то, абы зрѣбити приѣмнѣсть продаующому, запытавъ учитель звертаючи ся до Павлуса.

Павлусъ. — Зовсѣмъ не для того; купує ся то, чого ся потребує.

— А такожъ предметы, котрѣ справляють приѣмнѣсть, додавъ Пилипъ, думаючи о всякихъ рѣчахъ, котрѣ купивъ бувъ на ярмарку.

Твоя правда, вѣдповѣвъ учитель. Рѣчь ясна, що каждый купує для своей потребности, а не для удовольствия кого иного. Властиво коли торгуемо який предметъ двѣ ся такъ, немѣло бы завязувала ся межи продающимъ а купующимъ слѣдующа розмова:

Купующій. — Сила коштує сей предметъ?

Продаующій. — 3 злр.

Купующій. — Вѣтъ для мене не має вартѣсти 3 злр.

Продаующій. — Цѣлый день мусѣвъ я надѣ тымъ працювати, а крѣмъ того выдавъ я 70 крайцарѣвъ на матеріаль; тому беручи 3 злр. одержую дуже малу надгороду, не могу сѣ ще уменшати.

Купующій. — То не моя вина, що твои кошта продукціѣ суть за великій. Якъ бы ты бувъ такъ необачный, щобы ты працювавъ десять днѣвъ и збужитковавъ матеріалу въ цѣнѣ 5 злр. для зрѣбленя рѣчи, котра бы для мене мала вартѣсть 2 злр., я бы тобѣ давъ лишь 2 злр., хочбы не знавъ кѣлько выносили кошта продукціѣ.

Продаующій. — Буложъ бы то справедливо, щобы я дармо працювавъ?

Купующій. — Якъ мучишь ся безъ пожитку, тымъ гѣрше для тебе. Я тобѣ не плачу анѣ за твое умучене, анѣ за твой трудъ, анѣ навѣтъ за твою працю, та лишь за услугу, котру менѣ вѣддаєшь, за пожиточнѣсть, котру одержую. Коли бы ты потребувавъ цѣлый рѣкъ працювати надѣ рѣчею, котру можу у кого иного дѣстати за 5 крайцарѣвъ, а такъ само добре зрѣблену, чомужъ за твой трудъ мавъ бы я давати тобѣ 1000 злр. А якъ бы ты зрѣбивъ рѣчь зовсѣмъ неужиточну, чи и за ню треба бы було платити? Нѣколи не выстало бы менѣ грошей, якъ бы я робивъ подѣбный интересы.

Продаующій. — Мушу одже згодити ся на тоє, чого жадаєшь. Якужъ вартѣсть має той предметъ для тебе?

Купуючий. — Що найбільше 2 злр. Якъ бы коштувавъ бѣльше, то скоро можу безъ него обійти ся, не куплю ёго зовсѣмъ.

Продаючий. — Возьми ёго одже за 2 злр.

„Не потребу ю повтаряти, додавъ учитель, що розмовы такои нѣхто не веде, але що можъ ёѣ собѣ представити, бо купуючий истинно такъ гадають и чувствуютъ. Продаючий не уступае зъ цѣны першому купцеву, що ся навине; передъ тымъ старае ся пересвѣдчитись, що товару ёго по назначеной цѣнѣ нѣхто не схоче купити.

„Але представмо собѣ случай, въ котрѣмъ купуючий дбае о товаръ и безъ него не може обійти ся. Ту розмова взяла бы зовсѣмъ иншій оборотъ. Н. пр. въ зимѣ, коли ходитъ о кожухъ.

Купуючий. — Якъ можешъ жадати 20 злр. коли беручи 15 злр. маешъ уже заробокъ достаточный.

Продаючий. — Жадаю 20 злр., бо вѣдаючи тобѣ кожухъ въ такє зимно, роблю тобѣ велику прислугу; не одинъ знайде ся, що менѣ стѣлько заплатитъ. Та и ты самъ волишь дати 20 злр., якъ остати ся безъ кожуха.

Купуючий. — Якъ конечно жадаешъ 20 злр. и нѣчого не уступишь, мушу тобѣ таки дати.

Осипъ. — Чижь то не зле зѣ стороны продаючого жадати тѣлько грошей за кожухъ?

Учитель. — Надъужите ёсть заведѣдлы гѣдне доганы; не належить продаючому занадто користати зъ рѣдкости товару, абы пѣднести цѣну якъ найвыше; але заразомъ не выпадае купуючому користати зъ надмѣру товару, абы цѣны занадто знижати. Въ обохъ случаяхъ належить заховати умѣркованє.

Сусѣдъ. — Треба такожъ додати, що часто товаръ ёсть рѣдкій, бо продукція ёго ёсть кошовна.

Учитель. — Коротко кажучи, вытворитель працюе для споживателя; коли вытворитель добре вырозумѣе потреби споживателя, дѣстае надгороду; купують ёго товаръ и платять ёму за трудъ; коли же хибить въ своѣй рэхубѣ, тратить на товарахъ. Якъ бы швецъ зробивъ менѣ зелені чоботы замѣсть чорныхъ, думаючи, що зелені красѣйшій, чи давъ бы я наклонитись до принятя ихъ? Зовсѣмъ нѣ.

„О вартости рѣчей рѣшае одже остаточно споживатель, бо вѣнъ за нихъ платить, та по тѣй причинѣ бѣльше виплавае, якъ вытворитель на высокѣсть цѣны“...

Золото и богатство.

Иншого дня зновъ вела ся розмова про грошѣ, а учитель почавъ розказувати ось такє.

— „Дуже давно тому, могучій владѣтель выйшовши на чолѣ вѣйска, щобы пѣдбити деякій краѣ, прибувъ въ одну сторону, котрой и зъ имени не знавъ. Начальникъ того краю казавъ ёму подати золотый хлѣбъ, мясо золоте и золоті овочѣ.

— „Чи у васъ вѣдять золото? запытавъ король.

— Нѣ, вѣдновѣвъ начальникъ краю, але звычайный хлѣбъ и мясо та звычайный овочѣ мусишь мати королю у себе, та щобы такє вѣсти не потребувавъ бы ты бувъ ити такъ далеко.“

„Якужь науку мѣститъ тая повѣстка?“

Всѣ дѣти кликнули разомъ: „Що золото не ѣсть ся.“

— Безперечно, сказавъ учитель, а такожъ, що не робить ся одежей зъ золота, анѣ будувъ домѣвъ. А однакъ золото має вартѣсть. Чому?

— Бо зъ него вироблюють клейноты, закликавъ одинъ.

— Та й грошѣ, сказавъ другій.

— А за грошѣ, додавъ учитель, можъ купити все, чого ся потребуе.

Але якъ бы котрый зъ васъ знайшовъ ся якъ Робінзонъ*) самъ одинъ на вѣдлюднѣмъ островѣ и якъ бы такъ якъ вѣнъ знайшовъ величезный кусень золота, маючого вартѣсть 100.000 злр., щожъ бы зъ нимъ учинивъ?*

Дѣти не знали, що вѣдповѣсти.

„Учинили бы вы то само, що учинивъ Робінзонъ, кончили бы вы его ногою зъ выкликомъ: „Ахъ колибъ се було желѣзо!“ Бо желѣзо могло бы ся хочъ на щось придати, можъ бы зъ него зробити сокиры, пожѣ, гвѣзде. Треба, щобъ вы добре порозумѣли и затамили то, що вамъ скажу: Золото само собою малу має вартѣсть ужиточну, бо анѣ потрібне, анѣ ужиточне, служитъ лишъ для приємности. Пошукуе ся золота для того головно, що єсть средствомъ до набуваня рѣчей пожиточныхъ, бо зъ золота чеканять ся грошѣ.

„Представмо собѣ двохъ людей, зъ котрыхъ одинъ посѣдає величезну бочку золота, але не може нѣчого иншого дѣстати до ѣдження, якъ сухій хлѣбъ, або самі лишъ овочѣ, котрый живъ якъ дикій чоловікъ, бо замѣсть одѣня покрыває ся шкѣрою звѣрей и спить въ печерѣ на купѣ сухого лѣстя. Другій же не має анѣ кавалочка золота, але мешкає въ хатѣ свѣжѣй въ лѣсѣ та теплѣй въ зимѣ, спить на добрѣй постели, убирає ся въ выгѣдну одежу, ѣсть всякій стравы и неодну рѣчь посѣдає, що служитъ ему до его приємности. Котрый же зъ тыхъ двохъ людей богатшій, чи той, що має золото, чи той, що его не має?“

Дѣти зрозумѣли, що коли золото само собою не єсть богатствомъ, дикій не може бути богатимъ. Зрозумѣли они, що чоловікъ посѣдаючій хату, поле, одежу, живнѣсть и инші рѣчи потрібні, не потребує золота, котре служитъ тѣлько до набуваня ужиточныхъ предметѣвъ. Зрозумѣли, що золото не єсть нѣчимъ иншимъ, якъ лишъ выгѣднымъ товаромъ, котрый легко переходує ся, котрый уже въ малѣмъ обѣмѣ має велику вартѣсть и може бути дѣленимъ на менші части, нѣчого на вартѣсти не утрачуючи. А однакъ, якъ стовче ся фляшку, куснѣ шкла нѣчого не вартѣ. Однимъ словомъ дѣти поняли, що золото якъ и грѣшъ не єсть богатствомъ самымъ, але що єсть средствомъ до набуваня всего, що становить богатство.

(Дальше буде.)

*) Робінзонъ Крузое, особа выдуманая, описана въ знанѣй повѣсти, по розбитію корабля, на котрѣмъ плавъ, зѣставъ выкиненый флями морскими на вѣдлюдный островъ. Одного дня знайшовъ великій кусень золота, але его вѣдкинуть зъ выкликомъ: „Ахъ, колибъ се було желѣзо!“

Де-що про спѣвъ.*)

Кождый знає, що спѣвомъ выражають люде свои чувства. Чувства ті суть: поважній, веселій, сумній, патріотичній и инші.

Пѣснь патріотична спонукує до дѣла. Спѣвають вояки, коли идуть до борбы. Що походить, якъ кажуть зъ серця, тото и дѣлає на серце, а радше на чувства и умыслъ. Спѣвъ яко рѣчь красна, внесла, ублагородняє чоловіка, робить его лѣпшимъ. Пословица наша каже зновъ такъ: „Хто спѣває, той и добре серце має.“

Кождый нарѣдъ має свои властиві пѣсни. Найбѣльше чувствъ въ пѣсняхъ выражає нарѣдъ рускій. Хто не знає пѣсень надъ колыскою, весѣльныхъ, похоронныхъ, пѣсень въ часѣ живнѣ, коломийокъ, думъ поважныхъ а повныхъ туги, колядъ, щедрѣвокъ и пѣсень церковныхъ? Хто знає нарѣдъ рускій и его пѣсни, може смѣло сказати, що цѣле житє того народу малює ся въ пѣсняхъ.

Выбѣръ пѣсни для школы залежить вѣдъ вправного змыслу учителя. Памятати однакожь треба, що всѣ пѣсни, котрі нищать змыслъ красы, а такожь пѣсни, побуджаючи ненависть до иншой народности въ школѣ мѣся мати не можуть. Для школы треба выберати зроумѣлі що до змѣсту и мелодійні пѣсоньки. Выше бо цѣнять ся пѣсни зъ мелодією народною. Памятати треба такожь о внеслыхъ пѣсняхъ патріотичныхъ и о пѣсняхъ церковныхъ. Першій побуджають и розвивають чувства патріотичній, другі чувства релігійні.

Книжки до читаня рускій и польскій, такожь спѣвники рускій (Вахнянина и Матиюка) и польскій (Чубского и Урбанка), поручені властею школьною, мають много вѣдповѣдного матеріялу до спѣву.

Приступаючи до наученя якої пѣсни, треба тексть добре пояснити и научити на память, памятаючи при тѣмъ, абы вымова була выразна. Потому спѣває пѣснь частями самъ учитель, акцентуючи по можности якъ найвыразнѣйше тоны вышій и низшій, памятаючи о тактѣ а такожь о перестанкахъ такъ придатныхъ для вѣдпочинку оріанѣвъ, котрі служатъ до спѣваня. При тѣмъ може грати на скрипкахъ, котрі дуже добре надають ся до интонацій, особливо если учитель всего спѣвати не може.

Пѣснь можна повторити напередъ зъ лѣпшими а потѣмъ зъ всѣми учениками.

Учити мало пѣсень, але добре.

Постава дѣтей при спѣвѣ повинна бути свободна, голосъ чистый а не крикливый. — Памятати треба, що рознорядженє власти школьною каже, що спѣвъ по гимнастицѣ и на вѣдворотъ наступати не можуть. Рѣвночасне лученє спѣву зъ гимнастикою тымъ бѣльше єсть невѣдповѣдне. Въ школѣ спѣвають (особливо пѣсни народній) дѣти звычайно всѣ разомъ однимъ голосомъ (unisono) а на высихъ лѣтахъ науки на два голоса.

Спѣву зъ нотъ учити можна лише въ высихъ лѣтахъ науки и то тѣлько въ головнѣмъ начерку. На низшихъ лѣтахъ науки познаванє нотъ забрало бы дуже много часу, що дуже мало пѣсень можна бы научити. — При спѣваню зъ нотъ, иде головно о тото, абы представити дѣтямъ, які тоны

*) Користавъ я зъ спеціальної методики Боберского — Фалькевича.

представляют ноты на высшихъ, а які на низшихъ лініяхъ. Тото, можна дѣтямъ на низшихъ лѣтахъ науки представити въ той способъ, що пишемо текстъ пѣсни на таблиці, а надъ словами даємо поземі черты выше або ниже, після того, якого тону слова ті потребують, высшего або низшого. Н. пр. — — и т. д.

Після плану для шкѣлъ народныхъ 3- и 4-класовыхъ въ класахъ другѣй и третѣй взглядно четвертѣй має ся удѣляти науку сѣвву зъ нотъ. — Рада шкѣльна краєва розпорядженемъ зъ дня 7-го червня 1890. р. до ч. 8331. пригадує тото и наказує, щобы вѣдъ 1-го вересня 1890. р. въ школахъ чотырокласовыхъ учено сѣвву зъ нотъ.

Для вироблюваня самостѣйности треба, абы дѣти, выучені пѣсни сѣвали хоромъ або сольо безъ помочи учителя. Сѣввъ має на цѣли особливо на низшихъ лѣтахъ науки зрѣбити науку рѣжнородною и перервати умученє. Треба одже сѣвати часто, хотяй коротко. — Въ высшихъ класахъ на науку сѣвву суть назначені окремі години.

Найбѣльшу вагу въ школахъ народныхъ, именно сельскихъ класти треба на красный нашъ сѣввъ церковный.

Іосифъ Тан....

„ПОТѢКЪ“.

Препарація до 18. уступу въ рускѣй читанцѣ для 2. класы шкѣлъ народныхъ.

Вода єсть однимъ зъ тыхъ элементѣвъ, безъ котрыхъ именованє чоловѣка и всѣхъ творѣвъ органичныхъ єсть неможливе. Она въ постоянномъ движенію, въ постоянной перемѣнѣ: меншими и бѣльшими руслами плывє безъ винну до моря, воздушными шляхами вертає ся и спадає дощемъ, сѣгомъ, градомъ и т. и. на землю. Она уносить ся зъ брудныхъ, каламутныхъ потокѣвъ, калабанъ яко тѣло летучє въ воздухъ, щобы на цѣвтахъ и травахъ заяснѣти на сонци жемчужною росѣю и зновъ за хвильку зникнути...

Вода студена и чиста, що дзюрчить сѣбною струєю зъ гранітної скалы, переходила неразъ ті самы дороги, які теперъ ждуть на ню на отвертѣмъ свѣтѣ; скѣлькожъ рѣжнихъ складникѣвъ органичныхъ рознустити въ собѣ, скѣлько разѣвъ змутити и очистити ся на дорожѣ своєй постоянной вандрѣвки, скѣлько нечистоты, брудѣвъ забере зъ собою, щобы оставити де удасть ся, хотяй бы въ желудку спрагненого хлѣборѣба, котрый принавъ спалеными устами до потока, пѣе безъ тямки; угасить жажду, правда, але переилатить дорогою сѣю хвилю: вѣкъ цѣлый хирѣвѣти буде, если смерть вѣдъ разу не наступить....

Уступъ сей має звязъ зъ уступомъ 55. „Rozmowa ojca z synem o wodzie“ въ новѣмъ польскѣмъ Елѣментарі. Цѣлею тогожъ єсть, поучити дѣтей, якъ важнымъ чинникомъ для людского здоровья єсть вода, и якъ богато въ потокахъ мѣстити ся рѣжнородныхъ троючихъ первѣсткѣвъ, хоть на цѣбѣ вода ихъ чиста и прозрачна.

Яко оказы до сего уступу можуть послужити: шклянки зъ чистою жереляною, керничною водою и рѣжнй розчины сѣлнй, въ котрыхъ бы розпущенный мнѣраль не змѣнявъ прозрачности.

Уступъ цѣлый дѣлю на три части:

I. Антося змучена спочивае зъ мамою.

Антося уѣла въ тѣни дерева, чому? — Було горячо, сонце пекло. Що бачила на днѣ русла? — Дрѣбнй камѣнчики. — Що вѣдбывало ся въ чистѣмъ зеркалѣ воднѣмъ? — Небо, дерева, цвѣты. — Колижъ Антося не могла бы тыхъ образѣвъ въ водѣ побачити? — Если бы вода була каламутна, або поверхня еи окрывала бы ся филлями... — А коли еще? — Если бы було темно, не дѣставало свѣтла. — Чого змучене дѣвча доконче забавло? — Напити ся воды зъ потока.

II. Остережене и наука матери.

Чому мама не позволила Антоси воды пити? — Була дуже змучена и зѣирѣла. — Если хтось зѣгрѣе ся, спотить ся и нагло студеней воды напѣе ся, що може ся зъ нимъ стати? — Може упасти легко въ тяжку недугу, а навѣтъ умерти. — Якъ довго не повиненъ чоловікъ пити воды, коли змученый и зѣгрѣтый? — Поки пѣтъ на нѣмъ не приسخне, не охолоне.

Ту маєте три шклянки: въ одній розпущена сѣль, въ другѣй цукоръ, а въ третѣй вода чиста... Того по водѣ не пѣзнати: въ всѣхъ трѣохъ однаково прозрачна. Въ потоцѣ, рѣцѣ такъ само: може бути богато розпущенныхъ троючихъ частинъ, котрыхъ мы не видимо и можемо набавити ся хоробы, если таку воду пѣємо. Чомужъ еще не казала мама Антоси пити зъ потока воду, хотяй була чиста? — Бо въ водѣ тѣй могли бути гнилѣ части зъ рѣстинъ и звѣрятъ здохлыхъ.

III. Антося зъ мамою при жерелѣ потока.

Куды пѣшла Антося зъ мамою, коли вѣдпочила? — Горѣ потокомъ до жерелъ, зъ котрыхъ творивъ ся потѣкъ. — А если бы пѣшли були долѣ потокомъ, такъ де зайшли бы? — Тамъ де потѣкъ впадае до другого потока або рѣки. — Для чого мама приглядала ся водѣ въ шклянцѣ? — Хотѣла переконати ся чи чиста, чи не плавають якѣ животинки... — Якужъ науку дала своѣй донцѣ? — Сказала, що добра вода половина здоровля.

Задачѣ для высшихъ вѣддѣлѣвъ.

I. Зъ вѣдки переважно выилывають потоки? Що творить ся зъ потѣковъ? Що робять люде на потокахъ и рѣкахъ? Щожъ мѣститъ въ собѣ така вода пѣзнѣйше, хотяй бы була найчистѣйша? До чого не можна такой воды уживати?

Вирѣбъ:

Потоки выплывають переважно зъ горъ. Зъ нихъ творять ся рѣки, ставы, озера. Люде на потокахъ и рѣкахъ перуть бѣле, мочать коноплѣ, плавать худобу и самѣ купаютъ ся. Така вода пѣзвѣйше, хотяи бы она була найчистѣйша мѣститъ въ собѣ богато зародѣвъ тяжкихъ хорѣбъ. Такои воды не можна уживати до питя.

II. Де сидѣла Ануся зъ мамою? Що бачила въ чистѣмъ зеркалѣ воды? Чого хотѣла змучена и зѣгрѣта напяти ся? Чому мама зборонила ѣи сего? Де пѣзвѣйше зайшли горѣ потокомъ? Що тамъ робили?

Вирѣбъ:

Антося сидѣла зъ мамовъ надъ берегомъ потока. Она бачила въ чистѣмъ спокѣйнѣмъ зеркалѣ воднѣмъ небо, дерева, цвѣты а на сподѣ въ руслѣ камѣне. Змучена и зѣгрѣта хотѣла напяти ся воды. Мама зборонила ѣи сего, щобы не набавила ся якои недуги. Пѣзвѣйше пѣшли горѣ потокомъ до єго жерела. Тамъ напили ся свѣжою здоровою воды.

III. Антося оновѣдає, якъ зъ мамою спочивала надъ берегомъ потока, а пѣзвѣйше були ажъ при єго жерелѣ и тамъ пила студену воду.

Вирѣбъ:

Я пѣшла зъ мамою на прогулку. Змученѣ обѣ, посѣдали мы въ тѣни дерева надъ берегомъ потока. Мило було глядѣти въ чисте зеркало воды. Всьо бачила я тамъ: небо, цвѣты, дерева, маму и себе. Хотѣламъ напяти ся воды, але мама сказали, що я зѣгрѣта и що въ потоцѣ вода до питя не вѣть здорова. Пѣзвѣйше мы були ажъ при самѣмъ жерелѣ, зъ водѣи потѣкъ починає ся. Тамъ здорова водиця, не жалѣ напяти ся.

Стефанъ Ковальчъ.

Справы Руского товариства педагогичного.

I.

Загальнѣ Зборѣ філіѣ Руского товариства педагогичного въ Щирци.

Третѣи загальнѣ Зборѣ щирецкои філіѣ руского Товариства педагогичного, вѣдбули ся 8. н. ст. вересня 1890. въ Пустомытахъ зъ такимъ порядкомъ дневнымъ: 1) Вѣтупне слово. 2) Вѣдчитанѣ протоколу зъ послѣднихъ загальныхъ Зборѣвъ. 3) Справозданѣ Вѣдѣлу зъ дѣяльности вѣдѣ 13. липня 1889 по день 8. вересня 1890. 4) Справозданѣ касовѣ. 5) Переглядѣ рахункѣвъ комисією касовою и удѣленѣ абсолюторіѣ Вѣдѣлови. 6) Вѣдчитѣ: „Шевченко учителемъ народа.“ 7) Вѣбѣръ головы и членѣвъ Вѣдѣлу. 8) Внесѣня.

Присутныхъ 18 членѣвъ. — Початокъ Зборѣвъ о год. 3^{1/2} зъ полудня.

До 1) Панѣ Малицкѣи — яко голова філіѣ — отворѣвъ Зборѣ вѣтупнымъ словомъ, котре закѣнчивъ многолѣтствомъ въ чѣсть Ёго Величества Цѣсаря Францъ Іосѣфа.

До 2) Секретарѣ філіѣ п. Корецкѣи вѣдчитавъ протоколъ зъ послѣднихъ загальныхъ Зборѣвъ, котрый до вѣдомости принятѣ.

До 3) Референтъ Выдѣлу п. Корецкій предложивъ Зборамъ справозданє зъ дѣяльности Выдѣлу вѣдъ 15. липня 1889 по день вересня 1890.

Після того справоздання выбраний на загальнихъ Зборахъ въ Пустомытахъ дня 14. липня 1889 Выдѣлъ уконституувавъ ся підъ предѣдательствомъ п. К. Малицкого на засѣданю въ Пѣскахъ дня 14. вересня 1889. року въ такій спосѣбъ, що заступникомъ головы выбрано п. Николу Стефановича зъ Дмитря, секретаремъ п. М. Корецкого зъ Пѣсковъ, скарбникомъ п. М. Квасника зъ Раківця а контролоромъ п. М. Гавдыяка зъ Пустомытъ. Въ сѣмъ роцѣ принявъ Выдѣлъ 5 новыхъ членѣвъ; до філії щирецкой належить одже до нынѣ 32 членѣвъ. Выдѣлъ вѣдбувъ въ сѣмъ роцѣ чотыри звычайный засѣданя а именно: 14. вересня 1889, 1. сѣчня 1890, и 23. серпня 1890; скликавъ такожъ теперѣшній загальний Зборы.

Выдѣлъ скликавъ въ сѣмъ роцѣ двѣ загальныя конференціѣ, зъ котрыхъ одна вѣдбула ся 9. лютого 1890 въ Ланахъ, а друга 4. мая 1890 въ Лѣсневичахъ. На конференціяхъ сихъ крѣмъ лекцій практичныхъ вѣдчитали члены Выдѣлу пп. Квасникъ и Гавдыякъ три елябораты а именно одинъ змѣсту педагогичного, одинъ историчного а одинъ зъ садѣвництва. За старанємъ декотрыхъ членѣвъ заложивъ Выдѣлъ бібліотеку, въ котрій єсть нынѣ 96 книжокъ; книжки суть рускѣ, польскѣ и нѣмецкѣ. Найбѣльше книжокъ, межи котрыми суть цѣный дѣла нѣмецкѣ, жертвувавъ до бібліотеки п. Квасникъ; крѣмъ него зволили побѣлшити бібліотеку нашу пп. Зеленый зъ Вислобокѣвъ, Гораковский, Малицкій, Долинка, Нагановскій и панъ Дмитръ. Всѣмъ тымъ щедрымъ дателямъ складає Выдѣлъ сердечно: „Спаси Бѣгъ!“

На закѣпоченє справоздання подавъ Выдѣлъ до вѣдомости загальныхъ Зборѣвъ, що въ справѣ ухваленыхъ на послѣднихъ Зборахъ внесенє вѣдносивъ ся Выдѣлъ до центрального Выдѣлу, але не отримавъ ще вѣдъ него жадной вѣдомости въ той справѣ.

На интерпеляцію п. Стефановича „що єтало ся зъ внесенями ухвалеными на послѣднихъ загальныхъ Зборахъ“, вѣдповѣвъ референтъ, що Выдѣлъ вѣдѣть ся въ сѣй справѣ до центрального Выдѣлу, але той не донѣсь єще въ якій спосѣбъ справу тую залагодивъ.

До 4) и 5) Зъ порядку дневного слѣдувало справозданє касове, предложене скарбникомъ філії п. Квасникомъ, котре Зборы до вѣдомости приняли и на внесенє п. Домбровского рѣшено одноголосно не выбирати особной комісії до перегляду рахункѣвъ а удѣлити Выдѣлови абсолоторію на подставѣ предложеного скарбникомъ справоздання.

До 6) Панъ Гавдыякъ вѣдчитавъ еляборатъ: „Шевченко учителемъ народа.“ По промовленю п. Пацьковскаго, котрый зъ деякими точками еляборату не зонѣмъ годивъ бы ся, зѣбраны члены повстанємъ зъ мѣсця, подякували прелѣгатови за працю.

До 7) Предѣдательство обнявъ п. Стефановичъ — яко найстаршій вѣкомъ — и приступлено до выбору головы Товариства. На внесенє п. Домбровского выбрано черезъ аклямацію одноголосно головою п. Малицкого, котрому въ подяку за совѣтний дотеперѣшній трудъ около розвою філії вѣдѣнѣвано „Многая лѣта.“ По обнятію предѣдательства п. Малицкимъ, приступлено до выбору 4. членѣвъ Выдѣлу и 2. заступѣвъ. Выбѣръ вѣдбувавъ ся картками — скрутаторами, на внесенє п. Миханця, выбрано пп. Асселера и Долинка. Членами Выдѣлу выбраний пп. Долинка, Квасникъ, Корецкій и Стефановичъ, а заступцами Асселеръ и Миханцьо.

До 8) а) П. Пеленьскій виїсѣ, щобы конференціѣ членѡвъ філіѣ частѣйше вѡдбували ся нѣжь до теперѣ. По промовленю пп. Долинки, Миханця, Корецкого и иншихъ, рѣшено вѡдбувати на кождѣ 3 мѣсяцѣ 2 конференціѣ.

б) П. Квасникъ жадавъ, щобы змѣнити статутъ філіѣ въ той способѣ, щобы філія могла творити кружки. По промовленю пп. Миханця и Корецкого рѣшено на внесенѣ послѣднього поставити подѡбне внесенѣ на найблизшихъ загальнихъ Зборахъ въ Львовѣ, щобы центральнй Водѣль постаравъ ся о змѣну свого статута въ сѣмъ дусѣ.

в) Внесенѣ п. Панковскаго, щобы на загальнихъ Зборахъ въ Львовѣ заинтерпелювати — черезъ п. Квасника — центральнй Водѣль, для чого вѡнъ не на всѣ письма філіѣ вѡдповѣдає — принято.

г) Внесенѣ п. Миханця, щобы vybrати особну комісію, котра бы книжки зъ науки доповняющей переглянула и готовый матеріаль зъ кождоу галузи науки, на кождый рѣкъ науки зъ особна, на найблизшѣй конференціѣ членѡвъ, предложила, по оживленѣй дискусіѣ за и противъ — упало.

Заявленѣ п. Миханця, щобы найблизша конференція вѡдбула ся у него, приняли Зборы зъ вдячностію до вѣдомости.

Голова короткою премовою, загрѣваючи присутнихъ до дальшой вѣспѣльной, витревалой працѣ, закѡнчивъ о годинѣ 8. вечеромъ Зборы.

На першѡмъ засѣданю нововыбраноу Водѣлу щирецкоу філіѣ 21. вересня с. р. въ Пѣскахъ, уконституовано ся въ сей способѣ: заступникомъ головы выбрано п. Стефановича зъ Дмитря, секретаремъ п. Корецкого зъ Пѣсковъ, скарбникомъ п. Квасника зъ Ракѡвця, контролѡромъ п. Долинку зъ Бродокъ, а бібліотекаромъ п. Асслера зъ Ланѡвъ. Рѣшено скликати конференцію до Мѣстокъ на день 19. жовтня с. р. зъ такимъ порядкомъ дневнымъ: 1) Практична лекція зъ учениками науки доповняющей о способѣ розмножуваня дичокъ — на подставѣ 68. уступу зъ I. читанки для науки доповняющей. 2) Уложенѣ плану наукового зъ исторіѣ и географіѣ для всѣхъ вѡддѣлѡвъ науку доповняющей — референтомъ п. Долинка. 3) Внесеня.

Принято въ члены пп. Калѣньскаго, учителя зъ Басѣвки и Домбровскаго, учителя зъ Добрянѣ.

ВѡДОЗВА.

Огородництво, садѡвництво и пчѡльництво знаходять ся у насъ въ упадку и занедбаню — але належито розвинені, могли бы знаменито причинити ся до подиссеня добробыту рѡльника, а тымъ самымъ пѡднести такожъ и богатство краю.

О многожь красѣйше выглядали бы нашѣ села, колибъ у насъ, подѡбно якъ въ краяхъ, стоячихъ на высокѡмъ степені кулѣтуры, кожду хату окруживъ вѣнецъ деревъ овочевыхъ, колибъ дороги и межѣ були обсажені деревами ужиточными! Роздрѡбненя ґрунтѡвъ, котре мусить поступати яко конечный и природный наслѣдокъ приросту людности, чижь булѡбъ страшнымъ для насъ, колибъ черезъ запопадливе и розумне вызыканѣ природы краю,

взмогла ся видатність землі: колибь сотки тисяч моріовъ ґрунту не марновало ся у насъ яко яловій пасовиска або неужитки, колибь поббчъ невыстарчаючи уже нинѣ управы самого зббжа розвинуло ся у насъ раціональне господарство лугове, годбвля огородинъ и рослинъ промысловыхъ.

Многожь пожитку могло бы принести краєви сильно розвинене пчбльництво, а домашнього výroбу напоѣ медові, коли бы на ново увбйшли у насъ въ загальний ужитокъ пбсла старинного звичаю вбтцвѣ нашихъ, чижь не були бы для мільонбвъ людности здоровымъ, скрѣпляющимъ та мильмъ урбжнородненемъ щоденной стравы.

Для двора, для духовенства парохіального, для школы — и въ загаль для всѣхъ свѣтлѣйшихъ чинникбвъ суспбльности представляє дѣйстно ширене розвою огородинства, садбвництва и пчбльництва въ нашбмъ краю широке, але zarazомъ дуже вдячне поле обывательского вилыву.

Сполучене галицке Товариство для огородинства и пчбльництва у Львовѣ, по злученю ся двохъ доси истнующихъ товариствъ вытычило собѣ якъ разъ цѣлю свого дѣланя, оживити въ краю и розвинути указані въ єго назвѣ галузи господарства. Пожиточный заходы роземцаныхъ по краю любителѣвъ огородинства и пчбльництва бажаємо злучити и пбдмагати по зможѣ. Обовязки нашого Товариства зовсѣмъ не суть тоже трудній анѣ тяжкій, рбчна вклада выносить бо 2 злр

За те старає ся Товариство пбсла змоги вбдилатити ся своимъ членамъ вбдповѣднымъ пожиткомъ. Именно достарчає Товариство въ мѣру принаббвъ членамъ своимъ безплатно або по цѣнахъ власной продукці: насѣня, саджбнокъ, щепъ, цвѣтбвъ вазоновыхъ и т. и. Товариство сираваджає такожъ для членбвъ цѣннѣйшій новости въ насѣняхъ яринъ, цвѣтбвъ и т. и. — однимъ словомъ въ мѣру розпорядимыхъ средствъ служитъ Товариство наше сиравѣ розвою огородинства, садбвництва и пчбльництва почитуючи практичный пожитки для членбвъ зъ належання до єго круга яко одно зъ дѣйсныхъ средствъ заохоты до того, щобы збблшити и скрѣпити число охотникбвъ до працѣ обывательской въ тбмъ обсягу.

Та добра воля Товариства нашого зникне въ виду величины задачъ єго, наколи въ краю не дбзнаємо пбдмоги. Тому то запрошуємо отсимъ вписувати ся въ члены *Сполученого Галицкого Товариства для огородинства и пчбльництва у Львовѣ*, кожного, хто разомъ зъ нами признає потребу и пожитокъ змаганъ, обнятыхъ програмою Товариства.

Хто хоче приступити до Товариства, зволить зголосити ся до найблизшого вбддѣлу.

Товариство числить теперь 27 вбддѣлбвъ, а именно: Бяльскій, Бохеньскій, Бродскій, Буцацкій, Чорткбвскій, Ярославскій, Калускій, Коломыйскій, Копычинецкій, Козлбвскій, Львбвскій, Мостискій, Мысленицкій, Радехбвскій, Ряшѣвскій, Сидоровско-Гусятиньскій, Скальскій, Сокальскій, Струєбвскій, Стрыйскій, Стрѣлецкій, Тернопбльскій, Тлустецкій, Теревовельскій, Заклинчньскій, Залозецкій, Жовкбвскій.

У Львовѣ въ жовтні 1890.

НОВИНКИ.

— **Загальний Збори Руского товариства педагогічного** відбули ся дня 29. н. ст. вересня вь комнатѣ „Руской Бесѣды“ підъ предѣдательствомъ о. Ал. Тороньского. По переведеню дискусій досить оживлено надъ поодинокими точками програмы Зборівъ, приступлено до выбору нового Выдѣлу. Головою выбрано о. Ив. Чанельского, а вь складѣ Выдѣлу вошли: проф. сем. Ол. Барвѣньскій, проф. гім. Грушкевичъ, Лучаківскій, Сальо; учитель народныхъ шкѣлъ: Заклинскій, Витопинскій, Врецьона, Танчаковский и пп. Паньківскій и Кирчѣвъ; а яко заступники Выдѣлу вошли проф. гімн. Громницкій и проф. сем. Тисовскій.

— **Маршалкомъ краєвымъ** вь мѣсце гр. Ивана Тарновского, котрый зложивъ сей урядъ, именовано кн. Евст. Сангушка. Дня 5. н. ст. жовтня прибувъ кн. Сангушко до Львова, де его на дворци желѣзницѣ повитали намѣстникъ, всѣ члены Выдѣлу краєвого, президентъ мѣста зъ делегатами и директоръ банку краєвого д-ръ Згурскій. Д. 6. н. ст. вь полудне відбула ся инсталация нового достойника.

— **Д-ръ Мих. Бобжинскій**, новоименованный вице-президентъ краєвой Ради шкѣльной, зложивъ 4. с. м. присягу службу вь руки намѣстника. Вѣдтакъ представивъ му намѣстникъ референтѣвъ админістраційныхъ, совѣтниківъ намѣстництва Гілда и Ляковского та инспекторѣвъ шкѣльныхъ, почѣмъ совѣтники урядниківъ своихъ департаментѣвъ представили. Вѣдъ 4. с. м. одже розпочавъ д-ръ Бобжинскій свое урядоване.

— **Организація школы** им. св. Николая (на Пасѣкахъ) у Львовѣ. На засѣданю Ради мѣста Львова дня 13. вересня залагоджено на основѣ внесеня секцій шкѣльной, представленого п. Реваковичомъ, справу організації школы народной им. св. Николая на Пасѣкахъ, рѣшенемъ слѣдующого змісту: Школа сл., отворена зъ новымъ рокомъ шкѣльнымъ 1890/91, буде однокласовою зъ вѣдѣльною наукою для хлопцѣвъ и дѣвчатъ. При школѣ системізованою буде одна посада сталого (управляющего) учителя, зъ платою 800 злр. и додаткомъ за управительство рѣчныхъ 100 злр. такожъ зъ вѣльнымъ помешканемъ вь будынку шкѣльномъ. Крімъ того креовані будуть двѣ посады, а то молодшого учителя и учительки молодшой зъ платою 480 злр. и вѣльнымъ помешканемъ. Стараючи ся о посаду учителя треба выказати ся уздѣбненемъ до учения науки зручности, пѣчливости и оговордництва.

— **Розвѣй шкѣлъ львовскихъ** вь р. 1890/91 есть якъ вь лѣтахъ минувшихъ значный. Зъ новымъ рокомъ шкѣльнымъ оказала ся конечность отворения 13 новыхъ класѣвъ. Школа женска им. св. Анны и Чацкого одержали 8-му класу, а тымъ самымъ планъ школы выдѣловой. Такъ одже Львовъ має 4 школы выдѣловой публичной, а 2 приватной (Бенедиктинокъ лат. и вѣрм.).

— **Статистика вѣроисповѣданъ**. Пѣсля найновѣйшихъ статистичныхъ таблицъ Гибнера, число римскихъ католикѣвъ разомъ зъ Вѣрменами и уніятами выносить вь Европѣ 156 міліонѣвъ, старо-католикѣвъ 140.000, евангеликѣвъ 73 міліонѣвъ, протестантскихъ диссидентѣвъ около 3½ міліона, методистѣвъ 3½ міліона, унітаристѣвъ 120.000, православныхъ 81½ міліона, жидѣвъ около 6 міліонѣвъ, магометанъ около 6½ міліона, безконфесійныхъ 447.000. На цѣлой же земскѣй кулі пѣсля найновѣйшого географічного подручника Давеля подѣль поодинокихъ вѣроисповѣданъ есть слѣдующій: Число римскихъ католикѣвъ выносить 227 міліонѣвъ, исповѣдниківъ православія 87 міліонѣвъ, евангеликѣвъ и исповѣдниківъ англиканской церкви 129 міліонѣвъ, жидѣвъ 8 міліонѣвъ, магометанъ 171 міліонѣвъ, исповѣдниківъ Брами 138 міліонѣвъ и Буддистѣвъ 486 міліонѣвъ.

ШКОЛЬНІ ВѢСТИ.

— **Конкурсы.** Ц. к. Рада школьна окружна въ Надвѣрнѣ д. 4. вересня с. р. до ч. 1.113 розписуе конкурсъ зъ терміномъ до подавъ д. 25. жовтня с. р. на слѣдующій посады: въ Делятинѣ при 2-класовѣй школѣ, зъ языкомъ выкладовымъ польскимъ, на посаду молодшого учителя зъ платою 270 злр. и 10% додатку на помешкане; — при школахъ етатовыхъ 1-класовыхъ, зъ языкомъ выкл. рускимъ: въ Пневѣ зъ платою 400 злр., Саджавцѣ зъ пл. 400 злр., Добрововѣ зъ пл. 300 злр., Яблоничѣ зъ пл. 295 злр. и доходомъ зъ огороду въ квотѣ 5 злр.; — при школахъ філіяльных зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ, зъ пл. 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Дорѣ, Гвѣздзю, Лойовѣ, Майданѣ горѣшномъ, Ославахъ чорныхъ, Потоку чорномъ, Струнковѣ, Тарновицѣ лѣсноѣ, Велесниці, Волосовѣ и Зеленоѣ.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Богородчанахъ оголошуе дня 4. вересня с. р. до ч. 737 конкурсъ зъ терміномъ до подавъ д. 25. жовтня с. р. на слѣдующій посады: при школахъ етатовыхъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ: въ Порогахъ зъ платою 400 злр., Лыци старомъ зъ пл. 300 злр.; — при школахъ філіяльных зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ: въ Хмелѣвцѣ, Глѣбовцѣ и Марковѣ зъ пл. 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ.

Ц. к. Рада школьна въ Золочевѣ оголошуе д. 10. вересня с. р. до ч. 1613 конкурсъ зъ терміномъ до кѣнца жовтня 1890 на слѣдующій посады: I) При школахъ етатовыхъ зъ платою по 300 злр. и додаткомъ огородѣвъ въ Бѣлоголовахъ, Цѣшкахъ, Плуговѣ, Почанахъ, Верхобужу. II. При школахъ філіяльных зъ платою 250 злр. и додаткомъ огородѣвъ: въ Богданѣвцѣ, Богутинѣ, Болишинѣ, Гукаловцахъ, Кальномъ, Круговѣ, Матеневѣ, Монилѣвцѣ, Остаховцахъ, Славной, Урловѣ, Волчѣвцахъ, Зашковѣ, Горыдоловѣ, Балѣвцахъ зъ рѣчнымъ додаткомъ вѣдъ двору въ квотѣ 25 злр. III. На посаду молодшихъ учителей при 2- и 3-класовыхъ школахъ зъ платою по 270 злр. и 14% додаткомъ на помешкане въ Поморянахъ, Олеску, Сасовѣ, Зборовѣ, Єзернѣ.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Жидачевѣ оголошуе дня 15. вересня с. р. до ч. 1824 конкурсъ зъ терміномъ до 31. жовтня с. р. на слѣдующій посады: А) При школахъ етатовыхъ: 1. При школѣ 4-класовѣй мѣшанѣй въ Миколаевѣ, зъ рѣчною платою 450 злр. и додаткомъ на помешкане въ квотѣ 45 злр., або на посаду молодшого учителя (учительки) при тойже школѣ зъ плат. 270 злр. и додаткомъ на помешкане въ квотѣ 27 злр., маючи ся опорожнити въ наслѣдокъ обсажденя повисше вымѣненой посады старшого учителя; 2. при школѣ 2-класовѣй мѣшанѣй въ Роздолѣ посада молодшого учителя (молодой учительки) зъ платою рѣчною 270 злр. и додаткомъ на помешкане въ квотѣ 27 злр.; 3. при школѣ 2-класовѣй мѣшанѣй въ Монастерци посада управляющего учителя зъ пл. 300 злр., зъ додаткомъ за управительство въ квотѣ 50 злр., вѣльнымъ помешканемъ и ужиткомъ зъ огороду школьного, а такожъ одна посада молодшого учителя (учительки) при тойже школѣ зъ пл. рѣчною 200 злр. При школахъ 1-класовыхъ: 4. въ Буяновѣ, 5. Цуцѣловцахъ, 6. Черниці, 7. Деменцѣ лѣсноѣ, 8. Деменцѣ поддѣятрайскоѣ, 9. Дубравцѣ, 10. Держовѣ, 11. Ганѣвцахъ, 12. Иванѣвцахъ, 13. Яйковцахъ, 14. Юзентяхъ, 15. Которинахъ, 16. Ляховицахъ подорожныхъ, 17. Лиховицахъ зарѣчныхъ, 18. Любши, 19. Лѣвчицахъ, 20. Махлины, 21. Малеховѣ, 21. Новѣмъ селѣ, 23. Почанахъ, 24. Покрѣвцахъ, 25. Рудѣ, 26. Стульску, 27. Сулятичахъ, 28. Волицѣ гвѣздичѣвскоѣ, 29. Володимирцахъ, 30. Журавѣ зъ пл. всюды по 300 злр., вѣльнымъ помешканемъ и ужиткомъ зъ 1. морга городу (арт. 16. ustawy зъ 1. сѣчня 1889). — Б) При школахъ філіяльных: 31. въ Баличахъ подорожныхъ, 32. Бережницѣ королевскоѣ, 33. Іловѣ, 34. Изидорѣвцѣ, 35. Кіевцѣ, 36. Корѣвцѣ, 37. Лютинцѣ, 38. Лысковѣ, 39. Межирѣцахъ, 40. Млынскихъ, 41. Обланиці, 42. Протессахъ, 43. Тарнавцѣ, 44. Устю, 45. Журавковѣ зъ пл. всюды по 250 злр., вѣльнымъ помешканемъ и ужиткомъ зъ 1 морга ґрунту. — Языкомъ выкладовымъ въ школахъ вымѣненныхъ подѣ 1, 2, 3, 8, 23, 15. и 39. есть языкъ польскій, въ школѣ 20, языкъ нѣмецкій, въ школахъ 22. польско-нѣ-

мецкій, а у всѣхъ иныхъ языкъ рускій. — Зѣ помежи кандидатѣвъ, убѣгающихъ ся о посаду въ Николаевѣ, першенство будуть мати тѣ, котры при рѣвной квалифікаціи въ лѣтахъ службы выкажутъ ся квалифікаціею до удѣляни науки спѣву зѣ ноть, якъ такожъ науки зручности (slōjdu) и гімнастики.

Ц. к. Рада шкѣльна окружна въ Добромили розписує д. 7. вересня с. р. до ч. 590 конкурсъ зѣ терміномъ до 31. жовтня 1890 на слѣдуючій посады: I) При школахъ етатовыхъ 1-классовыхъ зѣ рѣчною платою 300 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Березцѣ, Губицяхъ, Липѣ. — II) При школахъ філіяльных зѣ рѣчною платою 250 злр. и вѣльнымъ мешканемъ: въ Боровниці, Юречковѣй, Старавѣ, Жогатынѣ. — III. При школѣ 2-кл. въ Бѣрчи на посаду учителя зѣ пл. рѣчною 300 злр. и 10% додаткомъ на помешкане. — Въ школахъ въ Бѣрчи, Боровниці и въ Юречковѣй есть выкладовый языкъ польскій, у всѣхъ иныхъ школахъ языкъ рускій.

Ц. к. Рада шкѣльна окружна въ Лѣску розписує конкурсъ зѣ терміномъ до 31. жовтня 1890 до ч. 689 на слѣдуючій посады: I) При школахъ етатовыхъ 1-классовыхъ зѣ рѣчною платою 300 злр. и вѣльнымъ помешк.: въ Чашинѣ, Гочаѣ, Серединиці, Смольнику ад Балигородѣ, Поражу. — II) При шк. філіяльных зѣ рѣчною платою 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Маньовѣ, въ Базыниці. — III) При школѣ 2-кл. въ Устрикахъ долѣшнихъ на посаду молодшого учителя зѣ рѣчною платою 200 злр. и 10% на помешкане. — Въ школахъ: въ Гочаѣ, Устрикахъ долѣшнихъ и Поражу есть выкладовый языкъ польскій, а у всѣхъ иныхъ языкъ рускій.

Ц. к. Рада шкѣльна окружна у Львовѣ оголошує конкурсъ зѣ терміномъ до кѣнця жовтня с. р. до ч. 4402 на слѣдуючій посады: I) При школахъ етатовыхъ зѣ платою 300 злр., вѣльнымъ помешк., огородомъ и моргомъ поля: 1. Хрусю старе, 2. Черенинѣ, 3. Дмитровичѣ (252 + 48 злр. въ натураліяхъ), 4. Глинна, 5. Гряда, 6. Камѣнонѣль (232 + 68 злр. въ нат.), 7. Кленарѣвъ (350 злр.), 8. Козельника, 9. Красѣвъ (297 + 3 злр. въ нат.), 10. Лѣсеницѣ, 11. Любяна (295 + 5 злр. въ нат.) 12. Маличковицѣ, 13. Миклашѣвъ, 14. Милошовицѣ, 15. Мѣстки, 16. Поляна (295 — 5 злр. въ нат.), 17. Сороки ад Щарець, 18. Товиѣвъ, 19. Зарудцѣ и 20. Замаретинѣвъ 3-кл. посада молодшого учителя зѣ пл. 300 злр. — II) При школахъ філіяльных зѣ пл. 250 злр., вѣльнымъ помешканемъ, огородомъ и моргомъ поля: 1. Басѣвка, 2. Бруховицѣ, 3. Черкасы, 4. Горбаче, 5. Козицѣ, 6. Попеляны, 7. Полянка, 8. Сѣдлоска (241-35 + 8-65 злр. въ нат.), 9. Сердиця.

Ц. к. Рада шкѣльна окружна въ Станіславовѣ оголошує конкурсъ до 10. листопада с. р. до ч. 1311 на слѣдуючій посады: 1 При школѣ выдѣловѣй жельскѣй, полученѣй зѣ 4 кл. звычайною въ Станіславовѣ посада молодшого учителя зѣ пл. 420 злр. и 10% додаткомъ на помешкане. — 2. При шк. етатовыхъ 1-кл. зѣ вѣльнымъ помешканемъ: въ Боднарѣвъ гѣтѣвою 298 злр. (въ дровахъ 2 злр.), Хриплинѣ гѣт. 300 злр., Майданѣ гѣт. 300 злр., Мыкитицяхъ гѣт. 300 злр., Подбужу гѣт. 299 злр. (картофлями 1 злр.), Волчковѣ гѣт. 300 злр. — 3. При школахъ філіяльных зѣ вѣльнымъ помешканемъ: въ Братковцяхъ гѣт. 248 злр. 70 кр., зѣ грунту 1 злр. 30 кр., Хомяковѣ гѣт. 250 злр., Хоростковѣ гѣт. 250 злр., Ганусѣвцяхъ гѣт. 250 злр., Комарѣвъ гѣт. 247 злр. зѣ грунту 3 злр., Козинѣ гѣт. 250 злр., Межигорахъ гѣт. 222 злр. 50 кр. (збѣжемъ 27-50 злр.), Пацыковѣ гѣт. 250 злр., Сапаговѣ гѣт. 150 злр., Сѣльцо гѣт. 250 злр., Тысьменичанахъ гѣт. 256 злр., Угриновѣ долѣшномъ гѣт. 247-50 злр. (за грунту 1-50 злр.), Угриновѣ горѣшномъ гѣт. 250 злр., Водникахъ гѣт. 240 злр. (10 злр. збѣжемъ).

Ц. к. Рада шкѣльна окружна въ Рудкахъ оголошує д. 26. вересня с. р. до ч. 758 конкурсъ до 15. листопада на слѣдуючій посады: I. При 1-кл. школахъ етатовыхъ зѣ языкомъ выкладовымъ рускимъ зѣ пл. 300 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Хишевицяхъ, Ковбайовицяхъ, Колодрубяхъ, Лышкахъ завязанныхъ, Татаринѣвъ, Верѣжи, и зѣ языкомъ выкладовымъ польскимъ въ Михалевицяхъ. — II) При школѣ філіяльнѣй зѣ языкомъ выкладовымъ рускимъ зѣ пл. 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Беньковѣй вишинѣ, Блзови долѣшнѣй, Чуловцяхъ, Голодѣвцѣ, Горожанѣй малѣй, Клѣцку, Куниовицяхъ старыхъ, Новосѣлкахъ онарскихъ, Подѣльцяхъ, Поверговѣ, Рычигѣвъ, Ваньковицяхъ, и Роздѣловицяхъ зѣ пл.

225 злр. 77 кр. и ужиткомъ 5 морговъ 803⁰ гунту. — III. При 2-кл. школѣ въ Румѣ зъ языкомъ выкладовымъ польскимъ посада молодшого учителя зъ платою 240 злр.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Турцѣ оголошує 14. вересня с. р. до ч. 875 конкурєть до кѣнця жовтня с. р. на слѣдуючій посады: А) При школахъ 1-класовыхъ етатовыхъ зъ рѣчною платою 300 злр., вѣльнымъ помешканемъ и правомъ до побираня додатковъ 5-лѣтнихъ по 50 злр.: въ Хашовѣ, Волчѣмъ, Высоцуку нижиѣмъ, Лосинцю, Яблѣнцѣ выжиѣмъ зъ пл. 276 злр. и 6 сяжнѣвъ мягкого дерева опалового, вѣрности 24 злр. — В) При школахъ філіяльныхъ 1-кл. зъ пл. рѣчною 250 злр., вѣльнымъ помешканемъ и правомъ до признаня додатковъ 5 лѣтнихъ по 50 злр.: въ Боберцѣ, Борыни, Исеници замковѣ, Яворѣ, Матковѣ, Мохнатѣмъ, Михѣвци, Жукотинѣ. — У вѣсѣхъ выше згаданныхъ школахъ естѣ выкладовый языкъ рускій.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Бережанахъ розписує д. 18. вересня с. р. до ч. 780 конкурєть до кѣнця жовтня с. р. на слѣдуючій посады: I. При школахъ етатовыхъ: въ Августѣвцѣ, Бычкахъ, Дубшу, Геленковѣ, Литатинѣ, Рекшинѣ, Вербовѣ, Жуковѣ, зъ рѣчною пл. 300 злр. и вѣльнымъ помешканемъ. — II. При школахъ філіяльныхъ: въ Дмукѣвци, Дрыщѣвѣ, Гинювцяхъ, Кольцѣмъ, Конюхахъ, Коровѣ, Лѣсникахъ, Вѣлхѣвци, Плавчи малѣй, Посуховѣ, Раю, Рогачинѣ селѣ, Рогачинѣ мѣсточку, Теофіѣльцѣ, Урманю, зъ рѣчною платою 230 злр. и вѣльнымъ помешканемъ. — III. Посада молодшого учителя при 2-класовѣй школѣ етатовѣй: въ Козловѣ, Наревѣ, зъ рѣчною платою 270 злр. и 27 злр. на помешкане. — IV. Посада молодшого учителя при 3-кл. школѣ въ Козовѣ зъ рѣчною пл. 370 злр. и 27 злр. на помешкане. — V. Посада молодшого учителя при 2-класовѣй школѣ въ Тавровѣ, зъ рѣчною пл. 240 злр. — VI. Посада молодшой учительки при 6-кл. школѣ жењскѣй въ Бережанахъ зъ рѣчною пл. 360 злр. и 36 злр. на помешкане.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Пѣдгайцяхъ оголошує д. 20. вересня с. р. до ч. 743 конкурєть до кѣнця жовтня на слѣдуючій посады: 1. При 4-класовѣй школѣ мужескѣй въ Пѣдгайцяхъ одна посада старшого учителя зъ рѣчною платою 450 злр. и 10% додаткомъ на помешкане. — 2. При школахъ етатовыхъ: въ Бекерсдорфѣ (языкъ выкладовый нѣмецкій), въ Вѣлокерниці, Доброводахъ, Горожанцѣ, Ишакѣмъ, Мужиловѣ, Семикѣвцяхъ, Славутинѣ, Соколовѣ, Сосновѣ, Божиковѣ, Бѣнявѣ, зъ рѣчною платою 300 злр. и вѣльнымъ помешканемъ. — При школѣ філіяльнѣй въ Ракѣвци зъ рѣчною платою 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Самборѣ оголошує д. 23. вересня с. р. до ч. 1.131 конкурєть до 15. листопада 1890 на слѣдуючій посады: 1. При 7-кл. школѣ жењскѣй въ Самборѣ, зъ языкомъ выкладовымъ польскимъ, зъ пл. 600 злр. и 60 злр. на помешкане. — 2. При II-гѣй 4-класовѣй школѣ мужескѣй въ Самборѣ, зъ языкомъ выкладовымъ польскимъ, зъ платою 650 злр. и 65 злр. на помешкане. — 3. При 1-кл. школахъ етатовыхъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ, зъ пл. 300 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Вабинѣ, Блажовѣ, Быличахъ, Мѣстковцяхъ, Вѣлшаньку, Торчинювцяхъ, Волощи (въ гѣтѣвцѣ 288 злр. и ужитокъ зъ 1 морга 193⁰ гунту). — 4. При школахъ філіяльныхъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ, зъ платою 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Быковѣ, Бережниці, Бурчиняхъ, Морозовцяхъ, Ортыничахъ, Озимнѣ, Ковеницяхъ, Пинянахъ (зъ пл. 228 злр. 17 кр. и ужиткомъ 3 морговъ 264⁰ гунту), Сиринѣ, Шадѣмъ, Татаррахъ (зъ платою 231 злр. 78 кр. и ужитокъ зъ 5 морговъ гунту), Торгановичахъ и Ваньовичахъ. — 5. При школахъ філіяльныхъ зъ выкладовымъ языкомъ польскимъ зъ пл. 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Дублянахъ и Максимѣйчахъ. — 6. При 2-класовыхъ школахъ народныхъ зъ языкомъ выкладовымъ польскимъ посады молодшихъ учителей зъ платою 240 злр.: въ Сусѣдовичахъ и Бисковичахъ.

— Именованя. Ц. к. Рада школьна красаа именує тымчасового учителя Петра Полянського въ Сквятинѣ, сталымъ учителемъ школы етатовѣй въ Новосѣлцѣ Костюковѣй; сталою учителемъ Іосифа Бѣлявского въ Стынянѣ нижиѣй, сталымъ учителемъ, управляющимъ школою філіяльною въ Мѣсточку, передмѣстю Бережанъ; сталою учительку школы етатовѣй въ Витвиці, Емилию Королькину, сповняющую обовязки тымчасовѣй учительки молодшой, школы філіяльнѣй въ Шель-

накахъ, сталою учительскою молодшою, управляющею школою філіальною въ Шель-
пакахъ; о. Еміліяна Константиновича, сотр. гр. въ Сокали, сталимъ учителемъ
релігій обряду гр.-кат. въ школѣ выдѣловій муж. въ Сокали; Ивана Дрыгича
въ Тейсаровѣ, сталимъ учителемъ школы етатовою въ Лисятыхахъ; сталою учи-
тельку школы етатовою въ Стрѣльбичахъ, Сидонію Стшеженську, сповняющею обо-
вязки тымчасовою учительки 7-класовою школы женскою въ Самборѣ, сталою учи-
телькою въ Мокрянахъ; тымчасову учительку Марію зъ Блявтовъ Електоровичу
въ Станіславовѣ, сталою учительскою школы выдѣловою въ Станіславовѣ; учительку
молодшу Ядвігу Чернецку въ Бережанахъ, сталою учительскою 6-класовою школы
етатовою женскою въ Бережанахъ; тымчасового учителя Михаила Заяця въ Со-
солівцѣ, сталимъ учителемъ школы етатовою въ Сосолівцѣ; сталою учителя
Корнила Марковского въ Добровлянахъ, сталимъ учителемъ школы етатовою
въ Звинячу; о. Евгенія Громницкого, сотрудника обр. гр.-кат. въ Тейсаровѣ, ста-
лымъ учителемъ релігій обр. гр.-кат. въ школѣ етатовій 4-класовій муж. въ Стрию;
сталою учителя Аполинарого Левицкого въ Чернявѣ, сталимъ учителемъ управ-
ляющимъ 2-класовою школы етатовою въ Чернявѣ; тымчасового учителя Михайла
Кшака въ Гвидици, сталимъ учителемъ школы етатовою въ Рокитнѣ; тымчасо-
вого учителя Людвика Халушицкого въ Иваню пустомъ, сталимъ учителемъ
школы етатовою въ Иваню пустомъ; тымчасову учительку Юсефу Козубовну
въ Малеховѣ, сталою учительскою школы етатовою въ Пісочной.

 Позаякъ видавництво „Учителя“ має дуже великий видатки, а предплата
неправильно впливає, повставъ досить значный недоборъ. Звертаємо ся
одже зъ умильною просьбою до Вп. П. Предплатниківъ, щобы зволили
вырівнати залежності, котрі теперъ виносять до 600 зр. та тымъ
способомъ прийшли въ помочъ одинокому рускому педагогічному письму.

На столѣ въ кождой руской хатѣ повинно бути историчне дѣло

М. Юстомарова

„БОГДАНЪ ХМЕЛЬНИЦКІЙ“

въ 4-охъ томахъ. Цѣна 5 зр. зъ пересылкою. Такожъ въ мѣ-
сячныхъ ратахъ по 1 зр. а. в.

Замовлення высылає: Ол. Барвѣньскій, ул. св. Миколая
ч. 13, П. поверхъ.

Вже вийшла зъ друку перша повна популярна

ИСТОРИЯ РУСИ

уложена після найновѣйшихъ жерель проф. Олександромъ Барвѣньскимъ
зъ 40 иллюстраціями и двома мапами историчными въ 18 аркушахъ друку.
Цѣна лише 50 кр. Дѣстати можна въ тов. Просвѣта и по всѣхъ книгарняхъ
Галичины и Буковины.

Выдає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Теофілъ Грушкевичъ.

Зъ друкарні Товариства имени Шевченка, підъ зарядомъ К. Бедпарского.

Предплата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

—>#<—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р І А Н Ї

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГИЧНОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. вѣрменська

ч. 27.

—>#<—

Неопечатані
рекламаці без-
платні.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяця.*

Начеркъ Економіѣ практичної

пѣсля Масер. Блюка, написавъ В. Т.

(Дальше).

Грошѣ паперові.

Одного вечера учитель прийшовъ до старого Андрѣя въ хвили, коли той показувавъ дѣтямъ и кѣлькомъ есудамъ листъ банкый на 1.000 злр., котрый щѣ ино бувъ дѣставъ. Вѣсь приглядали ся цѣкаво, бо не видѣли ще листа на такъ значну суму.

Пилипъ узрѣвши входячого учителя, закликавъ на него: „Вы намъ казали, що грошѣ чеканять зъ золота и сѣрѣбла, а ту есть грошѣ зъ паперу.“

— Той паперовый листъ не есть грошемъ, вѣдповѣвъ учитель, а тѣлько передъ вѣсьмъ кѣitomъ забезпечуючимъ ѣго властителеви выплату певной сумы грошей. Суть краѣ, де такі паперові грошѣ суть въ обѣгу зъ причины недостатку сѣрѣбла та золота, а такожъ для выгоды; легше бо переносити и не ресылати малу пачку паперѣвъ, нѣжь величезный и тяжкй мѣхи сѣрѣбла чи золота.

— Ну, то каждый може собѣ зрѣбити грошѣ зъ паперу, закликавъ Ивасъ.

— Але дежь тамъ, вѣдповѣвъ старый Андрѣй; на то, щѣбы зрѣбити грошѣ, не досыть выпечатати слово грѣшь на куснику паперу та й додати якусь цифру; треба ще, щѣбы той папѣръ принимали яко заплату якогось товара або довгу.

— А при тѣмъ, додавъ учитель, лишь держава має власть чеканити грошѣ. Якъ нема металю, щѣбы чеканити грошѣ золотй або сѣрѣбный, тогды робить грошѣ паперові, але черезъ то затыгае довгъ. То такъ само якъ бы держава казала: берѣть тымчасомъ сѣй папѣръ, а якъ лишь буду могла, замѣню вамъ сѣй папѣръ на добрый грошѣ, се есть на блискучу монету.

Пилипъ. — А комужь держава каже, щѣбы бравъ сѣй папѣръ?

Учитель. — До свѣихъ вѣрителѣвъ. Якъ держава має выдатки а не

має грошей, платити паперомъ, званымъ боны, листы або еще инакше. Кажє ся такожъ, що держава выпускає грошѣ паперовѣ.

Луць. — А въ якій же способъ сплачує потому держава випущенѣ папери?

Учитель. — О, въ дуже рѣзкородный способъ. Найперше держава принимає сама випущенѣ папери вѣдъ своихъ довжниківъ, с. е. позволяє платити податки паперами. Отримавши н. пр. часть тыхъ паперѣвъ при побѣрѣ податкѣвъ, держава нищить (палить) тѣ папери, або хочъ одну якусь ихъ часть и тымъ способомъ нищить довгъ, платити го. Папѣръ посвѣдчаючѣй довгъ не єсть бо уже въ обѣгу, въ рукахъ вѣрителѣвъ; тѣ послѣднѣй вѣддали єго державѣ, и такъ довгъ збѣставъ уморенѣй.

„Держава може такожъ обвѣстити, що вимѣняє папери на бряскучу монету, а крѣмъ того єсть еще много иншихъ способѣвъ до выцѣфана паперѣвъ зъ обѣгу.“

Старый Андрѣй. — Я не люблю паперовыхъ грошей, боюсь завсѣгды, що ихъ вартѣсть обнижить ся.

Учитель. — Вартѣсть грошей паперовыхъ обнижає ся, коли ихъ єсть за богато въ обѣгу. Чимъ бѣльше держава выпускає паперѣвъ, тымъ бѣльше задовжує ся. Божъ грѣшь паперовый єсть лишъ кѣтомъ на выплату монеты бряскучой. Коли одже грошей паперовыхъ обѣгає на бѣльшѣй сумѣ, нѣжъ держава золота має, не єсть она въ можности всѣхъ паперѣвъ на золото замѣняти. Тому то, чимъ бѣльше паперѣвъ, тымъ бѣльше тратити нарѣдъ до нихъ довѣрѣє, с. е. тымъ менше вѣрити, щобы правдива вартѣсть паперу вѣдновѣдала вартѣсти именнѣй, выраженнѣй на папери. Тогда всѣ волять брати грѣшь золотый або срѣбный, хочъ менше выгѣдный и вѣдказувались бы зовсѣмъ принимати папѣръ, колибъ право на се позволяло. Але держава выпускаючи грошѣ паперовѣ надає имъ тымъ самымъ обѣгъ примусовый, с. е. наказує, абы єго всѣ принимали яко заплату належитѣости замѣсть золота и срѣбла.

„Та позаякъ рѣчь, котру ся волять нѣжъ другу, выше цѣнить ся, тому и золото въ порѣвнаню до паперѣвъ набирає вышѣй цѣны, а заразомъ папѣръ тратити на вартѣсти, хто хоче купити золото, мусить дати тогды за 10 злр. въ золотѣ, 11 або навѣть бѣльше паперами. — Зрозумѣте легко, якѣ наслѣдки потягає за собою такѣй упадокъ вартѣсти грошей паперовыхъ.“

— За границею принимаютъ золото, а неохотно папери, сказавъ одинъ зъ сусѣдѣвъ, котрый уже неразъ гандлювавъ за границею худѣбою. А якъ принимаютъ папери, то треба до нихъ доплатити часто значне ажѣо, с. е. рѣзницю вартѣсти, а то все дуже утрудняє торговлю.

— Истинно такъ, закликавъ учитель, а зъ того слѣдує, що золото выходитъ поза границѣ державы. За границею потребують бо нашихъ паперѣвъ хѣба лишъ на сплачуванє довгѣвъ, котрѣ мають въ нашѣмъ краю; у себежъ не можуть платити нашими паперами, а золото всюды принимаютъ; зъ того слѣдує, що нашъ паперовый грѣшь принятѣй за границею вертає все до нашего краю, а золото, що выйде вѣдъ насъ, уже до насъ не вертає. — Але найважѣйша недѣгѣднѣсть и найгѣршѣй наслѣдокъ грошей паперовыхъ єсть пѣдношенє ся цѣнѣ иншихъ предметѣвъ.

— А то для чѣго мали бы ся пѣдносити цѣны? спытавъ Павло.

Учитель. — Коли листъ означенѣй вартѣстею 10 злр. спадаетъ въ цѣнѣ о 2 злр., тогды жадають 12 злр. паперами за 10 злр. золотѣмъ. Та тогды

и купецъ буде жадати 12 злр. за предметъ, котрый давнѣйше тѣлько 10 злр. стоявъ.

Сусѣдъ. — Розумѣе ся, що буде мусѣвъ стѣлько зажадати, якъ товаръ сировадивъ зъ заграницѣ, бо щобы товаръ купити, мусѣвъ самъ платити по 12 злр. за 10 злр. золотомъ.

Андрѣй. — Нужденный то край, въ котрѣмъ нема золота и сѣбѣла лишь паперовѣ грошѣ. Не можъ нѣколи знати, що маѣе ся; нынѣ грошѣ вартѣ стѣлько, завтра менше, а чоловѣкъ все боить ся, що позавтра за него нѣчого не дѣстане.

Учитель. — Треба абы всѣ мешканцѣ краю працювали щиро и разумно, абы зацвивъ достатокъ, а тогды богатство всякихъ потрѣбныхъ рѣчей заступитъ недостатокъ золота и сѣбѣла бо не золото єсть богатствомъ; але зъ другой стороны єсть се обовязкомъ державы старати ся о пѣдвышенѣ вартости паперовыхъ грошей, щобы тымъ способомъ злѣ наслѣдки примусового ихъ обѣгу вырѣвнати. А головню разумнымъ и ошаднымъ господаретвомъ скарбу.

Листы банковѣ. — Банкѣ.

— „Такъ то держава робить паперовѣ грошѣ? — запытавъ Иванъ.

Учитель. — Найчастѣйше держава послугує ся до выпуска паперовѣ банкомъ державнымъ або иншимъ упривѣлейованымъ банкомъ, с. є. бере въ банку золото, а въ замѣну позволяє банкови выпускати паперовѣ грошѣ, котрѣ тогды звутъ ся листами банковыми. Втогды паперы творять уже не безпосередный довгъ державы, але довжникомъ єсть банкѣ, будучѣй зновъ вѣрителемъ державы. Треба однакъ тямити, що держава ручить за такѣй банкѣ упривѣлейованый, що проте лучшѣй або гѣршѣй станѣ интересѣвъ банковыхъ, живо обходитъ интересы державы.

— А щожъ то єсть банкѣ? запытали дѣти.

— Постараю ся вамъ то выяснити на прикладѣ, вѣдповѣвъ учитель.
Н. пр. пекарѣ; зъ чогожъ вѣитъ пече булки?

— Зъ муки, заголосили всѣ дѣти.

Учитель. — Добре, а зъ вѣдки бере муку?

Дѣти. — Купує єѣ у мельника.

— Такъ єсть, вѣдповѣвъ учитель, але не вѣдповѣдайте всѣ разомъ, тѣлько поодинокѣ. Зъ вѣдкижъ зновъ мельникѣ бере муку, запытавъ учитель Пилипа.

Пилипъ. — Мельникѣ меле муку зъ зерна, котре купує у селянина.

Учитель. — Чи пекарѣ бере муку даромъ?

Иванъ. — Нѣ, купує єѣ.

Учитель. — А щожъ робить, якъ не маѣе гѣтѣвки?

Петро. — Выдає мельникови кѣтъ, що єсть довжный.

Учитель. — Не все, часомъ выстане обѣтница словна, с. є. пекарѣ каже мельникови: „Въ тѣй хвилѣ не маѣе грошей, але заплачу тобѣ за кѣлька дѣвѣвъ, якъ продамъ хлѣбъ, котрый зъ твоєи муки унечу.“ — Коли мельникѣ вдоволить ся приреченемъ, то добре; але може самъ мельникѣ потребує грошей, щобы закупити збѣжа; особливожъ, якъ продавъ пекарєви значну скѣлькѣсть муки, и не маючи готовѣи такъ великои скѣлькѣсти, обовязавъ ся доставляти му єѣ частно въ певныхъ речницяхъ. Втогды мельникѣ жадає кѣту

вѣдъ пекаря, с. в. приреченя на писемѣ, котрымъ обовязуєсь пекаръ заплатити довгъ въ означенѣмъ часѣ.

— А щожь зрѣбѣть мельникъ зъ тымъ квѣтомъ?

— Мѣгъ бы занести квѣтъ до селянина и сказати ему: „Дайте менѣ збѣжа за 300 злр., а возьмѣть собѣ сей квѣтъ мельника, то вѣнъ его заплатитъ“. — Чи мѣгъ бы такъ зрѣбити, Пилипе?

— Здає ся менѣ, що такъ, вѣдновѣвъ Пилипъ.

— А однакожь, втрутивъ старый Андрий, якъ бы мельникъ прийшовъ до мене зѣ своимъ квѣтомъ, поглянувъ бы я найперше, що то за пекаръ, що прирѣкає заплатити; я не до вѣсѣхъ маю довѣріє, вже мене неразъ ошукали.

— Зовсѣмъ справедливо, вѣдновѣвъ учитель, та на тѣмъ ще не конецъ, вы могли бы пересвѣдчити ся, що пѣдписъ добрый, с. в. що въ приреченѣ пѣдписаного на квѣтъ можъ повѣрити и навѣтъ мати певнѣсть, що заплатитъ, а однакъ вы бы могли вѣдказати ся приняти квѣтъ замѣсть грошей.

— А певно, вѣдновѣвъ Андрий, певно, що я бы его не приймивъ, якъ бы я потребувавъ грошей сейчасъ, а квѣтъ бувъ бы до выплаты доперва за мѣсяць або два.

— Добре, сказавъ учитель, але скажѣть менѣ еусѣде, чи не можуть зайти ще иншій обставины, котры бы перешкодили до заключеня такои угоды?

Андрий. — Та щожь, якъ квѣтъ выданный на 300 злр. а я маю лишь на 200 злр. збѣжа, то не можу его приняти.

Учитель. — Якъ-разъ о то рѣчь розходить ся. Такъ одже квѣтъ мельника не буде мати курсу (обѣгу) с. в. не буде вѣсѣма пририманный замѣсть грошей: 1) бо способнѣсть до выплаты довжника не єсть знана, с. в. не всѣ знаютъ, чи довжникъ буде мѣгъ заплатити, 2) бо речинець выплаты може бути для неодного занадто далекій, 3) тому, що вартѣсть квѣту лишь рѣдко коли буде рѣвна вартѣсти товару.

„Такъ щожь зрѣбѣть мельникъ? Иде до банкира, с. в. до чоловѣка гандлюючого грѣшми и паперами вартѣстевыми. Такій гандель зовсѣ ся гандлемъ банковымъ; а заведеня банкирѣвъ банками. Якъ банкиръ має довѣріє до мельника, прийме его квѣтъ и заплатитъ то, що квѣтъ представляє, есконтуючи его, с. в. вѣдтручуючи певну суму за свѣй трудъ, за то, що платитъ заразъ, а не въ речинци платности квѣту та й за то, що бере на себе ризико, с. в. выставляє ся на то, що може мельникъ зовсѣмъ не заплатитъ. Банкиръ або буде чекати на речинець выплаты и вѣддасть мельникови квѣтъ одержавши вѣдъ него грошѣ, або якъ скорше буде потребувати грошей, продасть той квѣтъ иншому банкирови. Розумѣє ся, що банкиръ купує не одєнъ такій квѣтъ, але дуже много.“

— Тожъ то банкиръ мусить мати грошей! кликнули дѣти.

— Банкъ обертає величезными сумами, вѣдновѣвъ учитель, томужь дуже часто властителемъ банку єсть не одинъ лишь чоловѣкъ, а кѣлькохъ або и дуже богато. Особенно банки маючѣ великій обороты, мусять мати величезный капиталы. Властителемъ такого банку єсть найчастѣйше товариство; кождый чоловѣкъ товариства вкладає до капиталу банкового якусь суму и бере въ зыску удѣлъ вѣдновѣдно до вложенѣи сумы. Але вернѣмъ мы до нашего примѣра. Станулисьмо одже на тѣмъ, що квѣтъ мельника дѣставъ ся въ руки банкира, перерывавъ одинъ зъ присутныхъ господарѣвъ, котрого цѣла рѣчь очевидно занимала. Банкиръ же потребуючи грошей, хоче его дру-

гому банкирови вѣдстунити. Однакъ скажѣть, будьте ласкаві, до когожъ має ся вѣнъ удати въ такѣмъ банку?

Учитель. — Иде до банку и предкладає квѣтъ властивому урядникови, а зарядъ банку рѣшає, чи квѣтъ добрый с. в. чи пѣднѣсь будить довѣріє, — и пѣсля того купує его, або его не принимає. Якъ банкъ прийме квѣтъ мельника, выплатить властителеви его грошѣ або выдає ему квѣтъ свѣй.

— Чижъ се не на одно выйде, давъ одинъ квѣтъ, а взявъ другій? проговоривъ старый Андрѣй.

— Зовсѣмъ не на одно, Андрѣю, вѣдповѣвъ учитель, бо квѣтъ банку певнѣйшій, якъ квѣтъ мельника.

— Розумѣю Андрѣю, додавъ сусѣдъ, що сѣй новый квѣтъ, що его банкъ выдасть, всюда легко примуть а мельника не всюда; а такъ маючи квѣтъ банку легче его вымѣняє на грошѣ.

— Истинно такъ, сказавъ учитель, скажи же намъ Петрусю, чому квѣтъ мельника не легко примуть замѣсть грошей?

Петрусь. — 1) Бо способнѣсть до выплаты мельника не єсть загально звѣстна; 2) бо речинець выплаты занадто вѣддаленый; 3) бо квѣтъ выданный на певну суму, а вартѣсть товару може бути инша.

Учитель, — Въ банку оминає ся тѣ недогѣдности: 1) Найперше банкъ такій всюда знають и всюда квѣтъ его куплять; 2) банкъ выдасть квѣтъ якого зажадає ся, або означаючи выплату на певный речинець, або прирѣкає выплатити его сейчасъ, коли зажадають (a vista); 3) выдасть квѣты на сумы, якѣ зажадаєсь.

— Прошу Васъ, якажъ рѣжниця межи такимъ банковымъ квѣтомъ, а наперовыми грѣшми? запытавъ цѣкавый господарь; я жадной не вижу.

— Єсть она однакъ дуже велика, вѣдкававъ учитель. Грошемъ єсть лишь то средство вымѣны, котре має обѣгъ (курсъ) примусовый, с. в., котре мусить кождый принимати яко сплату належитости. Квѣтовъ же банковыхъ нѣхто не єсть обовязанный принимати; принимаютъ ихъ лишь тѣ, що мають до сего банку довѣріє. Єсть се товаръ, маючиій певну цѣну, але не єсть се грѣшь....

Кредитъ.

Въ дальшѣмъ тягу розмовы старый Андрѣй заявивъ, що не любить продавати на кредитъ, бо въ такѣмъ разѣ продаючиі часто буває нараженый на страты.

— Тажъ розумѣете Андрѣю, казавъ сусѣдъ, котрый гандлемъ занимавъ ся, що якъ нема кредиту, то и гандель и промысль въ застои.

— Розумѣю я, вѣдкававъ Андрѣй, що кредитъ для вытворителя пожиточный, а навѣтъ часто потребный, чтобы не було застоѣ въ промыслѣ и въ гандлю, але єсть вѣнъ шкодливый и згубный для споживателя.

Дѣти розумѣли, що се єсть продажа на кредитъ, що значить то выдати сейчасъ товаръ, а чекати на заплату, але не понимали, чому бы кредитъ мавъ бути пожиточнымъ для одныхъ, а шкодливымъ для другихъ.

Пилипъ просивъ о выясненѣ и учитель зачавъ говорити.

— Пригадуєте собѣ, що мы приняли, що пекаръ купивъ у мельника муку, а заплативъ квѣтомъ,

— Такъ, такъ, вѣдповѣли дѣти одиноголосно.

— Квѣтъ, казавъ дальше учитель, не бѣтъ грошемъ, лишъ приреченѣмъ письменнымъ выплаты грошей. Часомъ, якъ то уже знаемо, при купиѣ и продажи, попристае ся на приреченю словиомъ, бо чоловікъ честный, маючи грошѣ платити безъ взгляду на то, чи на приречене свое выдавъ квѣтъ чи нѣ.

„Оджежѣ отворити комусь кредитъ, або вѣрити, що довжникъ буде мѣгъ и буде хотѣвъ заплатити, значить мати довѣрія до когось.“

„Теперь приймѣмъ, що мельникъ приходить до пекаря и не хоче ему продати муки на кредитъ, лишъ за готѣвку. Щожъ теперъ зробити?“

Пилипъ. — Пѣде до иншого мельника.

Учитель. — А якъ всѣ такъ само ему вѣдповѣдять?

Петро. — Не дѣстане муки, тожъ не буде пѣкъ хлѣба.

Учитель. — А якъ не буде пѣкъ хлѣба, то не буде мати зарѣбку. Тому потрібный ему кредитъ, щобы мѣгъ працювати та родину свою выжити. Не маючи муки, пекарь не має що робити, промыслъ его въ застои.

Ивасъ. — А другіи не мають де хлѣба купити.

Учитель. — Дуже справедлива увага. Навѣтъ споживатель тративъ бы на тѣмъ, бо було бы менше хлѣба, а иншіи пекарѣ користали бы зъ того и пѣдносились цѣны печива. Та не конецъ на тѣмъ. Якъ мельникъ не продасть муки на кредитъ, а не буде мавъ случайности продати єѣ за готовіи грошѣ, щожъ вѣдѣ зъ мукою?

Пилипъ. — Нѣчого зъ нею не вѣдѣ.

Андрѣй. — А по якѣмъ часѣ мука збѣсеує ся.

Учитель. — Зъ того вийде таке, що мельникъ не буде молоти муки. На щожъ ему купувати збѣже, котрого не буде мѣгъ зъужитковати и на щожъ завдавати собѣ працѣ зъ меленѣмъ, коли бачить, що праця его буде даремна.

Андрѣй. — А при тѣмъ, якъ же заплатити, якъ самъ купивъ збѣже на кредитъ, а муки не може продати; або якъ ему уже на дальше рѣльникъ не буде хотѣвъ давати збѣжа на кредитъ.

Учитель. — Безперечно лѣпше було бы и догѣднѣйше, якъ бы вытворитель завсѣгды мѣгъ все купувати и продавати за готѣвку, але то не можливе, бо оборотъ бувъ бы дуже утруднений. Промысловецъ бо и гандляръ не стѣлько зарабатываючи товары дуже дорого, скѣлько на великомъ множествѣ проданныхъ товарѣвъ.*) Неустанно одже мусить купувати и продавати въ великомъ множествѣ. Якъ быжъ не мавъ и не дававъ кредиту, менше бы продававъ, а тымъ самымъ менше булобы зарѣбку, хочъ бы и дорожше продававъ. Мусить одже иснувати кредитъ. Ходить лишъ о то, абы користати зъ него и удѣляти его осторожно. И такъ рѣчи можуть взяти слѣдующій оборотъ: рѣльникъ продае збѣже мельникови и бере квѣтъ, котрый переховує ажъ до дня выплаты, або замѣнює его у банкира чи у гандлара худобы, якъ сей послѣдний знає мельника. Зъ другой стороны, мельникъ змеле збѣже, продасть его пекареви, котрый ему выдасть квѣтъ; наконецъ, пекарь упече хлѣбъ и продасть его споживателеви.

(Дальше буде.)

*) Рѣчь се дуже ясна; рѣльникъ має одного року 100 корцѣвъ збѣжа и продае ихъ по 10 злр., корецъ, або дѣстає 1000 злр. На другій рокъ має ихъ лишъ 50, а хочъ цѣны пѣднесуть ся до 12 злр. за корецъ продасть ихъ за 600 злр.

Дѣлене дробами звичайними.

Якъ кождый предметъ подаваемый въ школѣ народнѣйшей wymagaє докладнаго приготовления ся изъ стороны учителя до лекціѣ, такъ само и наука рахункѣвъ. Ще передъ лекцією, має учитель добре обдумати цѣлый матеріалъ на годину науки призначеный, має вышукати вѣдповѣднѣйшій примѣръ, приспособити оказы, о скѣлько тѣ суть потребнѣй; словомъ має мати планъ и матеріалъ готовый, при томъ певнѣе выкончєня наміреной работы, котру належить перевести після всякихъ правильныхъ засадъ научаня, безъ всякихъ хибъ и непевности. Найтяжшимъ дѣломъ въ рахункахъ въ школѣ народнѣйшей єсть дѣлене дробами звичайными, а зъ того зновъ наибѣльше трудности представляє дѣлене тыхже, де учитель не має приступныхъ способѣвъ узмыслювачихъ кожду змѣну въ числахъ, котрыми короткою и легкою дорогою трафивъ бы до понятя дѣтны, якъ то має мѣсце при иншихъ дѣланяхъ рахунковыхъ.

Взявши підъ розвагу трудности научаня дѣланъ дробами звичайными, котра походить зъ причины не цѣлкомъ розвинєныхъ силъ душевныхъ у дѣтей и невыробленой ще памяти, роздѣлитъ учитель науку дѣленя дробами звичайными на три лекціѣ, и такъ: на першу лекцію возьме дѣлене дроба числомъ цѣлымъ, на другу дѣлене числа цѣлого дробомъ, а на третю дѣлене дроба черезъ дробъ.

Лекція 1.

Якъ звичайно передъ кождою лекцією рахункѣвъ, скаже учитель ученикамъ приготовить зошиты, оловцѣ и т. д., зажадає вѣдъ нихъ уваги и задасть ось такій примѣръ: Отець принѣсѣ до дому 4 яблока а мавъ 6-ро дѣтей; пытанє єсть, якъ вѣнъ оддѣливъ тыми яблоками дѣти?

Примѣръ легкій; одже учитель скаже ученикамъ, щобы самѣ въ памяти розвязали тую задачу, а то для того, бо зъ вѣдповѣди ученикѣвъ перевѣдчить ся учитель, о скѣлько ученики мають вправы въ рахованю, якого способу ужє до перепровадження того дѣланя, т. є. чи поперестанє на устнѣмъ переробленю задачъ и буде мусѣвъ се ще оказати и образowo. Має то ще и тую добру сторону, що єсли дѣтина сама дѣйде до якогось правды, набирає бѣльшого замилованя до науки и самодѣльности.

По вѣдповѣди ученикѣвъ мусить учитель поданный примѣръ розвязати зъ учениками устно въ формѣ пытайной. Черезъ пытаня дѣйде учитель до того, що: Одно яблоко подѣлене на 6 частей дасть $\frac{1}{6}$, зъ котрыхъ кожда дѣтина дѣстане по $\frac{1}{6}$ части яблока; зъ 4 яблокъ одержить ся 4 разы бѣльше такихъ частей ($\frac{4}{6}$), т. є. $\frac{24}{6}$, зъ чого кожда дѣтина дѣстане по $\frac{4}{6}$ яблока.

Єсли бы ученики були мало подготовленѣ зъ рахункѣвъ и не вѣѣ се порозумѣли, може имъ учитель ще тоє образowo представити. Возьме учитель 4 прутики або щѣ иншого, назве тоє цѣлостоємъ и кожду цѣлѣсть подѣлитъ на 6 частей, зъ чого одержить 24 такихъ частей ($\frac{24}{6}$), котрѣ одинъ ученикъ перечислитъ голосно и розложитъ на 6 кучокъ, де въ кождѣй кучкѣ буде по $\frac{4}{6}$ частей.

Письменно:

Учитель поспытає ученика, кільки було яблукъ? — на що той відповѣсть, що було 4.

— Що учинено зъ ними?

— Подѣлено ихъ на шесті части.

— Кільки одержано такихъ частей?

— Одержано $\frac{24}{6}$.

— Напишѣмъ $\frac{24}{6}$ мѣсто 4. Що учинено дальше зъ тими шестими?

— Тѣ подѣлено межі 6 дѣтей.

— Напишѣмъ, що $\frac{24}{6} : 6$. — Кільки такихъ частей одержала кожда дитина?

— По $\frac{4}{6}$ частей.

— Напишѣмъ, що $\frac{24}{6} : 6 = \frac{4}{6}$.

Въ той способъ переробить учитель зъ учениками кільки примѣровъ, а если потреба окаже ся, узmysловить ще тоє и лініями на таблиці и зажадає відъ нихъ правила, якъ то дѣлити ся дробъ числомъ цѣлымъ. Правила мають ученики самі выновати и сформуловати а учитель буде тутъ лише помічнимъ.

Вказуючи на перше дѣленє, т. е. $\frac{24}{6} : 6 = \frac{4}{6}$ каже учитель одному ученикови ще разъ тоє відчитати и запитає его: Котре число подѣлене черезъ 6 дасть на квотъ 4?

— Жадне инше якъ лише 24.

— А чи въ тѣмъ дѣленю єсть число 24?

— Єсть то чисельникъ того дроба.

— Одже въ якій способъ одержалисьмо въ квотѣ число 4?

— Въ той способъ, що чисельникъ подѣлялисьмо черезъ число цѣле 6.

— А чи знаменникъ змінивъ ся?

— Нѣ!

— Одже якъ дѣлити ся числомъ цѣлымъ?

— *Дробъ дѣлится ся числомъ цѣлымъ, если чисельникъ подѣлится числомъ цѣлымъ а знаменникъ той самъ позостає.*

Правило се повторить кільки учениківъ поодинокю и для лучшої памяти внишуть всѣ до своихъ зошитівъ.

Учитель скаже дальше: Не всѣ дроби дадуть ся числомъ цѣлымъ въ сей способъ дѣлити. Возьмѣмъ н. пр. $\frac{3}{5} : 4$. Въ попередній способъ дѣланя того виконати не можна, позаякъ 4 не мѣстить ся въ числѣ 3. Учитель задасть питає: Одна господиня мала 4 слуги и на снѣданє давала имъ $\frac{3}{5}$ бохонка хлѣба, питає єсть, якъ тѣ слуги дѣлили ся тымъ хлѣбомъ?

Задача тая єсть тяжша відъ попереднихъ, для того учитель заразъ представить се ученикамъ образю. Нарисує на таблиці коло великости бохонка хлѣба и запитає ученика, які части були до подѣлу.

Ученикъ відповѣсть, що п'яті.

— Подѣлѣмъ и мы коло на п'яті части. — Кільки одержалисьмо п'ятихъ зъ цѣлого кола?

— Одержалисьмо $\frac{5}{5}$.

— А кільки п'ятихъ було до подѣлу?

— До подѣлу було $\frac{3}{5}$.

— Означѣмъ се на колѣ грубшими лініями. На кільки частей маємо подѣлити $\frac{3}{5}$?

— На 4 части.

— Берѣмъ по $\frac{1}{5}$ и дѣлѣмъ на 4.

Ученики дѣлятъ на зошитахъ а учитель на таблицѣ.

— На сколько частей зѣстало коло теперъ подѣлене?

— На 20.

— Сколькожъ буде 20-тыхъ въ $\frac{1}{5}$?

— $\frac{1}{5} = \frac{4}{20}$.

— А сколько $\frac{3}{5}$?

— $\frac{3}{5} = \frac{12}{20}$.

— Одже якъ можна повѣсти мѣсто $\frac{3}{5}$?

— Мѣсто $\frac{3}{5}$ можна сказати $\frac{12}{20}$, що подѣлене черезъ 4 дасть на добутокъ $\frac{3}{20}$ (Після попередного способу).

Ученики напишуть, що $\frac{12}{20} : 4 = \frac{3}{20}$.

— Для чого мы не замѣняли 5-тѣ на инші?

— Для того, бо тоє залежало вѣдъ того, якій бувъ дѣльникъ, а що дѣльникъ бувъ 4, одже зъ 5-тыхъ не могли инші повстати якъ лишъ самѣ 20-тѣ.

Колѣ ученикамъ все тоє зрозумѣлымъ єсть, о чѣмъ переконає ся учитель зъ ихъ вѣдновѣди, приступити до уложєня правила, а радше до доповненєя правила першого. Учитель зверне увагу учениковъ на выкѣнченє дѣленє $\frac{3}{5} : 4 = \frac{3}{20}$ и запитає одного: Якѣ числа входятъ въ дѣльну?

— 3 и 5.

— А якѣ въ дѣльнику?

— Въ дѣльнику 4.

— Чи въ добутку єсть котра зъ тыхъ чиселъ?

— Єсть 3.

— Чимъ она єсть въ дробѣ?

— Чисельникомъ.

— Якій єсть знаменникъ дроба въ квотѣ?

— Знаменникъ дроба въ квотѣ єсть 20.

— Въ якій способъ могли бысьмо зъ позѣсталыхъ чиселъ 5 въ дѣльной и 4 въ дѣльнику одержати 20?

— Черезъ множенє.

Ученики теперъ самѣ высунують и уложать правило: „Если чисельникъ не дасть ся подѣлити числомъ цѣлымъ, тогда знаменникъ множить ся а численникъ позѣстає незмѣненый.“

При тѣмъ дѣленю не повинно уживати ся слова „мѣстити ся“, бо цѣлѣсть не мѣстити ся въ дробѣ.

Справы Руского товариства педагогічного.

II.

Загальні Збори Руского товариства педагогічного у Львові.

Голова товариства о. Іванъ Чапельскій відкривъ Збори відповідною промовою, при участі 42 членівъ.

Предсідателемъ зборівъ вибрано о. Ал. Тороньского, котрий вівзавъ секретаря товариства, щоби відчитавъ справозданє. — П. Романъ Заклинскій здає справу зъ діяльности видѣлу:

Передпослѣдній загальні збори відбули ся у Львові дня 2 н. ст. лютого 1889 року, а до видѣлу увійшли були: яко голова — о. Іванъ Чапельскій, — яко видѣлові — пп. Ол. Барвнський, К. Лучаківскій, В. Шухевичъ, Ів. Матѣвъ, Лешета, Дмитерко, Петро Левицкій, Кость Паньківскій, Мих. Киршакъ и Романъ Заклинскій, а яко заступники видѣловихъ пп. Амвросій Полянскій, В. Бѣлецкій и Григ. Врецьона. Видѣлъ уконституувавъ ся такъ, що вибравъ заступникомъ гол. П. Левицкого, секретаремъ Матѣва, касіромъ Паньківского а завѣдателемъ видавництва Заклинского. Коли п. Левицкій выступивъ зъ Видѣлу а п. Матѣвъ виѣхавъ на посаду до Тернополя, вибрано заступникомъ п. Ол. Барвнського, секретаремъ п. Романа Заклинского, а изъ заступниківъ покликано до видѣлу о. Полянського и Бѣлецкого.

Видѣлъ подѣливъ ся бувъ на три секції: а) на секцію для шкіль середнихъ, б) на секцію для шкіль народнихъ, и в) секцію адміністраційну. До секцій *першої* вступили пп.: Левицкій, Шухевичъ, Киршакъ и Матѣвъ; до *другої* пп.: Барвнський, о. Чапельскій, Заклинскій, Дмитерко и Лешета; до *третьої* секції пп.: Шухевичъ, Паньківскій, Заклинскій и Дмитерко. — Въ ходъ року відбувъ видѣлъ 18 засѣданъ, на котрыхъ обговорювавъ и полагавъ рѣшеня рѣшени справы.

Заходомъ видѣлу надруковано слѣдуючї книжки: 1) „Малый Робинзонъ“, 2) „Звѣринецъ“ (въ чотырохъ частяхъ), 3) „Гостинець“ и „Менажерія“, 4) „Звѣрята“ (въ двохъ частяхъ), 5) „Дикї звѣрята“ и „Мала менажерія“, 6) „Для забавы“ — разомъ 12 книжочокъ. Найважнѣйшою справою було рѣшенє видѣлу видавати власный органъ товариства п. заг. „Учитель“, зъ ось- такою поставленою проф. Барвнскимъ а видѣломъ одобреною програмою: щоби побѣць справозданъ видѣлу, помѣщати — статї педагогічнї и дидактичнї; пѣдготовки до практичнихъ лекцій; оцѣнки пѣдручникѣвъ шкѣльныхъ; бїографїѣ славнохъ педагогѣвъ; дописи; коментарѣ до уступѣвъ въ книжкахъ шкѣльныхъ; фейлетонъ зъ вѣдповѣдної белетристики, пѣдходячої пѣдъ програму педагогічної часописи; розпорядженя властей шкѣльныхъ, и т. д. Въ тѣй цѣли порозумѣвъ ся видѣлъ зъ редакторомъ „Шкѣльной Часописи“, п. Григ. Врецьоною, и той заявивъ на засѣданю видѣлу зъ дня 26. н. ст. цвѣтня 1889 р., що вѣдступає на власнѣсть товариству свою часопись. Але видѣлъ ухваливъ бувъ уже видавати „Учителя“, одже перебравъ лише передплатниківъ „Часописи Шкѣльной“, а почавъ видавати „Учителя“. Въ тѣй цѣли утворено редакційный комїтетъ, до котрого увѣйшли зъ видѣлу пп. Чапельскій, Барвнський, Матѣвъ, Лучаківскій, Паньківскій и Заклинскій, а зъ поза видѣлу Павло Кирчѣвъ,

Взявши під розвагу, що въ краю нашомъ єсть 1.600 шкѣль зъ рускимъ языкомъ выкладовымъ, вѣднѣсь ся бувъ видѣль до краєвой Рады шкѣльной зъ представленѣмъ, щобы она выдала рускѣ карты географічнѣ для тыхъ шкѣль. Однакъ Рада заявила, що єсли такѣ карты выдасть руске товариство педагогічне, то она ихъ припоручить. Щобы роздобути грошей на єю цѣль, вѣдносивъ ся видѣль товариства два разы до краєвого сойму о запомогу, — але безъуспѣшно. — Щобы прийти въ помѣчь учителямъ, рѣшено перекласти и особною брошурою напечатати Приписы до испытѣвъ учительскихъ п. Б. Барановского [вже й напечатано въ 500 примѣрникахъ яко вѣдбитку зъ „Учителя“], а дальше ухвалено выдавати шкѣльнѣй (пригожѣ до библіотекъ шкѣльныхъ для молодежи) выдана нашихъ знаменитыхъ писательвъ: Шевченка (выданѣ подвѣйне: бѣльше и менше), Марка Вовчка, Квѣтки, Федьковича и Чорну Раду Кулѣша. Редакцію выдана шкѣльного Шевченка поручено пп. Барвѣньскому, Лучакѣвскому, а зъ поза видѣлу запрошено пп. Грушкевича и Кирчова. [Мале выданѣ Шевченка на преміѣ вже приладжене до друку.] Кромѣ того лагодить видѣль выданѣ иллюстрованыхъ байокъ для дѣтей. — По мысли ухвалы загальныхъ зборѣвъ старавъ ся видѣль, щобы якимъ чиномъ уладжувати вѣдчиты для членѣвъ и руского жѣноцтва, — але змаганя видѣлу не здѣйствили ся, бо хочъ деякѣ панове приобѣщали выладити такѣ вѣдчиты, однакъ на обѣщанцѣ й стало, — тому и вѣдповѣдне внесенѣ п. Барвѣньского, ухвалене торѣчными загальными зборами, осталось несновненимъ.

Дальше видѣль рѣшивъ вѣднестись до дирекціѣ львѣвской дѣвочон школы Вѣрменокъ зъ представленѣмъ, щобы дирекція завела тамъ науку руского языка, а заразомъ и до окружной Рады шк. мѣйской, щобы се поручила тѣй шкѣль. До краєвого сойму вносивъ видѣль петицію о субвенцію: а) на „Учителя“, б) на Институтъ товариства и в) на выданѣ рускихъ картъ географічныхъ.

Що до торѣчной дебати загальныхъ зборѣвъ надъ 1.000 злр. записаными для товариства бл. п. Ст. Качалою заявляѣ видѣль, що товариство тыхъ грошей не має въ своѣмъ посѣданю.

Зъ кѣнцемъ 1888 року мало товариство 234 членѣвъ; новыхъ прибуло 86 (зъ того 24 учительвъ, другѣ зъ духовенства и людей свѣтскихъ), одже разомъ числить товариство 320 членѣвъ. Філію має товариство одну — въ Щирци, основану въ 1888 р. Видѣль той філіѣ вѣдбувъ чотыри засѣданя и въ тѣмъ часѣ скликувавъ двѣ конференціѣ.

Центральнѣй видѣль товариства педагогічного — казавъ секретарь — знаѣ, що дѣяльнѣсть єго не була такъ оживлена, якъ бы спѣдѣвати ся и якъ того потреби нашего народного шкѣльництва вымагають, — але головна причина сего лежить въ тѣй обставинѣ, що заразъ въ початкахъ три члены выступили зъ видѣлу чи то черезъ слабѣсть чи черезъ перенесенѣ, два зъ провинціѣ не могли бувати на засѣданяхъ, а прочихъ членѣвъ абсорбувала редакція часописи „Учителя“, котрый спочивавъ выключно лише на ихъ сялахъ. Одно треба зазначити, що Институтъ для хлопцѣвъ розвиваѣ ся подъ удачною управою п. Костя Панькѣвского дуже красно, а доказомъ сего єсть обставина, що сего року числить вѣнъ уже 62 плеканцѣвъ; зъ тыхъ: 4 хлопцѣ сынѣвъ учительвъ, 10 сынѣвъ селяньскихъ, 6 урядничихъ а 42 священникѣвъ.

Въ дискусіѣ надъ справозданѣмъ видѣлу забирали голосъ пп. Дзигтерко, Власійчукъ, о. Чанельскѣй, Барвѣньскѣй, Кирчѣвъ и другѣ.

Потомъ наступили справоздания касієра (К. Паньковскаго) и ма҃газинера (Р. Заклинскаго).

На „Учителя“ выплынуло до кѣнця вересня с. р.	936-27 злр.,
и соймава субвенція	500.— „
Разомъ	1.437-27 злр.
Розходу було	1.573-85 „
Выходить недобѣръ	137-62 злр.,

котрый pokryeсь передплатою, що вилыне до кѣнця сего року, — одже „Учитель“ не принесе товариству ані зыску ані страты.

Станъ ма҃газину книжокъ єсть такий:

	Зъ р. 1889 було примѣрникѣвъ	Въ сѣмъ роцѣ продано	На 1891 ро́къ остає
Хемія	103	12	91
Вязанка	376	148	228
Читанка I—IV.	3067	853	2214
Робінзонъ	480	358	122
Звѣринецъ I—IV.	2000	2000	—
Гостинець и Менажерія	600	600	—
Звѣрята	400	400	—
Мала менажерія и Дикі звѣрята	1000	661	339
Для забавы	200	87	113
Разомъ	8226	5119	3108

Станъ ма́єтку товариства, по вѣдтрученю розходѣвъ, представляє ся такъ :

Книжка вкладокъ вы́казує готѣвки	125-61 злр.
Книжка выдавництвъ готѣвки	113-72 „
Вартѣсть ма҃газину по вѣдтрученю рабату и страты 50%	251-67 „
Разомъ	491.— злр.

По справозданяхъ прийшли на порядокъ дневный внесєня членѣвъ. Першій забравъ слово проф. Ол. Барвѣньскій, умотивувавши широко, поставивъ внесєнє, щобы выдѣлъ товариства домагавъ ся у належныхъ властей о заснованє бодай одной жѣночон семінаріѣ учительской у вєхѣдній части нашего краю зъ рускимъ языкомъ выкладовымъ.

П. Григ. Врецьона вносивъ, щобы въ Институтѣ товариства имени св. о. Николая завести хоральный співъ церковный, зложеный зъ плеканцѣвъ Института, — на що заявивъ голова товариства о. Чапельскій, що такий хоръ заведено въ Институтѣ ще минушого року.

Проф. Ол. Барвѣньскій мотивувавъ и поставивъ другє внесєнє, щобы загальні зборы товариства вѣдбували ся на будучє въ мѣстахъ провинціо нальных, якъ се було вже предметомъ розбирания попереднихъ загальныхъ зборѣвъ.

П. Кирчѣвъ поставивъ внесєнє, щобы, зъ огляду на непрактичѣсть интенціѣ часописи „Учителя“ служати интересамъ шкѣльництва народного и интересамъ шкѣльництва середного та на неможливість выконуваня сєи задачѣ безъ кривды для одного або другого напряму, подѣлити „Учителя“ на двѣ зовѣмъ окремї часописи, а именно на часописє присвячену выключно сиравамъ шкѣльництва народного, а другу выключно сиравамъ шкѣльництва середного, и щобы въ тѣй цѣли выдавати на перемѣну кожду що тыждня,

На се заявивъ проф. Грушкевичъ, що се зъ огляду на фонды товариства неможливе до осушения и зробивъ поправку до сего внесеня, щобы теперѣшньому „Учителю“ надати напрямъ часописи, присвяченой переважно справамъ школьництва народного.

Проф. Д. Гладилевичъ виѣсъ, щобы видѣль товариства постаравъ ся конечно о заведеиъ, пѣдъ опѣкою товариства, Института дѣвочого, на ладъ Института для хлопцѣвъ. Внесенє се принято зъ одушевленємъ, узнаючи сиривдѣшну и конечно потребу такогo института.

Вкѣнци виѣсъ ще проф. Ол. Барвѣньскій, щобы видѣль домагавъ ся у краєвыхъ властей привернення въ плянѣ наукъ для видѣловыхъ школъ женськихъ науки руского языка, позаякъ сю точку выкинено зъ плянѣвъ уже въ найновѣйшихъ часахъ, хочъ передъ тымъ она обовязувала бодай на папери. — Внесеня п. Барвѣньского принято.

По сѣмъ оголошено выбѣръ нового видѣлу, до котрого увѣйшли : яко голова о. Иванъ Чапельскій; до видѣлу: Барвѣньскій, Грушкевичъ, Заклинскій, Паньковскій, Лучаковскій, Сальо, Витошинскій, Кирчѣвъ, Врецьона и Танчаковскій; яко заступники видѣловыхъ: Громницкій, Тисовскій и Гамота.

Предсѣдателемъ Институту выбранный о. Ал. Торонскій.

На першѣмъ засѣданю дня 8. жовтня с. р. уконституовавъ ся ново-выбранный видѣль ось такъ: заступникомъ головы выбрано п. Барвѣньского, секретаремъ Врецьону, касіеромъ Паньковского, маѣзинеромъ Заклинского. Выбрано комитетъ редакційный зъ пп. Сальо, Врецьоны, Кирчова, Танчаковского, Витошинского.

Друге засѣданє видѣлу вѣдбуло ся пѣдъ предсѣдательствомъ о. Чапельского 15. жовтня с. р. 1. Рѣшено пѣсля ухвалы загальныхъ зборѣвъ старати ся о креованѣ новои женской сємїнарїѣ зъ рускимъ языкомъ выкладовымъ. До выготовленя вѣдновѣднои петицїѣ до Сѣйму кр. упрошено самого внескодателя проф. Барвѣньского. 2. Щобъ члены товариства мали яку-такую матерїальну користь зъ товариства педагогічного рѣшено знизжити имъ предплату на „Учителя“ зъ 3 злр. на два, коли зъ початкомъ року зложать членську вкладку и предплату въ квѣтѣ 2 злр. 50 кр. 3. Ухвалено внести петицію до Сѣйму о запомогу на „Учителя“. 4. Рѣшено такожъ внести петицїѣ о змѣну деякихъ артикулѣвъ школьной уставы, що до квѣнквенїѣвъ и знизженя лѣтъ службы. Петицїями сими принялись заняти пп. Витошинскій, Танчаковскій и Кирчѣвъ.

Трете засѣданє вѣдбуло ся пѣдъ предс. о. Чапельского дня 24. жовтня. 1) П. Витошинскій вѣдчитавъ выготовлену петицію въ дѣлѣ змѣны деякихъ артикулѣвъ школьной уставы а именно а) що до признаня ремунерацїѣ на помешканє учителямъ народнымъ, котрї не мають тогожъ въ натурѣ; б) що до пропущеня цензуры „skuteczna praca“ або змѣненя тоижъ словомъ „nienaganna“ пѣсля стилїзацїѣ давнѣйшой уставы школьной; в) що до змѣны 12 арт. алїнея 5 въ напрямѣ пропущеня въ стилїзацїѣ вѣдъ слова „коли (jeżeli) до додаткѣвъ“; г) що до уменьшеня лѣтъ службы учительѣвъ зъ 40 на 30. Стилїзацію сєи петицїѣ поправлено и ухвалено внести єѣ до Сѣйму кр. на руки посла Романчука. 2) Принято въ члены: Илька Зубатого зъ Горожаньны Великой, Василя Кутного зъ Руды, Павла Кирчова, Гїгу Юсефа

зъ Ходорова, о. Алексея Тороньского зб Львова, Антона Лавровського зб Львова, д-ра Ивана Скоморовского зб Кутъ, о. Мирона Литиньского зб Мужилловичъ и Ивана Литиньского. 3) Принято до вѣдомости, що до Сойму внесено петиціи о запомоги а) на „Учителя“ и б) на выдане карты географічной.

НОВИНКИ.

— **Его Величество Цѣсарь** зволивъ удѣлити зъ своихъ частныхъ фондѣвъ громадамъ Посада Новомѣска въ повѣтѣ добромильскѣмъ, Лясковцѣ въ повѣтѣ теревовельскѣмъ, на будову школы запомоги въ квотѣ по 100 зр.

— **Дня 14. с. м.** вѣдбуло ся отворене Сойму. По представленю Соймови нового маршалка кр. кн. Сангушка Евст. намѣстникомъ отворивъ кн. маршалокъ засѣдане довшю промовою розвиваючи поглядъ на вѣдносны економичный, сусѣбный и админістраційный краю. Въ той промовѣ згадавъ кн. маршалокъ такожъ и про школы именно, що помножено число шкѣлъ а въ остатныхъ рокахъ ухвалено въ Соймѣ нѣдъ булавою попередника гр. Тарновского дѣи уставы, одну о вѣдносинахъ учительнѣ народныхъ и о катихитахъ. По промовѣ маршалка забравъ голосъ намѣстникъ и межъ иншими справами що до просвѣты подавъ, що предкладае два справоздана Рады шкѣльной краевой а именно справоздане о станѣ шкѣлъ середныхъ въ минувшихъ лѣтахъ шкѣльныхъ и о станѣ шкѣлъ народныхъ въ минувшѣмъ роцѣ шкѣльнѣмъ.

Шкѣльництво народне въ Австрій представляе въ роцѣ шкѣльнѣмъ 1889/90 такі дати: Дѣтей въ вѣтѣ шкѣльнѣмъ було 3.335.673; въ того числа 21.895 не ходило до школы по причинѣ хибѣ тѣлесныхъ а 365.593 безъ пѣякои причини. Найбѣльшій процентъ дѣтѣй, що не ходили до школы припадае на Крайну (17⁰/₁₀₀), Далмацию (23⁰/₁₀₀), Галичину (40⁰/₁₀₀), Побереже (30⁰/₁₀₀) и Буковину (52⁰/₁₀₀). Щобы спонукати родичѣвъ до посыланя своихъ дѣтѣй до школы выдано 185.164 оречень карныхъ, зъ чого припадае $\frac{1}{3}$ на кару арешту а $\frac{2}{3}$ на гривну. Будникѣвъ шкѣльныхъ було 18.079, а именно 16.688 для шкѣлъ народныхъ звичайныхъ, 415 для шкѣлъ выдѣловыхъ, 476 для шкѣлъ частныхъ. Помежъ вѣсми школами було 88⁰/₁₀₀ мѣшанныхъ, 68⁰/₁₀₀ мужескихъ а 5⁰/₁₀₀ женскихъ. На 16.688 шкѣлъ народныхъ звичайныхъ було 8.490 одно-класовыхъ 3.916 дво-класовыхъ а прочѣй були бѣльше-класовѣ. Въ школахъ учило 44.838 учителейъ а 13.913 учительокъ. На одного учителя припадало пересѣчно 72 дѣтѣй. Межъ учителями мало 83⁰/₁₀₀ патентъ квалифікаційный, 11⁰/₁₀₀ испытъ зрѣлости а 5⁰/₁₀₀ не мало жадной квалифікаціи. Въ Тиролю бѣльше нѣжъ $\frac{1}{4}$ часть учителейъ не мала жадной квалифікаціи.

— **Зборы моравскихъ учителейъ шкѣлъ середныхъ** вѣдбули ся въ Бернѣ 8. червня. Зборы були числений, кожда школа середна мала одного або бѣльше делегатѣвъ. Ухвалено цѣлый рядъ вѣсѣковъ, що мають на цѣли полішнене быту матеріальнаго. Межъ иншими рѣшено старати ся о те, щобы каждый учитель по 15-лѣтній службѣ переходивъ до VIII. ранги діети, щобы утворено для каждой школы середной, въ котрой суть паралельки, провизоричный посады учителейъ зъ повною платою, щобы при обсаджуваню посадъ сталыхъ передовѣстѣ на лѣта службы звертано увагу и т. п. Такой зѣзды рѣшено вѣдбувати що року.

— **Министеръ Вѣроисп. и Просвѣты** выдавъ обѣзникъ до всѣхъ властей шкѣльныхъ, въ котрыхъ поручае молодежи вправы гимнастичный, плаванне и ховзанку.

— **Проектъ памятника для Колумба** выгадавъ архітектъ испаньскій въ Бальбао, Альберто де Палакю, при нагодѣ 400-лѣтнихъ роковинъ вѣдкрыта Америки. Памятникъ має бути незвычайно оригинальный. Буде се куля желѣзна о промѣрѣ 300 метрѣвъ, а стоить буде на подставѣ 80 метрѣвъ высокій. На вершкѣ кулѣ буде стоить корабель, якимъ сей славный Генуїенець зайхавъ до Америки.

На ровнику довкола кулѣ буде платформа, широка 14 метрѣвъ а довга 1 кілометрѣ. Вѣдъ ровника до північного полюса буде ити спіральна лінія 3000 метрѣвъ довга, котрою буде можна дѣстатись на верхъ. Внутрь кулѣ, крѣмъ желѣзницѣ, довгои 6000 метрѣвъ, має здвигатись статуа Колумба и бібліотека зъ книжками на всѣхъ языкахъ, де лишъ писано про Колумба. Крѣмъ того будуть реставраціѣ, салѣ и т. п. а 100.000 особѣвъ буде могло наразѣ оглядати внутрь памятника. — Кошты будовы обчислені на 31,400.000 песетѣвъ, с. е. до 12,560.000 злр.

— Въ звѣринци варшавскѣмъ выдыхали послѣдними днями майже всѣ хищный звѣрѣ. Львы, тигры, гієны и т. п. выгибли по короткѣй хоробѣ. Ветеринарѣ догадують ся, що причиною того була годѣвали звѣрѣвъ мясомъ зъ коней зараженныхъ носатизною. При тѣй нагодѣ пригадують часописи, що головною точкою торговлѣ хищными звѣрами есть Гамбургѣ. Цѣны за сей „товаръ“ суть теперь такі: Львы и тигры продають ся по 1.900 фр. за штуку, леопарды по 450 фр., пантеры: цятката 600 а чорна 6.000 фр., гінопотанъ вѣдѣ 8.750—25.000 фр., слонъ африканскій 1.250 а индійскій 6.000 фр.; малыи маліи коштують по 20 фр. и бѣльше а цѣны за шимпансы и орангутаны доходятъ до 2.500 фр. за штуку.

ШКОЛЬНІЙ ВѢСТИ.

— **Конкурсъ.** Ц. к. Рада школьна окружна въ Бродахъ оголошує дня 27. вересня с. р. до ч. 2.071 конкурсъ зъ терміномъ до поданъ д. 15. листопада с. р. на слѣдуючій посады: а) При 7-класовѣй школѣ женскѣй въ Бродахъ посада старшого учителя зъ платою 600 злр. и 10% додаткомъ. (Кандидатки, посѣдаючій патентъ до школъ выдѣловыхъ зъ груны III. або II., будуть мати першынство). — б) При школѣ 5-класовѣй мужескѣй въ Бродахъ посада старшого учителя зъ платою 600 злр. и 10% додаткомъ. — в) При 7-класовѣй школѣ женскѣй въ Бродахъ посада учителя релігій рим.-кат. зъ платою 600 злр. и 10% додаткомъ. — г) При школахъ 1-кл. етатовыхъ: въ Бѣлавцяхъ, Бордулякахъ, Старобродахъ зъ пл. 300 злр., въ Ляшкахъ зъ пл. 287 злр. 20 кр. + 12 злр. 80 кр. и въ Поповцяхъ зъ пл. 270 злр. + 30 злр. — д) При школахъ філіальныхъ: въ Чистопадахъ, Грималовцѣ, Голубици, Ясеницу, Язловчику, Кутищахъ, Литовиску, Орѣховчику, Цѣскахъ зъ пл. 250 злр., а въ Батинѣ 238 злр. + 12 злр., Гутѣ пеняцкѣй 248 злр. + 2 злр., Кустинѣ 242 злр. + 8 злр., Стыберѣвцѣ 247 злр. 90 кр. + 2 злр. 10 кр., Увини 232 злр. + 18 злр., Вербѣвчику 247 злр. + 3 злр. — е) 1) Посада молодшого учителя при 2-кл. школѣ въ Лопатинѣ зъ пл. 240 злр. и 2. такожъ посада въ Залѣзцяхъ новыхъ зъ пл. 300 злр. и 10% додаткомъ. — Языкомъ выкладовымъ есть въ Бродахъ, Бордулякахъ, Гутѣ пеняцкѣй, Старобродахъ, Лопатинѣ и Залѣзцяхъ новыхъ языкъ польскій, въ иншихъ же школахъ языкъ рускій.

Ц. к. Рада шк. окружна въ Калущи розписує дня 22. вересня с. р. до ч. 740 конкурсъ зъ шести-недѣльнымъ терміномъ до поданъ на слѣдуючій посады: 1) На посады старшихъ учителей при етатовыхъ школахъ въ Тужиловѣ и Завадѣ, зъ рѣчною платою по 300 злр. и вѣльнымъ помешканемъ. — 2) На посады учителей при школахъ філіальныхъ въ Бережницѣ шляхоцкѣй, Берлогахъ, Добровлянахъ, Довнотовѣ, Камѣни, Копанцѣ, Медини, Перевѣзци, Рѣвни, Сѣвцѣ калускѣй, Угрюновѣ середнѣмъ, Вистовѣ и Збѣжи зъ пл. 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ. — 3) На посаду учителя молодшого, евентуально учительскіи молодшой при 2-кл. школѣ въ Войниловѣ, зъ пл. 270 злр. и 10% додаткомъ на помешкане.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Яворовѣ оголошує д. 1. жовтня с. р. до ч. 814 конкурсъ зъ терміномъ до поданъ д. 15. листопада с. р. на слѣдуючій посады: А) Посады особного учителя релігій рим.-кат., а особного учителя релігій греко-кат. при 5-кл. школѣ мѣшанѣй въ Яворовѣ, зъ пл. рѣчною 500 злр. и обовязкомъ удѣляния науки релігій: въ 5-кл. школѣ мужескѣй 9 годинъ тыжневно;

въ 4-кл. школѣ женской 9 годинъ тыжднево; въ 2-кл. школѣ мѣшаной на передмѣстю Наконечномъ въ Яворовѣ 2 годины тыжднево и водбуваня двоухъ ексортъ тыжднево. До обоухъ повысшихъ посадъ привязанъ суть dodatki 5-лѣтній по 50 злр. и 10% на помешкане. О посадки тѣ можуть убогати ся лише канонично ординованіи священники свѣтскіи або монахи. — В) Посады учителя, взглядно учительки молодшой, при 3-кл. школѣ етатовой въ Краковѣ, зъ рѣчною платою 200 злр. и 10% на помешкане. — В) Посады учителя, взглядно учительки, при 1-класовой школѣ етатовой, зъ пл. рѣчною 300 злр. и вольнымъ помешканемъ: въ Брухналю, Бердиховѣ, Боновѣ, Хотинци, Ляшкахъ, Любняхъ, Молошковицахъ, Моравцахъ, Пѣдлубахъ, Поруднѣ, Прибичахъ, Свѣдници, Сѣдлскахъ, Тростянци. — Г) Посады учителя, взглядно учительки, при 1-кл. школѣ філіальной, зъ пл. 250 злр. и вольнымъ помешканемъ: въ Цетулѣ, Черчику, Грушовицахъ, Мужилоничахъ народныхъ, Новосѣлахъ, Передбужу, Щенлотахъ. — Въ школѣ въ Краковѣ и Брухналю языкомъ выкладовымъ есть языкъ польскій, у вѣсѣхъ иншихъ языкъ рускій. Учитель школы етатовой въ Тростянци має до власного ужитку 6 морговъ землѣ, въ наслѣдокъ чого водтягають ему рѣчно зъ платы 2 злр. 65 гр.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Долинѣ розписуе д. 7. жовтня с. р. до ч. 862 конкуретъ зъ терміномъ шести-недѣльнымъ на слѣдующій посады: 1. При школѣ етатовой зъ рѣчною платою по 300 злр. и вольнымъ помешканемъ въ Витвици, Воли задеревачкой и Надѣвѣ. — 2. При школѣ філіальной зъ рѣчною пл. по 250 злр. и вольнымъ помешканемъ: въ Брошновѣ, Чолганахъ, Калыѣ, Новоминѣ, Пацковѣ и Рахини. — 3. На посаду учителя молодшого при 2-класовой школѣ въ Перегіньску, зъ рѣчною пл. 240 злр.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Товмачи оголошуе д. 28. вересня с. р. до ч. 934 конкуретъ зъ терміномъ до поданъ до 15 листопада на слѣдующій посады, 1. При школѣ 4-класовой въ Товмачи 2 посады молодшихъ учителей зъ платою по 270 злр. и 10% на помешкане. — 2. При школахъ 1-кл. етатовыхъ зъ вольнымъ помешканемъ и готѣвкою 300 злр.: въ Бортникахъ, Делянѣ, Горигандахъ: Гостовѣ, Озерянахъ, Колинцахъ, Кутискахъ, Вѣкянахъ, Стриганицахъ; — въ Грабичу готѣвкою 298 злр. 12 гр., за грунтъ 1'88, въ Лицку шляхоцкомъ готѣвкою 294 злр. 14 гр., за грунтъ 5'81 злр., въ Олешовѣ гот. 300 злр., въ Тарновици польной гот. 282 злр., за збѣже 18 злр., въ Рошиновѣ готѣвкою 290 злр., за збѣже 10 злр. — 3. При школахъ філіальныхъ: въ Марковцахъ и Воронѣ зъ платою по 250 злр.

— Именованя. Ц. к. Рада школьна краєва именовала тимчасового учителя молодшого, Созанта Ходоровскаго въ Яснѣцахъ сталымъ учителемъ молодшимъ, управляющимъ школою філіальною въ Реневѣ; тимчасового учителя, Ивана Фаловича зъ Тарновицѣ лѣсномъ, сталымъ учителемъ школы етатовой въ Камѣннѣ; тимчасового учителя, Винцентого Бережницкого въ Брошневѣ, сталымъ учителемъ школы етатовой въ Спасѣ; тимчасову учительку молодшу, Марію Дыдынську въ Бродахъ, сталою учителькою молодшою 7-класовой школы етатовой женской въ Бродахъ; тимчасову учительку, Емілію Дьорховну въ Черниці, сталою учителькою школы етатовой въ Голосковичахъ; тимчасову учительку молодшу, Ванду Вайгльвну въ Бучачи, сталою учителькою молодшою 4-класовой школы женской въ Бучачи; тимчасового учителя молодшого, Кароля Рокницкого въ Пасѣчнѣ, сталымъ учителемъ молодшимъ, управляющимъ школою філіальною въ Пасѣчнѣ; тимчасового учителя, Григорія Метельскаго въ Паликоронахъ, сталымъ учителемъ школы етатовой въ Черниці; тимчасову учительку молодшу, Вераніку Яницку въ Бучачи, сталою учителькою молодшою 4-класовой школы етатовой женской въ Бучачи; тимчасову учительку, Марію Бобинську въ Марковцахъ сталою учителькою школы етатовой въ Угорникахъ.

— Испыты клявзуровъ и устий для кандидатѣвъ учительскаго звани въ гімназіяхъ и школахъ реальныхъ передъ краковскою комісією испытующою зачнутъ ся 20. падолиста с. р.

Выдае „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Теофілъ Грушкевичъ.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, підъ тараромъ К. Беднарского.

Предплата:

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цвѣлый рѣкъ 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н Ъ

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция

и

Администрация
ул. вороньская
ч. 27.

Неопечатанная ре-
кламация без-
платная.

Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяца.

Начеркъ Економіѣ практичной

послѣ Мавр. Блюка, написавъ В. Т.

(Дальше).

„Припустѣмъ теперь, що споживатель заплатитъ готівкою, тогда пекаръ буде мавъ потрібный грошъ до заплаченя мельника, котрый зновъ рѣльнику довгъ свѣй заплатитъ. Якъ жежъ рѣльникъ продавъ квѣтъ мельника гандляреви худобы, тогда гандляръ дѣстане грошъ вѣдъ мельника, а тымъ способомъ грошъ споживателя сплатять вѣсѣ тѣ квѣты.“*)

Ивась. — Та й справедливо, чтобы споживатель все заплативъ, скоро все робить ся для него.

Учитель. — Дѣйстно. Тожъ видимо, якъ кредитъ улегчае вытворюванѣ (продукцію), помагаючи вытворителямъ до одержаня матеріялу до працѣ. — Въ примѣрѣ, котрый мы навели, рѣчи такъ ся мають, якъ бы мельникъ гогоривъ до рѣльника: „Я змелю твоѣ збѣже, а пекаръ заплатитъ менѣ за мою працю“; — пекаръ же говоритъ: „Унечу хлѣба, а споживатель вѣсѣмъ намъ заплатитъ.“ — Але хто менѣ скаже, чому споживатель повиненъ платити готівкою?

Петро. — Чтобы вытворитель могли отримати заплату.

Учитель. — Добре, та не лишъ для того. Споживатель, котрый купуе на кредитъ, задовжуе ся, а довгъ сей не приносить ему хѣсна, лишъ страту; довгъ бо пѣдъ тымъ лишъ условіемъ може бути позиточнымъ, коли чинить возможнымъ заробокъ; а дѣе ся то лишъ тогда, якъ должникъ дѣстае матеріялу до працѣ, до вытворюваня. Споживатель однакъ беручи на кредитъ, задовжуе ся не на то, чтобы вытворити, чтобы мати заробокъ, але на то, чтобы спожити; а то, що споживе ся, вже не истнуе.

Андрѣй. — Тожъ то я розумѣвъ, та лишъ не умѣвъ сказати.

*) При кредитѣ одже, котрый робить возможнымъ заступлене кѣлькохъ выплатъ выданемъ квѣту, ошаджуе ся рухъ готівки, що есть рѣчею великой ваги. Ошаджуе ся и. пр. кошта пересылки грошей; не треба грошей тримати въ дома, а тымъ самымъ менше есть ся нараженнымъ на крадѣжъ и згубу.

Учитель. — Видите, одже: пожиточнымъ есть кредитъ только тогда, коли має на цѣли вытворюванє; всякій иншій кредитъ есть шкодливый, а хто его уживає, поповняє блудъ и приготавлиє собѣ шкоду и страту.

Капіталъ.

Въ Недѣлю зѣбрало ся много еусѣдовъ вѣдъ тѣсно великого дуба. Дѣти не вѣходили до забавы, бо розказовано любопытнѣй рѣчи. Розказувано о кѣлькохъ особахъ, проходячихъ зъ окрестности, котрѣ були убогѣ въ дитинствѣ, а котрѣ зъ часомъ працею и ошадностею дѣйшли до добробыту, а навѣтъ до достаткѣвъ. Що йно довѣдали ся, що Кароль, сынъ столяря, купивъ хату и великій кусень поля за 2000 злр.; 1000 злр. заплативъ готѣвкою, а решту прирѣкъ выплатити въ означеныхъ речинцяхъ.

— Звѣдкижъ вѣтъ только зѣбравъ? запытавъ одинъ.

— Кароль крѣпкій и розсудный хлопецъ, вѣдповѣвъ старый Андрѣй, котрый зъ его вѣтцемъ живѣ въ великѣй прязни. Вѣдъ чотырохъ лѣтъ працює, заробляє по 2 и 3 злр. денно, а и одного на себе не выдасть.

Всѣ згодили ся на то, що Кароль зробить маєтокъ, если такъ дальше буде поступати. Наразъ всѣмъ дѣтямъ захотѣло ся зробити маєтокъ.

— Треба лишь працювати и щадити, сказавъ Андрѣй.

— Особенно щадити, вѣдказавъ учитель. Хочъ ся и працювало, якъ що дия выдасте то, що заробите, не зберете нѣколи капіталу. Буде такъ, якъ каже приповѣдка: Мацько заробивъ, Мацько збѣвъ. — Праця дає грѣшь, але ошаднѣсть его заховує и помножує.

— Капіталъ то грѣшь? запытавъ Павло.

— А щожъ бы иншого, кликнуло кѣлькохъ присутныхъ.

— „Не все“, вѣдказавъ учитель. А же всѣ дужали, що вѣтъ жартує, додавъ выймаючи 1 злр.: „Маю ту 1 золотый, то грѣшь, тажъ правда?“

— Такъ, такъ есть, закликали всѣ.

— „Якъ за то куплю хлѣба и спожию его, грѣшь сей не буде капіталомъ; якъ жежъ противно, за сей золотый куплю книжку до науки, куплю знарядъ до працѣ, бо для менѣ книжка, то такъ якъ молотъ для коваля, а гибель для столяря, а що знаряды до працѣ творять капіталъ, тожъ и сей золотый, котрый оберну на закупленє книжки есть капіталомъ. Грѣшь, котрѣ выдаемо на заспокоєнє нашихъ потребъ, не суть капіталомъ, лишень доходомъ.“

То, що чули зъ устъ учителя, не входило якое слухачамъ въ голову. Мусѣвъ вѣтъ тому зачати вѣдъ выказаня, що грѣшь самъ собою до нѣчого не служить, що не можна его фети, анѣ нимъ писати, анѣ цыловати, анѣ пити, анѣ землѣ монетами управляти и що грѣшь есть потрѣбнымъ для того лишь, що есть средствомъ до набуваня рѣчей потрѣбныхъ. Грѣшь одже представляє разъ хлѣбъ, другій разъ знарядъ, або що иншого еще, пѣсля того, чи той, що его поєдає, призначує его на закупъ хлѣба або иншого предмету.

Представивши и пригадавши тѣ основнѣй понятя, всѣмъ вѣдомъ и для всѣхъ зрозумѣлѣ, учитель обертаючи ся до одного зъ присутныхъ, котрый бувъ ткачемъ сказавъ: „Вы еусѣде ткаете полотна. Чогожъ вамъ до той працѣ потреба?“

Ткачъ. — Варстату и нитокъ.

Учитель. — Такъ одже до тканя не выстарчать вамъ праця и руки; вамъ потреба доконче нитокъ, котрїи суть матерїаломъ, ткачѣвъ и варетату, котрый есть ихъ орудїемъ, ихъ машиною. Тожъ нитки и варетатъ, рукодѣлня, въ котрѣй мѣстять ся варетатъ, и живнїсть потрѣбнїй, щобы дѣждати ся заплаты, творять вашъ капїталъ. Безъ того всего не можете вытворювати, не можете ткати полотна. А вжежъ то все, що есть потрѣбнымъ до вытвореня (крѣмъ особистою працѣ), есть капїталомъ.

Петро. — То й плугъ, волю, вѣдцѣ, такожъ капїталъ.

Учитель. — Безперечно. Припустѣмъ, примѣромъ, що якїсь молодой хлопець працює, що заробляє грошѣ, и що вѣдкладає що-день 2 злр. По уплывѣ сто днѣвъ збере 200 злр. Чи се капїталъ? Нѣ, ще не знаю, буде то залежати вѣдъ ужитку, якїй зробить зъ тыхъ грошей. Поки ихъ держить замкнений у себе въ скрини, або зашитї въ сѣннику, суть они лишъ средствомъ до купованя. Може выдати грошѣ на свои приємности, въ такѣмъ разѣ не творили они капїталу, але якъ вѣнъ ихъ зложить до касы щадничой и рѣчно буде побирати 10 злр. (проценту) вѣдсоткѣвъ, тогды грошѣ его суть капїталомъ, бо вытворюють для него зыскъ. Якъ опѣсля до тыхъ грошей доложить ще пѣзївїйшїй ощадности и въ кѣнци закупить варетатъ ткацкїй и нитки, тогды змѣнить капїталъ грошовый на капїталъ промысловый, котрый, сказавши правду, вытворює далеко бѣльше.

„Зъ того выходить, що ощаднѣсть творить капїталъ. Кто щадить, вѣдкажує собѣ, але zarazомъ збирає. Зъ малыхъ цеголокъ взносять ся найбѣльшїй будѣвлѣ, а малї потѣчки зливаючи ся творять великїй рѣки. Не треба много заробляти, абы можъ вѣдкладати; можна вѣдкладати навѣтъ мало заробляючи; о то лишъ ходить, щобы выдавати менше, нѣжъ ся заробляє.

Розличнїй роды капїталѣвъ.

Зѣбранїй мовчали черезъ хвилю, роздумуючи надъ словами учителя; на конецъ одинъ зъ господарѣвъ заявивъ, що не може поняти, якимъ способомъ можуть нитки творить капїталъ на рѣвнѣ якъ варетатъ ткацкїй, або зъ вѣдки зѣбже має бути капїталомъ, такъ само якъ поле: „Варетатъ и поле неустанно служатъ, а нитки и зѣбже переробляють ся на сукно и муку, перетворюють ся и никнуть.“

Учитель вѣдповѣвъ: „Вже иншїй такъ само якъ вы запримѣтили рѣжницѣ заходячїи межи тыми родами капїталѣвъ, томужъ то розрѣжнили ихъ особными назвами капїталѣвъ сталыхъ и несталыхъ або бѣжучихъ. Возьмѣмъ примѣромъ капїталъ ткача. Складає ся вѣнъ переважно зъ варетату и нитокъ (иншїй предметы залишаю). Одже варетатъ стало позбѣтає въ робѣтни, не рухає ся зъ неи; нитки, противно, приходятъ до робѣтнѣ, зѣстають переробленїи на сукно, вѣдходять и иншїй нитки ихъ заступають. Нитки и сукно переходять зъ рукъ до рукъ, якъ грошѣ обѣгають. Зауважте добре, що обѣгати значить ту стѣлько, що змѣняти властителя.

„Варетатъ есть одже капїталомъ сталымъ, а нитки капїталомъ несталымъ, бѣжучимъ. Той послѣдний рѣдъ капїталѣвъ называютъ такожъ капїталомъ оборотовымъ.

„Розумѣє ся, не самъ лишъ варетатъ есть капїталомъ сталымъ ткача. Кто менѣ назве иншїй предметы, котрїи належить за сталый капїталъ уважати.

Петро. — Робѣтню.

Луць. — Такожъ поле и муку.

Пилипъ. — Машину парову.

Учитель. — И въ загалѣ всѣ предметы, котрѣ тревало служить до той самой цѣли, котрыхъ не змѣнюеся що-денно и котрыми ся не гандлюе. Противно, до капіталу оборотового зачисляеся такъ само худого вола, котрого ся купуе, щобы его выкормити и продати, якъ и нитки ткача, и шкуру шевця, и сукино кравця, и уголь служащій за ональ, и оливу до машинъ, а такожъ и грошѣ потрѣбнѣи на податки, на оплачене робѣтниківъ и службы, на купно насѣня, на покритѣ тысяча непредвидженыхъ выдатковъ. — Теперь завдамъ вамъ трудне пытанѣ. Поѣздъ, чи то капіталъ сталый, чи оборотовый?

Кѣлькохъ наразъ. — Оборотовый.

Учитель. — Судите посылъ нозорѣвъ. Я на вашѣмъ мѣсци запытавъ бы насампередъ, до кого той поѣздъ належить и до чого служить. Якъ менѣ вѣдновѣдати, що належить до фабриканта поѣздѣвъ, буду знати, що поѣздъ той есть товаромъ, а тымъ самымъ капіталомъ въ обѣгу. Власнѣсть того поѣзду обѣгае, переходитъ зъ рукъ до рукъ. Бѣлижъ противно, довѣдаюся, що поѣздъ належить до фѣрманна, котрый нимъ перевозитъ подорожныхъ, вѣдновѣмъ, що поѣздъ есть капіталомъ сталымъ: есть се орудіе працѣ фѣрманна, тымъ поѣздомъ вѣддае вѣнъ менѣ прислугу, що мене перевозитъ, прислугу, розумѣеся, мною оплачену. Колижъ на конецъ скажутъ менѣ, що поѣздъ належить до богатого дѣдича зъ сусѣднаго села... хтожъ менѣ скаже до якого рода капіталѣвъ маю его зачислити?

Нѣхто не вѣдновѣвъ.

Учитель. — Виджу, що тяжко вамъ знайти вѣдновѣдѣ, и не диво, бо поѣздъ, що служить до прогульки, одже до приємности не есть зовсѣмъ капіталомъ, бо нѣчого не вытворюе. Есть то предметъ назначенный до збужиткованя. Властитель уживае его, поки не збужиеся, с. е. споживае его. Слово споживати не значить лишь ѣсти, але въ загалѣ збужити.*)

Старый Андрѣй. — Дѣйстви въ гандлю споживателемъ называеся той, що послѣдний купуе, се есть, що купуе для збужитя, а не для вѣд-продажи.

Учитель. — А теперь нѣше пытанѣ. Наука лѣкаря, щожъ се за рѣдъ капіталу? Дивуетеся, що наука есть капіталомъ? А чижъ наука лѣкаря не есть орудіемъ его працѣ? Тажъ при помочи науки свои лѣчитъ хорого; вытворюе поворотъ его до здорова, а хорый зъ вѣдчностею платитъ ему за высѣдчену прислугу. Капіталъ лѣкаря, адвоката, учителя, инженера есть капіталомъ умысловымъ або духовымъ (не змысловымъ) и може бути зачисленнымъ до ряду капіталѣвъ сталыхъ, на рѣвнѣ, якъ майже всякѣи орудіа працѣ.

Старый Андрѣй. — Оно въ засадѣ правда. Посылаю сына до школы, кажу его образовати черезъ кѣлька лѣтъ и выдаю на тое много грошей. Сынъ мой зѣ свои стороны працюе и вѣдкладае въ памяти не золотѣнки, але частки знания и науки. По уилывѣ якогось часу есть вже въ станѣ выдобути зъ неи користи. Такъ, теперь розумѣю, що и знанѣе есть капіталомъ.

*) Припоровляю до русчины то само, що приняи захѣдний языки. Латиньске *consumo* знаходитъ у насъ цѣлкомъ вѣдновѣданный выразъ споживати. *Consommateur* въ кождѣмъ значеніи можна по руски вѣддати выразомъ споживатель.

Учитель. — И робѣтникъ знающій докладно свое ремесло и вправный въ нѣмъ такожь має капіталъ: вправність свою, бо єму лѣпше платять, якъ невинному, а особливожь бѣльше нѣжь денному наемникови, котрый до працѣ дає лишь силу рукъ своихъ.

Доходъ вѣдъ капіталу.

По хвили розваги старый Андрѣй закликавъ смѣючи ся: „Капіталъ умысловый має тѣлько одну хибу, що не можна єго позичити на процентъ.

— Але за то не можна єго такожь вкрасти, вѣдповѣвъ учитель. — Бієсь, котрый бувъ и мудрый и богатый, принушений втѣкати зъ родинного мѣста здобутого неприятелями, вийшовъ зъ порожними руками. Коли сусѣды дивувались сему, вѣдповѣвъ: „Забираю зъ собою тую часть мого майна, котрой менѣ анѣ неприятель, анѣ злодѣй не въ силѣ выдерти.“ Забиравъ зъ собою науку и знанє, свѣй умысловый капіталъ.

— Що се значить позичати на процентъ? запытавъ Осипъ.

— Рѣчь се дуже проста, сказавъ отецъ Осипа. Якъ заощадишь 100 злр., а замѣсть купити орудія и матеріалъ робѣчій, позичишь твои грошѣ друтому; позичающій охотно дасть тобѣ за то 5 злр. на рѣкъ. То такъ само, якъ коли бы ты вынанивъ дѣмъ; позичающій платить чиншъ вѣдъ позиченныхъ грошей.

Учитель. — Коли ся наймає землю, надгорода выплачувана властителеви называє ся арендою, або тенутою, коли наймає ся инший якій недвижный предметъ, н. пр. дѣмъ, млынъ, платить ся властителеви чиншъ, а якъ ся позичає грошѣ, або товары, платить ся вѣдсотки або процентъ.

— Я чувъ, якъ говорили, втрутивъ Франусъ, котрый якійсь часть бувъ въ мѣстѣ въ термінъ, що повинно бы ся позичати грошѣ безъ проценту.

Учитель. — Єсть то рѣчею приязни и привязаня. Якъ твоѣ братъ стратить маєтокъ и якъ ты дашъ єму мешканє въ своѣй хатѣ, буде то поступокъ братній; якъ приятель твоѣ єсть въ потребѣ, ты прийдешъ єму въ помѣчь позичаючи єму якусь квоту безъ проценту, вдоволишь склонність серця, и каждый тебе похвалить. Але тогда не робишь интересу промыслового або гандльового, тогда ты не вытворяєшь. Тымчасомъ каждый має право, а часто и обовязокъ вытягати зѣ свого капіталу по можности наибѣльшій користи, щобы лишь честнымъ способомъ.

Старый Андрѣй. — А твои товаришѣ, що суть такі добрі, чи може дармо працюють?

Франко. — То що иншого. Праця мучить, а при тѣмъ робѣтникъ потребує заплату, щобы жити; тымчасомъ позичанє грошей не мучить, а капіталісты часто суть богаті.

Учитель. — Робѣтникови платять, бо вѣддає услуги, и капіталістови такожь платять, бо такожь вѣддає услуги. Вы робѣтники, не розумѣете черєзь працю нѣчого иншого, тѣлько працю ручну, якъ колибъ не можна иншимъ способомъ услужити людемъ, або стати ся для нихъ позиточнымъ. Можна працювати, хоч не руками, и то дуже тяжко навѣть. Завѣрю васъ, що я хоч не орю, анѣ дровъ не рубаю, анѣ не шию, анѣ не гиблюю, неразъ вечеромъ дуже єсмь змученый. Але не кажучи про мене, возьмѣмъ за примѣръ лѣкаря; щожъ бы вѣнъ робивъ, якъ бы жадано, щобы хорыхъ дармо

дѣйствіе? — „Отъ слушайте: Оногда бувъ я въ мѣстѣ, бо мавъ интересъ до богатого купця. Я перейшовъ черезъ бюро, въ котрѣмъ кѣлькохъ субектѣвъ нильно писало, и увѣйшовъ я до габінету купця. Габінетъ сей принаравъ до спальной комнаты; дверѣ, що злучували обѣ тѣ комнаты завсѣгды були отвертѣ и навѣтъ умябьованѣ означало, що ту праця неустання. На полицяхъ теки и всѣлякѣ прѣбѣки; стѣлъ покрытый нотатками, на столику при лѣжку повно книжокъ и листѣвъ надосѣвъвшихъ зѣ всѣхъ сторѣнъ свѣта. То все выражало ясно, що купецъ еще на нѣчь назначувавъ собѣ роботу. Якже думаете, хто довше и тяжше працює, чи купецъ, чи котрый зѣ его субектѣвъ?

Старый Андрѣй. — О, купецъ зѣ певностію; неразъ о тѣмъ я мѣгъ пересвѣдчитись.

Учитель. — Безперечно. Вечерѣмъ субектъ вертає до себе безъ журбы, вѣдпочиває, кладе ся и спить спокѣйно. Купецъ дальше роздумує надѣ тѣмъ, що зробивъ, що предпринявъ; якъ має дальше поступити, мыслить о подѣяхъ загалъ обходячихъ, и якъ-разъ въ дни, коли я его видѣвъ стративъ бувъ дуже значну суму. Кто знає, може одна або двѣ подѣбнѣй страты довели бы его до убожества.

Петро. — Та щожъ купецъ вытворює, працюючи такъ тяжко?

Учитель. — Дуже много, за его старанѣмъ маємо каву, рыжъ, корѣнѣ, вѣнѣ причиняє ся до того, що цукоръ дешевѣй и много иншихъ рѣчей. А то все, то праця головою.

Франко. — Все то добре и я понимаю, що тѣ, що головою працюють, с. є. що вѣддають услуги здѣбностею або знанѣмъ, одержують заплату въ сей або другій способѣ, але грѣшь не працює. Чомужъ одже платити тому, що пожичає грѣшь? Чому грѣшь приносєть процентъ?

Учитель. — Молотъ не працює, а нѣ голка, але рука, котра орудіє держити и розумъ, котрый керманить, або повиненъ керманити рукою. Тожъ и грѣшь єсть орудіємъ, або радше представляє орудіє, котре за него можна набути, а розумъ постановляє, якъ ихъ уживати.

„Возьмѣмъ примѣромъ купця, о котрѣмъ я вѣмъ казавъ. Вѣнѣ знаєтъ, що на торгахъ нашихъ забракне кавы; инше одже до вытворителя кавы, до плянтатора въ Бразиліи, замовляючи єѣ на 10.000 злр., каже наладовати каву на корабель и перевезти до Европы. — На мори буря, або иншій выпадокъ губить корабель и кава пропадає. Купецъ тратити 10.000 злр., спроваджуючи одже каву наражавъ ся на страту, и то хочачи вѣддати услугу. Коли однакъ иншимъ разомъ корабель щасливо доплыне, каждый охотно платити купцеви и за каву и за услугу; але чи купцеви не належить ся нѣчого бѣльше?

Франко. — Чому бы нѣ, треба єму звернути тоє, що стративъ на першѣмъ кораблі.

Учитель. — Дѣйстно; тожъ купецъ продаючи каву, котру въ далѣкихъ краяхъ закупивъ и до насъ сировадивъ, бере высшу цѣну, щобы зрівновѣжити можливѣй страты, на якѣ наражає ся.

(Дальше буде.)

Шкôльництво народне.

I. Публичнй и приватнй школы народнй.

Рада шкôльна краєва доручила посламъ соймовымъ справозданє своє о станѣ вихованя публичного въ р. 1889/90, даты найсвѣжшій, котрй дають докладный образъ стану нашого шкôльництва въ хвили теперѣшнôй. Подаємо найважйшй уступы справозданя за „Dziennik-омъ Polsk-имъ.“

Въ минушôмъ роцѣ шкôльнôмъ було 7 шкôль видѣловыхъ: 6 женськихъ, 1 мужеска (въ Сокали). Та послѣдна важна черезъ те, що предподає ся въ нѣй наука зручности, т. є. slôjdy, зъ котрой користають не тôлько ученики, но такожъ и учитель, для котрыхъ уряджують ся спеціальнй курсы. Женскй школы видѣловй вдоволяють не тôлько що до напрямую высшего вихованя, но стали ся крôмъ того передъ иншыми школами женскими огнищами направлень практичныхъ щô до розвою науки робôтъ жѣночыхъ. За сю працю хвалить справозданє передовсѣмъ школы видѣловй св. Схоластики въ Краковѣ и кор. Ядвиги у Львовѣ.

Шкôль народныхъ звичайныхъ публичныхъ було минушого року шкôльного въ загаль 3692, передъ 10 роками було ихъ тôлько 2853, число проте шкôль публичныхъ народныхъ взросло о 839, головно въ другôй половинѣ минушого десяти-лѣтя. Въ порôвнаню зъ рокомъ минушимъ побôльшило ся число тыхъ шкôль о 106. Радує насъ сей фактъ, що число шкôль незôрганізованихъ, котрй своимъ урядженѣмъ не вôдповѣдають найпримитивнѣйшимъ вимогамъ, щô разъ меншимъ стає; передъ 10 роками було ихъ 310, теперъ тôлько 180. Найбôльше число шкôль незôрганізованихъ мають округи долиньскй (29), богородчаньскй (15), станіславôвскй (12), коломыйскй (11), бродекй (10).

Число шкôль фiдiальнихъ зростає постоєнно, передовсѣмъ въ округахъ вхôднихъ.

Шкôль, въ котрыхъ вôдбувала ся наука, було загаломъ 3466, зъ тыхъ мѣшанихъ 3299, мужескихъ 88, дѣвочихъ 79. Подѣль проте на мужескй и дѣвочй єсть тôлько по бôльшихъ мѣстахъ; безъ порôвнаня найбôльше число шкôль належить до мѣшанихъ. Языкъ викладовый рускй бувъ въ 1802 школахъ, польскй въ 1586, нѣмецкй въ 35, рускй и польскй въ 87, польскй и нѣмецкй въ 6. Переважно бôльше число шкôль публичныхъ народныхъ (безъ шкôль взôрцевыхъ) було одно-класовыхъ 2898, дво-класовыхъ було 293, шѣсть- и сѣмь-класовыхъ 23. Науку цѣлоденну выказано въ 1832, пôвденню въ 1468, по части цѣлоденну а по части пôвденну въ 166 школахъ. Подѣльна наука вôдбуває ся передовсѣмъ въ школахъ одно-класовыхъ.

Шкôль, де не вôдбувала ся наука, було 208, зъ тыхъ 171 для браку вôдповѣдного будынку шкôльного, а 37 для браку учителя — щô ся дасть пояснити дуже малою дотацією тыхъ шкôль. И ту перше мѣсце займає повѣтъ долиньскй, бо має 14 шкôль, де не вôдбувала ся наука. Въ минушôмъ роцѣ отворено въ загаль шкôль 132; найбôльше число ново-отворенихъ шкôль выказують округи: бохеньскй (10), цѣшанôвскй, яворôвекй, лискй и старомѣскй (по 7).

Въ 626 случаяхъ треба було декотрй школы замкнути: въ 333 случаяхъ стало ся те по причинѣ слабостей заразливыхъ передовсѣмъ дѣтей,

въ 101 случаяхъ по причинѣ дошней слабости або смерти учителя. Два тѣ числа промавляють дуже сумно: передовсѣмъ перше кидаетъ прикре свѣтло на станъ санітарный дѣтей школьныхъ на провинціи.

Загальный образъ организаціи школъ публичныхъ народныхъ въ краю дасть ся представити въ слѣдующій способъ: Далеко ще намъ, що правда, до желанія, яке выражає арт. 12. краёвой ustawy зъ р. 1885, абы каждая громада політична мала свою школу, въ кождѣмъ однакъ разѣ треба признати, же переважаюча часть бѣльшихъ и богатшихъ громадъ сельскихъ має уже свои школы. Найдокористивѣйше представляють ся повѣты гѣрскій и подгѣрцкій, передовсѣмъ въ повѣтѣ лисковѣмъ. Наибѣльшою перепорою въ организаціи школъ въ громадахъ бѣдливѣйшихъ не становлять престаціи на платню учителя, а тѣлько кошта выставленія и удержанія будынку школьного. Такожъ и организація школъ по мѣстахъ и мѣсточкахъ (не вчисляючи Львова и Кракова) не есть наилучшая). Въ богато мѣстахъ и мѣсточкахъ число дѣтей, обовязанныхъ до школы, перевышає кѣлька разѣвъ те, яке ходитъ до школы. Въ школахъ дуже велике переповненіє, число класѣвъ рѣвнорядныхъ (паралельныхъ) дуже часто бѣльше, якъ класѣвъ головныхъ, а класѣвы тѣ веденіи черезъ учительствѣ провізоричныхъ, дешево платныхъ. Дуже некористно представляє ся тоѣ примѣромъ въ Перемышлѣ; мѣсто те, одно зъ найзначивѣйшихъ въ Галичинѣ, не має до нынѣ зъорганизованои публичной школы дѣвочей; одинокимъ закладомъ того рода була школа ПП. Бенедиктинскѣвъ на Засянѣ.

Такъ одже организація школъ народныхъ у насъ далека есть еще вѣдъ спокойного стадіумъ розвою, въ якѣмъ знаходить ся она въ школахъ заходныхъ провинцій нашої монархіи. Тамъ застали власти школьный вѣдѣноснины школьный уже по бѣльшой части управильненіи на основѣ новыхъ уставѣвъ — въ Галичинѣ до нынѣ потреба великой праці организаторской, чтобы доволити найменшимъ вимогамъ. Если ся узгледити велику рѣзницю въ высокоости средствъ матеріальныхъ тамъ а у насъ, то признати треба, що въ краю нашімъ на поли организаціи школьництва зроблено дуже много.

Школъ частныхъ (де удѣляно науки) було минувшого року 201, а то: 24 зъ правами школъ публичныхъ, а 177 безъ тыхъ-же. Въ томъ числѣвъ було 108 мѣшанныхъ школъ, 20 для хлопцѣвъ, 73 для дѣвчатъ. Подъ взглядомъ характеру дѣлять ся школы частныи въ слѣдующій способъ: вѣронисповѣдныхъ (жидѣвск. и прот.) 104, монашескихъ 49, удерживаемыхъ черезъ особы або заведенія частныхъ 48. Въ 95 школахъ частныхъ бувъ языкъ выкладовый польскій, 96 нѣмецкій, въ 2 рускій, въ 8 мѣшанныи. Зъ загального числа 201 школъ частныхъ бѣльше якъ половина, бо 111 школъ було одноклассовыхъ.

2. Фреквенція школьна и вѣдѣнованія школъ.

Число дѣтей, що суть въ вѣцѣ школьныхъ, можна означити тѣлько въ приближеніи черезъ порѣвнаніє списковъ людности зъ р. 1880 и справозданій Радъ школьныхъ окружныхъ. Можно принять, що 820.000 дѣтей обовязанныхъ есть до науки цѣлоденной (въ вѣцѣ вѣдѣ 6—12 лѣтъ), а 385.000 на науку доповняючу (въ вѣцѣ 13—15 лѣтъ).

Въ р. 1889/90 ходило до школъ публичныхъ народныхъ звычайныхъ и выдѣловыхъ, подлягающихъ надзору Радъ школьныхъ окружныхъ, а такожъ и до школъ взѣрцевыхъ при семінаріяхъ учительскихъ разомъ 447.308

дѣтей (въ р. 1879/80 только 278.437). Число дѣвчатъ, котрі ходили до школъ публичныхъ, есть о много, бо о 34.172 меньше вѣдъ числа хлопцѣвъ — рѣж-ница та проявляє ся найвыразнѣйше въ вѣхѣднѣхъ повѣтахъ краю. До школъ публичныхъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ ходило 160.148 дѣтей, поль-скимъ 273.819, нѣмецкимъ 3217, руско-польскимъ 9.693, зъ польско-нѣмец-кимъ 431.

Фреквенція школъ частныхъ есть дуже незначна; зъ що-денной науки въ тыхъ школахъ користало ледви 18.548 дѣтей, а зъ того числа $\frac{1}{4}$ припадає на Львѣвъ и Краковѣ. Додати треба, що въ школахъ частныхъ переважає число дѣвчатъ. Дѣтей котрі побирають науку въ дома, выказано 7.387, а такихъ, котрі суть въ вѣщѣ школьнѣмъ а ходять до школъ середныхъ або иншихъ закладѣвъ фаховыхъ 3.709. *Зъ того видно, що число дѣтей (вѣдъ лѣтъ 6—12) зоровыхъ и нормально розвиненихъ, котрі не побирають жадной науки, есть дуже высоке — 43%, або если возьме ся на увагу прирѣстъ людно-сту надъ 47%, то значить майже половина загального числа.*

На науку доповняючу ходило до школъ публичныхъ 99.848 (бѣльше о 8.000 якъ въ роцѣ минувшѣмъ), до школъ частныхъ 1.994. Въ числѣ дѣ-тей, обовязанныхъ до науки доповняючою, було 2.044, що ся въ дома учать, а 6.178, що ходять до школъ середныхъ и фаховыхъ. Проте зъ обовязанныхъ до науки всѣлякои формы разомъ 110.603 дѣтей. Зъ порѣвнаня зъ числомъ обовязанныхъ на подставѣ прирѣсту людности выходитъ, *що зъ пожежи дѣтей въ вѣщѣ вѣдъ 12—15, обовязанныхъ до науки доповняючою 71—74% не побирає жадной науки.* Зъ примѣненя средствъ примусовыхъ взглядомъ родитѣвъ и оцѣкунѣвъ, котрі не посылали дѣти до школы, вѣдзначувало ся въ порѣв-наню зъ рокомъ минушимъ бѣльшою вырозумѣлѣстію, котра дасть ся оправ-дати легко взглядами на положеніє людности, потерпѣвшою, якъ звѣсно ми-нувшо року вѣдъ голоду.

Въ публичныхъ школахъ народныхъ всякого рода було всего 5.217 класѣ, де ся наука вѣдбувала, проте о 186 бѣльше, якъ минушого року. Найбѣльше такихъ класѣ було у Львовѣ (197), въ окрузѣ львѣвскѣмъ (190), въ золочѣвскѣмъ (140). Надъ 100 класѣ мали округи сокальскій, камѣнецкій, ярославскій, тернопѣльскій, бродскій. Въ 46 повѣтахъ було надъ 50 класѣ, въ иншихъ меньше якъ 50. Найменше число класѣ выказуютъ округи турецкій (27) и лискій (24). Найбѣльше число класѣ, де вѣдбувала ся наука, частныхъ выказує Краковѣ 108 и Львѣвъ 106, дальше Перемышль 32. Въ 12 округахъ було такихъ класѣ въ частныхъ школахъ народныхъ бѣльше якъ 10, въ иншихъ округахъ число то есть дуже незначне.

На одну класу выпадає пересѣчно въ цѣлѣмъ краю 86 дѣтей, найне-користнѣйше було въ окрузѣ живецкѣмъ, де на одну класу выпадало 124 дѣтей, найкористнѣйше у Львовѣ (мѣсть) на одну класу 45 дѣтей. Въ 52 окру-гахъ було перелюдненѣ класѣ школьныхъ тымъ яскравше, що устава зъ дня 2. лютого 1885 въ артикулѣ 4. назначує число 30, яко maximum для одной класѣ. Класѣ переповненіє припадають на округи захѣднї; найбѣльше пере-повненѣ було въ школахъ зъ языкомъ выкладовымъ польскимъ (177 дѣтей на одну класу), въ школахъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ на одну класу выпадало пересѣчно только 88 ученикѣвъ. Вѣдъ року 1873/4 возмогло ся число дѣтей, котрі ходять до школы, о $2\frac{1}{2}$ раза. Найкористнѣйшїи условїя едукацийнїи молодѣжи выказуютъ округи Тарнѣвъ, Львѣвъ околиця, и Краковѣ околиця, де на 100 дѣтей обовязанныхъ надъ 90 побирало науку; въ Краковѣ

(мѣстѣ) побирало науку на 100 обовязаныхъ 89, у Львовѣ (мѣстѣ) только 70. Въ 14 округахъ на 100 дѣтей обовязаныхъ побирало науку менше якъ 50 дѣтей (вѣдь 49—38); найнекористивѣйшимъ есть округъ турецкій, де на 100 обовязаныхъ ходило до школы ледви 38 дѣтей.

Вывѣноване школъ народныхъ есть ще дуже недостаточне, четверта часть школъ помѣщена есть въ будынкахъ зовѣмъ невѣдопвѣднхъ. Огородѣвъ школьныхъ, назначеныхъ для учителя було 1.584, для науки дѣтей 2.200. Бібліотекъ для учительвъ есть 2.331, для молодежи 1.732. Въ приборы науковій значна часть школъ була достаточно вывѣнована. Выдавицтво рускихъ книжокъ школьныхъ посѣдає институтъ Ставропільскій, — выдавицтво польскихъ книжокъ школьныхъ перенявъ закладъ народный имени Оссолинскихъ. Закладъ той провадить свою чинность взѣрцево, для того справоздане Рады школьной наводитъ факты, котрі выстарчать за найкраще узнане для дѣяльности выдавицтва и закладу.

Зъ выѣмкомъ округѣвъ живецкого, долиньского, перемышлянського и пѣдгаецкого суть въ 72. иншихъ округахъ бібліотеки Радъ школьныхъ окр. котрі мають разомъ 23.035 дѣлъ, 891 атласѣвъ, мапъ и пр. Зъ тыхъ бібліотекъ користало минушого року 3.170 учительвъ. Рады школьні: золочѣвска, снитиньска, городеньска, камѣнецка, чортѣвска дали своимъ бібліотекамъ практичній урядженя черезъ те, що роздѣлили ихъ на кѣлька частей и умѣстили при кѣлькохъ значивѣйшихъ школахъ. Черезъ те можуть учитель легче користати зъ бібліотекъ.

(Конецъ буде).

НАУКА ПОГЛЯДУ.

Початокъ свѣй бере она въ родительскѣмъ домѣ, де змыслы дитинніи въ постояннѣмъ напруженіи що разъ бѣльше заострюють ся, образѣвъ зъ вишного свѣта зъ кождымъ днемъ бѣльше до душѣ прибуває. До школы приносять дѣти зъ дому меншій або бѣльшій засѣбъ понятій о божѣмъ свѣтѣ, на основѣ сего учитель продовжає начате дѣло, сполучуючи науку погляду зъ писанѣмъ и читанѣмъ.

Говорити зъ дѣтьми можемо о предметахъ, котрі або безпосередно пѣдпадають пѣдъ змыслы, або уже перше видѣли, дотыкали ся словомъ пѣзнали и виробили собѣ докладный образъ въ души своѣй. О рѣчахъ незнанныхъ даємо понятѣ въ той способѣ, що показуємо образъ рѣчи пѣзнаной примѣромъ кота порѣвнуючи зъ образомъ предмету дитинѣ еще незнанымъ (львомъ, тигромъ) и зъ сего слѣдуютъ и дальшій заключеня.

Задачею науки погляду есть познакомляти дѣтей зъ рѣчами змысловыми такъ, чтобы пѣзнѣйше виробили собѣ докладне понятѣ, выдали здоровый осудъ. Чимъ бѣльше самодѣльности дѣти окажутъ при описѣ якогось предмету, чимъ бѣльше замѣтитъ рѣзнодорожности пѣдѣ кождымъ взглядомъ, тымъ бѣльшу вѣднесутъ користь.

Що въ нашихъ школахъ наука погляду постунає звѣльна, выдала мало додатныхъ результатѣвъ, а денекуды можна сказати, только зъ назвы подѣбна до себе, на се склали ся многіи несприяючі обставины: блудне понятѣ о ядренности и цѣли науки поглядовой, недостатокъ пѣдручникѣвъ ме-

тодичнихъ, котрѣ бы ясно вказували дорогу прямуючу до цѣли, дальше не-систематичнѣсть въ упорядкованю предметѣвъ, котрыхъ выбѣръ зависить часѣомъ вѣдѣ невѣдомѣднихъ образѣвъ поглядѣвыхъ, часѣомъ вѣдѣ сего яке дѣло нѣмецке въ оригіналѣ, або въ перекладѣ читаемо... Обговорювана рѣчь въ першѣомъ рядѣ повинна занимати дѣтѣй; они въ огляданю предмету берутъ живу участь, замѣчаютъ все, а учитель керує ихъ змыслами.

Дѣти самѣ вказують своимъ понятіямъ, якъ и чого треба учити зъ науки погляду и се для вправного педагога єсть найлѣпшимъ мѣриломъ методичнымъ, вѣнъ зъумѣє знизжити ся до позему дитинячихъ гадѣкъ, особливо если єсть вѣтцѣмъ.

При науцѣ погляду послугуємо ся передовѣмъ самими предметами, о котрыхъ говоримо, дальше ихъ моделями, а наврослѣдъ образами. Тѣ послѣдній — до теперъ уживанѣй — не во всемъ вѣдѣвають нашимъ обставинамъ шкѣльнымъ: особы, ноша, забудованя, крайобразы и т. п. пригадують учителямъ неразъ щѣсь такого, чого вѣнъ въ дѣйствиности не бачивъ и бачити не буде; вѣдѣ такихъ образѣвъ не може воодушевити учителя и ученикѣвъ, безъ чого и наука погляду єсть мертвымъ словомъ.

Польске товариство педагогичне, выдало тими часами першу серію образѣвъ до науки погляду узглядняючи обставины нашего житя європейского; дѣло се повитає безъ сумнѣву кождый чѣловѣкъ радо, котрого вихованє молодежи обходити, а тымъ радше учитель, котрому зъ трудностею приходило на основѣ сего, щѣ дѣти пѣзнали выяснити ее, щѣ представляли образы назначенѣй справдѣ для школы, але не для нашої въ Галичинѣ.

Всѣхъ образѣвъ, кромѣ заголовного, єсть 16 и обнимають своимъ змѣстомъ: дѣмъ, церковь, школу и мѣсце родинне (улицю мѣста и села).

Образы тѣ вѣддають зъ доданнымъ пѣдручникомъ методичнымъ — котрый має бути такожъ и въ языкѣ рускомъ — велику прислугу при науцѣ погляду; на нихъ побачить учитель зъ дѣтьми свое пѣтоме: хаты, дома, улицу мѣста и села, церковь, костель и т. д., пригадують се, щѣ дѣйстви видѣло ся, або видѣти можна, не трудно одже буде навязати зъ дѣтьми розговѣръ, оживити методичною вправою.

Стѣйностъ образѣвъ тыхъ пѣдносить доданный методичный пѣровѣдникъ, написанный въ той способѣ, щѣ и нефаховый може зъ него хѣснувати при описѣ зъ дѣтьми въ дома. Пѣдручникъ сей дѣлитъ ся на двѣ части: перша часть мѣститъ въ собѣ поглядъ на саму науку погляду пѣдъ взглядомъ методичнымъ, короткій очеркъ историчный, важнѣйшій дѣла, розправы авторѣвъ польскихъ и нѣмецкихъ. Въ другѣй части мѣститъ ся само переведенє методичне, именно: якъ належить поступовати, описуючи кождый образъ зъ особна зъ молодшими, а якъ зъ старшими учениками. Декотрѣй предметы або ихъ части означенѣй суть въ контурахъ найпростѣйшими лініями пѣдобно якъ на початку Букваря и Елѣментаря, щѣбы мѣгъ и менше вправный рисовникъ показати дѣтямъ, якъ рисує ся. Въ пѣдручнику ємъ мѣстятъ ся правила, котрѣй при науцѣ нагляду невѣдзовно потреба знати....

О скѣлько тотя серія образѣвъ узгляднила своимъ змѣстомъ обставины сѣльского народа (будинки господарекѣй, ихъ внутрѣшний видъ, село), именно се, щѣ господаръ хлѣборѣвъ называє побѣжностею, достаткомъ, порядкомъ, досвѣдомъ, красою, а щѣ пѣселя єго здорового понятя велику вагу має, о ємъ найлѣпшій осудъ выддають товаришѣ-учителѣ зъ народной школы на сѣлѣ...

Стефанъ Ковальскъ.

Справы Руского товариства педагогічного.

Конференція членівъ щирецкой філії вѣдбула ся дня 19. н. ст. жовтня с. р. въ Мѣсткахъ. Пѣсля програмы перепровадивъ мѣсцевый учитель п. Миханцьо практично лекцію зъ учениками науки доповняючи „О розмножуваню дичокъ“ на пѣдставѣ уступу 68. зъ I-шой читанки. Прелегентъ по красивѣй вступивѣй бесѣдѣ, въ котрѣй выказавъ користи зъ садѣвъ и деревъ овочевыхъ въ загаль, въ котрѣй дальше ставивъ за взоръ для насъ народы иншихъ краѣвъ, котрѣй пѣдъ вглядомъ плеканя садѣвъ стоять дуже високо, поучивъ численно зббрану молодѣжь шкѣльну въ способѣ займаючи, якъ дички розмножувати належить, щобы опѣсля по ихъ ублагородненю мати добрѣй дерева овочевѣй. По переведенѣй лекція забирали голосъ въ дискусію ин. Гофманъ, Ріхтеръ, Саковскій, Квасникъ и иншій, и будьто попирали способы поданѣй прелегентомъ, будъ доповняли ихъ способами новыми, набутыми зъ власного досвѣду. Перепровадженѣ лекціѣй узнано за дуже добре. Зъ порядку дневного слѣдувавъ „Плянъ зъ науки исторіѣй и географіѣй для всѣхъ вѣдѣльцѣвъ науки доповняючи“, предложеный п. Долинкою зъ Бродокъ.

Прелегентъ представивши въ коротцѣ исторію давнѣйшой науки повторительной, або недѣльной, приступивъ до теперѣшной науки доповняючи въ загаль, а до науки исторіѣй и географіѣй на тѣй науцѣ въ особенности и въ еялѣборатѣ — мимоходомъ сказавши старанно опрацьованѣмъ — высказавъ, що умѣщенихъ въ читанкахъ до науки доповняючи уступѣвъ историчныхъ и географичныхъ — при скупѣмъ числѣ годинъ на тую галузь науки назначенихъ, учитель не въ силѣ зъ молодѣжею въ шкѣлѣ належито переробити; щобы однакожь вѣдповѣсти вимогамъ статута організаційного, радить: 1) на першѣмъ роцѣ науки доповняючи брати уступы историчного и географичного змѣсту, умѣщений въ I-шѣй Читанцѣ; 2) на другѣмъ роцѣ сѣй науки переробляти першу половину, а 3) на третѣмъ роцѣ другу половину, умѣщенихъ въ II-гѣй Читанцѣ уступѣвъ историчныхъ и географичныхъ, и то въ такій способъ, щобы тѣлько труднѣйшій уступы переробляти въ шкѣлѣ, а лекшій — въ формѣ оповѣданъ або повѣстоукъ, — казати дѣтямъ читати дома.

Надъ вѣдчитанымъ еялѣборатомъ була оживлена дискусія и узнано его за зовсѣмъ добре опрацьований.

Внесенѣ п. Миханця „щобы справозданя зъ конференцій філіѣй були помѣщуванѣ въ „Учителѣй“ принято, а внесенѣ сего самого внескодавця „вѣднести ся до Вѣдѣлу Рады повѣтвой, щобы той спонукавъ громады до закладаня шкѣлокъ овочевыхъ громадскихъ“, упало.

Важне и на часѣ внесенѣ поставивъ п. Саковскій зъ Лѣсневичъ въ справѣ належитости за помешканѣ (10% плати) для учителѣвъ молодшихъ и надѣтатовыхъ такожь и на селѣ, бо законъ зъ 2. лютого 1880 признає сѣй додатокъ тѣлько учителямъ въ мѣстахъ и мѣсточкахъ. Внесенѣ се рѣшено переслати центральному Вѣдѣлову зъ прошенѣмъ, щобы въ сѣй справѣ виѣсть петицію до Сойму.

НОВИНКИ.

— **Комісія шкільна въ Соймѣ** складає ся въ сегорочній сесіи зъ слѣдующихъ членовъ: Асникъ, Бадені Станіславъ, Чарторыскій, Дунавскій Альб., Дѣдушицкій Войтѣхъ, Пілатъ, Поточекъ, Райскій, Рей, Романчукъ, Солецкій, Станецкій, Тарновскій Станіславъ старшій, Тарновскій Станіславъ молодшій, Водзіцкій Антонъ, Закшевскій и Цоль. Комісія ся выбрала предсѣдателемъ кн. Чарторыского, заступникомъ Станіслава гр. Тарновского (старшого), секретарями послѣвъ: Романчука и Райского.

— **На засѣданію Союзу краєвого** дня 27. н. ст. жовтня с. р. вѣдчитано внесене посла Романчука въ справѣ шкѣлъ середныхъ зъ выкладовымъ языкомъ рускимъ підписане митрополитомъ, епископомъ станіславѣвскимъ, о. Ковальскимъ, Ольпиньскимъ и всѣми послами клубу руского. Внескодатель домагає ся, щобы: 1) въ вѣхѣдній, а спеціально въ полуднево-вѣхѣдній части нашего краю заложило правительство мужеску семінарію учительску зъ рускимъ языкомъ выкладовымъ; 2) щобы въ мужескихъ семінаріяхъ учительскихъ у Львовѣ, въ Станіславовѣ и Тернополи строго переведенный бувъ утравкѣзмъ языковый въ той способѣ, щобъ на науку въ рускомъ языкѣ уживано загаломъ не менше годинъ шкѣльныхъ, якъ у польскомъ; 3) щобы женска семінарія учительска въ Перемышли зъ польской перестроєна була на утравкѣистичну. Крімъ того домагає ся внескодатель, щобы правительство 1) въ полуднево-вѣхѣдній части Галичины, по можности въ Чортковѣ або Бучачи, заложило гімназію зъ рускимъ языкомъ выкладовымъ; 2) щобы въ гімназіяхъ въ Коломыи (або Станіславовѣ) и Тернополи (або Бережанахъ) заложило сталі ровнорядні класы зъ рускимъ языкомъ выкладовымъ.

— **Торжество отворєня року шкѣльного** въ львѣвской шкѣлѣ огородничѣй вѣдбуло ся 16. н. ст. с. м. По заохочуючій промовѣ предсѣдателя товариства Жигм. Дембовского до учениковъ школы промовляли ще присутніи на томъ торжествѣ: посолъ Струшкевичъ, яко инспекторъ краєвыхъ шкѣлъ рѣльничихъ, прирѣкаючи, що буде старатись въ міністерствѣ та краєвомъ соймѣ о хосєнійше підпомаганє товариства, а вѣдтакъ д-ръ Теоф. Цєсельскій, заохочуючи стипендістѣвъ, щобы пильною наукою и роботою показали, що выдаваний на нихъ грѣшь не йде марно, а приносить хосєнь и имъ та принесе колись суєспѣльности. Учениковъ въ той шкѣлѣ єсть 21 (8 на удержанію товариства, 8 на удержанію правительственныхъ стипендій, а прочіи платять самі за удержанє). Учити въ сегорѣчній курѣ будуть: 1 катихитъ, 1 профєсоръ и 1 асистєнтъ університетскій, 1 профєсоръ техніки, 2 профєсоры учительской семінаріи, 1 профєсоръ школы лѣсничѣи и 1 фаховый огородникъ — будь бесплатно, будь за малымъ вынагородженємъ.

— **На засѣданію Союзу краєвого** дня 8. н. ст. падолиста вѣдчитано петиціѣ Руского Товариства педагогичного, внесеней на руки посла Романчука: о зниженє лѣтъ службы народныхъ учителей, о змѣну въ краєвѣихъ законѣ шкѣльныхъ зъ 1. сѣчня 1889 артикулѣвъ: 11 а), 13 и 15 уст. 5; — выдѣлу Руского Товариства педагогичного петицію, внесену на руки о. Ковальского: О підпомогу на цѣли Институту подъ покровомъ св. о. Николая.

— **Школа ветеринаріѣ у Львовѣ** числить сего року 100 учениковъ. Єсть се найбільше число учениковъ вѣдъ отворєня школы. На першій рѣкъ записало ся понадъ 60 учениковъ.

— **Великаньска книга.** Азиятицкому товариству въ Бенгалію удало ся пабути въ одіомъ буддѣйскомъ монастирѣ въ Тибетѣ т. зв. „Тангѣиомъ“ за цѣну 3.000 рублѣвъ. Єсть се величєзна єнциклопедія буддизму, обіймаюча 225 томѣвъ, зъ котрыхъ кождый має 2 стоны за-вѣдочки а 6 цалѣвъ за-вгрубшки. Передъ колькома роками закупило було росѣйске правительство одінь примѣрникъ того дѣла въ Пекинѣ, а третій примѣрникъ находить ся въ міністерствѣ англѣйскомъ въ Лондонѣ. По-за Тибетомъ нема бѣльше анѣ одного примѣрника.

— **Д-ръ Максимъ Новицкій**, професоръ зоологій въ краковскомъ университетѣ, упокоивъ ся дня 30. н. ст. падолиста въ Краковѣ въ 64 роцѣ житя. Покойный, зъ роду Русинъ, уродивъ ся въ р. 1826 въ Яблоновѣ, пов. ставиславовского, а въ р. 1863 зложивъ докторатъ филозофій въ львовскомъ университетѣ. Въ р. 1862 бувъ учителемъ исторіи натуральной, фізики и математики въ самборской гимназій, вѣдтакъ въ академічній гимназій у Львовѣ, а въ р. 1863 покликанъ его на професора зоологій въ краковскомъ университетѣ. Вѣдъ р. 1850 розслѣджувавъ Новицкій Галичину пѣдъ взглядомъ флоры а вѣдтакъ фауны и написавъ много научныхъ розвѣдокъ. Много гимназій галицкй обдарувавъ покойный своими зоологичными збѣрками. Последними часами положивъ великій заслуги на поли рыболовствѣ въ Галичинѣ.

— **Вдова по Николѣ Костомарову** приступитъ небавомъ до выданя поважнои книжки (до 30 аркушѣвъ друку) зъ творѣвъ покойного своего мужа, а чистый доходъ зъ нея (до 2.000 руб.) призначила на добродѣйну фундацію. Въ книжцѣ мѣститись буде обширна, доси ще не выпечатана вся автобіографія Н. Костомарова и деякі недрукованіи его писаня въ языкахъ російскомъ и руско-украинскомъ, мѣжъ иншими ширша розвѣдка про домашній побутъ украинского народу.

— **Въ краковскомъ университетѣ** число слухателѣвъ дошло сего року до значной высоты, именно записало ся 1190, а то 1066 звичайныхъ слухателѣвъ, 33 надзвичайныхъ, 56 фармацевтѣвъ, а слухателѣвъ студій рѣльничои 35. На поодинокій видѣлы припадае слухателѣвъ: на богословскій 74 звичайныхъ, 3 надзвичайныхъ; на правничій 423 звичайныхъ а 18 надзвичайныхъ; на филозофичный 8 звичайныхъ а 56 фармацевтѣвъ; на студию рѣльничу 12 звичайныхъ а надзвичайныхъ 23.

— **Въ Сполученыхъ Державахъ** есть людности — пѣсля выказу сего-рѣчної недавно покѣнченои конскрипціѣ — 62,480,540 особѣ.

— **Краковска школа штукъ красныхъ.** Иванъ Матейко зрезигнувавши зъ посады директора школы штукъ красныхъ має одержати — якъ доносятъ зъ Кракова — емеритуру по 1500 злр. рѣчно. Провизорично заступае директора сѣи школы проф. Луцкевич.

— **Лѣчене сухотъ.** Передъ кѣлькома днями появилася въ National Zeitung цѣкава вѣстка про дослѣды д-ра Роберта Коха надъ лѣченемъ сухотъ. Вѣстка та звучитъ дословно такъ: О пробахъ проф. Роб. Коха надъ лѣченемъ сухотъ появились були въ ирасѣ досытъ неяснй вѣсти. Наша послѣдна згадка була така, що проф. Кохъ залишивъ лѣчити въ шинтали берлинскомъ Харітѣ, а продовжавъ свои розслѣды въ иншомъ мѣсци за-дѣля обилнѣйшого матеріалу. Тѣ розслѣды повели ся такъ, що можна сказати: *Проблемъ можности вылѣченя сухотъ вже розвязаний*; недугу, котра пайбѣльше нищить людей, можна вылѣчити. Средство, котрымъ осягнуто ту ще передъ десяти лѣтами ледви перевиджувану цѣль, есть все ще въ тайнѣ. То лишь можна знати, що того средства не выготовлюють нѣ въ аптикахъ, нѣ въ лабораторіяхъ хемичныхъ, а лишь можна его придбати утяжливимъ способомъ мовъ лимфу при щепленю вѣсны. Способъ, якъ переводитъ ся лѣчене, можна въ сей способъ представити: Средствомъ, вынайденымъ проф. Кохомъ, можна привести якъ людске такъ и звѣринне тѣло въ такой станъ, що бакціи сухотничіи не можуть въ нѣмъ розвивати ся; ихъ дальшій розвитокъ издержуєть и они гинуть. Процессъ сухотничій доходитъ въ сей способѣ до застои и вылѣчуєть, а противъ можливои пѣзнѣйшой инвазіи туберкулічныхъ бакціи до тѣла хоронитъ ся такожъ окремою методою, котра не наноситъ сама собою нѣякои шкоды. Часть, въ котромъ лѣчене проф. Коха оповѣститъ ся всесвѣтно, вже не далекій, може лишь кѣлька тыжднѣвъ. Сего часу потребує проф. Кохъ, чтобы доповнити свою методу и приготовити все до еѣ оповѣщеня. Чтобы не мати нѣякои перешкоды въ своихъ розслѣдахъ, не буде проф. Кохъ выкладати въ сѣмъ семестрѣ на берлинскомъ университетѣ.

ШКОЛЬНІ ВѢСТИ.

— **Испыты письменнй** подъ наглядомъ (клявзуровй) для кандидатѣвъ звания учительскаго школъ гимназіальныхъ и реальныхъ зачнутъ сй въ университетѣ львовскомъ 28. я. ст. надоліста 1890 р. а вѣдтакъ послѣдуютъ испыты устныхъ.

— **Конкурсъ.** Ц. к. Рада школьна окружна въ Теревовли оголошуе дня 22. жовтня с. р. до ч. 1.166 конкурсъ зъ терміномъ до 15. грудня с. р. на слѣдуючй посады: I. При школахъ 1-клясовыхъ етатовыхъ зъ платою по 300 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Скоморошу, Слобѣдцѣ яновскѣй, Пѣдгайчикахъ. — II. При школахъ філіальныхъ зъ платою по 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Брыкули новѣй, Гамискахъ, Маловѣ, Налужи, Тычинѣ новѣмъ, Залаву, Зубовѣ. — III. При школахъ етатовыхъ бѣльше-клясовыхъ посады молодшихъ учителей: въ Будзановѣ и Яновѣ зъ платою по 270 злр. 10% додаткомъ на помешкане; въ Лошневѣ и Кобыловолокахъ зъ платою по 240 злр. и вѣльнымъ помешканемъ, при чмъ згадуе ся, що при школахъ въ Скоморошу, Пѣдгайчикахъ, Слобѣдцѣ яновскѣй, Тычинѣ новѣмъ, Будзановѣ, Яновѣ и Лошневѣ естъ языкъ выкладовый польскій, у вѣсѣхъ нншихъ школахъ высше згаданныхъ выклад. языкъ рускій.

Ц. к. Рада школьна окружна въ Мѣстискахъ розписуе дня 1. жовтня с. р. до ч. 979 конкурсъ зъ терміномъ до кѣнца надоліста с. р. на слѣдуючй посады: I. При школахъ етатовыхъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ, зъ платою 300 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Буховицахъ, Довгомѣстискахъ, Дыдятичахъ, Кальниковѣ, Макуневѣ, Пѣдѣскахъ, Волчиновицахъ. — II. При школахъ філіальныхъ зъ языкомъ выкладовымъ рускимъ, зъ платою 250 злр. и вѣльнымъ помешканемъ: въ Хоросниці, Ганковицахъ, Мистицахъ, Мыслятичахъ, Острожці, Шешеровицахъ, Тамановицахъ.

— **Розпорядження властей школьныхъ.** Рада школьна красава на засѣданяхъ зъ д. 22. и 29. вересня и 13. жовтня с. р. порѣшила межн нншыми: Вызначити д-ра Кароля Петеленца другимъ репрезентантомъ стану учительскаго до Рады школьной окружной въ Стрию, зъорганізувати въ Кривѣмъ особну школу філіальну, такожъ зъорганізувати въ Блищиводахъ повѣту жовковскаго, школу філіальну; приняти до вѣдомости справоздане люстрацііне красваго інсептора школъ д-ра Северина Дитстриньскаго; зачислити: „Wzory pisna piemięskiego“, черезъ Вильгельма Казіміра Новицкаго, межн призволенй средства науковй, тожъ само грамматику языка грецкаго, уложену д-ромъ Людвиномъ Цвѣклиньскимъ, межн книжки, призволенй до ужитку школьного; принято до вѣдомости: справоздане цѣлорѣчне о станѣ школьництва народнаго въ роцѣ школьнымъ 1889/90; зъорганізовану въ Сухѣвцяхъ, повѣту збараскаго школу філіальну; заименовати катихитами обряду гр.-кат. о. Ивана Порайка при школѣ выдѣловѣй жен. въ Станіславовѣ, о. Юліана Абрисовскаго въ 4-клясовѣй школѣ муж. II. 1. въ Станіславовѣ, о. Якова Вацыка въ школѣ выдѣловѣй въ Тернополи; призволяти на додатковы накладъ книжокъ „Руска читанка для II. клясы“, „Бѣльшій христіаньско католицкій катехизмъ для школъ народныхъ“, „Букварь рускій“ и „Перша книжка рахункова“.

— **Именования.** Ц. к. Рада школьна красава именувала Емиля Бородиснича въ Денисовѣ, стальнымъ учителемъ управляющимъ 2-кл. школы етатовой въ Денисовѣ; о. Олімпа Полянського, сотрудника катедр. въ Перемышли, стальнымъ учителемъ релігій обр. гр.-кат. въ школѣ етатовѣй 6 кл. муж. въ Перемышли; тымчасоваго учителя, Віктора Гельцельгубера въ Коронци, стальнымъ учителемъ школы етатовой въ Коронци; тымчасоваго учителя Ивана Климковича въ Золчовѣ, стальнымъ учителемъ школы етатовой въ Золчовѣ; сталаго учителя школы етатовой въ Хѣббовицахъ свирскихъ Антона Яновскаго, сповняючаго обовязки тымчасоваго учителя школы етатовой въ Книгннцахъ; тымчасову учительку Вікторію Конопацку въ Фірлєсѣ, стагоу учителькою школы етатовой въ Фірлєсѣ; о. Омеляна Абрисовскаго, сотр катедр. гр. кат. въ Станіславовѣ, стальнымъ учителемъ релігій обр. гр. кат. въ школѣ етатовѣй 4-клясовѣй муж. II. 1. въ Станіславовѣ; тымчасоваго учителя релігій гр. кат. въ ц. к. семінаріи учит. въ Станіславовѣ, о. Ивана Порайка стальнымъ учителемъ гр. кат. релігій въ школѣ выд. женъ. въ Станіславовѣ; о. Юрія Стеткевича, гр. кат. сотр. въ Словитѣ, стальнымъ учителемъ релігій обр. гр. кат. въ школѣ етатовѣй 6-клясовѣй женьскѣй въ Бережанахъ.

ПОДЯКА.

Дня 29. жовтня с. р. упокоивъ ся Иванъ Кабаровскій, учитель народный въ Витковѣ новѣмъ. Бувъ то ревный и совѣтный робѣтникъ на нивѣ народной просвѣты, на котрій вѣнъ працювавъ черезъ 23 лѣтъ. Неумолима смерть перервала его невсипущій трудъ, не дала ему дальше вводити въ житє идей, котрій его при праці все одушевляли. — Працю покійника цѣнено и узнавано; — вѣнъ тѣшивъ ся за житя прихильностею громадянъ, высокимъ поважанемъ учителѣвъ и околичной интелігенціѣ, и узнанемъ зб стороны властей шкѣльных. — Доказомъ того були ревнї слезы дѣтвѣры шкѣльной, щирый жалъ и смутокъ тамошнихъ жителѣвъ, котрій биткомъ заповняли церковъ и цвинтаръ, а зъ окресной и мѣсцевої интелігенціѣ мимо дуже лихой дороги, майже нѣкого не бракувало. Всѣ посипѣшили, щобы тлѣннымъ останкамъ бл. п. Ивана Кабаровского вѣддати послѣдну услугу и кинути грудку сирѣй землѣ на его зимну могилу.

Учителѣ, котрыхъ збѣрало ся около 20, занесли мощѣ покійника на своихъ раменахъ на мѣсце суночинку.

Особливо прилюдна подяка належить ся духовнымъ Отцямъ: Всѣ. Теофілеви Корчиньскому гр. кат. парохѣ зъ Виткова, Іосифѣви Шарикови, лат. парохѣ и Стефанѣви Петрушевичѣви гр. кат. парохѣ зъ Полового, котрій свѣтлою вѣдѣравою причинили ся до украшеня похорону.

Покійникъ лишивъ вдову и 7-ро дробныхъ дѣтей.

Земля ему нехай буде перомъ!

Другъ и товаришъ по званю.

Вже вийшли зъ друку яко вѣдбитка зъ „Учителя“

ПРИПИСЫ

вѣдносячї ся

до испытѣвъ кваліфікаційныхъ до шкѣлъ народныхъ,
звычайныхъ и вѣдѣловыхъ

уложивъ

Болеславъ Барановскій.

ЦѣНА 20 кр.

Вже вийшла зъ друку перша повна популярна

ИСТОРИЯ РУСИ

уложена пѣсля найновѣйшихъ жерелъ проф. Олександрѣмъ Барвѣньскимъ зъ 40 иллюстраціями и двома мапами историчными въ 18 аркушахъ друку. Цѣна лише 50 кр. Дѣстати можна въ тов. Просвѣта и по всѣхъ книгарняхъ Галичины и Буковины.

Выдає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію вѣдповѣдає Теофілъ Грушкевичъ.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, пѣдъ зарядѣмъ К. Беднарского.

Предилата :

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

—>#<—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р І А Н Ъ

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГИЧНОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. вѣрменська
ч. 27.

—>#<—

Неопечатані ре-
клямаці без-
платні.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяця.*

Начеркъ Економіѣ практичної

пѣсля Маер. Бльока, написавъ В. Т.

(Дальше).

Старый Андрий. — А якъ купецъ не має досыть грошей, щобы спровадити партію кавы и я ёму ихъ позичаю, то такъ само, якъ бы я зъ нимъ зайшовъ въ спѣлку. Тажъ неразъ лучае ся, що одинъ каже до другого: зробѣмъ той интересъ вѣспѣльно.

Учитель. — Зовѣмъ справедливо. Та входячи въ такую спѣлку, можуть умовити ся въ двоякій спосѣбъ. Интересъ вымагае н. пр. 2.000 злр., а зыскъ сподѣванный выносить 1.000 злр. або 50%. Одинъ дае 1.000 злр. и має интересъ вести, другой зовѣмъ не має ёго дотыкати ся, але дае другихъ 1000 злр. Оджежъ сей послѣдній, даючи 1.000 злр. може собѣ вымовити, що зыскомъ або стратою подѣлять ся оба по половинѣ. Тогдѣ, якъ зыскають, дѣстане каждый 1.500 злр. або свѣй капіталъ и 50%. Якъ жежъ стратять, то дѣстане меньше нѣжъ вложивъ. Може вѣнъ такожъ сказати спѣльникамъ: „Позаякъ ты самъ будешь вести интересъ, а я тобѣ даю грошѣ, самъ же буду чимъ иншимъ занимати ся, то я вдоволю ся зыскомъ 5 злр. за каждыйхъ 100 злр. Ты будешь розпоряджати капіталомъ, тожъ справедливо належить ся тобѣ зыскъ; але зъ другой стороны, позаякъ я не буду мати голосу въ розпоряджуваню моимъ капіталомъ, не хочу я наражатись на страты, котрѣ твоя недбалѣсть, або твоя неспосѣбнѣсть може спровадити. Тому маѣшь мѣй капіталъ; а чи стратишь, чи зыскаешь, менѣ дашъ завѣсгды капіталъ и 5%.

Старый Андрий. — Посѣдатель 10.000 злр. чи купитъ поле, чи дѣмъ выбудуе, чи гандель заложитъ, або грошѣ свои позичитъ иншому, завѣсгды повиненъ мати дохѣдъ зѣ своихъ грошей, чи то въ видѣ доходу зѣ землѣ, чи чиншу, чи зарѣбку, чи проценту. Колибъ инакше було, тогдѣ, або нѣхто не щадивъ бы ся, а тѣлько, щобы зарѣбивъ, то бы зѣтѣвъ, або, що майже такую саму принесло бы шкоду, узбираніи грошѣ складавъ бы въ горчку зѣ попеломъ, або закопувавъ бы въ землю. А однакъ певна есть рѣчь, що безъ капіталу нѣчого не можъ зробити, що кредитъ есть для каждого пожаданный

и що кождый готовъ щось заплатити, щобы лишъ мѣгъ пожичити въ хвили, коли потребує.

Учитель. — Та й зъ великою охотою, бо столяръ, котрому не стане дощокъ, коваль не маючи желѣза, якъ же бы працювали. Капіталъ, котрый пожичають, дає имъ способъ до вытвореня товару, або якъ то кажуть, до зарѣбку; онижъ навѣтъ зъ вдячностею вѣддають часть зарѣбку въ замѣну за пожичку, котра имъ зарѣбокъ уможливила. Беть то услуга, за котру платять, а той, що имъ сесю прислугу вѣддавъ, мусѣвъ якійсь часъ обходити ся безъ своего капіталу, при помочи котрого бувъ бы мѣгъ самъ заробити. За те одже, що вѣнъ на користь иншого обходивъ ся безъ капіталу, належить ему дати вынадгороджене. Просити когось, щобы пожичивъ грошей безъ проценту, значитъ то само, що просити, щобы давъ даромъ сурдугъ або черевики. Може се зробити приятель або сродникъ, вѣнъ бо знаходить заплату моральну въ серци. Але кожда праця и кожда услуга заслуговує на заплату.

Процента а зыски.

Богато говорено въ окрестности о желѣзници, котру мали будувати, капіталъ потрібный мавъ бути зобранный черезъ вынущеніе акцій и облигацій.

Въ недѣлю вечеромъ кѣлькохъ сусѣдѣвъ прийшло порадитись зъ учителемъ. Прийшли зъ ними ихъ жены и дѣти, а що погода була красна, пошли всѣ на городъ и посѣдали пѣдъ липою. Питаніє завдане учителю було ось такє: „Чи маємо взяти акцій, чи облигацій новои желѣзницѣ?”

Учитель вѣдповѣвъ: „Передовсѣмъ треба добре здати себѣ справу зъ того, що означають выразы акція и облигація. Якъ бы котрый зъ васъ хотѣвъ купити млынъ, а не мавъ досыть грошей, щожъ бы зробивъ?”

Андрѣй. — Пожичивъ бы у кого.

Учитель. — А якъ бы той другій хотѣвъ такожъ купити, але такожъ не мавъ бы всѣхъ грошей?

Андрѣй. — То бы мы у двоухъ купили.

Учитель. — Такъ естъ, Млынъ бувъ бы спѣльною власностею, а страты або зыски дѣлили бы вы мѣжъ собою. Оджежъ такъ само дѣе ся зъ кождымъ предпріємствомъ. Або одинъ цѣле предпріємство набуває, або, якъ не має досыть грошей, шукає такихъ, щобъ ему пожичили, або принимає спѣльниковъ. Якъ знайде одного або двоухъ, котры зложать достаточну суму, то зъ ними злучить ся и спѣльно ведутъ предпріємство. Але якъ интересъ великій, а кѣлькохъ або кѣлканайцятъохъ досыть грошей зложити не може, тогдѣ основатель оцѣнюють предпріємство, дѣлятъ его на удѣлы и продають ихъ; а купуючы тѣ удѣлы стають ся властителями предпріємства.

„Отсе цѣла основа товариствъ або спѣлокъ акціонныхъ. Товариство акціиное закладає ся одже въ способъ слѣдующій: Цѣлый капіталъ закладовый, котрый треба зобрати, дѣлится на якусь скѣлькость частей, удѣловъ, акцій, котры купують тѣ, що хотять взяти удѣлъ въ интересъ. Властителямъ предпріємства суть тогдѣ всѣ посѣдателѣ акцій. Если и. пр. до интересу потреба мільонъ злр., дѣлится ся мільонъ на 1.000 частей, выпускає ся 1.000 акцій, кожда одже акція коштує 1.000 злр. Купуючы одже акцію платитъ 1.000 злр. Кто купитъ 5 акцій платитъ 5.000 злр.

— То значить, що той, що купує акцію має в підприємстві 1.000 злр., хотівъ выяснитъ Андрѣй.

— Вы ошибаетесь, вѣдповѣвъ учитель. Посѣдатель акцій на 1.000 злр. не має зовсѣмъ 1.000 злр. вѣ интересѣ. Має вѣнъ лишеъ право до одной части вартости интересу. Скоро бо цѣле предприятие належить до посѣдательствъ акцій, тожъ вѣ акцій разомъ представляютъ цѣлу вартѣсть интересу, яка бы она не була, а каждая акція якусь еи часть. Если одже вѣсѣхъ акцій есть 1.000, а я купую одну, набуваю право до тысячной части того всего, що варта предприятие. Одже, можна на акціяхъ стратити або зыскати.

— Истинно, втрутивъ Андрѣй, якъ интересъ добре поѣде, то вартѣсть его збѣльшитъ ся, а тымъ самымъ и вартѣсть каждой поодинокон акцій; якъ жежъ упаде, можна все стратити, бо вже акція нѣчого не буде варта.

Учитель. — Оджежъ, якъ суть зыски, то ихъ роздѣляе ся межъ посѣдательствъ акцій, званыхъ акціонерами; часть зыскѣвъ, припадаюча на каждую акцію зове ся дивиденда (подѣлъ), бо цѣлый зыскъ дѣлитъ ся на тѣлько рѣвныхъ частей, кѣлько есть акцій, а каждая акція того самого предприятия має, розумѣе ся, рѣвну вартѣсть якъ друга. Каждая акція есть выдана на 100, 200, 500, 1.000 злр., рѣдко на бѣльшу суму, але можъ посѣдати кѣлька акцій. —

„Облігація же, есть то признане довгу. Той що купує облігацію на 500 злр., стае ся вѣ тѣй сумѣ вѣрителемъ товариства и отримуетъ певный процентъ рѣчный. Не має однакъ удѣлу анѣ вѣ зыскахъ, анѣ вѣ стратахъ предприятия. Процентъ вѣдъ облігацій обраховуетъ ся насампередъ и выплачуе ся, доперва то, що остане зъ доходѣвъ предприятия, творить зыскъ и роздѣлюе ся на дивиденду для акціонерѣвъ. Облігаторій, с. е. посѣдатель облігацій дѣстае рѣкъ-рѣчно ту саму суму вѣ процентъ, акціонеры троха менше або бѣльше, якъ до року; але якъ интересъ есть добрый, то дивиденда есть завсѣгды высша нѣжъ процентъ вѣдъ облігацій. Акціонеръ зыскуе одже бѣльше вѣдъ облігатора и такъ бути повинно, бо вѣнъ наражае ся на страты.

„Тенерь розумѣете добре, що то акція, а що облігація; най же каждый самъ розважить, чи воить, щобы капіталъ его дѣливъ долю предприятия, и взяти акцію, котра може ему принести значну дивиденду, чи може воить вдоволити ся малымъ, але маючи певнѣсть, що выплата та буде точною вѣ означеномъ речинци?“

Почала ся довга розправа, каждый объявивъ свою гадку о новодженіи новон желѣзницѣ. Вѣбици деякі, надѣючи ся великихъ зыскѣвъ, постановили взяти акцій, иншіжъ думаючи, що зыски будуть мѣрны, поперестали на купнѣ облігацій. Старый Андрѣй зробивъ увагу, котра вѣсѣхъ дуже заняла: „Треба буде робити много насыпѣвъ и иншихъ робѣтъ земныхъ; не забракне работы вѣ окрестности.

Сусѣдъ Лука. — Я надъ тымъ думаю, чи подняти ся робѣтъ земныхъ до желѣзницѣ. Якъ желѣзницю будують, то найчастѣйше дѣлять цѣлу лінію на части, по 1.000 або 5.000 метрѣвъ и вѣддають каждую часть підприємникамъ. Я самъ не вѣ силѣ такъ богато зробити, буду потребуваеъ помѣчникѣвъ. То зновъ, якъ возму робѣтниківъ, треба имъ буде платити денно, може 1 злр., а на то не маю досытъ грошей (досытъ капіталу). Можъ бы поживити, та не знаю жадного капіталіста, то и не буду маеъ кредиту. Есть вѣ правдѣ ще одинъ спосѣбъ; я мѣгъ бы вѣйти вѣ спѣлку зъ иншими робѣтниками.

Признано гадку доброю и зачато шукати, хто бы мігъ приступити до спільки зъ Лукою.

Хтось згадавъ Стефана, иншій Луця, третій Матвія. Ђще о иншихъ надмінено, але вкінци пересвѣдчено ся, що одинъ не схоче, а другій не будуть могли, бо не мають средствъ до того.

Але для чогожъ не будуть могли?

Бо за работы землѣ платять предпріємцѣ доперва по якомъ часѣ, н. пр. по трехъ мѣсяцяхъ, а тимчасомъ анѣ Стефанъ анѣ Луця не въ станѣ чекати на заплату. Якъ бы мали якіи капіталикъ, могли бы приступити до спільки въ предпріємствѣ; не маючи его, потребують що-денного вынадгородженя. Вирочѣмъ по бѣльшій части робѣтники не люблять наражати ся на страты; волять малый а певный заробокъ, якъ великій але певный зыскъ.

„Все, що мы ту говорили, дасть ся легко въ короткости зѣбрати. Такъ само въ праці, якъ при капіталѣ можна до спільки приступити въ двоикій способъ: або хтось прѣбує щастя въ самѣмъ предпріємствѣ, а тогдѣ бере удѣлъ въ стратахъ зарѣвно, якъ въ зыскахъ, або зновъ не хотячи наражати свого капіталу, чи своєю працѣ на судьбу предпріємства, жадає за нѣмъ певного и сталого доходу. Въ тѣмъ послѣднѣмъ випадку капіталъ приносить процентъ, а праця одержує заплату.

Розличніи роды заплаты.

Старый Андрѣй по хвили мовчаня, каже до Луки: „Може бы мы могли утворити спільку на предпріємство робѣтъ земныхъ; поговорю зъ однимъ зъ моихъ кривняковъ, а якъ и вѣнъ схоче до спільки приступити, будемо мати досыть. О то лишъ ходити, въ якіи способъ думаете вы еусѣде, работы выконувати?

Лука. — Найчастѣйше наймає ся робѣтниковъ денныхъ по 1 злр. а. в. и робить ся выплаты що-тыждень.

Учитель. — Такъ, але на нещастє робѣтники часомъ лѣниво працюють, такъ що въ протягу дня не богато ся зробить.

Лука. — Правда. Томужъ то я бы волѣвъ платити робѣтника вѣдъ работы. Назначу тѣлько а тѣлько вѣдъ метра квадратного, а тѣлько вѣдъ метра кубічного, и буду платити пѣсля выконаной работы. То безъ порѣвнаня буде користнѣйше.

Старый Андрѣй. — Певно; та зновъ, якъ робѣта на дни повѣльнѣйше иде, за тежъ найчастѣйше лучше выконана, коли тымъ часомъ робѣта вѣдъ мѣры, або вѣдъ штуки найчастѣйше робить ся абы скорше.

Учитель. — Такъ, а інжѣнеры, що будуять желѣзницю, оглядають насыпы и цѣлу лінію, и принимаютъ работы земный тогдѣ доперва, якъ суть добре выконанѣй.

Лука. — Тажъ я такожъ не уважаю работы за скѣичену и не принимаю еѣ, якъ зле выконана. А въ кождѣмъ разѣ робѣта назначена пѣсля мѣры скорше иде, якъ на дни, и можна обовязати ся до вѣдданя работы на часъ означеный.

Пилипъ. — А інжѣнеры чи побирають заплату денне чи пѣсля работы?

Учитель. — Якъ вынаде. Примѣромъ приходитъ хтось до інжѣнера и просить, щобы зробивъ плянъ фабрики, або, щобы вытычинъ каналъ, або

нарысував якій иншій проєктъ, інжінєръ кѣнчить свою працю, вѣддає рахунокъ, одержує заплату (звану такожъ гонораріємъ) и все скѣнчене. Инжінєръ въ такѣмъ разѣ отримує платню вѣдъ штуки або вѣдъ роботы. Иншій дѣстають платню рѣчну, щѣ на тежъ само виходить, якъ колибъ були платнѣ на дни. Н. пр. 2.000 злр. рѣчною платнѣ вѣдповѣдає 6 злр. денно.

Осипъ. — А лѣкаръ якъ буває платный?

Учитель. — Лѣкареви звичайно платять ся гонораріємъ вѣдъ роботы: тѣлько а тѣлько за вѣдвѣдины; войсковый лѣкаръ, рѣвножъ якъ лѣкаръ шпитальный и фабричный платный єсть на дни, бо побирає сталу платню.

Старый Андрѣй. — Якъ хто жадає сталого и певного вынадгороджєня, платня може бути лишъ на дни, або вѣдъ штуки, або вѣдъ мѣры, с. 6. вѣдъ каждой штуки тѣлько а тѣлько: нѣколи менше и нѣколи бѣльше.

Пилипъ. — А суть жежъ вынадгороджєня несталѣ и непевнѣ?

Учитель. — Суть заведєня, въ котрыхъ робѣтниківъ одержує яко вынадгороджєнє часть рѣчей вытворюваныхъ. На примѣръ при морєкѣмъ половѣ рыбѣ. Въ загальѣ рыбаки не суть радѣ зъ такого укладу, бо суть нараженѣ на частый недостатокъ зарѣбку. Такожъ въ рѣльництвѣ знана єсть система, пѣсля якои властитель выпускає поле въ аренду, не побирає однакъ заплаты въ грошахъ, а одержує якусь часть плодѣвъ. Система та давнѣйше майже загально у Франці була уживана и называла ся *le mitayage*. Єще суть иншѣ подобнѣ выпадки подѣлу продуктѣвъ помѣжъ працю а власнѣсть.

Петро. — Н. пр. женцѣ часто роблять за 10-тый або 12-тый снѣгъ.

Учитель. — Такъ, але ту продуктъ не єсть непевный, — анѣ нема нараженѣ на страту. Зѣбже маюче жати ся, єсть въ поли, єсть єго менше або бѣльше, але можъ въ приближеню скѣлькибѣтъ єго означити и вартѣсть: якъ зѣбжа мало, тожъ менше роботы потреба, щѣбы єго зѣбрати. Єсть се одже праця платна вѣдъ скѣлкѣсти, жнець дѣстає тѣлько снопѣвъ вѣдъ ста зѣбранныхъ. Та лишъ замѣть одержати заплату въ грошахъ, дѣстає єѣ въ натурѣ, се єсть снопами.

Старый Андрѣй. — Але то звичай, котрый щѣ-разъ бѣльше зникає. Давнѣйше грѣшь бувъ рѣдкій и старано ся платити за каждую роботу въ натурѣ. Майже все платили вѣдповѣдно до выконанои роботы, не пѣсля часу. Та и рѣчний або мѣсячный наемники одержували часто мало дуже въ грошахъ а головну часть въ такъ званѣй ординаріи. Тєперь щѣразъ то бѣльше грѣшми платять.*)

Учитель. — Та якій небудь єсть рѣдъ заплаты, завєсѣгды вынадгороджєнє за працю єсть згоджєнє.

Старый Андрѣй. — И то власнє єсть одною зъ головныхъ причинъ, для котрыхъ платня єсть разъ выша, разъ низша, нѣжъ бы собѣ желавъ даючій роботу и робѣтниківъ. Якъ робѣта цѣльна, а мало робѣтника, платня пѣдвысєшає ся. Якъ жежъ робѣтникамъ не достає роботы, принимаютъ и низшу платню.

*) Та й легко понятѣ чѣму. — Вышыває то зъ щѣ разъ бѣльше розширюючого ся подѣлу працѣ. Коли тымчасѣмъ давнѣйше при нерозвинєнѣхъ вѣдносинахъ єкономѣчныхъ, кождый старавъ ся самъ все зрѣбити, чѣго потребувавъ, нинѣ кождый иншимъ родѣмъ працѣ занимає ся, а всѣ уживають одного средства вымѣны грошей.

Учитель. — То правда, але выемково низка, або висока платня не треба довго. Якъ платня за висока, кошта продукцій суть ббльшій и даючий роботу не може попродаи своихъ продуктбвъ, бо суть за-дорогй; якъ платня за-низка, роббтники не мають зъ чого жити, покидають роботу, що имъ такъ мало приносить, та иншого занятя шукають.

„Такъ высокбсть платнй постепенно вертае зновъ до природной мфры“.

Заговори роббтникбвъ и безроббтня.

Пилинъ не мбгъ зрозумфти, якимъ способомъ платня може бути разъ за висока, разъ за низка; вбнъ уважавъ се несправедливимъ взглядомъ даючого роботу въ першбмъ разф, взглядомъ роббтникбвъ въ другбмъ разф, та не мбгъ вздержати ся, щобы свои гадки голосно не высказавъ.

Учитель. — Слухай Пилине, якъ н. пр. пилокъ мало и тяжело ихъ дбстати, не суть же они тогдф ббльше вартй, нбжь тогды, коли каждый має пилку и легко ихъ набути?

Пилинъ. — Але то не одно!

Учитель. — Певно. Пилка не естъ праця, а мы говоримо о винадгородженю за працю, а не о цфнахъ пилокъ. Але приймфмъ, що до шевця, котрый має работы лишь для двохъ челядникбвъ, приходитъ третй вирошующи ся, щобы его приняти. Щожъ ему скаже майстеръ?

Пилинъ. — Скаже ему: Я не потребую тебе въ тбй хвили, маю достаточне число роббтникбвъ.

Учитель. — Но, а якъ той челядникъ безъ затрудненя, бувъ вже попередно у многихъ майстрбвъ и каждый зъ нихъ мавъ роббтню свою заповнену; щожъ вбнъ зробивъ?

Пилинъ нбчого не казавъ, унимавъ ся вбдповфсти; але старый Андрфй, побачивши заклопотане хлопця додавъ:

— „Щожъ зробити, щобы зъ голоду не вмерти?“

Петрусь. — Попросить о нишу працю.

Старый Андрфй. — Та чому нб? остане золотникомъ або лбкаремъ; правда?

Дфти почали смфяти ся, а учитель такъ выяснивъ жартъ старого Андрфя:

— „Коли роббтникъ въ свофмъ ремеслф, або въ свофмъ заводф не знаходить працф, може ся заняи лишь дуже простою роботою, котрои не треба учити ся. Тожъ за просту роботу, котру каждый може виконати, платять дуже мало, а при тбмъ праця, до котрои не навыкло ся, ббльше справляе змученя, нбжь робота, котрою займае ся все. Вирочбмъ и тоя найпростфйшою працф треба пошукати та часу на то стратити. Тому волить вже роббтникъ майстрови сказати: Прошу менф дати занятя, я буду працювати дешевше, хотяй хвилево.

Франко. — Майстеръ не повиненъ бы користати зъ нужды роббтника.

Старый Андрфй. — А правда, повиненъ ему сказати: Мбй хлопце не можу тобф заплатити пбсля звычайной цфны, та умирай собф зъ голоду.

Учитель. — Принимаючи челядника безъ занятя за низшу заплату, майстеръ зовсфмъ не користуе зъ нужды, булобъ то рбчею дуже злою, не-людяною; противно, вбнъ вбддае ему прислугу, а часомъ навфтъ самъ на тбмъ

тратить; особенно же тогда, какъ уже має только челядниковъ, сколько може правильно заняты.

Франко. — А то якимъ способомъ?

Учитель. — Осъ такъ: Мы говорили о шевци, возьмѣмъ его и на дальше за примѣръ. Продае вѣтъ чоботы, нехай по 6 злр. за пару. Зъ тыхъ 6 злр. иде только на шкѣру, только на робѣтника, только на иншій розходы, решта зѣстае въ зыску. Само собою разумѣе ся, що швецъ шие только лишь чобѣтъ, сколько ихъ може продати; примѣромъ 1.000 паръ на рѣкъ. Одже приходитъ робѣтникъ та й каже ему: Я тобѣ еще бѣльше чобѣтъ ушю. Швецъ вѣдновѣсть: Алежъ я не буду мѣгъ ихъ продати; 1.000 паръ роблю, бо на только маю купцѣвъ. Робѣтникъ скаже тогда: Я потребуу працювати, щобы на житѣ заробити, тожъ буду дешевше працювати. Швецъ гадае собѣ, що ту надвыжку звычайной продукцїи чобѣтъ выставить на продажъ по низшѣй цѣнѣ, и має надѣю, що знайде додатковыхъ купцѣвъ и принимае бѣдолаху.

Старый Андрей. — То значить, що теперь вкладае въ оборотъ новый капиталъ, (шкѣру, працю робѣтника), а какъ не удасть ся ему продати чоботы, капиталъ той нѣчого ему не приноситъ, а такъ майстеръ тратитъ процента, котрїи бы мѣгъ вѣдъ него побирати.

Лука. — Завѣдгы я уважавъ, що какъ богато работы, платня пѣдноситъ ся, а онадае, какъ работы мало; анѣ заговоры, анѣ безработиця нѣчого на то не поможутъ.

Иванъ. — Що то такого заговоры и безработиця?

Лука. — Заговоръ есть то порозумѣнѣ певного числа робѣтниковъ того самого ремесла въ цѣли жадаия пѣдвышени платнѣ, а безработиця слѣдуе тогда, коли робѣтницѣ высказавши свои жадаия, перестаютъ ходити до работы, ажъ жадаия ихъ зѣстанутъ вдоволенїи.

Франко. — А чейже каждый має до того право.

Старый Андрей. — Безперечно. Каждый робѣтникъ має право перестати робити; та не все знайде въ томъ пожитокъ. Найчастѣйше робѣтникъ есть змушений до уступленя по сколько-дневѣмъ або сколько-мѣсячѣмъ залишеною робѣтъ. Тымчасомъ нѣчого не заробляе и зѣѣдае свои оцадности, какъ якїи має. А хочъ бы и взыскавъ яке пѣдвышенѣ платнѣ, дорого его тое коштуе, и часто въ короткѣмъ часѣ зновъ на еи зниженѣ мусить пристати.

Учитель. — Бо не треба забувати, що майстеръ и фабрикантъ не працюе для приѣмности працѣ, лишень, щобы продавати свои продукты. Купецъ зновъ и споживатель не купуютъ, щобы припѣдобати ся продаючому, лишень, щобы набути жертвованный товаръ; та тому купитъ товаръ по тѣй цѣнѣ, а вѣдмовитъ по онѣй. Какъ купуючїи не схоче заплатити жадаиою цѣны, продаючїи рѣдко буде его мѣгъ до того присилувати; противно, споживатель майже завѣдгы дѣйде до того, що змусить продаючого до зниженя цѣны. Зъ того слѣдуе, що вытворитель, не могучи пѣсля вѣдобы пѣдвышати цѣну товару, не все есть въ можности пѣдвысшити платню робѣтникови.

Лука. — Буде волѣвъ покинути предпрїиѣмство, нѣжъ працювати зѣстратою.

Франко. — Але какъ то, що робѣтникъ заробляе, не выстае ему на житѣ.

Лука. — Безперечно, що не всѣ робѣтники мають достаточну платню; то правда, однакъ часто лучае ся, що дармоѣды не працюютъ, утримуючи, що не досыть заробляють.

Старый Андрій. — А чи то одинъ выдає непотрѣбно, а жалує ся потому, що ему не стає на необходимый потреби.

Учитель. — Треба умѣти жити ошадно. Якъ хто въ однімъ заводѣ занадто мало заробляє, а знає ише ремесло, покидає давнє а бере ся за ише. Але въ кождѣмъ разѣ лишъ черезъ поступъ въ многости и добротѣ виконаной работы знайде робѣтникъ правдиве и тревале полученє своего положеня.

(Далше буде.)

Шкѣльництво народне.

(Конецъ).

3. Персоналъ учительскій и наука шкѣльна.

Персоналъ учительскій числить въ загалѣ 5420 особѣ (безъ катихитѣвъ, учительѣвъ робѣтъ и надобовязковыхъ предметѣвъ). Зъ того було 3.803 учительѣвъ, а 1.617 учительокъ. Пѣсля квалифікаціи и плоти представляє ся станъ рѣчи такъ: Зъ патентомъ квалифікаційнымъ було 2.819 учительѣвъ + 1.068 учительокъ; зъ свѣдоцтвомъ зрѣлости 661 + 349; безъ квалифікаціи 323 + 200. Число заступѣвъ безъ квалифікаціи снадає у мужчинѣ, а росте у женщинѣ.

Власти шкѣльнїи суть часто зневоленїи въ поодинокихъ випадкахъ позваляти на установленє особѣ неуквалифікованыхъ, передовѣмъ въ малыхъ громадахъ, де дотація єсть дуже низька. И ту однако робить ся старанный выбѣръ. Мимо того, особенно въ школахъ неурегульованыхъ о малѣй дотаціи втискають ся тымъ способомъ люде непотрѣбнїи до стану учительского. „Суть то часто индивідуа — каже справозданє — приносячи шкѣльництву бѣльше шкоды, якъ хѣсна, а власти шкѣльнїи мусять ихъ усувати. Личности тї утрудняють часомъ реорганізацію шкѣлъ неурегульованыхъ, по котрѣй мусять уступати передъ кандидатами зъ квалифікацією.

Понизше подаємо переглядъ персоналу учительского пѣдъ взглядомъ характеру службового; буквы *м* и *ж*, доданий до числа, означаютъ плоть мужеску и женьску. Въ роцѣ 1889/90 выказано учительѣвъ стальныхъ 2.186 м., 536 ж.; тымчасовыхъ 1.244 м., 677 ж., заступѣвъ 323 м., 1.752 ж.; практикантѣвъ 50 м., 229 ж. Щѣ до науки релігій видимо такїи числа: въ 2.449 школахъ преподавали науки релігій катихиты або учитель релігій, установленїи властями церковными або настоятельствами духовными, въ 668 школахъ по части учитель свѣтскїи, въ 231 зовѣмъ свѣтскїи. Духовныхъ и учительѣвъ релігій мойсейовой, котрїи преподавали науку було 2980; число катихитѣвъ єсть проте бѣльше вѣдѣ шкѣлъ, бо въ денекотрыхъ школахъ було двоухъ або и трехъ вѣроисповѣдань. Въ числѣ тѣмъ було катихитѣвъ гр. кат. 1.511, рим. кат. 1.346, насторѣвъ 14, учительѣвъ релігій мойс. 109.

Наука шкѣльна, зъ натуры рѣчи, не може выказувати великихъ змѣнѣ, проте займемо ся тѣлько цѣкавшими датами. Потѣшачимъ єсть зрѣсть числа тыхъ шкѣлъ, въ котрыхъ удѣляє ся наука робѣтъ жѣночїихъ. Коли передъ 5 роками такихъ шкѣлъ було ледви 701, днесъ єсть ихъ 1.463. Найбѣольшу

скількість такихъ шкілъ вказують округи: львівскій (околиця 55), сяніцкій 44, самбірскій 43, бжозівскій 38, краківскій (околиця) и перемискій по 35, мисленицкій 33, кшанівскій, мостицкій, тернопільскій по 32, ярославскій, гусятиньскій по 31, рогатиньскій 30.

Курсівъ науки доповняючої було разомъ 3.553; по більшій часті тревала наука по 4 години тыжнево. Лишень въ 400 школахъ були особно вѣдѣлы для хлопцівъ и дѣвчатъ — въ прочихъ школахъ, особливо однокласовыхъ, въ котрыхъ учитель и такъ уже єсть дуже обтяжений працею, вѣдбувала ся наука разомъ. Въ порѣвнаню зъ минувшимъ рокомъ збільшилася ся скількість курсівъ науки доповняючої о 329. Дня 2. падолиста минувшого року видала кр. рада шк. обѣжниківъ, котрымъ наказує стерегти науки доповняючої и заохочує учительствъ, котрыхъ обѣжовъ вынадгородити за охотну и старанну працю въ тѣмъ напрямѣ. Въ роздѣлѣ о **На д з о р ѣ ш к ѣ л ь н ѣ м ѣ** вказує справозданє хосенній наслѣдки уставы краєвой зъ 6. грудня 1887 р. и помноження числа инспекторівъ. Не рѣдкї єуть уже два- або и три-разовї візитаціѣ шкілъ въ роцѣ въ тыхъ округахъ, щѣ мають особныхъ инспекторівъ ккѣльныхъ. Однако єще 31 инспекторівъ мають по два округи шкѣльныхъ, щѣ дуже утрудняє справованє уряду. Рѣчний прибутокъ шкілъ въ загаль єсть більшій вѣдѣ пересѣчного числа шкілъ, яке припадає на одного инспектора — трудности будуть проте щѣ-разъ ся взмагати. Въ тѣмъ напрямѣ потребна бы була рѣшительна реформа для добра шкѣльництва нашого.

4. Семінаріѣ учительскій.

Приходимо до послѣднього роздѣлу справоздання: говорить оно о семінаріяхъ учительскихъ. Звѣстно, що въ роцѣ 1888 ухваливъ Соймъ резолюцію, домагаючу ся вѣдѣ ряду, абы той, узвгладняючи спеціальній вѣдносини нашего краю, давъ способність ученикамъ семінарій образовати ся въ господарствѣ. Яко вѣдновѣде на ту резолюцію випрацювала Рада шкѣльна широкій меморіаль, котрый въ двохъ напрямкахъ вѣдновѣдає змаганямъ Сойму. Рада шкѣльна не єсть за значимымъ розширенємъ науки господарства въ семінаріяхъ, бо ту помимо збільшеного обѣмѣ предмету ученикъ може набути тільки початковї вѣдомости. Повиненъ однако доповнити ихъ пѣзнѣйше студіями и практикою. Найлучше бы було въ вѣдновѣднихъ порахъ урядити курсы спеціальній, дебы подѣ фаховымъ проводомъ могли ся образовати учитель, котрі уже въ своїмъ заводѣ працюють, дальше належало бы при случайности рѣчныхъ конференцій уряджувати выклады. Цѣлею такихъ поучень зѣ стороны фаховыхъ агрономівъ було бы показати учителямъ, въ якѣмъ напрямѣ мають провадити науку господарства въ данѣй окрестности: выклады такі мусять попередити выслѣдженє льокальных вѣдносинъ господарєкихъ. Заразомъ домагала ся Рада шкѣльна вѣдѣ дирекцій семінарій учительскихъ, щѣбы вымагали, о кѣлько то згѣдне зъ приписами — вѣдѣ ученикѣвъ знаня головныхъ пѣдставъ науки господарства.

Щѣ до науки господарства сельського въ семінаріяхъ предложила Рада шкѣльна вѣдновѣдний внесокъ п. Міністрови Просвѣты зъ узвгладненємъ 4-го року. Пѣсля розпорядження зъ 2. лютого 1890 позволивъ, якъ звѣсно п. Міністеръ Просвѣты на розширенє семінарій учительскихъ муж. черезъ доданє IV-го року, котрый вѣйде въ житє у Львовѣ и Краковѣ зъ початкомъ року

шкільного 1891/92, въ Тарновѣ и Тернополи 1892/93, въ Решовѣ и Станіславовѣ 1893/94. Науку господарства селяского буде ся проте преподавати на III. и IV. роцѣ по 4 години тыжднево, кромѣ того 2 год. тыжд. будуть призначені на практичній вправы и науковій прогулки. До того буде ся методично поучати, якъ треба подавати вѣдомости зъ господарства селяского въ школъ народной. Черезъ заведеніе IV-го року зайде такожъ и зміна въ розкладѣ годинъ. Рада шкільна думає, що иншій має бути подѣлъ годинъ въ семінаріяхъ въ Краковѣ, Тарновѣ и Решовѣ, а иншій въ утравістичныхъ семінаріяхъ у Львовѣ, Тернополи и Станіславовѣ, такъ однако, чтобы не було бѣльше годинъ тыжднево, якъ 34. Пѣсля того уложено подѣлъ годинъ на поодинокіи предмети. Рѣжниці межі подѣлами годинъ въ обохъ категоріяхъ суть такі: Въ семінаріяхъ Галичины захѣдной визначено въ класѣ приготавлиющей по 5 годинъ для языка польского и нѣмецкого, а для Галичины вѣхѣдной по 4 години для кожного языка; мѣсто того призначено 4 години для языка руского. На I, II, III. и IV. роцѣ въ семінаріяхъ Галичины захѣдной есть по 4, въ сем. Галичины вѣхѣдной по 3 години на языкъ польскій, а до того по 3 години на языкъ рускій. На IV. роцѣ въ семінаріяхъ Галичины захѣдной має языкъ нѣмецкій 4, въ сем. Галичины вѣхѣдной 3 години, мѣсто того наука гры на скрипкахъ въ сем. Галичины захѣдной має тѣлько 1 годину, въ сем. Галичины вѣхѣдной 2 години. Наука гры на фортеціанѣ буде ся удѣляти по 2 години тыжднево на I. и II. роцѣ въ семіні. Галичины захѣдной, наука на органахъ на III. и IV. роцѣ въ тыхже семінаріяхъ. Дуже мало годинъ призначено на гімнастику, бо на I. роцѣ по 2 години, на дальшихъ по 1 годинѣ тыжднево. Загально беручи, число годинъ обовязковыхъ въ тыждині есть бѣльше вѣдѣ нормы принятой въ розн. и. Міністра Просвѣты зъ дня 31. липня 1886 о 4 на I. роцѣ, о 5 на II., о 3 (взглядно 4) на III. а о 4 на IV. роцѣ. — На вѣсѣхъ рокахъ викладає ся теперъ разомъ 18 предметѣвъ обовязковыхъ.

Л. С.

Дѣлене дробами звичайными.

Лекція II.

Дѣлене числа цѣлого дробомъ.

При тѣмъ дѣланю ходить головню о тоє, чтобы ученикамъ ясно исказати, що се дѣланіе рахункове не есть истиннымъ дѣленіемъ, а властиво мѣщеніемъ або мѣреніемъ. Вѣдомо есть ученикамъ, що при истинномъ дѣленію на квотъ выходитъ число о стѣлько разѣвъ менше вѣдѣ дѣльной, яку вартѣсть має дѣлимокъ н. пр. $30 : 5 = 6$; одже 6 шѣ до своей вартѣсти есть 5 разѣвъ менше вѣдѣ 30. При дѣленію числа цѣлого дробомъ истиннымъ рѣчь має ся инакше, бо тутъ на квотъ одержує ся число бѣльше вѣдѣ дѣльной н. пр. $3 : \frac{1}{2} = 6$. Чтобы ученики вырѣбили собѣ добре понятіе о мѣщенію и пересвѣдчили ся о тѣмъ, що дѣленіе есть правдиве, хотяи квотъ бѣльшій вѣдѣ дѣльной, рознѣчне учитель по повторенію лекціи першон, лекцію другу такъ:

— Чи видѣвъ ты Н. Н. мѣру, котру літромъ называють?
(Ученики вѣдповѣдають повними реченнями.)

— А $\frac{1}{2}$ літрову мѣру?

— А $\frac{1}{4}$ літрову мѣру?

— Кѣлько змѣстить $\frac{1}{2}$ л. въ 1 л.? ($1 : \frac{1}{2} = 2$)

— Кѣлько разѣвъ мѣстить ся $\frac{1}{2}$ л. въ 2 л.? ($2 : \frac{1}{2} = 4$)

— Кѣлько разѣвъ мѣстить ся $\frac{1}{2}$ л. въ 3 л.? ($3 : \frac{1}{2} = 6$)

— Кѣлько разѣвъ мѣстить ся $\frac{1}{4}$ л. въ 1 л.? ($1 : \frac{1}{4} = 4$)

— А кѣлько $\frac{1}{4}$ л. въ 2 л.? ($2 : \frac{1}{4} = 8$) и т. д.

По написаню всего того на таблицѣ учителемъ а на зошитахъ учениками, окаже учитель се еще образowo на прутахъ або иншихъ рѣчахъ, и такъ: Возьме учитель три пруты рѣвнои довготы, зверне увагу ученикѣвъ на рѣвноѣсть прутѣвъ, назве ихъ цѣлостями а потѣмъ покрае одинъ пруть н. пр. на 6 частей и запытае:

— На кѣлько частей покраивъ я пруть?

— Якъ будемо называти тѣ части? (Шестыми.)

— Кѣлько такихъ шестыхъ мѣстить въ собѣ одинъ пруть? ($\frac{6}{6}$)

— А кѣлько шестыхъ мѣстить въ собѣ другій пруть? ($\frac{6}{6}$)

— А третій? (Такожъ $\frac{6}{6}$)

— Веѣ три пруты мѣстять одже въ собѣ $\frac{18}{6}$.

Хотяи ученики се дуже легко порозумѣють, однако для лучшого понятя пѣтне учитель и позбѣталъ 2 пруты на шестѣ части, зъ чого одержить 18 куснѣвъ, або якъ се называти буде $\frac{18}{6}$ и на тыхъ кусняхъ буде переводити практично розличий можливи дѣлани въ обѣмѣ $\frac{18}{6}$.

Учитель скаже одному ученикови розложити тыхъ $\frac{18}{6}$ на купки, беручи по $\frac{2}{6}$, зъ чого выпадае 9 купокъ, а письменно $\frac{18}{6}$ або $3 : \frac{2}{6} = 9$. — Другій ученикъ розложить $\frac{18}{6}$ на купки, беручи по $\frac{3}{6}$, зъ чого буде 6 купокъ, а письменно $\frac{18}{6}$ або $3 : \frac{3}{6} = 6$ и т. и.

По написаню того, возьме учитель еще одинъ пруть такои довготы якъ попередній а одинъ о довготѣ $\frac{2}{6}$ и дасть го мѣрити одному ученикови тымъ прутикомъ о $\frac{2}{6}$ довготы. Ученикъ намѣрить 3.

— А кѣлько намѣривъ бысь на 2 прутахъ? (6).

— А кѣлько на 3 прутахъ? (9).

— Тоѣ напишѣмъ. $1 : \frac{2}{6} = 3$, $2 : \frac{2}{6} = 6$, $3 : \frac{2}{6} = 9$.

Другій ученикъ може дѣлати тоѣ саме прутикомъ о довготѣ $\frac{3}{6}$ и выкаже, що $1 : \frac{3}{6} = 2$, $2 : \frac{3}{6} = 4$, $3 : \frac{3}{6} = 6$ и т. д.

Коли ученики пѣймуть добре, що то есть мѣренѣ и мѣщенѣ, переробить зъ ними еще кѣлька примѣровъ отъ н. пр. такихъ:

— Кѣлько робѣтникѣвъ можна обдѣлити 1 бохонцемъ хлѣба, даючи кождому по $\frac{1}{5}$ бохонця?

— 5, бо кождый дѣстае по $\frac{1}{5}$ а $\frac{1}{5}$ въ 1 мѣстить ся 5 разѣвъ.

— Кѣлько робѣтникѣвъ можна обдѣлити 1-ымъ злр. даючи кождому по $\frac{2}{10}$ злр.?

— Однимъ злр. можна обдѣлити 5 робѣтникѣвъ, бо $1 : \frac{1}{10} = 10$, а $\frac{2}{10}$ злр. въ 1 злр. мѣстить ся 2 разы менше, т. е. $1 : \frac{2}{10} = 5$.

Черезъ таке поступованѣ ученики рѣчь сю добре зрозумѣють а теперъ буде ходити лишъ о тоѣ, щобъ выпровадити правило, якъ то дѣлать ся число цѣле дробомъ. — Учитель розпѣчне:

— Скажи Н. Н. що то мы учинили зъ трьома прутами?

— Подѣлилисьмо на шесті части.

— Кѣлько було шестыхъ зъ одного прута?

— Зъ одного прута було 6.

— А зъ трюхъ прутѣвъ кѣлько разѣвъ бѣльше?

— 3×6 .

— Придивѣмъ ся теперь, чи мы мѣжъ тыми числами маємо 3 и 6?

(Учитель вѣказує на таблицю, де єсть $3 : \frac{2}{6} = 9$.)

— Суть; 3 єсть дѣльна, а 6 знаменникъ дроба.

— А по кѣлько мы брали частей, розкладаючи першій разъ шесті на купки?

— По $\frac{2}{6}$.

— А чи мали мы тогды 18 купокъ, чи бѣльше, чи менше?

— Мы мали менше якъ 18 купокъ 2 разы, бо було лише 9.

— А въ якій то способѣ одержує ся два разы менше число?

— Бєди єго подѣлимо черєзъ 2.

— А єсть тутъ число 2? (Учитель вѣказує на таблицю, де єсть написано $3 : \frac{2}{6} = 9$)

— Єсть чисельникъ дроба.

— Одже видите, щобы число цѣле подѣлити дробомъ потреба выконати два дѣланя т. є. множенє и дѣленє. А щожъ то мы впередъ множили а потѣмъ дѣлили?

— Число цѣле знаменникомъ дроба, а добутокъ сей дѣлилисьмо чисельникомъ дроба.

— А для чого мы се такъ робили?

— Мы мали 3 цѣлости подѣлити на части по $\frac{2}{6}$, отже мусѣлисьмо 3 цѣлости замѣнити на шесті черєзъ множенє, бо єсли 1 цѣлость має 6 шестыхъ, то 3 цѣлости мають $3 \times 6 = 18$ шестыхъ, а коли мы хотѣли знати кѣлько єсть $\frac{18}{6} : \frac{2}{6}$ мусѣлисьмо дѣлити $\frac{18}{6}$ черєзъ $\frac{2}{6}$, щѣ на одно виходить чи $18 : 2 = 9$ або $\frac{18}{6} : \frac{2}{6} = 9$.

На таблиці буде се такъ виглядати:

$$3 : \frac{2}{6} = 9$$

$$1 = \frac{6}{6}$$

$$3 = 3 \times \frac{6}{6} = \frac{18}{6}$$

$$\frac{18}{6} : \frac{2}{6} = 9$$

$$3 : \frac{2}{6} = 9$$

$$1 : \frac{1}{6} = 6$$

$$3 : \frac{1}{6}$$

$$3 : \frac{2}{6}$$

три разы бѣльше т. є. $3 \times 6 = 18$.

два разы менше т. є. $\frac{3 \times 6 = 18}{2} = 9$.

Вкѣнци випровадять ученики зъ того правило: Що число цѣле дѣлится дробомъ, єсли число цѣле помножимо знаменникомъ, а добутокъ подѣлимо чисельникомъ.

Учитель скаже ученикамъ, для лучшой памяти, правило се вписати до зошитѣвъ и на домову задачу задасть имъ кѣлька примѣрѣвъ дѣленя числа цѣлого дробомъ.

(Дальше буде).

Справы Руского товариства педагогічного.

Выдѣлъ Руского Товариства педагогічного вѣдбувъ въ дняхъ 7. и 21. падолиста засѣдана, на котрыхъ порѣшено слѣдуючій справы:

1. Що до уживаня шкѣльных салъ на засѣдана конференцій учительскихъ рѣшено: порадити філін Товариства нед. въ Щирци, въ якій способъ має старати ся о позволенѣ на вѣдбутѣ засѣданъ конверзаційныхъ, а именно, щобы впередъ старали ся посередствомъ окружной Рады шкѣльной о позволенѣ и доперва пѣзнѣйше заряджувала засѣдана. Рѣшено такожъ внести поданѣ до краевой Рады шкѣльной о позволенѣ салъ шкѣльных разъ на за-всѣгды зъ долученѣмъ справозданъ зъ засѣданъ конференційныхъ.

2. Для доповненя образования дѣвчатъ и женщинъ въ напямъ національнѣмъ рускѣмъ, якого не можуть набрати въ теперѣшнихъ школахъ женскихъ зъ выкладовымъ языкомъ польскимъ порѣшивъ Выдѣлъ товариства на просьбу кружка львѣвскихъ дѣвчатъ урядити выклады поучаючій зъ исторіи руской и літературы. — Першій такій выкладъ вызначено на день 8. грудня с. р.

3. Для львѣвскихъ и поза-львѣвскихъ учителей и старшихъ людей взагалѣ, ухвалено подавати вѣдчиты, полученій зъ дискусіями.

4. Позаякъ дѣвчата въ женскихъ школахъ у Львовѣ теперь зовсѣмъ не побирають науки языка руского, порѣшивъ выдѣлъ Тов. вѣднести ся до львѣвского Ординаріату зъ просьбою, щобы постаравъ ся о введенѣ науки руского языка въ львѣвскихъ школахъ женскихъ по тѣй причинѣ головно, що дѣвчата не можуть учитись иѣ науки релігій иѣ молитовъ рускихъ.

5. Принято до вѣдомости, що до Сойму внесено петиціи о змѣну 11. и 13. арт. уставы шкѣльной и о зменшенѣ лѣтъ учительской службы; такожъ петицію о запомогу для института им. св. Николая, именно першій поданій на руки посла Романчука а другу на руки посла о. Ковальского.

НОВИНКИ.

— Ёго Величество Цѣсаръ зволивъ удѣлити зъ частныхъ своихъ фондѣвъ громадѣ Волчухи, въ повѣтѣ городецкѣмъ, и громадѣ Молодылѣвъ, въ повѣтѣ надвѣрнянскѣмъ, на будову школы запомоги по 100 злр.

— Соймъ красивый рѣшивъ дня 13 и 14 с. м. двѣ справы дотыкаючій шкѣлъ народныхъ и перевѣвъ дискусію надъ внесеными комісіѣ шкѣльной, уложенными по причинѣ справоздана ц. к. Рады шкѣльной краевой о станѣ шкѣлъ середныхъ галицкихъ въ лѣтахъ шкѣльных 1888 и 1889. I. Рѣшено на просьбу громады мѣста Сянока вѣзвати ц. к. Раду шкѣльную краевую, щобы приступила якъ найскорше до заложеня класы 5 и 6 при женскѣй школѣ народнѣй въ Сяноцѣ. II. Петицію репрезентацій мѣстъ Львова и Кракова о змѣну арт. 8 уставы зъ дня 1 сѣчня 1889 (Дп. у. кр. Ч. 16) ухвалено вѣдстунити Выдѣлови краевому зъ порученѣмъ, щобы въ порозумѣннѣ зъ ц. к. Радою шкѣльною краевою выслѣдивъ потребу змѣны сей уставы и предложивъ Соймови вѣдновѣднѣ внесенѣ.

— **Комісія шкільна** здаючи справу зь справоздання кр. Ради шкільної о стані гал. шкіль середніх вь рр. 1888—1890 вносить: 1) Взымае ся правительство, щобы якъ найскорше предложило Соймови до рѣшенія проектъ реорганізації шкіль реальнихъ, а теперъ вже упорядчило планъ наукъ згѣдно зъ ихъ цѣлю. 2) Взымае ся правительство, щобы отвѣраючи новы гимназіи передовѣмъ зъ истнующихъ вже класъ гимназіальныхъ у Львовѣ и Краковѣ утворило самостойный гимназіи. 3) Взымае ся правительство, щобы всюды де вь гимназіяхъ истнують сталы класы рѣвнорядны, именовало сталыхъ учителей надетатовыхъ що найменше по одиомъ на кождый двѣ класы рѣвнорядны. 4) Поручае ся кр. Выдѣлови, щобы порозумѣвшись зъ выдѣлами философичными обохъ краевыхъ университетовъ та зъ кр. Радою шкільною, зьорганизувавъ роздачу стипендій (о сколько не противлять ся акты фондацийны) вь такой способъ, щобы черезъ те зацѣпити правильне побольшене силъ учительскихъ для гимназіи. 5) Взымае ся правительство, щобы помножило число посадъ учителей для языка нѣмецкого. 6) Взымае ся правительство, щобы якъ найскорше завело вь гал. школахъ середнихъ водповѣдне умудуроване учениковъ.

— **Фреквенція вь галицкихъ школахъ середнихъ.** Зб справоздання краевой Рады шкільной о стані галицкихъ шкіль середнихъ вь рокахъ 1888 и 1889 выймаемо отсей даты. дотыкаючи фреквенції шкільной: Число учениковъ шкіль середнихъ вь Галичинѣ на початку року шкільного 1889 выносило 13,048; зъ того припадало на гимназіи 12,077 а на школы реальны 971. Число вѣхъ класъ выносило вь томъ році 333, зъ чого припадало на гимназіи 302 (198 головныхъ и 104 рѣвнорядныхъ) а на школы реальны 31 (27 головныхъ и 4 рѣвнорядныхъ). На початку року шкільного 1890 було число вѣхъ учениковъ 13,605, а то 12,555 вь гимназіи а 1050 вь школахъ реальныхъ. Число вѣхъ класъ выносило 342, а то вь гимназіяхъ 309, вь школахъ реальныхъ 33. Зъ порѣвнанія обохъ роківъ показуе ся, що побольшило ся число учениковъ о 557 (378 вь гимназіяхъ а 79 вь реальныхъ школахъ) а класъ прибуло 9 (7 вь гимназіяхъ а 2 вь реальныхъ школахъ). Се збольшене числа учениковъ не було случайне, бо порѣвнявши даты зъ попереднихъ лѣтъ показуе ся, що число учениковъ стало збольшае ся. И такъ на початку 1886 р. було 12,828 учениковъ (11,912 гимн. 916 реаль.); на початку 1887 р. було 12,676 учениковъ (11,820 гимн., 856 реаль.); на початку 1888 р. було 12,703 учениковъ (11,843 гимн., 860 реаль.). — Найменшу фреквенцію зб вѣхъ шкіль середнихъ, бо менше якъ 100 учениковъ мае низша школа реальна вь Тернополи. Фреквенцію мѣжъ 100—200 учениковъ выказують двѣ класы гимназіальный вь заведеніи Бзуитовъ подѣ Хировомъ. Водъ 200—300 учениковъ мають гимназіи вь Бохини, Бучачи, Вадовичахъ, Золочевѣ и школа реальна вь Станіславовѣ. Водъ 300—400 учениковъ мають гимназіи вь Дрогобычи, Ярославѣ, Новомъ Санчи, Самборѣ, Сяноцѣ, Стрию и школы реальны у Львовѣ и Краковѣ. Водъ 400—500 учениковъ гимназіи: руска у Львовѣ, вь Бродахъ, Бережанахъ, Яселѣ, Коломыи, св. Яцка вь Краковѣ. Водъ 500—600 учениковъ мають гимназіи: III, вь Краковѣ, Ряшевѣ, Станіславовѣ, Тернополи и Тарновѣ. Водъ 600—700 учениковъ мають гимназіи: св. Анны вь Краковѣ и II (нѣмецка) у Львовѣ. Понадъ 800 учениковъ числятъ гимназіи: вь Перемишля и двѣ у Львовѣ (Франц-Иосифа и IV-та). — Зъ датъ при кѣнци року шкільного 1889 було учениковъ посля ятросповіданія: 7,598 римо-кат., 2,111 греко-кат., 2,288 жидовъ, 41 вѣрмено-кат., 3 греко-правосл. и 102 протестантовъ. А посля народности було учениковъ: 9,399 Поляковъ, 2,058 Русиновъ, 667 Нѣмцевъ. Понадъ 100 учениковъ Русиновъ припадае на гимназію: руску у Львовѣ, вь Перемишля 223, Коломыи 175, Станіславовѣ 125, Стрию 118, Бережанахъ 112 и Тернополи 107. — Число учителей подаяющихъ науку (вчисляючи и двѣ класы вь Хировѣ) выносило 1. цѣтня 1890 р., 615, а то: директоровъ 31, професоровъ и дѣйствныхъ учителей 365, сущевитовъ 219. Не вчисляючи помѣчникъ, катихитовъ було вь середнихъ школахъ 201 сущевитовъ, зъ котрыхъ 70 мало повну, 20 часткову квалифікацію, а 111 не мало нѣакой квалифікації.

— **Вь сегодѣшній каденції** ухваливъ Соймъ такожъ на внесеніе комісії перемѣну двохъ шкіль женскихъ вь Коломыи и Яселѣ на выдѣловы женскы разомъ зъ 4-классовыми школами звычайными, курсами практичными робѣтъ жѣночыхъ и курсами теоритичными для дорослой молодежи женской.

— **Комісія шкільна** въ сегоднѣшній каденціи Сойму порѣшила внесене посла Романчука о заведење руского языка яко выкладового въ гимназіяхъ и семинаріяхъ учительскихъ въ той способъ, щобы въ веходній Галичинѣ въ мужескихъ семинаріяхъ вже на першомъ роцѣ ввести утравізмъ, такожъ щобы постепенно и въ женскихъ семинаріяхъ въ Перемышли и у Львовѣ такъ само перевести утравізмъ. Утравізмъ на будуще має ся въ тыхъ школахъ зъ всякою стислостею заховувати.

— **Бѣла ластівка.** Въ Парижи появила ся цѣкава рѣдкость зоологічна — снѣжно-бѣла ластівка. Мати еи и двѣ ровесницѣ-сестры були, якъ звичайно, чорнѣ, лишь она одна вѣдродилась. Та не бавила довго. Въ кѣлька недѣль захотѣла вылетѣти зъ гнѣзда разомъ зъ сестрами, та силы слабонькѣ — упала зъ гнѣзда и забила ся вѣдъразу. Властитель реальности, де ластівка бѣла побачила свѣтъ, казавъ выпихати еи и вѣддавъ до парискаго музея, де вже находитъ ся такожъ оказъ бѣлой сороки.

Шкѣльнѣ вѣсти.

— **Розпорядженя властей шкѣльныхъ.** Вытяги зъ протоколѣвъ засѣданъ ц. к. Рады шкѣльной краевой. Ц. к. Рада шкѣльна краева на засѣданяхъ зъ дня 28. жовтня и зъ дня 3. падолиста 1890 рѣшила: 1. Засадничѣ постановы щѣ до становища учительвъ робѣтъ жѣвочныхъ въ школахъ выдѣловыхъ женскихъ; 2. инструкцію нормальну щѣ до удержаня порядку и чистоты въ школахъ середныхъ; 3. зачислити дѣло, выдане товариствомъ педагогичнымъ (польскимъ): „Obrazy do nauki z poglądu“ межи средства дозволенѣ до ужитку шкѣльного; 4. Перемѣнити трикласову школу народну на Замаретиновѣ на 4-класову; 5. 1-класову въ Городницѣ на 2-класову; 6. зъорганизувати въ Рыпнянцѣ школу фѣліальну; 7. заименоувати Адольфа Петера учителемъ помѣчнымъ въ ц. к. сем. учит. женск. у Львовѣ; 8. и ручити надзороване шкѣлъ округа золотѣвского тымчасово инспекторови зъ Мѣнки Мариняновѣ, а до помочи въ полагожденю бѣжучихъ справъ дидактично-педагогичныхъ вѣзвати члена Рады шкѣльной окружной Францѣшка Гравта; 9. затвердити выбѣръ о. Іосифа Ягуса и о. Зенона Любоменского до ц. к. Рады шкѣльной окружной въ Сокалі; 10. выбѣръ Владислава Тхуржницкого и Юлія Гайзига до ц. к. Рады шкѣльной окружной въ Самборѣ; 11. вызначити Емануила Дворского, директора ц. к. гимназіи въ Ярославли, на другого репрезентанта стану учительского до Рады шкѣльной окружной въ Ярославли.

— **Конкурсы.** Ц. к. Рада шкѣльна окружна въ Гусятинѣ розписує дня 30 жовтня 1890 ч. 1.095 конкурсъ зъ терміномъ до подавъ до 15. грудня с. р. на слѣдующѣ посады: I. При школахъ етатовыхъ 1-класовыхъ, зъ платою по 300 зрл. и вѣльнымъ помешканемъ: а) Гадинковцахъ, б) Говиловѣ великомъ, в) Говиловѣ маломъ, г) Клауинцахъ, д) Коцюбинчикахъ, е) Низборгу старѣмъ, ж) Перемилѣвѣ, з) Сѣкиринцахъ, и) Трибуховцахъ, і) Увислѣ, к) Васильковцахъ зъ платою 400 зрл. II. При школахъ фѣліальныхъ зъ платою по 250 зрл. и вѣльнымъ помешканемъ: а) въ Бессирахъ, б) Мишкѣвцахъ в) Суходолѣ, г) Тудоровѣ. — III. При школахъ кѣлѣккласовыхъ: а) въ Чорноковцахъ великихъ посада учителя зъ платою 240 зр. и вѣльнымъ помешканемъ, б) Крогульци посада другого учителя зъ платою 300 зрл., причѣмъ надмѣняє, ся, щѣ у всѣхъ тыхъ школахъ єсть языкъ выкладовый рускій, въ Клауинцахъ же рускій и польскій.

— **Именованя.** Панъ Міністеръ Просвѣты увѣльнивъ Францѣшка Говорку вѣдѣ обовязковъ инспектора окружного шкѣлъ округа снятиньского и заименоувавъ го инспекторомъ окружнымъ шкѣлъ народныхъ округа коломыйского, зъ осѣдкомъ въ Коломыи постановляючи, щѣ округъ шкѣльный городеньскій буде и дальше придѣлений до обсягу дѣланя Францѣшка Говорки.

— Чому правдивий —

якорні коробки з кам'ячками до будови

такъ улюблені? Бо вони не такъ якъ інші забавки стають ся безъ вартости вже по кількохъ дняхъ, але заховують для дѣтей на многі роки дуже інтересне и поучаюче занятє, и що они збъ взгляду на тревалість суть найдешевшою забавкою. Бо вѣдтакъ и родичамъ подають они приемну розрывку справдѣ прегарними видами и що кожда коробка може бути доповнена. Хто не хоче тяжко обманутись при купнѣ безвартостныхъ подроблень, сей ний вѣдкине кожду коробку безъ нашої фірмы и марки фабричної „червоний якорь“ яко фалшиву. Ілюстровані цѣнники даромъ и оплатно.

Ф. Ад. Ріхтеръ & Комп., Вѣдень,
Nibelungengasse 4.

КАЛЕНДАРЬ „ЗЕРКАЛА“

вже вийшовъ и коштує 36 кр., а зъ пересылкою 40 кр. — Дѣстати можна въ редакціи „Зеркала“ и „Дѣла“.

Вже вийшли зъ друку яко вѣдбитка зъ „Учителя“

ПРИПИСЫ

вѣдносячі ся

до испытѣвъ кваліфікаційныхъ до шкѣлъ народныхъ,
звычайныхъ и вѣдѣловыхъ

уложивъ

Болеславъ Барановскій.

ЦѣНА 20 кр.

КАЛЕНДАРЬ „ПРОСВѣТЫ“

вже вийшовъ и можна его дѣстати въ канцелярії тов. „Просвѣта“ и у всѣхъ бѣльшихъ складахъ по цѣнѣ 50 кр., а зъ пересылкою 55 кр.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію вѣдповѣдає Теофілъ Грушкевичъ.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подѣ зарядомъ К. Беднарского.

Предплата:

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рікъ 3 зр.

—>#<—

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р Г А Н Ъ

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГИЧНОГО.

Редакція

и

Адміністрація
ул. вороньська
ч. 27.

—>#<—

Неопечатані ре-
клами без-
платні.*Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяця.*

Начеркъ Економіѣ практичної

посля Маер. Блюка, написавъ В. Т.

(Дальше).

Спѣлка робоча або кооперація.

Франко. — То Вы не вѣрите въ спѣлку робѣтничу?

Учитель. — Я вѣрю въ то лишъ, чого моя релігія учить въ кожѣй иншѣй рѣчи, мѣй приятелю, хочу знати; выслѣджую факты и збираю досвѣды.

„Хотѣвши н. пр. знати, чи се правда, що огонь палить, зближаю палець до огня; якъ хочу знати, чи лѣнше садити цѣлу бульбу, чи покраю на куснѣ, посаджу єѣ на оба тѣ способы и порѣвнаю продукты. Такъ само що дотычить коопераціѣ або спѣлки робочон. Буду о нѣѣ судити пѣсля єѣ наслѣдковъ.“

Петрусь. — Що се кооперація?

Учитель. — Кооперація єсть то выразъ, котрымъ Англіки означили спѣлку робѣтничковъ для спѣльного вытворюваня и продажи. Суть такѣ, що кооперацію дуже захвалюють. Думаютъ они, що робѣтники завязуючи спѣлку замѣсть працювати у майстра зарѣбляли бы бѣльше и что всѣ були бы щасливи.

Старый Андрей. — Чи спѣлка рѣльничковъ справить, що збѣже выросте и дозрѣє, якъ дощ и погода въ часѣ не прийдуть? А якъ буде война чи спѣлка мулярѣв охоронить дѣмъ вѣдъ огня?

Франко. — О! я знаю добре, что вы, стрыку, противнѣ спѣлцѣ робѣтничковъ.

Старый Андрей. — А ты самъ, чи ты за спѣлкою. Богато говоришь о спѣлкахъ коопераціонныхъ, а самъ до такой спѣлки не вступаешь. Богато єсть такихъ, котрѣ щѣсь захвалюють другимъ, чого самѣ не хотятъ робити.

Франко. — Бо я не потребую входить до такой спѣлки.

Учитель. — Я зновъ придержую ся засады, котру намъ св. Апостолъ Павло подає:

„Всѣ же искѣшлющіє, дѣбра держіте“*) Томужь то, поки не зрѣблять дуже много прѣбѣ, не хотѣвъ бы я высказати мои гадки о коопераціи. Деякимъ спѣлкамъ робочимъ удало ся, инші зникли. Може ще завчасу, щобы можна остаточно о нихъ судити, але, якъ хочете, скажу вамъ, якѣ були мои дослѣды и уваги.

Всѣ. — Такъ, такъ, прошу намъ сказати.

Учитель. — Передовсѣмъ, нѣхто не завязує спѣлки, щобы зрѣбити щось, щѣ самъ зрѣбити потрафити. Якъ я самъ безъ нѣчиєй помочи можу выконати роботу, котра менѣ приносить 2 злр., не вѣйду въ спѣлку зъ другимъ на то, щобы я зъ нимъ мусѣмъ ся дѣлити.

„Спѣлку завязує ся тому лише тогдѣ, коли не можна зрѣбити инакше, або для того, щѣ хтось не має досыть средствъ, або для того, щѣ не єсть досыть сильный и зручный, щобы самому выконати роботу, або перевести интересъ.

„Взагалѣ, нѣхто не любить мати спѣльности интересѣвъ, бо спѣльности суть якъ бы панами одиѣ другихъ.

„Вѣдтакъ, при спѣлцѣ часто кождый хоче рядити, не все панує згода; тымчасомъ треба, щобы хтось рядивъ; а той котрый рядить, мусить умѣти заразомъ и вытворювати и продавати.

„Наконецъ въ спѣлкахъ робѣтничихъ (въ коопераціяхъ) всѣ вырѣбы продають ся разомъ, а зыскъ роздѣлює ся межѣ членѣвъ на рѣвнѣ части. Хотять установити однаку платню, щѣ єсть рѣчею несправедливою, бо кождый повиненъ бути платнымъ вѣдповѣдно до своей працѣ.

Петрусь. — То такъ само, якъ бы хтѣ плативъ то само за телѣ, щѣ за корову.

Лука. — Тѣ, щѣ въ спѣлкахъ робѣтничихъ надѣють ся несумнѣвного получшенѣ долѣ робѣтничѣвъ, забувають, щѣ якъ интереса загално зле идуть, мусять тогдѣ ити зле такожь интереса спѣлки.

Старый Андрѣй. — А тымчасомъ, коли фабриканты и богатшѣ майстры въ трудныхъ хвиляхъ можуть перечекаати и довести дальше затрудненѣ и зарѣбокъ робѣтникамъ, спѣлка робѣтничѣ скоро на своихъ членѣвъ нужду спроваджає.

Лука. — А за ихъ товаръ дорожше якъ иншимъ не будутъ платити.

Учитель. — Видишь, мой честный Франку, сусѣды нашѣ не думаютъ, щобы спѣлки робѣчѣ могли на певно и въ кождѣмъ случаѣ справити ушасливленѣ людскѣсти. Нѣколи не було и не буде установы, котра бы дала щастѣ всѣмъ безъ выемку. На тѣмъ свѣтѣ потреба, щобы кождый ставъ ся робѣтникомъ своего щастѣ, а на тоє, щобы єго осягнути єсть приписъ нехибный: „возьми спѣру порцію працѣ, домѣшай до неѣ потребну скѣлькѣсть ошадности и щѣдень єѣ заживай.“ Ось то найневиѣщий спѣсѣбъ, щобы дѣйти до добробыту.

Машины.

Франко. — Охотно признаю, щѣ праця и ошадность суть для одиницѣ спѣсѣбѣмъ постунованѣя и двиганѣя ся, можуть спровадити добробытъ часѣмъ навѣтъ богатство. Але праця и ошадность пожиточный суть лишь для поодинокѣго чѣловѣка и єго роднымъ; сусѣбность (загалъ одиницѣ або родинѣ) — зъ нихъ не користає. Чи припускаете, щѣ суть спѣсѣбы, черезъ котры можѣ стати ся ужиточнымъ цѣлѣй сусѣбности людскѣй.

*) I. Сол. 5. 21.

Учитель. — Якъ бы всѣ были pracowитѣ и оцаднѣ, и якъ бы всѣ поступовали въ розсудку и достаткахъ, дежъ бы то были ще лѣннѣй, марно-травнѣй и убогѣй? — Якъ кождый робить добре, нѣхто не творить злого, най-жежъ кождый старае ся робити постуны а тогдѣ загалъ поступить.

Тажъ всѣ, загалъ, то суспѣльнѣсть.

„Але если головный натискъ кладу на прикметы, якѣ кождый поодинокѣй чловѣкъ повиненъ собѣ присвоити, не перечу зовѣмъ, щобы не було случаѣвъ и обставинъ, котрѣ нагло можуть цѣлой суспѣльности вчинити величезну шкоду, або такожъ богато вдѣяти добра.

„Примѣромъ война есть зло, черезъ котре наразъ терпѣть цѣла суспѣльнѣсть; противно вынайдене машины паровой есть добродѣйство для цѣлой суспѣльности. Взагалъ кожда машина все стаеъ причиною якогось суспѣльного постуны.

Пилипъ. — Якимъ же то способомъ?

Учитель. — Розъясню то на примѣрѣ. Колись то, въ дуже темрявой минувшости, щобы отримати муку, треба було товчи зерно въ мездѣрѣ и пересѣвати черезъ сито.

Петро. — Ахъ! якажъ то мусѣла бути довга и мучительна праця.

Учитель. — Певно. Въ кождой родинѣ мусѣвъ хтось по кѣлька годинъ денно тымъ тѣлько занимати ся. Тымчасомъ щожъ робить ся нынѣ?

Иванъ. — Вѣдносить ся зерно до млына.

Учитель. — И часто одинъ мельникъ выстане, щобы змолоти збѣжа для цѣлого села.

Пилипъ. — Я бачивъ, що мельникъ робить. Наповняе вѣнъ зерномъ рѣдъ великой лѣйки (кѣшъ). Зерно по троха спадае на каменѣ або валки; каменѣ або валки розтирають зерно и вѣдкидають до пыля.

Ивасъ. — Що то пытель?

Пилипъ. — Есть то сито у видѣ мѣха або кишки, помѣщене въ великой скрини. Машинна неустанно порушае пытель, мука зъ него выходитъ и онадае въ скрини, коли тымчасомъ грѣсь або отрубы выпадають до иншой скринѣ. Млынъ цѣлый порушае вода, котрой тиснене на крида кѣль есть достаточне до порушаня млына. Крѣмъ того, коли вже цѣле зерно змелене с. ѣ. коли кѣшъ выпорожнить ся, трясене коша побѣльшене недостаткомъ зерна, котре въ нѣмъ до теперъ тяжило, порушае звѣнокъ обвѣщаючѣй мельникови, що треба кѣшъ зновъ наповнити.

Ивасъ. — То пречудне!

Учитель. — Дѣйствио пречудне. Машина робить бѣльшу часть работы и то найутяжливѣйшу; а при тѣмъ робить еѣ скоро и добре.

Ивасъ. — Та ажъ три прикметы разомъ.

Старый Андрѣй. — Суть такѣ машины, що роблять тѣлько, якъ сто робѣтниковъ, ба навѣтъ кажутъ, що суть машины, котрѣ роблять стѣлько, що пятьсотъ до тысяча людей наразъ.

Франко. — Давнѣйше робѣтники страхаля ся, що машины вѣдберутъ намъ роботу, але теперъ досвѣдъ показавъ, що машины замѣсть намъ шкодити, суть для насъ дуже користнѣй.

Лука. — Оно такъ и есть; але я хотѣвъ бы знати, якъ то выяснити.

Франко. — Бо машины обнижаютъ цѣны товарѣвъ; тожъ бѣльше ихъ продае ся, а черезъ то збѣльшае ся продукцѣя, одже и скѣлькѣсть занятыхъ робѣтниковъ збѣльшити ся мусить.

Учитель. — То рѣчь ясна. Давнѣйше, щобы мати книжку, треба було єѣ переписати. Часомъ переписанє вымагало тримѣсячнои працѣ, тогдѣ книжка мусѣла коштувати тѣлько, що найменше, сила выносила тримѣсячна платня. Приймѣмъ, що 100 злр. Нынѣ при помочи друкарнѣ за платню 100 злр. можна надѣ сто такихъ книжокъ одержати. Мало хто мѣгъ купувати книжки, котрыхъ само переписованє (не числячи иншихъ побѣчныхъ коштѣвъ: паперу, оправы, зарѣбку інтролігатора и книгара), коштувало 100 злр.; нынѣ сотки тысячей людей може купувати ихъ по 1 злр. Позаякъ книжки дешевѣ, много ихъ купують, много ихъ такожь друкують, и зѣ ласки друкарнѣ, той щобы давнѣйше мѣгъ мати десять книжокъ ледве, має ихъ нынѣ тысячѣ. А такъ одже, зѣ ласки друкарнѣ, тамъ, де выстарчавъ давнѣйше одинѣ переписчикъ, теперѣ сотки друкарѣвъ знаходять затрудненє.

Старый Андрѣй. — Примѣромъ ножовникъ, выробляючій пять ножѣвъ денно, мало заробляє, хочѣ бы ихъ продававъ по 60 кр. Якъ знайде способъ выроблюваня по десять ножѣвъ денно и продасть ихъ по 40 кр., заробить бѣльше, хочѣ цѣну зменшити на користь купуючихъ. Вкѣнци, єсли при помочи машины удасть ся єму выробити сто ножѣвъ въ протягу одного дня и продасть ихъ по 15 кр., збогатити ся и заслужити на то, бо доставити ножѣвъ тымъ, що за то пожиточне орудѣ можуть лишѣ 15 кр. заплатити.

Учитель. — Єсть се дѣйстно поданємъ можливости каждому набути нѣжѣ. Якъ бы хто вынайшовъ способъ выробляти чоботы по 50 кр. нѣхто не ходивъ бы босо. А колибъ можна дѣстати плащъ за 1 злр....

Лука. — Вытворити дешево предметъ ужиточный, а при тѣмъ заробити, значить вѣддати велику прислугу сусѣльности. Єсть се правдиве добродѣйство.

Учитель. — Такъ одже машины освобождаютъ людей вѣдъ найприкрѣйшой працѣ; помножують продукта, знижаютъ цѣны и чинятъ ихъ приступными для особъ найменше заможныхъ. Машины выконують крѣмъ того работы, котрыхъ инакше зовѣмъ не можѣ бы було пѣднати. Погадайте лишѣ о лѣокомотивахъ! Але не лишєнь великѣ машины вѣддаютъ важнѣ услуги; и мала машина, а навѣтъ дуже простый прирядъ може бути дуже пожиточнымъ и вылынути на добробытъ.

„Однимъ словомъ, сусѣдность єсть тымъ богатша, чимъ бѣльше має продуктѣвъ; и тому що небудѣ выыває на помноженє продукцѣй, пѣдносить добробытъ.“

Старый Андрѣй. — На нещастѣ машина може зашкодити черезъ хвилю людямъ, котрымъ робити конкуренцію (зѣ котрыми иде въ заводы), алѣ въ короткѣмъ часѣ знаходитъ они способъ выйти зѣ прикрого положєня.

Учитель. — Певно, що въ першѣй хвилѣ ужитя машины до якогось промыслу, дотеперѣшнѣ ремѣсники мусятъ на тѣмъ утерпѣти. Але єсть се лишѣ переходяча хвиля, ведуча тыхъ же самыхъ навѣтъ ремѣсникѣвъ до лучшого положєня. Ходитъ лишѣ о то, щобы ямъ прийти въ помѣчь и улєгчити тяжкѣй часѣ переходу.

Конкуренція.

Передъ мѣсяцемъ вернувъ бувъ зѣ науки по рѣжныхъ мѣсяцяхъ молодой кравецъ Антѣнъ, сынъ старого Матѣя. Заразъ заложивъ вѣнъ робѣтню, взявъ ся до работы и хочѣ працювавъ безъ порѣвнаня лѣнше, якъ старый Кузьма, давний кравецъ мѣщєвый зниживъ цѣны работы.

Кузьма ходивъ вѣдъ хаты до хаты, жадуячи ся на конкуренцію, казавъ, що Антонъ шие на машинѣ, що шевъ слабый, заразы попоря ся и т. и. рѣчи. Але бѣдному Кузьмѣ не вело ся. Многѣ пошли до Антона побачити машину до шитя. Антонъ виравлявъ ёѣ въ рухъ ногою, якъ вѣзокъ до пряденя, показавъ шевъ и переконавъ всѣхъ, що шие сильно, хочъ скоро. Зачали тогдѣ богато говорити о конкуренціи, та о добромъ и зломъ, котре може она зробити та й згодили ся на одно, що то зле, котре справляе конкуренція, дуже есть незначне въ порѣвнаню до користей, якѣ приносять.

— Купѣть собѣ, Кузьмо, машину до шитя, каже одинъ.

— Та чи маемо все платити дорого за одніе для приємности Кузьмы? сказавъ другій.

— Правдивый постуиъ, то дешевѣсть продукту безъ уменшеня платиѣ за працю.

— Конкуренція есть дуже пожиточна, сказавъ учитель, передъ котрымъ сю рѣчь выточено. Чи тямите, сила коштувавъ цукоръ, коли одинъ бувъ лишъ скленикъ Гринька въ селѣ.

Пилипъ. — Фунтъ або пѣвъ кѣлограма коштувавъ 35 кр.

Учитель. — Ну, а теперь?

Пилипъ. — 30 кр.

Учитель. — Одже въ мѣстѣ коштуе цукоръ 25 кр. а перевѣзъ возмѣмъ 3 кр. то разомъ 28 кр.

Старый Андрѣй. — Тожъ то Гринько обдиравъ, коли казавъ собѣ платити по 35 кр. за фунтъ цукру.

Учитель. — Може и нѣ. Подумайте Андрѣю, якъ бы вы тѣлько одинъ въ цѣломъ селѣ уживали цукру, и якъ бы вы поѣслали до мѣста по одинъ кѣлограмъ, мусѣли бы вы дати поѣсланцеву 1 злр. и заплатити за цукоръ 50 кр. Тожъ кѣлограмъ коштувавъ бы 1 злр. 50 кр., або фунтъ 75 кр. Якъ бы вы наразъ купили бѣльше, цукру н. пр. 10 кѣлограмѣвъ, всежъ бы треба дати поѣсланцеву лишень 1 злр., а такъ кѣлограмъ выпавъ бы вамъ по 60 кр.

„Оджежъ Гринько мусѣвъ ся удержати зѣ своего гандлю, а щобы ся удержати, може мусѣвъ цукоръ продавати по 35 кр. Нехай же прибуде конкурентъ, котрый вдоволить ся меншимъ зыскомъ и Гринько буде мусѣвъ уступити зѣ цѣны, бо инакше нѣхто не буде купувать у него. Може новый гандляръ мае способъ дешевой доставки товарѣвъ, тогдѣ ёго зыскъ мимо низшой цѣны не есть меншій, а Гринько мусѣтъ або меньше зарабатывать, одже скромнѣйше жити, або шукати способу, щобы дешевше перевозити.

Лука. — Конкуренція знижае цѣны и всѣ на тѣмъ зыскують.

Франко. — Але гандляръ на тѣмъ тратить.

Учитель. — Не конче. Вѣдъ коли цукоръ дешевшій, бѣльше ёго споживають и тымъ способомъ Гринько може не менше зарабатывать, якъ давнѣйше.

Старый Андрѣй. — Не думаю, щобы Гринькови цукоръ стѣлько приносивъ, якъ давнѣйше, але теперь крѣмъ живностей продае вѣиъ вырѣбы желѣзныѣ, ножѣ, рыскальѣ, сокиры, молоты; и взагалѣ зыскуе бѣльше.

Учитель. — Видите, якъ бы не бувъ прибувъ конкурентъ, Гринько бувъ бы дальше продававъ лишъ живнѣсть, але конкуренція есть заохотою до працѣ, до мѣткости; мы на тѣмъ зыскуемо, бо можемо теперь въ селѣ знайти орудя, по котрѣ давнѣйше треба було до мѣста посылати.

Пилипъ. — А новый гандляръ продае такожъ книжки и принимае орудка до мѣста.

Учитель. — Каждый старає ся набувати якъ найдешевше то, чого потребує. Витворитель и гандляръ знаютъ о тѣмъ и докладають всякихъ трудѣвъ, щобы якъ найдешевше витворювати. Той, що найдешевше продає, притягає купуючыхъ, зыскує на екѣлкости проданыхъ товарѣвъ, и такъ вѣддає прислугу иншимъ та знаходитъ вынадгородженє за свои усилуваня. — Вправдѣ не треба забувати, що охотно платить ся дорожше, щобъ лишь товаръ бувъ лучшій; та оно на одно выходитъ, якъ бы дешевше платило ся, бо добрый товаръ треває довше.

М о н о п о л ь.

Старый Андрѣй. — Конкуренція то добра рѣчь, але не все можлива. Франко. — А певно, якъ хто самъ одинъ посѣдає копальнѣ вугля, а о сто миль доокола нема иншой копальнѣ, тогдѣ має вѣнъ монополь продажи вугля, т. є. вѣнъ выключно продає вуголь.

Старый Андрѣй. — Не потребую зовсѣмъ мати копальню, щобы мати монополь: якъ ту єсть мѣсце лишь для одного столяря, с. є. якъ бы другій працюючи побѣчъ мене не мѣгъ выживити вѣ, я мѣгъ бы дѣйствию и то цѣлкомъ природно, монополь робѣтъ столярскихъ въ селѣ мати.

Ивасъ. — Монополь и конкуренція то двѣ рѣчи вирѣсть противнѣ? тажъ правда?

Учитель. — Такъ єсть.

Ивасъ. — То монополь єсть злымъ, коли конкуренція єсть доброю рѣчею?

Старый Андрѣй. — Противно, монополь єсть рѣчею дуже користоною для того, котрый єго держитъ, бо може установити цѣны довольны.

Франко. — Але некористный єсть для споживателѣвъ, бо мусять платити цѣны хочъ бы найвысшѣ.

Учитель. — Суть въ самѣмъ дѣлѣ дѣйствии монополѣ, якъ и. пр., якъ въ околици єсть одинъ лишь лѣкаръ, або хочъ бы було и двоухъ, та коли всѣ жителѣ мають до одного довѣре. Суть такожъ монополѣ природнѣ, и. пр. хто має незвычайный талантъ до малярства, до музыки. Такій монополь посѣдає такожъ великій бесѣдникъ, а впрочѣмъ и знаменитый кравецъ, рѣзбяръ, навѣтъ переплетчикъ. Не остає нѣчо иншого, якъ подвляти тѣ природнѣ монополѣ и... платити за ихъ творы; тымъ гѣрше для завистныхъ, нѣчо на тѣмъ не зыскають.

„Та не на тѣ придатнѣ монополѣ жалують ся иншѣ, але на монополѣ утворений уставою. Давнѣйше множесство правъ належало выключно до особъ упривѣлежованыхъ, они мали ихъ монополь и. пр. право пана, обовязуюче всѣхъ поѣдданныхъ до мелєня збѣжа въ єго млынѣ. И нынѣ истнують монополѣ, але въ интересѣ публичномъ, а право не признає вже монополѣвъ для интересу особъ приватныхъ. Если еще здає ся, що хтось має якій монополь, або якъ то кажуть такожъ привѣлей, то покаже ся по близшѣмъ розслѣдѣ, що монополь сєй признанный зѣставъ вправдѣ особѣ приватной, але въ интересѣ публичномъ и то на часъ обмеженный.“

Франко. — Хотѣвъ бы я дуже познати якій примѣръ.

Учитель. — Не далеко шукати; знайдемо одинъ въ сусѣднѣмъ мѣстѣ. Мѣсто то не єсть досытъ богате, щобы власнымъ коштомъ збудувати мѣстѣ

на рѣцѣ. Одже зъявивъ ся хтось и предложивъ, що выбудуе мѣсть пѣдъ слѣдующими вымѣнками: 1) що до 25 лѣтъ не выбудують въ мѣстѣ иншого моста и 2) що вѣльно ему буде установити при мостѣ рогачку и побирати оплату вѣдъ переѣзджающихъ.

„Мѣсть бувъ дуже потрібный, тому принято охотно укладъ. Есть то привилей, монополь, наданный въ интересѣ публичнѣмъ.“

Старый Андрей. — Такъ само стало ся зъ товариствомъ, котре завело освѣтленіе газомъ. Товариство жадало, чтобы въ мѣстѣ не було вѣльно нѣкому другому газъ заводити, тѣ есть, чтобы выключити конкуренцію, бо иначе не мало бы досыть зарѣбку въ порѣвнанію до великихъ трудѣвъ та коштовъ.

Учитель. — Такъ. Тѣлькожь въ такѣмъ случаю мѣсто ставляе условія дорѣвнуючій монополевѣи и недозволючій, чтобы злѣи наслѣдки выкликавъ, тому то 1) означуе сталу цѣну газу и 2) застерѣгае, що товариство буде обвязане до заведенія улущень, застосованныхъ де инѣдъ.

„Якъ небудь, монополь повиненъ бути выемкомъ. Есть лишень не много монополѣвъ, котрѣи многѣи попирають и похваляютъ. Монополѣ тѣи дотычать продукцій, котра, або перевышае силы поодинокихъ людей, або вытворюе предметы не конче потрібный. Для того мало хто буде боронити монополю сѣльного. Най менѣ хто назве якій монополь?“

Франко. — Передъ вѣмъ монополь тютюну.

Старый Андрей. — А такожъ монополь почты и телеграфу.

Учитель. — Такъ есть. Одже тыхъ монополѣвъ, тыхъ выключныхъ правъ уживае держава въ интересѣ публичнѣмъ.

Старый Андрей. — Менѣ видить ся, що якъ хто має монополь фактичный и. пр. якъ въ селѣ есть одинъ лишь швецъ, можна знайти раду.

Франко. — А то яку?

Старый Андрей. — Якъ надто пѣдносять цѣны, треба купувати чоботы у иншого шевця, хочъ бы зъ иншого села.

Учитель. — Дѣйствѣи часто монополѣ фактичнѣи можуть бути легко знищенѣи черезъ споживатѣлѣвъ: споживатѣль повиненъ лишь не пѣддавати ся занадто высокимъ вымаганямъ вытворителя.

(Дальше буде.)

ДЕЩО ПРО НАУКУ ГЕОГРАФІЇ ВЪ ШКОЛѢ НАРОДНОЇ.

Що вѣдомости географічнѣи суть въ теперѣшнихъ часахъ каждому потрібнѣи, се рѣчь певна. Чтобы бути добрымъ горожаниномъ и сповняти свѣдомѣи свои обовязки, чтобы полюбити свою вѣтчину и разумѣти вѣдносинны державы нашої до иншихъ народѣвъ и монархій, необходимымъ есть знане географіѣи. Тому науку сю поручено подавати въ школахъ народныхъ.

Розгляньмо ся, якѣи користи приносятъ вѣдно вѣдно подавана наука географіѣи.

Учимѣи географіѣи, одже подаемо вѣдомости, а подаване вѣдомостей есть цѣлею науки. Вѣдомости тѣи обьемъ науковѣи дѣтей въ реальнѣмъ и практичнѣмъ напрямѣ розширяють.

Наука ся будить и образує фантазію. Образъ, котрымъ иллюструемо ту науку, треба перенести неразъ въ далекій краѣ; мапу мусить дѣтворъ все оживляти дѣйстными мѣстами, селами рѣками, горами, а помежи ними провадити дороги и желѣзницѣ. Описы приневоляютъ дѣтвору, що фантазією замѣняє и збольшує потѣхъ и творить рѣку, — ставъ або баюру замѣняє въ озеро о море, — сѣножатѣ стають степами, — а пѣски пустынею.

Позаякъ при географіи подаемо назвы рѣк, котры треба спам'ятати и на вѣзанѣ учителя скоро ихъ подати, то черезъ ту науку виробляемо пам'ять. Улукшимо спам'ятанѣ назвъ географічнихъ подаючи при нихъ для дѣтей интересуючі описы и замѣтки, они стануть психічною помочю до вѣдновытыхъ назвъ.

Географія подає способність до будженя чувствъ патріотичныхъ и релігійныхъ. Черезъ належите пѣзнанѣ краю родинного будить ся любовь до сего краю, чувство те стає ся тымъ сильнѣйше и выразнѣйше, чымъ докладнѣйше пѣзнаемо свою вѣтчину, свѣй нарѣдъ, єго звичаѣ и обычаѣ. Релігійныя чувства будить вѣдновѣдно поведена наука о сонцю, оборотѣ землѣ и иншихъ появѣ, при котрыхъ пѣзнаваню мусимо подивляти розумъ ихъ Творця.

Подаючи сей предметъ науковий або єго вѣдпытуючи спонукуемо и призвичаюемо до правильного мысленя, все бо кажемо высказати, якѣсь появы вѣдъ другихъ зависимѣ, або описувати даний предметъ пѣсля льогічного порядку. Описы и оповѣданя такѣ виробляють складність и вправу въ мовѣ.

Наука географіѣ єсть и зъ того взгляду дуже пригожою въ школѣ народній, бо при нѣй можемо вѣдомости зъ иншихъ предметѣвъ сконцентровати. Исторія натуральна и исторія всемірна вымагають вѣдомостей географічныхъ, але и наука географіѣ збирає тѣ вѣдомости и дає имъ реальну подставу, бо вказує мѣсце подѣй историчныхъ и появѣ вѣдносящихъ ся до исторіѣв натуральной. То само можна бы сказати о науцѣ фізики.

Зъ наведеного пѣзнати можна, що наука географіѣ єсть въ выхованю вельми позиточною; — належало бы ще пѣзнати чого wymagaє планъ науковий а досвѣдъ опертый на теоріѣ (психологіѣ) вкаже доки маємо зм'ягати и якои дороги при єбѣй науцѣ держати ся. Планъ науковий цѣль географіѣ для школѣ одно-класовыхъ нар. такъ очеркає: Цѣлею науки географіѣ єсть пѣзнанѣ краю родинного и вѣтчины, такожъ пѣзнанѣ Европы и цѣлой поверхнѣ землѣ въ загальнѣмъ очерку. Пѣсля мене симъ не вызначено цѣли науки географіѣ, але вызначено об'ємъ науки; планъ идентифікує въ єбѣмъ случая цѣль науки зъ єѣ об'ємомъ, а такъ въ дѣйстности не єсть и бути не повинно. — Пѣсля моєи гадки цѣлею географіѣ въ шк. нар. єсть будженѣ чувствъ релігійныхъ и патріотичныхъ, образованѣ фантазіѣ и пам'ятѣ, а заразомъ присвоенѣ найважѣйшихъ вѣдомостей географічныхъ.

Планъ для школѣ одно-класовыхъ — а такѣ маю передовѣмъ на гадцѣ, пишучи єѣ уваги. — Об'ємъ науки на класу 2 (3 и 4 р. н.) такѣ вызначає: пѣзнати край родинный, выходячи вѣдъ мѣсцевости, въ котрій школа находить ся, найважѣйшѣй понятя географ.; монархія австро-угорска въ загальнѣмъ зарисѣ, увзглядняючи продукцію краѣвъ, звичаѣ и обычаѣ мешканцѣвъ; — а на класу 3 (5 и 6 р. н.): пѣзнати землю яко тѣло небесне, єѣ поверхню въ найзагальнѣйшихъ начеркахъ, загальныя поглядѣ на Европу, особливо пѣдъ взглядомъ фізичнымъ и етнографічнымъ.

Планъ вызначає трохи за-богато матеріалу наукового для класы другой а за-мало для класы третей. Практикує ся такъ, и власти шкѣльній

годять ся на то, що въ класѣ 2-гої має дѣтвора докладно познаѣти окреснѣсть и повѣтъ, въ котрѣмъ єсть школа, вѣдтакъ край родинный, такъ щѣ до прямовисной будовы якъ и населеня. Окрѣмъ того децо о земли, яко тѣлѣ небеснѣмъ, а то, щѣбы пояснити змѣну дня и ночи и фазы мѣсяця. — Въ класѣ 3-тої научити о краяхъ монархїѣ австро-угорской, именно поучити о будовѣ прямовисной, мешканцяхъ, плодахъ, промыслѣ и торговлѣ, — якъ найдокладнѣйше о державахъ Европы и о иншихъ частяхъ свѣта, до того о руху землѣ и мѣсяця.

Маємо визначену симъ мету, якою дорогою дѣйти до неї? Найвѣдповѣднѣйшою при науцѣ географїѣ въ школѣ народной єсть метода индукційно-конструктивна або синтетично конструктивна. Назва єї индукційна походить вѣдъ того, що якъ при индукціи такъ и тутъ поступаємо вѣдъ знаныхъ рѣчей до незнаныхъ, вѣдъ блискихъ до дальшихъ. Але не все поступаємо стисло индукційно, часомъ уживаємо способу дедукційного. Буває се тогдѣ, коли хочемо подати потрѣбнїй вѣдомости о якѣмсь краю. Коли на захѣдъ вѣдъ Каринтїѣ нарысуємо Тироль и подамо назву сего краю, то поступаємо индукційно, наколи же почнемъ оповѣдати о горахъ, рѣкахъ и мѣстахъ, то се постунованѣ єсть дедукційне. — Конструктивною зове ся для того, що учитель выкладъ свѣй все унаочняє рысуномъ выконуванымъ рѣвночасно на таблицѣ, одже неначе бы звѣльня выконувавъ и формувавъ (конструовавъ) вѣдповѣднїй плянъ. Дѣти мають все рысовати зъ учителемъ, щѣ нарысує учитель на таблицѣ, то мають и дѣти выконати на зошитахъ або на табличкахъ.

За наведеною методою промавляють свѣдуючі взгляды:

1. Индукцію оправдує неихичный розвѣй душѣ дѣтячої, — дѣтина на пѣдставѣ предметѣвъ змысламъ єго пѣдлежаючихъ образує достерѣганє, набуває выображенѣ и зъ нихъ творить зъ часомъ понятя. Якъ нѣхто не учивъ бы перше о слоно и тигрѣ, закимъ переведе науку о псѣ, котѣ и т. и., — такъ рѣвножъ неоправдана була бы метода, розпочинаюча науку вѣдъ понятя землѣ и частей свѣта. Дедукційна метода wymagaє уму бѣльше доспѣлого и невныхъ вступныхъ вѣдомостей и вже зъ того взгляду не надає ся въ школѣ народной. Въ послѣднихъ часахъ поручено навѣтъ въ 1-шѣй класѣ школѣ середныхъ придержувати ся методы индукційно-конструктивной.

2. Метода та вѣдповѣдає засадамъ дидактичнымъ: поступай вѣдъ рѣчей знаныхъ до незнаныхъ, вѣдъ близшихъ до дальшихъ; — а наука стає ся бѣльше зрозумѣлою и приступною.

3. Рысунокъ повиненъ выкладъ учителя узмысловляти, а науку зробити наглядною. Мапа не вѣддаєть тої самої послуги, тамъ єсть богато подробности, вѣдрываючихъ увагу дѣтей вѣдъ головного предмету, все єсть вже выбичене, дѣти неразъ мимо ширѣй охоты не можуть зауважати и вѣдѣлѣти того, щѣ учитель хотѣвъ бы; мапа єсть дуже доброю и потрѣбною до повтореня переробленого матерїялу, але не до унаочненя при методичномъ переведеню. Не выступаю я сими словами противъ мапъ и ихъ уживаню въ школѣ народной; — я вѣдъ сего далекий, замѣтки мои змагають лише до того, щѣбы бѣльше ваги приписовано рысуновѣ самого учителя пѣдчасъ науки. Позаякъ дуже богато понятїѣ не представляє мапа приступною для дѣтей, — позаякъ (якъ кажуть: за деревами лѣса самого не видко) за подробицями трудно запримѣтити дѣтворѣ того, чогобъ имъ було треба, — позаякъ не въ кождѣй школѣ суть всѣ мапы, а географїѣ треба учити во всѣхъ школахъ, — позаякъ тѣлько при конструктивной методѣ обѣйде ся безъ дидактикою не-

дозволеного диктованя, — проте повинно ся всегда послугувати при методичнѣмъ переведеню до узмысловленя рисунку на таблиці и образѣхъ, представляючихъ то, що не дало бы ся легко на таблиці представити, — мапа може послужити до вѣдренпродукованя того, чого вже дѣти на пѣдставѣ картографіѣ научили ся.

4. То само, що учитель на таблиці, рисують дѣти на табличкахъ або зошитахъ, и то приневоляѣ цѣлу клясу до напруженой уваги, — бо щоби виконати подобный рисунокъ треба звернути увагу на найменшу дробницю. Додаймо до того интересуючій выкладъ учителя и постоянное вѣдпытованіе выказанныхъ увагъ, признаѣмъ, що ученикѣхъ не треба буде пѣдчасъ такъ веденой науки до уваги накликувати. Рисунокъ учителя и ученикѣхъ має бути до правды зближений.

5. Учитель не рисуѣ всего вѣдъ разу, але выкладаѣ и рисуѣ частями, черезъ се поветаѣ въ умѣ дѣтвѣры докладный образъ даного предмету. А по-заякъ тѣлько то находить ся на рисунку, що дѣтвѣра має стямити, то єсть вѣнѣ зрозумѣлый а въ слѣдъ за тымъ легко єго зможе спамятати; образъ карты, и дѣти самі зможуть самотѣйно начеркнути, станєсь психічною помочєю до вѣдновленя выображенѣ и назвѣ, котрі зъ нею лучать ся.

6. Злишнымъ стаѣсь диктованіе. Декотрі кажуть: географія то рѣчь памяти, — одже диктують дѣтямъ мѣсто ихъ учити, а зъ того выходить цѣсетиниця. Замѣсть диктувати, що Галичина граничить на полудне зъ Уграми, — чого дѣти хотяй не розумѣють але выучать ся, но и но роцѣ забудуть, — порадиѣйше єсть нарысувати Галичину, сказати, що на полудне єсть край Угры, написати ту назву на таблиці, нехай дѣти то само нарысують и напишуть назву того краю, вѣдтакъ кѣлька разѣхъ то повторять, то сего вже не забудуть, хоть и до школы перестануть ходити.

7. Вправы картографічній змушують дѣтвѣру до самопомочи, одже вплывають додатно на довѣрѣ въ власній силы. Вправы такі користо єсть поручати дѣтямъ виконувати зъ памяти на занятѣ пѣдчасъ тихой науки, они причинять ся до докладнѣйшого спамятаня науки.

(Конецъ буде).

Дѣлене дробами звичайными.

(Конецъ).

Лекція III.

Дѣлене дроба черезъ дробъ.

Дѣланіе тоѣ робить наибѣльше трудности при науцѣ рахункѣхъ а то для того, що на томъ мѣсци не приходятъ числа цѣлѣй, котрі були бы пѣдставою до лекшого выясненя того дѣланя рахункового, т. є. точкою выходу вѣдъ лекшого до тяжшого. Але щоби се дѣланіе рахункѣхъ ученики собѣ зрозумѣло присвоили, мусять учитель конче оперти ся на чѣмсь, що ученикамъ вже єсть знакомымъ, т. є. на попереднихъ дѣланяхъ рахункѣхъ.

Дѣленіе дроба черезъ дробъ переведе учитель въ двоякій способъ, а то:

а) черезъ спровадженіе дробѣхъ до вѣдпѣльного знаменника и б) вывѣде вѣдъ

прибраного а відповідного числа цілого дробови, на котрѣмъ покаже множенє першого дроба черезъ вѣдвернений знаменникъ.

Взявши на увагу тоє, що дѣти числять дробами уже вѣдъ довшого часу, черезъ що набрали въ численю ними певной вправы, одже неконче потрібнымъ буде, узмысловленє предмету трактованон лекцій черезъ рухомі предмети, доста буде, если узмысловить учитель тоє ученикамъ лініями на таблиці о скѣлько того буде треба. Залежати буде тоє такожъ вѣдъ того, чи попередній лекцій ученики собѣ присвоили и предметъ зрозумѣли.

Если але въ чѣмь зъ попередного покаже ся якійсь бракъ, мусить учитель що хибує доповнити а якъ потреба покаже ся то забрати ся до средствъ образowych и не оглядаючи ся на часъ. Дѣленє дроба черезъ дробъ, перепровадить учитель такъ (Припускаючи, що попередній усѣ дѣланя суть ученикамъ добре знакомі):

Способъ а).

Якъ при попередныхъ лекціяхъ такъ и при тѣй выйде учитель вѣдъ примѣру; н. пр. Мати потяла $\frac{2}{3}$ м. полотна на стирки о $\frac{2}{9}$ м. широкости, пытанє єсть, кѣлько такихъ стирокъ она натяла зъ того полотна?

Вѣдповѣдь. Мати натяла стѣлько стирокъ, кѣлько $\frac{2}{9}$ мѣстять ся въ $\frac{2}{3}$.

Учитель скаже: „Вѣдъ разу мы того сказати не можемо; мусѣли бысьмо або се знати вже зъ памяти, або бути дуже добрыми рахмайстрами, але по-маленько то и мы се розвяжемо. Розвяжемо тогды, коли будемо мати рѣвну мѣру т. є. если будемо числити рѣвными частями, або если оба дробы будутъ мали рѣвнѣ знаменники. Одже, если хочемо знати кѣлько $\frac{2}{9}$ мѣстять ся въ $\frac{2}{3}$ мусимо тѣ третї замѣнити на девятї“. 1 цѣлѣсть дає $\frac{3}{9}$, одна трета часть зъ того дає $\frac{3}{9}$ а двѣ третї дадутъ $\frac{6}{9}$ (два разы бѣльше). Тенерь легко уже рахунокъ выконати, если мѣсто $\frac{2}{3}$ постановимо $\frac{6}{9}$, бо ученики знаютъ зъ попередного, що $\frac{6}{9} : \frac{3}{9} = 3$ разы. Одже мати зъ того полотна натиє 3 стирки.

Зъ повышеного перепровадженя въ способѣ а) выплыває правило таке: Дробъ черезъ дробъ дѣлится, если дробы сировадимо до вѣдѣльного знаменника и выконаємо дѣленє.

Способъ б)

Кѣлько змѣстимо судинъ въ обѣмѣ $\frac{3}{5}$ л. въ судинѣ о обѣмѣ $\frac{2}{3}$ л.?

Учитель выйде вѣдъ одиницѣ и перепровадить такъ:

— Скажи Н. Н. кѣлько разѣвъ мѣстять ся $\frac{1}{5}$ въ 1?

Ученикъ вѣдповѣдає, що $1 : \frac{1}{5} = 5$ разѣвъ.

(Учитель все тоє пиє на таблиці а ученики на зошитахъ).

— А кѣлько $\frac{1}{5}$ въ 2?

— $\frac{1}{5}$ въ 2 мѣстять ся 2 разы бѣльше. ($2 : \frac{1}{5} = (5 \times 2) = 10$).

— А котре число має бѣльшу вартѣсть чи $\frac{1}{5}$ чи $\frac{3}{5}$?

— $\frac{3}{5}$ суть бѣльшѣ вѣдъ $\frac{1}{5}$ три разы.

— Чи $\frac{3}{5}$ будутъ ся мѣстили въ 2 такъ якъ $\frac{1}{5}$ десять разѣвъ?

— Нѣ, три разы менше, бо вѣдъ $\frac{1}{5}$ суть три разы бѣльшѣ.

— А якъ же мы зменшимо 10 три разы?

— Если 10 подѣлимо черезъ 3. ($2 : \frac{3}{5} = \frac{10}{3}$).

— А чи мы маємо до подѣлу 2 цѣлости?

— Нѣ! $\frac{2}{3}$.

— А котре число єсть менше, чи 2 чи $\frac{2}{3}$?

— $\frac{2}{3}$.

— А кѣлько разѣвъ $\frac{2}{3}$ суть меншій вѣдъ 2 цѣлостей?

— Три разы, бо $\frac{1}{3}$ вѣдъ 1 есть 3 разы менша, то $\frac{2}{3}$ вѣдъ 2 цѣлыхъ суть такожь 3 разы меншій.

— Щожь мы зробимо, щобы-сьмо могли $\frac{10}{3}$ зменшити 3 разы?

— Мусимо дѣлити черезъ 3. ($\frac{2}{3} : \frac{3}{5} = \frac{10}{3} : 3 = \frac{10}{9}$). (Знакоме ученикамъ зъ попередного).

На таблицѣ буде се выглядати такъ:

$\frac{2}{3} : \frac{3}{5}$	$1 : \frac{1}{5} = 5$	
	$2 : \frac{1}{5} = 5 \times 2 = 10$	$\frac{2}{3} : \frac{3}{5} = \frac{10}{9} = 1$ разъ
	$2 : \frac{3}{5} = \frac{10}{3}$	и позбѣстане еще $\frac{1}{9}$ л.
	$\frac{2}{3} : \frac{3}{5} = \frac{10}{3} : 3 = \frac{10}{9}$.	

Теперь ходить о сформулованіи правила, якъ дѣлити ся дробъ черезъ дробъ, котре мають вывести ученики при помочи учителя. Тутъ треба дѣйти въ попередный способъ до множень, котрѣ выконуть ся, при дѣленю дроба черезъ дробъ.

Учитель вкаже на таблицѣ множень 2×5 и запытае ученика, чи въ поданныхъ дробахъ були такі числа.

— Такі числа були. 2 було чисельникомъ дѣлника а 5 знаменникомъ дѣлника.

— Чи множили мы тутъ ще які числа?

— Множилисьмо ще 3×3 .

— А чи малисьмо такі числа въ дробахъ?

— Малисьмо. Були то знаменникъ дѣлника и чисельникъ дѣлника.

Зъ того выплывае, що: Дробъ черезъ дробъ множить ся, если чисельникъ дѣлника помножимо знаменникомъ дѣлника и то буде чисельникъ квота, а знаменникъ дѣлника помножимо чисельникомъ дѣлника и то буде знаменникомъ квота. — Або: Дробъ черезъ дробъ дѣлит ся, если дѣлникомъ помножимо черезъ вѣдвершений дѣлникъ.

Если маемо дѣлити число мѣшане черезъ дробъ, тогдѣ перемѣняемо его на дробъ и рахунокъ выконуемо пѣсля повышого правила.

Вол. Віт.

НОВИНКИ.

— **Его Величество Цѣсарь** зволнивъ зъ своихъ частныхъ фондѣвъ удѣлѣти запомоги по 100 злр. громадамъ Лдяны, въ повѣтѣ львовскѣмъ и Хрылинѣ, въ повѣтѣ станіславѣвскѣмъ на докѣнчене будовы школы а громадамъ Лопушна, въ повѣтѣ бобрѣцкѣмъ, Вазлѣвцѣ, въ пов. самбѣрскѣмъ, Воля низша, въ пов. сяницкѣмъ на будову школы.

— **Соймъ краевый** порѣшивъ на своѣмъ передпоследнѣмъ засѣданю дня 29. падолиста дуже важну справу для Русинѣвъ вызываючи въ своѣй резолюціи зверненѣй до правительства, щобы заведено утравѣзмъ и въ женскихъ семінаріяхъ въ Перемышлі и у Львовѣ, а въ мужескихъ семінаріяхъ въ вѣхѣднѣй части Галичины, щобы сей утравѣзмъ вже вѣдъ першого року науки переведено. Намѣстникъ при сѣй справѣ забравъ голосъ и именемъ правительства обѣщавъ старати ся, щобы сей утравѣзмъ стисло переведено — такожь заявивъ, що инші жаданя

Русинівъ на поли школьництва будуть узгляднені правительствомъ, се есть, що буде на певно зъ слѣдующимъ рокомъ друга руска гімназія въ Галичинѣ заложена.

— **Уніформы для професорівъ.** Міністерство просвіты выдало розпоряджене дотично умундурованія персоналу учительского. Се розпоряджене обовязує учительвъ державныхъ школъ середнихъ, артистичныхъ и промысловыхъ, академій торговельной и маринарской въ Триєтѣ, учительскихъ семінарій мужескихъ и женскихъ та приналежныхъ школъ взорцевыхъ, школъ фаховыхъ и ремісничихъ, державныхъ школъ народныхъ та директорівъ бібліотекъ школьныхъ. Надягати мундуръ обовязаний будуть директоры и учитель, якъ дѣйстній такъ и провізоричній, при торжественныхъ нагодахъ и службовыхъ представленяхъ поза округомъ школы. До торжественныхъ нагодъ зачисляє ся: авдієнція на цѣсарекѣмъ дворѣ, повитанє цѣсаря або членівъ родины цѣсарской, торжества церковній, складанє присяги и повитанє знатныхъ достойниківъ. До службовыхъ представленъ зачисляють ся громадій представленя, представленя зъ нагоды именования або перенесенія, такожъ представленя у начальника краю або верховного міністра навѣтъ коли вноситъ ся приватій просьбы. Науку въ школѣ має подаватися все лишъ въ цивильномъ одягу. Вкѣнци міністеръ може увѣльнити вѣдъ пошени уніформу въ случаяхъ, котрій заслугують на узглядненє.

— **П. Михайло Полянскій,** професоръ руской гімназіі у Львовѣ, — якъ допосять зъ Вѣдья — перенесеный въ стальной станъ суночинку и вѣдзначеный при той нагодѣ золотымъ хрестомъ заслуги. П. Полянскій подавъ бувъ ще въ линни с. р. просьбу о перенесенє его въ стальной станъ суночинку.

— **Выдѣлъ Руского Товариства педагогичного,** якъ то подалисьмо въ справозданю зъ засѣданъ тогожъ выдѣлу устроєне для рускихъ дѣвчатъ у Львовѣ курсъ выкладѣвъ зъ рѣжныхъ наукъ, дотыкаючихъ якъ загального такъ и особливо національного образования. Передовсьмъ будутъ даніи выклады зъ руской исторіі, літературы, зъ географіі и этнографіі Руси. Поодинокій предметъ будутъ трактувати ся пѣсла певной системы и на перемѣну — значить по обробленю лишень части одного предмету слѣдує рядъ выкладѣвъ зъ другого предмету и т. д. До выкладѣвъ запросивъ выдѣлъ фаховыхъ професорівъ, котрій поведуть науку въ приступный и займаючій способъ. Выклады вѣдбувати ся будутъ въ сали „Руской Бесѣды“ (при улици Вѣрменской ч. 27) въ педѣлѣ и свята вѣдъ годины 2-гой до 3-той. Першій такий выкладъ розночавъ професоръ Ал. Барвінскій зъ исторіі Руси дня 8. с. м. Въ комнатахъ Бесѣды зѣйшло ся сего дня до 30 дѣвчатъ рускихъ, голова с. Чанельскій привитанъ промовою зобранныхъ загравлючихъ дѣвчатъ до науки своєи рѣднои исторіі та своєго языка, щобы користали зъ сєи нагоды теперъ, коли въ школахъ женскихъ ся наука єсть занедбана. Професоръ Барвінскій въ займаючій способъ выложивъ початокъ исторіі до Володимира Мономаха. Слѣдующій выкладъ заповѣдженъ на 21. грудня въ недѣлю.

— **Наслѣдства переполоху.** Случай дивной недуги занимає теперъ д-ра Крафтъ-Ебінга у Вѣдья славного психіатра и лѣкаря недугъ нервовыхъ, автора твору „Нашъ вѣкъ первовый“. Пациентомъ єсть девяти-лѣтній хлопецъ, якъ професоръ ся выразивъ, образъ фатального „perpetuum mobile“. Мати подала, що хлопецъ бувъ цѣлковито здоровъ, ажъ недавно въ ночи великій кѣтъ скочивъ на его лѣжку, хлопецъ перепудивъ ся дуже, а зъ того переполоху повстала недуга, котра на тѣмъ полягає, що пациентъ анѣ хвилѣ не може удержати въ спокою навѣтъ найменшого мускулу. Если хлопецъ хоче який предметъ взяти до рукъ, рука звертає ся въ противномъ напрямѣ, если хоче лице свое звернути до когось, що го кличе по имени, тогдѣ не може звернути головы въ сю сторону. Шклянку прикладає до устъ але ледви забере ся, щобы ю перехилити, руки кидають начине на землю. Хлопця удержує при житю посвяченє матери, котра одиноке поживлѣнє, молоко, влияє єму силою въ ротъ. Нещасный стративъ бесѣду такъ, що не може сказати, чого му треба. Професоръ Крафтъ-Ебінгъ надѣє ся хлопця увѣльнити вѣдъ сего страданія. — Примѣръ сєй вказує, якъ небезпечній можуть бути наслѣдства переполоху. Выховавець и учитель мають завсѣгды бачити и уникати такихъ средствъ супроти дѣтей (вирочѣмъ непедагогичныхъ), що могли бы ихъ переполохати. Не жахалємъ дѣлати по персвазією, якъ то радить въ своѣмъ творѣ „Страхъ“, фізіологъ Моссо зъ Турину.

— **Выборы презеса академії наукъ въ Краковѣ** на слѣдующій три роки вѣдбули ся 6. грудня с. р. о год. 12-ой въ полудне на засѣданіи дѣйствныхъ членовъ академії. Задля резигнаціи д-ра Масера, выбранный презесомъ академії графъ Станіславъ Тарновскій, а генеральнымъ секретаремъ д-ръ Стан. Смолька.

— **Барвній фотографіѣ.** Денеша зъ Йокогама доносить, що винайдено способъ продуковаия барвнихъ вѣдбитковъ фотографічныхъ. Ученый япанчикъ, котрый выпередивъ своимъ вѣдкрытемъ даремный труды и змаганя многихъ Европейцевъ носитъ имя: Арузізва-Ріочи-Нічоме-Санджуканбозъ-Кіо-Беші-Ку.

— **Льотерія при почтовыхъ касахъ щадничихъ.** Д-ръ Робертъ Штайль, професоръ суспѣльной економіи въ університетѣ вѣденскомъ, предложивъ министерству торговлѣ проектъ устроить льотерію при почтовыхъ касахъ щадничихъ. Вкладаючи мали бы до выбору, або побирати вѣдъ своихъ вкладокъ звычайный процентъ 3%, або вдовольняючись провізією 2 4% брати участь въ льосованіи премій. Оставшій 0 6% ужились бы на утвореніе фонду премійного. Участь въ льосованіи степенувала бы ся вѣдповѣдно до выскоты вкладки. И такъ тѣ, що вложили 10 злр. мали бы участь въ одномъ тягненіи рѣчно; кождій слѣдующій десять злр. давали бы право до одного тягненія, такъ що тѣ, котры бы вложили 120 злр., мали бы участь въ 12 тягненіяхъ. На выгравій вѣдкладано бы рѣчно 45.000 злр., такъ що при кождомъ тягненіи була бы одна выграна по 1.000 злр. три по 200 злр., двѣ по 100 злр., 50 по 10 злр., а крѣмъ того 1000 участниковъ одержало бы бѣльшій процентъ. Проектъ сей має на цѣли ще бѣльше розширене почтовыхъ касъ щадничихъ.

— **Мыто на книжки.** Товариство австро-угорскихъ книгариѣвъ внесло подане до министерства торговлѣ о знесеніи мыта на книжки. Се мыто не истнує вправдѣ пѣсля закона, але власти фінансові знають стягати его пѣдъ всякими предлогами. Платить ся н. пр. за монахійскій аркушъ зъ образками, бо въ кождомъ томику єсть кѣлька образковъ безъ тексту; выстане, щобы въ молитовнику була одна чиста картка на дедикацію, а накладаєсь мыто; за образки для дѣтей, пѣдлѣпный полотномъ, платить ся мыто якъ за товаръ галантерійный и „полотно“. Платить ся мыто такожъ за переплетъ книжки, за кламры металевы. И такъ н. пр. муѣла одна книгарня заплатити 15 злр. мыта за библію оправну въ окуте металеве, а крѣмъ того 25 злр. кары за фальшиву, пѣсля ореченія властей мытовыхъ, декларацию.

— **Новый ордеръ папскій.** Доносятъ, що має основатись новый ордеръ папскій, до котрого будуть могли належати католики, що положили заслуги для папского престола. Орденъ называєсь: *Serviteurs de Saint Pierre* (слуги св. Петра), а члены ордену дѣлать ся на рицарѣвъ, комтурѣвъ и рицарѣвъ великого хреста. Вѣдзнакою членовъ єсть бѣла, шестизубчата звѣзда, въ котрой серединѣ помѣщенный символъ Трѣйцѣ и нѣмбъ зъ понадъ тымъ тіяра и папскій ключъ. Лента єсть жовта зъ червонымъ рубцемъ.

— **Щедрый жертвователь.** Въ користь сыновъ учителѣвъ народныхъ (львѣвско-замѣтского округа шкѣльного), ходячихъ до шкѣлъ середныхъ и народныхъ, зложивъ Добродѣй, не желаючий собѣ бути поименомъ названнымъ 100 злр. За сей щедрый даръ складають ему заряды кружковъ педагогическихъ прилюдну подяку: „Спаси-Вѣгъ!“ — Въ имени заряду кружковъ педагогическихъ — *Дигдалевичъ*, управитель школы народной у Вниникахъ.

— **Малырь Матейко,** директоръ краковской школы штукъ красныхъ — виѣсь бувъ просьбу о звольненіи его задля лихого здоровья зъ сей посады и о перенесеніи въ станъ суночнику. Сими днями надѣйшла вѣдповѣдь вѣдъ министерства просвѣты зъ пѣдписомъ министра Гавча, въ котрой высказано, що годѣ стипротивъ заслугъ не попробувати намовы, щобы Матейко полишивъ ся на томъ самомъ становищи директора краковской школы. Вкѣнци вѣдкликуєсь въ тѣй вѣдповѣди до патріотизму Матейка и зазначуєсь, що если бы вымагала того поправа лихого здоровья, то удѣлить ся Матейкови довшого урльопу.

Шкôльнй вѣсти.

— **Розпорядження властей шкôльныхъ** Ц. к. Рада шкôльна краєва видала дня 9. падолиста с. р. Ч. 19445 въ справѣ приушченя до испыту кваліфікаційного такє рѣшенє: Щобы улєкшити въ постунованю при конкумітованю подань кандидатôвъ, щô сє зголошують до испыту кваліфікаційного, поручає сє ц. к. Радѣ шкôльной окружнôй, щобы до того уживала тыхъ самыхъ формулярѣвъ, котрй суть приписанй до зôставленя табель кваліфікаційныхъ кандидатôвъ, зголошуючихъ сє о посады выставленй на конкурсъ. Табелю таку выловнитъ самъ кандидатъ зъ выемкомъ обохъ рубрикъ остатныхъ а заразомъ на той самой табели доновнитъ свое *curriculum vitae*, подаючи тй подробицѣ, котрй не найшли мѣсця въ рубрикахъ п. пр. донесєнє о томъ, чимъ сє занимавъ въ часѣ, коли не мавъ жадной посады, або коли взагалѣ вôддававъ сє иншому станови и т. и. На остатнôй подати треба пôсля нормальнòго розпорядженя творы переробленй, на котрыхъ основѣ приготовивъ сє до испыту. Рада шкôльна потвердитъ сжôбсть датъ поданыхъ кандидатомъ зъ оригінальными документами, выловнитъ рубрики, дотычно єго аплікаціѣ, додаючи въ рубрицѣ „Уваги“ подробицѣ щô до подаваня науки спѣву и гімнастики и иншй тымъ подôбнй моменти, потрѣбнй до точной інформациѣ комісіѣ екзамінаціонной.

Ц. к. Рада шкôльна краєва на своихъ засѣданяхъ въ д. 17. и 14. падолиста с. р. порѣшила межи иншими: 1. На основѣ здѣланныхъ при испытахъ кваліфікаційныхъ помѣченъ выдає сє обѣзникъ до Радѣ шкôльныхъ окружныхъ въ справѣ перестерѣганя, щобы наука спѣву а передовѣємъ релігійного, въ школахъ народныхъ не була занедбуваною и щобы учитель до подаваня науки сєго предмету, а въ дальшомъ наслѣдствѣ безъ оправданон причины вôдъ складаня испыту зъ сєго предмету сє не увôльнили; 2. звернути увагу дирекціѣ шкôль середнихъ и семінарій учительскихъ на видавництво образôвъ I. и II. представляющихъ пануючихъ зъ родины Габсбургôвъ д-ра Пшетентеля, и 3. на видавництво таблицъ, представляющихъ историчный розвôй монархіѣ австро-угорскôй черезъ И. Бубенікта; 4. зôрганізувати школы філіальнй въ Кривомъ, пов. лѣського; 5. въ Высочанахъ, пов. сяноцкôго; въ Мераховѣ, пов. сяноцкôго; 6. въ Дрогомирчанахъ, пов. станіславôвского; 7. въ Рабôмъ, пов. лѣського; 8. въ Тарнавцѣ, пов. перемыського; 9. школу етатову въ Рудцѣ, пов. ярославского; 10. призначити д-ра Фран. Григорчика, директора гімназіѣ въ Бережанахъ, на другого представителя стану учительского въ тамошнôй Радѣ шкôльной окружнôй и 11. заименовати такимъ представителемъ въ Радѣ шкôльной окружнôй въ Жидачевѣ Войтѣха Петровского, управляющего учителя школы народнон въ Жидачевѣ; 12. заименовати о. Антонія Войтѣховского, заст. катихита обр. гр. кат. въ Станіславовѣ; 13. зôрганізувати школу філіальну въ Цуновѣ, пов. городецкôго вôдъ 1. верєсєя 1891; перемѣнити школу філіальну въ Якубôвцѣ, пов. городеньского.

— **Конкурсъ.** Ц. к. Рада шкôльна окружна въ Коссовѣ розписує д. 15. падолиста с. р. до ч. 949 конкурсъ зъ терміномъ до поданъ до 31. грудня с. р. на посады: 1. При школѣ 4-класовôй въ Косовѣ на двѣ посады надєтатовй зъ платнею рôчною по 270 злр. и 10% додаткомъ на помешканє. — 2. При школѣ въ Кобакахъ одну посаду надєтатову зъ платнею рôчною 240 злр. — 3. При школѣ філіальнôй въ Крокурôвѣ зъ платою 250 злр. и вôльнымъ помешканємъ.

КАЛЕНДАРЬ „ЗЕРКАЛА“

вже вийшовъ и коштує 36 кр., а зъ пересылкою 40 кр. — Дѣстати можна въ редакціи „Зеркала“ и „Дѣла“.

Чому правдиві

♦ якорні коробки зъ камѣнчиками до будовы ♦

такъ улюблені? Бо они не такъ якъ инші забавки стають ся безъ вартости вже по кількохъ дняхъ, але заховують для дѣтей на многі роки дуже інтересне и поучаюче занятє, и що они збъ взгляду на тревалість суть найдешевшою забавкою. Бо водтакъ и родичамъ подають они приємну розрывку справдѣ прегарными видами и що кожда коробка може бути доповнена. Хто не хоче тяжко обманутись при купнѣ безвартостныхъ подроблень, сей най водкине кожду коробку безъ нашої фірмы и марки фабричної „червоный якорь“ яко фалшиву. Ілюстровані цѣнники даромъ и оплатно.

Ф. Ад. Ріхтеръ & Комп., Вѣдень,
Nibelungengasse 4.

Вже вийшли зъ друку яко водбитка зъ „Учителя“

ПРИПИСЫ

водносячій ся

до испытѣвъ кваліфікаційныхъ до шкѣлъ народныхъ,
звычайныхъ и выдѣловыхъ

удоживъ

Болеславъ Барановскій.

ЦѢНА 20 кр.

КАЛЕНДАРЬ „ПРОСВѢТЫ“

вже вийшовъ и можна его дѣстати въ канцеляріи тов. „Проевѣта“ и у всѣхъ бѣльшихъ складахъ по цѣнѣ 50 кр., а зъ пересылкою 55 кр.

Видасъ „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію водповѣдає Теофілъ Грушкевичъ.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Беднарского.

Предплата:

на півъ року
1 зр. 60 кр., на
цѣлый рѣкъ 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

О Р І А Н Ъ

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція
и
Адміністрація
ул. ворменська
ч. 27.

Неопечатані ре-
клямаці без-
платні.

Выходитъ 1. и 15. каждого мѣсяця.

Запросины до предплаты.

Зъ симъ числомъ кѣнчимо другій рѣкъ нашего издавництва. —
Звертаемо ся проте зъ зазывомъ до всѣхъ Вп. Панѣвъ, а передовсѣмъ до
Вп. Учителѣвъ народныхъ, котрі интересуютъ ся справами нашего народного
школьництва, щобы численно стали предплачувати „Учителя“, одиноку руску
педагогичну часопись.

Рѣвножь просимо тыхъ Вп. Панѣвъ, щѣ наше письмо своими працями
апомагали, и на дальше не вѣдказати намъ своєї помочи; при тѣмъ звер-
таємось до всѣхъ, котрі ще доси не брали живѣйшой участи въ нашѣмъ
издавництвѣ, чи бы не зволили надсылати своихъ праць до редакціи „Учителя“.

Просимо такожъ поспѣшити зъ предплатою и выровнати залежлости
а минувшій рѣкъ.

Предплата на „Учителя“ выносить якъ доси:

На четверть року 1 зр.

На пѣвъ року 1 зр. 60 кр.

На цѣлый рѣкъ 3 зр.

Для Вп. Панѣвъ Учителѣвъ народныхъ, котрі зложать предплату
зъ горы за цѣлый рѣкъ и вкладку до Товариства педагогичного 50 кр.
выносить предплата на цѣлый рѣкъ 2 зр.

РЕДАКЦІЯ.

Начеркъ Економіѣ практичної

послѣ Маев. Блюка, написавъ В. Т.

(Дальше).

Споживане. — Консумція.

Одного дня у школъ, читано уступъ, въ котромъ колькакратно вторяли ся выразы споживане, споживати и споживатель. Ивасъ не розуміючи добре, що они означаютъ, запытавъ: „Що се значить споживати?“

Пилипъ. — Я знаю; споживати значить ѣсти.

Учитель. — Се значеніе есть тогдѣ лишь правдиве, коли хадить о живнѣсть, н. пр. о хлѣбъ або мясо. Коли выразъ споживатель застосуюмо до вина, треба бы сказати, споживати значить пити. Але якже можна спожити одежу?

— Коли би не можна зѣѣсти, то би не можна спожити, вѣднѣючи смѣючи ся Пилипъ.

Учитель. — Певно, що нѣхто одежей не ѣсть, однакъ щожъ зъ ними робить ся?

Петрусь. — Одежъ носить ся.

Учитель. — А чи не можна сказати, що споживае ся одежу, коли носить ся еѣ такъ довго, ажъ знищить ся цѣлковито?

Пилипъ. — Того я нѣколи не чувъ.

Учитель. — Такъ само звичайно нѣхто не каже, що споживае дѣмъ. Признавано бы то дивнымъ та смѣшнымъ выраженемъ, а однакъ, колибъ хто уживъ такого выражения, що бы се могло значить?

Яцько (по хвили розваги). — Що замешкуе дѣмъ.

Учитель. — Дуже добре. Споживати дѣмъ, значить може то одно толькѣ: що въ нѣмъ мешкае ся; а колижъ дѣмъ есть цѣлковито спожитый?

Пилипъ. — Коли треба ёго вже вѣдбудувати?

Учитель. — А якже споживае ся музику?

Петрусь. — Слухаючи еѣ.

Учитель. — Ну, а книжку?

Яцько. — Читаючи.

Учитель. — Цѣль живности есть, щобъ еѣ ѣсти, музики, щобъ еѣ слухати; одежа зроблена, щобъ еѣ носити; дѣмъ, чтобы въ нѣмъ мешкати, а книжка на то, чтобы еѣ читати. Споживати якійсь предметъ значить одже. Хтожъ скаже?

Петрусь. — Уживати ёго.

Яцько. — Спожитковати.

Учитель. — Такъ есть, споживати значить спожитковати, се есть ужити предметъ до того, до чого есть назначеный. — А теперь скажи менѣ, чи ушити одежу то значить споживати еѣ?

Яцько. — О нѣ, бо шикючи одежу, не уживае ся, а лишь еѣ зѣтворюеѣ.

Учитель. — Одежъ то не кравецъ споживае одежъ?

Петрусь. — Кравецъ споживае сукно, иглы и нитѣи, котрыми шие, або вытворюе одежъ.

Учитель. — Истинно, предмети вироблювані, поки ще суть у виробителя, або у купця, суть продуктами, або товарами, а входять въ кругъ споживаня втогдѣ доперва, якъ дійдуть до рукъ послѣднього набувателя. — Часто кажуть гандлюючі о предметахъ котрі вийшли зъ гандлю, що суть спожиті. Хотѣвъ бы я дуже знати, чи сукно куплене кравцемъ єсть спожите?

Петрусь. — Певно, для гандлюючого сукно, але не для кравця.

Учитель. — Кравецъ купує сукно яко матеріяль, (пам'ятаєте, що се значить), обробляє єго с. є, переображає, перетворює єго въ одѣжу. Тогдѣ сукно збѣгло вже ужите. А чи всѣ продукти можна перетворити?

Яцько. — Не можь перетворювати одѣжей.

Петрусь. — Ані до дому.

Учитель. — Теперъ зрозумѣєте, що суть розличні роди споживаня: 1) Споживанє въ ужитю, коли якого предмета уживає ся; 2) споживанє репродукційне або перетворююче, коли ся н. пр. переробляє матеріяль, або складає готівку на процента, або купує акці; и 3) споживанє безхосенне, коли нищить ся предметъ, замѣсть єго ужити, або перетворити.

„Кажучи о споживаню безъ опредѣленя, розумѣє ся все ужиткованє, зъужитє.“

Збытокъ и ошадність.

Пилипъ не мѣгъ поняти, щоби можь було нарочно знищити предметъ якій, не уживаючи єго, або якъ сказавъ учитель спожити безхосенно. Просивъ тому о поясненє.

Учитель. — Не треба ту брати слово нищити въ тѣснѣмъ значеню, о то лишь ходитъ, щоби ужиточный якій предметъ не вѣддавъ жадныхъ услугъ; н. пр. если хто, купивши книжку, не читає єѣ, але зоставить єѣ въ якѣмъ кутѣ, поки не згине, въ такѣмъ разѣ книжка (чи грошѣ, котрі коштувала), мимо, що нѣхто картокъ зъ неї не выривавъ, збѣстане спожита безхосенно.

Ивасъ. — Такъ само було бы, якъ бы менѣ хто ляльку купивъ; я ляльками не бавлю ся, то я выкинувъ бы єѣ.

Петрусь. — Ты мѣгъ бы єѣ дарувати сестрѣ, ты зробивъ бы їй приємнѣсть и собѣ такожь.

Пилипъ. — Та ляльки не можь позиточно спожити (зъужити).

Учитель. — Овчѣмъ, найперше кождоу вѣльно бавити ся и мати розрывку по праці; вѣдтакъ ляльки суть для дѣвчатъ способомъ приємнымъ, щоби научити ся шити; наконецъ зробити приємнѣсть, якъ радить Петрусь, може бути неразъ ужитємъ предмету дуже позиточнымъ.

Пилипъ. — Якъ то неразъ, чижъ не въ кождѣмъ разѣ?

Учитель. — Нѣ. Возьмѣмъ, що хтось заробивши цѣлоденною працею 1 злр. замѣсть купити для дѣтей хлѣба и рѣчей необходимыхъ, накупить имъ ласощѣвъ, чи зробити добрый ужитокъ зъ доходу?

Пилипъ. — Я того не кажу.. все треба зачати вѣдъ того, щоби купити рѣчи необходимый; але сей чоловікъ бувъ бы о много гѣрше зробивъ, якъ бы бувъ самъ зѣвъ ласощѣ.

Учитель. — То дуже добрый змысль Пилипе. Ты розумѣєшь добре, якъ але робить той, що заробокъ свѣй топить въ кѣльшку, замѣсть выживити родину и дѣти выховати. Въ загаль, хто має дохѣдъ, повиненъ найперше

заосмотрити ся въ рѣчи необходимій, а зъ того що остане, може часть посвятити на приятности, и часть заощадити.

Яцько. — Але не всѣ мають однакій дохѳдъ. Одинъ суть дуже богатїй, а другїй жиють въ нуждѣ.

Пилипъ. — Богатїй мають краснїй и добрїй рѣчи; жиють въ збыткахъ.

Учитель. — Маючи досыть значнїй доходы, можна выдавати певну часть на приятности. Рѣчь то вповнѣ дозволена. Не треба однакъ думати, що кождый выдатокъ на що иншого, якъ на куплене хлѣба, мяса, або бульбы, есть выдаткомъ збытковымъ. Крѳмъ потребъ тѣла, суть и иншїй потреби, а для чоловѣка образованого книжка есть рѣчею часто зарѳвно потрѣбною якъ хлѣбъ. Якъ хто уживае своихъ доходѳвъ, то належить до его совѣсти и его лишь дотыкае; якъ зъ доходу своего робить злыи ужитокъ, якъ выдае бѳльше нѣжъ може, якъ собѣ на тяжкїй хвиль не забезпечити пѳдмоги, горько того буде жалувати. Памятайте дѣти, що кожда вина въ наслѣдкахъ своихъ кару приносить.

Яцько. — Але убогїй нѣчого не можуть собѣ ошадити.

Учитель. — Убогими суть лишь тї, що не могутъ працювати, або котрї хвилево не знаходячи працѣ, хвилево такожъ не мають жадныхъ средствъ до житя. — Якъ лишень де есть розсудна вѳдновѣдна платня, тамъ о убожествѣ мовы бути не може. Знавъ я такихъ, що зарѳбляли дуже мало, а котрї однакъ, вѳдмовляючи собѣ рѣчей непотрѣбныхъ, потраѳили щось зѳбрати и заощадити.

Т о р г о в л я.

Господарѣ мали звычай сходити ся въ Недѣлю вечеромъ пѳдъ велику лицу и тамъ о спѳбныхъ справахъ розмовляли. И учитель завсѣгды тамъ приходивъ, а такъ его шановано и уваги его такъ цѣнено, що въ кождѳй важнѣйшѳй справѣ пытано его о раду.

Одного разу розбѳрано важнѳсть розличныхъ заводѳвъ и кождый, разумѣе ся, обстававъ при тѳмъ, що его заводъ зѳ всѣхъ найпожиточнѣйшїй. Учитель слухавъ усмѣхаючи ся, але коли видѣвъ, що розѳравы починають бути надто горячїй, забравъ голосъ и каже:

„Розкажу вамъ байку, котра васъ всѣхъ погодить. Колись члены тѣла, руки и ноги зворѳхобили ся противъ жолудка. — Дармоѣдъ, крикнули, нѣчого не робить, а мы самї працюемо. Даемо ему ѣсти, вѳнъ же бавить ся травленѣмъ и тѳлько. — Постановили одже, що они будуть вѳдпочивати, що руки вже не будутъ подавати до губы естрavy, а кишки та жолудокъ найроблять, що сѳхотять. И такъ зрѳбили. Але небавомъ всѣ члены почали учувати, що слабиуть що разъ бѳльше, а по кѳлькохъ дняхъ покѳрили ся та щасливїи були, коли жолудокъ зновъ розпочавъ свою працю, необходиму для иstownаня ихъ всѣхъ, а котрой ажъ до того часу и не достерѣгали.

„Такъ оно и въ сущѳльности, додавъ учитель, всѣ станы суть пожиточнїй и не треба хотѣти одного коштомъ другого пѳдносити. Бо чи можнажъ ся о то сперечати, чи бѳльша естрата руки або ноги, чи лучше есть бути глухимъ або слѣпымъ? Кождый станъ есть ужиточный и честный и добре, що кождый зъ васъ до своего есть привязанный та нимъ величаеся.

Старый Андрѣй. — Тожъ то говорятъ: нема глуного ремѣсла.

— На се годжу ся, кликнувъ Франко. Але до чого служити торговля? Гандляръ ёсть злишнимъ посередникомъ межи витворителемъ а споживателемъ; вилыває лишъ на пѣдвышенє цѣнъ продуктѣвъ, та жадає ёще вынадгородженя за свою непотрѣбну працю.

Учитель. — То ты думаєшь, що торговля непотрѣбна? Варто надъ тымъ застановитись.... Петрусю, вѣдки дѣстаємо каву?

Петрусь. — Зъ Моки въ Арабїи; зъ Бразилїи въ Америцѣ Полудневѣи; зъ острова Бурбонъ на вехѣдъ Африки, зъ Явы въ Азіи.

Учитель. — Дуже добре. Оджежъ Франку, якъ будешъ потребувавъ кавы, а позаякъ не хочешъ посередника, то їдъ же собѣ по ню до Бразилїи, хѣба що волишь поїхати до Явы. Щѣ до мене, то я поїду до сусѣдного склепу.

Всѣ почали на голосъ смѣяти ся и Франко такожъ додаючи, що учитель жартує.

Учитель. — То не я жартую; а ты, хочачи скасовати посередникѣвъ. Якъ не хочешъ посередникѣвъ, то треба, щобъ ты самъ все робивъ. Маєшь на собѣ бавовняну сорочку. Бавовня приходить зъ Америки, зъ Индіи, зъ Гвинеи; ту не росте. Дежъ ёи купишь? И гадаєшь може, що плантаторъ завдасть собѣ труда продавати по 2 кїльограмы бавовны? Волишь вѣнъ продати цѣлый свѣи збѣръ, 100 до 500 тысячей кїльограмѣвъ одному гандляреви. А хтожъ займе ся перевозомъ? А якже будешъ прясти и ткати бавовну?

Франко. — На то суть руководѣльнѣи.

Учитель. — Безперечно. Але завѣдуючїи тими великими фабриками, въ котрыхъ часто працює по 1000 и бѣльше робѣтникѣвъ, въ котрыхъ дѣйствуютъ дорогїи машины, въ котрыхъ матерїалъ переробляють тысячами сотнарѣвъ, де выдатки бѣжучи и платня робѣтникѣвъ выносятъ щоденно 3 до 5000 злр., не мають часу продавати по кѣлька метрѣвъ тканины. Мусять они продавати гуртомъ, великими масами, вдоволяючи ся малымъ дуже зыскомъ на кождѣмъ метрѣ, найвыше по 1 або 2 крайцарѣи.

Франко. — Лишень 1 або 2 кр. зыску на метрѣ?

Учитель. — Такъ буває загально. Могуть они вдоволяти ся на малѣмъ дуже зыску, бо машины позволяютъ имъ виробляти величезнїи массы на разъ, тысячѣ метрѣвъ денно, и для того такожъ, що наразъ можуть продати значнїи скѣлькостї. Возьмѣмъ примѣромъ, що для продающего година працѣи варта 60 кр. Якъ продасть 4 метры въ протягу години, мусить зыскати по 15 кр. на метрѣ, якъ продасть 60 метрѣвъ, выстане зыскъ 1 кр. на метрѣ.

Франко. — Але тажъ фабрикантъ може заложити склады и склепы?

Старый Андриѣи. — О! що то, то нѣ. Мусѣвъ бы отвирати тысячѣи складѣвъ, бо вырѣбы одного фабриканта розходять ся по безчисленныхъ мѣсцяхъ. А при тѣмъ и. пр. шовкъ, въ селѣ може куплять черезъ рѣкъ 11 метрѣвъ шовку; чижъ оплатитъ ся на то отвирати склепъ? Склады можна устроувати хѣба по великихъ мѣстахъ.

Лука. — То правда. Та зъ другои стороны, якъ бы отвирали склепы, хочъ бы на такїи малїи продажѣи але найрѣжнороднѣишихъ товарѣвъ, було бы въ кождѣмъ селѣ 50 або и сто разъ тѣлько товарѣвъ, якъ нынѣ; якъ бы-жъ склады истнували лишъ по мѣстахъ, мусѣли бы мы по кожду рѣчь ходити до мѣста.

Старый Андриѣи. — О я о много волю дати кѣлька крайцарѣвъ бѣльше за метрѣ, або за фунтъ чого небудъ, якъ тратити цѣлый день, щобъ ити до мѣста.

Учитель. — Розумѣе ся. Впрочѣмъ Вы пошли бы до мѣста, щобы купити 10 метрѣвъ, коли тымчасомъ гандляръ купуе наразъ 300, такъ що перевѣзъ (транспортъ) товару коштуе ёго на метрѣ 30 разъ менше нѣжъ Васъ. (Бо якъ посланецъ бере повтора срібного, то гандляръ платить ёму 150 кр. за 300 метрѣвъ, або $\frac{1}{2}$ кр. вѣдъ метра). Зъ другої стороны устроєнє склепѣвъ такожъ коштуе. На кождый склепъ треба наняти одного щѣ найменше суб'єкта и слугу, а тѣ всѣ кошта поносявъ бы купуючій, платячи дорожше за товаръ. Въ мѣстахъ не дуже людныхъ можуть одже истновати лишъ такі склепы, въ котрыхъ знаходять ся розличні товары, а кождый рѣдъ товару въ ненадто великої скѣлькости. Такъ одже не склады гуртовні, або склепы зъ однимъ родомъ товару.

Старый Андрѣй. — А при тѣмъ, якъ бы кожда фабрика отвирала власні склепы, треба бы по кожду рѣчь ходити до иншого склепу; до одного по полотно, до другого по шовкъ, до третого по нитки, а до четвертого по перкаль. Тымчасомъ гандляръ отвираючи склепъ має вже не одинъ товаръ, але дуже розличні.

Учитель. — Всѣ одже розумѣемо и признаемо пожиточнѣсть торговлѣ. Она спроваджае и збирае товары зъ близька и зъ далека и улегчае дробну продажу зъ великою користею для всѣхъ.

Пилипъ. — Якужъ користь приносить дробна продажа?

Учитель. — Мало хто ёсть досыть маючимъ, щобы купувати гуртомъ и зробити собѣ наразъ склады на цѣлый рѣкъ. Часто не одинъ не має бы навѣтъ мѣся, щобы припасы переховати; а при тѣмъ богато товарѣвъ неусе ся, якъ ихъ скоро не споживати. Треба ихъ въ певный особлившій спосѣбъ охороняти, але мало хто знае тѣ спосѣбы и мало хто може зъ нихъ користати, бо нема и. пр. доброй ямы для переховуваня овочѣвъ. Такі одже товары купуе кождый въ малыхъ скѣлькостяхъ, щобы ихъ спожити въ короткомъ часѣ. Впрочѣмъ суть такожъ товары, котрыхъ вытворитель инакше якъ гуртомъ не може продавати, споживатель же може ихъ набувати тѣлько въ дробныхъ частяхъ. И одинъ и другій потребують одже доконче посередника.

Старый Андрѣй. — Примѣромъ рѣльникъ може спродати лишъ живї волю, купуе ихъ рѣзникъ, рѣже и продае мясо частями. О тожъ то бувъ бы я въ клопотѣ, якъ бы я мусѣвъ цѣлого вола купити, абы можъ афсети кусень мяса.

Учитель. — А впрочѣмъ Франку якъ думавшъ ёще, що посередники не суть потрібні, признай, що якъ бы такъ було дѣйстви, нѣхтобъ ся до нихъ не удававъ. Нѣчо нѣкого до сего не примушае. Менѣ здае ся, що кождый иде до купця тому, бо внаходитъ въ тѣмъ користь и выгоду.

(Далше буде.)

ДЕЩО ПРО НАУКУ ГЕОГРАФІЇ ВЪ ШКОЛѢ НАРОДНОЇ.

(Конецъ).

Теперь вкажу, въ якѣмъ порядку належало бы матеріялъ географі-
чний переводити.

Для класы другої порядоць лекцій бувъ такій: поучити о видокрузѣ
и сторонахъ свѣта, при чѣмъ узглядити тѣлько 8 напрямѣвъ, т. є. північъ,
північний вхѣдъ, вхѣдъ и т. д., — рисоване комнаты шкільної, означу-
ванє сторѣнь свѣта на таблиці и на картахъ географічныхъ, начеркъ побли-
скихъ будинокѣвъ и дорѣгъ, наука о найважнѣйшихъ знакахъ географічныхъ,
котрихъ уживаємо при тыхъ вправахъ, — вѣдтакъ поучити о положенію
и вѣддаленію окрестныхъ селъ и вправы картогр. при чѣмъ виходимо завѣдгы
вѣдъ села рѣдинного. Въ дальшѣмъ току науки дати якъ найприступнѣйше
понятє властей повѣтовыхъ и приступити до означеня границъ повѣту въ сѣй
способѣ: означити окрестній села и сказати, що за селомъ Н. єсть село П.,
але оно не належить вже до нашого повѣту, бо нашъ повѣтъ сягає тѣлько
поті. — Такъ означимо границѣ повѣту и розпѣчнемъ наглядно вказувати на
будову прямовисну, потоки и рѣки, плоды, промыслъ и населенє вѣдносного
повѣту. Добре єсть перероблений матеріялъ вѣдпродуковати на мапѣ повѣту
и приступити до дальшої науки т. є. о краю рѣдиннѣмъ. Якъ при кождѣй
науцѣ такъ и при науцѣ географіѣ не ходитъ о число але о якѣсть вѣдомостей,
тожъ не повинно ходити о нагромадженє именъ але о педагогічну, виховавчу
науку. Науку о краю належить подавати въ такѣмъ порядку: границѣ, горы,
пѣдгѣрье, рѣки головнї и найважнѣйшї допливы, мѣста, желѣзницѣ, мешканцѣ,
плоды рослиннї и мінеральнї, промыслъ, торговля и властї краєвї, при чѣмъ
поступати пѣсля засадѣ методы индукційно-конструктивної, а повторяти на
картѣ друкованѣй. Повторенємъ переробленого матеріялу належить закѣичити
науку географіѣ въ тѣй класѣ.

На третю класу припадає такїй матеріялъ: повторити науку о краю
рѣдиннѣмъ и приступити до науки о иншихъ краяхъ монархіѣ австрійско-
угорскѣй, кождїй край переводити особно, а доперва при повторенію зѣбрати
ихъ въ цѣлѣсть. При тѣмъ звертати особлившу увагу на климатъ, плоды,
населенє и промыслъ. При повторенію поучити приступно о подѣлѣ монархіѣ
на двѣ половини и о властяхъ державнихъ. — Вѣдтакъ нарисувати Европу,
подати назвы державъ и означити ихъ на картѣ, до кождѣй державы навязати
якусь характеристичну вѣдомѣсть. При науцѣ о иншихъ частяхъ свѣта вы-
старчитъ начеркъ и дещо о мешканцяхъ и плодахъ. О океанахъ поучимо на
пѣдставѣ уступѣвъ: 128. Моря, озера и рѣки. — 129. Припливъ и вѣдпливъ
моря. — 179. Море и корабль. — 162. Перлы. — 163. Коралѣ. — Дальшу
науку можна навязати до уступу 167. Розмова о землі; — пояснити рухъ
землѣ и мѣсяця и що зъ того суть за послѣдства. — До теперъ не згадувавъ
я о тѣмъ, коли переводити науку о иншихъ земляхъ замешканныхъ Русинами,
— єсть се необходимо до зрозумѣня исторіѣ и задля иншихъ взглядовъ,
о котрихъ я на початку згадувавъ. До того послужать намъ уступы: 29. Ру-
скїй край. — 51. Рѣка Днѣстеръ. — 52. Мѣсто Кієвъ. — 55. Степя. — 56. Могила,
— а доконаємо того въ 3. кл. заразъ по повторенію науки о краю рѣдиннѣмъ.

Читанки нашій мѣстять досыть матеріялу географічного, але не єсть вѣнъ щасливо розмѣщений. Въ читанцѣ для класы 2-гои нема жадного уступу до науки о краю родинѣмъ. Очевидно узгляднено тутъ школы 4-ро и бѣльше-класовѣ. Власть пересвѣдчили ся, що такій укладъ не єсть для бѣльшости шкѣлъ вѣдповѣдный, и въ послѣднихъ мѣсяцяхъ постановлено зревѣдовати читанки польскѣ. Ревізію поручено Мечиславу Барановскому. — Рѣшено заразомъ выдати особній читанки для 1-, 2- и 3-класовыхъ шкѣлъ, а особній для 4- и бѣльше-класовыхъ. По читанкахъ польскихъ прийдѣ черга на рускѣ; бо хотѣи бѣльше — гадаю — зможе добра воля и щира охота учителя, якъ зновъ браку сѣи не заступити и найлѣпше уложена книжка, — то всежъ добра читанка зменшає трудъ о половину. Ревізія рускихъ читанокъ и подѣлъ ихъ вѣдповѣдный до вимогѣвъ плану наступити вже незадовго. — Стягає ся то передовсѣмъ до матеріялу географічного и историчного.

Вкѣнци подаю кѣлька лекцій методичныхъ зъ географіѣ.

Ю л я с а 2.

I. О Днѣстрѣ. — Учитель рисує Галичину, каже то само робити дѣтямъ и пытає: У. Якій то єсть плынь? В. Се єсть плынь Галичины. У. Де єсть нашъ повѣтъ? В. Отъ-тутъ. У. Нарисуймо и нашъ повѣтъ. — А покажи менѣ, де єсть тутъ наше село? Вѣдповѣдь. У. Покажи менѣ въ котру сторону плыне нашъ потѣкъ?*) Вѣдповѣдь. У. До якои рѣки вѣнъ вливає ся? В. До Збруча. У. Нарисуймо потѣкъ и Збручъ; — Збручъ плыне отъ-такъ, и вливає ся до бѣльшой ще рѣки, що zove ся Днѣстеръ. — Днѣстеръ выплыває въ горахъ, плыне выкрутами и вливає ся далеко поза нашимъ краємъ въ Чорне море. Въ якихъ горахъ суть жерела Днѣстра? В. Въ Карпатахъ. У. Въ якѣмъ напрямѣ плыне Днѣстеръ зъ початку? В. Въ пѣвнѣчно-всхѣднѣмъ. У. А потѣмъ въ якѣмъ? В. Въ всхѣднѣмъ. У. До якого моря вливає ся Днѣстеръ? В. До Чорного. У. Якъ пѣзнаємо у рѣки берѣгъ правый и лѣвый? В. Треба дивити ся въ сторону, въ котру плыне вода, — то по правѣй рудѣ маємо берегъ правый.... У. Котрый єсть правый берегъ у Днѣстра? В. Той. У. Означѣмъ то. Зъ правого боку вливають ся до Днѣстра: Стрый, Свѣча, Лѣмница и Быстриця. Напишѣтъ собѣ и назвы тыхъ рѣкъ такъ, якъ я тутъ на таблицѣ. Вѣднытавши то, додамъ, тѣ рѣки плынуть зъ гѣрѣ одже плынуть быстро. Зъ лѣвого боку вливають ся до Днѣстра: Гнида Лина, Золота Лина, Стрыпа, Середъ и Збручъ. Збручъ плыне всхѣдною границею Галичины. Якій край єсть на всхѣдъ вѣдъ Збруча? В. Росія. Вѣднытанѣ. У. Якъ та часть Галичины на пѣвнѣчъ вѣдъ Днѣстра zove ся? В. Подѣла. У. На Подѣлю трудно доконати ся въ земли до воды, тѣлько рѣдко суть колодязѣ. Люде тамъ „воду лапають.“ — Они будують поперекъ рѣки або потока, надъ котрымъ мешкають, греблю, вода спиває ся и творить ставъ; — тои воды зѣ ставу уживають до всего, бо иншой нема; — они тому говорають, що жиють „на лапанѣй водѣ.“ Вѣднытанѣ.

II. О Вислѣ и Прутѣ. — Учитель. Зъ якимъ краємъ граничить Галичина на захѣдъ? Вѣдповѣдь. Зъ Шлескомъ. У. Въ тѣмъ краю выплыває рѣка,

*) Если бы потѣкъ бувъ доплывомъ Вислы, то вѣдъ сѣи рѣки належало бы науку розпочати.

що́ зове ся Висла. Она плыне черезъ заходню часть Галичины, а потѣмъ плыне границею и доперва кѣлькадесять миль дальше на пѣвночи вливае ся до Балтицкого моря. Вѣдпытане. У. До нея вливають ся слѣдующй рѣки: Раба, Вислока, Сянъ и Бугъ. Зъ котрого боку плынуть тѣ рѣки? В. Зъ правого. У. Якъ они зовуть ся? Зъ якихъ гѣръ выплывають? Зъ якихъ гѣръ выплывае Дунаецъ? Зъ якихъ Сянъ и Вислока? и т. д. У. Якъ называе ся найвысша гора въ Бескидѣ вехѣднѣмъ? В. Черногора. У. Вкажи, де она естъ? Вѣдпытѣ. У. На пѣвночѣ вѣдъ Черногоры выплывае рѣка Прутъ, называе ся она такъ тому, що ѳн вода дуже быстро, прутко плыне. Границею плыне рѣка Черемошь, она вливае ся до Прута. Прутъ плыне до великой рѣки Дунаю, а Дунай вливае ся такъ якъ и Днѣстеръ до Чорного моря. Повторене.

Вы видѣли, що крѣга плыне по водѣ, такожъ дерево плыне по верхѣ воды. Знайшли ся цѣкавы люде, що сказали: мы маемо до далекого мѣста завезти богато збѣжа, мѣсто наймати фѣры и фѣрами везти, повкладаймо збѣже на човны, а човнами оно доплыне ажъ пѣдъ то мѣсто, бо та рѣка коло того мѣста плыне; — такъ насъ не будуть коштовати фѣры. Сказали такъ и зрѣбили. Таке перевозжене збѣжа або чого иншого рѣками зове ся сплавлѣванѣ. Сплавлѣвати можна тѣлько бѣльшими рѣками, якъ: Днѣстеръ, Висла, Сянъ, Прутъ. Вѣдпытане.

Ю л я с а 3.

III. О Буковинѣ. — У. Зъ якими краями граничить Галичина на полудне? В. Зъ Уграми и Буковиною. У. Нарысуймо Галичину, той малый край зове ся Буковина. На вехѣдъ и полудне граничить зъ Рѣмунією (назвѣ ту пишу), а на заходѣ зъ Семѣгородомъ и Галичиною, на пѣвночѣ такожъ зъ Галичиною. Повторене. У. Черезъ Буковину плыне Прутъ, самую границею плыне Черемошь. — Яка рѣка переплывае Буковину? Де она вливае ся? Яка рѣка плыне заходною границею Буковины? Яка пѣвночною? и т. д. — У. На полудневѣй граници Галичины суть горы Карпаты, они тягнутъ ся и дальше (рысую) заходною границею Буковины. Вѣдпытане. У. Головне мѣсто зове ся Черѣвѣцѣ, оно лежить надъ Прутомъ. Якъ въ головѣмъ мѣстѣ нашего краю т. ѳ. у Львовѣ, такъ и въ Черѣвѣцяхъ мешкае намѣстникъ цѣсаря, епископъ; — суть такожъ найвысшй школы и уряды. Повторене. — Въ Буковинѣ мешкають Русины и Волохи. Селяне суть бѣднѣйшй нѣжъ у насъ. Вѣдпытане. — Земля естъ урожайна, родить ся тамъ всяке збѣже и богато кукурузы. Въ горахъ выкопують: сѣль, руду желѣзну, мѣдъ и сѣрѣбло. Повторене. — Вѣдтакъ завѣсити на таблицѣ карту Буковины, повторити ее на картѣ и приступити до читаня и выяснюваня уст. 45. пѣдъ написомъ: Буковина.

Щѣбы дѣтворѣ могла край такъ переведеный описати, даю 7 пытанъ. Порядокъ тыхъ пытанъ дѣти мусѣть на память умѣти, щѣбы учитель не потребувавъ ихъ все выпѣсувати. Пытаня тѣ суть: 1. Якъ великѣй се край (въ порѣвнаню зъ Галичиною)? 2. Зъ якими краями граничить? 3. Якѣ тамъ суть горы? 4. Якѣ рѣки? 5. Головне мѣсто? 6. Мешканцѣ? 7. Плоды? Сѣ пытаня еслужать дѣтворѣ за пѣдставу при описаню якого-небудь краю письменно. — Учитель може зъ повысшой лекцѣй дати такѣ тихѣ запѣтѣ дѣтямъ: зъ одной стороны нарысуйте Буковину, а зъ другой стороны опишѣть той край.

IV. О державахъ Европы. Учитель рисує въ вѣднѣднѣднѣ мѣсци Австрію и пѣвѣостровъ Балканскій, — означує на вѣходѣ море Чорне, Середземне, Адриатицке и мовить при тѣмъ: на полудне вѣдъ Австріѣ єсть держава Турція. Панує тамъ цѣсарь турецкій, зовуть єго султаномъ. Головне мѣсто Царгородъ або Константинополь. Вѣдпытанє. — Давнѣйше панували тамъ Греки, але ихъ Турки побии и самі теперъ панують. Вѣдъ Грековъ принявъ Володимиръ Великій вѣру свату христіянську. Повторити.

Учитель дорисовує Италію и каже: сей край подобає на чобѣтъ. — Въ Италії єсть теплѣйше, нѣжъ у насъ, тамъ снѣгъ не лежить такъ довго, якъ у насъ. Головне мѣсто Римъ, мешкає тутъ папа римскій. Вѣдпытати. — Родять ся тамъ цитрины, фіги, рыжъ и годують шовковники. Находить ся гора Везувъ, що выкидає огонь и розтоплєне камѣнє. Якъ такі горы зовуть ся? и т. д.

Дорисовуючи Ишпанію мовить учитель: єсть то Ишпанія, облита она моремъ Середземнымъ и Атлантичскимъ. Цѣлый той край гористый, а мешканцѣ бѣднѣ, бо недбалѣ. Повторєнє. — Головне мѣсто єсть Мадридъ. — Зъ Ишпаніѣ выплынувъ тому 400 лѣтъ Колумбъ и вѣдкрывъ Амєрику. Вѣдпытати.

V. До попереднього плану дорисовує учитель Францію и оповѣдає: Ся держава зове ся Франція; єсть то рєспубліка, бо тутъ не панує король ані цѣсарь, але люде обирають собі начальника на 6 лѣтъ, такъ якъ у нашімъ селѣ люде обирають вѣйта. Головне мѣсто Парижъ. Повторити.

Рисуєючи Англію мовить учитель: Се єсть Англія; головне мѣсто зове ся Лондонъ, — у тѣмъ мѣстѣ мешкає 3 мільоны людей, т. є. тѣлько, що въ половинѣ Галичини. — Єсть то найбільше мѣсто на цѣломъ свѣтѣ; оно 3 разы бѣльше вѣдъ Вѣднѣ. Повторєнє. — Мешканцѣ працюватѣ и тверезѣ. Свята и недѣлѣ святкують урочисто, въ недѣлѣ нѣхто тамъ нѣчого не продає. Выробляють тамъ дуже добру сталь, англійскою зовуть єѣ. Вѣдпытати.

Означає учитель границѣ Голяндіѣ и говорять: Се єсть Голяндія. Край то дуже низкій и море єго заляло бы, наколибъ мешканцѣ не побудували були вѣдъ стороны моря высокихъ камѣнныхъ гребель. Слѣдує повторєнє. — Мешканцѣ дуже працюватѣ; они зъ одного поля мають всегда двоякій збѣръ, и. пр. єбють ячмѣнь, а збѣравши єго єбють заразъ рѣну-стеридьку. Плекають они красный товаръ, голєндєрскимъ званный. Вѣдпытати.

Учитель означає границѣ Нѣмєччини и мовить: На вѣходѣ вѣдъ Франціѣ и Голяндіѣ єсть Нѣмєччина. Мешкають ту самі Нѣмцѣ. Головне мѣсто Берлінъ. Повторити.

VI. Учитель оповѣдає и рисує: На пѣвнѣчъ вѣдъ Австріѣ єсть велика держава Росія. Въ серединѣ Росіѣ єсть мѣсто Москва, тамъ перемешкувавъ давнѣйше цѣсарь російскій и тому зовуть Росіянъ такожъ Москалями. Пѣвнѣчна часть Росіѣ єсть дуже зимна, мешканцѣвъ тамтыхъ прокормлює тѣлько рєнъ. Повторєнє. — Вѣдтакъ повторити о Украинѣ, Кієвѣ и Дибирѣ то, чого училисьмо о Русѣ зъ початкомъ року шкѣльного.

Учитель: На пѣвнѣчъ вѣдъ Нѣмєччини и на захѣдѣ вѣдъ Росіѣ єсть море Балтицке. Яка рѣка вливає ся до того моря? и т. д. За тымъ моремъ єсть край: Швеція и Норвегія. Край то зимный и гористый, тутъ жие рєнъ, єго годують яко звѣря домашнє. Що ті люде мають вѣдъ рєна? Чимъ вѣнъ живить ся? Якъ ті краѣ зовуть ся? и т. д. Въ Швеціи и Норвегіи выкопують руду желѣзну, она притагає инше желѣзо. Руду такую зовемъ магнетичною, а желѣзо зъ неї выроблєне магнесомъ. До чого служить магнесъ? Де выко-

пують руду магнетичну и т. д. — Край ті звали ся давно Нормандією. Тому 1000 лѣтъ прибувъ зъ Нормандіи Рурикъ зъ дружиною и ставъ княземъ на Руси. Повторене о Швеції и Норвегії а опісля цѣлои науки о державахъ Европы на подставѣ рисунку и мапы. Доперва по такѣмъ опрацьованю методичнѣмъ можна читати уступъ 120 „Европа“.

VII. О Австраліи. — Рисуючи говорить учитель: Се єсть пята часть свѣта, зове ся Австралія. На півночѣ и всходѣ єсть океанъ Великій (пишу), на полудне и заходѣ Индійскій. Єсть то найменша часть свѣта, — она окружена довкола морями; тожъ не диво, що о ній ніхто не знавъ; — доперва 100 лѣтъ тому якъ відкрито Австралію. Відпытати. — Мешкають тамъ люде о брудно червонявій шкірѣ, суть то дикуны, они неразъ убивають и зѣдають иншихъ людей. Въ Австраліи жиють дивні звѣрята (вказую кангуара и казуара). Ростуть тамъ дерева, на зиму не опадає зъ нихъ листѣ, але відриваєсь и шматками відпадає кора. Повторити. — Зъ черги приступити учитель до повтореня науки о частяхъ свѣта читаючи уступъ 156 „Части свѣта.“

Як. Миколасевич.

НОВИНКИ.

— **Зъ краківскои академії наукъ.** Віцепрезесомъ академії выбраний на засѣданю зараду д-ръ Фридрихъ Цоль, директоръ видѣлу исторично-філософичного; директоромъ видѣлу математично-природничого выбраний проф. Янчевскій, а директоромъ видѣлу фізіологичного Каз. Моравскій. — Академія наукъ въ Кракові порѣшила установити зъ власнихъ фондѣвъ конкурсную вѣчну фундацію имени Іосифа Мазера. Зъ тои фундації має признаватись нагорода щѣ два роки въ квотѣ 1000 злр. на перемѣну за працю зъ обсягу наукъ природныхъ и вѣдѣныхъ.

— **Нове заведенє наукове.** Міністерство Просвѣты приняло даръ проф. д-ра Марса, жертвованій університетови краківскому, именно улажено робѣтню, збѣрку препаратѣвъ и знарядѣвъ для вправъ асептичныхъ въ операціяхъ положничихъ и гінекологічнихъ. Надто дало Міністерство Просвѣты для тои робѣтнї рѣчну дотацію 80 злр. на закупно новыхъ знарядѣвъ, а 60 злр. на оплату служачого. Управу заведена віддало Міністерство жертводателями.

— **Нові посады професорскі.** Цѣсарь дозволивъ системізувати зъ початкомъ року шкѣльного 1890/91 нові посады учительскі въ отсихъ гімназіяхъ: двоихъ учительнъ въ гімназіяхъ перемыскѣй и станіславѣвскѣй, а по одній посадѣ учительскѣй въ гімназіяхъ: тернопѣльскѣй, ривѣвскѣй и тарновскѣй. При тѣмъ побѣльшеню персоналу учительского має узгляднитись именно наука предметѣвъ математичныхъ и природничихъ.

— **Переїзну артистично-промислової школи у Львовѣ** на державну промислову поручивъ цѣсарь перевести зъ початкомъ року шкѣльного 1891/1892.

— **Субвенція.** Видѣлъ красвий порѣшивъ удѣляти зъ фонду красного до розпорядку красной Рады шкѣльнои субвенцію въ квотѣ 200 злр. яко додатокъ до платнї визначенои для п. Стан. Меруновича, помѣчного учителя столярства, токарства и рѣзьбярства при муж. школѣ видѣлѣвѣй въ Сокалі, для заохоты его до дальшої працї, щоби науку тыхъ предметѣвъ розвинути въ напрямѣ фаховѣмъ.

— **Субвенція для шкѣлъ промисловыхъ.** Міністерство просвѣты пришло на тепучій рѣкъ субвенцій для отсихъ доповняючихъ шкѣлъ промисловыхъ: въ Бережанахъ 385 злр., въ Дрогобичи 510 злр., въ Ярославлі 630 злр., въ Ко-

ломын 680 злр., у Львовѣ (школа жидѣвска им. Бернштайна) 285 злр., въ Новѣмъ Савчи 595 злр., въ Перемышлѣ 700 злр., въ Ряшевѣ 595 злр., въ Станіславовѣ 680 злр., въ Тарновѣ 618 злр., чотыромъ школамъ въ Краковѣ кождѣй по 400 злр., въ Яслѣ 400 злр., въ Старѣмъ Санчѣ 400 злр., въ Вадовицяхъ 400 злр., въ Бохнѣ 200 злр. та одноразову дотацію 300 злр. для сѣи послѣдней школы на оредства науковѣ.

— **Опѣка надъ дѣтворю школьною въ Цюриху.** Въ Цюриху истнуе вѣдъ р. 1882. устава, що кожда дитина въ вѣцѣ школьнѣмъ, котра не має доста- точной одежи, поживы и т. и. має дѣставати необходимый потреби вѣдъ громады. Скоро учитель клясовый донесе властямъ школьнымъ, що котра дитина не дѣстаетъ дома теплого снѣданя або обѣду, дѣстаетъ школа потрѣбну асигнату на снѣдане або обѣдъ. Такъ само дѣе ся и зъ одежею. Обѣды и снѣданя дѣстають дѣти въ бу- дынку школьнѣмъ у сторожа школы. Въ Базилѣи истнують такѣ самы установы. Въ роцѣ минушѣмъ дѣставало въ тѣмъ мѣстѣ въ 9 школахъ 725 дѣтей теплый обѣдъ въ школѣ.

— **Зарядъ зелѣзницѣ Кароля Людвіка** загадавъ пѣсля вѣсти поданой въ Куріерѣ краковскѣмъ ще въ сѣмъ роцѣ замкнути школу народну, удержувану доси коштомъ сѣи зелѣзницѣ. До сѣи школы народной ходили по найбільшѣй части дѣти урядникѣвъ и цѣлого персонала зелѣзничого. Зарядъ зелѣзницѣ Кароля Людвіка порѣшивъ мабуть замкнути сю школу задля проекту удержавленя сѣи зелѣзницѣ.

— **Величезный кѣстякъ** переднотоповой ласницѣ выкопали въ горахъ та- траньскихъ а п. Узаньскій, властитель Шафляръ и Ящѣрѣвки пѣдъ Закопанымъ подарувавъ той кѣстякъ ягайлоньскому університетови въ Краковѣ.

— **Вѣдкрыте наукове.** На однѣмъ зъ послѣднихъ засѣданъ науковыхъ ака- деміѣ наукъ у Вѣднѣ вѣдчитано комуникать науковый, що п. Фр. Добжиньскій, доцентъ політехніки у Львовѣ, вѣдкрывъ дѣлане филь електро-магнетичныхъ на фотографічну плиту. Се вѣдкрыте може причинити ся до розслѣдженя електро- магнетичной теоріѣ Максвелля.

— **Недуга вылѣчена сномъ.** Проф. Крафтъ-Ебінгъ демонструвавъ опогды въ заведеню божевѣльныхъ своимъ слухателямъ дуже цѣкаву гіпнозу. Гіпнотизо- ванный бувъ 22-лѣтний, сильный, досыть интелігентный мужчина, котрый такъ журивъ ся вѣдмовнымъ рѣшенемъ що до его приняти до маринарки, що попае въ меланхолію. Меланхолія перейшла зъ часомъ въ гістерію, котра появлялась епілентичными нападами, що другій день. По епілентичныхъ нападахъ бувъ недужій суянымъ або божевѣльнымъ. Такожъ пѣдчасъ демонстраціѣ мавъ недужій такий нападъ. Скоро лишь прийшовъ до себе зъ того нападу, посажено его у вы- годне крѣсло а профессоръ Крафтъ-Ебінгъ велѣвъ ему думати лишь о снѣ, о тѣмъ „цѣлющѣмъ снѣ“, котрый вылѣчитъ его зъ тяжкой недуги. „Incipit“ сказавъ про- фессоръ и вдвинувъ ся остро въ очи недужого та погладивъ кѣлька разѣвъ рукою по его лицю, сказавши: „Снѣть тѣперь, бо будете мати цѣлющій сонъ, котрый увѣльнитъ васъ зъ тяжкой недуги“. Сейчасъ замкнувъ недужій очи, голова онага въ задъ на поруче крѣсла и выдавалось, мовъ бы вѣнъ твердо заснувъ. Если его поспытано о щѣ, то вѣнъ чувъ се такъ довго, якъ профессоръ стоявъ зъ нимъ въ въ полученю, але якъ лишь профессоръ взявъ вѣдъ него свою руку, то не чувъ нѣчого и спавъ дальше. Притакувавъ або заперечувавъ поставленіи пытаня звы- чайными порушеннями головы та глухимъ невыразнымъ голосомъ. Вѣдтакъ сказавъ ему профессоръ, чтобы бувъ веселый и повный надѣѣ, бо его недуга на певно скѣнчить ся зъ днемъ 1. сѣчня. „А тѣперь пробудѣть ся“, закликавъ профессоръ. Хорый усмѣхаючи ся отворивъ очи, заявивъ, що чувъ дуже добре, бо певный, що подужае на 1. сѣчня. На пытане зъ-вѣдки се знае, не мавъ вѣдповѣди, а лишь твердивъ на-певно, що подужае. По той демонстраціѣ заявивъ Крафтъ-Ебінгъ, що по трѣхъ такихъ гіпнотизованныхъ недужій на певно подужае, а слухатель будуть о тѣмъ могли пересвѣдчитися на демонстраціѣ 8. сѣчня.

— **О цѣкавомъ зъявленіи природы** доносить о. Р. Дзеровичъ зъ Рогатина: Мѣжъ деревомъ на онагъ, звезенымъ зъ лѣса ерекціонального, бувъ таковы вѣд- земокъ буковый о промѣрѣ 96 центиметровъ. Коли сѣй вѣдземокъ пришлося лу- нати, то не давъ ся добре колоти, и треба було ажъ до осередка цѣпати. Въ са- момъ осередку розлаупавъ ся вѣдземокъ на двое и въ серединѣ на обохъ полови-

нахъ показавъ ся трираменный хрестъ. На одной половинѣ той хрестъ есть чорный, на другой половинѣ мовъ бы вѣднскъ того хреста, жовтый. Хрестъ есть правильно зроблений, высоты 147 центиметровъ. — Се цѣкаве зъявище толкуесть тымъ, що въ корѣ молодого деревця вырѣзане мѣсце зъ часомъ залезъ и вѣдтакъ найдесъ въ самѣмъ осередку дерева.

Міністерске розпоряджене дотычно уживаня средства лѣчничого д-ра Коха. Міністерство справъ внутрѣшнихъ оголосило въ вѣстнику законѣвъ державныхъ розпоряжене зъ д. 8. грудня с. р. дотычно уживаня вѣдкрытого в-ромъ Кохомъ въ Берліні средства лѣчничого противъ туберкулѣвъ. Пѣсля сего розпорядженя лѣкъ д-ра Коха есть цѣннымъ средствомъ помѣчнымъ до розпѣзнаня вѣкарской кураціи туберкулѣчныхъ недугъ по позаякъ уживане сего средства при кураціи пѣсля обставинъ може навести сильнй и навѣтъ небезпечнй наслѣдки для людского организмъ тенерь есть еще поки-що сей лѣкъ средствомъ тайнымъ. Міністерство за-для того заводитъ въ згаданѣмъ розпорядженю при уживаню сего лѣку певнй обмеженя, щобы ухилити можливй небезпечности.

— **Цѣсаръ вѣмещій Вільгельмъ** говорить дуже скоръ. Д-ръ Е. Енгель, дневникарь берліньскій, который вже кѣлька разѣвъ стенографувавъ бесѣды цѣсаря, подае, що цѣсаръ выкидае 275 силлябъ на минуту, а въ устахъ, въ котрыхъ наибѣльше горячкуесть, доходить его бесѣда до 300 силлябъ на минуту.

— **Нове писъло періодичне педагогичне** подъ заг.: *Szkolnictwo ludowe*, выдывається вѣдъ року 1891 въ Новѣмъ Санчи, въ обѣемъ двохъ аркушѣвъ печатаныхъ щѣ два тыждя. Предплата выносить 4 зр. — редакторомъ есть проф. Генр. Кисѣлевскій.

— **Месія у Индіанъ.** Въ пѣвнѣчно захѣдныхъ державахъ унѣ пѣвнѣчно-американской настали мѣжъ Индіанами грѣзнй заворушеня, котри щѣ разъ бѣльше розширюють ся и бѣльшають. Причиною тыхъ заворушенъ есть пезнати зъ якого жерела походяча вѣра, що небавки появить ся индійскій „Месія“, который верне Индіанамъ давню ихъ волю на преріяхъ, заповнить тѣ преріи стадами буйволѣвъ и очистить цѣлкомъ вѣдъ „бѣлыхъ“ лицъ. Сей мнимый месія має вже объяви-и ся де-якимъ племенамъ, инші племена выжидаютъ его еще и за той часъ об-одать т. зв. „танцѣ духѣвъ“, торжества полученй зъ дикими оргіями и захохочу-очій до кровавой мести.

Шкѣльнй вѣсти.

— **Розпоряджене властей шкѣльныхъ.** Вытягъ зъ протоколѣвъ ц. к. Рады шкѣльной краевой. Ц. к. Рада шкѣльна краева рѣшила на засѣданю дня 1. грудня 1890: 1. Затвердити выбѣръ Романа Баховского, учителя 4-класовой школы въ Городку, на представителя, стану учительского до тамошней Рады шкѣльной окружной; 2. назначити Дмитра Пуканова, заступника управителя 4-класовой школы въ Кутахъ, на представителя стану учительского до Рады шкѣльной окружной въ Косовѣ; 3. принять до вѣдомости справоздане люстраціи и затвердити одѣятій внесена ц. к. инспекторѣвъ шкѣльныхъ краевыхъ д-ра Людоміла Германа, Ивана Левицкого и Станіслава Ольшевского; 4. поручити тымчасово надѣлѣ шкѣльный для округѣвъ Бѣбрка и Перемышляны Антонови Слемкевичеви, тымчасовому управителю школы народной въ Бѣбріцѣ; 5. заименовати Владислава Бродяньского тымчасовымъ заст. учителя въ ц. к. семінаріи учит. муж. у Львовѣ; 6. перемѣнити 1-класову школу народну въ Мізуню, пов. Долина, на 2-класову; 7. зъорганизувати 2-класову школу народну им. св. Николая на Падѣвцяхъ у Львовѣ и 8. школу етатову въ Райскѣмъ, пов. Лѣско.

Ц. к. Рада шкѣльна краева на засѣданю зъ 10. грудня с. р. порѣшила: 1) затвердити выбѣръ д-ра Фр. Маспарка, профессора краковскаго університету, и Ив. Роттера, директора вышней школы промысловой въ Краковѣ, на репрезентантѣвъ мѣста Кракова до тамошней Рады шкѣльной окружной мѣской; 2) затвердити складъ депутацій гимназіальныхъ и краковской школы реальнои; 3) змѣнити рѣчене організаціїи шкѣлъ народныхъ въ Збаражи, увѣльнити монастырь Бер-

нарядиновъ вѣдъ обовязку доставляти силы учительскій и додавати вѣдповѣдну за-
помогу зъ краєвого фонду шкѣльного; 4) приняти до вѣдомости справоздане лю-
страційне инспектора шкѣльного д-ра Жиг. Самолевича; 5) заименувати д-ра
Стан. Козловского сундентомъ гѣмназіі св. Анны въ Краковѣ; учителемъ сѣѣу
въ тернопѣльскѣй гѣмназіі Сильв. Охпича, учителя виравъ тамошней сѣминаріі
учительской,

Ц. к. Рада шкѣльна краєва порѣшила на засѣданію 20 грудня с. р.: При-
няти детальнѣшу инструкцію що-до обсягу вимогъ зъ рисункѣвъ при испитахъ
до шкѣлъ вѣдѣловыхъ, виготовлену на основѣ загальнои норми; — поручити до
ужитку шкѣльного граматикѣ языка французского Едварда Цѣхомского; — пору-
чити до библіотекъ шкѣлъ середнихъ и сѣминаріі учительскихъ книжку пѣдъ заг.
Пігуена, Меч. Барановского, 2-ге видане; — перемѣнити два мѣсца учительѣвъ
молодшихъ въ 4-кл. шкѣлѣ народній въ Рудкахъ на мѣсца зъ повною платнею;
— переобразувати 2-класову школу народну въ Куляковѣ на 3-класову; школы
народній однокласові: въ Мощаниці, пов. горлицкого; Кобыляницѣ, пов. горлицкого,
и Королѣвцѣ, пов. борщѣвского, на двокласові; — вылучити громаду Загѣре ки-
кольницке, пов. рогатиньского, зъ обсягу школы народній въ Конколѣникахъ, —
зъорганізувати: другу школу народну въ Майданѣ горѣшнѣмъ на Гутѣ, пов. над-
вѣрианьского, етатову школу въ Лѣсѣвцахъ, пов. богородчаньского, школу філі-
яльну въ Лузѣ, пов. надвѣрианьского; установити окремого кнѣхита зѣ старою
платнею въ обохъ школахъ народнихъ въ Надвѣриі; — именувати сундентомъ
въ реальній шкѣлѣ у Львовѣ Стан. Басиньского.

— **Именованіа инспекторѣвъ.** Недавно дѣстали номінацію на инспекторѣвъ
шкѣльныхъ окружныхъ: ин. Мрочко Кеаверый, учитель народній, на округъ сѣ-
тиньскій; Пѣавъ Іосифъ, учитель народній, на округъ чортковскій и бучацкій;
Фрайндъ Корнило, инспекторъ зъ Бѣбри, на округъ бережаньскій и пѣдгалецкій.

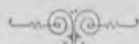
ПОДЯКА.

— **Омельянъ Бѣвляньскій,** учитель зъ Рыбна, закінчивъ свое нужденне
житє дочасне дня 26-го листопада с. р. — Помершій, скѣнчивши зъ добрымъ
успѣхомъ IV. гѣмн. класу въ Станіславовѣ, слухавъ 2-лѣтнього курсу пропаранды
въ Бучачі; — служивъ въ заводѣ учительскѣмъ 30 лѣтъ, при 13. пѣдъ взгля-
домъ гѣгієнічно-економ., що найгоршихъ школахъ, въ повѣтахъ: калускѣмъ, бу-
чацкѣмъ, сѣтиньскѣмъ, косѣвскѣмъ, а потѣмъ зновъ: сѣтиньскѣмъ, городеньскѣмъ
и косѣвскѣмъ. Въ такихъ власне школахъ, зъ платнею о 250. згр. борючись не-
устанно зъ найгоршою нуждою, до чого причиняли ся власне тѣ переносимы не
зъ его вини и охоты! — набивавъ ся хоробы тяжкои, котра загиавши покійника
передвчасно до гробу, скоротила бодай его нужду и неустанну борбу зъ недо-
лею. Наколиби не онѣка ВЧ. пароха зъ Рыбна Вкоп. О. Глиньского, и не помѣчъ
Вкоп. О. Стефановича зъ Кобакъ, позѣсталоі родинѣ помершого, выпадало бы хо-
пити хѣба за торбу жебрущу, бо до працѣ вдовица и 4-о малолѣтнихъ дѣточекъ,
перебувши недолѣ такъ много, суть зѣ вѣмъ не способні. Теперъ инѣ що згадаи
Вкопѣважаній ОО. Духовий, не вѣдмовляли вѣколи покійному за его житѣ ради
и чиннои помочи, займали ся и по его смерти, его похорономъ, въ котрѣмъ взяли
удѣлъ: люднѣсть сѣльска и учитель зъ сусѣдства, а то ПП.: Пуканѣвъ, Галиц-
кій, Стасининъ, Чайковский, Ромашканъ, Бѣйченюкъ и Казієвичъ.

Тѣлнй останки на мѣсца вѣчного спочинку вѣдировали по скѣнченѣмъ
довгѣмъ Богослужєню помимо до кѣсти проникающего зѣмнѣ и пѣзнѣго вѣску ВЧ.
ОО. Стефановичъ и Глиньскій зъ О. Решетловичемъ. Надѣ могилою промовиѣ
Вкопѣв.: О. Глиньскій, споминаючи рєчѣними словами о рєлігійности, честнѣмъ
характерѣ и трудахъ покійного, о недоли позѣсталоі родинѣ, котру хотѣи покій-
никъ и предвиджувавъ, не уступивъ зъ становишка, на котре поставило его Пра-
видѣне, бо любивъ заводъ учительскій, першій по священничѣмъ.

Земля нехай буде перѣмъ покійному! Вамъ Вкопѣважаній Отцѣ духовній,
От.: Совѣти. Стефановичу и Отче Совѣти. Глиньскій, за все, щѣсьте ласкаво для

покойного здійляли, Вамъ ВЧ. О. Решетыловичу за удѣлъ въ похоронѣ, и Вамъ Поважаній Товаришѣ за тое, щосьте були ласкаві вѣдлати послѣдну услугу сусѣдѣ моему и другови, складаю тутъ прилюдну подяку. Сльозы заливають мои очи, больше не могу сказати. — *Е. Казіевич.*

П о д я к а.

— **П. Алевросій Галицкій** учитель въ Кутахъ приславъ для товариства Школяна Помѣчь у Львовѣ 5 зр. 10 кр., котрі зложили учителей округа косѣвского на конференціи дня 4. 12. 90.

За сей щедрый даръ складае щирю подяку, — *Видѣль.*

На Коляду и Новый рѣкъ !

Зъ XII. томомъ „Руской Историчной Бібліотеки“ появилъ ся конецъ най-знаменитшой монографіи М. Костомарова. Такимъ способомъ вышло доси десять выпускѣвъ „Руской Историчной Бібліотеки“. Печатаня VII. и VIII. тому не могу и теперь ще розпочати, позаякѣ обѣцана для „Руск. Истор. Бібліотеки“ специальна монографія про початки козачины ще не готова. Поки се наступить, друкую дальшій Историчній Монографіи М. Костомарова, а именно яко томъ XIII. и XIV.: Гетьмановане Ивана Выговского, Юрія Хмельницкого и Руину. Хоча издавництво стрѣчае чималі трудности и перепоны, однакѣ заохочуваній зъ рѣжныхъ сторѣнь вестиму дальше розпочате дѣло въ надѣѣ, що Вл. Родимци подмагати и ширитимуть его и помѣжъ своими знакомыми, а тымъ розповсюднати свѣдомѣсть нашої минувшини. У народѣвъ освѣченыхъ историчній творы бувають настѣльными книжками въ каждой майже хатѣ. Нехай же и у насъ вѣдѣ въ звычай на коляду, новый рѣкъ и при иншихъ нагодахъ робити подарки літературній, а на такую цѣль надасть ся именно „Руска Исторична Бібліотека“ въ гарній оправѣ.

Препнумерата на одинъ томъ зъ пересылкою 1.25 кр. на два томы оправий зъ пересылкою 3.10 зр.

Щобы на часъ можна выслати, прошу забчасу замовляти.

У Львовѣ въ грудни 1890.

ОЛЕКСАНДЕРЪ БАРВѢНЬСКІЙ

професоръ семинаріи учительской мужеской,
ул. св. Миколая Ч. 13. II.

„ДЗВѢНОКЪ“

письмо иллюстроване для дѣтей и молодежи.

Предплатата 4 зр., 2 зр. и 1 зр.

Цалѣрѣчий предплататники отримать за доплатою 25 кр. на опакованѣ и оплату почтовою одну зъ лизше поданыхъ премій: Лисення: Коза-дереза — ком. оперетка на фортепианъ и до свѣту, або Ивана Франка: Лисъ Микита — звѣрчій епосъ на тѣхъ нѣмецкого Reinecke Fuchs.

Адміністрація „Дзѣвника“

у Львовѣ въ улицѣ Чарнецкого ч. 26.

Що лишъ вѣйшла зъ друку
книжочка :

„Святый Вечѣрь“

оповѣданя Павла Кирчова.

Се безперечно буде найкраснишъ и вайвѣдѣдѣйшъ дарункомъ для дѣтей а и селанищъ прочтае еи не безъ интересу. Особливо-жь повинна она бути въ рукахъ каждого, хто займаетъ ся психологією и вихованьемъ дѣтей. — Цѣна 10 кр., зъ пересылкою почтовою 12 кр. — Замовляти можна черезъ Редакціи: „Дѣла“, „Батьківщини“, „Правда“, Друварино им. Шевченка, або просто блъ автора, ул. Крива, ч. 6, поверхъ II.

КАЛЕНДАРЬ „ЗЕРКАЛА“

вже вийшовъ и коштує 36 кр., а зъ пересылкою 40 кр. — Дѣстати можна въ редакціи „Зеркала“ и „Дѣла“.

Чому правдивий

якорный коробки зъ камѣнишками до будовы

такъ улюблений? Бо они не такъ якъ иншія забавки стають ся безъ вартости вже по кількохъ дняхъ, але заховують для дѣтей на многі роки дуже інтересне и поучающее занятє, и що они зѣ взгляду на тревалѣсть суть найдешевшою забавкою. Бо водтакъ и родичамъ подають они приємну розрывку справдѣ прегарными видами и що кожда коробка може бути доповнена. Хто не хоче тяжко обманутись при купнѣ безвартѣстныхъ пѣдроблень, сей най водкине кожду коробку безъ нашої фірмы и марки фабричної „червоный якорь“ яко фалшиву. Ілюстровані цѣнники даромъ и оплатно.

Ф. Ад. Ріхтеръ & Комп., Вѣдєнь,
Nibelungengasse 4.

Вже вийшли зъ друку яко вѣдбитка зъ „Учителя“

ПРИПИСЫ

вѣдносячі ся

до испытѣвъ кваліфікаційныхъ до шкѣлъ народныхъ,
звычайныхъ и вѣдѣловыхъ

удѣживъ

Болеславъ Барановскій.

ЦѣНА 20 кр.

КАЛЕНДАРЬ „ПРОСВѣТЫ“

вже вийшовъ и можна его дѣстати въ канцелярії тов. „Просвѣта“ и у всѣхъ большіхъ складахъ по цѣнѣ 50 кр., а зъ пересылкою 55 кр.

Выдає „Руске товариство педагогічне“. — Въ редакціи воддондає Теофіл Грушкевичъ.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка, при зарѣдокѣ К. Беднарского.

